Sanda Dona

CRIMINALISTICA

CARTEA JURIDICĂ

SIMION DORAȘ

CRIMINALISTICA

CARTEA JURIDICĂ

Chișinău • 2011

CZU 343.9(075.8)
D 69

Redactor: **Eugenia Balan**
Coperta: **Vitalie Leca**

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Doraş, Simion

Criminalistica : [pentru uzul studenților, masteranzilor, doctoranzilor şi practicienilor în domeniu] / Simion Doraş. – Ch. : S. n., 2011 (Î.S. F.E.-P. „Tipogr. Centrală"). – 632 p.

1000 ex.

ISBN 978-9975-53-015-6.

343.9(075.8)
D 69

ISBN 978-9975-53-015-6.

© SIMION DORAŞ, 2011

Cuprins

Cuvânt înainte 9
Prefață 12

Partea I. ELEMENTE INTRODUCTIVE ŞI DE METODOLOGIE CRIMINALISTICĂ

CAPITOLUL 1. NOŢIUNEA, SISTEMUL ŞI SARCINILE CRIMINALISTICII 15
§ 1. Noţiunea şi obiectul criminalisticii 15
§ 2. Sistemul cursului *Criminalistica* 18
§ 3. Funcţiile şi sarcinile criminalisticii 20
§ 4. Metodele şi principiile fundamentale ale criminalisticii 23
§ 5. Legătura criminalisticii cu alte ştiinţe 39

CAPITOLUL 2. IDENTIFICAREA CRIMINALISTICĂ 43
§ 1. Noţiunea şi premisele ştiinţifice ale identificării criminalistice 43
§ 2. Rolul identificării criminalistice în probatoriul judiciar 46
§ 3. Genurile identificării criminalistice 48
§ 4. Elementele identificării criminalistice 51
§ 5. Metodologia identificării criminalistice după reflectările material-fixate 55
§ 6. Aprecierea şi utilizarea raportului de expertiză criminalistică de identificare 64
Bibliografie selectivă 67

Partea a II-a. TEHNICA CRIMINALISTICĂ

CAPITOLUL 1. CONSIDERAŢII GENERALE PRIVIND TEHNICA CRIMINALISTICĂ 71
§ 1. Noţiunea şi clasificarea mijloacelor tehnico-ştiintifice criminalistice 71
§ 2. Mijloacele tehnico-ştiinţifice de prevenire a infracţiunilor 72
§ 3. Mijloacele tehnico-ştiinţifice folosite pentru descoperirea, fixarea şi ridicarea probelor 75
§ 4. Mijloacele tehnico-ştiinţifice folosite la efectuarea expertizelor criminalistice .. 79

CAPITOLUL 2. FOTOGRAFIA JUDICIARĂ 85
§ 1. Noţiunea, rolul şi sistemul fotografiei judiciare 85
§ 2. Elemente de tehnică fotografică 87
§ 3. Fotografia judiciară operativă 98
§ 4. Fotografia de urmărire şi înregistrarea de imagini 110
§ 5. Înregistrarea video în procedura de urmărire penală 111
§ 6. Fotografia judiciară de examinare 114
§ 7. Activitatea de fixare procesuală şi de prezentare a fotografiilor judiciare 122

CAPITOLUL 3. TRASEOLOGIA CRIMINALISTICĂ 124
§ 1. Traseologia – ştiinţa despre cercetarea criminalistică a urmelor infracţiunii .. 124
§ 2. Cercetarea criminalistică a urmelor de mâini 131
§ 3. Cercetarea criminalistică a urmelor de picioare 145
§ 4. Alte urme lăsate de om 153
§ 5. Urmele de instrumente şi mecanisme 163

CAPITOLUL 4. BALISTICA JUDICIARĂ 171
§ 1. Consideraţii privind noţiunea, obiectul şi sarcinile balisticii judiciare 171
§ 2. Cercetarea locului faptelor comise prin aplicarea armei de foc şi a explozivelor 182
§ 3. Expertiza balistică judiciară 188
§ 4. Cercetarea criminalistică a armelor albe 193

CAPITOLUL 5. IDENTIFICAREA PERSOANELOR DUPĂ SEMNALMENTE 195
§ 1. Consideraţii preliminare 195
§ 2. Descrierea persoanelor după metoda portretului vorbit 198
§ 3. Domenii de aplicare a metodei portretului vorbit 209

CAPITOLUL 6. EVIDENŢA CRIMINALISTICĂ 214
§ 1. Consideraţii generale privind evidenţa criminalistică 214
§ 2. Evidenţa delincvenţilor 218
§ 3. Evidenţa antropometrică 225
§ 4. Evidenţa după modul de operare 227
§ 5. Alte categorii de evidenţă criminalistică 228

CAPITOLUL 7. CERCETAREA CRIMINALISTICĂ A DOCUMENTELOR 230
§ 1. Documentele ca surse de probă şi obiecte de cercetare criminalistică 230
§ 2. Expertiza criminalistică a documentelor suspecte de fals 236
§ 3. Expertiza textelor dactilografiate 244
§ 4. Expertiza criminalistică a scrisului 248
Bibliografie selectivă 261

Partea a III-a. ELEMENTE DE TACTICĂ CRIMINALISTICĂ

CAPITOLUL 1. TACTICA CRIMINALISTICĂ – ŞTIINŢA DESPRE METODELE ŞI PROCEDEELE DE ORGANIZARE ŞI EFECTUARE A URMĂRIRII PENALE 265

Secţiunea I. **Consideraţii generale privind tactica criminalistică** 265
§ 1. Noţiunea, obiectul şi sistemul tacticii criminalistice 265
§ 2. Procedeele tactice: noţiunea şi clasificarea lor 268
§ 3. Cunoaşterea persoanelor participante la proces – condiţie indispensabilă aplicării măsurilor tactice criminalistice 272
§ 4. Calităţile profesionale pe care trebuie să le posede reprezentanţii organului învestit cu aplicarea măsurilor tactice 275

Secţiunea a II-a: **Organizarea activităţii de urmărire penală** 280
§ 1. Noţiuni generale privind organizarea urmăririi penale 280
§ 2. Versiunile criminalistice şi rolul lor în planificarea şi desfăşurarea urmăririi penale 283
§ 3. Principiile, conţinutul şi tehnica planificării activităţii de urmărire penală 288
§ 4. Aspecte tactice privind corelarea activităţii organului de urmărire penală cu cea a serviciilor operative în cadrul cercetării faptelor penale 291

CAPITOLUL 2. TACTICA EFECTUĂRII CERCETĂRII LA FAŢA LOCULUI 295
§ 1. Noţiunea, importanţa şi sarcinile cercetării la faţa locului 295
§ 2. Principiile tactice privind cercetarea la faţa locului 302
§ 3. Pregătirea în vederea cercetării la faţa locului 305
§ 4. Efectuarea cercetării propriu-zise la faţa locului 310
§ 5. Fixarea rezultatelor cercetării la faţa locului 315

CAPITOLUL 3. TACTICA REŢINERII PERSOANELOR BĂNUITE ÎN COMITEREA DE INFRACŢIUNI 329
§ 1. Temeiurile juridice şi formele reţinerii persoanelor bănuite în comiterea infracţiunii 329
§ 2. Pregătirea pentru efectuarea reţinerii 330
§ 3. Tactica reţinerii 332

CAPITOLUL 4. TACTICA ORGANIZĂRII ŞI EFECTUĂRII PERCHEZIŢIEI ŞI A RIDICĂRII DE OBIECTE ŞI DOCUMENTE 334
§ 1. Noţiunea, sarcinile şi felurile percheziţiei 334
§ 2. Pregătirea în vederea efectuării percheziţiei 338
§ 3. Regulile generale tactice privind efectuarea percheziţiei 342
§ 4. Fixarea rezultatelor percheziţiei 353
§ 5. Ridicarea de obiecte şi documente 355

CAPITOLUL 5. TACTICA ASCULTĂRII PERSOANELOR ÎN PROCESUL PENAL 358

Secţiunea I: **Tactica ascultării martorilor şi a victimei infracţiunii** 358
§ 1. Noţiunea şi importanţa declaraţiilor martorilor 358
§ 2. Procesul psihologic de formare a declaraţiilor martorilor 360
§ 3. Organizarea activităţii de ascultare a martorilor 367
§ 4. Tactica ascultării propriu-zise a martorilor 370
§ 5. Reguli tactice de ascultare a martorilor minori, în etate şi a celor handicapaţi 375
§ 6. Particularităţi tactice privind ascultarea părţii vătămate 378
§ 7. Mijloacele de fixare a declaraţiilor martorilor şi ale părţii vătămate 382

Secţiunea a II-a: **Tactica ascultării bănuitului şi a învinuitului** 385
§ 1. Noţiunea şi importanţa ascultării bănuitului şi a învinuitului 385
§ 2. Unele aspecte referitoare la psihologia bănuitului şi a învinuitului 388
§ 3. Pregătirea în vederea ascultării bănuitului şi a învinuitului 391

§ 4. Tactica ascultării propriu-zise a bănuitului şi a învinuitului 395
§ 5. Fixarea şi verificarea declaraţiilor bănuitului şi a învinuitului 401

***Secţiunea a III-a.* Tactica verificării la locul infracţiunii a declaraţiilor persoanelor implicate în proces** 406
§ 1. Noţiunea, conţinutul şi sarcinile verificării la locul faptei a declaraţiilor persoanelor implicate în proces 406
§ 2. Pregătirea pentru verificarea la locul faptei a declaraţiilor persoanelor implicate în proces 408
§ 3. Tactica efectuării verificării la locul faptei a declaraţiilor persoanelor implicate în proces 409
§ 4. Fixarea verificării la locul faptei a declaraţiilor persoanelor implicate în proces şi prezentarea rezultatelor acesteia 411

***Secţiunea a IV-a.* Tactica confruntării** 413
§ 1. Noţiunea şi importanţa confruntării 413
§ 2. Pregătirea şi efectuarea confruntării 415

***Secţiunea a V-a.* Modalităţi tactice netradiţionale destinate consolidării informaţiei necesare identificării, depistării şi reţinerii persoanelor şi a bunurilor materiale aflate în căutare, valorificării probatoriului existent într-o cauză penală** 419
§ 1. Interceptarea convorbirilor telefonice, a altor comunicări electronice – mijloc important de informare pe parcursul urmăririi penale 419
§ 2. Tehnica poligraf – mijloc netradiţional de constatare a comportamentului simulat şi stabilirii nesincerităţii declaraţiilor persoanelor implicate în proces 422

CAPITOLUL 6. TACTICA PREZENTĂRII SPRE RECUNOAŞTERE 427
§ 1. Noţiunea şi importanţa prezentării spre recunoaştere 427
§ 2. Reguli generale tactice privind efectuarea prezentării spre recunoaştere ... 430
§ 3. Prezentarea spre recunoaştere a persoanelor 436
§ 4. Tactica prezentării spre recunoaştere a cadavrelor 444
§ 5. Prezentarea spre recunoaştere a obiectelor 446
§ 6. Verificarea şi aprecierea rezultatelor prezentării spre recunoaştere 449

CAPITOLUL 7. TACTICA EXPERIMENTULUI ÎN PROCEDURA DE URMĂRIRE PENALĂ 453
§ 1. Noţiunea, importanţa şi felurile experimentului în procedura de urmărire penală 453
§ 2. Pregătirea în vederea dispunerii şi efectuării experimentului în procedura de urmărire penală 457
§ 3. Caracteristica psihologică şi tactica experimentului în procedura de urmărire penală 460

§ 4. Fixarea, aprecierea şi valorificarea rezultatelor experimentului în procedura de urmărire penală 462

CAPITOLUL 8. TACTICA DISPUNERII ŞI EFECTUĂRII EXPERTIZEI JUDICIARE 466

***Secţiunea I.* Aspecte conceptuale privind expertiza judiciară** 466
§ 1. Noţiunea şi clasificarea expertizelor judiciare 466
§ 2. Dispunerea efectuării expertizei judiciare în procedura de urmărire penală 472
§ 3. Subiecţii oficiali ai expertizei judiciare, împuternicirile şi obligaţiile ce le revin în legătură cu dispunerea şi efectuarea expertizei judiciare 478
§ 4. Tactica dispunerii şi efectuării expertizei suplimentare şi a contraexpertizei 484
§ 5. Obiectivele expertizei criminalistice 486

***Secţiunea a II-a.* Tactica şi tehnologia colectării materialelor de comparaţie** 501
§ 1. Noţiunea şi clasificarea materialelor de comparaţie 501
§ 2. Pregătirea pentru colectarea materialelor de comparaţie 503
§ 3. Tehnologia colectării materialelor de comparaţie 504

Bibliografie selectivă 505

Partea a IV-a. METODICA CRIMINALISTICĂ

CAPITOLUL 1. ASPECTE CONCEPTUALE PRIVIND METODICA CRIMINALISTICĂ 511
§ 1. Noţiunea, sistemul şi sarcinile metodicii criminalistice 511
§ 2. Fundamentul ştiinţific şi principiile conceperii şi constituirii metodicilor de cercetare a anumitor categorii de infracţiuni 515
§ 3. Structura metodicilor particulare de cercetare a anumitor categorii de infracţiuni 520

CAPITOLUL 2. NOTE METODICE PRIVIND CERCETAREA CRIMINALISTICĂ A INFRACŢIUNILOR PE URMELE PROASPETE ALE ACESTORA 527
§ 1. Noţiunea şi organizarea cercetării infracţiunilor pe urmele proaspete ale acestora 527
§ 2. Cadrul metodic general privind cercetarea infracţiunilor pe urmele proaspete ale acestora 528
§ 3. Metodele şi procedeele aplicate în vederea stabilirii pe urme proaspete a persoanelor implicate în comiterea infracţiunii 531
§ 4. Particularităţi tactice privind efectuarea pe urme proaspete a anumitor activităţi de urmărire panlă 533

CAPITOLUL 3. METODICA CERCETĂRII OMORULUI 535
§ 1. Clasificarea şi caracteristica criminalistică a infracţiunilor de omor. Împrejurările care urmează a fi stabilite prin cercetarea penală 535

§ 2. Informaţia primară, declanşarea urmăririi penale şi organizarea cercetării infracţiunii de omor 542
§ 3. Activităţi de urmărire penală prevăzute a fi efectuate în etapa iniţială de cercetare a infracţiunilor de omor premeditat 546
§ 4. Elaborarea de versiuni, planificarea şi desfăşurarea cercetării omorurilor săvârşite tainic 556
§ 5. Note metodice privind cercetarea omorului la comandă 563
§ 6. Specificări metodice privind cercetarea pruncuciderii 569

CAPITOLUL 4. CERCETAREA CRIMINALISTICĂ A INFRACŢIUNILOR DE VIOL 575
§ 1. Generalităţi privind cercetarea infracţiunilor de viol 575
§ 2. Urmărirea penală la etapa iniţială de cercetare a violului 579
§ 3. Activităţile desfăşurate în etapa ulterioară de cercetare, complinirea materialului probatoriu şi demascarea autorului actului de viol 589
§ 4. Cercetarea criminalistică a unor circumstanţe agravante ale infracţiunii de viol 592
§ 5. Note metodice privind cercetarea acţiunilor violente cu caracter sexual ... 596

CAPITOLUL 5. METODICA CERCETĂRII UNOR INFRACŢIUNI CARE ADUC ATINGERE PARTIMONIULUI 599

***Secţiunea I.* Particularităţi metodice privind cercetarea infracţiunilor de sustragere din avutul proprietarului prin acte de furt, jaf şi tâlhărie** 599
§ 1. Consideraţii generale 599
§ 2. Cercetarea criminalistică a furtului 600
§ 3. Cercetarea jafului şi a tâlhăriei 608

***Secţiunea a II-a.* Elemente metodice privind cercetarea delapidării averii străine** 612
§ 1. Aspecte generale 612
§ 2. Împrejurările care urmează a fi stabilite pe parcursul urmăririi penale 613
§ 3. Activităţile de urmărire penală efectuate în etapa iniţială de cercetare a infracţiunilor de delapidare 614

CAPITOLUL 6. METODICA CERCETĂRII ACCIDENTELOR DE TRAFIC RUTIER 618
§ 1. Noţiunea, clasificarea şi caracteristica criminalistică a accidentelor de trafic rutier 618
§ 2. Principalele împrejurări, obiect al probaţiunii, care urmează a fi clarificate prin cercetarea accidentelor de circulaţie 621
§ 3. Situaţiile tipice şi activităţile de urmărire penală specifice etapei iniţiale de cercetare a accidentelor de circulaţie rutieră 622
§ 4. Particularităţile privind dispunerea şi efectuarea la etapa iniţială de cercetare a unor activităţi de urmărire penală 625

Bibliografie selectivă 629

Cuvânt înainte

Ştiinţa criminalisticii, fiind într-o permanentă evoluţie, cu certitudine se înscrie în avangarda disciplinelor juridice după dinamismul său. Transformările din acest domeniu al vieţii juridice sunt determinate atât de evoluţia în permanenţă a fenomenului numit criminalitate, cât şi a metodelor de investigaţie. Până la urmă, criminalisticii îi revine misiunea de a propune gama de metode şi tehnici de descoperire a infracţiunii, cu condiţia compatibilităţii acestora prin respectarea drepturilor omului. Evoluţia ştiinţei criminalisticii este o parte integră a evoluţiei dreptului, un produs al firii omeneşti cu toate controversele sale. Este firesc ca transformările, pe care societatea le-a cunoscut şi le cunoaşte să marcheze în mod direct şi ştiinţele preocupate de fenomenul criminalităţii. Acest dinamism în domeniul dreptului determinat de evoluţia firească a societăţii provoacă în mod cert modernizarea criminalisticii.

În acest aspect, elaborarea studiului de faţă în domeniul criminalisticii reprezintă pentru comunitatea juridică un eveniment remarcabil atât prin faptul că se conformează tuturor exigenţelor de calitate, respectă cele mai riguroase criterii de sistematizare şi logică a expunerii, dar şi prin aceea că este primul manual de acest gen din ţară. Cu certitudine, lucrarea va constitui un instrument deosebit de valoros în opera de formare a juriştilor.

Autorul lucrării, remarcabilul savant de talie internaţională, profesorul Simion Doraş, a lăsat pe paginile ei bogata sa experienţă de cercetător şi practician în domeniul criminalisticii, experienţă atât de necesară celor care studiază şi practică în acest domeniu.

Lucrarea este concepută şi structurată în părţi, fiecare parte fiind divizată în capitole şi paragrafe respectând logica predării cursului *Criminalistica*. După cum e şi firesc, partea întâi tratează noţiunile generale ale criminalisticii, fiind intitulată „Elemente introductive şi de metodologie criminalistică". Autorul analizează, în acest aspect, noţiunea şi obiectul criminalisticii, sistemul cursului criminalistica, funcţiile şi sarcinile, metodele şi principiile fundamentale ale criminalisticii, legătura criminalisticii cu alte ştiinţe.

Un subiect aparte ţine de identificarea criminalistică cu toate caracteristicile acestui domeniu şi rolul lui în probatoriu, genurile, elementele, precum şi metodologia identificării criminalistice.

Tehnicii criminalistice i se rezervează a doua parte a lucrării. Pornind de la faptul că tehnica este, posibil, cel mai dinamic domeniu al criminalisticii, autorul analizează mijloacele tehnico-ştiinţifice criminalistice, mijloacele de prevenire a infracţiunilor, de descoperire, fixare şi ridicare a probelor, de efectuare a expertizelor criminalistice.

O atenţie sporită în cadrul analizei tehnicii criminalistice este acordată fotografiei judiciare, pornind de la rolul şi sistemul acesteia, elementul de tehnică fotografică, fotografia operativă, şi finisând cu înregistrarea video. Unei analize ample este supusă şi traseologia criminalistică cu toate componentele acesteia ce ţin de urmele infracţiunii, de provenienţă, fie umană, fie de instrumente sau mecanisme. Un loc aparte este rezervat balisticii judiciare, fiind analizate aspectele generale cum ar fi noţiunea, obiectul şi sarcinile, dar şi aspectele particulare ca armele de foc, muniţiile şi explozivele, cu redarea procedeelor probatorii privind descoperirea, ridicarea şi examinarea acestora, inclusiv efectuarea expertizei balistice. În contextul analizei tehnicii criminalistice, sunt redate şi metodologia identificării persoanelor după semnalmente, evidenţa şi cercetarea criminalistică a documentelor.

Partea a treia a lucrării, destul de consistentă, este dedicată analizei elementelor de tactică criminalistică. Pe lângă chestiuni generale ce ţin de expunerea obiectului şi sistemului tacticii criminalistice, procedeele tactice, organizarea activităţii de urmărire penală, în lucrare este examinată întreaga gamă de aspecte procedurale în cadrul cărora sunt aplicate elemente de tactică criminalistică. Astfel, autorul examinează, într-un mod original, conform cronologiei desfăşurării procesului penal, tactica efectuării cercetării la faţa locului, tactica reţinerii persoanelor, tactica efectuării percheziţiei şi a ridicării de obiecte. Într-un aspect separat este analizată tactica audierii persoanelor în procesul penal (martorilor, victimei, bănuitului, învinuitului). În acelaşi context, se face o amplă descriere a tacticii efectuării altor acţiuni procesuale cum ar fi prezentarea spre recunoaştere, experimentul, expertiza ş.a.

Metodica criminalistică este plasată, după cum e şi firesc, în ultima parte a lucrării. Pornind de la aspectele conceptuale privind metodica

criminalistică ce ţin de noţiunea, sistemul şi sarcinile acesteia, structura metodelor particulare, autorul tratează diferite domenii ale metodicii criminalistice în funcţie de frecvenţa utilizării acestora în activitatea practică. În acest context, este examinată problematica cercetării criminalistice a infracţiunilor flagrante, fiind analizate aspecte ce ţin de organizarea cercetării unor asemenea infracţiuni, cadrul metodic, metodele şi procedeele aplicate, particularităţile tactice. Metodicii cercetării infracţiunilor de omor şi de viol sunt dedicate alte două capitole, având drept sarcină caracteristica criminalistică a acestor categorii de infracţiuni, inclusiv elaborarea de versiuni, planificarea etc.

În ultimul capitol este analizată metodica cercetării unor infracţiuni ce atentează la patrimoni: furturile, jafurile, tâlhăriile.

În mod separat e de menţionat bogata bibliografie utilizată pe parcursul lucrării.

Prin metodologia de prezentare, prin analiza profundă, prin stilul academic, lucrarea poate fi apreciată ca un tratat de criminalistică. Profunzimea ideilor autorului, profesorului Simion Doraş, deschide căi de cercetare pentru cei care au decis să se preocupe de acest domeniu juridic. Lucrarea îşi va păstra actualitatea şi originalitatea pentru multe generaţii de jurişti.

Igor DOLEA,
dr. hab., prof. univ.,
şef Catedră Drept procesual penal şi criminalistică,
Universitatea de Stat din Moldova

Prefaţă

Creşterea vădită a criminalităţii cu care se confruntă societatea în perioada de tranziţie impune în mod imperios mărirea la maximum a randamentului activităţii tuturor organelor învestite cu protecţia ordinii sociale, în special a celor cu funcţii de urmărire penală. Combaterea eficientă a actelor penale prin descoperirea la timp şi cercetarea lor prin metode ştiinţifice, în conformitate cu cerinţele legii, este unul dintre imperativele determinante privind crearea condiţiilor propice în devenirea unui stat de drept.

Actualmente, când criminalitatea ia amploare, formele ei devenind din ce în ce mai grave, mai complicate şi mai „profesioniste", realizarea acestui deziderat impune în mod imperios, pe lângă alte măsuri, perfecţionarea metodelor de pregătire a juriştilor chemaţi să lupte pentru respectarea deopotrivă atât a normelor legale, cât şi a moralităţii. Dacă se vrea cu adevărat combaterea criminalităţii, pregătirea viitorilor judecători, procurori, persoane, care să efectueze urmărirea penală, trebuie să aibă un fundament ştiinţific modern, iar curricula specialităţii în cauză trebuie să prevadă obţinerea de către studenţi şi masteranzi a unor cunoştinţe profunde în domeniul criminalisticii, acestei nobile ştiinţe care, prin elaborarea de metode şi mijloace tehnico-ştiinţifice de cunoaştere şi prevenire a delicvenţei, contribuie la creşterea eficienţei luptei împotriva infacţionalităţii. Imensa practică judiciară demonstrează fără nicio rezervă că, folosind cu abilitate cele mai recente realizări ale criminalisticii, organele învestite cu ocrotirea ordinii de drept pot să asigure dovedirea infracţiunii şi a vinovăţiei celor care au comis-o, să soluţioneze în mod legal şi echitabil o cauză penală. Perfecţionarea procesului de instruire profesională în domeniul criminalisticii presupune asigurarea procesului de studii cu instrumente didactice adecvate, respectiv cu manuale moderne, care să reprezinte ştiinţa criminalistică în toată complexitatea sa, cu toate conexiunile şi multiplele sale probleme doctrinale şi aplicative.

Studiul de faţă, primul de acest gen în Republica Moldova, este conceput tocmai în scopul perfecţionătrii procesului de pregătire a cadrelor juridice naţionale, ridicării calificării specialiştilor în domeniul criminalisticii, necesitate ce a existat permanent.

La argumentarea anumitor afirmaţii, subsemnatul a apelat la lucrările monografice ale specialiştilor în materie cu renume, cărora le este recunoscător.

Studiul se adresează, în primul rând, studenţilor instituţiilor de învăţământ superior şi mediu de profil, masteranzilor, precum şi juriştilor-practicieni.

Autorul

PARTEA ÎNTÂI

ELEMENTE INTRODUCTIVE ŞI DE METODOLOGIE CRIMINALISTICĂ

Ca domeniu ştiinţific, criminalistica s-a constituit la sfârşitul secolului al XIX-lea, avându-l ca întemeietor pe ilustrul savant şi judecător de instrucţie austriac Hans Gross, care declarase criminalistica drept „ştiinţa stării de fapt în procesul penal".

Silită de necesitatea rentabilizării activităţii de combatere a infracţionalităţii şi beneficiind de progresele ştiinţifice şi tehnice ale timpului, criminalistica a evoluat vertiginos, încât într-o perioadă scurtă de timp să atingă nivelul unei ştiinţe de prim-rang în combaterea crimei, ea reprezentând tehnica şi arta investigaţiilor penale.

Partea întâi a disciplinei Criminalistica are drept scop familiarizarea cititorului cu apariţia şi consolidarea ştiinţei criminalistice, a obiectului de studiu, a sistemului şi a principiilor acesteia, precum şi cu metodele de combatere a actelor infracţionale.

CAPITOLUL 1
NOŢIUNEA, SISTEMUL ŞI SARCINILE CRIMINALISTICII

§ 1. Noţiunea şi obiectul criminalisticii

Termenul „criminalistică", cunoscut din antichitate, secole în şir semnifica ştiinţele juridice, precum şi toate ramurile dreptului aplicate în justiţia penală. Pentru denumirea unei ştiinţe concrete a fost utilizat prima dată de către reputatul savant austriac Hans Gross (1883) care, în „Manualul judecătorului de instrucţie", a declarat criminalistica drept o ştiinţă de sine stătătoare, destinată aplicării realizărilor ştiinţelor naturale şi tehnice în activitatea de urmărire penală. Astfel, au apărut nu numai denumirea de criminalistică, dar şi primele idei despre obiectul de studiu şi conţinutul acestei discipline.

Pe parcurs, datorită creşterii delincvenţei, deci necesităţii obiective a unei permanente desăvârşiri a activităţii organelor cu funcţie de urmărire penală, în condiţiile favorabile ale revoluţiei tehnico-ştiinţifice de la finele secolului XIX şi începutul secolului trecut, criminalistica a evoluat vertiginos, atingând nivelul unei ştiinţe moderne cu destinaţie specială: să asigure nivelul înalt ştiinţific al activităţilor de cunoaştere şi combatere a infracţiunilor[1]. Până atunci însă, specialiştii jurişti au fost preocupaţi de determinarea obiectului de studiu al criminalisticii, a metodelor şi structurii acesteia, ca, în consecinţă, să se aprecieze caracterul ei ştiinţific. În acest sens, s-au expus cele mai diverse opinii – de la negarea autonomiei şi integrarea criminalisticii în componenţa altor discipline juridice (dreptul procesual-penal, criminologia) până la lărgirea imensă a obiectului de studiu prin includerea în componenţa ei a problemelor ce vizează unele domenii ştiinţifice şi discipline aparte (fizica, chimia, psihologia, medicina ş.a.)[2]. Remarcăm, în acest context, că timp îndelungat criminalisticii îi era rezervat doar rolul de a contribui la aplicarea realizărilor ştiinţelor naturale şi ramurilor tehnice ale acestora în activitatea organelor de urmărire penală, ea fiind, respectiv, definită ca ştiinţă destinată utilizării metodelor ştiinţifice la investigarea cauzelor penale.

---

[1] E. Stancu, *Investigarea ştiinţifică a infracţiunilor*, Bucureşti, 1986, p.13.

[2] I. Anghelescu, I. Coman, *Definiţia, obiectul şi metodele de studiu ale criminalisticii // Tratat practic de criminalistică*, Vol. I. Bucureşti, 1976, p. 14.

În lucrările de specialitate care apar mai târziu, caracterul ştiinţific al criminalisticii se argumentează prin faptul că aceasta elaborează metode tehnico-ştiinţifice şi tactice necesare administrării probelor în vederea cercetării şi prevenirii infracţiunilor. Astfel, S.Mitricev tratează criminalistica ca ştiinţa despre mijloacele tehnice, metodele şi procedeele destinate administrării probelor conform normelor procesual-penale în vederea cercetării şi prevenirii infracţiunilor[1]. C. Suciu semnalează: „Obiectul criminalisticii constă în elaborarea metodelor tehnico-ştiinţifice şi tactice şi stabilirea mijloacelor necesare aplicării lor în vederea descoperirii, ridicării, fixării şi examinării urmelor infracţiunii, demascării infractorului, precum şi pentru stabilirea măsurilor de prevenire a infracţiunilor"[2]. V. Kolmakov susţine că criminalistica trebuie percepută ca ştiinţa despre metodele descoperirii, curmării şi prevenirii infracţiunilor[3].

Punctele de vedere referitoare la definirea ştiinţei în cauză ale mai multor autori criminalişti exprimate în literatura de specialitate sunt, în esenţă, similare.

În opinia profesorului E. Stancu, criminalistica este o ştiinţă judiciară, cu caracter autonom şi unitar, care însumează un ansamblu de cunoştinţe despre metodele, mijloacele tehnice şi procedeele tactice, destinate descoperirii şi cercetării infracţiunilor, identificării persoanelor implicate în săvârşirea lor şi prevenirea faptelor antisociale[4].

După A.N. Vasiliev, coautor şi redactor al mai multor lucrări didactice, criminalistica reprezintă ştiinţa despre organizarea şi planificarea procesului de cercetare a infracţiunilor, administrarea probelor în conformitate cu legislaţia procesual-penală în vigoare, având ca scop descoperirea şi prevenirea infracţiunilor prin aplicarea pe scară largă a mijloacelor şi metodelor ştiinţifice[5].

Actualmente, în literatura criminalistică se discută asupra tezei potrivit căreia obiectul disciplinei în cauză cuprinde legităţile procesului creării, descoperirii şi examinării probelor (urmelor materiale şi ideale) infracţiunii.

Nu insistăm asupra unei analize profunde a acestei inovaţii, dar pentru înţelegerea esenţei ei, considerăm necesar să relevăm că, la fel ca şi orice alt fenomen material, un act delictuos comis în condiţii concrete de timp, spaţiu şi mod, datorită legăturii universale şi reflectivităţii lumii materiale, acestea constituind însuşirile de bază ale materiei, se va reflecta inevitabil în mediul înconjurător sub formă de diverse modificări, urme cu conţinut probant, de unde posibilitatea cunoaşterii retrospective în procesul judiciar penal.

---

[1] С. Митричев, *Введение в курс советской криминалистики // Криминалистика*, Moscova, 1963, p. 7.
[2] C. Suciu. *Criminalistica,* Bucureşti, 1972, p. 6.
[3] В. Колмаков, *Введение в курс науки советской криминалистики*, Odesa, 1973, p. 5-6.
[4] E. Stancu, *Investigarea ştiinţifică a infracţiunilor, Partea I*, Bucureşti, 1986, p. 16.
[5] А. Васильев, *Криминалистика,* Moscova, 1980, p. 15.

Cunoaşterea legităţilor specifice ale procesului creării şi administrării probelor, a urmelor materiale ale infracţiunii, cât şi a celor la nivelul „reprezentărilor memoriale"[1] îi revine criminalisticii, deci constituie elementul de bază al obiectului aceasteia. Tocmai în virtutea cunoaşterii legităţilor procesului creării probelor unor categorii de infracţiuni, ale infracţiunilor săvârşite în condiţii similare de timp, de loc, în alte împrejurări, ori prin folosirea anumitor modalităţi şi mijloace, criminalistica elaborează şi prezintă, pentru a fi utilizate în practică, metode şi mijloace necesare descoperirii şi curmării infracţiunilor demarând, firește, de la posibilităţile oferite de alte ştiinţe sau obţinute în urma analizei practicii judiciare.

Pornind de la analiza opiniilor menţionate şi ţinând, totodată, cont de alte puncte de vedere, *criminalistica* poate fi definită ca *o ştiinţă despre legităţile procesului creării şi administrării probelor infracţiunii, care elaborează, în baza cunoaşterii acestor legităţi, metode şi mijloace de cercetare criminalistică necesare descoperirii şi prevenirii faptelor penale.*

Din definiţia dată reţinem că obiectul de studiu al criminalisticii e constituit din două părţi componente: cea a legităţilor proceselor de creare şi administrare a materialelor probante şi cea a metodelor şi mijloacelor de investigare criminalistică. V.Coldin şi N.Polevoi au menţionat pe bună dreptate că „criminalistica cuprinde două categorii de cunoştinţe: prima vizând legităţile obiective ale reflectivităţii faptelor şi a împrejurărilor de fapt şi secundo, cele ce se referă la procedeele şi metodele privind descoperirea, cercetarea şi prevenirea infracţiunii". Cunoştinţele din prima categorie constituie fundamentul ştiinţific al criminalisticii, a procedeelor şi metodelor acesteia[2]. Astfel conceput, obiectul criminalisticii prezintă importanţă pe două planuri distincte. Pe de o parte, subliniază însuşietatea ştiinţifică a acestei discipline, deoarece ea presupune cunoaşterea anumitor legităţi, fie din domeniul naturii, fie cu caracter social. Nerecunoaşterea acestui aspect esenţial al obiectului criminalisticii provoacă dubii. Reamintim, în acest context, o afirmaţie în defavoarea criminalisticii a renumitului savant francez Edmond Locard, care scria că, întrucât conţinutul criminalisticii constituie metode şi nu legităţi, ea nu reprezintă o ştiinţă, ci o artă[3]. Pe de altă parte, evidenţiază caracterul său aplicativ, ea asigurând imple-

[1] Р. Белкин, *Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы,* Moscova, 1987, p.48; А. Селиванов, *Введение в курс криминалистики // Криминалистика,* Moscova, 1994, p. 8. Tot el *Советская криминалистика. Система понятий.* Moscova, 1982, p. 8.

[2] В. Колдин, Н. Полевой. *Информационные процесы и структуры в криминалистике*, Moscova, 1985, p. 9.

[3] E. Locard, *Traite de criminalistique*. Trad. în rusă de S. Poznâşev şi N. Terziev, Moscova, 1941, p. 9.

mentarea cunoştinţelor acumulate în activitatea organelor de urmărire penală şi judiciare. Plecând de la cunoaşterea legităţilor menţionate la elaborarea şi desăvârşirea metodelor şi mijloacelor de lucru practic, şi de aici, la comunicarea acestora prin instruire şi publicitate, criminalistica contribuie la sporirea eficienţei justiţiei penale, la combaterea fenomenului infracţional.

Ambele părţi componente ale obiectului criminalisticii sunt structuri complexe, elementele cărora pot fi prezentate în următoarea ordine:

– legităţile creării urmelor materiale ale infracţiunii în funcţie de modul de acţiune şi împrejurările în care a avut loc fapta penală, în vederea elaborării algoritmilor de cercetare criminalistică;

– mijloacele tehnico-ştiinţifice şi metodele necesare aplicării lor în procesul de cercetare la faţa locului sau în alte împrejurări similare;

– realizările ştiinţelor naturale, căile de cooptare şi adaptare ale acestora la necesităţile proprii criminalisticii;

– legităţile psihologice specifice interacţiunii persoanelor cu funcţii de urmărire penală cu cele implicate în procesul penal, în vederea argumentării metodelor tactice necesare obţinerii şi valorificării probelor testimoniale;

– modul de săvârşire a diferitor categorii de infracţiuni şi evoluţia acestuia în vederea elaborării metodelor adecvate de investigare criminalistică;

– mijloacele tehnice şi metodele de protejare a valorilor sociale de atentări criminale;

– metodele şi mijloacele tehnice necesare efectuării expertizelor criminalistice şi a constatărilor tehnico-ştiinţifice.

§ 2. Sistemul cursului *Criminalistica*

Criminalistica oferă metode şi mijloace de cercetare, care diferă după natura şi destinaţia lor. Unele dintre ele, având la bază realizările ştiinţelor naturale şi ale celor tehnice, sunt destinate descoperirii, fixării, examinării urmelor materiale ale infracţiunii, a armelor, documentelor, instrumentelor şi a altor mijloace materiale de probă, precum şi determinării factorilor care au generat sau au favorizat comiterea acţiunilor ilicite. În ansamblu, metodele şi mijloacele menţionate constituie un prim-compartiment al criminalisticii, numit *tehnica criminalistică.*

Alte metode, pe baza legilor logice şi psihologice după care se desfăşoară activitatea umană, precum şi a unor reguli de organizare ştiinţifică a muncii, reprezintă diverse sisteme de procedee tactice menite să asigure eficienţa acţiunilor procesuale de cercetare. Prin totalitatea lor sistematizată, procedeele tactice constituie *tactica criminalistică* – al doilea compartiment al ştiinţei criminalistice.

Pornind de la sinteza datelor tehnico-ştiinţifice, prin generalizarea ştiinţifică a experienţei înaintate a organelor de urmărire penală, în criminalistică s-au determinat principiile general-metodice de investigare a infracţiunilor în baza cărora se elaborează procedee tactice privind organizarea şi efectuarea activităţii de urmărire penală şi recomandări de tactică şi metodice de cercetare a anumitor categorii de infracţiuni. În ansamblu, acestea constituie al treilea şi al patrulea compartimente ale criminalisticii cu denumirile, respectiv, *tactica şi metodica criminalistică şi metodica cercetării anumitor categorii de infracţiuni.*

Aşadar, sub aspect structural, actualmente, criminalistica se prezintă ca un sistem cvadripartit de metode tehnico-ştiinţifice, tactice şi metodice, întrunite în compartimentele enunţate, anticipate de anumite elemente introductive şi de metodologie criminalistică.

Partea întâi, intitulată „Elemente introductive şi de metodologie criminalistică", ca un compartiment distinct al ştiinţei în cauză, are menirea să pună în lumină problemele ce ţin de evoluţia criminalisticii, de sistemul, sarcinile, principiile şi metodele specifice cu aplicabilitate decisivă în activitatea de probare ştiinţifică a faptelor ce constituie infracţiuni. Metoda identificării criminalistice este una prioritară şi centrală, deoarece constatarea identităţii sau lipsa acesteia reprezintă principala problemă de a cărei soluţionare este preocupată justiţia penală din momentul declanşării procesului penal până la soluţionarea definitivă a cauzei de către instanţă.

Tehnica criminalistică. Constituie a doua parte a cursului. Sintagma în cauză este utilizată în teoria şi practica criminalistică cu o dublă semnificaţie: a compartimentului ştiinţei criminalistice destinat elaborării mijloacelor tehnico-ştiinţifice, a metodelor şi procedeelor necesare aplicării lor în practica de cercetare a faptelor penale şi a totalităţii mijloacelor tehnico-ştiinţifice folosite de către organele justiţiei penale în lupta cu criminalitatea. În criminalistică se disting trei genuri de mijloace tehnico-ştiinţifice:

a) de teren, adică mijloacele, metodele şi procedeele aplicate la descoperirea, fixarea şi ridicarea urmelor infracţiunii, a tuturor mijloacelor materiale de probă. Mijloacele tehnice menţionate se împart în cele de provenienţă proprie criminalistică, în sensul că sunt elaborate şi utilizate de către specialiştii în domeniu, şi cele preluate din alte ştiinţe. Cele preluate, în majoritate, sunt adaptate specificului şi scopurilor proprii cercetărilor criminaliste. Astfel, în baza fotografiei generale, în criminalistică s-a constituit o ramură tehnică, cu evidentă rezonanţă în întreaga activitate judiciară, nominalizată *fotografia judiciară;*

b) mijloacele şi metodele destinate examinărilor criminalistice, efectuate în cadrul expertizei respective a urmelor infracţiunii, a tot felul de surse materiale de probe, în vederea identificării făptuitorului, victimei şi a altor persoane implicate, determinării împrejurărilor în care a avut loc o faptă penală şi a modului de comitere a acesteia. Expertiza criminalistică reprezintă un dome-

niu de activitate judiciară bine determinat şi deosebit de important la stabilirea adevărului într-un proces penal;

c) compartimentul tehnic al cursului *Criminalistica* conţine, de asemenea, o privire generală asupra mijloacelor tehnice de protejare a anumitor bunuri sociale de atentări criminale. În acest scop, criminalistica elaborează şi pune la îndemâna organelor învestite cu prevenirea şi curmarea infracţiunilor mijloace tehnico-ştiinţifice speciale, de natură să asigure fie prinderea făptuitorului în flagrant, fie identificarea ulterioară operativă a acestuia.

Tactica criminalistică. Acest al treilea compartiment al criminalisticii este destinat argumentării procedeelor tactice şi regulilor de aplicare a lor la efectuarea acţiunilor procesuale în vederea obţinerii efectului urmărit cu cheltuieli minime de timp, surse şi energie. Tactica criminalistică, cum s-a mai menţionat, se bazează pe experienţa generalizată a organelor judiciare, precum şi pe realizările psihologiei judiciare, logicii şi ştiinţei despre organizarea muncii.

La elaborarea procedeelor tactice se va ţine cont de cerinţele legislaţiei procesual-penale, de natura şi condiţiile în care se desfăşoară acţiunea procesuală.

Metodica criminalistică cunoscută, aşa cum s-a menţionat, şi sub denumirea de metodica cercetării anumitor categorii de infracţiuni se ocupă de studierea formelor în care se săvârşesc infracţiunile şi delimitarea acestora după anumite criterii în vederea stabilirii celor mai eficiente modalităţi de investigare. În fond, obiectul acestui compartiment al criminalisticii cuprinde:

– cunoaşterea modalităţilor de săvârşire a infracţiunilor şi determinarea obiectului probaţiunii în funcţie de natura faptei;

– elaborarea procedeelor şi principiilor de organizare şi planificare a activităţii de cercetare penală: pentru diferite categorii de infracţiuni;

– determinarea oportunităţii şi succesiunii acţiunilor procesuale, a altor activităţi efectuate în cadrul cercetării faptelor penale;

– stabilirea aspectelor tactice şi tehnice specifice activităţilor de cercetare, în funcţie de categoria faptelor penale şi modul în care au avut loc acestea.

§ 3. Funcţiile şi sarcinile criminalisticii

Deşi face parte din sistemul ştiinţelor ce vizează înfăptuirea justiţiei penale, criminalistica se distinge prin funcţiile ce îi revin, dar şi prin sarcinile pe care şi le asumă, acestea fiind cu totul deosebite de cele ale dreptului penal, procesual-penal şi criminologie.

Ca orice altă ştiinţă aplicativă, criminalistica exercită trei funcţii de mare importanţă în lupta cu crima: cognitivă, constructivă şi comunicativă. Funcţia

cognitivă presupune un cerc larg de cercetări ştiinţifice, generalizări şi analize de natură să contribuie la cunoaşterea legităţilor după care se desfăşoară activităţile infracţionale şi potrivit cărora funcţionează mecanismul colectării informaţiei probatorii necesare cunoaşterii în procedura de urmărire penală. Investigaţiile criminalistice cuprind diverse obiecte, acţiuni, procese, persoane, relaţii şi atitudini într-un mod sau altul, implicate în activitatea infracţională în vederea stabilirii elementelor constitutive ale acestora, a funcţionalităţii şi proprietăţii lor de a reflecta şi a fi însele reflectate în mediul infracţional.

Realizarea pe parcursul timpului a funcţiei cognitive a contribuit la întemeierea concepţiei doctrinale privind identificarea criminalistică după reflectările material-fixate, substanţiale şi funcţional-dinamice, creându-se astfel premise ştiinţifice pentru folosirea efectivă a urmelor infracţiunii în procesul de probaţiune.

Criminalistica studiază deopotrivă mecanismele psihologice după care se desfăşoară activitatea infracţională şi cea de cercetare penală, modalităţile tipice de a opera a infractorilor în vederea argumentării şi punerii în uz practic a anumitor elaborări tactice şi construcţii metodice de cercetare a omuciderii, violului, jafului, furtului, a actelor de corupere, şantaj, estorcare, escrocherie şi a altor categorii de infracţiuni.

Funcţia constructivă este inerentă oricărui domeniu ştiinţific, deoarece ştiinţa este chemată nu numai să cunoască realitatea obiectivă ce constituie mediul de viaţă al omului (al unei comunităţi umane), dar şi să transforme această realitate în folosul şi spre binele acestuia. E de neconceput un domeniu cu adevărat ştiinţific, care să nu vizeze fiinţa umană sau condiţiile de viaţă ale acesteia.

Criminalistica, de la bunul ei început, era învestită să implementeze în justiţia penală metode şi mijloace ştiinţifice şi, astfel, să contribuie la remedierea şi eficientizarea activităţii organelor chemate să combată infracţiunile. Pe parcurs, în cadrul acesteia au fost elaborate şi implementate în practică tehnici şi tehnologii cu efecte benefice pentru administrarea probelor infracţiunii, întemeiate şi argumentate principiile şi premisele aplicării măsurilor tactice şi a prescripţiilor metodice în procedura de urmărire penală. Funcţia asigurării activităţii de cercetare penală cu mijloace tehnico-ştiinţifice adecvate timpului, cu metode, metodici şi reguli tactice de natură să optimizeze la maximum activitatea organelor de urmărire penală şi a celor împuternicite să descopere şi să prevină infracţiunile rămâne şi în continuare deosebit de actuală, ea fiind plasată printre principalele funcţii ale criminalisticii.

Funcţia comunicativă a criminalisticii consistă în însumarea[1] sau acumularea şi sistematizarea cunoştinţelor cu privire la mijloacele şi metodele de cercetare penală şi implementarea acestora, prin procesul de instruire şi publicitate, în

[1] E. Stancu, *Tratat de criminalistică*, Bucureşti, 2008, p.16.

practica cotidiană a celor ce înfăptuiesc justiţia. Realizarea efectivă a funcţiei comunicative a criminalisticii asigură, de asemenea, integrarea în sistemul mijloacelor şi metodelor de investigare a faptelor antisociale specifice criminalisticii, a realizării ştiinţelor naturale şi a ramurilor tehnice ale acestora. Or, criminalistica, după cum se afirmă pe bună dreptate în literatura de specialitate, reprezintă principalul mijloc de canalizare a metodelor ştiinţelor reale în practica organelor de cercetare şi de prevenire a infracţiunilor[1], a altor fapte cu caracter antisocial.

Cele de mai sus justifică concluzia, potrivit căreia, funcţia comunicativă atribuie criminalisticii un şir de caractere specifice, printre care merită a fi amintite, în primul rând, caracterul pluridisciplinar şi, în al doilea rând, natura sa preponderent practică.

Funcţiile enumerate ne permit să specificăm şi sarcinile criminalisticii. În prezent, atât sub aspect teoretic, cât şi sub aspect practic, sunt confirmate următoarele sarcini ale ştiinţei criminalistice:

– studierea practicii infracţionale; datele empirice obţinute contribuie la clasificarea infracţiunilor după anumite elemente caracteristice privind modul de acţiune şi, în ultimă instanţă, la elaborarea metodicilor de investigare specifice anumitor categorii de infracţiuni;

– studierea legităţilor creării urmelor infracţiunilor şi elaborarea, în baza cunoaşterii acestor legităţi, a mijloacelor şi metodelor adecvate de cercetare criminalistică;

– studierea şi adaptarea la necesităţile practicii de investigare criminalistică a realizărilor altor ştiinţe, cu preponderenţă a celor naturale: fizica, chimia, biologia, matematica, cibernetica etc., metodele cărora reprezintă fundamentul ştiinţific al multor recomandări şi mijloace de cercetare criminalistică;

– analiza practicii de investigare a faptelor penale în vederea elaborării unor noi metode tactice de organizare şi efectuare a acţiunilor procesuale necesare stabilirii adevărului într-un proces penal;

– elaborarea mijloacelor tehnice şi a metodelor privind aplicarea lor în activitatea operativă de prevenire şi curmare a infracţiunilor;

– elaborarea mijloacelor tehnice şi a principiilor şi tehnologiilor efectuării expertizelor criminalistice şi a constatărilor tehnico-ştiinţifice;

– comunicarea prin instruire şi publicitate a celor mai impresionante realizări ale criminalisticii, precum şi a practicii înaintate în domeniul investigaţiei infracţiunilor.

---

[1] Н. Клименко, *Криминалистические знания в структуре професиональной подготовке следователя*, Kiev, 1990, p. 27.

§ 4. Metodele şi principiile fundamentale ale criminalisticii

Metodele criminalisticii

Noţiunea „metodă criminalistică" poate fi definită ca o totalitate de acţiuni, operaţii şi mijloace inerente însuşirii realităţii obiective privind cercetarea infracţiunilor. La nivel practic, metodele criminalistice se prezintă în forma unor măsuri, operaţii şi mijloace tehnico-ştiinţifice, aplicarea cărora asigură eficienţa activităţii organelor judiciare în vederea investigării şi prevenirii faptelor penale.

Ca şi orice altă ştiinţă de sine stătătoare, criminalistica elaborează metode proprii de cercetare, aplicând date din diverse domenii ale ştiinţei contemporane. Iar în anumite cazuri, preia metodele elaborate de alte ştiinţe, adaptându-le la specificul cercetărilor criminalistice.

Elaborarea metodelor criminalistice este un proces continuu, dinamizat de necesităţile unei permanente perfecţionări a activităţii organelor de urmărire penală.

Domeniul specific de aplicare a metodelor criminalisticii, aşa cum este sfera justiţiei, impune anumite condiţii cu care acestea trebuie să fie în perfectă concordanţă. În primul rând, indiferent de conţinutul şi destinaţia lor, metodele criminalistice trebuie să fie ştiinţific argumentate, ceea ce presupune fondarea acestora atât pe realizările proprii, cât şi pe cele ale ştiinţelor exacte, precum şi aprobarea lor practică. Pentru a elabora astfel de metode, criminalistica trebuie să ţină cont de realizările în domeniile fizicii, chimiei, farmacologiei, biologiei, psihologiei etc. şi, firește, de tendinţele practicii organelor judiciare şi ale celor de expertiză criminalistică.

Apoi, ca şi ceea ce se referă în întregime la activitatea organelor judiciare, şi metodele în discuţie se cer a fi încadrate în limitele cerinţelor legislaţiei în vigoare. Aplicabile pot fi metodele ce garantează determinarea obiectivă a faptelor şi, concomitent, asigură totalmente drepturile celor implicaţi în proces.

În fine, metodele criminalistice trebuie să fie în deplină concordanţă cu normele etice, excluzând prin însuşi conţinutul lor umilinţa demnităţii persoanelor antrenate în procesul de cercetare criminalistică. Igor Dolea subliniază că, în tot scenariul judiciar, nucleul în jurul căruia se realizează activitatea procesuală este demnitatea umană[1]. De pe această poziţie trebuie apreciată corectitudinea metodelor criminalistice. Nu pot fi admise ca fiind amorale, deci nelegitime, metodele bazate pe violenţă, inclusiv psihică, înşelăciune, ameninţare şi şantaj.

Astfel, după cum s-a relevat deja, în baza propriilor studii aplicative, folosind pe scară largă realizările progresului tehnico-ştiinţific, criminalisti-

[1] Ig. Dolea, *Drepturile persoanei în probatoriul penal*, Chişinău, 2009, p. 45.

ca elaborează noi metode de cercetare, ceea ce impune preocupări privind sistematizarea lor.

Deşi problema clasificării metodelor criminalisticii nu a fost lipsită de atenţie, ea nu poate fi considerată soluţionată complet. Un studiu al literaturii de specialitate ar demonstra chiar o disonanţă a poziţiilor expuse. Unii autori clasifică metodele discutate în două-trei categorii, alţii în şapte-opt[1]. Unul şi acelaşi fenomen, de exemplu, studierea şi generalizarea experienţei judiciar-penale, e prezentat diferit de către autori: fie ca obiect de aplicare a metodelor criminalisticii[2], fie ca metodă criminalistică de investigare[3], fie ca sursă informativă[4].

Totodată, o asemenea analiză a opiniilor demonstrează, aceasta confirmându-se şi în practica judiciară, că atât la nivel teoretic, cât şi la cel utilitar, se folosesc trei categorii de metode: *general-ştiinţifice, particular-ştiinţifice* şi *speciale.*

Metodele general-ştiinţifice sunt specifice tuturor formelor de activitate umană, fiind folosite cu prisosinţă în cercetările criminalistice. Acestea sunt:

1) *Metoda observaţiei.* În linii mari, categoria de observaţii se aplică cu semnificaţia percepţiei premeditate şi consecvente a unui obiect sau fenomen în vederea cunoaşterii acestuia şi a elementelor ce îl particularizează. Ca una dintre principalele forme de cunoaştere a realităţii lumii materiale, observaţia se caracterizează prin natura sa deliberată şi, în prealabil, orientată. Observaţia presupune în mod necesar concentrarea atenţiei, orientarea şi intensificarea acesteia. Atenţia amplifică procesul perceptiv, acesta reprezentând, după cum se ştie, punctul de reper al reflectării senzoriale a lumii materiale. Efectuarea organizată a observaţiei asigură recepţionarea obiectului în raport cu mediul înconjurător, starea în care acesta se află la moment, dar şi tendinţa evoluţiei sale ş.a.

Percepţia imediată, originală şi consecventă, constituie forma iniţială, esenţială a procesului de identificare a obiectelor, fenomenelor şi faptelor cu semnificaţii criminalistice. Organul judiciar nu percepe nemijlocit infracţiunea, însă ia cunoştinţă de ea prin contactul cu persoanele care au remarcat fapta sau circumstanţele comiterii acesteia şi prin cercetarea directă sau prin intermediul specialiştilor şi al expertizei, al diferitor obiecte şi fenomene ce apar drept consecinţe ale actului delictuos şi care au reflectat acţiunile infracţionale.

---

[1] C. Suciu, *Criminalistica,* Bucureşti, 1972, p. 6-7; E. Stancu, *Investigarea ştiinţifică a infracţiunilor,* partea I, Bucureşti, 1986, p. 17.

[2] I. Anghelescu I., Constantin şi L. Coman, *Definiţia, obiectul şl metodele de studiu ale criminalisticii // Tratat practic de criminalistică,* vol. I, Bucureşti, 1976, p. 16.

[3] С. П. Митричев, *Криминалистика,* Moscova, 1963, p. 16.

[4] В. П. Колмаков, *Введение в курс науки советской криминалистики,* Odesa, 1973, p. 27.

În activitatea criminalistică, metoda observaţiei are anumite trăsături specifice. Fără a efectua o analiză detaliată, menţionăm că însuşi grupajul obiectelor de cercetare criminalistică, practic nelimitat, presupune observaţii multilaterale, făcute sub diverse forme. Observaţia, efectuată de către organul de urmărire penală, diferă după conţinut şi modalitate, de la fapt la fapt, de la o acţiune procesuală la alta, de la un obiect la altul. Ea poate fi efectuată nemijlocit de organul de urmărire, cum ar fi în situaţia cercetării la faţa locului, percheziţiei, experimentului la procedura de urmărire penală, audierii persoanelor participante la proces, prezentării pentru recunoaştere, precum şi de alte persoane ca în cazul expertizei criminalistice şi a constatării tehnico-ştiinţifice sau al activităţii operative de investigare, ori indirect, prin mijlocirea martorilor, victimei, a persoanelor bănuite sau învinuite, a altor persoane implicate în proces.

Sfera observaţiei directe a organului de urmărire penală este relativ limitată, ea cuprinzând locul faptei şi obiectele ce constituie ambianţa acestuia, persoane, împrejurări şi obiecte ce interesează cauza în cadrul efectuării altor activităţi de urmărire penală (percheziţiei, prezentării spre recunoaştere, reconstituirii faptei, verificării la faţa locului a declaraţiilor persoanelor) şi doar în unele situaţii lucruri şi obiecte cauzal legate de fapta penală în cercetare (articole vestimentare, mecanisme şi instrumente, documente). Din această perspectivă, observaţia indirectă este mai amplă, ea acoperă întreaga activitate infracţională din momentul pregătirii până la ascunderea urmelor acesteia. În schimb, observaţia directă finisează cu rezultate a căror existenţă în realitate, de regulă, nu trezeşte dubii.

În activitatea specialiştilor criminalişti încadraţi în procesul pentru efectuarea unor constatări tehnico-ştiinţifice criminalistice ori expertizării probelor materiale ale infracţiunii, observaţia reprezintă un important element metodic indispensabil desfăşurării eficace a examinărilor. Este de neconceput examinarea separată şi de comparare a obiectelor expertizate, a studierii acestora prin analiză, sinteză şi prin aplicarea altor procedee logice de cunoaştere inerente lucrărilor criminalistice de specialitate, altfel decât în baza percepţiei însuşirilor acestora.

Eficienţa aplicării metodei observaţiei e în funcţie de mai mulţi factori, de însemnătate primordială fiind cel al capacităţii senzoriale. De aici rezultă importanţa pe care o deţine aplicarea mijloacelor tehnico-ştiinţifice de cercetare criminalistică (a lupelor, microscoapelor, mijloacelor fotografice, utilajelor speciale de iluminare, inclusiv a celor cu radiaţii ultraviolete, infraroşii etc.) menite să sporească posibilităţile perceptibile şi, în ultimă instanţă, plenitudinea observaţiei.

2) *Metoda măsurării.* Măsurarea este un procedeu investigativ, destinat pentru asigurarea determinării mărimii, drept caracteristică a obiectelor şi fenomenelor lumii materiale, raportată la altă mărime de acelaşi gen, luată drept

unitate metrică. A măsura înseamnă a determina, a cunoaşte valoarea unei mărimi prin raportarea ei la una cunoscută. Un obiect sau fenomen măsurat este unul evaluat dimensional, cantitativ, după greutate, componenţă ş.a., deci cunoscut. Aceasta explică de ce măsurarea este prezentă în toate sferele de activitate umană or, aşa cum se susţine în literatura de specialitate, orice activitate, fie ea ştiinţifică sau practică, are ca început măsurarea[1].

Aplicarea metodei măsurării presupune implicarea unui şir de factori, după cum urmează:

a) obiectul măsurării, respectiv corpurile materiale, starea şi proprietăţile cărora urmează a fi cunoscute;

b) mijloacele tehnice de măsurare, adică obiectele cu care urmează a fi comparat obiectul de măsurat;

c) subiectul măsurării abilitat să efectueze operaţiile respective.

Valorificarea cantitativă şi calitativă a diferitor fenomene, procese, fiinţe şi obiecte materiale în raport cu spaţiul şi timpul constituie o condiţie indispensabilă tuturor cercetărilor criminalistice. Prin măsurare în criminalistică se determină:

– poziţia şi interpoziţia diverselor obiecte, urme şi corpuri delicte în baza cărora devine posibilă reconstituirea tabloului în ansamblu al locului faptei;

– modelarea activităţii infracţionale;

– vechimea unor evenimente, cum ar fi: timpul împuşcăturii, durata acţiunilor în situaţia unei activităţi experimentale, viteza de deplasare a mijloacelor de transport pe baza urmelor de frânare în cazul unui accident de circulaţie ş.a.;

– forma şi dimensiunile urmelor create prin reproducerea construcţiei exterioare a obiectelor materiale, în special mâinilor, picioarelor şi altor părţi ale corpului uman, ale celor produse de diverse instrumente, vehicule ş.a.;

– volumul, greutatea, temperatura, concentraţia, gradul de rezistenţă, elasticitatea, densitatea, alte caracteristici ale obiectelor materiale.

E de menţionat că metoda măsurării se aplică atât în cazul cercetării la faţa locului, cât şi la efecturea altor activităţi şi acte de procedură. Scopul aplicării acesteia diferă de la caz la caz, în funcţie de natura şi sarcinile activităţii de urmărire penală. În cazul cercetării la faţa locului, metoda măsurării se aplică preponderent pentru cercetarea şi fixarea elementelor spaţiale ale locului cercetat şi a obiectelor ce constituie ambianţa acestuia, inclusiv a poziţiei şi interpoziţiei urmelor infracţiunii, a altor obiecte şi mijloace materiale de probă. În cadrul percheziţiei încăperilor (apartamente, case şi construcţii, anexe, mijloace de transport ş.a.), prin metoda măsurării sunt căutate şi puse în evidenţă locurile tainice şi a obiectele ascunse.

---

[1] Р. Белкин, *Собрание, исследование и оценка доказательств*, Moscova, 1966, p. 162.

Cu diverse măsurări începe majoritatea examinărilor de laborator efectuate de către specialiştii criminalişti, învestiţi cu atribuţii expertuale sau de constatare tehnico-ştiinţifică. În majoritate, expertizele criminalistice de identificare, precum şi lucrările de constatare tehnico-ştiinţifică sunt bazate pe compararea elementelor ce caracterizează fie structura morfologică sau deprinderile funcţional dinamice, fie compoziţia substanţială a urmelor create în spaţiul infracţional cu obiectele presupuse că au creat aceste urme, în primul rând, după componentele lor dimensionale, de formă, structură şi microstructură.

Măsurările în activitatea de urmărire penală se pot efectua în mod direct de către organul învestit cu cercetarea cauzei prin stabilirea caracteristicilor mărimii ce interesează cauza şi raportarea acesteia la unitatea metrică respectivă, cum ar fi în cazul determinării dimensiunilor cu ajutorul riglei gradate, a timpului prin mijlocirea ceasului, a greutăţii prin intermediul cântarului etc.

Mai complicată este a doua varietate a măsurării, cunoscută sub denumirea de măsurare indirectă, când nu se măsoară mărimea ce interesează cauza, ci alte elemente care reprezintă puncte de reper pentru calcularea ulterioară a mărimii căutate. Exemplificativ, în acest sens, este planul-schiţă al locului faptei care asigură posibilitatea calculării nu numai a mărimii şi distanţei dintre obiecte, dar şi raportul de reciprocitate a acestora cu obiectul principal de la faţa locului, cu alte elemente constituind ambianţa acestuia.

Efectuarea măsurărilor presupune aplicarea mijloacelor tehnice care să asigure calitatea lucrărilor de măsurare.

După cum se va remarca ulterior, trusele şi laboratoarele criminalistice sunt dotate cu tehnicile necesare, inclusiv cu instrumentar de înaltă precizie, de natură să asigure măsurări până la nivel molecular.

3) *Metoda experimentală.* Termenul „experiment" (lat. *Experimentum* – încercare, cercetare) se foloseşte în ştiinţă, la fel ca şi în activitatea practică, cu semnificaţia unei metode de cercetare care consistă în reproducerea unor fenomene, acţiuni, fapte şi împrejurări de fapt în vederea stabilirii posibilităţii acestora de a se produce, a exista în realitate şi persistă în anumite condiţii de loc şi timp. În calitate de metodă de cunoaştere, experimentul se aplică în toate domeniile de activitate umană. În ştiinţele naturale, metoda experimentală asigură verificarea verosimilităţii ipotezelor şi prevestirilor doctrinale, a căilor şi metodelor de însuşire şi punerea acestora în uz practic[1]. E de neconceput un domeniu ştiinţific, fie din categoria ştiinţelor reale, fie de natură umanistică, specialiştii căruia să nu folosească metoda experimentală în activitatea de cercetare. Posibilitatea observării repetate şi în condiţii diverse create artificial a fenomenelor şi faptelor ce constituie obiectul investigaţiei atribuie metodei

[1] *Большая советская энциклопедия,* vol. 30, p. 6.

în discuţie funcţionalitatea unuia dintre elementele de bază ale procesului de cunoaştere, precum este verificarea în practică a tezelor ştiinţifice.

În criminalistică metoda experimentală este considerată:

a) modalitate de cercetare ştiinţifică care constă în experimentarea anumitor fenomene, fapte şi împrejurări de fapt în vederea verificării ipotezelor ştiinţifice criminalistice şi argumentării unor noi metode, tehnici şi tehnologii de cercetare penală. Rezultatele investigaţiilor prin experienţă sunt puse la baza multor concepţii, teorii şi recomandări tehnice, tactice şi metodice criminalisitice[1];

b) activitate procesuală al cărei conţinut decurge în mod direct din legislaţia în vigioare (art. 23, Codul proc.pen.) – reproducerea datelor ce au importanţă pentru cauza penală în vederea verificării şi precizării acestora în procedura de urmărire penală;

c) fază a procesului de examinare criminalistică în cadrul expertizei respective ori a constatării tehnico-ştiinţifice, constând în experimentarea în condiţii de laborator a împrejurărilor de fapt cauzal legate de obiectul expertizei sau al constatării în vederea punerii în evidenţă a unor noi date probante, determinării mecanismului de creare a urmelor infracţiunii, precum şi obţinerii modelelor de comparaţie inerente examinărilor traseologice, balistice, fotoportretice etc.

Bazat pe principii comune cu experimentul ştiinţific şi cu cel efectuat în procedura de urmărire penală, experimentul de laborator se particularizează, pe de o parte, prin faptul că se efectuează de către persoane competente (experţi sau specialişti criminalişti) implicate în proces conform legislaţiei procesual-penale în vigoare (art.87, 88), pentru a soluţiona problemele ce interesează cauza penală. Pe de altă parte, experimentul de laborator nu cunoaşte reglementare legală, iar rezultatele obţinute dobândesc semnificaţie probantă doar în componenţa raportului de expertiză sau constatare.

Datele diverse, pentru a căror verificare sau precizare se aplică frecvent metoda experimentală, se divizează în cele ce ţin de locul, timpul şi modul în care s-a activat, împrejurări ce ţin de latura obiectivă a infracţiunii şi cele ce se referă la aptitudinile perceptive şi la deprinderile persoanelor implicate în proces. Metoda experimentală în procedura de urmărire penală trebuie privită nu numai ca formă de verificare practică a datelor probante existente în cauză, dar şi ca o modalitate de obţinere a unor noi informaţii probante. Aşa cum se va observa din capitolul consacrat tacticii experimentului în procedura de urmărire penală, sunt frecvente situaţiile în care experimentarea împrejurărilor de la faţa locului conduce la obţinerea de date probante de natură să contribuie în mod direct la demascarea înscenărilor întreprinse de cei interesaţi în anihilarea activităţii de cercetare, obstrucţionării acesteia.

[1] Р. Белкин, *Криминалистическая энциклопедия*, Moscova, 2000, p. 259.

4) *Metoda modelării.* În linii generale, metoda constă în investigarea obiectului de studiu prin intermediul cercetării modelului creat artificial al acestuia.

Metoda modelării este atestată în toate domeniile de cunoaştere şi activitate practică umană. Ea serveşte la verificarea practică a diferitor proiecte de construcţii, instalaţii, maşini şi agregate, precum şi a anumitor procese biologice, sociale, tehnologice.

Metoda în cauză canalizează întreaga activitate de cercetare criminalistică, realizându-se atât în formă materială, cât şi la nivelul imaginaţiilor mintale. Argumentul principal în susţinerea acestei teze se desprinde din conţinutul activităţii de urmărire penală, care presupune trecerea de la versiunea privind obiectul de cercetare, adică de la modelarea logică a faptei, spre o activitate complexă de verificare a fiecărui element al versiunii, bazate, la etapa iniţială, pe date suficient de modeste. Modelele create mintal pot fi materializate în forma unui plan-schiţă de lucru, a unui mulaj, schemă, formulă ş.a., până la reconstituirea împrejurărilor săvârşirii faptelor. O categorie aparte de modele criminalistice constituie portretul-schiţă, fotorobotul, desenul-grafic pe baza cărora organele respective nu de puţine ori obţin succese vădite în demascarea infractorilor, identificarea cadavrelor, descoperirea obiectelor tăinuite etc.

5) Metoda comparaţiei. În linii mari, categoria de comparaţie se aplică cu semnificaţia unei activităţi investigative, constând în confruntarea a două sau mai multe fiinţe, obiecte sau fenomene în vederea stabilirii asemănării sau deosebirii acestora după însuşirile lor caracteristice.

Comparaţia reprezintă o operaţie complexă de cunoaştere, ea incluzând întreaga gamă de procedee logice ale gândirii umane. Desemnarea însuşirilor obiectelor şi fenomenelor care urmează a fi comparate presupune aplicarea procedeului de abstractizare de alte trăsături ale acestora, iar cunoaşterea conţinutului şi a puterii separatoare a însuşirilor respective este de neconceput altfel decât printr-o activitate de analiză şi sinteză, generalizare şi analogie. Prin comparaţie, omul percepe realitatea obiectivă adecvat, ca un sistem de sisteme, ca o oarecare diversitate de forme corelate reciproc şi pregnante.

Aplicarea metodei comparaţiei este de neconceput decât într-o legătură funcţională cu alte metode generale de cunoaştere. Astfel, comparaţia în majoritatea cazurilor este însoţită de compararea obiectului examinat cu unul cunoscut de acelaşi gen. Măsurarea, aşa cum s-a menţionat deja, implică în mod indispensabil compararea obiectului avut în cercetare cu alt obiect-etalon. Comparaţia reprezintă un element, de asemenea, de neignorat al activităţii experimentale. Prin comparaţie aici se asigură similitudinea condiţiilor şi a mijloacelor cu care se experimentează, a celor investigate.

Ca instrument ştiinţific de cunoaştere, metoda comparaţiei se aplică efectiv în criminalistică atât la nivelul teoretic al acesteia, cât şi în activitatea practică a

organelor de urmărire penală. În acestă ordine de idei, menţionăm, fără a intra în detalii, că argumentarea ştiinţifică a mijloacelor tehnico-criminalistice, dar şi a metodelor privind aplicarea lor în practică, în funcţie de natura urmelor infracţiunii şi a împrejurărilor în care acestea au fost create, iniţierea, fundamentarea şi ordonarea procedeelor tactice prin a căror aplicare să se rentabilizeze activităţile de urmărire penală şi, în sfârşit, dar nu şi în ultimul rând, sistematizarea după caracteristicile cu semnificaţie criminalistică a celor mai frecvente manifestări infracţionale, stabilirea şi punerea la îndemâna organelor abilitate cu cercetarea penală a recomandărilor (algoritmelor) metodice de investigare a diferitor categorii de infracţiuni, au ca punct de plecare datele rezultate în urma comparaţiei[1].

În procedura de urmărire penală, metoda comparaţiei este folosită ca procedeu de cunoaştere în cadrul cercetării la faţa locului, percheziţiei, prezentării spre recunoaştere, precum şi pentru aprecierea rezultatelor acestor şi altor activităţi probatorii.

Un loc central îl ocupă metoda comparaţiei în procesul identificării criminalistice. De fapt, este vorba despre o fază a acestui complex proces, cunoscută sub denumirea de „examinare comparativă", care consistă în raportarea însuşirilor obiectelor de identificat, respectiv a persoanei şi obiectelor presupuse că au produs urme, cu cele ale obiectelor identificatoare, adică a urmelor create în spaţiul infracţional[2].

6) Metoda descrierii. Se aplică în criminalistică în vederea fixării informaţiei probante obţinute de către organul judiciar prin contact direct cu fiinţe sau obiecte materiale în cadrul acţiunilor procesuale (cercetarea la faţa locului, percheziţia, prezentarea spre recunoaştere, interogatoriul etc.) sau în urma prezentării de către persoanele cointeresate în proces (învinuitul, victima) a anumitor obiecte. În activitatea experţilor criminalişti, descrierea este inerentă procesului de cunoaştere a faptelor ce interesează organul judiciar. Toate celelalte modalităţi de fixare a faptelor cu semnificaţie procesual-penală, inclusiv fotografia, înregistrarea videomagnetică şi altele sunt doar forme auxiliare menite să asigure însuşirea datelor prezentate prin descriere.

În criminalistică, metoda descrierii are specificul său determinat de mai mulţi factori, dintre care menţionăm:

– reglementarea procesuală a activităţilor de cercetare criminalistică, a modului de fixare a rezultatelor obţinute; legislaţia în vigoare prevede anumite cerinţe asupra formei şi conţinutului tuturor actelor procesuale la redactarea cărora se utilizează metoda în discuţie;

---

[1] Р. Белкин, *Курс криминалистики*, Moscova, 2001, p. 251; Colectiv de autori, *Криминалистика*, Minsk, 1996, p.70.

[2] L. Ionescu, D. Sandu, *Identificarea criminalistică*, Bucureşti, 1990, p.162.

– sfera practic nelimitată a obiectelor de studiu criminalistic. Datorită caracterului său retrospectiv, investigarea criminalistică presupune examinarea tuturor obiectelor care, într-un mod sau altul, au reflectat fapta penală. În majoritatea cazurilor, acestea sunt multiple şi diverse. Faţa locului, de exemplu, se prezintă printr-un spaţiu cu o mulţime excesivă de obiecte, a căror descriere nu este lesne de efectuat. Multiple sunt, de regulă, şi obiectele expertizelor grafoscopice, judiciar-tehnice ale documentelor, traseologice, balistice etc. Eforturile întreprinse în vederea clasificării obiectelor de studiu criminalistic (a urmelor infracţiunii, desenelor papilare, armelor şi instrumentelor, a caracteristicilor maşinilor de scris, a impresiunilor de ştampile falsificate etc.) facilitează esenţial fixarea lor prin descriere.

Specificul metodei în cauză se manifestă, pe de o parte, prin necesitatea utilizării unui sistem lingvistic laconic şi, concomitent, expresiv la redactarea actelor procesual-penale, iar, pe de altă parte, prin aplicarea unui limbaj unificat, standard, ca în cazul descrierii semnalmentelor exterioare ale persoanelor în viaţă sau ale cadavrelor neidentificate; sistem prevăzut de „metoda portretului vorbit", a elementelor caracteristice desenelor papilare, a deprinderilor de a fi materializate în documente, a celor grafice ale maşinilor de dactilografiat, a altor obiecte de examinare criminalistică.

Categoria a doua de metode, frecvent aplicate în criminalistică, sunt cele particular ştiinţifice. La această categorie se referă metodele ce ţin de obiectul de cercetare al unui domeniu ştiinţific aparte.

Fiind în majoritate preluate în direct sau prin adaptare la specificul cercetărilor criminalistice din diverse ramuri ale ştiinţelor naturale, metodele din această categorie sunt atestate sub diverse denumiri, de exemplu „metode fizice"[1], „metode de ramură"[2], „metode adaptate la specificul criminalisticii"[3], „metode ştiinţifice şi tehnice"[4]. În toate cazurile însă se au în vedere, în primul rând, metodele fizice sau fizico-chimice, matematice şi antropologice.

7) Metode fizice sau *fizico-chimice.* Dintre multiplele metode fizice şi fizico-chimice uzuale în cercetările criminalistice menţionăm următoarele:

- *Metoda optică* inerentă activităţilor de cercetare pe teren, dar mai cu seamă celor de laborator. În practică s-a demonstrat că sunt frecvente situaţiile când cercetarea la faţa locului nu se poate limita la observarea directă cu ochiul liber. Pentru depistarea obiectelor minuscule, a urmelor microreliefate sau create prin depuneri materiale imperceptibile, organul de urmărire penală, învestit cu

[1] C. Suciu, *Criminalistica,* Bucureşti, 1972, p. 92.

[2] А. Эйсман, *Система методов исследования применяемых в криминалистике // Вопросы криминалистической методологии, тактики и методики расследования,* Moscova, 1973, p.11.

[3] E. Stancu, *Investigarea ştiinţifică a infracţiunilor,* partea 1, Bucureşti, 1986, p. 17.

[4] И. Пантелеев, *Криминалистика,* Moscova, 1982, p. 29.

cercetarea cauzei, va apela la instrumente optice. Trusele criminalistice cu care sunt dotate organele respective au în componenţa lor lupe simple şi speciale cu dispozitive de iluminare, cu piedestal, binoculare, de cap. Cât priveşte expertizele dactiloscopice, balistice, judiciar-tehnice ale documentelor, grafoscopice, precum şi cele privind reconstituirea întregului după părţile dezmembrate, acestea, în majoritate, debutează cu o examinare microscopică.

- *Metoda palpării* fizice a suprafeţelor aplicată la identificarea şi deosebirea după relief a obiectelor supuse examinărilor criminalistice. Cunoscută şi sub denumirea de *striagrafie,* ea este inerentă examinărilor obiectelor din lemn, metal, masă plastică, a hârtiei, urmelor create de arme de foc pe muniţie de tot felul de instrumente. În criminalistică se folosesc atât profilografele optico-mecanice, care înregistrează rezultatele palpării printr-o profilogramă, cât şi profilometrele ce indică gradul de netezime al reliefului.
- *Metoda efectului de luminiscenţă,* aplicată în criminalistică pe scară largă pentru identificarea sau diferenţierea obiectelor supuse examinării prin depistarea pe suprafaţă sau în componenţa lor a unor elemente luminiscente.

Metoda în cauză se foloseşte la depistarea urmelor invizibile de mâini, la cercetarea actelor suspecte de fals prin adăugire sau corodare de text, la depistarea urmelor create de factorii suplimentari ai împuşcăturii, la evidenţierea petelor de ulei, clei, vopsea, sânge, salivă, la diferenţierea tipurilor de hârtie, sticlă, manufactură, substanţe chimice etc.

- *Metoda convertizării electrono-optice,* de asemenea aplicată frecvent în activitatea criminalistică de laborator, constă în transformarea cu ajutorul convertizorului electrono-optic a energiei invizibile infraroşii în energie electrică, ulterior în energie vizibilă. Metoda în cauză este, pe bună dreptate, indispensabilă la evidenţierea urmelor de sânge, ulei, vopsea, a indiciilor de fals în documente, a reziduurilor în urma tragerii din arma de foc. Actualmente se folosesc convertizoare portabile şi de laborator, staţionare.
- *Metoda difuzo-copiativă prin contact* rezidă în difuzarea (transferarea) unor substanţe colorate de pe obiectul de examinare pe unul copiativ. Ca material copiativ se foloseşte hârtia de filtru sau cea gelatinată (fotografică) umedă. Aceasta i-a determinat pe unii autori să denumească metoda în cauză „copiere umedă". Copierea nu necesită eforturi mari, dar de multe ori oferă rezultatele scontate. O foaie de hârtie subţire se fixează pe obiectul cercetat, fiind ulterior acoperită cu o foaie de hârtie de filtru, îmbibată cu apă distilată. Acoperit cu o coală de pergament, materialul se pune la preş. Pentru transferarea prin difuzie în gelatină, o coală de hârtie fotografică se prelucrează într-o soluţie de fixaj fotografic, se spală în mod obişnuit şi se usucă. Înainte de a fi întrebuinţată, hârtia se introduce în apă distilată caldă pe 4-5 minute, apoi se zvânteză şi se presează pe obiectul în cauză.

Metoda se aplică la stabilirea prezenţei unui colorant sau la diferenţierea acestuia, la prognozarea vechimii textelor, la diferenţierea traseelor de creioane chimice, precum şi la determinarea succesiunii traseelor intersectate ale rechizitelor în documente.

Pe lângă metodele enunţate, în instituţiile de expertiză judiciară, în unele cercetări criminalistice se folosesc, după necesitate, metode fizice şi fizico-chimice complexe, de exemplu, de analiză spectrală, colorimetrică, fotocolorimetrică ş.a., care ţin de competenţa specialiştilor cu pregătire profesională în aceste domenii.

- *Metode matematice.* Matematica – ştiinţa despre raporturile cantitative şi formele spaţiale ale realităţii obiective, apărută în antichitate din necesităţi practice umane, devine cu timpul un instrument deosebit de cunoaştere a naturii. Având la bază legităţile obiective ale lumii materiale, matematica şi-a găsit aplicare practică în toate domeniile de activitate umană. Şi în criminalistică rolul matematicii este incontestabil[1]. Înregistrarea obiectivă a probelor materiale ale infracţiunii, ceea ce reprezintă un imperativ al procesului penal, nu poate fi concepută fără determinarea în mod strict ştiinţific a dimensiunilor şi poziţiilor spaţiale ale acestora. Indicii cantitativi asigură veridicitatea constatărilor făcute de către organul judiciar (cu prilejul cercetării la faţa locului, percheziţiei, a altor acţiuni procesuale) privind forma, culoarea, duritatea, temperatura obiectelor ce prezintă interes criminalistic. Pe principiile geometrice ale ştiinţei matematice sunt bazate procedeele fotometrice aplicate la fixarea ambianţei locului faptei, la calcularea elementelor cărării urmelor, stabilirea direcţiei şi a locului de unde s-a tras din arma de foc, la descrierea înfăţişării persoanei sau a cadavrului după metoda portretului vorbit ş.a.

Un rol de mare importanţă joacă metodele matematice la efectuarea expertizelor criminalistice, în special cea a scrisului, a urmelor traseologice şi a celor create prin tragere din arma de foc, a impresiunilor de ştampile, a actelor dactilografiate, a imaginilor fotografice etc. În baza metodelor matematice, are loc determinarea elementelor caracteristice ale obiectelor de identificat, valorificarea acestora după anumiţi indici calitativi. Proiecţiile geometrice constituie suportul ştiinţific al expertizei criminalistice de identificare după oasele craniului, imaginile fotografice. Metoda proiecţiei geometrice se aplică, de asemenea, la examinarea criminalistică a scrisului, în special în procesul de comparare a semnăturilor. În ultimul timp, criminaliştii manifestă un deosebit interes faţă de posibilităţile aplicării metodei probabilităţii statistice la aprecierea rezultatelor examinării comparative în cadrul expertizelor de identificare, urmă-

[1] Н. Селиванов, *Математические методы в собирании и исследовании доказательств,* Moscova, 1974, p. 6.

rindu-se depăşirea factorului subiectiv ce predomină în această etapă decisivă a expertizelor criminalistice.

Metodele matematice nu se limitează la partea tehnică a criminalisticii. Anumite operaţii matematice se aplică, de asemenea, în tactica şi metodica cercetării faptelor penale. Exemplificative, în acest sens, sunt experimentul în procedura de urmărire penală, preconizat verificării posibilităţii anumitor activităţi în condiţii concrete de timp, algoritmarea, în baza datelor medii statistice a cercetării unor categorii de infracţiuni, şi utilizarea în acest caz a mijloacelor de calcul moderne.

• *Metode antropologice.* Printre ştiinţele care au cunoscut în jumătatea a doua a secolului trecut un înalt grad de dezvoltare figurează şi antropologia – ştiinţa despre originea, evoluţia şi tipizarea oamenilor după structura morfologică a corpului şi alte proprietăţi fizice.

Realizările acestei ştiinţe de mare valoare socială au început să fie folosite cu succes şi în criminalistică. Astfel, Alphonse Bertillon, în 1888, elaborează metoda antropometrică de înregistrare penală a persoanelor supuse justiţiei, formulează premisele ştiinţifice şi principiile identificării persoanelor după semnalmente, conturând două direcţii de aplicare practică: la identificarea persoanelor implicate în săvârşirea infracţiunilor, precum şi a cadavrelor necunoscute, şi la înregistrarea antropometrică a persoanelor dispărute sau declarate în căutare. Prin studii antropologice s-a stabilit existenţa anumitor raporturi de corelaţie dintre statura (înălţimea) persoanei şi dimensiunile unor părţi corporale în parte, în special ale plantei picioarelor, suprafeţelor palmare ş.a.

Cunoaşterea acestor legităţi a facilitat elaborarea anumitor procedee de calcul privind stabilirea după urme a apartenenţei la sex, a staturii, dimensiunilor încălţămintei purtate etc.

Categoria a treia include metode speciale criminalistice, denumite de unii autori „metode de examinare proprii criminalisticii"[1], care pot fi încadrate în patru subgrupuri, după cum urmează:

a) metodele tehnico-criminalistice destinate descoperirii, fixării şi ridicării urmelor materiale ale infracţiunii, desfăşurării evidenţei criminalistice şi măsurilor de protejare a valorilor sociale de atentări criminale ca, de exemplu, metodele fotografiei de fixare, aplicate în cadrul cercetării la locul faptei sau în alte împrejurări, de relevare şi ridicare a urmelor invizibile de mâini, a celor create de instrumente sau în urma tragerii din arma de foc, cele vizând prevenirea furturilor, traficurilor de stupefiante etc.[2];

---

[1] E. Stancu, *Investigarea ştiinţifică a infracţiunilor,* partea I, Bucureşti, 1986, p. 19.

[2] Р. Белкин, *Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы*, Moscova, 1987, p. 116.

b) metodele expertizelor criminalistice (grafoscopice, traseologice, balistice) şi ale acitivităţii specialiştilor abilitaţi să efectueze constatări tehnico-ştiinţifice.

c) metodele tactice de organizare şi desfăşurare a acţiunilor procesuale (cercetării la faţa locului, percheziţiei etc.), metodele de cercetare a anumitor categorii de infracţiuni cunoscute şi sub denumirea de metodici particulare de cercetare penală.

Metodele speciale criminalistice se subdivid în cele aplicate în cercetările ştiinţifice, cum ar fi generalizarea practicii înaintate, studierea şi adaptarea realizărilor altor ştiinţe la specificul activităţilor criminalistice, analiza şi evidenţa modalităţilor de săvârşire a actelor antisociale şi cele destinate să deservească practica judiciară etc.

Elaborând şi aplicând în practică metodele şi mijloacele de investigare a infracţiunilor, criminalistica contribuie la realizarea scopului procesului penal, ca nicio încălcare a legii să nu rămână nepedepsită şi, totodată, nimeni să nu fie sancţionat penal pe nedrept.

Activitatea criminalistică desfăşurată în urma investigării infracţiunilor se realizează conform anumitor reguli de la care nu se poate devia fără a fi în detrimentul scopului urmărit. Atunci când acestea se referă la toate formele de activitate criminalistică, ele se interpretează ca principii fundamentale. E de menţionat că principiile fundamentale nu trebuie confundate cu cele limitate la anumite forme de activitate sau acţiuni de procedură cum ar fi principiile cercetării la faţa locului, ale identificării criminalistice, ale planificării activităţii de cercetare a faptelor penale, ale aplicării fotografiei judiciare etc.

Rezultă, deci, că prin noţiunea de principii fundamentale ale criminalisticii se înţeleg regulile cu caracter general, potrivit cărora decurge activitatea organului de urmărire penală, a specialistului şi expertului criminalist privind administrarea probelor într-un proces penal.

De relevat că, fiind subordonată procesului penal şi contribuind la realizarea sarcinilor acestuia, criminalistica se bazează pe principiile dreptului procesual-penal. Prin urmare, sistemul principiilor fundamentale ale criminalisticii include principii de drept procesual-penal interpretate în accepţiunea criminalistică, dar şi unele principii proprii acestei discipline ca, de exemplu, principiul operativităţii, al planificării activităţilor criminalistice, al celui privind aplicarea formei deductive şi inductive de cercetare a faptelor penale.

Principiul legalităţii. În linii mari, principiul legalităţii declară supremaţia legii în toate sectoarele vieţii obşteşti, stricta respectare de către organele statului, organizaţii şi agenţi economici, de către toţi cetăţenii a legislaţiei în vigoare. Legalitatea este, deci, un principiu general al statului de drept, un imperativ privind funcţionarea unei societăţi democratice.

În sistemul principiilor fundamentale ale criminalisticii, principiul legalităţii are o dublă semnificaţie: pe de o parte, reclamă un înalt nivel de organizare şi efectuare a activităţilor criminalistice, astfel ca nimeni să nu se sustragă de la răspundere pentru fapta penală săvârşită, iar, pe de altă parte, impune organelor justiţiei penale cunoaşterea şi aplicarea întocmai a dispoziţiilor legislaţiei procesual-penale în întreaga lor activitate de descoperire şi prevenire a infracţiunilor, în mod special a celor ce garantează drepturile persoanelor implicate.

Realizarea acestor deziderate presupune aplicarea pe parcursul cercetării faptelor penale a întregului complex de metode şi mijloace criminalistice necesare obţinerii şi valorificării probelor infracţiunii, realizarea activităţilor criminalistice într-o atmosferă de respect major faţă de cerinţele legislaţiei.

Organele de urmărire penală sunt obligate să desfăşoare astfel activitatea de cercetare, încât să asigure descoperirea completă a infracţiunii, să demascheze şi să asigure tragerea la răspundere a persoanelor implicate. Acestora le revine, conform legii, un rol activ în aflarea adevărului, în determinarea tuturor circumstanţelor faptei. Ele trebuie deci să execute la nivel înalt profesional acţiunile şi operaţiile de punere în evidenţă a probelor infracţiunii. Totodată, activitatea criminalistică trebuie să se conformeze normelor legislative. Trebuie avut în vedere că încălcările legii comise de organul de urmărire penală, specialist sau expert, chiar dacă acestea nu lezează în mod flagrant drepturile şi libertăţile cetăţenilor, suscită dubii asupra obiectivităţii investigaţiilor, care, vizavi de sancţiunile procesuale pe care le pot aduce, dau naştere anumitor suspiciuni, insinuări ce lezează prestigiul justiţiei.

Principiul operativităţii. Potrivit acestui principiu, organele de urmărire penală trebuie să activeze prompt şi în mod urgent, astfel încât să se asigure depistarea, fixarea şi examinarea tuturor probelor necesare aflării adevărului într-un proces penal. În practică s-a confirmat că neglijarea principiului operativităţii provoacă dificultăţi în administrarea probelor şi, în cele din urmă, în demascarea şi tragerea la răspundere a celor vinovaţi. Inadmisibilă este tergiversarea activităţilor destinate depistării şi fixării urmelor infracţiunii, a altor materiale probante. Astfel, efectuarea tardivă a cercetării la faţa locului în majoritatea cazurilor influenţează negativ rezultatele acestei activităţi şi, în consecinţă, reduc şansele de descoperire a infracţiunii. Urmele materiale pot dispărea la influenţa factorilor atmosferici, precum şi drept consecinţă a activităţii umane. Fiind supuse procesului obiectiv de transformare, urmele pot degrada până la pierderea integrală a valorii lor probante.

Din aceleaşi motive nu poate fi îndepărtată în timp percheziţia. Prevăzută de legislaţia în vigoare ca mijloc de depistare şi ridicare a obiectelor-corp delict ascunse, a urmelor infracţiunii, a valorilor, documentelor, a altor materiale probante, percheziţia este inclusă printre activităţile de cercetare a căror desfăşurare în majoritatea cazurilor reclamă maximă operativitate. În cazurile

infracţiunilor flagrante, percheziţia este o acţiune de urgenţă efectuată la etapa iniţială de cercetare.

Scurgerea timpului îndelungat de la momentul depistării anumitor fapte până la reproducerea acestora în cadrul interogatoriului poate avea consecinţe negative asupra mărturiilor. În datele obţinute de martor asupra faptei penale, cu timpul vor apărea „în mod necesar, scăderi, pierderi, datorate procesului de uitare"[1]. Nu se exclude, de asemenea, posibilitatea unor denaturări ale faptelor condiţionate de influenţarea martorului de către persoanele cointeresate. Din cele de mai sus rezultă că respectarea principiului în discuţie se impune şi asupra ascultării martorului, victimei, bănuitului ş.a.

Principiul operativităţii se răsfrânge şi asupra expertizei criminalistice ori de câte ori aceasta este destinată examinării obiectelor alterabile sau cu elemente caracteristice instabile, cum ar fi, de exemplu, amprentele desenelor papilare, urmele create de factorii suplimentari ai împuşcăturii, documentele deteriorate ş.a.

Menţionăm, de asemenea, că atribuirea operativităţii semnificaţiei de principiu fundamental al criminalisticii are menirea de a mobiliza organele de urmărire penală la descoperirea la timp a faptelor penale, astfel ca cercetarea acestora să se efectueze în termenele prevăzute de legislaţia în vigoare.

Principiul planificării activităţilor criminalistice. Investigarea faptelor penale, reprezentând în fond o formă de cunoaştere a realităţii obiective, are anumite trăsături specifice condiţionate, pe de o parte, de natura retrospectivă şi individuală a faptelor ce urmează a fi cercetate, iar, pe de altă parte, de necesitatea depăşirii în procesul de cercetare a diverselor obstacole create de persoanele cointeresate prin măsuri de ascundere a infracţiunii şi a urmărilor acesteia nu de puţine ori gândite ingenios. Cercetarea faptelor ce constituie infracţiuni reclamă, deci, o activitate complexă de studiu logic şi psihologic al actului infracţional, bazată pe metode tehnico-ştiinţifice şi tactice pe care le oferă ştiinţa criminalistică. În fond, conţinutul cercetării unei fapte penale reprezintă un proces de trecere de la acte de gândire logică la acţiuni practice de urmărire penală, bazate pe metode şi mijloace criminalistice, efectuate în ordinea prevăzută de legislaţia procesual-penală. Folosirea eficientă a instrumentarului menţionat necesită un înalt nivel de organizare a muncii ce se efectuează prin planificarea tuturor formelor de activitate desfăşurate pentru cercetarea faptei.

Organizarea prin planificare a activităţilor criminalistice se situează în sfera principiilor fundamentale ale criminalisticii datorită importanţei pe care o prezintă în realizarea cerinţelor privind obiectivitatea, plenitudinea şi temeinicia

[1] A. Ciopraga, *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal,* Iaşi, 1979, p. 130.

cercetărilor penale, pe de o parte, şi aplicabilităţii asupra tuturor formelor de activitate criminalistică, pe de altă parte.

În literatura de specialitate, categoria de organizare prin planificare se foloseşte într-un sens restrâns, ca procedeu tactic prin care se determină direcţia, ordinea şi modul în care trebuie să se desfăşoare activitatea de urmărire penală, conform sarcinilor înaintate de obiectul probaţiunii unei infracţiuni săvârşite. În această accepţiune, planificarea atât pe plan ştiinţific, cât şi utilitar ţine de tactica criminalistică.

Principiul adevărului ştiinţific. Acest principiu al criminalisticii are o semnificaţie deosebită, dacă pornim de la ipoteza că o justiţie dreaptă nu poate fi concepută altfel decât în baza cunoaşterii adevărului. În fond, activitatea integrală de cercetare a unei fapte penale este subordonată aflării adevărului.

În linii mari, stabilirea adevărului constă în cunoaşterea de către organul judiciar şi certificarea prin date probante a faptei şi împrejurărilor în care aceasta a avut loc, precum şi a celor cu privire la persoana făptuitorului. Aflarea adevărului presupune, deci, o activitate de cercetare bazată pe metode ştiinţifice, astfel ca probele administrate să reflecte faptele obiectiv, aşa cum acestea s-au desfăşurat în realitate. Prin urmare, se impune drept o condiţie necesară ca organele de cercetare penală să apeleze la metodele criminalisticii – ştiinţei a cărei destinaţie constă în punerea la dispoziţia justiţiei a mijloacelor de cunoaştere ştiinţifică a adevărului.

Principiul adevărului ştiinţific impune efectuarea cercetărilor criminalistice în mod obiectiv, evitându-se părerile preconcepute sau insuficient argumentate, împrejurările faptei trebuie studiate sub toate aspectele. Organele chemate să soluţioneze cauzele penale, specialiştii, experţii în îndeplinirea sarcinilor ce le revin într-un proces penal sunt obligate să caute în egală măsură atât dovezi de vinovăţie, cât şi de nevinovăţie. Investigaţiile unilaterale, când nu se verifică judicios împrejurările faptei sau nu se folosesc metodele şi mijloacele tehnico-ştiinţifice adecvate, contravin principiului în discuţie.

Principiul aplicării formelor deductive şi inductive de cercetare. Acest principiu lansează ideea că deducţia şi inducţia, cunoscute ca instrumente logice ale gândirii, în activitatea criminalistică reprezintă două forme coerente de cercetare[1].

Este unanim admisă teza conform căreia modul în care a fost săvârşită infracţiunea reprezintă punctul de reper al întregii activităţi de cercetare criminalistică. Aceasta, reflectându-se în mediul înconjurător, determină caracterul şi forma informaţiei probante, a cărei descoperire, fixare şi interpretare consti-

[1] В. Колдин, Н. Полевой, *Информационные процессы и структуры в криминалистике*, Moscova, 1985, p. 7.

tuie conţinutul cercetării criminalistice, impune aplicarea anumitor metode şi mijloace tehnice de investigare.

Atunci când modul în care a fost săvârşită fapta penală este evident, cercetarea criminalistică se efectuează pe cale deductivă – de la modul de operare la metodele şi mijloacele necesare descoperirii, fixării şi examinării datelor probante respective.

În baza analizei ştiinţifice a modului de săvârşire a diferitor infracţiuni, a evoluţiei acestuia, în criminalistică se prevăd recomandaţii metodice unice de cercetare a anumitor categorii de infracţiuni.

Modul de operare însă nu poate fi tratat ca fenomen fix. Condiţiile specifice fiecărei infracţiuni impun procedee şi operaţii conforme. Unele devieri de la deprinderile de a activa pot surveni în urma stării psihologice a făptuitorului, a altor factori obiectivi ori subiectivi. Până când mecanismul săvârşirii faptei rămâne nedeterminat, situaţie cu care organul de urmărire penală se confruntă la etapa iniţială de urmărire penală, cercetările se vor efectua pe cale inductivă. Organul respectiv îşi va concentra eforturile la acumularea şi analizarea informaţiei privind urmările faptei, ca ulterior să decidă asupra împrejurărilor ce constituie obiectul probaţiunii, inclusiv a celor ce se referă la modul de operare.

§ 5. Legătura criminalisticii cu alte ştiinţe

Specificul obiectului criminalisticii şi al sarcinilor ei determină locul pe care aceasta îl ocupă în sistemul ştiinţelor actuale, legătura ei cu alte ştiinţe. Pe de o parte, pe întregul parcurs al evoluţiei sale criminalistica a apelat, după cum e şi firesc, la realizările ştiinţelor naturale, fapt care a influenţat în mod direct devenirea şi dezvoltarea ei, astfel ca într-un scurt răstimp să atingă nivelul unei ştiinţe moderne. Pe de altă parte, realizările sale sunt destinate combaterii eficiente a actelor sancţionate de societate prin norme de drept penal, civil, administrativ etc.

Apropierea criminalisticii, prin conţinutul său, de ştiinţele naturale şi obiectivul de a contribui la aplicarea dreptului pe cale judiciară au condiţionat anumite divergenţe de opinii privind obiectul criminalisticii şi sistemul ştiinţelor cărora aparţine. Aceasta este explicaţia celor mai diverse intitulări sub care compartimentul dat e prezentat în literatura de specialitate: „Criminalistica şi alte ştiinţe”[1], „Legătura criminalisticii cu alte ştiinţe”[2], „Locul criminalisticii în sistemul ştiinţelor juridice şi legătura ei cu ştiinţele adiacente”[3] ş.a.

---

[1] А. Винберг, Б. Шавер, *Криминалистика,* Moscova, 1950, p. 11.
[2] Colectiv de autori, *Советская криминалистика,* Moscova, 1969, p. 13.
[3] С. Стеричев, *О системе советской криминалистики // Правоведение,* Moscova, 1968, p. 65.

În această ordine de idei, reamintim că criminalistica a luat naştere din necesitatea obiectivă de a dispune de metode perfecte şi eficiente de combatere a fenomenului infracţional, când simpla aplicare a legii devenise evident insuficientă din cauza creşterii numărului de infracţiuni şi perfecţionării metodelor de săvârşire a lor. Deci, de la începuturile sale, criminalistica se clasa în sistemul ştiinţelor antrenate în înfăptuirea justiţiei. Îmbinând cunoştinţe din diferite domenii, criminalistica elaborează şi pune în slujba stabilirii adevărului metode şi mijloace adecvate situaţiei criminogene. Putem deci afirma că criminalistica este o ştiinţă cu caracter pluridisciplinar care, pe bună dreptate, reprezintă „o punte de legătură între ştiinţele naturale şi ştiinţele juridice"[1], prin intermediul căreia metodele celor dintâi, în direct sau prin adaptare, îşi găsesc aplicare în procesul judiciar.

Prin obiectul şi sarcinile sale, criminalistica se deosebeşte de alte ştiinţe, inclusiv de cele juridice. Nicio altă ştiinţă nu îşi propune, de exemplu, cunoaşterea legităţilor creării probelor infracţiunii, elaborarea mijloacelor şi metodelor de descoperire, fixare şi interpretare ştiinţifică a urmelor, precum şi elaborarea metodelor de identificare a infractorilor, de cercetare a falsului, de evidenţă criminalistică a delincvenţilor şi a faptelor săvârşite. În acest sens, criminalistica se prezintă totalmente ca o ştiinţă independentă, afirmaţiile despre caracterul ei subordonat altor discipline fiind nejustificate.

Prin destinaţia şi sarcinile ce şi le asumă, criminalistica este indisolubil legată, în primul rând, de disciplinele juridice, în special de dreptul penal, de dreptul procesual-penal, criminologie şi de alte ştiinţe juridice. În al doilea rând, de ştiinţele auxiliare judiciare – medicina legală, psihologia şi psihiatria judiciară şi, în al treilea rând, de ştiinţele naturale şi tehnice – fizica, chimia, matematica, biologia, antropologia şi altele.

Legătura criminalisticii cu dreptul penal. După cum se ştie, dreptul penal determină acţiunile ce constituie infracţiuni, elementele constitutive ale acestora, grupându-le după sfera şi periculozitatea socială pe care le prezintă. În baza acestor clasificări, criminalistica elaborează metodici de investigare specifice categoriei respective de infracţiuni. Totodată, asigurând elucidarea împrejurărilor cauzei, criminalistica contribuie direct la aplicarea justă a legii penale, la aprecierea periculozităţii faptei şi făptuitorului, a prejudiciului cauzat şi, în consecinţă, la determinarea măsurii de pedeapsă, precum şi a condiţiilor de ispăşire. Aşadar, considerăm că e cazul să semnalăm opinia fondatorului ştiinţei criminalistice H. Gross, potrivit căreia aceasta reprezintă o „ştiinţă a stărilor de fapt în procesul penal".

Legătura criminalisticii cu dreptul procesual-penal. Aşa cum s-a menţionat, activitatea criminalistică este subordonată scopului procesului penal, aceasta

[1] C. Suciu, *Criminalistica*, Bucureşti, 1972, p. 11.

determinând legătura strânsă dintre atare discipline[1]. Ea se manifestă, pe de o parte, prin faptul că orice activitate criminalistică, fie cercetarea la faţa locului, fie examinarea unui corp delict în condiţii de laborator, serveşte scopului procesului penal. Criminalistica asigură, prin metodele şi mijloacele tehnico-ştiinţifice, realizarea eficientă a tuturor formelor de activitate procesuală, în special a celor destinate descoperirii şi administrării probelor. Pe de altă parte, legislaţia procesual-penală determină limitele şi condiţiile cu care trebuie să fie concordate metodele şi mijloacele de cercetare criminalistică.

Legătura criminalisticii cu criminologia. Legătura dintre aceste două discipline este deosebit de evidentă.

Criminologia este o ştiinţă relativ recentă, care are obiectul său specific de studiu: starea, dinamica şi cauzele criminalităţii, ceea ce permite prognozarea infracţiunilor şi elaborarea măsurilor de prevenire prin înlăturarea condiţiilor sociale ce determină sau favorizează comiterea lor. La rezolvarea problemelor ce ţin de obiectul de studiu al criminologiei se folosesc pe larg rezultatele obţinute în urma cercetărilor criminalistice ale anumitor infracţiuni sau categorii de infracţiuni, datele concentrate în cartotecile de evidenţă criminalistică ş.a. Prin posibilităţile de cercetare de care dispune, criminologia furnizează date deosebit de importante, necesare elaborării şi aplicării mijloacelor tehnice criminalistice de protejare a valorilor sociale de atentări infracţionale.

Legătura criminalisticii cu medicina legală şi psihiatria judiciară. Fie la nivel teoretic, fie la cel utilitar, criminalistica are permanent legături cu ştiinţele auxiliare ale dreptului, în special cu medicina legală. În practică se cunosc suficiente cazuri când medicii legişti, de exemplu, au aplicat datele stabilite de criminalişti pentru determinarea faptelor cu care se confruntă şi, invers, când criminaliştii au apelat la datele medico-legale pentru stabilirea faptelor cu semnificaţie judiciară. Sunt frecvente expertizele complexe medico-criminalistice ale armelor de foc şi ale urmelor aplicării acestora, a mijloacelor tehnice în cazurile accidentelor de circulaţie sau de muncă etc.

Legătura criminalisticii cu psihologia judiciară. Psihologia judiciară reprezintă o ramură a ştiinţei psihologice, care studiază persoana umană în vederea punerii în evidenţă a mecanismelor psihologice ce determină comportamentul acesteia în situaţii specifice săvârşirii şi investigării actelor delictuoase[2].

Din definiţia psihologiei judiciare enunţate rezultă legătura pe multiple planuri a criminalisticii cu această ştiinţă. În primul rând, organele de urmărire penală trebuie să fie înarmate cu cunoştinţe privind legităţile psihologice ce determină modul de comportare a omului. Practic, toate acţiunile procesuale

---

[1] I. Neagu, *Drept procesual-penal,* Bucureşti, 1988, p. 53.

[2] А. Дулов, *Судебная психология,* Minsk, 1975, p. 15; V. Zdrenghea, T. Butoi, *Psihologia judiciară,* Bucureşti, 1992, p. 11.

(cercetarea la faţa locului, percheziţia, experimentul judiciar, prezentarea pentru recunoaştere ş.a.) necesită ca organul de urmărire penală să posede cunoştinţe referitor la comportamentul omului în situaţii respective. În al doilea rând, ansamblul de procedee tactice privind interogatoriul are la bază realizările psihologice. În fond, orice act de valorificare, începând cu rezultatele cercetării la faţa locului şi până la raportul expertizei, reclamă un anumit potenţial psihologic.

Aşa cum s-a subliniat, criminalistica are relaţii cu ştiinţele naturale şi cu ramurile lor tehnice, acestea furnizându-i metode, mijloace tehnice şi materiale necesare rezolvării sarcinilor preconizate. După cum vom observa, cercetările criminalistice, cu precădere cele de laborator, se realizează graţie succeselor impresionante ale fizicii contemporane, chimiei, antropologiei, farmacologiei etc.[1]

Criminalistica este strâns legată de ştiinţele matematice. Limbajul matematic este prezent în toate sferele de activitate criminalistică. Majoritatea metodelor criminalistice aplicative, cum ar fi, de exemplu, cea a măsurării şi comparaţiei, cea a descrierii şi modelării experimentului, precum şi cea expertuală, sunt bazate pe date matematice. Anumite forme de activitate criminalistică, de exemplu a evidenţei criminalistice, sunt bazate pe mijloace tehnice de calcul moderne.

Criminalistica are, de asemenea, legături cu ştiinţa despre organizarea muncii şi cu logica. Legităţile acestora stau la baza recomandărilor criminalistice privind înaintarea şi verificarea versiunilor, planificarea activităţii de cercetare a infracţiunilor, aprecierea rezultatelor examinării comparative a caracteristicilor identificatoare ş.a.

---

[1] E. Stancu, *Investigarea ştiinţifică a infracţiunilor,* partea I. Bucureşti, 1986, p. 13.

CAPITOLUL 2
IDENTIFICAREA CRIMINALISTICĂ

§ 1. Noţiunea şi premisele ştiinţifice ale identificării criminalistice

Specificul cercetărilor criminalistice decurge din caracterul retrospectiv al acestora. O infracţiune săvârşită, fiind acţiune consumată, nu poate fi observată nemijlocit de către organul judiciar. Stabilirea făptuitorului, a împrejurărilor de fapt se realizează prin descoperirea şi descifrarea informaţiilor în diverse obiecte-elemente ale mediului în care a avut loc acţiunea infracţională. Dat fiind acest fapt, unii autori compară investigarea criminalistică cu studiul istoric[1]. Pe bună dreptate, organul de urmărire, de la caz la caz, întocmai ca şi istoricul, va avea de reconstituit evenimentul infracţiunii prin cercetarea şi valorificarea multiplelor obiecte care l-au reflectat.

Investigarea cauzelor penale, stabilirea elementelor constitutive ale acestora reclamă în mod necesar determinarea la nivel individual a tuturor persoanelor şi obiectelor legate cauzal, într-un mod sau altul, de fapta săvârşită. Astfel, dacă la faţa locului au fost găsite urme de mâini, de instrumente, de mijloace de transport ş.a., stabilirea factorilor creatori de urme, în cazul dat, a persoanei concrete, a instrumentului aplicat sau a mijlocului de transport folosit este o condiţie indispensabilă cunoaşterii adevărului. O situaţie similară atestăm şi în cazul unui glonte extras dintr-un cadavru sau al unui document falsificat ori cu conţinut delictuos, în toate alte cazuri în care delimitarea unei persoane sau a unui obiect reprezintă, în fond, punctul de reper al cercetării criminalistice.

În justiţie, determinarea obiectelor şi a fiinţelor la nivel individual se realizează prin intermediul identificării.

Categoria de identificare (din lat. *identicus* – acelaşi) este aplicată cu semnificaţia de activitate umană întreprinsă în vederea stabilirii identităţii fiinţelor şi a obiectelor materiale. La baza acestei activităţi se află, pe de o parte, principiul identităţii tuturor fenomenelor lumii materiale şi relativa lor stabilitate, iar, pe de altă parte, reflectivitatea acestora, respectiv capacitatea

[1] М. С. Строгович, *Учение о материальной истине в уголовном процессе*, Moscova, 1947, p. 160.

lor de a reflecta obiectele ce constituie ambianţa mediului în care există şi de a fi reflectate de cele cu care vin în contact, de unde posibilitatea recunoaşterii retrospective şi identificării de fiinţe, obiecte şi fenomene.

În accepţie dialectică, identitatea constituie proprietatea fiinţelor şi obiectelor de a se manifesta individual, de a-şi demonstra prin proprietăţile şi caracteristicile lor egalitatea cu ele înseşi şi concomitent, deosebirea de tot ce le înconjoară. Aşa cum se subliniază în literatura criminalistică, identitatea „concentrează în sine toate proprietăţile şi însuşirile unui obiect, fenomen sau fiinţă şi, prin aceasta, le deosebeşte de orice alt obiect, fenomen sau fiinţă"[1].

Identitatea obiectelor materiale nu este contradictorie conceptului dialectic despre mişcarea universală şi continuă a materiei, evoluţiei inerente a tuturor lucrurilor, fiinţelor sau a fenomenelor reale. Dialectica confirmă sistemul *universal de echilibru,* potrivit căruia schimbările lente cantitative nu afectează considerabil proprietăţile calitative ale obiectelor materiale, acestea, păstrându-şi caracteristicile individuale, rămân relativ stabile. Pe deasupra, obiectele identificării criminalistice se află în ocrotirea organului de urmărire penală şi a instanţei judiciare de datoria cărora este să asigure prin toate mijloacele posibile intangibilitatea acestora şi excluderea eventualelor modificări ale conţinutului şi structurii lor iniţiale. Legislaţia procesual-penală în vigoare (art.158 Cod. proc.pen.) prevede măsuri concrete de natură să excludă posibilitatea modificării „particularităţilor esenţiale şi a semnelor..." corpurilor delicte, acestea fiind clasate printre condiţiile de funcţionare a obiectelor materiale în calitatea procesuală respectivă. Identificarea criminalistică este favorizată, de asemenea, de perioada de timp limitată în care există obiectele acesteia. Din momentul apariţiei obiectelor-corp delict şi până la examinarea lor criminalistică se înregistrează, de regulă, intervale relativ reduse de timp, în care acestea rămân practic nealterate.

Identificarea unui obiect, persoană sau fenomen material constă în relevarea caracteristicilor care le deosebesc de cele similare, altfel spus, în cunoaşterea acestora în complexitatea caracteristicilor lor. De aici şi inevitabilitatea identificării în toate domeniile de activitate umană, aceasta fiind obligatorie procesului de cunoaştere.

Având la bază aceleaşi principii dialectice, identificarea criminalistică diferă de procesele de identificare aplicate în alte domenii de activitate umană.

În primul rând, identificarea criminalistică serveşte procesului de probaţiune. Asigurând detaşarea şi, în consecinţă, individualizarea în baza urmelor sau a unor obiecte-corpuri delicte a persoanei sau a obiectului cauzal legat de fapta săvârşită, ea contribuie direct la soluţionarea problemelor ce formează obiectul probaţiunii. Deci, toate operaţiile ce vizează procesul identificării trebuie efec-

[1] L. Ionescu, D. Sandu, *Identificarea criminalistică,* Bucureşti, 1990, p. 50.

tuate în limitele stricte ale legislaţiei procesuale. Orice deviere de la dispoziţiile legii exclude folosirea rezultatelor identificării în procesul de probaţiune.

Altă particularitate specifică a identificării criminalistice constă în faptul că în criminalistică are însemnătate egală atât determinarea identităţii, cât şi constatarea lipsei acesteia. Absenţa identităţii, de regulă, conduce la noi orientări, investigaţii şi chiar la decizii categorice. Dacă, de exemplu, prin investigaţii balistice a fost stabilit că glontele extras dintr-un cadavru nu a fost tras din pistolul „Makarov" nr.32.684, acesta va fi exclus din cercul armelor suspecte. Dacă, bunăoară, prin studiul de comparare a unui text tipărit cu textele-model de comparaţie de la maşina de dactilografiat „Optima" nr.32.619 s-a ajuns la concluzia lipsei identităţii, aceasta, de asemenea, va fi exclusă din grupajul celor suspecte, impunând organului de urmărire penală noi orientări, versiuni şi acţiuni de căutare.

În fine, identificarea criminalistică se deosebeşte prin aceea că, în majoritatea cazurilor, se efectuează în baza examinării reflectărilor obiectelor de identificat. Un studiu direct, nemijlocit al acestora întâlnim doar în cazul reconstituirii întregului după părţile lui componente.

După natura lor, reflectările cu semnificaţie de identificare criminalistică se împart în două grupe: în formă de reflectări memoriale şi material-fixate. La rândul lor, reflectările material-fixate figurează:

– în formă de urme traseologice (urme de mâini, de picioare, de instrumente, mijloace de transport etc.);

– în formă de impresiuni ale mijloacelor de sigilare (ştampile metalice, plumb sau materiale termoplastice);

– în formă de urme ale mecanismelor armei de foc pe muniţie;

– în formă de elemente funcţional-dinamice materializate care reproduc trăsăturile caracteristice ale deprinderilor, în special, ale celor de a scrie, de a merge etc.;

– în formă de imprimări ale mijloacelor tehnice utilizate la întocmirea unui document;

– în forma impresiunilor de ştampile aplicate ca mijloc de certificare a conţinutului şi a anumitor rechizite ale documentelor;

– în formă de imprimări fotografice sau sonore (fotografie, film, bandă magnetică ş.a.);

– în formă de fragmente de obiecte;

– în formă de substanţe moleculare olfactive umane.

Identificarea criminalistică, în al doilea rând, reprezintă mijlocul cel mai eficient de stabilire a făptuitorului, precum şi a altor persoane implicate, după urmele produse de mâini, picioare, dinţi, de îmbrăcăminte etc. După cum se va observa, urmele enumerate redau cu precizie elemente caracteristice de

structură exterioară ale părţilor corporale respective sau ale îmbrăcămintei, asigurând identificarea certă a subiectului ori a victimei acestuia.

Identificarea este una dintre modalităţile de stabilire a făptuitorului, precum şi a persoanei victime în cazul cadavrului neidentificat, după semnalmentele exterioare percepute şi memorizate de alte persoane în legătură cu fapta săvârşită, modalitate prevăzută de legislaţia în vigoare ca acţiune procesuală, cunoscută sub denumirea de prezentare pentru recunoaştere.

În fine, prin identificarea criminalistică se determină instrumentele, armele şi mijloacele exploatate într-un mod sau altul în timpul săvârşirii faptei ilicite, aceasta prezentând importanţă pentru stabilirea posesorului şi, prin urmare, a subiectului infracţiunii, precum şi pentru precizarea datelor ce se referă la latura obiectivă a infracţiunii, în special a locului, timpului şi a modului de operare.

§ 2. Rolul identificării criminalistice în probatoriul judiciar

Stabilirea adevărului, problemă asupra căreia este concentrată atât activitatea organelor de urmărire penală, cât şi a instanţei se realizează după cum a stabilit legiuitorul – în baza probelor, „elementelor de fapt" administrate în ordinea şi prin intermediul mijloacelor de probă în mod exhaustiv enumerate în lege (art.93 Cod.proc.pen.). Probele adunate într-o cauză penală trebuie să asigure constatarea cu certitudine a celor trei componente fundamentale ale obiectului probaţiunii: existenţa sau inexistenţa infracţiunii şi în caz afirmativ, natura juridică a acesteia; identitatea persoanei (persoanelor) care a savârşit-o, calitatea, vinovăţia şi responsabilitatea acesteia; împrejurările de timp, loc şi mod în care s-a activat în vederea atingerii scopului infracţional.

Administrarea probelor, depistarea, fixarea şi interpretarea lor ţin de competenţa organelor de urmărire penală, care folosesc pentru aceasta procedeele probatorii pe care le pune la îndemână legea, şi anume, audierea persoanelor care deţin informaţie cu privire la fapta săvârşită şi la autorul acesteia, cercetarea şi percheziţionarea unor spaţii sau persoane asupra cărora se pot afla urme şi obiecte – probe materiale ale infracţiunii, ridicarea de obiecte şi documente cu conţinut relevant pentru soluţionarea cauzei, confruntarea, reconstituirea faptei şi verificarea anumitor împrejurări de fapt pe cale experimentală.

Caracterul retrospectiv al obiectului probaţiunii, al faptelor şi al împrejurărilor de fapt ce trebuie dovedite impune organului de urmărire penală determinarea persoanelor şi a obiectelor care au creat urme în spaţiul infracţional sau în alte împrejurări cunoscute, altfel spus, identificarea făptuitorului care a activat sau a obiectelor cu care s-a activat în vederea obţinerii rezultatului infracţional scontat. Din această perspectivă, urmele infracţiunii se împart în amprente cunoscute

în criminalistică sub denumirea de *urme-formă* care, datorită faptului că redau configuraţia şi structura morfologică a obiectului creator, asigură identificarea certă a acestuia şi urme-materie care se manifestă prin diverse cantităţi de substanţe sau fragmente de obiecte utile determinării sursei de la care provin, alteori reconstituirii întregului după părţile lui componente.

Indiferent de natura urmelor în litigiu prin procedura criminalistică de identificare, prin determinarea întregului după părţile lui componente ori a sursei de la care acestea provin, se constată elemente de fapt, noi probe indispensabile cunoaşterii adevărului cu privire la fapta săvârşită. Prin aceasta se explică unanimitatea prin care identificării criminalistice i se atribuie semnificaţia de metodă (uneori modalitate, mijloc) ştiinţifică de probaţiune[1], metodă aplicată pe scară din ce în ce mai largă la cercetarea şi soluţionarea multiplelor probleme de cunoaştere cu care se confruntă justiţia. Identificarea criminalistică, aşadar, este chemată să servească procesul probatoriu. Ea nu determină obiectul în sine, ci în raport cauzal cu fapta penală săvârşită. Prin prezentarea spre recunoaştere a persoanei bănuite în săvârşirea unei infracţiuni nu se urmăreşte stabilirea identităţii ca atare a acesteia, ci identificarea ei ca persoană în mod cauzal legată de fapta comisă şi de consecinţele care au survenit. În activitatea de urmărire penală nu interesează identitatea cu el însuşi a toporului ridicat de la persoana bănuită în comiterea furtului prin pătrundere, ci identificarea probatorie a acestuia, adică identificarea lui după urmele create în urma săvârşirii infracţiunii prin efracţie. La fel, nu identitatea cu ea însăşi interesează, arma de foc aparţinând persoanei bănuite de omucidere, ci arma din care a fost trasă muniţia extrasă din cadavrul victimei infracţiunii respective. După cum se susţine în literatura de specialitate, pentru ca să servească ca probă în procedura penală, obiectul de identificat, în cazurile de mai sus persoana, toporul sau arma de foc, trebuie să fie cu certitudine stabilită legătura cauzală a acestora cu fapta avută în cercetare[2]. De aceea, orice schimbare a mediului, în care a fost comisă o infracţiune, este considerată urmă cu semnificaţie criminalisitcă „dacă se dovedeşte a fi legată într-un fel de fapta investigată"[3].

Însumând cele de mai sus, putem afirma rezumativ că identificarea criminalistică contribuie în mod direct la stabilirea existenţei faptei penale, a naturii şi consecutivităţii săvârşirii acesteia, precum şi a persoanelor implicate.

---

[1] В. Колмаков, *Криминалистическая идентификация как способ доказывания в уголовном и гражданском судопроизводстве. // Криминалистика и судебная экспертиза*, Kiev, 1966, p. 93.

[2] M. Cerai, *Методология судебной идентификации*, Kiev, 1970, p. 23.

[3] L. Ionescu, D. Sandu, *Identificarea criminalistică*, Bucureşti, 1990, p. 14.

§ 3. Genurile identificării criminalistice

Cele două tipuri de reflectări la care ne-am referit anterior, memorială şi material-fixată, determină două genuri de identificare criminalistică: identificarea fiinţelor şi obiectelor materiale după *reflectările senzoriale* şi identificarea acestora pe baza *reflectărilor material-fixate.*

Identificarea după reflectările memoriale, aşa cum am menţionat deja, se realizează în cadrul prezentării pentru recunoaştere, acţiune preconizată de legislaţia procesual-penală (art.116-117) în cadrul căreia persoane şi obiecte necunoscute sunt înfăţişate martorului, victimei sau altei persoane în scopul identificării lor ca fiind aceleaşi, ce au fost percepute de către această persoană în condiţiile săvârşirii infracţiunii sau în diverse alte împrejurări anterior sau ulterior acesteia.

Sub aspect psihologic, identificarea prin recunoaştere este un proces complicat în care se disting două etape: prima – de reflectare, adică de percepere şi conservare memorială a elementelor caracteristice ale persoanelor sau obiectelor cu care s-a contactat în situaţia săvârşirii infracţiunii şi a doua – de comparare a acestora cu cele ale persoanelor sau obiectelor ce se înfăţişează. Persoana chemată să recunoască, în urma unui studiu de confruntare a obiectelor prezentate cu imaginea memorială a celor percepute în legătură cu fapta săvârşită, conchide asupra identităţii sau neidentităţii lor.

În funcţie de natura obiectelor de identificat, deosebim recunoaşterea persoanelor, a cadavrelor şi a obiectelor.

În ceea ce priveşte identificarea persoanelor, ea poate fi efectuată pe baza semnalmentelor exterioare, a caracteristicilor vocii şi vorbirii şi după particularităţile mersului. Dacă împrejurările cauzei nu permit prezentarea nemijlocită a obiectelor ce trebuie identificate, recunoaşterea poate fi efectuată după fotografiile sau înregistrările video ale acestora. În ciuda posibilităţilor limitate ale acestei modalităţi de recunoaştere, în practică sunt atestate nu puţine cazuri de identificare fidelă a persoanelor şi a cadavrelor după fotografii şi înregistrări video, mai cu seamă dacă acestea se execută după regulile fotografiei şi înregistrării operative de identificare.

Identificarea după reflectările material-fixate se obţine prin cercetarea ştiinţifică de comparare a acestora cu obiectele suspecte a le fi creat, efectuată de către specialişti în cadrul expertizei criminalistice sau constatării tehnico-ştiinţifice.

În teoria şi practica criminalistică se disting mai multe genuri de identificare după reflectările material-fixate. Predomină însă următoarele:

1. Identificarea persoanei (făptuitorului, victimei) în viaţă sau a cadavrului după urmele lăsate la faţa locului sau în alte împrejurări, drept rezultat al contactului cu diverse obiecte ale mediului.

Potrivit datelor generalizate ale instituţiilor de expertiză, în prezent sunt mai frecvente cercetările în vederea stabilirii identităţii persoanelor după urmele produse de mâini şi picioare. Urmele de mâini constituie una dintre cele mai utile categorii de probe judiciare privind implicarea unor persoane concrete în activitatea infracţională. Folosirea pe larg deja de peste un secol a acestor urme se datorează, înainte de toate, inevitabilităţii creării lor ori de câte ori în spaţiul infracţional se activează cu mâinile. După cum se va observa în cele ce urmează, suprafaţa palmară a mâinilor este acoperită constant cu un strat uniform de secreţie papilară, care contribuie la amprentarea desenelor papilare din regiunea palmei cu care s-au contactat obiectele din mediul înconjurător. Graţie proprietăţilor desenelor papilare de a fi unice, fixe şi relativ stabile, adică inalterabile, acestea fac posibilă, prin compararea lor cu cele ale persoanei bănuite, identificarea făptuitorului, a altor persoane implicate.

Urmele de picioare sunt date, din perspectivă criminalistică, sub două variante: a plantei piciorului desculţ sau îmbrăcat în ciorap (oricare altă ţesătură) şi create de încălţăminte. Criminalistica a pus în evidenţă şi a sistematizat elementele de individualizare a tălpii plantei piciorului uman şi a obiectelor de încălţăminte în baza cărora specialiştii pot identifica cu uşurinţă persoana sau încălţămintea care sau cu care au fost create urmele în cauză.

Persoana făptuitorului, precum şi victima pot fi identificate şi după urmele de dinţi, dacă la locul faptei acestea au lăsat resturi de alimente (fructe, ciocolată, caşcaval) din care au muşcat. Urme sub forma amprentei aparatului dentar se pot lăsa şi pe corpul uman în situaţia infracţiunilor violente, fiind provocate de agresor prin muşcarea victimei sau, dimpotrivă, de victima care se apără.

Premisele ştiinţifice ale identificării după acest fel de urme rezidă în individualitatea aparatului dentar care, după depăşirea perioadei de creştere a dinţilor, devine relativ stabil. Stabilirea identităţii se bazează pe compararea urmelor în litigiu cu modelele aparatului dentar al persoanei bănuite că le-a creat, fie făptuitor ori victimă, sau cu datele din cartotecile stomatologice din cadrul cabinetelor medicale respective.

Tot la această categorie se referă şi identificarea după urmele de încălţăminte şi îmbrăcăminte, întrucât o atare identificare are sens, dacă, în cele din urmă, contribuie la stabilirea făptuitorului sau a altei persoane implicate.

2. Identificarea uneltelor şi instrumentelor după urmele create, ca urmare a utilizării lor în procesul săvârşirii acţiunilor infracţionale.

Instrumentele (uneltele) de uz casnic sau de profesie aplicate la săvârşirea operaţiilor de pătrundere ilicită în locuri închise lasă urme care redau forma, structura şi dimensiunile părţilor de contact, adică elemente caracteristice care dau specialistului criminalist posibilitatea stabilirii naturii instrumentului aplicat, iar în situaţia prezenţei unor instrumente de genul respectiv – chiar şi identificarea acestuia.

3. Identificarea mijloacelor de transport după urmele lăsate la faţa locului, drept rezultat al utilizării acestora ca mijloace de transport sau al unui accident de circulaţie.

Mijloacele de transport pot fi identificate prin compararea urmelor traseologice lăsate:

a) de pneurile autovehiculelor, şinele roţilor căruţelor, tălpile celor două suporturi ale săniilor;
b) de părţile exterioare ale caroseriei unui mijloc de transport pe suprafaţa altuia ca urmare a contactului fizic dintre acestea în timpul tamponării sau altei forme de intercontact;
c) de detaşarea anumitor părţi ale mijlocului de transport drept consecinţă a avarierii acestuia prin tamponare cu alt mijloc de transport sau cu alte obstacole.

4. Identificarea armelor de foc după urmele acestora create prin împuşcătură pe suprafaţa tubului şi proiectilului.

Cercetarea infracţiunilor săvârşite prin aplicarea armei de foc implică în mod imperativ stabilirea armei din care s-a împuşcat în câmpul infracţional, respectiv identificarea acesteia după reflectările tragerii cu foc. Prin compararea muniţiei incriminate, în special a tubului şi a glontelui, cu cea obţinută prin împuşcături experimentale executate pentru examinarea de constatare sau a celei expertuale, specialistul criminalist poate demonstra identitatea armei din care acestea au fost trase.

5. Identificarea scriptorului după elementele grafice materializate în manuscris sau semnătură, bazată pe examinarea comparativă a reflectărilor stereotipului dinamic exteriorizate în elementele grafice ale documentului în litigiu cu manifestările acestora în modelele scrisului persoanei bănuite.

6. Identificarea mijloacelor tehnice de tipărit, a maşinilor şi aparatelor de imprimare cifrică sau textuală, a mijloacelor tehnice de înregistrare a operaţiilor tehnologice, de încasare şi altele.

7. Identificarea ştampilelor după amprentele acestora în documente.

8. Identificarea persoanelor după imaginile fotografice.

9. Identificarea întregului după părţile componente sau reconstituirea corpurilor delicte dezmembrate fizic, bazată atât pe corespunderea conturului liniar de fracţiune, cât şi pe cercetarea elementelor structurale.

10. Identificarea persoanelor după miros atât prin detectarea cu ajutorul câinilor dresaţi, cât şi prin examinarea probelor olfactive în condiţii de laborator[1].

[1] Metoda gazcromatografiei, pe care se bazează la momentul actual examinarea substanţei odorifere umane, se află la etapa de cercetare ştiinţifică, aspect la care vom reveni cu prilejul discutării problemelor ce vizează traseologia criminalistică.

§ 4. Elementele identificării criminalistice

După cum s-a menţionat, identificarea criminalistică constă în stabilirea identităţii unei fiinţe sau a unui obiect material cauzal legate de acţiunea ilicită. Ea este posibilă numai când obiectul identificării posedă caracteristici ce îl deosebesc de celelalte, îl individualizează. Rezultă, deci, că *obiectele propriu-zise,* pe de o parte, şi *caracteristicile* prin care acestea îşi manifestă individualitatea, pe de altă parte, constituie elementele de bază ale identificării criminalistice.

1. Obiectele identificării criminalistice şi clasificarea lor

În teoria identificării criminalistice, la început predomina punctul de vedere al cunoscutului savant rus S.M. Potapov, potrivit căruia sfera obiectelor identificării criminalistice sunt fiinţele şi cadavrele, tot felul de obiecte neînsufleţite, însuşirile şi stările acestora, fragmentele de timp şi spaţiu, toate elementele de fapt constituind obiectul de studiu judiciar. În urma multiplelor discuţii, s-a tras concluzia că numărul obiectelor identificării criminalistice este limitat, el incluzând doar fiinţe şi lucruri – obiecte materiale în sens larg.

Identificarea criminalistică nu trebuie confundată cu studiul judiciar. Fiind subordonată procesului de probaţiune, ea reprezintă un mijloc, o modalitate ştiinţifică a acestuia şi, deci, nu poate fi extinsă asupra împrejurărilor de timp şi spaţiale, a altor elemente de fapt, a căror stabilire reclamă alte forme de investigare decât cele ale identificării criminalistice.

De asemenea, nu sunt obiecte de identificare însuşirile şi stările obiectelor materiale. Acestea reprezintă calitatea obiectelor şi îndeplinesc un rol deosebit în procesul de identificare – individualizează obiectul şi, totodată, îl deosebeşte de altele.

Pornind de la cele menţionate şi ţinând cont de datele practicii judiciare, putem afirma că obiectele identificării criminalistice sunt:

a) persoanele participante sau implicate în activitatea infracţională;
b) cadavrele şi resturile oaselor craniene ale acestora;
c) lucrurile, uneltele, utilajele şi mecanismele care contribuie la soluţionarea justă a cauzei;
d) obiectele şi substanţele folosite la săvârşirea actului penal;
e) animalele.

Cu excepţia cazurilor reconstituirii unui întreg după părţile lui componente, identificarea criminalistică presupune întotdeauna prezenţa a patru categorii de obiecte: a celor ce urmează a fi identificate, cunoscute sub denumirea de *obiecte de identificat;* a celor sub formă de reflectări ale obiectului de identificat, nominalizate *obiecte identificatoare;* a celor suspecte ca fiind obiecte de identificat, denumite *de verificat;* a celor cunoscute în criminalistică sub denumirea de *materiale de comparaţie,* mostre sau modele-tip de comparaţie.

Obiecte de identificat pot fi persoanele vii, cadavrele, animalele şi tot felul de obiecte inanimate, caracteristicile cărora se examinează în vederea identificării lor. Deoarece determinarea obiectelor menţionate constituie scopul cercetării, acestea se numesc şi obiecte-scop.

Obiecte identificatoare sunt imaginile obiectelor de identificat sub forma reflectărilor memoriale sau material-fixate (urme, înscrieri, imprimări, amprente etc.), care reproduc caracteristicile obiectului de identificat şi pe baza cărora se realizează identificarea. Având în vedere rolul acestor obiecte de a servi la identificarea obiectelor de identificat, ele se numesc şi obiecte-mijloc. Apariţia obiectelor identificatoare este, de regulă, legată cauzal de fapta săvârşită, deci, ele se înscriu în cadrul obiectelor-probe materiale.

Obiecte de verificat sunt cele presupuse a fi creat reflectări materiale, printre care se află şi obiectul de identificat. De exemplu, în cazul când la locul comiterii faptei au fost descoperite urme de spargere, instrumentul care s-a folosit în acest scop va fi obiectul de identificat; urmele depistate servesc la identificarea acestuia şi se vor manifesta ca obiecte identificatoare, iar instrumentele ridicate prin percheziţie sau alte acţiuni procesuale, fiind doar prezumate a fi utilizate de făptuitor, constituie obiecte de verificat.

Dacă obiectele de verificat nu pot fi examinate nemijlocit din cauza imposibilităţii sau a iraţionalităţii prezentării acestora, se apelează la *modele de comparaţie* (reflectări de obiecte verificate) prelevate de organul judiciar în ordinea prevăzută de legislaţia în vigoare (art.154-156 Cod.proc.pen.), dar şi conform anumitor reguli tactice.

În literatura de specialitate referitor la modelele de comparaţie s-au emis păreri, potrivit cărora acestea nu prezintă probe materiale în sens procesual, deci nu constituie obiecte ale identificării, ci „doar un termen al examenului comparativ de identificare"[1].

În ceea ce ne priveşte, nu susţinem aceste opinii. Modelele de comparaţie reprezintă obiectele de verificat. În lipsa lor, în anumite cazuri, identificarea este de neconceput. Modelele de comparaţie diferă categoric de obiectele identificatoare atât după natura lor, cât şi prin rolul pe care îl joacă în procesul identificării. Ele nu trebuie confundate nici cu modelele obţinute pe cale experimentală de către expert, acestea constituind doar produsul unei etape de examinare.

Prezenţa modelelor de comparaţie este indispensabilă identificării persoanelor după urmele de mâini şi cele plantare, după manuscrise şi urme olfactive, precum şi după alte urme lăsate de corpul uman (dinţi, buze, unghii etc.). În baza modelelor de comparaţie se efectuează, în majoritatea cazurilor, identificarea maşinilor de tipărit după textele dactilografiate, a ştampilelor după imprimările acestora ş.a.

---

[1] L. Ionescu, D. Sandu, *Identificarea criminalistică,* Bucureşti, 1990, p. 84.

Dată fiind importanţa modelelor de comparaţie, în criminalistică s-au cristalizat anumite condiţii cu care acestea trebuie să fie în perfectă concordanţă. În primul rând, e necesar ca autenticitatea modelelor-tip, în sensul provenienţei lor de la obiectele de verificat, să fie învederată. Orice incertitudine privind originea acestora trebuie să urgenteze excluderea investigaţiei. În al doilea rând, se cere ca modelele-tip de comparaţie să reflecte elementele caracteristice de bază ale obiectelor de la care provin, în special ale celor de ordin calitativ, ca fiind de o certă valoare faţă de cele cantitative. În al treilea rând, se cere, în măsura posibilităţilor, ca modelele să corespundă în raport de timp cu obiectul identificator pentru a evita erori ce pot surveni în urma eventualelor modificări pe care acesta le poate suferi pe parcursul timpului.

Trebuie menţionat că obiectele identificării criminalistice diferă după gradul de stabilitate. Unele se manifestă ca nemodificabile, cum ar fi desenele papilare care, după cum vom observa, sunt unice şi fixe. Altele sunt relativ stabile ca, de exemplu, încălţămintea purtată, maşina de tipărit etc. Se întâlnesc însă şi obiecte deteriorabile ca, de pildă, urmele de mâini pe gheaţă, urmele de picioare sau de mijloace de transport pe zăpadă, urmele de materie pulverulentă etc.

2. Caracteristicile identificatoare

Fiinţele şi obiectele lumii materiale se deosebesc prin elementele lor caracteristice după care sunt recunoscute şi delimitate de altele, inclusiv de cele aparent similare. Caracteristicile obiectelor materiale în criminalistică sunt denumite identificatoare.

Dintre multiplele caracteristici proprii unui obiect, utile identificării criminalistice sunt doar cele care individualizează acest obiect, îl deosebesc morfologic (după formă, culoare, dimensiuni, greutate, relieful suprafeţei), precum şi cele care reflectă însuşirile structurale (de componenţă, densitate, duritate, conductibilitate). La identificarea persoanelor, pe lângă caracteristicile de natură morfologică şi structurală, se folosesc şi elementele caracteristice ale deprinderilor de a scrie, materializate în manuscrise sub diferite forme grafice, gramaticale, lexicale şi de stil.

La identificarea criminalistică sunt folosite caracteristicile care oferă informaţie privind identificarea prin natura lor esenţială, specială şi originală, de predilecţie fiind cele ce reflectă proprietăţile atipice ale obiectului. În acest context, e de menţionat că în literatura de specialitate caracteristicilor identificatoare li se atribuie uneori semnificaţia de detalii întâmplătoare, defecte sau devieri de la normă. Este adevărat că obiectele identificării criminalistice pot fi purtătoare de elemente parvenite ocazional, care pot avea valoare identificatoare doar împreună cu caracteristicile esenţiale şi originale ale obiectelor respective.

Valoarea identificatoare a caracteristicilor este determinată de gradul lor de stabilitate. Sunt utile identificării caracteristicile constante în întreaga perioadă de identificare (din momentul săvârşirii faptei până la efectuarea examenului de identificare).

În fine, la identificarea criminalistică se ţine cont şi de frecvenţa caracteristicilor. Cu cât o caracteristică este mai rar întâlnită, cu atât valoarea ei identificatoare este mai mare. De exemplu, în desenele papilare elementele caracteristice de structură sub formă de inel, butonieră sau trifurcare de creste papilare se întâlnesc mult mai rar decât sub formă de cârlig, fragment sau bifurcare.

În teoria şi practica identificării criminalistice, caracteristicile de identificare sunt divizate după mai multe criterii. Astfel, după ponderea lor, acestea se împart în *generale* şi *particulare.* Caracteristicile generale vizează aspectul general al obiectelor de identificat, cum ar fi, de exemplu, forma, dimensiunile şi culoarea materialului din care este confecţionat un obiect de încălţăminte. În majoritatea cazurilor, caracteristicile generale reflectă însuşirile comune tuturor obiectelor de acelaşi gen.

Caracteristicile particulare reprezintă însuşirile individuale, proprii obiectelor supuse examinării, ele având o semnificaţie decisivă în procesul de identificare. În exemplul de mai sus, caracteristicile particulare se vor manifesta sub forma unor devieri de natură tehnologică sau defecte de uzură. În cazul unui act dactilografiat, pasul mecanismului principal, tipul caracterelor, complexitatea semnelor, intervalul dintre rânduri vor caracteriza tipul maşinii, iar deplasarea constantă a unui semn pe verticală sau orizontală de la linia scrisului, intervalele neregulate dintre anumite semne, defectele de contur ale semnelor, prezenţa unui semn nestandard şi altele vor fi puse la baza deciziei la care maşină de scris s-a tipărit actul în cauză.

După origine, caracteristicile de identificare, de asemenea, se împart în două grupuri. Primul cuprinde elementele ce iau naştere ca urmare a diverselor forme de activitate umană, prevalând cele de confecţionare şi exploatare a obiectelor. Caracteristicile armelor, uneltelor, maşinilor de dactilografiat, mijloacelor de transport, obiectelor de îmbrăcăminte şi încălţăminte etc., în majoritatea cazurilor, se formează în procesul de confecţionare sau exploatare. Tot la acest grup se referă şi caracteristicile scrisului, acestea fiind o consecinţă a unei activităţi desfăşurate de persoană în vederea obţinerii deprinderilor respective.

Al doilea grup include caracteristicile condiţionate de factorii genetici. Este de netăgăduit că particularităţile desenelor papilare, semnalmentele exterioare şi mirosul omului sunt determinate biologic de natura organismului uman.

§ 5. Metodologia identificării criminalistice după reflectările material-fixate

1. Unele precizări de ordin procesual privind dispunerea şi efectuarea expertizei criminalistice

Identificarea criminalistică a fiinţelor şi obiectelor materiale după reflectările material-fixate se efectuează, după cum s-a menţionat deja, prin intermediul expertizei criminalistice.

Potrivit prevederilor art.142 Cod.proc.pen., dacă pentru stabilirea anumitor fapte ce prezintă importanţă pentru soluţionarea cauzei sunt necesare cunoştinţe speciale în domeniile ştiinţei, tehnicii, artei, organul judiciar dispune efectuarea expertizei. În art.143 Cod.proc.pen. sunt enumerate circumstanţele cauzelor penale, pentru stabilirea cărora se impune efectuarea expertizei în mod obligatoriu: cauza decedării, caracterul şi gravitatea leziunilor corporale, starea psihică şi fizică a bănuitului, învinuitului şi inculpatului, când apar suspiciuni referitor la responsabilitatea acestora, vârsta bănuitului, învinuitului, inculpatului şi a victimei, atunci când circumstanţa dată are importanţă pentru soluţionarea cauzei, iar stabilirea ei pe cale documentară s-a dovedit a fi imposibilă, starea psihică şi fizică a părţii vătămate, a martorului dacă apar îndoieli în privinţa capacităţii lor de a percepe împrejurările ce au importanţă pentru cauza penală şi de a face declaraţii despre ele, dacă aceste declaraţii urmează a fi puse în mod exclusiv sau în principal la baza hotărârii în cauza dată, precum şi în alte cazuri când prin alte probe nu poate fi stabilit adevărul în cauză.

Prin urmare, expertiza criminalistică este, în principiu, alternativă. Decizia de a o efectua ţine de competenţa organului de urmărire penală. Acesta însă la fel ca şi instanţa judiciară nu poate renunţa la efectuarea expertizei din motive pur subiective.

Despre problema oportunităţii expertizei criminalistice se discută şi în prezent. Fără a intra în detalii, menţionăm că în practică s-a confirmat că e necesară expertiza ori de câte ori împrejurările cauzei cer stabilirea identităţii persoanelor sau a obiectelor după reflectările structurii exterioare a acestora în mediul înconjurător. În ceea ce priveşte oportunitatea expertizei raportată la momentul dispunerii acesteia, organul judiciar se conduce de principiul operativităţii. O decizie întârziată privind dispunerea şi efectuarea expertizei, avându-se în vedere eventualele modificări sau degradări ale obiectelor acesteia, poate avea consecinţe grave, devenind chiar imposibilă identificarea.

Legislaţia în vigoare (art.149-150) reglementează procedura şi efectuarea expertizei criminalistice de către colaboratorii instituţiilor de expertiză, de asemenea şi de persoanele care nu activează în aceste instituţii, dar care posedă cunoştinţe speciale în domeniul criminalisticii. Sunt cunoscute, de exemplu, nu

puţine cazuri de participare la efectuarea expertizelor criminalistice a specialiştilor de la catedrele de criminalistică ale instituţiilor de învăţământ superior. Practic, majoritatea expertizelor criminalistice se efectuează în instituţiile de expertiză, ceea ce este explicabil, dacă ţinem cont de faptul că unităţile de expertiză concentrează la maxim mijloacele tehnice şi cadrele respective. Deci, aici există condiţiile cele mai favorabile pentru activitatea expertului.

Actualmente, în Republica Moldova, funcţionează două instituţii ce efectuează expertize criminalistice. Una dintre ele, Laboratorul central de cercetări ştiinţifice în domeniul expertizei judiciare, reorganizat recent în Centrul republican de expertize judiciare, subordonat Ministerului Justiţiei, cu două filiale în oraşele Bălţi şi Cahul, şi Direcţia de tehnică criminalistică a Ministerului Afacerilor Interne, cu un şir de subdiviziuni (laboratoare, secţii), îşi desfăşoară activitatea în cadrul comisariatelor municipale şi raionale de poliţie.

În Laboratorul central se efectuează următoarele expertize criminalistice: a scrisului şi falsului în documente, traseologică, dactiloscopică, balistică, fotoportretică, a muniţiilor şi explozivelor, a armelor albe şi alte examinări de natură să contribuie la identificarea criminalistică. Subdiviziunile de criminalistică din cadrul Ministerului Afacerilor Interne se ocupă de examinarea urmelor infracţiunii în vederea identificării factorilor creatori, inclusiv a făptuitorului.

Semnalăm, însă, că sistemul instituţiilor de expertiză nu are forma cea mai optimă. Se impune stringent detaşarea expertizei criminalistice de structurile organelor de urmărire penală ale Ministerului de Interne aşa cum prevede Legea cu privire la expertiza judiciară din 23 iunie 2000. Argumentul este lesne de înţeles. Procedura penală a unui stat de drept şi democratic nu admite comasarea de funcţii procesuale. În cadrul Ministerului de Intrne, actualmente funcţionează serviciul de investigare operativă, organul de urmărire penală, tehnicieni şi specialişti participanţi în proces în calitate de consultanţi ai organului de urmărire sau cu funcţii de constatare tehnico-ştiinţifică. În această situaţie, efectuarea de către colaboratorii subdiviziunilor de interne a expertizei criminalistice contravine conceptului de justiţie accesibilă, competentă şi echitabilă[1].

În vederea desăvârşirii activităţii de urmărire penală, a justiţiei, e necesar un sistem unic şi independent de instituţii expertuale, pe de o parte, şi instituirea expertizei particulare ca alternativă a celei statale, pe de altă parte.

Expertul este o persoană fizică, învestită cu drepturi şi obligaţiuni procesuale capabilă să expertizeze la cel mai înalt nivel[2]. Indiferent de instituţia unde

---

[1] S. Doraş, Autoreferatul tezei de doctor în drept. Odesa 1973, p. 8; *Unele viziuni privind efectuarea expertizei criminalistice în procedura de urmărire penală. // Criminalistica* – serviciul justiţiei: constatări, tendinţe şi realizări, Chişinău, 2009, p. 38-39.

[2] Încercările unor autori de a promova aşa-numita expertiză în numele persoanei juridice (instituţiei de expertiză) nu au avut susţinere în teoria şi practica judiciar-penală. Nu credem că discuţiile asupra acestui subiect să mai fie productive.

activează, expertul este obligat să efectueze expertiza, să asigure calitatea ei şi să prezinte un raport de expertiză despre rezultatele obţinute care trebuie semnate de acesta[1].

El are dreptul să ia cunoştinţă de toate materialele ce se referă la obiectul expertizei, să ceară organului judiciar, dacă este nevoie, să-i prezinte probe sau informaţii suplimentare, iar dacă acesta nu-i îndeplineşte cerinţele înaintate, să comunice verbal sau în scris despre imposibilitatea efectuării expertizei.

Dacă ordonanţa sau hotărârea de a efectua expertiza criminalistică este adresată unităţii specializate în atare domeniu, persoana care se va ocupa cu aceasta este desemnată de conducătorii instituţiei respective, procedura fiind reglementată prin lege (art.149 Cod.proc.pen.). Când însă organul de urmărire penală sau instanţa judecătorească în actul prin care se ordonează expertiza nominalizează expertul, conducătorii instituţiei de expertiză sunt obligaţi să respecte decizia acestora. Organul judiciar poate să aleagă expertul, de asemenea şi instituţia de expertiză. Principiile departamental şi teritorial, conform cărora funcţionează unităţile criminalistice, creează dificultăţi în alegerea de către organul de urmărire sau instanţa judecătorească a experţilor şi instituţiilor de expertiză, nu contribuie la cercetarea completă, multilaterală şi obiectivă a faptelor penale.

2. Principiile general-metodice ale identificării criminalistice după reflectările material-fixate

Indiferent de natura obiectului şi de genul expertizei, examinările efectuate pentru determinarea identităţii decurg conform unor principii general-metodice, care garantează eficienţa activităţii expertului, certitudinea rezultatelor expertizei. Dintre principiile după care se conduce expertul în activitatea sa, menţionăm următoarele:

1) *Principiul unicităţii procesului de identificare.* În fond, procesul de identificare parcurge două etape: a) generală, în care, pe baza caracteristicilor generale ale fiinţei sau obiectului supuse examinării, se determină grupul la care acestea se referă; b) particulară, pe parcursul căreia se determină identitatea individului. Importanţa acestei succesiuni este semnificativă din punct de vedere metodologic, prezentându-se ordinea logică a procesului de cunoaştere de la general la particular. E lesne de reţinut că pentru determinarea unei fiinţe sau a unui obiect la nivel individual, expertul va trebui să constate pentru început apartenenţa la grup şi doar după aceasta să investigheze caracteristicile individuale ale acestora, urmărind scopul final – stabilirea identităţii sau lipsa acesteia.

---

[1] Credem că nu e acceptabil ca, precum se indică în unele lucrări de specialitate, raportul de expertiză să fie vizat de anumite organe învestite prin dispoziţii legale (I. Neagu, *Drept procesual penal,* Bucureşti, 1988).

De exemplu, punctul de plecare al identificării încălţămintei creatoare de urme la locul săvârşirii infracţiunii îl reprezintă determinarea faptului că încălţămintea suspectă aparţine la grupul de încălţăminte de acelaşi fel, de aceleaşi dimensiuni, că ea corespunde, după particularităţile de confecţionare şi de structura generală a tălpii, cu cea cu care s-a creat urma în cauză. În continuare, pentru a atinge obiectivul preconizat al investigaţiei, expertul în etapa a doua va examina caracteristicile strict individuale ale încălţămintei (diverse particularităţi specifice condiţionate de anumite procese tehnologice sau de uzură, de reparaţie etc.).

Astfel se va proceda şi în cadrul expertizei dactiloscopice, cea a scrisului manual sau dactilografiat, în toate cazurile identificării după reflectările material-fixate. Expertul criminalist nu poate identifica persoana care a lăsat amprente digitale sau a scris un text, precum şi o maşină de dactilografiat, fără ca procesul de examinare să debuteze cu determinarea faptului, dacă persoanele suspecte posedă desene papilare de tipul celor descoperite la faţa locului sau deprinderi de a scrie cursiv, dacă maşina de dactilografiat suspectă aparţine aceluiaşi model şi tip constructiv cu cea la care a fost tipărit textul în cauză.

Din cele menţionate rezultă că stabilirea apartenenţei la grup constituie doar o fază a procesului de identificare. Ea nu poate fi considerată, după cum se afirmă uneori în literatura de specialitate, ca formă de identificare independentă[1]. În situaţiile în care se cere determinarea grupului la care se referă unul sau mai multe obiecte, putem vorbi doar de o expertiză criminalistică prognostică sau de clasificare şi nicidecum de identificare. Evident, importanţa fazei la care ne referim este indiscutabilă, prin ea determinându-se cu certitudine lipsa identităţii, fără a purcede la cercetarea caracteristicilor individuale. Dacă, potrivit celor semnalate, caracteristicile generale (dimensiunile, fasonul, tipul tălpii ş.a.) ale încălţămintei creatoare de urme la faţa locului diferă de cele ale încălţămintei suspecte, expertul în baza acestui fapt va constata categoric lipsa identităţii.

2) *Principiul dinamicităţii şi al interdependenţei cauzale.* Este cunoscut că realitatea obiectivă, întregul univers constituie un „sistem de sisteme" materiale, ale căror elemente se află într-o permanentă evoluţie şi interacţiune[2]. Obiectele identificării criminalistice sunt supuse anumitor schimbări de natură evoluţionistă sau ca urmare a interacţiunii lor cu ambianţa, în cazurile când de la apariţia acestora până la examinarea lor a trecut un interval de timp îndelungat şi dacă organul judiciar nu a întreprins măsuri de protecţie, aceste schimbări se pot răsfrânge asupra proprietăţilor esenţiale ale obiectului. În cadrul examinărilor de identificare, trebuie să se ţină cont de eventualele modificări ale trăsăturilor

[1] И. Пантелеев, *Криминалистика,* Moscova, 1993, p. 53.

[2] А. Аверьянов, *Система, философская категория и реальность,* Moscova, 1976, p. 41.

şi ale elementelor caracteristice, precum şi de factorii de interdependenţă şi interacţiune a obiectelor de identificare.

3) Principiul formulării concluziilor în baza complexului unic de caracteristici. Despre identitate, expertul poate conchide dacă prin examinarea obiectelor de identificare a fost constatată coincidenţa totalităţii caracteristicilor esenţiale, specifice şi constante ale obiectelor supuse procesului de comparare. Nicio caracteristică izolat, nicio simplă sumare de caracteristici nu sunt suficiente pentru a decide cu certitudine despre identitate.

Fără a insista mai detaliat asupra acestui subiect, considerăm oportun să notăm că în criminalistică s-au făcut încercări de a determina aprioric suma caracteristicilor coincidente, care ar fi suficiente pentru o decizie pozitivă asupra identităţii. În baza unor calcule matematice, s-au făcut afirmaţii categorice că coincidenţa a 12 elemente caracteristice ale desenelor papilare supuse procesului de studiere comparativă asigură certitudinea concluziei privind identitatea dactiloscopică. Această concepţie nu a fost acceptată, deoarece în practică sunt atestate nu puţine cazuri de formulare a concluziilor categorice în baza coincidenţei a unui număr mai redus de caracteristici. În teoria şi practica expertizei criminalistice contemporane, problema determinării totalităţii caracteristicilor identificatoare este recunoscută ca fiind de competenţa expertului.

Ca orice proces de cunoaştere, examinarea privind stabilirea identităţii presupune efectuarea unui şir de operaţii şi acţiuni, utilizarea celor mai diverse procedee tehnice şi metode de cercetare. Acestea din urmă sunt clasificate în criminalistică în două categorii: a) generale, inerente tuturor cercetărilor ştiinţifice, cum ar fi observaţia, măsurarea, modelarea, experimentul, compararea, analiza, sinteza; b) special-instrumentale, bazate în majoritate pe realizările ştiinţelor naturale şi ale ramurilor lor tehnice.

Selectarea metodelor şi a mijloacelor se efectuează de la caz la caz de către expert, ele, în fond, fiind determinate de obiectele supuse examinării. Prioritare sunt metodele şi mijloacele care nu modifică starea iniţială a obiectelor-corp delict şi care conduc la obţinerea rezultatelor evidente şi demonstrative.

Procesul de cercetare în vederea identificării criminalistice se efectuează în patru etape.

Etapa întâi este cea de *examinare prealabilă a materialelor prezentate,* fiind consacrată însuşirii de către expert a problemelor ce necesită soluţionare prin intermediul expertizei, verificării stării şi suficienţei materialelor propuse spre examinare, împrejurările cauzei privind cercetărea căreia s-a dispus expertiza. În acest scop, expertul ia cunoştinţă de ordonanţa organului de urmărire penală sau de decizia instanţei judiciare privind dispunerea expertizei, efectuează un studiu general al tuturor materialelor prezentate.

Dacă întrebările nu sunt formulate clar sau sunt imprecise din punctul de vedere al identificării criminalistice, acestea trebuie definitivate prin consultarea organului judiciar respectiv. Expertul nu poate renunţa la tranşarea problemelor ce îi revin conform actului prin care s-a dispus expertiza, cu excepţia cazurilor când acestea depăşesc competenţa lui sau în care materialele prezentate sunt insuficiente.

Totodată, lui i se atribuie un rol activ în constatarea prin identificare a faptelor probante, în sensul că este învestit (art.151 Cod.proc.pen.) să se pronunţe asupra problemelor despre care nu a fost întrebat, adică să manifeste iniţiativă în scopul justei soluţionări a cauzei.

De exemplu, se stabileşte, după cum se cere printr-o ordonanţă sau decizie, autorul unei semnături false în lista salariaţilor. Concomitent, expertul găseşte că persoana de la care s-au luat modelele scrisului este autorul unui şir de semnături din lista prezentată şi constată acest fapt ca fiind vădit util stabilirii adevărului. În alt caz se stabileşte că semnătura salariatului în listă este autentică, dar în acelaşi timp expertul, din proprie iniţiativă, constată că suma iniţială a banilor plătiţi a fost ulterior modificată prin adăugire de text.

Dacă materialele prezentate s-au dovedit a fi incomplete sau insuficiente, expertul le va cere suplimentar, fără a purcede la efectuarea examinărilor.

Din actul prin care s-a ordonat expertiza, expertul este informat despre împrejurările cauzei. Dacă atare date lipsesc, ele pot fi solicitate, organul judiciar fiind obligat să le pună la dispoziţia expertului.

Dacă prin examinarea prealabilă s-a constatat că problema înaintată spre examinare depăşeşte competenţa lui sau nu poate fi soluţionată datorită nivelului informativ vădit scăzut al obiectului identificator, expertul va finaliza activitatea sa cu această etapă, întocmind raportul de expertiză despre imposibilitatea identificării.

În toate celelalte cazuri, expertul va determina necesităţile tehnice de examinare, urmând să procedeze la următoarea etapă (a doua) – *examinarea intrinsecă sau separată* a obiectelor identificării criminalistice, care constă în studierea separată a materialului în litigiu şi a celui de comparaţie în scopul evidenţierii caracteristicilor identificatoare proprii fiecăruia. Metoda de bază folosită în acest caz este analiza prin care se depistează şi se descriu caracteristicile obiectului, începând cu cele generale şi continuând cu cele individuale. Se iau în considerare, firește, caracteristicile identificatoare, adică cele esenţiale, constante şi specifice ale obiectelor supuse studiului.

Mijlocul principal de cunoaştere a caracteristicilor este observarea vizuală directă a obiectelor, apelându-se şi la anumite instrumentare optice (lupă, microscop).

În situaţia în care expertului i s-au înaintat obiectele de verificat (arma de foc, maşina de tipărit, instrumente, unelte etc.), se vor efectua operaţii experi-

mentale (împuşcături, dactilografieri, tăieturi, lovituri ş.a) în scopul obţinerii modelelor de comparaţie, fotografierea şi mularea obiectelor identificatoare, creându-se astfel o bază obiectivă de examinare comparativă ce se va realiza în etapa a treia, decisivă, a procesului de identificare.

Examinarea comparativă constă în confruntarea obiectelor în litigiu, fie direct cu obiectele de verificat, fie cu modelele acestora, în vederea stabilirii coincidenţei sau deosebirii caracteristicilor evidenţiate.

Examinarea comparativă se efectuează prin *juxtapunere,* când obiectele sau reflectările lor fotografice se analizează fiind introduse într-un câmp vizual unic sau prin *suprapunerea* imaginilor fotografice a obiectelor comparate în vederea determinării concordanţei caracteristicilor morfologice. În practica expertizei criminalistice se folosesc diverse varietăţi ale procedeelor menţionate cum ar fi: îmbinarea caracteristicilor liniare, proiectarea concomitentă pe acelaşi ecran a imaginilor obiectelor comparate ş.a.

În etapa finală, expertul apreciază rezultatele examinării comparative şi formulează concluziile. Pentru a decide identitatea sau absenţa acesteia, este obligatorie verificarea elementelor caracteristice coincidente, de asemenea, şi a celor care diferă.

Decizia în vederea identităţii trebuie demonstrată prin interpretarea ştiinţifică a caracteristicilor coincidente şi, concomitent, prin explicarea naturii deosebirilor. Referitor la caracteristicile coincidente, expertul este chemat să determine dacă ele sunt esenţiale, constante şi specifice şi dacă ansamblul lor este propriu numai obiectului de identificat. În aşa situaţie deosebirile pot fi explicate ca fiind consecinţe ale schimbărilor obiectelor examinate, intervenite pe parcursul timpului, dacă, firește, ele nu au o altă explicaţie.

În teoria identificării criminalistice nu au fost elaborate criterii cu caracter normativ privind aprecierea rezultatelor obţinute prin comparaţie. Concluziile expertului vizând identitatea sunt convingeri personale, bazate pe examinarea complexă a valorii identificatoare a caracteristicilor comparate şi pe cunoştinţele profesionale, experienţa şi intuiţia expertului.

La momentul actual, multiplele cercetări ştiinţifice sunt orientate spre obiectivarea procesului de apreciere prin aplicarea metodelor matematice, statistice, a sistemelor automatizate de calcul. Se procedează la analiza computerizată a desenelor papilare, a scrisului şi în cadrul altor genuri de expertiză criminalistică. Indubitabil, acestea vor contribui la desăvârşirea procesului de apreciere, la substituirea aprecierilor pur subiective cu determinări obiective.

Drept rezultat al examinării comparative, expertul constată identitatea sau neidentitatea obiectului, exprimându-şi opinia în raportul de expertiză, care, potrivit legislaţiei în vigoare (art.151 Cod.proc.pen.), e secţionat în trei părţi: introductivă, de examinare şi concludentă.

Partea întâi, *introductivă,* cuprinde date privind organul judiciar care a dispus efectuarea expertizei, numele, nivelul de studii şi experienţă a expertului, descrierea întrebărilor înaintate de organul judiciar spre a fi rezolvate prin expertiză şi a materialelor spre examinare.

Partea a doua, *de examinare,* reprezintă sub formă descriptivă metodele şi mijloacele tehnico-ştiinţifice la care s-a apelat în cadrul examinării obiectelor de identificare, precum şi a rezultatelor obţinute.

Partea a treia, *concludentă,* conţine răspunsul expertului la întrebările organului judiciar cu privire la existenţa sau inexistenţa identităţii.

Deşi raportul de expertiză criminalistică se bazează pe criterii ştiinţifice, el constituie, cum este prevăzut de lege (art.151 Cod.proc.pen.), sursa de probă ordinară pe care organul judiciar trebuie să o aprecieze în mod critic, obiectiv şi multilateral, în ansamblu cu toate probele administrate.

Ca raportul de expertiză criminalistică de identificare să asigure posibilitatea aprecierii şi, în consecinţă, să fie utilizat ca sursă de probă, el trebuie să corespundă următoarelor cerinţe: *să fie prezentat în formă scrisă, să fie accesibil redactat şi demonstrat, să conţină concluzii categorice.*

Forma scrisă a raportului de expertiză impune necesitatea aprecierii lui de către părţi la diverse etape ale procesului. Ea accentuează autonomia procesuală a expertului, asigură descrierea analizelor efectuate, a metodelor şi mijloacelor tehnice folosite, a rezultatelor obţinute. Demonstrarea identităţii presupune invocarea datelor obiective desprinse în cadrul examinării obiectelor de identificare, a tuturor argumentelor, constituind „temeinicia ştiinţifică" a cercetării[1], toate acestea ilustrându-se prin fotografii, diagrame, desene, planşe etc.

O deosebită importanţă are modul de formulare a răspunsurilor la întrebările puse de organul judiciar, adică a concluziilor expertului. În opinia noastră, expertul criminalist poate formula concluzii categorice pozitive sau negative şi despre imposibilitatea soluţionării problemei înaintate spre rezolvare prin expertiză.

Concluziile categorice pozitive confirmă identitatea, cum ar fi, de exemplu, „amprenta digitală descoperită la faţa locului a fost lăsată de degetul mare al mâinii drepte a numitului C"; „tubul metalic de cartuş ridicat de la faţa locului a fost tras din arma de vânătoare nr. 36821, aparţinând numitului D."; „textul adeverinţei... a fost tipărit la maşina de dactilografiat *Olimpia* nr. 26852 ridicată prin percheziţie de la numitul M.".

[1] E. Stancu, *Criminalistica, ştiinţa investigării infracţiunilor,* vol. I, Bucureşti, 1992, p. 62.

Concluziile categorice negative contestă, exclud identitatea. Ele pot fi formulate astfel: „amprenta digitală descoperită la faţa locului a fost lăsată nu de numitul C., ci de o altă persoană"; „tubul metalic de cartuş ridicat de la faţa locului nu a fost tras din arma de vânătoare nr. 36821, aparţinând numitului D., ci din altă armă" etc.

În situaţia în care stabilirea sau neafirmarea identităţii este imposibilă din cauza informabilităţii scăzute a obiectelor identificatoare, precum şi din cauza inexistenţei metodelor ştiinţifice adecvate, expertul recurge la formularea *concluziilor privind imposibilitatea* elucidării problemei privind identitatea.

Concluzia de imposibilitate a soluţionării problemei explică faptul că din diferite considerente nu se poate stabili identitatea. Atare concluzie nu trebuie confundată cu cea categorică negativă, prin care identitatea se exclude.

Vizavi de concluziile categorice pozitive, negative şi de imposibilitate, în literatura de specialitate sunt propagate amplu şi *concluziile probabile* sau *de probabilitate*[1].

În mod curent, aceste concluzii se exprimă în raportul de expertiză prin formule de tipul: „urma de dinţi în ciocolata ridicată de la faţa locului, probabil, este (sau putea fi) lăsată prin muşcătură de numitul M."; sau „semnătura în lista salariaţilor, probabil, nu este executată de numitul E.". Atare concluzii sunt vădit inutile procesului de probaţiune, întrucât nu reprezintă fapte stabilite, ci doar presupuneri privind identitatea. Expertul admite atât identitatea, cât şi lipsa acesteia, pornind, precum opinează majoritatea adepţilor acestor categorii de concluzii, de la limitele scăzute ale posibilităţilor tehnico-ştiinţifice, nivelul informativ redus al obiectelor examinate sau din calitatea lor insuficientă. Justiţia însă se poate baza doar pe date probante stabilite cu certitudine. Concluzia probabilă, când se afirmă că identitatea „putea fi" şi în aceeaşi măsură „nu putea fi", nu are valoare probantă nici separat, nici împreună cu alte probe.

Nu împărtăşim punctul de vedere, potrivit căruia concluziile de probabilitate prezintă importanţă pentru elaborarea de versiuni, deoarece orice expertiză incipient are versiunea respectivă. Concluziile de probabilitate, în fond, nici nu confirmă, nici nu contrazic veridicitatea versiunii, pentru verificarea căreia s-a recurs la expertiză.

---

[1] *Dicţionar de criminalistică,* Bucureşti, 1984, p. 44; Lucian Ionescu, D. Sandu, *Identificarea criminalistică,* Bucureşti, 1990, p. 199; А. Винберг, *Криминалистическая экспертиза в советском уголовном процессе,* Moscova, 1956, p. 129; В. Е. Колдин, *Идентификация и ее роль в установлении истины по уголовным делам,* Moscova, 1969, p. 109; В. Ф. Орлова, *Теория судебно-почерковедческой идентификации,* Moscova, 1973, p. 291.

§ 6. Aprecierea şi utilizarea raportului de expertiză criminalistică de identificare

Aprecierea raportului de expertiză criminalistică, ca şi a altor mijloace de probă, preconizează stabilirea pertinenţei şi admisibilităţii acestuia, respectiv a legăturii concluziilor expertului cu faptele şi împrejurările ce ţin de obiectul probaţiunii şi a concordanţei lor cu cerinţele înaintate prin lege asupra probelor într-un proces penal.

Oportunitatea raportului de expertiză se stabileşte prin corelarea logică a concluziilor expertului cu circumstanţele cauzei. Dacă acestea asigură dovedirea anumitor împrejurări de fapt ca, de exemplu, manipularea de către persoana suspectă a obiectelor de mobilă în cazul unui furt (identificarea dactiloscopică), aplicarea unui anumit instrument la pătrundere prin spargere în încăperea încuiată (identificarea traseologică), redactarea scrisorii de şantaj de către inculpat (identificarea după scris) etc., pertinenţa raportului de expertiză este evidentă.

Determinarea admisibilităţii raportului de expertiză criminalistică impune organului judiciar o activitate complexă de verificare a acestuia ce se desfăşoară în două etape. Prima, nominalizată *verificare formală*[1], vizează respectarea normelor procesuale prevăzute asupra expertizei, şi anume:

1) Dacă expertiza a fost efectuată de o persoană competentă şi neinteresată în cauză, acestea reprezentând două cerinţe principale prevăzute de legislaţia în vigoare (art.88 şi 142 Cod.proc.pen.) asupra personalităţii expertului.

În linii mari, prin competenţa expertului se înţelege capacitatea intelectuală a acestuia de a soluţiona problemele ce ţin de domeniul ştiinţei respective. Competenţa expertului criminalist se estimează, în primul rând, după nivelul de studii. Deoarece criminalistica se studiază în instituţiile de învăţământ cu profil juridic, expertul criminalist trebuie să fie jurist de calificare superioară. Cunoştinţele obţinute în cadrul studiului juridic se completează prin specializare, adică printr-un studiu programat suplimentar asupra metodologiei expertizei criminalistice, indiscutabil necesar pentru exercitarea activităţii de expert. Totodată, la aprecierea competenţei expertului, organul judiciar va avea în vedere şi gradul de experienţă, respectiv stagiul de activitate în acest domeniu.

Cât priveşte neinteresarea expertului, acest deziderat impune precizări asupra relaţiilor expertului cu părţile implicate în proces, în special cu făptuitorul şi victima. Pot să suscite interes relaţiile de rudenie, amicale, intime, conflictuale şi altele.

---

[1] C. Aioniţoae, C. Pletea, *Constatarea tehnico-ştiinţifică şi expertiza // Tratat de tactică criminalistică*, Bucureşti, 1992, p. 247.

2) Dacă raportul de expertiză este redactat bine şi conţine răspunsuri la întrebările din actul procesual prin care s-a dispus expertiza. Raportul de expertiză trebuie să fie redactat utilizând termeni unanim acceptaţi în criminalistică, evitându-se formulările incomplete, alogice. El trebuie să insereze explicaţii asupra metodelor ştiinţifice utilizate, pricinilor ce l-au determinat pe expert să formuleze anumite concluzii.

3) Dacă făptuitorului şi victimei li s-au creat condiţiile necesare pentru înfăptuirea drepturilor prevăzute în art.145 Cod.proc.pen., în special, de a participa la formularea întrebărilor ce necesită a fi rezolvate prin expertiză şi la alegerea expertului sau grupului de experţi.

A doua etapă, denumită de unii autori *verificare de conţinut,* vizează aspectele de fond ale raportului de expertiză. În cadrul acestei etape se va determina dacă identitatea este cert stabilită, iar concluziile expertului sunt argumentate şi demonstrate. Organul judiciar va avea în vedere materialele folosite de expert, condiţiile tehnice în care s-au efectuat cercetările, metodele ştiinţifice pe care sunt întemeiate concluziile expertului.

Din cele de mai sus rezultă că aprecierea raportului de expertiză necesită un studiu profund. Textul lui trebuie să cuprindă date privind personalitatea expertului (gradul ştiinţific, experienţa practică), materialele examinate, metodele şi mijloacele tehnice folosite.

Dacă anumite aspecte ale raportului de expertiză sunt inaccesibile, la elucidarea lui îşi dă concursul expertul care poate fi ascultat în cadrul unui interogatoriu asupra tuturor problemelor ce ţin de procedura efectuării expertizei. Pentru a percepe conţinutul raportului de expertiză, organul judiciar poate consulta literatura respectivă, diverse ghiduri de specialitate.

Veridicitatea concluziilor se verifică prin compararea acestora cu alte mijloace şi date probante, precum şi prin efectuarea anumitor acţiuni procesuale: ascultarea martorilor, prezentarea spre recunoaştere, experimentul ş.a.

Aprecierea raportului de expertiză nu constituie un scop în sine. Ea are drept consecinţă logică acceptarea sau respingerea concluziilor expertului. Odată acceptate, concluziile expertului înlesnesc formarea convingerii organului judiciar, reflectându-se în ultimă instanţă asupra deciziilor adoptate referitor la fapta în cauză.

Raportul de expertiză, după ce este acceptat, urmează a fi utilizat în procesul de probaţiune. În primul rând, concluziile ce confirmă sau infirmă identitatea canalizează investigaţiile ulterioare ale faptei penale, constituind concomitent temei pentru efecuarea anumitor acţiuni procesuale, cum ar fi, de exemplu, ridicarea de documente şi obiecte, percheziţia, activitatea experimentală şi altele. În al doilea rând, la concluziile expertului, organul de urmărire penală va apela

în cadrul interogatoriului desfăşurat la audierea învinuitului, părţii vătămate, a martorilor în vederea obţinerii unor declaraţii juste şi complete.

În fine, concluziile expertului se vor include în sistemul logic de argumentare a deciziilor privind existenţa sau inexistenţa infracţiunii, vinovăţiei sau nevinovăţiei făptuitorului. Cea mai ordinară formă de utilizare a raportului de expertiză, în acest sens, se consideră atunci când în rechizitoriu sau sentinţă concluziile expertului confirmă anumite fapte: crearea urmei de mâini la faţa locului de persoana învinuită, tragerea muniţiei din arma de foc în litigiu, descoperite la faţa locului sau în alte împrejurări, executarea semnăturilor în lista salariaţilor de către învinuit sau inculpat ş.a. Am relevat aceasta, deoarece în practică sunt atestate frecvente formulări de genul: „Vinovăţia... este confirmată prin expertiza criminalistică". În situaţia în care nu se fac precizări asupra faptelor stabilite prin expertiză, atare formulări sunt vădit incorecte.

Dacă în urma aprecierii raportului de expertiză se vor constata deficienţe de natură să provoace dubii asupra veridicităţii concluziilor (semne de incompetenţă sau interesarea expertului în finalitatea cauzei, argumentarea şi demonstrarea insuficientă a raportului de expertiză, răspunsuri contradictorii la diverse întrebări ş.a.), organul judiciar este învestit, cum s-a menţionat anterior, să respingă rezultatele expertizei. Totodată, dat fiind specificul raportului de expertiză, în sensul că datele probante sunt puse în evidenţă prin metode ştiinţifice, legea (art.148 Cod.proc.pen.) obligă organul cu funcţie de urmărire penală să motiveze necesitatea efectuării în cauză a contraexpertizei.

Bibliografie selectivă

1. Anghelescu I., Constantin I., Coman L. *Definiţia, obiectul şi metodele de studiu ale criminalisticii // Tratat practic de criminalistică.* Vol. 1. Bucureşti, 1976.
2. Cârjan L., Chiper M., *Criminalistica: tradiţie şi modernism,* Bucureşti, 2009.
3. Ciopraga A., *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal,* Iaşi, 1979.
4. Dolea Ig. *Drepturile persoanei în probatoriul penal*, Chişinău, 2009.
5. Gheorghiţă M., *Diagnosticarea criminalistică ca premisă a identificării criminalistice // Metodici şi tehnici de identificare criminalistică.* Bucureşti, 2006.
6. Golubenco G., *Criminalistica: obiect, sistem, istorie*, Chişinău, 2008.
7. Ionescu L., Sandu D., *Identificarea criminalistică*, Bucureşti, 1990.
8. Колдин В., *Идентификация и ее роль в установлении истины по уголовным делам,* Moscova, 1969.
9. Колдин В., Полевой Н., *Информационные процессы и структуры в криминалистике*, Moscova, 1985.
10. Locard E., *Traite de criminalistique* (traducere în rusă de V. Poznâşev şi N. Terziev), M., 1941.
11. Neagu I., *Drept procesual penal,* Bucureşti, 1988.
12. Stancu E., *Tratat de criminalistică,* Bucureşti, 2008.
13. Suciu C., *Criminalistica,* Bucureşti, 1972.
14. А. Дулов, *Судебная психология,* Minsk, 1975.
15. Аверьянов А., *Система: философская категория и реальность,* Moscova, 1976.
16. Белкин Р., *Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы,* Moscova, 1987.
17. Белкин Р., *Курс криминалистики,* Moscova, 2001.
18. Белкин Р., *Собирания, исследования и оценка доказательств,* Moscova, 1966.
19. Колмаков В., *Введение в курс советской криминалистики.* Odesa, 1973.
20. Колмаков В., *Криминалистическая идентификация как способ доказывания в уголовном и гражданском судопроизводстве // Криминалистика и судебная экспертиза,* Киев, 1966.
21. Лузгин И., *Моделирование при расследовании преступлений,* Moscova, 1981.
22. Клименко Н., *Криминалистические знания в структуре професиональной подготовке следователя,* Kiev, 1990.

23. Митричев С., *Введение в курс советской криминалистики, // Криминалистика*, Moscova, 1963.
24. Сегай М., *Методология судебной идентификации,* Киев, 1970.
25. Селиванов Н., *Математические методы в собирании и исследовании доказательств,* Moscova, 1974.
26. Снетков С., *О системе советской криминалистики*, Moscova,1968
27. Эйсман А., *Система методов иследования применяемых в криминалистике // Вопросы криминалистической методологии, тактики и методики расследования,* Moscova, 1973.

PARTEA A DOUA

TEHNICA CRIMINALISTICĂ

Compartiment cu pondere primordială în sistemul criminalisticii este destinat cunoaşterii mecanismelor formării urmelor diferitor categorii de infracţiuni, a altor mijloace materiale de probă, elaborării şi punerii în aplicare practică a mijloacelor tehnico-ştiinţifice şi a metodelor privind aplicarea lor în conformitate cu prevederile legislaţiei procesual-penale în vigoare, pentru depistarea şi interpretarea ştiinţifică a acestora în vederea identificării făptuitorilor şi a vinovăţiei lor în comiterea actelor ce constituie infracţiuni.

CAPITOLUL 1

CONSIDERAŢII GENERALE PRIVIND TEHNICA CRIMINALISTICĂ

§ 1. Noţiunea şi clasificarea mijloacelor tehnico-ştiinţifice criminalistice

Prin categoria de „tehnică" (din limba greacă *techne* – meşteşugărie) se înţelege totalitatea mijloacelor create şi folosite de om în activitatea sa făuritoare. Reflectând în formă materializată experienţa umană, tehnica asigură eficienţa şi productivitatea muncii şi deci constituie unul dintre factorii determinanţi ai progresului social.

Tehnica este produsul ştiinţelor naturale şi, prin urmare, orice progres al acestora duce la crearea unor mijloace tehnice noi, care penetrează impetuos toate domeniile vieţii sociale. Aceasta ne face să credem că tehnica criminalistică a apărut ca o consecinţă a pătrunderii realizărilor ştiinţelor naturale în justiţia penală, favorizată, firește, de necesitatea perfecţionării activităţii de urmărire penală. De la folosirea ocazională a unor instrumente în căutarea urmelor infracţiunilor săvârşite, în criminalistică, s-a trecut treptat la aplicarea intensă, în direct sau adaptându-le la specificul activităţii judiciare, a celor mai moderne instrumentare şi mijloace tehnice.

Preocupările ulterioare au dus la sistematizarea mijloacelor tehnice şi a proceselor de utilizare a lor, în funcţie de natura obiectelor şi scopul cercetărilor criminalistice.

Actualmente, tehnica criminalistică reprezintă un sistem argumentat ştiinţific de mijloace tehnice şi metode privind utilizarea lor de către organele cu funcţii de urmărire penală, precum şi de către experţi, în vederea descoperirii, examinării şi administrării probelor necesare pentru stabilirea adevărului în procesul judiciar, în scopul descoperirii şi prevenirii infracţiunilor[1].

Mijloacele tehnico-ştiinţifice de care dispune practica criminalistică pot fi clasificate după diferite criterii. Astfel, după proveniența lor, deosebim mijloace şi metode fizice, chimice, biologice; după natura lor – aparate, dispozitive,

[1] А. Селиванов, *Советская криминалистика (система понятий)*, Moscova, 1982, p. 61; *Dicţionar de criminalistică*, Bucureşti, 1984, p. 127.

utilaje, instrumente, materiale; după destinaţia funcţională – fotografice, acustice, mecanice, de modelare şi transferare a urmelor, de căutare a obiectelor ascunse sau greu perceptibile; auxiliare – instrumente, rechizite pentru scris, pentru desenul grafic, articole de ambalare etc.[1].

Fără a pune la îndoială însemnătatea clasificărilor menţionate, considerăm că, practic, mai rezonabilă este clasificarea mijloacelor tehnico-ştiinţifice criminalistice după scopul preconizat prin folosirea lor[2] . Potrivit acestui criteriu, mijloacele tehnico-ştiinţifice în discuţie se împart în trei categorii: *de prevenire a faptelor ilicite; folosite în activitatea de urmărire penală în vederea descoperirii, fixării şi ridicării probelor* şi *ale expertizei criminalistice.*

§ 2. Mijloacele tehnico-ştiinţifice de prevenire a infracţiunilor

După cum este cunoscut, una dintre funcţiile organelor de ocrotire a dreptului este prevenirea acţiunilor infracţionale. Pe lângă antrenarea diferitor sisteme sociale la lichidarea cauzelor şi condiţiilor ce determină sau favorizează săvârşirea acţiunilor ilicite, luarea anumitor măsuri preventive prevăzute de legislaţia în vigoare, organele menţionate întreprind măsuri de ordin tehnic pentru a curma acţiunile infracţionale prin surprinderea vinovatului la locul faptei sau prin înregistrarea lui în scopul înlesnirii demascării ulterioare.

Mijloacele tehnice utilizate în acest scop se împart în două categorii: *de semnalizare* şi *cu efect de cursă,* cunoscute sub denumirea de capcane criminalistice[3].

Cele din prima cetegorie sunt predestinate să împiedice săvârşirea unor acţiuni (deplasarea într-o direcţie sau în apropierea unui obiect, forţarea mijloacelor de încuiere, spargerea unui obiectiv de construcţie), semnalizând tentativa. Ele se stabilesc de conducerea unităţilor economice, a instituţiilor de învăţământ şi cultură, a societăţilor de producere şi comerciale cu acordul şi sprijinul tehnic de specialitate al subdiviziunilor de pază ale Ministerului de Interne cărora le revin atribuţii doar privind amplasarea şi exploatarea sistemelor.

Cele din categoria a doua sunt menite să înregistreze acţiunile săvârşite, să imagineze sau să marcheze persoanele ce au activat la faţa locului sau în alte împrejurări ce interesează cauza. Reprezentând procedee de lucru ale persoanelor din zona serviciilor de investigatii operative, capcanele criminalistice, cunoscute şi sub denumirea de marcări tehnico-criminalistice[4], se

---

[1] В. Гончаренко, *Научно-технические средства в следственной практике,* Kiev, 1984, p. 11.

[2] I. Mircea, *Criminalistica,* Iaşi, 1992, p. 14.

[3] C. Suciu, *Criminalistica,* Bucureşti, 1972, p. 191.

[4] C. Drăghici, M. Lupu, *Tehnica criminalistică*, Bucureşti, 2004, p. 352-353.

instalează în mod confidenţial în locuri determinate în legătură cu care se deţin informaţii că se va săvârşi o infracţiune, având în vedere obţinerea de probe necesare pentru dovedirea infracţiunii, identificării şi tragerii la răspundere a celor ce au comis-o.

Din cele enunţate rezultă că mijloacele criminalistice de prevenire a actelor infracţionale, prin sine însele sau prin intermediul rezultatelor realizării lor, pot furniza date de certă valoare probantă. Astfel, în virtutea acţionării sistemului de semnalizare, persoana tentată să săvârşească infracţiunea poate fi reţinută imediat la faţa locului. Fiind fixată în conformitate cu cerinţele legii procedurale, aceasta va avea o semnificaţie decisivă pentru clarificarea acţiunii în cauză. Or, după cum se ştie, legislaţia în vigoare (art.513– 519 Cod.proc.pen.) prevede proceduri speciale de cercetare şi judecare a unor infracţiuni flagrante şi, în primul rând, a celor descoperite la momentul săvârşirii lor. Procesul-verbal de prindere în flagrant, la care se anexează corpurile delicte, declaraţiile celui prins în flagrant şi a martorilor oculari constituie, în majoritatea cazurilor, probatoriul necesar soluţionării cauzei. Imaginea fotografică a persoanei în apropierea sau în interiorul obiectivului protejat, urmele create de capcanele criminalistice pe corpul sau îmbrăcămintea acesteia au valoare probantă egală cu probele materiale ale infracţiunii, firește, dacă au fost fixate şi constatate în mod procedural prin procesul-verbal şi constatarea specialistului. În caz contrar, rezultatele acţionării capcanelor criminalistice nu pot constitui probe, ele păstrându-şi doar valoarea de informaţie operativă.

Mijloacele tehnice de semnalizare, în majoritatea lor, sunt folosite în scopuri preventive, cu preponderenţă pentru apărarea anumitor obiective sau valori. Cea mai simplă formă a acestora este sistemul bazat pe blocarea cu contacte electrice a eventualelor căi de pătrundere, inclusiv a locurilor de intrare, a mijloacelor de închidere etc. În acţiunile de pătrundere, prin închiderea sau întreruperea circuitului electric, se vor declanşa automat dispozitivele sonore sau luminiscente de alarmă. Se folosesc, în caz de necesitate, şi sisteme tehnice sofisticate, bazate pe efectul fotoelementului, al ultrasunetelor, pe elementele radioactive. Acestea servesc pentru înştiinţarea persoanei sau organului de supraveghere despre faptul pătrunderii în zona păzită.

Capcanele criminalistice, constituind activităţi tehnico-ştiinţifice de mare importanţă pentru prevenirea faptelor penale, reprezintă concomitent forme specifice de administrare a probelor[1]. Aşa cum am mai menţionat, procesul-verbal întocmit în urma realizării unei capcane criminalistice, completat de alte probe depistate în cadrul cercetării la faţa locului de un raport de expertiză dactilo-

[1] L. Cârjan, M. Chiper, *Criminalistica: tradiţie şi modernism*, Bucureşti, 2009, p. 74.

scopică sau traseologică ori de o constatare tehnico-ştiinţifică de profil poate conduce la demascarea (identificarea şi dovedirea vinovăţiei) autorilor actelor de corupere, şantaj, escrocherie ş.a. După mijloacele şi materialele utilizate, acestea se împart în două categorii: fizice şi chimice. Capcanele fizice constau în folosirea anumitor substanţe pulverulente de natură să adere la corpul, îmbrăcămintea sau obiectele utilizate de persoana care a pătruns în încăperea sau spaţiul interzis. Substanţele pulverulente pot fi folosite în direct prin acoperirea cu ele a obiectelor cu care făptuitorul neapărat urmează a veni în contact sau în formă de construcţii cu efect explozibil.

Substanţele folosite sunt destul de variate, toate însă trebuie să concorde cu două cerinţe: să fie invizibile în condiţii obişnuite şi uşor de evidenţiat prin mijloace tehnice accesibile organelor de urmărire penală şi judiciare.

Capcanele chimice constau în folosirea substanţelor apte, prin reacţie, să provoace, pe obiectul cu care au contactat (corpul uman, îmbrăcămintea, diverse obiecte), urme sub formă de pete invizibile în condiţii obişnuite şi identificabile prin proprietăţile lor fluorescente.

Ca şi capcanele fizice, substanţele cu rol de capcane chimice sunt foarte diverse, fiind folosite prin depunerea lor pe suprafeţele şi obiectele de eventual contact, în cazul apariţiei unei persoane în zona obiectelor apărate de atentări infracţionale.

Obiectele cu valoare socială sporită, cum ar fi băncile, casele de economii ş.a. sunt protejate de sisteme tehnice sofisticate, bazate pe realizările contemporane ale ştiinţei, inclusiv prin folosirea ultrasunetelor, foto şi videosistemelor de autoimagine, autoradiografice etc.

Din motive lesne de înţeles, ne-am permis doar expunerea sumară a acestor mijloace criminalistice, deşi o analiză mai detaliată nu ar fi lipsită de interes pentru viitorii specialişti. Considerăm oportun să subliniem acest moment, deoarece în literatura didactică criminalistică curentă metodele tehnice de prevenire a infracţiunilor sunt pe deplin evitate sau, din aceleaşi motive de confidenţialitate, reduse la cele vizând prevenirea falsificării documentelor, activitatea privind înlăturarea factorilor determinanţi sau favorizatori ai infracţiunilor săvârşite, îmbunătăţirea condiţiilor de circulaţie a mijloacelor de transport, a situaţiei materiale a cetăţenilor[1], ceea ce, în opinia noastră, nu asigură elucidarea problemei.

[1] I. Mircea, *Criminalistica,* Iaşi, 1992, p. 11; А. Н. Васильев, *Криминалистика,* Moscova, 1980, p. 99.

§ 3. Mijloacele tehnico-ştiinţifice folosite pentru descoperirea, fixarea şi ridicarea probelor

Sarcinile specifice şi complexe, pe care urmează să le rezolve organele de urmărire penală, cercetând actele infracţionale, reclamă folosirea pe scară largă a metodelor şi mijloacelor tehnice necesare descoperirii, fixării şi ridicării urmelor infracţiunii şi ale altor mijloace de probă. Practica demonstrează cu certitudine că aplicarea cu pricepere a mijloacelor tehnice aflate la dispoziţia organelor de urmărire penală asigură eficienţa acţiunilor de cercetare, garantând, în cele din urmă, stabilirea adevărului în conformitate cu cerinţele legislaţiei în vigoare.

Din cele expuse, devine evident că dotarea organelor cu funcţii de urmărire penală cu mijloace adecvate, asigurarea utilizarii metodelor moderne de cercetare la faţa locului şi de efectuare a altor acţiuni de urmărire penală sunt condiţii indispensabile consolidării nivelului ştiinţific al justiţiei penale. Rolul principal, în acest sens, îi aparţine criminalisticii, prin intermediul căreia realizările ştiinţelor naturale sunt preluate şi adaptate la scopurile probaţiunii.

Mijloacele tehnico-ştiinţifice utilizate de organele de urmărire penală sunt cuprinse în *truse criminalistice portative, complete speciale* şi *laboratoare criminalistice mobile.*

Trusele portabile se împart în universale, destinate cercetării la faţa locului şi efectuării altor acţiuni procesuale, în special percheziţiei, prezentării pentru recunoaştere, experimentului şi reconstituirii faptei, şi specializate, pentru efectuarea unor operaţii tehnico-ştiinţifice aparte.

Organele de urmărire penală sunt dotate cu truse cu destinaţie specială cum ar fi, de exemplu, cele destinate testării substanţelor narcotice sau în formă de anexe la trusele universale propriu-zise. În atare formă se prezintă trusele fotografice, completul de substanţe necesare relevării amprentelor digitale ş.a.

Mijloacele tehnice, meterialele şi instrumentele cuprinse în trusele criminalistice portabile sunt plasate în valize, asigurându-le comoditatea necesară în exploatare (fig. 1).

Trusele universale, fiind destinate multiplelor operaţii tehnico-ştiinţifice efectuate pe parcursul cercetării infracţiunilor, includ diverse instrumente, utilaje şi materiale, dintre care menţionăm:

1) Instrumente de măsurare. Dimensiunile liniare, unghiulare şi de volum constituie caracteristici de deosebită valoare criminalistică a obiectelor-probe materiale ale infracţiunii. Fixarea urmelor şi a altor mijloace de probă reclamă efectuarea unui şir de măsurări exacte.

Trusele criminalistice sunt dotate cu: o ruletă metalică, un distanţier, un raportor şi o riglă gradată.

2) Mijloace de iluminare. Mijloacele de iluminare artificială sunt aplicate în căutarea urmelor latente, precum şi pentru efectuarea diferitor reproduceri fotografice. Trusele criminalistice sunt dotate cu o lanternă cu lumină concentrată, surse de iluminare fotografică (blitz), dispozitive cu radiaţii ultraviolete. În practică se folosesc mijloace de iluminare electrică de ocazie, lumânări etc.

Fig. 1. Truse criminalistice: ***a, b*** – universale, ***c, d*** – fotografice

3) Mijloace tehnice şi materiale pentru relevarea, fixarea, ridicarea şi conservarea urmelor şi obiectelor ce constituie probe materiale:

a) *dispozitive şi preparate pentru descoperirea, fixarea şi ridicarea amprentelor digitale:* lupă, pensulă, pulverizator cu aburi de iod, pulverizator cu substanţe pulverulente, pelicule adezive (dactiloscopice);

b) *dispozitive şi materiale pentru amprentarea persoanelor vii şi a cadavrelor:* rulou din cauciuc, placă de înşirare a vopselei, lingură necesară amprentării cadavrelor, un tub cu vopsea tipografică, mănuşi de cauciuc;

c) *utilaje şi materiale de mulare a urmelor de adâncime şi de copiere a celor de suprafaţă:* un vas de masă plastică în care se prepară soluţia de ghips, un şpaclu sau o lingură pentru prepararea soluţiei de ghips, o pensetă pentru

înlăturarea corpurilor străine de pe urmele de picioare şi de pe cele ale mijloacelor de transport, substanţe polimerice (pastă „K" cu catalizatorul 18), vase mici de masă plastică, o lopăţică, un bisturiu.

4) Dispozitive destinate căutării obiectelor ascunse care constau dintr-un dispozitiv de adâncire în sol, detector magnetic şi metalic.

5) Instrumentar auxiliar general şi materiale de ambalare, de exemplu, briceag universal, cleşte, trusă de şurubelniţe, diamant de tăiat sticlă, diverse containere de masă plastică şi polietilenă ş.a.

Laboratoarele criminalistice mobile au fost create din necesitatea majorării eficienţei activităţilor de cercetare criminalistică în baza aplicării operative pe teren a mijloacelor tehnico-ştiinţifice.

La confecţionarea truselor universale, cât şi a celor cu destinaţie specială, s-a ţinut cont de cerinţele înaintate de practică: să fie comode sub aspect de volum, greutate şi, desigur, transportabile în condiţii de transport comun. Confortabilitatea truselor menţionate s-a dovedit a fi, în unele cazuri, o latură dezavantajoasă a lor. Din cauza absenţei unor dispozitive puternice de iluminare, a mijloacelor necesare pentru înregistrările sonore ş.a., exploatarea acestor truse pe teren adesea generează un oarecare disconfort, provocat de necesitatea aplicării mijloacelor suplimentare ocazionale, ceea ce reduce operativitatea şi deci eficienţa activităţii de cercetare. Dacă la cele menţionate adăugăm tendinţa tehnicii criminalistice spre o permanentă reînnoire prin adaptarea mijloacelor noi de cercetare, devine clar că laboratorul mobil, ca fenomen criminalistic recent, este pe deplin bine venit.

Prin practică a fost confirmat că dotarea organelor de urmărire penală cu atare laboratoare, exploatarea lor de către specialişti calificaţi extinde considerabil sfera de aplicare pe teren a metodelor şi mijloacelor ştiinţifice criminalistice, trecând de la operaţiile de descoperire, fixare şi ridicare la cele de examinare în prealabil a urmelor şi obiectelor-probe materiale.

În majoritatea lor, laboratoarele criminalistice mobile sunt instalate pe microbuze, uneori pe autoturisme sau remorci speciale acţionate de diverse mijloace de transport cu tracţiune mecanică[1]. Ele pot fi completate[2] cu mijloace criminalistice de caracter universal sau specializat, ca cele de cercetare a locului accidentelor rutiere (fig. 2).

În afară de obiectele cu care sunt dotate trusele criminalistice universale, laboratoarele mobile dispun de un şir de mijloace suplimentare de tehnică criminalistică, dintre care menţionăm: aparate de fotografiat în diverse condiţii şi

---

[1] Р. С. Белкин, *Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы,* Moscova, 1988, p. 40.

[2] Gh. Păşescu, *Laboratoarele criminalistice mobile, // Tratat practic de criminalistică,* vol. I, Bucureşti, 1976, p. 28.

obiecte de diferită natură: aparate de fotografie panoramică şi stereoscopică, inele intermediare pentru executarea macrofotoreproducerii unor obiecte sau urme, utilaje necesare pentru procesul de fotografiere operativă la faţa locului (surse de iluminare, exponometre, trepiede); mijloace necesare pentru efectuarea videofonogramei şi înregistrărilor magnetofonice, inclusiv camera de luat vederi, un monitor, surse de alimentare cu energie, un magnetofon şi accesoriile necesare (fig. 3); utilaje de detecţie destinate pentru efectuarea acţiunilor de căutare: detector de metale şi cel de cadavre, dispozitive de radiaţii invizibile (fig. 4); mijloace optice cu diverse măriri, inclusiv lupa dactiloscopică şi microscopul stereoscopic.

Fig. 2. Laboratorul criminalistic mobil

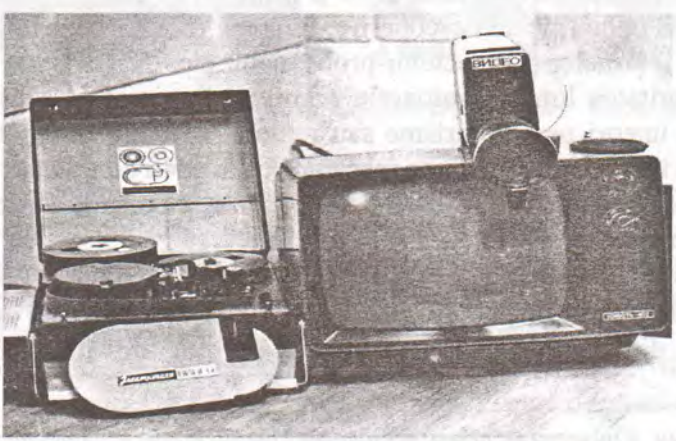

Fig. 3. Aparataj de înregistrare video şi sonoră din dotarea Laboratorului criminalistic mobil

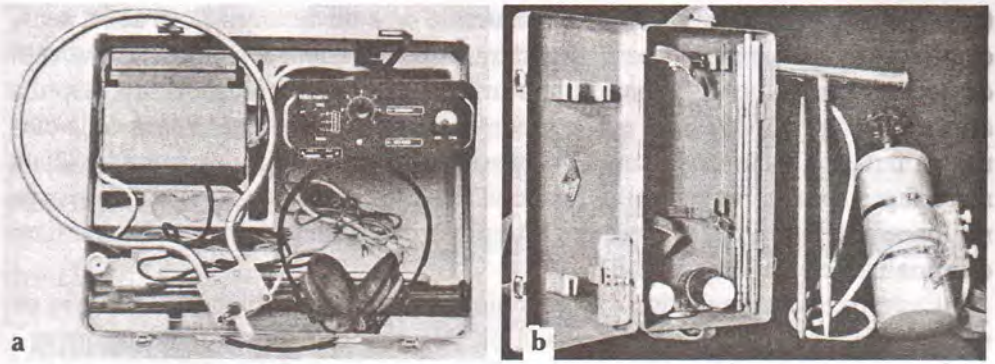

Fig. 4. Detectoare: ***a*** – de metale, ***b*** – de cadavre

Laboratoarele criminalistice sunt înzestrate cu mijloace de legătură radiotelefonică, ceea ce asigură posibilitatea antrenării în activitatea de cercetare a anumitor forţe suplimentare, de exemplu, a Inspectoratului de Circulaţie Rutieră, a Serviciului sectoral de poliţie etc.

§ 4. Mijloacele tehnico-ştiinţifice folosite la efectuarea expertizelor criminalistice

La înfăptuirea justiţiei penale, un rol deosebit îi aparţine expertizei judiciare, în special celei criminalistice, ea fiind prevăzută de legislaţia în vigoare ca principalul mijloc de obţinere a datelor probante prin examinarea diferitor obiecte materiale descoperite la faţa locului sau ridicate în cadrul efectuării altor acţiuni procesuale.

Prin diversitatea obiectelor examinate, expertiza criminalistică pe deplină dreptate este considerată ca una dintre principalele genuri de expertiză utilizate în practica judiciară. Efectuarea ei presupune antrenarea persoanelor competente în acest domeniu la examinarea diferitor obiecte-probe materiale în scopul stabilirii şi prezentării organului judiciar a faptelor probante cu privire la împrejurările infracţiunii, pentru a căror descifrare sunt necesare cunoştinţe criminalistice speciale.

După cum am menţionat, expertiza criminalistică nu face parte din categoria celor obligatorii. Aceasta însă nu înseamnă că organul judiciar poate să se sustragă de la aplicarea acestui mijloc de probaţiune. Prin lege (art.142 Cod. proc.pen.) se cere efectuarea expertizei ori de câte ori apar probleme, pentru a căror soluţionare sunt necesare cunoştinţe speciale în criminalistică.

Dat fiind faptul că organele de urmărire penală posedă un volum suficient de cunoştinţe speciale în criminalistică şi, după cum am menţionat deja, diverse mijloace tehnice criminalistice, sunt rezonabile întrebările: este posibilă delimi-

tarea cunoştinţelor criminalistice specializate de cele de teren şi, în acest sens, când se va considera necesară expertiza criminalistică. Discuţiile provocate de această chestiune în paginile literaturii de specialitate au oferit un răspuns afirmativ. Organelor judiciare li se recomandă a porni de fiecare dată de la claritatea faptelor, a căror existenţă ori inexistenţă rămâne a fi determinată. Dacă atare fapte sunt imperceptibile, iar depistarea lor impune nu numai folosirea mijloacelor tehnice, dar şi aprecieri, interpretări ştiinţifice, necesitatea expertizei criminalistice este indiscutabilă[1] .

Expertizei criminalistice i se atribuie, practic, orice obiect material fie de natură organică, fie anorganică, dacă el, desigur, este purtător de informaţii probante şi dacă evidenţierea şi descifrarea acestei informaţii impune efectuarea unei examinări speciale, bazate pe utilizarea mijloacelor şi metodelor criminalistice. Cele mai frecvent întâlnite obiecte ale expertizei criminalistice sunt: fragmentele textuale tipărite şi executate de mână, anonime sau dubioase din punctul de vedere al autenticităţii lor; rechizitele şi suportul material al documentelor; textele tipărite (dactilografiate); ştampilele şi imprimările lor în documente - acte oficiale; diverse obiecte materiale purtătoare de urme de mâini, de picioare, de mijloace de transport, instrumente etc.; mijloacele şi utilajele de încuiere; obiecte, porţiuni dintr-un fost întreg fragmentat sau modificat; armele de foc, muniţiile şi urmele tragerii din arma de foc; armele albe.

Diversitatea obiectelor expertizei criminalistice determină, după cum este şi firesc, complexitatea sarcinilor acesteia.

În majoritatea cazurilor, examinările de laborator se întreprind în scopul identificării diferitor obiecte materiale şi a persoanelor, într-un mod sau altul implicate în câmpul infracţional. Despre identificarea criminalistică şi importanţa acesteia s-a menţionat în capitolul precedent. Aici amintim doar faptul că identificarea executorului unui act în litigiu, a mijlocului de transport sau a instrumentelor utilizate, a armei de foc din care s-a tras şi, firește, a persoanei care a creat urme la faţa locului, în majoritatea cazurilor este condiţia indispensabilă stabilirii adevărului.

Practica instituţiilor de expertiză ale Ministerului de Justiţie şi ale celui de Interne denotă că fiecare a doua din cele trei expertize criminalistice efectuate anual are drept obiectiv stabilirea identităţii. Din aceste considerente, expertizei criminalistice adesea i se atribuie statutul de expertiză identificatoare[2]. În afară de stabilirea identităţii, expertiza criminalistică poate fi întreprinsă şi în alte scopuri, în special, în următoarele:

---

[1] А. А. Эйсман, *Критерии и формы использования специальных познаний при криминалистическом исследовании в целях получения судебных доказательств, // Вопросы криминалистики,* Moscova, 1962, nr. 6-7, p. 38.

[2] Н. А. Новоселова, *Криминалистическая идентификационная экспертиза,* Minsk, 1966, p. 18.

– descoperirea urmelor (de corodare, de împuşcătură, de narcotice etc.) în situaţiile în care evidenţierea lor impune aplicarea metodelor şi mijloacelor criminalistice speciale;

– reconstituirea obiectelor materiale, a textelor înlăturate sau decolorate, a elementelor de marcare reliefată deteriorate, a înfăţişării exterioare a unei persoane în baza oaselor craniene;

– stabilirea mecanismului evenimentului în cauză prin mijlocul investigării urmelor;

– determinarea consecutivităţii împuşcăturilor, executării rechizitelor într-un document etc.

Realizarea acestor sarcini complexe se întemeiază pe cercetarea sistemelor de informaţie proprii obiectelor expertizei şi aplicarea celor mai avansate metode şi mijloace tehnico-ştiinţifice de cercetare criminalistică. În fond, expertiza criminalistică se bazează pe cercetarea a trei sisteme de informaţie.

Primul îl constituie **elementele morfologice caracteristice tuturor corpurilor materiale** (inclusiv ale celui uman), condiţionate de legităţile (biologice, fizice etc.) evoluţiei sau de procesele tehnologice de fabricare şi exploatare a lor. Astfel, caracteristicile morfologiei exterioare a corpului uman şi obiectelor materiale, reflectându-se în urmele infracţiunii, constituie latura obiectivă, baza expertizelor de identificare dactiloscopică, traseologică, balistică, a expertizelor textelor tipărite, a amprentelor de ştampile ş.a.

Al doilea sistem de informaţii îl constituie **elementele caracteristice materializate ale deprinderilor umane**. După cum este cunoscut, la baza deprinderilor se află stereotipul dinamic, complexul format de reflexe condiţionate care determină efectuarea la un nivel înalt de automatism a mai multor activităţi: de a se deplasa în spaţiu, de a scrie şi a vorbi, de a manipula anumite instrumente. Elementele caracteristice ale deprinderilor menţionate, cunoscute în criminalistică sub denumirea de caracteristici funcţional-dinamice, constituie obiectul de studiu al expertizelor criminalistice de identificare a persoanelor după mers, scris, vorbă, modul săvârşirii anumitor acţiuni, inclusiv a celor infracţionale.

Al treilea sistem de informaţii, pe care sunt fundamentate unele expertize criminalistice, îl constituie **elementele structurii constitutive a obiectelor.** În virtutea caracteristicilor de compoziţie, se efectuează expertizele urmelor-materie, a diverselor resturi de obiecte şi substanţe organice sau anorganice, în scopul stabilirii întregului după părţile lui componente, omogenităţii sau neomogenităţii acestora cu probele de materie cunoscută.

Din cele semnalate rezultă că majoritatea examinărilor efectuate de experţii-criminalişti impun aplicarea unei game largi de metode şi mijloace tehnice

necesare relevării şi interpretării ştiinţifice a anumitor forme de informaţii identificatoare sau cu valoare diagnostică[1].

În vederea descoperirii elementelor caracteristice de mărimi scăzute a obiectelor de examinare, se apelează la mijloace optice de mărire. Cel mai simplu instrument optic de mărire este lupa. În activitatea de examinare criminalistică se folosesc diferite tipuri de lupe: simple, cu piedestal, monooculară sau binoculară, metrică, dactiloscopică etc. Puterea de mărire a lupelor poate varia de la 2 până la 40 de ori. Atunci când mărirea cu lupa a obiectului cercetat este insuficientă, se recurge la examinarea microscopică[2]. În fond, microscopul nu poate fi substituit în examinările traseologice, balistice, a urmelor sub formă de fragmente de obiecte şi resturi de substanţe. Microscopia constituie metoda de bază a expertizei documentelor, a textelor tipărite, a amprentelor de ştampile.

Instituţiile de expertiză sunt dotate cu diferite tipuri de microscoape, cele mai frecvent utilizate fiind:

– *microscopul stereoscopic,* care reprezintă un sistem optic din două obiective şi două oculare situate egal faţă de poziţia stereotipică a ochilor, făcând posibilă examinarea volumetrică a obiectelor;

– *microscopul comparator,* respectiv un sistem optic din două obiective şi un ocular, prezentând imaginile celor două obiecte de comparat pe un singur ecran. Microscopul asigură posibilitatea stabilirii continuităţii (sau lipsa acesteia) urmelor sub formă de trase şi deci reprezintă unul dintre cele mai eficiente instrumente folosite la efectuarea expertizelor traseologice, balistice etc. (fig. 5);

– *microscopul de polarizare,* înzestrat cu dispozitive destinate determinării intensităţii luminii reflectate de diferite elemente de comparaţie ale obiectului;

– *microscopul electronic,* necesar relevării elementelor caracteristice de natură suprafină.

O aplicabilitate vădită în examinările criminalistice de laborator o au utilajele de examinare în radiaţii invizibile.

După cum este cunoscut, radiaţiile invizibile, ultraviolete, infraroşii şi roentgen posedă capacitatea de a pătrunde în profunzimea corpurilor materiale, de a fi absorbite şi reflectate de diferite obiecte altfel decât radiaţiile vizibile şi de

---

[1] Categoria de *diagnostic criminalistic* semnifică examinarea obiectelor-corp delict, în scopul depistării caracteristicilor lor generale şi particulare ce interesează organele judiciare. Astfel, diagnosticul unei persoane se va efectua prin stabilirea pe baza expertizei scrisului a apartenenţei la sex, naţionalitate, a gradului de cunoştinţe etc. Diagnosticul unui obiect material constă în determinarea dimensiunilor şi proprietăţilor fizice, a formei şi eventualei destinaţii, a unor elemente de natură individuală.

[2] Ca instrument optic, microscopul are o construcţie mai complicată, constând dintr-un sistem optic de obiective şi oculare, un tub metalic, un stativ, o masă cu dispozitive de deplasare şi una sau mai multe surse de lumină.

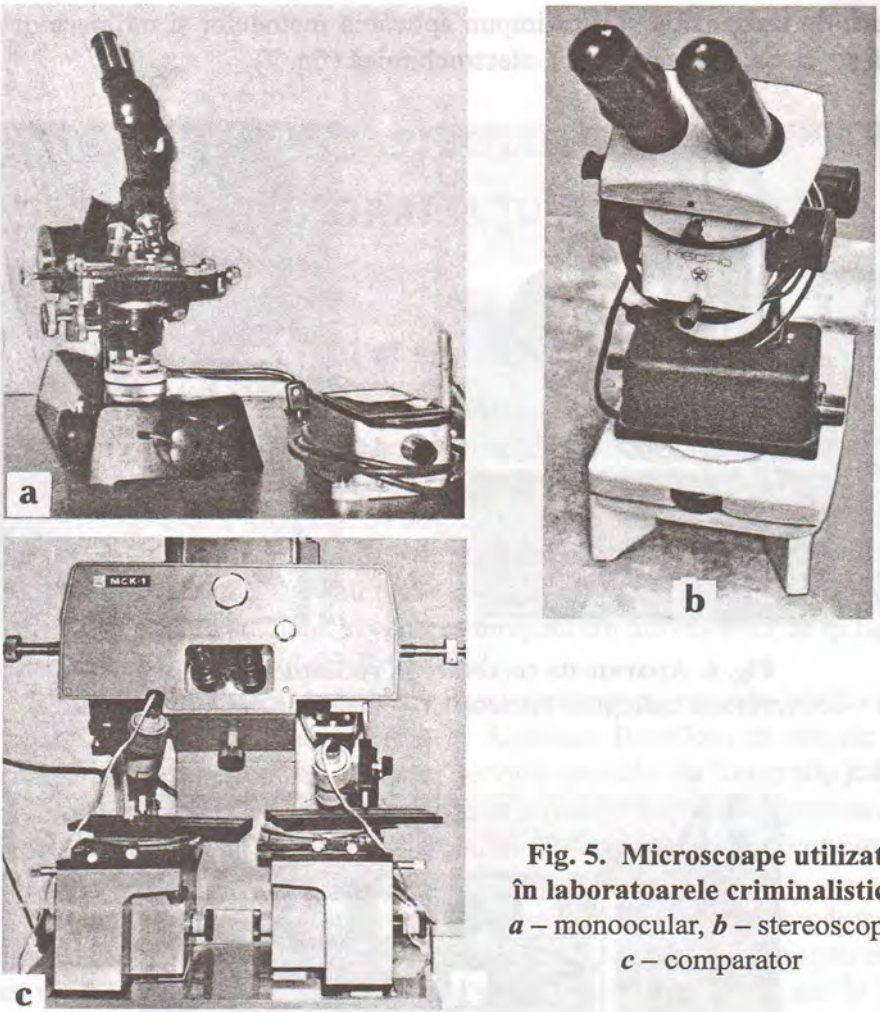

Fig. 5. Microscoape utilizate în laboratoarele criminalistice:
a – monoocular, *b* – stereoscopic, *c* – comparator

a provoca luminiscenţă. Acestea au determinat utilizarea radiaţiilor menţionate la efectuarea celor mai diverse cercetări criminalistice, având ca scop descoperirea urmelor (de mâini, de factori suplimentari ai împuşcăturii, de falsificare a documentelor) şi distingerea diferitor corpuri şi substanţe după proprietăţile lor fizice, inclusiv după culoare, capacitatea de a fi luminiscent. Aplicarea radiaţiilor invizibile se efectuează cu ajutorul unor aparate speciale cum e convertizorul radiaţiilor infraroşii, lampa de radiaţii ultraviolete, aparatura roentgen etc. (fig. 6).

Expertizele efectuate de către specialiştii instituţiilor de expertize judiciare, cum ar fi cele destinate determinării provenienţei diferitor fragmente de obiecte sau urme sub formă de resturi de substanţe, sunt bazate pe determinarea

structurii de compoziţie şi deci impun aplicarea metodelor şi mijloacelor de analiză spectrală, cromatologică, electrochimică (fig. 7).

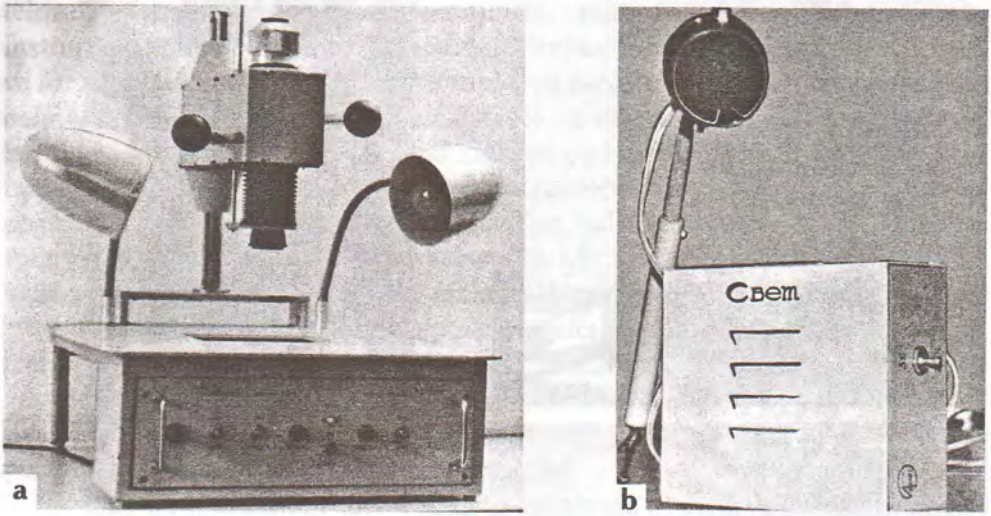

Fig. 6. Aparate de cercetare în radiaţii invizibile:
a – convertitorul radiaţiilor infraroşii, ***b*** – lampa de radiaţii ultraviolete

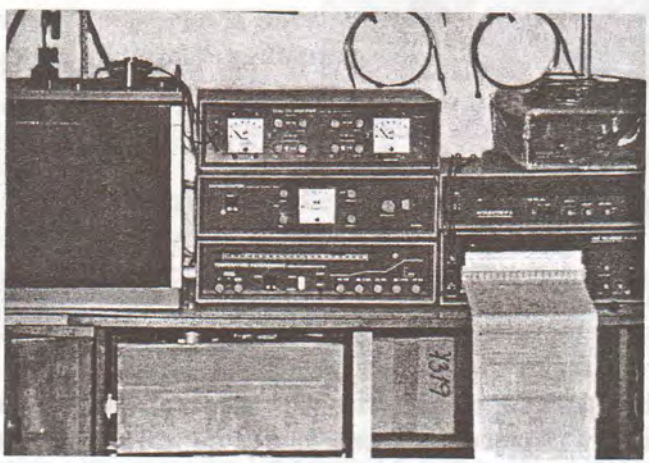

Fig. 7. Aparataj de analiză cromatografică

Utilizarea acestor mijloace reclamă cunoştinţe de profesiune în ramurile respective ale ştiinţelor naturale.

CAPITOLUL 2
FOTOGRAFIA JUDICIARĂ

§ 1. Noţiunea, rolul şi sistemul fotografiei judiciare

Încă de la începuturile sale, fotografia a suscitat un interes deosebit printre jurişti, de altfel ca şi în rândurile reprezentanţilor altor domenii. Datele prezentate de către specialişti denotă aplicarea în justiţia penală a primelor invenţii privind fixarea fotografică a imaginii. Se susţine ideea că dagherotipia, metoda fixării imaginii pe plăci argintate, fondată de maestrul în artă, francezul Daguerre (Luis Jean Mande) în anul 1839[1], nu mai departe decât peste un an a fost folosită pe larg de către poliţia belgiană în vederea înregistrării infractorilor ce îşi ispăşeau pedeapsa în penitenciarul din Bruxelles[2].

Meritul incontestabil în aplicarea realizărilor fotografiei în justiţia penală îi aparţine cunoscutului savant francez Alphonse Bertillon, de numele căruia ţine apariţia şi funcţionarea primelor servicii speciale de fotografie judiciară, argumentarea ştiinţifică a regulilor tactice privind fotografierea persoanelor în viaţă şi a cadavrelor, a împrejurării locului săvârşirii faptei, a diverselor urme şi obiecte-corpuri delicte.

Evoluând vertiginos graţie realizărilor ştiinţifice şi tehnice moderne de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX, fotografia pătrunde tot mai profund în toate domeniile ştiinţei şi activităţii practice umane. În justiţie ea depăşeşte sfera de fixare la faţa locului, găsindu-şi aplicare din ce în ce mai largă în munca de laborator a experţilor criminalişti. Astfel, s-a conturat o ramură specifică a fotografiei, cunoscută sub denumirea de fotografie judiciară.

Influenţată benefic prin studiile unor personalităţi cu renume în criminalistică, cum ar fi H. Gross, R. Reis, E. Locard, M. Minovici. E. Burinski ş.a., fotografia judiciară s-a încorporat în cadrul metodelor de cercetare a faptelor penale, pentru a deveni ulterior un compartiment de importanţă primordială al criminalisticii.

În prezent, *fotografia judiciară este tratată de majoritatea specialiştilor ca o ramură a criminalisticii destinată metodelor aplicării în direct sau prin*

[1] *Большая советская энциклопедия,* vol. 7, p. 492.
[2] Н. Селиванов, А. Эйсман, *Судебная фотография,* Moscova, 1965, p. 9.

adaptare a mijloacelor fotografice curente la fixarea şi examinarea probelor materiale ale infracţiunii, în scopul descoperirii şi curmării faptelor penale.

Ea reprezintă un complex de metode şi procedee de fotografiere, aplicate în procesul cercetărilor criminalistice pentru descoperirea, fixarea şi examinarea probelor materiale ale infracţiunii. În acest scop se folosesc mijloace fotografice aplicate în fotografia generală, dar şi aparate, şi utilaje specializate cercetărilor criminalistice.

Fotografia judiciară se deosebeşte de cea utilizată în alte domenii de activitate umană prin următoarele: în primul rând, se execută după anumite reguli, ignorarea cărora reduce valoarea ei probantă; în al doilea rând, fotografia judiciară, spre deosebire de cea profesional-artistică sau de amatori, se realizează nu de puţine ori în condiţii dificile spaţiale şi temporale. Aceasta impune aplicarea mijloacelor tehnice şi a materialelor adecvate, precum şi a procedeelor specifice acestui gen de fotografie.

E de menţionat că rolul fotografiei judiciare, datorită posibilităţilor avantajoase pe care aceasta le oferă justiţiei, e incontestabil, fiind, pe bună dreptate, cel mai aplicabil domeniu al mijloacelor tehnice.

Fotografia posedă, în primul rând, un grad înalt de exactitate şi demonstrativitate în redarea obiectelor reproduse, ceea ce condiţionează ampla ei aplicare de către organele de urmărire penală la fixarea ambianţei locului faptei, a urmelor infracţiunii, a tuturor datelor obţinute prin cercetările la faţa locului.

În al doilea rând, spre deosebire de alte mijloace tehnico-ştiinţifice, fotografia constituie o sursă de fixare rapidă a faptelor ce interesează organul de urmărire. Aplicarea ei în scopuri operative, dar şi în vederea fixării unor secvenţe şi a rezultatelor obţinute în urma prezentării spre recunoaştere, percheziţiei, experimentului şi a reconstituirii faptei, a altor acte de urmărire penală, contribuie la creşterea eficienţei activităţii organelor de urmărire penală privind combaterea şi prevenirea actelor ilicite.

În fine, datorită capacităţii înalte de separare a materialelor fotosensibile, fotografia face posibilă depistarea urmelor şi a caracteristicilor obiectelor materiale imperceptibile organelor senzoriale. În baza acestei proprietăţi, s-au elaborat diverse metode de relevare fotografică a urmelor latente, precum şi a caracteristicilor invizibile ale obiectelor de studiu criminalistic. În acest scop, se aplică în direct sau prin adaptare cele mai moderne mijloace şi metode fotografice.

Ansamblul metodelor şi procedeelor fotografiei judiciare se divizează în două categorii: a) destinată fixării obiectelor de cercetare criminalistică aşa cum sunt percepute la cercetarea locului faptei sau la efectuarea altor acte şi activităţi de urmărire penală; b) aplicată în condiţii de laborator în vederea relevării urmelor imperceptibile ale infracţiunii, demonstrării examinărilor în desfăşurare şi a rezultatelor expertizei. Pornind de la scopul utilizării fotografiei,

în criminalistică s-a conturat sistemul bipartit al fotografiei judiciare: fotografia judiciară operativă şi fotografia de examinare cunoscută şi sub denumirea de fotografie a expertizei criminalistice.

Fotografia operativă se aplică, după cum se va observa în continuare, în mod nemijlocit de către organul de urmărire penală în activitatea de descoperire şi curmare a infracţiunilor. Fotografia de examinare este întrebuinţată de către experţii şi specialiştii criminalişti în legătură cu efectuarea examinărilor expertuale criminalistice şi a constatărilor tehnico-ştiinţifice.

§ 2. Elemente de tehnică fotografică

Aplicarea mijloacelor şi a metodelor fotografiei judiciare reclamă posedarea, de către organele cu funcţie de urmărire penală şi judiciare, a unor noţiuni generale de tehnică fotografică. Aceasta ne-a impus să anticipăm problematica fotografiei judiciare cu unele date sumare privind tehnica fotografică.

Fotografia (fr. *photographie,* gr. *phos* - lumină, *graphein* - a scrie) constituie o metodă tehnică de reproducere prin proiectare şi fixare pe materiale fotosensibile a imaginii luminoase a fiinţelor, obiectelor, fenomenelor materiale. Ea se bazează pe proprietatea radiaţiilor electromagnetice, prin descompunerea halogenilor de argint din emulsia materialelor fotografice, de a genera imaginea latentă a obiectului de fotografiat. Prelucrarea materialelor fotografice cu substanţe relevatoare duce la reducerea cristalelor de argint şi la crearea, în consecinţă, a imaginii vizibile negative, adică invers de poziţia stânga-dreapta şi de alb-negru a obiectului fotografiat. După fixarea, spălarea şi uscarea negativului, acesta se copiază rezultând fotografia propriu-zisă.

1. Aparatele fotografice

Industria contemporană produce diverse tipuri de aparate fotografice – de la modele simple, destinate persoanelor preocupate cu fotografierea, la nivel de diletanţi – la construcţii specializate, conform cerinţelor specifice unor domenii de activitate umană. După formatul cadrului, aparatele fotografice pot fi secţionate în următoarele tipuri: minuscule, cu mărimea cadrului de până la 16 mm; de format mic, cu mărimea cadrului de 35 mm; de format mediu cu cadrul de 6 × 6,6 × 9 cm şi de format mare, cu mărimea cadrului de la 9 × 12 şi mai mare[1].

După sistemul de încadrare a obiectului de fotografiat şi nivelul de automatizare, aparatele fotografice se clasifică, respectiv, în aparate cu vizoare, cu sticlă mată, acţionate manual sau automat.

[1] Ş. Popa, N. Stoian, S. Neicu, *Fotografia judiciară,* Bucureşti, 1992, p. 16.

În criminalistică, atât în activitatea pe teren, cât şi în cea de laborator, se folosesc toate tipurile de aparate, indiferent de menirea şi parametrii lor tehnici. O deosebită importanţă prezintă aparatura fotografică adaptată nevoilor specifice criminalistice, cum ar fi, de exemplu, conversograful balistic, destinat fotografierii circulare a suprafeţei glontelui, instalaţia de laborator macromicrofotografică, a celei de fotografiere în radiaţii infraroşii etc.

Aparatele fotografice moderne constau din patru sisteme constructive principale: camera obscură dotată cu un sistem de susţinere şi transportare a materialului fotografic; obiectivul – un sistem optic de proiectare a imaginii fotografice; sistemul de încadrare şi punere la punct a imaginii; sistemul de reglare a timpului de expunere.

Camera obscură a aparatului fotografic este amplasată printr-o cutie (din lemn, metal sau masă plastică) etanşă la lumină, în interiorul căreia se formează imagini pe materialul fotosensibil. Camera asigură vehicularea fotomaterialului în condiţii obscure şi pătrunderea fascicolului de lumină, proiectat de obiectiv, pe emulsia lor. În afară de funcţiile menţionate, camera obscură este suportul tuturor altor sisteme constructive ale aparatului de fotografiat. Materialul fotosensibil se fixează prin intermediul casetelor. Rol-filmul este deplasat în faţa obiectivului cu ajutorul rotiţelor dinţate ce intră în perforaţiile marginale.

Obiectivul constituie elementul esenţial al tuturor aparatelor fotografice. Compus dintr-un număr mai mic sau mai mare de lentile, unele convergente, altele divergente, obiectul proiectează pe materialul fotosensibil imaginea micşorată a obiectului fotografiat. Acestuia îi sunt caracteristici mai mulţi parametri tehnici[1], dintre care esenţiali, din punctul de vedere al specificului aplicării fotografiei în criminalistică, sunt:

A. *Distanţa focală principală a obiectivului* – intervalul dintre centrul optic şi punctul de intersecţie a razelor de lumină (focarul sistemului optic), reflectate de suprafaţa obiectului din faţa obiectivului. Distanţa focală influenţează luminozitatea obiectivului, unghiul de poză al acestuia, dimensiunile clarităţii în profunzime şi alţi parametri esenţiali ai aparatului de fotografiat. De exemplu, mărimea distanţei focale principale este direct proporţională cu scara imaginii şi invers proporţională cu unghiul de poză. Deci, pentru fixarea fotografică a obiectelor îndepărtate, se vor folosi obiective cu distanţa focală mare, cunoscute sub denumirea de obiective longfocale sau teleobiective, pe când fotografierea obiectelor de dimensiuni mari din imediata apropiere, situaţie cu care nu de puţine ori se confruntă criminaliştii, impune folosirea obiectivelor cu distanţa focală scurtă, dar cu unghiul de cuprindere mare şi profunzime de claritate sporită, numite grandangulare. Distanţa focală principală este calculată în mm şi gravată pe montura obiectivului, de regulă cu „F". De exemplu, „F-50" la aparatele de tip „Zenit".

[1] Iuliu Pagoni, *Fotografia: de la teorie la practică,* Bucureşti, 1987, p. 100.

B. *Luminozitatea obiectivului* – capacitatea acestuia de a asigura pătrunderea luminii reflectate de suprafaţa obiectului fotografiat spre materialul fotosensibil, fiind în funcţie de diametrul obiectivului, de numărul şi calitatea lentilelor şi, după cum am menţionat mai sus, de distanţa focală principală a obiectivului. De exemplu, dintre obiectivele cu acelaşi diametru, cele cu distanţa focală mai mică au o luminozitate mai mare, iar dintre obiectivele cu aceeaşi distanţă focală principală, de o luminozitate mai mare sunt cele care au diametrul mai mare.

În vederea reglării cantităţii de lumină necesară impresionării corespunzătoare a materialului fotosensibil, obiectivele aparatelor fotografice contemporane sunt prevăzute cu un dispozitiv special, denumit diafragmă. Formată dintr-o serie de lame metalice mobile, diafragma de cele mai deseori se prezintă sub forma unui iris[1] care, cu ajutorul inelului de diafragmare, asigură deschiderea şi închiderea orificiului de pătrundere a luminii în interiorul camerei obscure. Pe inelul de diafragmare sunt indicate valorile diafragmei: 2, 4, 5, 6, 8, 11, 16...

La indicele 2, deschiderea diafragmei este maximă, la 16 – minimă. Pe lângă rolul semnalat, diafragma serveşte la mărirea claritătii în profunzime a câmpului fotografic. Cu cât orificiul diafragmei este mai redus, cu atât claritatea în profunzime a câmpului fotografic va fi mai mare.

În criminalistică, claritatea în profunzime are o deosebită importanţă, având în vedere situaţiile complicate şi incomode de fotografiere la faţa locului. Atare situaţii impun adesea determinarea în prealabil a spaţiului în care obiectele plasate pe planul de profunzime diferită vor fi redate clar.

Aparatele de construcţie superioară au pe montura obiectivului un dispozitiv special. Pe un inel fix este marcată o scară dublă a indicilor diafragmei, plasaţi simetric pe partea stângă şi cea dreaptă ale punctului de reper în ordinea lor crescândă. Paralel cu această scară, pe alt inel mobil se află scara metrică, prin rotirea căreia pentru punerea la punct a imaginii, cifrele din stânga acestui inel marchează punctul cel mai apropiat de obiectiv, de unde începe câmpul clar al imaginii la diverse niveluri de diafragmare, cele din dreapta punctului de reper, respectiv, punctul de pe planul îndepărtat în care claritatea dispare (fig. 8).

Fig. 8. Mecanismele diafragmei: ***a*** **– scara diafragmei,** ***b*** **– scara claritătii în profunzime**

[1] Denumirea provine de la irisul ochiului uman cu care acesta se aseamănă. Unele aparate de o construcţie mai simplă au diafragme tip placă cu perforaţii de diametre diferite şi se aduc în stare de lucru prin rotire, cu ajutorul unei pârghii, urmărind indicaţiile respective.

C. *Unghiul de cuprindere,* sau unghiul de poză, este „unghiul sub care obiectivul reuşeşte să surprindă pe peliculă un câmp de o anumită mărime"[1]. Cum am menţionat, unghiul de cuprindere este mai mare la obiectivele cu distanţa principală focală scăzută şi, invers, scade odată cu mărirea acestui parametru al obiectivului.

După unghiul de cuprindere, se disting obiective obişnuite, cu unghiul de cuprindere de cca 46°, obiective grandangulare sau supraangulare, al căror unghi de poză poate varia de la 60° la 180° şi longfocale sau teleobiective cu un unghi de poză mic, sau chiar foarte mic, până la 18°.

Obiectivele supraangulare se folosesc la faţa locului pentru fotografierea unei porţiuni mari de teren, a unui obiect voluminos sau grup de obiecte în situaţia când nu e posibilă depărtarea la o distanţă care ar admite în acest scop folosirea unui obiectiv obişnuit (încăperi, ogrăzi închise, străzi înguste etc.). Obiectivele, cu unghiul de cuprindere mic, se folosesc în situaţiile care nu permit apropierea suficientă de obiectul de fotografiat din motive tactice (în activitatea operativă) sau din cauza unor obstacole fizice.

Sistemul de încadrare a obiectului de fotografiat sau de limitare a porţiunilor acestora, ce se proiectează clar pe materialul fotosensibil, se efectuează prin sistemul de vizare al aparatului de fotografiat. Acest sistem se prezintă în mai multe variante – de la geamul mat şi vizorul independent la aparatele cu burduf, utilizate în mod staţionar în condiţii de laborator – la sisteme mai superioare de vizare şi punere la punct a clarităţii prin obiectiv, cum ar fi cel telemetric sau cel cu oglinzi reflexe.

Imaginea fotografică se formează ca urmare a proiectării prin intermediul obiectivului a imaginii de lumină reflectată de suprafaţa obiectului de fotografiat. Acest proces de imprimare a materialului fotosensibil, cunoscut sub denumirea de expunere fotografică, este influenţat de intensitatea luminii reflectate de obiectul fotografiat, de sensibilitatea materialelor fotografice şi de deschiderea relativă a obiectivului (de diafragmare) care, la rândul lor, determină timpul optim de expunere. Cu cât luminozitatea expunerii este mai mare şi sensibilitatea peliculei mai înaltă, cu atât timpul de expunere trebuie să fie mai redus.

Timpul de expunere se reglează cu ajutorul dispozitivului, numit obturator. Există obturatoare centrale, alcătuite dintr-o serie de lamele metalice, plasate în preajma diafragmei care, funcţionând, deschid şi închid orificiul central de proiectare, şi, obturatoare focale, bazate pe un sistem format din două perdele din mătase neagră, uneori jaluzele metalice, ce se fixează în faţa peliculei, asigurând pătrunderea succesivă a luminii proiectate înăuntrul camerei obscure.

---

[1] E. Stancu, *Investigarea ştiinţifică a infracţiunilor,* Bucureşti, 1986, p. 328.

Obturatorul fotografic este cuplat într-un sistem unic cu declanşatorul, cu scala timpului de expunere, iar la aparatele cu obturatoare cu perdea – cu mecanismele de mişcare ale filmului şi, suplimentar, cu mecanismul de utilizare a lămpii electronice (blitz). Timpul de expunere la aparatele fotografice folosite recent în justiţie, cu excepţia unor construcţii specializate de laborator, poate avea valori limitate – de la o secundă până la 1/100 sec. şi de valori maxime, când durata expunerii este reglată manual de fotograf. Timpul limitat este marcat pe scala respectivă prin indicii 1, 2, 4, 8, 15, 30, 60, 125, 250, 500, 1000, indicii de la 2–1000, fiind fracţiuni de secundă. Timpul îndelungat, la care obturatorul rămâne deschis în perioada în care declanşatorul va fi apăsat, este indicat, de regulă, cu litera „B".

În ultimul timp, în practica organelor de urmărire penală se apelează din ce în ce mai frecvent la aparatura fotografică digitală, aceasta reprezentând tehnici moderne de imaginare şi prezentare a obiectelor de studiu judiciar (fig. 9). În fotoaparatura digitală, pelicula fotosensibilă este înlocuită cu tehnică de calcul, ceea ce lărgeşte esenţial posibilităţile de fixare şi examinare a urmelor infracţiunii, a altor fenomene ce interesează urmărirea penală. Datorită condiţiilor tehnologice avansate, precum şi posibilităţii vizualizării directe a obiectelor de fotografiat, persoana învestită cu efectuarea lucrărilor de fixare poate, pe de o parte, selecta cele mai bune imagini, iar, pe de altă parte, îmbunătăţi calitatea acestora prin mijloace tehnice de calcul. Totodată, şi aceasta s-a confirmat prin practica existentă, posibilitatea prelucrării imaginii putând afecta obiectivitatea înregistrării fotografice, ceea ce, în opinia noastră, nu este de neglijat.

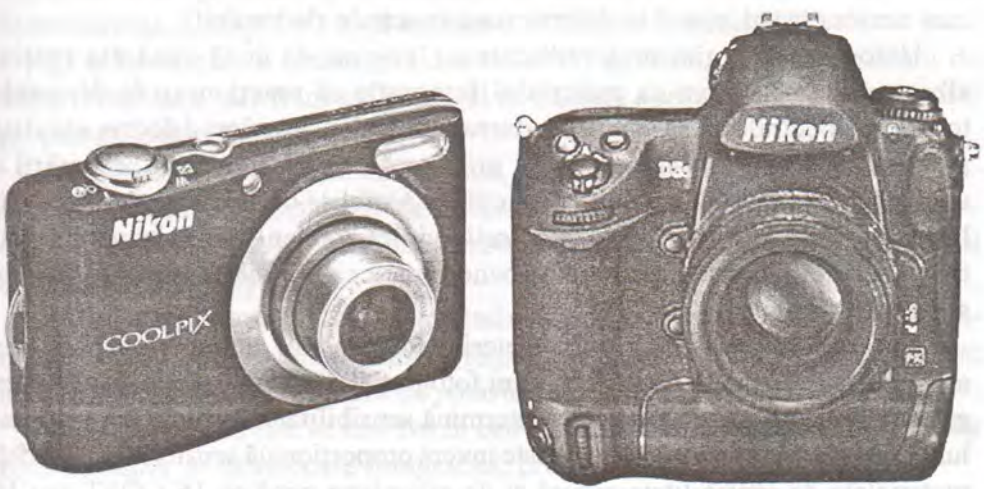

Fig. 9. Tipuri de aparate fotografice digitale

2. Caracteristicile de bază ale materialelor fotosensibile

Materialele fotosensibile folosite în fotografie constau dintr-un suport de sticlă, celuloid sau hârtie, pe care este turnat un strat subţire şi uniform de sare de argint, dispersată în soluţie de gelatină (emulsie).

Se disting materiale fotosensibile negative, pozitive şi reversibile. La cele negative, emulsia este turnată pe suporturi transparente (celuloid sau sticlă), pentru a asigura copierea pe pozitive. Emulsia materialelor pozitive este turnată (întinsă pe hârtie sau celuloid), cu suprafaţa preparată prin baritare. Fiind lipsite de coloranţi sensibilizatori, materialele pozitive în procesul de developare se prelucrează cu chimicale şi se fixează la lumina roşie sau galben-portocalie, spre deosebire de cele negative, care, după cum se ştie, se prelucrează în condiţii de obscur.

Materialele fotografice se caracterizează după sensibilitatea generală şi cea cromatică, precum şi după puterea de rezoluţie şi contrastantă.

Prin „sensibilitate generală" a emulsiei se înţelege capacitatea halogenilor de argint din componenţa acesteia de a se înnegri, ca urmare a reacţiei chimice provocată de energia luminii, şi de a crea, în consecinţă, imagini latente. Ea e în funcţie, în primul rând, de mărimea granulelor de argint introduse în emulsie. Emulsia cu granulaţie mare este mai sensibilă la lumină decât cea cu granulaţie fină.

Sensibilitatea generală este indicată de către producători pe ambalajul materialului fotografic: GOST – pentru materialele din fosta URSS, DJN – pentru materialele din Germania, USA – pentru cele din SUA etc. Cu cât un material este prezentat prin mai multe unităţi de măsură, cu atât este mai sensibil la lumină. ***Sensibilitatea cromatică*** a materialelor fotografice reprezintă modul în care acestea reacţionează la diverse zone spectrale ale luminii.

Halogenii de argint reţin radiaţiile cu lungime de undă mică din spaţiul albastru-violet. Pentru ca materialul fotografic să reacţioneze la diversele tonalităţi spectrale şi să asigure redarea obiectelor de culori diferite, emulsia acestora se sensibilizează cromatic prin introducerea în cadrul preparării a unui şir de coloranţi, sensibilizatori optici. Astfel se confecţionează materialele ortocromatice – sensibile la culorile violet, galben-verde; izopancromatice – sensibile la culoarea roşie şi pancromatice – sensibile la toate culorile spectrului vizibil.

Puterea de rezoluţie a unui material fotosensibil semnifică capacitatea acestuia de a reda detalii ale obiectului fotografiat. Fiind în funcţie de mărimea granulelor de argint ale emulsiei, determină sensibilitatea la lumină a materialului. Aşadar, puterea de rezoluţie este invers proporţională sensibilităţii. Astfel, materialele de sensibilitate redusă şi de granulaţie mică ca 16 GOST sau 15 DJN au o putere de rezoluţie mai mare decât cele de 65 şi 20, conform unităţilor respective de măsură (GOST şi DJN).

Puterea de rezoluţie este o caracteristică deosebit de importantă a materialului fotosensibil de care se va ţine cont în special în redarea urmelor şi a elementelor de detaliu ale obiectelor. În cercetările criminalistice de laboratorб se folosesc materiale de înaltă putere de rezoluţie (micrat-200, micrat-300 ş.a.).

Puterea contrastantă este o însuşire a materialului fotosensibil care se referă îndeosebi la hârtia fotografică. Ea reprezintă capacitatea emulsiei de a reda raportul de luminozitate alb-negru. După puterea contrastantă, materialele fotosensibile se divizează astfel: normale, moi şi contrastante sau supracontrastante. Materialele normale redau raportul de luminozitate alb-negru al obiectului fotografiat fără modificări esenţiale, adică aşa cum este perceput de organul senzorial respectiv. Cele moi micşorează, iar cele contrastante majorează diferenţa dintre părţile albe şi cele negre ale obiectului fotografiat.

3. Substanţele chimice necesare procesului fotografic

Cum s-a menţionat mai sus, imaginile imprimate pe materialele fotosensibile sunt invizibile. Ele se evidenţiază prin tratarea acestora cu anumite soluţii chimice revelatoare şi de fixare. Soluţia revelatoare (revelatorul fotografic) se prepară din mai multe substanţe chimice, dizolvate în apă distilată sau potabilă, fiartă în prealabil (pentru înlăturarea unor săruri din componenţa ei) şi adusă la temperatura de 25-30°. Dintre substanţele frecvent utilizate în acest scop principalele sunt (tab. 1):

1) Substanţele revelatoare propriu-zise sau de bază ale developatorului. Din această categorie sunt recomandabile: metolul (HO-C6H4-NH-CH3)H2S04), hidrochinona ($C6H_4$ (OH) 2) şi amidonul (C6H3(OH)(NH)22HC1).

2) Substanţele de conservare a soluţiei revelatoare, cum ar fi sulfatul de sodiu (Na2S03), care frânează procesul de oxidare a soluţiei, păstrându-i astfel proprietăţile developante.

3) Substanţele acceleratoare, menite, după cum se afirmă prin însăşi denumirea lor, să forţeze reducerea sării de argint şi, ca urmare, să accelereze procesul de developare. Acestea sunt: carbonatul de sodiu (Na2CO3), carbonatul de potasiu (K2CO3) ş.a.

4) Substanţele antivoal care, limitând acţiunea revelatorului numai la sectoarele emulsiei impresionate de lumină, împiedică formarea voalelor. În scopul dat se foloseşte în special bromura de potasiu (KBr) sau iodura de potasiu (KI).

Substanţele relevate se dizolvă în cantităţile şi succesivitatea prevăzute de reţelele băilor de developare fotografică, propagate de mai mulţi autori[1].

[1] C. Suciu, *Criminalistica,* Bucureşti, 1972, p. 46.

Tabelul 1

Substanţe revelatoare şi de fixare

Pentru pelicule (la un 1 apă)		**Pentru hârtie (la un 1 apă)**	
Varianta I		***Varianta I***	
Metol	2 g	Metol	1 g
Sulfit de sodiu	120 g	Sulfit de sodiu	26 g
Hidrochinonă	8 g	Hidrochinonă	3 g
Carbonat de sodiu	65 g	Carbonat de potasiu	70 g
Bromură de potasiu	5 g	Bromură de potasiu	1 g
Varianta a II-a		***Varianta a II-a***	
Metol	2 g	Metol	1 g
Hidrochinonă	5 g	Hidrochinonă	5 g
Sulfat de sodiu	200 g	Sulfat de sodiu	26 g
Borax	2 g	Carbonat de sodiu	20 g
		Bromură de potasiu	1 g
Varianta a III-a		***Varianta a III-a***	
Metol	5 g	Metol	2 g
Sulfat de sodiu	40 g	Sulfat de sodiu	100 g
Hidrochinonă	6 g	Hidrochinonă	5 g
Carbonat de potasiu	40 g	Borax	2 g
Bromură de potasiu	2 g		

La prepararea soluţiei de fixare se folosesc mai multe substanţe chimice (tiosulfatul de amoniu, iodurile de sodiu sau de potasiu şi altele), mai frecvent aplicat însă este tiosulfatul de sodiu (NA2S2O3 • 5H2O) dizolvat în cantitate de 250 g la 0,75 1 de apă.

În cazurile de urgenţă, situaţii cu care deseori se confruntă organele de anchetă şi cele operative, se prepară o soluţie unică de revelare – fixare simultană a imaginii fotografice. O atare soluţie se obţine prin dizolvarea succesivă într-un litru de apă a următoarelor substanţe: metol – 15 g, sulfat de sodiu – 50 g, hidrochinonă – 15 g, bromură de potasiu – 10 g, iodură de potasiu – 1 g, sodă caustică – 30 g, tiosulfat de sodiu – 160 g[1].

Fotografia este un proces complex care decurge în mai multe etape, dintre care esenţiale sunt: expunerea materialului fotosensibil, revelarea şi fixarea imaginii sau procesului negativ, copierea imaginii negative şi obţinerea fotografiei propriu-zise sau procesul pozitiv.

[1] Colectiv de autori, *Судебная фотография,* Minsk, 1978, p. 75.

Expunerea, impresionarea materialului fotosensibil prin deschiderea cu ajutorul sistemului de declanşare a obiectivului, este precedată de un şir de operaţii de pregătire, cum ar fi: introducerea materialului în casetă şi fixarea acesteia în aparatul de fotografiat, iluminarea obiectului de fotografiat, determinarea timpului de expunere, a clarităţii în adâncime şi altele.

La ora actuală, în activitatea criminalistică se utilizează diverse tipuri de materiale fotografice, în funcţie de scopul urmărit şi, fireşte, de aparatul de care se dispune. În aparatele de format mic se folosesc filme perforate lateral, care se introduc în aparat cu ajutorul unei casete metalice sau de masă plastică, filmul derulându-se la întuneric pe un mosorel cu rotaţie liberă, în aparatele de format mediu se folosesc rolfilme cuprinzând, în majoritatea cazurilor, 8 poziţii de 6×6 sau 9 cm. Fiind acoperite cu o dublură de hârtie neagră, acestea se introduc în aparat la lumină cu ajutorul a două mosorele. În aparatele de format mare, se folosesc plăci de sticlă cu diverse dimensiuni (9×12, 12×18 etc.) sau planfilme turnate pe suport de celuloid, care se taie la dimensiuni necesare şi se introduc în aparat prin intermediul casetei pentru o singură poziţie.

În fotografia judiciară, un rol deosebit îi aparţine iluminării obiectului de fotografiat. Ea contribuie la imprimarea fotografiei de calitate tehnică, dar şi la atingerea scopului: redarea elementelor de volum, formă şi de structură exterioară a obiectului, precum şi a raportului cu alte obiecte din spaţiul supus cercetării criminalistice. Pentru a obţine rezultate optime, în acest sens se aplică iluminarea laterală, frontal-laterală, contrară, folosindu-se sursa de lumină artificială, în special izvoarele dure (lămpi electrice) cu ecran reflectorizant şi fulger electronic sau de magneziu (blitz) (fig. 10). Din cauza duratei de timp scurt de iluminare, expunerea cu lampa-blitz se execută în timpul în care deschiderea orificiului obiectivului coincide cu momentul de vârf al iluminării.

Fig. 10. Calculatorul unei lămpi-blitz

Dat fiind faptul că timpul expunerii rămâne acelaşi, impresionarea emulsiei la nivelul necesar se obţine prin deschiderea sau închiderea diafragmei, în funcţie de capacitatea blitz-ului, de distanţa la care se află obiectul fotografiat şi de sensibilitatea la lumină a materialului fotografic.

Pentru înlesnirea lucrului, majoritatea lămpilor-blitz sunt dotate cu un calculator al diafragmei, care constă din două discuri: unul în centru – fix, altul din exterior – mobil. În partea de sus a discului fix este indicată în cifre intensitatea de iluminare a lămpii, iar pe cel mobil – variantele de sensibilitate a materialului fotografic. Pe părţile de jos ale discurilor menţionate sunt marcate date privind distanţa de la care se fotografiază şi, respectiv, diafragma. Programând (reglând) indicii privind sensibilitatea peliculei şi puterii blitz-ului, după distanţa de la care se fotografiază, se determină diafragma.

Unul dintre factorii determinanţi privind formarea unei imagini fotografice de bună calitate este timpul de expunere. Acesta, după cum am subliniat anterior, e în funcţie de nivelul de iluminare a obiectului fotografic, de diametrul orificiului diafragmei şi de sensibilitatea materialului fotografic.

Iluminarea este influenţată de mărimea, culoarea şi structura exterioară a obiectului fotografiat (lucioasă, mată, netedă, cu asperităţi etc.), de mediul în care acesta este situat şi care în fotografia judiciară operativă nicidecum nu poate fi modificat, de anotimpuri (primăvară, iarnă, toamnă).

Diafragma, la rândul ei, variază în funcţie de parametrii în adâncime ai obiectului fotografiat, precum şi de caracteristicile constructive ale obiectivului aparatului de fotografiat, în special de distanţa focală a acestuia.

Din cele expuse rezultă că determinarea justă a timpului de expunere este o condiţie indispensabilă executării unei fotografii.

În criminalistică se folosesc mai multe metode de determinare a timpului de expunere. În investigaţiile de laborator ale experţilor criminalişti, timpul expunerii se stabileşte adesea prin probare. Obiectul de studiu se fotografiază la diferiţi timpi de expunere, până la obţinerea imaginii necesare.

În condiţiile cercetărilor efectuate, în teren se utilizează diverse sisteme de calculatoare. Cu tabelele de expunere, ce însoţesc materialele fotografice negative, se folosesc pe larg indicatorii elaboraţi de specialişti în materie şi propagaţi în literatura de specialitate. Pentru determinarea perfectă a condiţiilor de expunere, se folosesc exponometrele fotografice independente sau încorporate în aparatele de fotografiat. E de menţionat că unele aparate moderne sunt dotate cu exponometre automate diafragmă-timp, ele simplificând esenţial procesul.

În urma expunerii, pe materiale fotosensibile se formează imaginea latentă a obiectului fotografiat. Materialele fotosensibile expuse se supun în continuare unei prelucrări de laborator, care se desfăşoară, după cum am remarcat deja, în două faze principale: cea de revelare şi cea de fixare a imaginii fotografice. Prima constă în developarea materialului negativ, iar a doua – în fixarea imaginii revelate. Acest proces, cunoscut sub denumirea de „proces negativ", se efectu-

ează în condiţii de întuneric, de aceea prezintă unele dificultăţi, încât exclude observarea nemijlocită. Plăcile şi planfilmele se prelucrează în băi deschise, folosindu-se vase din masă plastică (uneori metalice) predestinate acestui proces. Rolfilmele se prelucrează în recipiente pentru developat.

Timpul developării este prevăzut de instrucţiunea developatorului respectiv. În cazurile când acesta, fiind folosit de mai multe ori, ar putea degrada, timpul prelucrării se verifică pe cale experimentală, utilizându-se panglici mici din acelaşi material. După developare, negativele sunt spălate imediat cu apă curată, pentru a opri procesul de acţiune a revelatorului asupra emulsiei, apoi tratat mai îndelungat (10-15 min.) într-o baie de fixaj, menită să elimine din emulsie sarea de argint neimpresionată. Ultima operaţie privind procesul negativ o constituie spălarea şi uscarea materialului developat. Spălarea negativului se face timp de 25-30 min., în apă curată, împrospătată în permanenţă. Materialul negativ se va usca fie într-un dulap special ventilat, fie în orice altă încăpere lipsită de praf.

Copierea imaginii de pe negativ pe materialele pozitive se efectuează prin contact direct sau prin proiectare. Copierea prin contact constă în suprapunerea negativului pe materialul pozitiv, succedată de o expunere cu lumină. Atare copiere se efectuează cu ajutorul unui aparat construit special pentru acest proces, cu care sunt dotate laboratoarele criminalistice. Acesta este compus dintr-o cutie închisă, în care se află izvorul de lumină. Aparatul este prevăzut, în partea de sus, cu un geam de sticlă mată pe care se suprapune negativul cu materialul pozitiv fotosensibil şi cu un capac acoperit în partea de jos cu un material elastic sau cu o pernă pneumatică, destinată asigurării contactului perfect al materialului pozitiv cu cel negativ. Timpul de impresionare cu lumină se determină prin probare. Imaginile copiate prin contact sunt de dimensiunile negativului, de aceea procedeul se foloseşte mai frecvent în lucrul de laborator al experţilor criminalişti şi mai puţin în activitatea operativă şi de urmărire penală.

Copierea prin proiecţie este forma de bază în obţinerea imaginilor fotografice mărite. Ea se efectuează cu ajutorul aparatelor de mărit care, indiferent de specificul lor tehnic, constau din următoarele componente principale: o cutie metalică în interiorul căreia se află o sursă de lumină şi un condensator optic; un dispozitiv detaşabil de fixare a peliculei sau a plăcii negative; un obiectiv; un sistem pentru determinarea clarităţii imaginii (fig. 11).

Materialul fotosensibil (hârtia), expus la lumină prin aparatul de mărit, se tratează în băile de revelare şi fixare în ordinea descrisă mai sus privind procesul negativ.

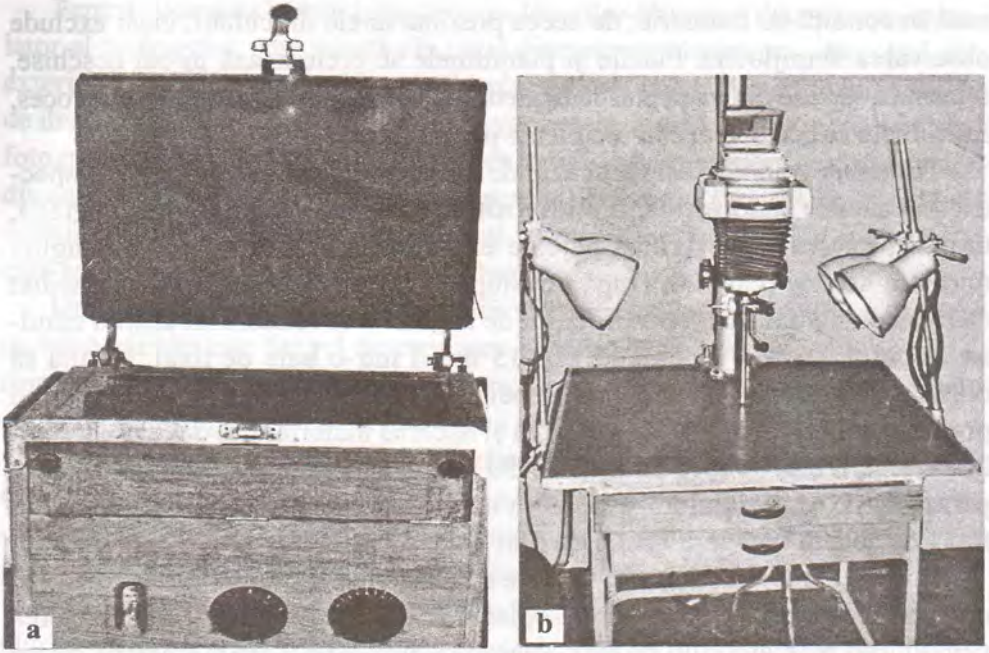

Fig. 11. Aparate de copiere a imaginilor de pe negativ şi obţinerea fotografiilor: a – aparat de copiat prin contact, **b** – aparat de copiat prin proiecţie

§ 3. Fotografia judiciară operativă

1. Metodele fotografiei judiciare operative

Fotografia judiciară operativă reprezintă un ansamblu de metode şi procedee privind aplicarea mijloacelor fotografice în procesul de cercetare la locul săvârşirii faptei şi de efectuare a diverselor acte de urmărire penală, pentru fixarea obiectelor examinate, înregistrarea, redarea unor secvenţe şi a rezultatelor obţinute. Ea se înscrie printre metodele tehnico-ştiinţifice utilizate cel mai des de însuşi organul judiciar la fixarea urmelor infracţiunii, a tuturor probelor materiale descoperite în timpul cercetărilor efectuate la faţa locului sau în alte împrejurări similare. Fotografia operativă îşi găseşte aplicare la fixarea rezultatelor experimentului şi a reconstituirii faptei, a prezentării spre recunoaştere, a percheziţiei şi a altor acţiuni procesuale, cum ar fi, de exemplu, cercetarea corporală a persoanei suspecte sau a victimei, obţinerea modelelor-tip de comparaţie, precum şi a unor activităţi de investigaţie operativă.

În corespundere cu aceste sarcini complexe, în criminalistică s-au elaborat un şir de metode şi procedee, destinate obţinerii imaginilor fotografice de

calitate, apte să contribuie la realizarea obiectivelor procesului penal. Acestea includ: *metoda panoramică, metoda metrică, metoda de reproducere, metoda signalitică* sau *de recunoaştere* şi *metoda stereoscopică.*

Metoda panoramică se aplică în cazul când un spaţiu sau obiect ce urmează a fi fotografiat, din cauza dimensiunilor mari, nu poate fi cuprins într-o fotografie. Ea constă în executarea succesivă a fotografiei obiectului prin porţiuni, imaginile-părţi fiind ulterior asamblate într-o fotografie compusă.

Fotografia panoramică se poate executa prin deplasarea aparatului paralel liniei frontale a spaţiului sau obiectului fotografiat, precum şi prin rotirea aparatului staţionat într-un punct, pe un arc de cerc necesar pentru încadrarea întregului obiect de fotografiat. În primul caz vom obţine o fotopanoramă liniară, în al doilea – o fotopanoramă circulară.

Executarea fotografiei panoramice reclamă respectarea unor reguli, impuse de necesitatea redării precise a spaţiului sau obiectului fotografiat.

În cazul panoramei liniare, se cere fixarea aparatului de fotografiat la aceeaşi distanţă de linia frontală a obiectului fotografiat, prin porţiuni şi la înălţimi egale de la planul solului. De asemenea, se cere ca în câmpul porţiunii fotografiate în continuare să fie cuprinsă o parte (10-15 cm) din porţiunea fotografiată anterior, asigurând astfel tăierea marginală a fotografiilor după anumite puncte de reper şi asamblarea lor într-o fotografie comună. Timpul, diafragma, alte condiţii de expunere, precum şi de prelucrare ulterioară a materialelor fotografice (gradul de mărire, durata de developare etc.) trebuie să fie identice.

Fig. 12. Aparat de fotografiere panoramică

Fotografia panoramică poate fi executată excelent, folosindu-se un aparat special cu obiectiv rotativ de tipul „Orizont" (fig. 12).

Utilizarea unui atare aparat are avantaje exprimate prin posibilităţile pe care acesta le oferă în vederea încadrării corecte prin vizorul panoramic, rapiditatea şi precizia fotografierii.

Metoda metrică sau de măsurare este utilizată în activitatea de urmărire penală, când împrejurările cauzei impun fixarea obiectului sau a unui element spaţial prin redarea caracteristicilor dimensionale. O asemenea fotografie furnizează informaţii suplimentare, ea permiţând schiţarea unui plan al locului faptei, calcularea dimensiunilor obiectului reprodus şi a elementelor caracteristice

Condiţiile de bază ale metodei în cauză, argumentate, după cum am menţionat deja, de A. Bertillon şi care au rămas în vigoare, constau în următoarele:

– persoana, care urmează a fi fotografiată în vederea reţinerii semnalmentelor, se fotografiază bust de două ori: din faţă şi din profil. Dacă fotografia este destinată evidenţei criminalistice (înregistrării penale), se va fotografia profilul drept. Profilul stâng se va fotografia numai în situaţia prezenţei unor semne caracteristice individuale (defecte anatomice, cicatrice, tatuaj etc.). Dacă fotografia semnalmentelor se execută urmărindu-se scopul prezentării acestei persoane spre recunoaştere, se recomandă fotografierea profilului drept, celui stâng, a unui semiprofil şi a ţinutei întregului corp;

– persoana se fotografiază cu capul descoperit, pieptănată (de gen masculin – bărbierită), cu urechea descoperită. Dacă persoana poartă ochelari, se fotografiază cu şi fără ei, privirea fiind îndreptată înainte, ochii deschişi;

– ţinuta corpului şi a capului trebuie să fie dreaptă. Pentru a uşura controlul asupra poziţiei corpului şi a capului, persoana se fotografiază fiind aşezată pe un scaun cu spătarul prelungit şi cu un suport de susţinere a capului;

– expunerea se execută în poziţia aparatului, în care axa obiectivului cade pe rădăcina nasului;

– iluminarea celui fotografiat se face cu două surse de lumină: una puternică din faţă, alta laterală mai slabă decât prima;

– fotografia se execută la scara 1/7 din mărimea naturală. Cea mai acceptabilă modalitate de obţinere a acestei scări este cea a fotografierii cu o riglă de 28 cm lungime, ajustată la nivelul pieptului persoanei fotografiate care, la proiecţia negativului în procesul pozitiv, se măreşte până la 4 cm.

Fotografia de recunoaştere a cadavrelor neidentificate se execută respectându-se condiţiile privind fotografierea persoanelor în viaţă. Unele particularităţi, condiţionate de însuşi obiectul de fotografiat, se referă la pregătirea cadavrului ce urmează a fi fotografiat. În prealabil se recurge la aşa-numita „toaletă a cadavrului", prin care se preconizează redarea aspectului apropiat celui avut în viaţă. Aceasta constă în cusutul leziunilor şi retuşarea părţilor deformate ale feţei, în spălarea ei, pieptănarea părului, deschiderea ochilor ş.a., efectuate, firește, cu participarea expertului legist, a oricărui alt specialist anatom (fig. 15).

Cadavrul poate fi aşezat pe un scaun şi într-un mod sau altul sprijinit în poziţie dreaptă, pentru a fi fotografiat. Deseori însă el se fotografiază în poziţie orizontală, situaţie în care o deosebită importanţă are dispunerea aparatului de fotografiat şi a surselor de iluminare în poziţiile necesare fotografierii din faţă şi din profil.

Fără a intra în detalii de ordin tehnic, menţionăm că executarea fotografiei color, la moment foarte modestă, majorează considerabil eficienţa fotografiei de recunoaştere.

Metoda stereoscopică constă în utilizarea unor aparate şi dispozitive care permit obţinerea unei imagini fotografice spaţiale a locului faptei, a unui nod al acestuia, a unor obiecte, urme sau elemente caracteristice ale acestora.

Stereografia se bazează pe principiul vederii binoculare umane. După cum este cunoscut, datorită intervalului optic al pupilelor, ochiul drept şi cel stâng reproduc obiectele materiale din diferite unghiuri de proiecţie. Prin privirea concomitentă a obiectului cu ambii ochi, se creează senzaţia volumetrică spaţială.

Fig. 15. Fotografia de recunoaştere a unui cadavru neidentificat până şi după toaletă

Stereofotografia presupune obţinerea a două imagini ale obiectului supus cercetării, executate din două poziţii îndepărtate la distanţa de 65 mm, de pe care se obţin două stereofotografii cu dimensiunile de 42-63 mm fiecare. În continuare acestea se fixează, fără a schimba ordinea de expunere, la distanţa de 65 mm şi se studiază cu ajutorul unui dispozitiv special (stereoscop).

Stereofotografia se execută cu ajutorul unui aparat special, prevăzut cu două obiective sincronizate, care permit formarea concomitentă a celor două negative în condiţii identice.

Dacă nu se dispune de un atare aparat, stereofotografia poate fi executată cu un aparat fotografic obişnuit, folosindu-se o şină, care permite fixarea aparatului în două poziţii aflate la distanţa sus-menţionată. Pentru obţinerea unei stereoperechi corecte, fotografiile se execută în condiţii identice ale întregului proces fotografic.

2. *Fotografierea locului faptei*

Locul faptei, *spaţiul, în perimetrul căruia s-au desfăşurat acţiunile infracţionale sau unde s-au manifestat consecinţele acestor acţiuni,* conţine diverse materiale de probă, acestea manifestându-se în formă de urme ale acţiunii – modificări materiale produse în timpul comiterii faptei ilicite. Descoperirea, fixarea şi ridicarea acestui material probatoriu se efectuează în baza cercetării directe a spaţiului menţionat de către organul de urmărire penală.

Rezultă deci, şi aceasta s-a accentuat de nenumărate ori in literatura de specialitate, că cercetarea locului faptei reprezintă o acţiune procesuală cu o deosebită semnificaţie în aflarea adevărului[1].

Totodată, cercetarea locului faptei constituie o acţiune de cunoaştere complexă, buna efectuare a căreia reclamă utilizarea celor mai avansate mijloace tehnice, printre care un loc prioritar îi aparţine fotografiei. În pofida caracterului ei auxiliar, fotografia, pe deplină dreptate este o modalitate tehnică de fixare a tabloului de ansamblu şi a obiectelor ce constituie locul faptei săvârşite ce beneficiază de o vastă aplicabilitate practică.

În conformitate cu regulile tactice, formulate în baza practicii generalizate, la locul faptei se execută patru tipuri de fotografii: fotografia de orientare, fotografia-schiţă, nodală şi cea de detaliu.

Fotografia de orientare serveşte la fixarea locului faptei cu unul sau mai multe puncte de orientare. O atare fotografie trebuie să permită identificarea locului unde s-a săvârşit fapta ilicită. La faţa locului, organul de cercetare stabileşte parametrul locului faptei şi concomitent fixează punctele de reper ale acestuia. Ele pot fi ansambluri de clădiri sau o singură clădire cunoscută după destinaţie (şcoală, spital, gară etc.), drumuri publice, diferite indicatoare de străzi, semne kilometrice, iaz, râu şi chiar unele elemente de ordin topografic ale terenului deschis (fig. 16).

Fotografia de orientare se execută în cadrul fazei de observare generală a locului faptei, înaintea operaţiilor de cercetare în măsură să provoace modificări ale stării iniţiale a locului. Ea se execută de la distanţa impusă de necesitatea încadrării corecte a întregii ambianţe. În acest caz se vor folosi aparate cu obiective fotografice respective. În situaţiile când amplasamentul locului faptei nu permite reproducerea acestuia pe o fotografie unitară, se va proceda la metoda panoramică.

Fotografia-schiţă se execută pentru a înregistra fotografic locul propriu-zis al faptei, izolat de mediul înconjurător. Ca şi fotografia de orientare, se execută în faza iniţială de cercetare, insistându-se atât asupra tabloului în întregime al locului faptei, cât şi asupra tuturor obiectelor din perimetrul acestuia.

---

[1] C. Suciu, *Criminalistica,* Bucureşti, 1972, p. 81; N. Ionescu, *Fotografia judiciară la faţa locului, // Tratat practic de criminalistică,* Bucureşti, 1976, p. 54; E. Stancu, *Investigarea criminalistică a infracţiunilor,* partea a II-a, Bucureşti, 1988, p. 30.

Fotografia-schiță poate fi unitară, când locul faptei este reprodus pe o singură fotografie, în forma unei serii de fotografii, în care locul faptei este fixat pe sectoare. Fotografia în serii se execută în situațiile când forma locului faptei (două sau mai multe încăperi) exclude posibilitatea executării unei fotopanorame. O variantă a fotografiei-schiță în serii, indispensabilă fixării părților opuse ale obiectelor voluminoase (ale unei mașini avariate), este fotografia contrară sau încrucișată, constând în reproducerea locului faptei din două sau patru poziții diametral opuse (fig. 17).

Fig. 16. Fotografia de orientare într-un caz de accident rutier

Fig. 17. Fotografia-schiță contrară

Fotografia nodală se referă la înregistrarea unor obiecte apreciate ca fiind principale, datorită faptului implicării lor în activitatea infracțională sau care reprezintă consecințele infracțiunii. Ca principale pot fi considerate cadavrul în cazul unui omor, mijloacele de transport avariate în cazul unui accident de circulație, ușa forțată în urma unui furt, armele și instrumentele folosite în timpul săvârșirii infracțiunii ș.a. Fotografia nodală se execută în condițiile locului faptei, de asemenea, în etapa inițială de cercetare fără ca obiectul fotografiat să fie scos din ansamblul obiectelor ce constituie ambianța acestui loc. Aceasta

se impune luând în consideraţie scopul fotografiei date de a imagina nu numai aspectul general şi poziţia pe care o ocupă obiectul principal în perimetrul locului faptei, dar şi legătura cu alte obiecte din apropierea nemijlocită a lui. Dacă situaţia faptei cercetate reclamă fixarea dimensiunilor obiectului principal sau diferenţa de mărime dintre el şi obiectele ce-l înconjoară, la fotografia nodală se va folosi metoda metrică. Pentru a evita denaturările de ordin perspectiv, obiectele principale se fotografiază din poziţii, când obiectivul aparatului cade perpendicular pe zona din centru a planului suprafeţei frontale fotografiate. Rezultatele sunt eficiente, dacă se aplică obiective cu unghi mare de cuprindere.

Fotografierea cadavrului, acesta fiind în mod aprioric obiectul principal în cazurile de cercetare a unei morţi violente, se efectuează conform unor reguli suplimentare.

Scopul fotografiei nodale a cadavrului este de a reproduce corect poziţia asectuia în spaţiu şi în raport cu obiectele din ambianţă, starea vestimentaţiei, leziunile corporale vizibile. Pentru aceasta cadavrul se fotografiază la faţa locului din partea de sus şi din ambele părţi laterale. Poziţia trebuie aleasă astfel încât axa optică a obiectivului să cadă pe mijlocul cadavrului perpendicular planului exterior al acestuia. Nu se recomandă fotografierea cadavrului de la cap sau de la picioare, deoarece aceasta duce la denaturarea de perspectivă şi, ca urmare, pe fotografie partea cadavrului apropiată de obiectiv va părea mult mai mare decât părţile mai îndepărtate.

Fotografia de detaliu se execută la faţa locului pentru fixarea urmelor infracţiunii şi a obiectelor considerate corpuri delicte. Scopul acestei fotografii este, pe de o parte, de a fixa şi a demonstra prezenţa la faţa locului a unor urme anumite (de mâini, de picioare, de instrumente, ale mijloacelor de transport etc.) sau a unor obiecte (o armă, un tub de cartuş, un topor, un obiect de îmbrăcăminte etc.) într-un mod sau altul exploatate de făptuitor sau de alte persoane implicate, iar, pe de altă parte, de a reda caracteristicile generale şi individuale ale urmelor şi obiectelor-corpuri delicte.

Fotografia de detaliu, numită în literatura de specialitate şi ***fotografie a detaliilor,*** se execută în etapa a doua a cercetării locului faptei, când obiectele purtătoare de urme, cât şi cele corp - delict, fiind deja fixate spaţial şi în corelaţie cu alte urme şi obiecte pe fotografiile-schiţă şi nodală, se pot deplasa şi staţiona în poziţii favorabile din punctul de vedere al punerii în evidenţa fotografică a caracteristicilor ce interesează.

Executarea fotografiei de detaliu trebuie să corespundă următoarelor condiţii:

– să redea materialul fotografiat aşa cum acesta este perceput de organul senzorial, excluzându-se, în măsura posibilităţilor, eventualele denaturări;

– să redea cu maximă precizie elementele caracteristice şi detaliile urmei sau ale obiectului supus cercetării criminalistice;

– să asigure posibilitatea efectuării măsurărilor necesare pentru determinarea dimensiunilor urmei şi ale obiectului reprodus.

Condiţiile menţionate, în funcţie de specificul obiectului de fotografiat, impun respectarea următoarelor reguli:

a) atât urmele, cât şi obiectele-corp delict se vor fotografia în poziţia în care axa obiectivului aparatului de fotografiat să cadă perpendicular pe suprafaţa suportului urmei sau planul suprafeţei obiectului în litigiu;

b) pentru o imagine mai clară, se recomandă folosirea a două surse de lumină artificială, instalate bilateral. Aparatul de fotografiat se fixează pe un trepied sau un dispozitiv de reproducere prevăzut cu un braţ de apropiere şi depărtare a aparatului;

c) urmele, care nu se disting de culoarea suportului, de exemplu, urmele lăsate prin secreţia glandelor sudoripare, se evidenţiază în prealabil cu substanţe de revelare. Pentru evitarea strălucirilor dăunătoare, cu care ne confruntăm în majoritatea cazurilor de fotografiere a suprafeţei metalice, de sticlă ş.a., se recomandă folosirea surselor de lumină difuză, precum şi a filtrelor de polarizare;

d) fotografia urmelor, a căror detalii caracteristice sunt mici, a celor de mâini, de instrumente, unele leziuni corporale, se va executa la un anumit grad de mărire, recurgându-se la utilizarea inelelor intermediare care, fiind intercalate între obiectiv şi cameră, măresc distanţa focală, permiţând astfel fotografierea de la distanţe mici, şi, în consecinţă, obţinerea unei imagini mărite;

e) fotografia de detaliu se execută întotdeauna în baza metodei riglei gradate.

3. Fotografia de fixare a unor secvenţe şi a rezultatelor altor (decât cercetarea la faţa locului) acţiuni de urmărire penală

Pe lângă cercetarea la faţa locului, fotografia operativă este utilizată frecvent de către organele cu funcţii de urmărire penală la fixarea unor secvenţe şi a rezultatelor acţiunilor experimentale a prezentării spre recunoaştere, a percheziţiei şi a altor acţiuni în procedura de urmărire penală.

Prevăzut de legislaţia în vigoare ca act probatoriu (art. 123 Cod proc.pen.), experimentul reprezintă o formă specifică de verificare practică a probelor testimoniale şi a versiunilor privind împrejurările actului infracţional.

Fotografiile executate în timpul experimentului, sunt destinate, pe de o parte, fixării condiţiilor în care s-a desfăşurat experimentarea împrejurărilor faptei în cauză, iar, pe de altă parte, ilustrării momentelor importante reproduse artificial şi a rezultatelor obţinute pe cale experimentală.

După cum este cunoscut, legislaţia privind experimentul dispune efectuarea lui în condiţiile faptei cercetate sau pe cât posibil asemănătoare celor în care s-a desfăşurat evenimentul supus verificării pe cale experimentală. Fotografia împrejurărilor experimentului demonstrează respectarea acestei cerinţe a legii.

Totodată, datele obţinute pe cale experimentală sunt probante şi deci necesită aplicarea mijloacelor de fixare respective, inclusiv ale celor fotografice.

Pornind de la cele expuse, semnalăm că la efectuarea experimentului se impune executarea a trei fotografii: a împrejurărilor în care se desfăşoară acţiunile experimentale, a momentelor decisive şi a rezultatelor obţinute. De exemplu, în cazul experimentului întreprins în scopul determinării vizibilităţii, înainte de a proceda la acţiunile experimentale propriu-zise, se va fotografia locul în care urmează a fi efectuat experimentul, insistându-se asupra tuturor caracteristicilor acestuia. Ulterior, în locul unde a avut loc acţiunea procesuală, din punctul deţinut de observator, se execută o fotografie spaţială, care obiectiv confirmă sau infirmă posibilitatea de observare presupusă sau declarată de martor, victimă ori persoana vinovată.

Cu aceeaşi situaţie ne confruntăm şi în cazul experimentului judiciar, iniţiat în vederea verificării posibilităţilor de săvârşire a unor acţiuni (străbaterea unui spaţiu într-o unitate de timp, pătrunderea sau ieşirea dintr-un loc, scoaterea obiectelor dintr-o încăpere etc.). Şi aici, până la acţiunile experimentale, încăperea sau locul deschis, precizat pentru efectuarea experimentului, se va descrie în procesul-verbal şi se va fotografia în ansamblu. Se va fotografia momentul culminant al acţiunilor experimentale, când persoana antrenată în această acţiune reuşeşte să pătrundă sau să iasă dintr-o încăpere, să scoată un anumit obiect pe geamul grilajat, să finalizeze o distanţă etc.

O altă acţiune procesuală, la fixarea căreia se utilizează pe larg fotografia operativă, o constituie prezentarea spre recunoaştere. Reglementată în mod distinct de legislaţia procesual-penală în vigoare (art. 116 Cod.proc.pen.), prezentarea spre recunoaştere are ca urmare identificarea (sau negarea identităţii) persoanelor în viaţă, a cadavrelor şi a obiectelor materiale cauzal legate de fapta penală, contribuind în mod direct la stabilirea adevărului. Deci fixarea cu exactitate a unor momente din procesul prezentării şi a rezultatelor recunoaşterii, inclusiv pe cale fotografică, este una dintre condiţiile de care va depinde valoarea probatorie a actului procesual în discuţie.

Fixarea prin fotografiere a procesului de recunoaştere presupune executarea a trei fotografii, din care să rezulte că, din grupul de persoane sau obiecte prezentate martorului, victimei sau învinuitului, a fost identificată o anumită persoană sau obiect. Pe prima fotografie va fi reprodus întregul grup de persoane sau obiecte prezentate. A doua cuprinde persoana recunoscătoare (martorul, victima sau învinuitul), cât şi persoana (sau obiectul) indicată de aceasta ca fiind recunoscută. În fine, a treia fotografie, executată după declaraţiile persoanei recunoscătoare, va fi destinată redării semnalmentelor specifice ale persoanei recunoscute, în cazul obiectelor materiale – elementelor caracteristice de bază ale acestora.

Fig. 18. Obiecte descoperite şi ridicate prin percheziţie

Practica judiciară demonstrează că fotografia operativă este cel mai avantajos procedeu tehnic privind fixarea unor secvenţe şi a rezultatelor percheziţiei. În fond, fotografia de percheziţie cuprinde trei feluri de fotografii asemănătoare celor aplicate la fixarea locului faptei: una de ansamblu cu sens de orientare a locului ce urmează a fi percheziţionat, alta nodală a locurilor tainice, a ascunzişurilor şi, a treia, de detaliu a obiectelor descoperite.

În cadrul fotografiei obiectelor descoperite, se va insista în special asupra caracteristicilor privind forma şi dimensiunile acestora, ambalajul şi modalitatea de ambalare (fig. 18). Dacă obiectul este marcat cu cifre, diverse inscripţii, semne de fabricare etc., fotografia trebuie executată în modul în care aceste caracteristici să fie vizibile pentru ochiul omului. Bancnotele băneşti, biletele de loterie, obligaţiile, ca şi orice alte hârtii de valoare, se fotografiază în grup şi aparte după valoare, număr şi serie, în ordinea descrierii lor în procesul-verbal.

Fotografia este deosebit de utilă pentru fixarea rezultatelor percheziţiei persoanei şi a obiectelor purtate, cum ar fi servietele, poşetele, geamantanele etc.

Percheziţia persoanei se întreprinde, în majoritatea cazurilor, în scopul descoperirii şi ridicării armelor, obiectelor delictuoase, instrumentelor, a diferitor înscrieri, documente şi, fireşte, a urmelor infracţiunii. Cu ajutorul fotografiei se vor reda demonstrativ obiectele descoperite, locul unde acestea au fost găsite şi modul de ascundere.

§ 4. Fotografia de urmărire şi înregistrarea de imagini

Tot din categoria fotografiei operative face parte fotografia de urmărire sau detectivă, folosită de către organele de urmărire operativă în vederea identificării persoanelor supuse supravegherii active sau declarate în căutare, precum şi a contactelor dintre diferite persoane implicate în activităţi ilicite (de corupere, jafuri, năvăliri tâlhăreşti, şantaj etc.).

Fotografiile detective se folosesc de către organele menţionate în activitatea de prevenire a actelor criminale, la demascarea autorilor faptelor săvârşite, la paza diverselor obiecte de valoare socială şi a frontierelor.

Fotografia de urmărire se execută în condiţii spaţiale şi de timp complicate, condiţionate de necesitatea păstrării unui nivel înalt de confidenţialitate. Aceasta impune aplicarea unor procedee şi mijloace tehnice speciale. La fotografia de urmărire se folosesc aparate minuscule, ponderea fiind deţinută de cele camuflate în diferite obiecte, cu sisteme automate de expunere şi diafragmare. Atare aparate sunt prevăzute cu obiective ce permit expunerea de la distanţe mari.

Pentru executarea fotografiilor la întuneric, condiţie inerentă acestui gen de activitate, se folosesc mijloace speciale de iluminare de tipul celor de radiaţii infraroşii, amplificatoare electronooptice etc.

Fotografia se execută după regulile generale şi conform sarcinilor pe care şi le asumă organul respectiv. În cazul fotografierii unei persoane, de exemplu, se va ţine cont de condiţiile privind fotografia de recunoaştere, pe când fixarea unor acţiuni se va efectua conform regulilor fotografierii la locul faptei.

În prezent, în activitatea de investigaţie operativă, desfăşurată în vederea descoperirii sau prevenirii actelor penale, se recurge frecvent la înregistrarea de imagini video. Imaginea video a anumitor fapte, persoane sau acţiuni, înregistrată în timpul desfăşurării controlului operativ-tehnic asupra persoanei tentate să comită infracţiuni sau în ordinea procedurii de urmărire penală prevăzută de legislaţia în vigoare, după cum pe bună dreptate se susţine în literatura de specialitate, poate fi utilizată în procesul judiciar penal, dacă datele pe care le prezintă sunt verificare prin intermediul mijloacelor de probă prevăzute în art. 93 Cod.proc.pen.[1].

Videograma operativă reprezintă incontestabil principala sursă de constatare a infracţiunilor în flagrant dacă, fireşte, înregistrarea s-a efectuat cu respectarea prevederilor legale (art.137-138 Cod.proc.pen.) şi deontologice privind garantarea intereselor şi demnităţii persoanei. În plus, ea asigură identificarea persoanelor implicate, a martorilor infracţiunii şi a mijloacelor aplicate la săvârşirea şi ascunderea acesteia[2].

---

[1] I. Dolea, *Comentariu la Codul de procedură penală*, Chişinău, 2005, p. 244.
[2] C. Drăghici, M. Lupu. *Tehnica criminalistică,* Bucureşti, 2004, p. 63.

La înregistrarea de imagini în cadrul activităţii detective se aplică mijloace de luat vederi adaptate specificului genului respectiv de activitate, adică susceptibile să funcţioneze în condiţii mai puţin obişnuite în care îşi îndeplinesc sarcinile serviciile operative de investigaţie. Ele pot fi portabile sau instalate staţionar în locurile în care se presupune ipotetic că va avea loc fenomenul ce interesează cauza.

§ 5. Înregistrarea video în procedura de urmărire penală

Înregistrarea video a activităţilor de urmărire penală în desfăşurare şi a rezultatelor acestora reprezintă o modalitate tehnică modernă de fixare a materialului probatoriu. Organele de urmărire penală sunt îndreptăţite prin lege să aplice mijloace tehnice de înregistrare video în vederea optimizării procesului de fixare, a evoluţiei şi a rezultatelor activităţilor de urmărire penală. Ele sunt dotate cu mijloace de înregistrare de natură să asigure fixarea în mod simultan a imaginii şi a sunetului pe pelicula videomagnetică, precum şi reproducerea sonorizată a videofilmului color[1] (fig. 19).

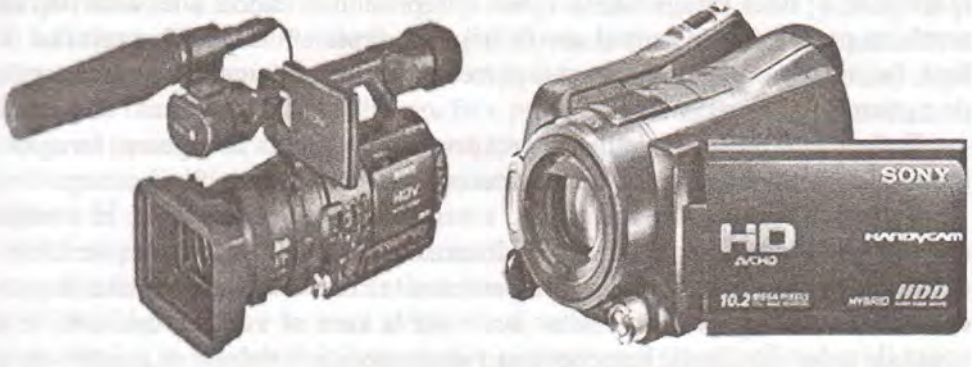

Fig. 19. Tipuri de camere de luat vederi

Înregistrarea video este prevăzută în mod expres în legislaţia în vigoare pentru fixarea împrejurărilor şi a rezultatelor cercetării la faţa locului (art. 118 Cod.proc.pen.), reconstituirii faptei (art 122 Cod.proc.pen.), audierii persoanelor (art.110-115 Cod.proc.pen.) şi pentru verificarea declaraţiilor acestora la locul infracţiunii (art.114 Cod.proc.pen.). Aceasta nu înseamnă însă că înregistrarea video nu poate fi utilizată la efectuărea altor activităţi de urmărire penală. Este de neconceput, în opinia noastră, asigurarea plenitudinii şi exactităţii fixării şi redării elementului dinamic care constituie conţinutul activităţii de exhumare

[1] Н. Корниенко, *Судебная видеозапись // Курс криминалистики*, Sankt-Petersburg, 2004, p. 244.

a cadavrului (art 121 Cod.proc.pen.), experimentului în procedura de urmărire penală (art.123 Cod.proc.pen.) prezentării spre recunoaştere a persoanelor după mers şi alte caracteristici funcţional-dinamice. Forma procesuală a aplicării înregistrării video este enunţată explicit vis-à-vis de audierea persoanelor (art.115 Cod.proc.pen.), aceasta reprezentând cea mai frecventă activitate probatorie în procesul judiciar. Din conţinutul normei respective se desprind următoarele reguli ce trebuie respectate ori de câte ori se apelează la aplicarea înregistrării video: a) indiferent de natura activităţii procesuale, înregistrarea video poate fi dispusă şi efectuată atât din oficiu de către organul de urmărire penală sau de instanţă, cât şi la cererea părţilor implicate în proces; b) înregistrarea trebuie să cuprindă exhaustiv desfăşurarea activităţii, respectiv, înregistrarea parţială a activităţii procesuale este contraindicată ca fiind inutilă procesului de probaţiune; c) este categoric interzisă activitatea de urmărire penală deja finisată special pentru a o înregistra pe casetă, disc sau alt suport electronic; d) la finele activităţii de procedură, în cadrul căreia se folosesc mijloace video, înregistrările se reproduc în întregime persoanelor participante. Precizările şi completările pe care le fac acestea se înregistrează în continuare pe casetă sau alt suport electronic; e) dacă înregistrările video se reproduc în cadrul altei activităţi de urmărire penală (fie în scopul verificării unor fapte anumite şi împrejurări de fapt, fie ca măsură tactică), acest fapt trebuie reflectat exigent prin menţiunile de rigoare în procesul-verbal.

Faţă de alte mijloace de fixare prevăzute de legislaţia în vigoare, înregistrarea videomagnetică are anumite avantaje, mai importante fiind:

– fixarea simultană a imaginii şi a sunetului pe acelaşi suport. În situaţia unor activităţi de urmărire penală, ca în cazul audierii persoanelor şi verificării declaraţiilor acestora la locul faptei, reconstituirii şi a experimentului în procedura de urmărire penală, a altor activităţi în care se verifică declaraţiile şi acţiunile celor implicaţi, înregistrarea videomagnetică trebuie să contribuie la redarea manierei în care acestea explică faptele ce interesează cauza, modul în care ei îşi exprimă voinţa şi gândirea;

– surprinderea şi înregistrarea la un înalt grad de obiectivitate a împrejurărilor şi activităţilor de procedură în deplina lor desfăşurare. Pentru cercetarea la faţa locului, prechezitiei ş.a., fixarea şi redarea fără nicio selecţie prealabilă a unor secvenţe ori moment-cheie, a obiectelor principale şi a legăturii acestora cu ambianţa în care sunt amplasate, este o condiţie indispensabilă aprecierii la justa lor valoare şi folosirii rezultatelor activităţilor de procedură;

– calitatea superioară a videofonogramei faţă de alte mijloace de fixare auxiliare ale procesului-verbal, camerele de luat vederi dând posibilitatea să verifice aceasta pe parcursul înregistrării;

– rapiditatea obţinerii videofonogramei, nemaifiind necesare lucrări suplimentare de laborator ca în cazul fotografiei;

– înregistrarea videomagnetică nu necesită instrucţiuni riguroase[1], deoarece persoana care mânuieşte camera de luat vederi, fiind îndrumată de către procuror sau ofiţerul de urmărire penală, poate efectua lucrările de înregistrare calitativ şi adecvat cerinţelor procesual-tactice.

Videofonograma executată în timpul unei sau altei activităţi de urmărire penală, indiferent de categoria şi factura acesteia, trebuie, pe de o parte, să reprezinte locul în care se desfăşoară activitatea respectivă, amplasarea obiectelor ce constituie ambianţa sa, iar, pe de altă parte, să redea consecutiv activitatea de procedură în ordinea desfăşurării sale, reliefând, totodată, secvenţele mai esenţiale atât pe plan procesual, cât şi din perspectivă tactică. În acest scop, este indicat ca înregistrarea video să se execute alternând planuri diverse, de la unul general, care să cuprindă locul în care se desfăşoară activitatea de urmărire şi persoanele care o efectuează, la altul executat la o scară medie, pentru a reda momentele principale ale acţiunii în desfăşurare[2], şi, de la aceasta, la cel de detaliu pentru a fixa şi a reprezenta elemente specifice ce însoţesc sau caracterizează persoanele implicate şi activităţile acestora.

Videofonograma trebuie să aibă şi o anumită structură. Asemenea procesului verbal, aceasta va consista din trei părţi componente: introductivă, principală şi de încheiere sau finală. Partea introductivă trebuie să prezinte la o scară mărită persoana învestită cu efectuarea activităţii de procedură respectivă care, după numele de familie şi unitatea din care face parte, anunţă cauza pentru clarificarea căreia se apelează la activitatea de urmărire penală, nominalizează persoanele participante şi cele abilitate să aplice tehnica de înregistrare, locul, timpul şi ordinea în care va activa echipa.

La etapa a doua se va înregistra activitatea desfăşurată de echipa ce efectuează activitatea respectivă. În cazul experimentului, reconstituirii faptei şi verificării declaraţiilor la locul infracţiunii, se va insista asupra obiectelor (instrumentelor, machetelor, mijloacele de transport etc.) folosite. În cazul audierii, confruntării şi prezentării spre recunoaştere, accentul se va pune pe configuraţia şi comportamentul celor implicaţi.

Etapa finală constă în certificarea de către persoanele participante a exactităţii înregistrărilor. Ea începe cu demonstrarea videofilmului şi trebuie să reprezinte clar răspunsul persoanelor participante la întrebarea cu privire la raportul la care înregistrarea corespunde modului în care s-a desfăşurat activitatea rspectivă şi dacă ea reproduce corect rezultatele obţinute.

Videofonograma, ca orice alt mijloc de fixare, trebuie să contribuie la întregirea procesului-verbal al activităţii de procedură şi sporirea eficienţei sale

---

[1] E. Stancu, *Tratat de criminalistică*, Bucureşti, 2007, p. 88.

[2] А. Леви, Ю. Горинов, *Звукозапись и видеозапись в уголовном судопроизводстве*, Moscova, 1983, p. 64.

probatorii[1]. Însă e de competenţa organului de urmărire penală să statueze dacă înregistrarea videomagnetică va fi sau nu utilă sub acest aspect. Sunt însă situaţii în care apelarea la acest mijloc de fixare este strict necesară. Este indiscutabilă, de exemplu, folosirea înregistrării videomagnetice la cercetarea locului avariilor şi incendiilor, a actelor criminale săvârşite cu aplicarea dispozitivelor şi a materialelor explozibile, a infracţiunilor ecologice, a altor infracţiuni însoţite de distrugeri materiale considerabile şi de victime omeneşti.

Practica pozitivă a organelor de urmărire penală a definitivat, de asemenea, trei cazuri, când înregistrarea videomagnetică a declaraţiilor persoanelor audiate este justificată:

a) în cazul audierii victimei infracţiunii, a cărei stare precară de sănătate suscită neîncredere în posibilitatea participării sale ulterioare la proces;

b) în cazul audierii minorilor şi a persoanelor cu deficienţe de vorbire, pentru a reda informaţia neverbală din declaraţiile acestora.

c) în cazul în care, pe parcursul audierii bănuitului sau învinuitului, se preconizează aplicarea anumitor procedee tactice de demascare a declaraţiilor mincinoase şi pentru a priva bănuitul sau învinuitul de rea-credinţă, de posibilitatea de a invoca, în cazul revenirii la declaraţiile sale, faptul că a fost influenţat sau constrâns de către organul de urmărire penală.

§ 6. Fotografia judiciară de examinare

Fotografia de examinare reprezintă un sistem de metode şi procedee tehnice privind aplicarea mijloacelor fotografice în procesul examinării de laborator a mijloacelor materiale de probă pentru îndeplinirea sarcinilor şi demonstrarea rezultatelor expertizei criminalistice.

Distincţia dintre fotografia judiciară operativă şi cea de examinare constă, după cum am precizat, în scopurile urmărite prin utilizarea mijloacelor fotografice. Prin utilizarea fotografiei operative, în majoritatea cazurilor, se urmăreşte unicul scop: a fixa locul faptei, diferitele împrejurări de fapt şi obiectele ce interesează cercetarea criminalistică.

Fotografia de examinare se execută în condiţii de laborator, în baza unor mijloace fotografice speciale, având drept obiectiv soluţionarea următoarelor probleme principale:

– punerea în evidenţă a invizibilului, a urmelor şi a elementelor imperceptibile ale obiectelor supuse examinării criminalistice;

– examinarea şi demonstrarea elementelor caracteristice de dimensiuni mici şi minuscule ale obiectelor-corpuri delicte;

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica: tratat de tactică*, Iaşi, 1996, p. 380.

– examinarea comparativă a obiectelor de studiu criminalistic şi a caracteristicilor identificatoare;

– ilustrarea rezultatelor expertizei.

Pentru soluţionarea acestor probleme, în criminalistică s-au elaborat metode adecvate, cunoaşterea cărora de către juriştii practicieni este impusă de necesitatea de a fi avizaţi asupra posibilităţilor expertizei criminalistice, precum şi pentru ca aceştia să poată valorifica cu competenţă rezultatele obţinute de către experţi.

1. Metodele fotografice de revelare a invizibilului

Metodele aplicate la etapa actuală în acest scop includ: metoda fotografiei de contrast, metoda de separare fotografică a culorilor, metoda fotografiei în radiaţii invizibile.

Metoda fotografiei de contrast constă în obţinerea unor imagini fotografice de contrast majorat între părţile din preajma obiectului supus studiului criminalistic şi, în consecinţă, evidenţierea caracteristicilor invizibile ale acestuia.

Această metodă are o aplicabilitate vastă în expertiza actelor scrise pentru revelarea textelor radiate, corodate, acoperite, prefăcute, spălate, precum şi a diverselor obiecte purtătoare de urme invizibile, de exemplu, a celor de mâini, lăsate prin depunerile de sudoare, de împuşcătură sub formă de pulbere incomplet arsă, stropi de ulei etc.

Mărirea fotografică a contrastelor se poate obţine prin folosirea materialelor fotosensibile de contrast ridicat şi prelucrarea lor în revelatori contrastanţi. Developarea materialelor negative şi pozitive în revelator de hidrochinină cu o cantitate sporită de bromură de potasiu măreşte considerabil contrastivitatea imaginii.

O altă modalitate de mărire a contrastului, cunoscută sub denumirea de contratiparea negativelor, constă în scoaterea unui diapozitiv de pe negativ, apoi un nou negativ, iar de pe acesta un nou pozitiv, urmând procesul până la obţinerea gradului necesar de contrastivitate. În contextul celor de mai sus, menţionăm – calitatea tehnică a imaginii depinde de numărul contratipărilor. Cu fiecare următoare contratipare, datorită creşterii granulaţiei emulsiei, claritatea imaginii scade.

Un rol prioritar în activitatea de expertiză îl deţine procedeul de mărire a factorului de contrast prin totalizarea imaginilor negative. În fond, această modalitate, aparţinând fizicianului rus E. Burinski, se efectuează prin suprapunerea mai multor imagini negative ale obiectului în cercetare, executate la aceeaşi scară, şi proiectarea acestui multinegativ pe materialul fotosensibil pozitiv. Principiul este lesne de înţeles: odată cu creşterea numărului negativelor suprapuse, datorită sumării opacităţilor, se măreşte diferenţa coeficientului de trecere a luminii între opacităţi şi transparenţe, obţinându-se o creştere perceptibilă a contrastului.

Metoda de separare fotografică a culorilor se bazează pe proprietatea fotografiei de a deosebi nuanţe de culori imperceptibile ochiului liber. Ea serveşte la revelarea urmelor şi a petelor lăsate de substanţa de culoare apropiată culorii suportului, la reconstituirea conţinutului unui act contrafăcut, la stabilirea falsului prin adăugire sau înlăturare de text, la descoperirea microurmelor, care nu se disting datorită asemănării la culoare cu obiectul-suport ş.a.

La etapa actuală, în instituţiile de expertiză se practică două modalităţi principale de separare fotografică a culorilor: a fotografierii obiectului pe materialul fotografic cu emulsia sensibilizată cromatic şi a selectării cu ajutorul filtrelor de culori a radiaţiilor de lumină ce cad pe emulsia materialului fotografic.

Materialele fotografice au o sensibilitate cromatică net superioară organului de văz uman, fapt, datorită căruia deosebirile cromatice, imperceptibile ochiului liber, pe fotografii pot apărea suficient de evident. Rezultate eficiente se obţin prin aplicarea materialelor fotografice sensibilizate la anumite culori (ortocromatice, pancromatice etc.).

Filtrele separatoare de culori permit trecerea spre emulsie a radiaţiei similare propriei culori, reţinându-le pe cele de culori opuse. Fiind folosite în momentul fotografierii, ele accentuează propria culoare, care pe fotografie apare cenuşie-deschisă faţă de nuanţele culorilor opuse, redate prin cenuşiu-închis.

Filtrele se aleg în mod practic sau conform datelor prezentate în literatura de specialitate, în formă de tabele indicatoare (tab. 2, 3).

Tabelul 2

Modul de acţiune a unor filtre

Nr. crt.	Culoarea filtrelor	Reţine radiaţiile de culoare	Permite trecerea radiaţiilor de culoare
1	Galben şi galben-închis	Violetă, ultravioletă, albastră, azurie	Verde, galbenă, oranj, roşie
2	Oranj	Violetă, ultravioletă, verde, albastră, azurie	Galbenă, oranj, roşie
3	Roşie	Violetă, ultravioletă, albastră, azurie, verde, galbenă, parţial oranj	Oranj, roşie

Tabelul 3

Alegerea filtrelor separatoare de culori

Nr. art.	Culoarea filtrelor	Culoarea accentuată pe fotografie
1	Violetă	Violetă, albastră
2	Albastră	Albastră, azurie, violetă
3	Verde	Verde, verde-azurie, verde-gălbuie
4	Galbenă	Galbenă, oranj, galben-verzuie
5	Oranj	Oranj, galbenă, roşie
6	Roşie	Roşie, oranj, galbenă

Prin absorbţia unei părţi din radiaţia globală expusă materialului fotografic, filtrele reduc lumina ce pătrunde în aparatul fotografic. Această parte de lumină „pierdută" trebuie compensată prin prelungirea timpului de expunere.

După cum este şi firesc, o observare vizuală nu întotdeauna este suficientă pentru determinarea elementelor cromatice ale unui fascicul de lumină reflectat de obiectul cercetat şi deci a determina filtrul necesar. În atare situaţii se va recurge la un studiu fotometric cu ajutorul obiectivelor tehnice respective.

În vederea delimitării cromatice a obiectelor de studiu, în instituţiile de expertiză se foloseşte pe scară tot mai largă fotografia în culori. Reproducerile policromatice sunt necesare pentru fixarea nuanţelor de culoare în cazul cercetării urmelor biologice, a unor resturi de materie, a fibrelor textile etc. În aceste cazuri se folosesc materialele atât pozitive, cât şi reversibile.

Fotografia în radiaţii invizibile este metoda cea mai frecvent folosită în vederea revelării invizibilului. Radiaţiile ultraviolete, infraroşii, roentgen, gama şi beta posedă, după cum am menţionat deja, multiple proprietăţi datorită cărora acestea au devenit inerente multor cercetări criminalistice, în special, ale celor efectuate în condiţii de laborator de către experţii criminalişti.

Din ansamblul de proprietăţi pe care le posedă radiaţiile invizibile, în criminalistică se folosesc cu prisosinţă proprietăţile lor de a fi absorbite şi reflectate de diferite materiale altfel decât radiaţiile vizibile, de a iradia luminiscenţă (lumină rece) şi de a pătrunde în profunzimea corpurilor materiale. Datorită acestor proprietăţi, radiaţiile invizibile oferă mari posibilităţi de investigare criminalistică, în primul rând, în vederea descoperirii urmelor de mâini, a factorilor suplimentari ai tragerii din arma de foc, a urmelor sub formă de resturi de materie biologică, de substanţe organice şi anorganice, a diferitor pete de uleiuri, vopsele ş.a.

Proprietatea de absorbire şi reflectare a radiaţiilor invizibile dă mari posibilităţi în cercetarea actelor scrise, a falsului prin înlăturare sau adăugare de text, prin refacerea rechizitelor, schimbarea de fotografii, copierea amprentei de ştampilă etc.

Capacitatea de penetrare a radiaţiilor invizibile serveşte la reconstituirea în documente a rechizitelor acoperite cu vopsea sau încleiate cu alte materiale, a urmelor de spargere din interiorul obiectelor de încuiere, lacătelor, plumburilor, la studierea mecanismelor în corelaţie cu funcţionarea unei arme de foc, la reconstituirea diverselor gravuri deteriorate.

Radiaţiile invizibile îşi găsesc, de asemenea, utilizare frecventă în investigaţiile de identificare şi diagnostică criminalistică a cernelurilor, vopselelor, trăsăturilor de creion, a hârtiei, resturilor fibroase de îmbrăcăminte, a diferitor genuri de combustibil şi uleiuri tehnice.

Fotoreproducerea acţiunii radiaţiilor invizibile necesită aplicarea unor procedee şi mijloace fotografice specializate fiecărui gen de radiaţii în parte. Astfel, pentru executarea fotografiei în radiaţii infraroşii sunt necesare:

a) surse de radiaţii infraroşii – o lampă electrică puternică de 500 W care emană asemenea radiaţii;

b) filtre de selectare a radiaţiilor care asigură impresionarea fotoemulsiei de radiaţiile infraroşii.

Actualmente se folosesc filtre solide fabricate din sticlă, ebonită sau alte materiale plastice şi lichide, care constau dintr-un vas de sticlă cu lichid de piatră vânătă, dizolvată în apă distilată, ce permite excelent trecerea spre materialul fotosensibil doar a radiaţiilor infraroşii.

c) materiale fotosensibile speciale, pelicule sau plăci „infracrom" cu care se lucrează în condiţii absolut obscure.

Dacă în procesul examinării se foloseşte convertizorul electronic cu care sunt dotate laboratoarele criminalistice moderne, se va fotografia imaginea obiectului de studiu transmisă pe ecranul dispozitivului.

Pentru executarea unei fotografii în radiaţii ultraviolete sunt necesare:

a) surse de radiaţii respective – lămpi de cuarţ şi tuburi luminiscente de genul celor cu care sunt dotate lămpile ultraviolete din trusele criminalistice;

b) filtre de selecţionare a radiaţiilor care pot fi instalate înaintea sursei de iluminare sau înaintea obiectului, pentru a permite trecerea radiaţiilor ultraviolete şi reţinerea celor infraroşii.

Se folosesc fotomateriale din categoria celor obişnuite nesensibilizate, ce nu pot fi influenţate de radiaţiile din domeniul celor roşii şi infraroşii.

O dificultate cu care ne confruntăm la executarea fotografiilor în radiaţii infraroşii şi ultraviolete constă în determinarea clarităţii imaginii. Radiaţiile la care ne referim au o refracţie optică de altă natură decât cele vizibile. Aceasta condiţionează unele decalaje ale distanţei focale, impunând operaţii de corecţie privind punerea la punct a clarităţii imaginii.

Fotografia în radiaţii roentgen, gama şi beta se practică în situaţiile în care împrejurările faptei impun un studiu al interiorului unei fiinţe sau al unui obiect material. Fotografia se obţine prin folosirea materialelor fotografice specificate

acestui gen de fotografie ca, de exemplu, a peliculei roentgen, care (în casete sau pe hârtie neagră) se aplică în apropierea nemijlocită a obiectului de studiu, acesta din urmă fiind eliminat din partea opusă de o sursă specială de energie. În felul acesta, clişeul este impresionat de radiaţiile respective, care, trecând prin obiect, lasă pe emulsie imaginea-umbră a structurii acestuia. Dată fiind posibilitatea unei roentgenoscopii, în sensul observării directe a obiectului de cercetare pe ecranul fluorescent, la fotografia roentgen se recurge mai rar, ceea ce ne face, din motive de altă natură, să apelăm şi la gama-betagrafie.

2. Microfotografia

În activitatea de laborator, microfotografia constituie o metodă de bază a investigaţiilor desfăşurate în vederea efectuării expertizelor criminalistice. În cazurile expertizei traseologice, balistice, tehnice a documentelor etc., examinările nu pot fi concepute fără executarea de microfotografii.

Constând în reproducerea fotografică mărită a obiectului de examinare criminalistică, microfotografia preconizează depistarea şi examinarea caracteristicilor de detaliu imperceptibile ochiului liber. Din moment ce prin intermediul ei se redau detalii care depăşesc limitele sensibilităţii omului, atribuirea microfotografiei semnificaţia de fotografie de examinare este pe deplin justificată.

La microfotografie se recurge în situaţiile în care sarcinile expertizei impun mărirea de proporţii a obiectului supus examinării (50, 200, 700 etc.). În acest scop se folosesc instalaţii microfotografice, care constau dintr-o cameră fotografică specială cuplată cu un microscop (fig. 20).

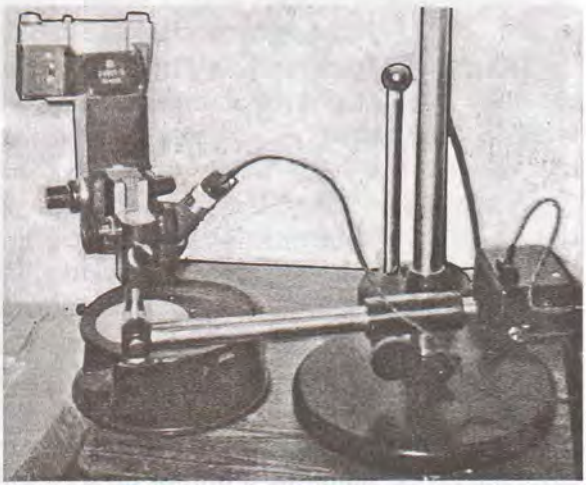

Fig. 20. Cameră fotografică specială cuplată cu un microscop stereoscopic

În cazul folosirii unui aparat obişnuit, acesta se va cupla cu microscopul prin intermediul unui tub de ataşare.

Microscoapele comparatoare şi electronice sunt prevăzute cu camere foto proprii.

Dată fiind necesitatea redării caracteristicilor de detaliu, la fotografia microscopică se folosesc materiale (plăci sau peliculă) cu puterea de soluţionare (separare) sporită şi de granulaţie fină.

Un factor determinant privind obţinerea unei microimagini de calitate îl constituie iluminarea obiectului fotografiat. Ea poate fi de reflectare şi prin transparenţă. Timpul de expunere se determină cu ajutorul exponometrului sau prin tatonare.

3. Fotografia de comparare

Principala metodă la care se recurge la identificarea criminalistică, aceasta constituind sarcina finală a majorităţii expertizelor criminalistice, o reprezintă examinarea comparativă a caracteristicilor obiectelor-scop cu cele ale obiectelor-mijloc.

În cazurile posibile, ca în situaţia expertizelor scrisului, a urmelor statice de încălţăminte sau a anvelopelor mijloacelor de transport, examinarea poate fi efectuată nemijlocit prin compararea obiectelor menţionate cu modelele-tip de comparaţie. Sunt însă multe cazuri când examinarea comparativă se face în baza fotografiilor obiectelor de identificare. Aceasta se referă la expertizele de identificare a persoanelor şi cadavrelor după semnalmentele exterioare, la cele dactiloscopice, traseologice, balistice, tehnice ale documentelor, care practic nici nu pot fi concepute altfel decât prin intermediul fotografiei de comparare.

La obţinerea fotografiilor de comparare de calitate, se cere respectarea a două condiţii. Conform primei, fotografiile obiectelor de cercetare şi ale celor de verificat trebuie să fie executate la aceeaşi scară şi de pe poziţii uniforme. După cea de a doua, fotografiile trebuie să fie executate în condiţii tehnice identice.

În criminalistică se disting trei variante ale fotografiei de comparaţie: de comparare prin confruntarea imaginilor, de comparare prin suprapunerea acestora şi cea privind stabilirea continuităţii liniare a elementelor caracteristice de relief.

Fotografia de comparare prin confruntare presupune reproducerea obiectelor ce urmează a fi comparate pe o imagine unică sau pe două imagini separate, insistându-se asupra caracteristicilor evidenţiate în faza de examinare separată. Obiectele ce urmează a fi fotografiate se aranjează în aceeaşi poziţie unul lângă altul, asigurându-se reproducerea lor uniformă, şi implicit, evidenţierea prin comparare a coincidenţelor sau necoincidenţelor de trăsături.

Fotografia de comparare prin suprapunere se foloseşte în majoritatea cazurilor la examinarea urmelor dinamice (traseologice, balistice), precum şi a amprentelor de ştampilă, a liniilor de separare a unei părţi dintr-un întreg. Ea se practică, de asemenea, la descoperirea falsificării actelor de identitate, a bancnotelor valutare, a semnăturilor executate prin copiere. O deosebită importanţă are această metodă fotografică la identificarea persoanelor în viaţă şi a cadavrelor necunoscute.

Fotografia de comparare prin suprapunere constă în executarea a două fotografii ale obiectelor de identificare pe materiale fotografice confecţionate pe suport transparent. Prin suprapunerea lor la lumină, se stabileşte coincidenţa sau

necoincidenţa elementelor caracteristice, ceea ce poate conduce la constatarea sau negarea categorică a identităţii.

Executarea fotografiilor de comparare prin suprapunere nu prezintă dificultăţi, deoarece în acest scop se folosesc utilaje specializate (conversograful balistic, microscopul comparator ş.a.), care asigură un grad înalt de precizie privind uniformitatea imaginilor în raport de scară, de iluminare şi de alţi factori tehnici.

Fotografia de comparare a continuităţii liniare este folosită în mod frecvent la examinarea urmelor în formă de striaţii, lăsate de instrumentele de spargere, de ghinturile unei arme de foc pe glonte, ale altor unelte, inclusiv ale celor de profesie sau de uz casnic (cuţit, topor, hârleţ, cleşte ş.a.). Ea constă în executarea în aceeaşi condiţie a două fotografii: una va reprezenta urmele de la faţa locului, iar alta, obţinută pe cale experimentală în calitate de model de comparaţie, care ulterior se secţionează parţial sau pe jumătate de-a curmezişul (sau diagonal) striaţiilor. Asamblând apoi părţile opuse ale celor două fotografii, expertul poate urmări (şi demonstra) dacă caracteristicile liniare ale urmei de la faţa locului coincid prin continuare cu cele ale urmei-model de comparaţie ale obiectului de verificat (fig. 21).

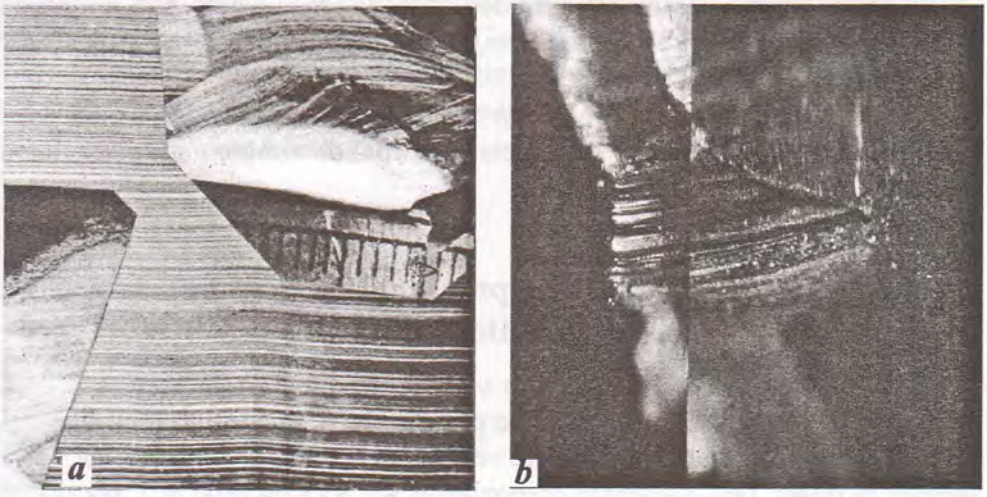

Fig. 21. Fotografia de comparare prin continuitate liniară a elementelor de relief: ***a*** – a urmelor de tăiere în lemn, ***b*** – a urmelor instrumentului de spargere

4. Fotografia de ilustrare

Pentru formarea unei imagini convingătoare asupra împrejurărilor de fapt, stabilite prin intermediul expertizei criminalistice, organele judiciare trebuie să dispună de un raport de expertiză ştiinţific bine argumentat, dar şi demonstrat, conţinând date evidente privind justeţea concluziilor. Practica judiciară denotă

că puterea de convingere a raportului de expertiză în mare măsură depinde de sistemul ilustrativ aplicat de către expert în vederea înfăţişării rezultatelor obţinute, precum şi a concluziilor.

Dintre modalităţile de ilustrare cunoscute acestui domeniu, fotografia s-a dovedit a fi cea mai eficientă. Ea se foloseşte în mai multe planuri, respectiv:

– pentru fixarea înfăţişării, trăsăturilor şi stării iniţiale a materialelor prezentate, mai cu seamă în situaţiile în care starea acestora poate suferi schimbări ca urmare a aplicării unor metode de studiu de natură să acţioneze asupra lor. Înfăţişarea obiectelor ce urmează a fi examinate poate fi redată pe o fotografie sau mai multe, ele cuprinzând obiectele propriu-zise, ambalajul, amprenta formelor de sigilare ş.a. O atare fotografie se execută în strictă conformitate cu prevederile regulilor fotografiei judiciare operative a obiectelor - corp delict;

– pentru redarea elementelor constitutive divizate pe parcursul examinării (prin decontarea unei arme de foc improvizată, a unui lacăt descuiat cu şperaclul sau cu o cheie potrivită, a unui agregat tehnic etc.);

– pentru fixarea rezultatelor acţiunilor experimentale ale expertului, inclusiv ale celor întreprinse în scopul obţinerii modelelor de comparaţie;

– pentru fixarea caracteristicilor depistate la etapa de cercetare intrinsecă a obiectelor ce necesită a fi comparate, având drept obiectiv redarea acestor caracteristici într-o formă mărită:

– pentru demonstrarea elementelor caracteristice coincidente ale obiectelor supuse examinării comparative, apreciate ca fiind determinante la formularea concluziilor.

§ 7. Activitatea de fixare procesuală şi de prezentare a fotografiilor judiciare

Potrivit prevederilor legislaţiei în vigoare, fotografia este prevăzută ca o sursă specială de fixare a probelor. Se preconizează, în special, reproducerea fotografică a obiectelor care, datorită volumului sau din alte motive, nu pot fi anexate la dosar. Din conţinutul dispoziţiilor art. 93 Cod.proc.pen. rezultă că fotografiile executate la locul faptei sau în cadrul altor acte de urmărire penală se anexează la dosar, ele reprezentând mijloace de probă.

Valoarea probantă a fotografiilor depinde, după cum am semnalat, de respectarea de către organul judiciar a regulilor tehnice şi tactice privind obţinerea acestor fotografii, dar şi de modul de anexare la dosarul cauzei.

Despre utilizarea fotografiei la efectuarea unui act de urmărire penală sau a expertizei criminalistice se fac menţiunile corespunzătoare în procesul-verbal sau în raportul de expertiză. În procesul-verbal se vor consemna: obiectele

fotografiate, aparatura şi materialele fotosensibile folosite, cine şi în baza căror metode a executat imaginea fotografică. În raportul de expertiză se va descrie procesul utilizării fotografiei ca mijloc de cunoaştere, aparatura folosită şi rezultatele obţinute.

Fotografiile se anexează la dosar într-o formă sistematizată, ceea ce se obţine prin întocmirea planşelor fotografice.

La întocmirea acestor planşe trebuie respectate următoarele condiţii:

1) Fotografiile de dimensiunile 9×13 sau 13×18 se vor lipi pe coli de carton în ordinea în care a fost folosită fotografia pe parcursul acţiunii de urmărire penală sau a expertizei. Fotografiile de la locul faptei, de exemplu, se vor încleia începând cu cea de orientare până la cea de detaliu a obiectelor-corp delict.

2) Pe prima pagină vor fi înregistrate datele despre organul căruia îi aparţine persoana ce întocmeşte planşa fotografică, precum şi unele informaţii privind cauza penală sau expertiza pentru care s-au executat fotografiile.

Fiecare fotografie lipită pe planşă va fi ştampilată astfel, încât ştampila să fie imprimată pe fotografie şi parţial pe cartonul pe care aceasta s-a lipit.

3) Fiecare fotografie va fi numerotată şi însoţită de inscripţii explicative privind genul fotografiei şi obiectul fotografiat. De exemplu, „foto nr. 4: fotografia de detaliu a urmei de încălţăminte de pe scaunul din apropierea nemijlocită a fotoliului, în care se află cadavrul" sau „foto nr. 3: fotografia de ilustrare a încălţămintei, ridicată prin percheziţie de la persoana suspectată...".

4) După ultima fotografie, se va indica cine a executat fotografiile şi cine a întocmit planşa. Aceste date vor fi confirmate prin semnătura persoanei responsabile.

CAPITOLUL 3
TRASEOLOGIA CRIMINALISTICĂ

§ 1. Traseologia – ştiinţa despre cercetarea criminalistică a urmelor infracţiunii

1. Noţiuni generale

Săvârşirea unei fapte prevăzute de legea penală în majoritatea cazurilor impune o oarecare activitate. Făptuitorul se deplasează în spaţiu, efectuează acţiuni fizice, manipulează diferite obiecte materiale, producând, în cele din urmă, diverse modificări în mediul înconjurător. Cercetarea acestora, cunoscută în criminalistică sub denumirea de *urme ale infracţiunii,* asigură:

– reconstituirea tabloului ambianţei în care s-a săvârşit fapta;

– identificarea directă a făptuitorului şi a altor persoane participante sau implicate;

– identificarea obiectelor, într-un mod sau altul, exploatate pe parcursul acţiunilor infracţionale;

– stabilirea datelor concrete privind împrejurările de loc, de timp, modul de acţiune şi alte circumstanţe ale faptei săvârşite.

E de relevat, şi aceasta s-a confirmat în practică, că cercetarea urmelor materiale ale infracţiunii săvârşite este o condiţie indispensabilă cunoaşterii faptei şi a făptuitorului şi, prin urmare, reprezintă una dintre sarcinile primordiale ale organelor cu funcţii de urmărire penală.

Marea varietate a urmelor lăsate după săvârşirea infracţiunii a condiţionat apariţia, în cadrul criminalisticii, a *traseologiei* – domeniu cu destinaţie să asigure implementarea realizărilor diverselor ştiinţe la cercetarea urmelor lăsate la faţa locului sau în alte împrejurări similare.

La începuturile sale, obiectul traseologiei era redus la urmele lăsate prin reproducerea părţii de contact a unui obiect pe suprafaţa sau în profunzimea altuia. În literatura de specialitate se subliniază că sarcina-cheie a traseologiei constă în identificarea obiectelor materiale pe baza reflectărilor elementelor exterioare ale acestora în mediul înconjurător[1] .

---

[1] Г. Грановский, *Основы трасологии,* Moscova, 1974, p. 25-26; Б. Шевченко, *Теоретические основы трасологической идентификации в криминалистике,* Moscova, 1975, p. 11; И. Артомонов, Н. И. Порубов, *Советская криминалистика* (учебно-наглядное пособие), Minsk, 1977, p. 48.

Cercetările ulterioare au dus la valorificarea criminalistică a unor noi categorii de urme, ceea ce a extins şi a modificat obiectul traseologiei. La etapa actuală, traseologia se prezintă ca *un domeniu bine determinat al criminalisticii, destinat cunoaşterii legităţilor formării urmelor materiale ale infracţiunii şi elaborării metodelor şi mijloacelor tehnico-ştiinţifice necesare descoperirii, fixării şi examinării acestora în vederea stabilirii faptei, identificării făptuitorului şi determinării tuturor împrejurărilor cauzei.*

Din cele expuse am putea atribui traseologiei următoarele sarcini:

– studierea legităţilor formării diferitor categorii de urme materiale ale infracţiunilor. Cunoaşterea acestor legităţi dă posibilitatea elaborării mijloacelor tehnico-ştiinţifice adecvate, aplicarea eficace a acestor mijloace la cercetarea faptelor penale concrete;

– elaborarea metodelor şi mijloacelor tehnico-ştiinţifice necesare descoperirii, fixării şi ridicării urmelor infracţiunii. Eficienţa activităţii organelor de urmărire penală depinde de tehnicile cu care acestea sunt dotate. Elaborarea mijloacelor necesare perfecţionării acestei activităţi constituie sarcina esenţială a traseologiei criminalistice;

– elaborarea metodicilor de efectuare a expertizelor traseologice. Expertiza traseologică este etapa finală de cercetare criminalistică a urmelor. Ea are ca scop identificarea obiectului care lasă urme, precum şi rezolvarea multiplelor probleme cu caracter diagnostic (caracterizarea obiectului care a lăsat urma, stabilirea succesiunii urmelor lăsate la faţa locului, determinarea interpoziţiei obiectului care a lăsat urme şi a celui pe care au fost lăsate)[1].

În vederea atingerii acestui scop, traseologia elaborează metodici de examinare specifice naturii urmelor. În prezent, în baza principiilor generale ale expertizei criminalistice, s-a întocmit metodica expertizei dactiloscopice, a expertizei traseologice a urmelor de picioare, a mijloacelor de transport, a instrumentelor de spargere etc.;

– elaborarea metodelor şi mijloacelor tehnice de protejare a valorilor sociale de atentări infracţionale.

2. Noţiunea şi clasificarea urmelor infracţiunii

Păoblema ce vizează urmele infracţiunii este studiată cu deosebită insistenţă de către specialiştii în materie. În acest sens, au fost elaborate numeroase lucrări (urmele sunt studiate sub cele mai diverse aspecte). O problemă discutabilă în literatura de specialitate este cea a noţiunii de urmă. Mulţi autori definesc urmele infracţiunii într-un sens restrâns, ca o reproducere a construcţiei exterioare a

[1] M. Gheorghiţă, *Diagnosticarea criminalistică ca premisă a identificării criminalistice // Metode şi tehnici de identificare criminalistică,* Bucureşti, 2006, p. 288.

unui obiect pe suprafaţa sau în volumul altui obiect, cu care acesta a contactat în legătură cu pregătirea şi săvârşirea faptei penale. Prin această noţiune sunt cuprinse doar amprentele unui obiect pe suprafaţa sau în profunzimea altuia, celelalte categorii de urme fiind trecute cu vederea.

În literatura criminalistică actuală, în categoria de urme ale infracţiunii sunt incluse toate elementele materiale, a căror formare este determinată de săvârşirea infracţiunii[1]. Întrucât, în principiu, orice modificare materială produsă prin acţiuni infracţionale poate contribui la elucidarea împrejurărilor cauzei, tendinţa spre a lărgi aria ce constituie conţinutul noţiunii de urme ale infracţiunii în înţeles larg corespunde cerinţelor practice şi, prin urmare, este totalmente justificată. Totodată, considerăm oportun să precizăm că noţiunea de urmă nu trebuie imens lărgită. Este categoric inacceptabilă opinia autorilor, precum că în categoria de urme se includ obiectele pierdute sau dispărute (furate), actele scrise, înregistrările fenomenelor sonore, fotografiile, deprinderile de a activa sau a manipula diferite instrumente etc.[2].

O asemenea tratare prea amplă a urmelor infracţiunii poate suscita divergenţe, având în vedere că imprimările fotografice, înscrisurile, vocea, stereotipul dinamic, armele şi muniţiile sunt studiate în cadrul unor domenii distincte ale criminalisticii. În acest context, trebuie specificat şi faptul că legislaţia în vigoare, atât de drept penal, cât şi procesual-penal, delimitează categoric urmele infracţiunii de cadavre, de documente, de diferite imprimări, inclusiv de cele fotografice, precum şi de toate obiectele materiale, dacă acestea sunt purtătoare de urme.

Aşadar, *urmă a infracţiunii poate fi considerată orice modificare produsă obiectelor din mediul înconjurător prin acţiunile celor implicaţi în actul infracţional şi care, datorită formei şi structurii lor, furnizează informaţii probante apte să contribuie la identificarea făptuitorului şi determinarea împrejurărilor în care a fost săvârşită infracţiunea.*

O altă problemă examinată de mai mulţi autori vizează clasificarea urmelor infracţiunii.

În plan gnoseologic, clasificarea urmelor menţionate este o condiţie indispensabilă procesului de cunoaştere a lor. După cum se ştie, cunoaşterea unui fenomen fie din domeniul naturii, fie de gen social, are ca premisă stabilirea sistemului căruia îi aparţine[3].

Pe plan utilitar, clasificarea urmelor infracţiunii se impune, în primul rând, de necesitatea aplicării în mod sistematizat a mijloacelor tehnico-ştiinţifice pentru cercetarea lor. Este justă afirmaţia că, prin clasificarea efectuată, urmele

---

[1] C. Suciu, *Criminalistica,* Bucureşti, 1972, p. 200.

[2] Ionescu, D. Sandu, *Identificarea criminalistică,* Bucureşti, 1990, p. 15.

[3] А. Аверьянов, *Система: фисолофская категория и реальности,* Moscova, 1976, p. 51.

deja clasificate să poată fi studiate, în mod sistematic, prin aplicarea aceloraşi mijloace tehnice şi metode la urmele din aceeaşi grupă ori subgrupă[1].

Incontestabil, clasificarea urmelor în criminalistică este o necesitate practică, ea asigurând eficienţa cercetării şi folosirii lor la stabilirea adevărului.

În esenţă, orice clasificare constă în repartizarea fenomenelor (materiale sau logice) în grupe, în baza caracteristicilor lor comune. Deci, depistarea acestor caracteristici-criterii constituie sarcina primordială a clasificării.

Marea diversitate a urmelor lăsate de infractor generează imposibilitatea formulării unui criteriu unic, care ar permite o clasificare integrală a lor. Aceasta se confirmă prin analiza literaturii de specialitate, unde criteriile folosite în vederea clasificării urmelor diferă de la un autor la altul, atât după conţinut, cât şi după număr[2].

În opinia noastră, mai potrivită este concepţia conform căreia clasificarea urmelor se face în baza a patru criterii mai importante, şi anume: **natura urmelor, factorul creator de urme, nivelul de modificare** a **suportului** (obiectului primitor de urmă) şi **modul de formare a urmelor[3].**

După natura lor, urmele infracţiunii se grupează în două categorii: *urme-formă,* create prin reproducerea construcţiei exterioare a unui obiect pe suprafaţă sau în volumul altuia şi *urme-materie,* ce pot apărea pe parcursul săvârşirii acţiunilor infracţionale în formă de fragmente de obiecte, resturi de substanţe ca urmare a interacţiunii a două sau mai multe obiecte materiale.

Din categoria urmelor-formă le vom menţiona pe cele tradiţional numite traseologice, care reproduc forma şi relieful suprafeţei de contact a obiectelor creatoare, ca, de pildă, a celor de mâini, de picioare, de îmbrăcăminte, a mijloacelor de transport etc. Din categoria a doua, mai frecvent utilizate în practica judiciară, pot fi amintite fragmentele de obiecte (resturi de alimente, cioburi de sticlă, de veselă, elemente desprinse din obiectele vestimentare, inclusiv fibre din produse textile) şi diferite substanţe pulverulente sau lichide (rumegătură metalică, lemnoasă sau a materialelor de construcţie, pete de natură organică şi anorganică ş.a.). Atât urmele-formă, cât şi urmele-materie se pot manifesta sub aspect macroscopic şi microscopic.

Conform factorilor creatori, urmele frecvent întâlnite la faţa locului se împart în *urme lăsate de om (homeoscopice)* şi *urme lăsate de obiecte materiale (mecanoscopice).*

---

[1] I. Mircea, *Criminalistica,* Iaşi, 1992, p. 76.

[2] И. Крылов, *Следы на месте преступления,* Leningrad, 1961, p. 106; Н. Селиванов и др. *Обнаружение невидимых и маловидимых следов,* Moscova, 1975, p. 3; В. Гончаренко, *Научно-технические средства в следственной практике,* Kiev, 1984, p. 119;

[3] E. Stancu, *Investigarea ştiinţifică a infracţiunilor,* Bucureşti, 1986, p. 121; Б. Шевченко. *Теоретические основы трасологической идентификации в криминалистике,* Moscova, 1975, p. 81.

Urmele homeoscopice sunt de două categorii: a) create prin reproducerea construcţiei exterioare a diferitor părţi corporale şi a îmbrăcămintei (a mâinilor, picioarelor, dinţilor, buzelor, obiectelor de îmbrăcăminte) pe suprafaţa sau în profunzimea obiectelor din mediul înconjurător şi b) create sub diverse forme de substanţe biologice, aparţinând corpului uman (fire de păr, pete de sânge, ţesuturi, depuneri de salivă, spermă, miros ş.a.).

Urmele mecanoscopice reproduc construcţia exterioară a obiectelor-corpuri solide. În criminalistică, acestea sunt divizate în urme de instrumente (unelte) şi urmele mecanismelor (mijloacelor de transport sau de producţie etc.).

Potrivit nivelului de modificare a suportului, urmele infracţiunii se împart în *urme de adâncime, de suprafaţă* şi *periferice.*

Urmele de adâncime se prezintă în formă de modificări esenţiale de profunzime a obiectului primitor în locul unde acesta a venit în contact cu cel creator. Urmele de suprafaţă, dimpotrivă, nu produc schimbări esenţiale, ale obiectului primitor de urmă. Ele se subdivizează astfel: a) urme de stratificare, formate prin depuneri de substanţe de pe suprafaţa obiectului creator pe suprafaţa celui primitor cum ar fi, de exemplu, o amprentă digitală sudoripară sau de vopsea pe o suprafaţă netedă şi b) urme de destratificare, formate prin preluarea de substanţe de pe suprafaţa obiectului primitor, cum ar fi în cazul deplasării pe un obiect curent vopsit.

Urmele periferice redau configuraţia, conturul unui obiect, poziţia căruia a fost schimbată în urma săvârşirii faptei pe locul unde acesta s-a aflat timp îndelungat. Aceste urme se întâlnesc în cazul ridicării unui covor sau portret de pe perete, unei reviste de pe o suprafaţă prăfuită ş.a.

După modul de formare, prin care se înţelege raportul de mişcare în care se află obiectul creator şi cel primitor la momentul final de creare a urmelor, acestea sunt clasificate în *urme statice* şi *dinamice.* Statice sunt urmele formate prin apăsare sau lovire. În momentul culminant de creare a acestor urme, obiectele participante (creator şi primitor) se află în stare statică unul faţă de altul. Datorită reproducerii directe a caracteristicilor exterioare ale obiectului care le-a creat, urmele statice sunt de cea mai înaltă valoare identificatoare.

Urmele dinamice se creează în urma mişcării de alunecare a unui obiect participant la formarea urmei pe suprafaţa celuilalt. Tipice, în acest sens, sunt urmele de tăiere, pilire, sfredelire, de frânare a unui autovehicul etc. Elementele caracteristice ale suprafeţei obiectului creator se reproduc în aceste urme sub formă de trase, fapt ce reduce substanţial capacităţile lor identificatoare.

Tabelul 4

Clasificarea urmelor infracţiunii

1. După natura lor	
Urme-formă	Urme-materie
2. După factorul creator	
Urme create de om (homeoscopice)	Urme create de obiecte (mecanice)
De părţi corporale (mâini, picioare, dinţi etc. şi îmbrăcămintea omului)	De instrumente (unelte)
Biologice umane (fire de păr, pete de sânge, spermă, salivă)	De mijloacele de transport
3. După nivelul de modificare a suportului	
De adâncime	De suprafaţă Periferice
De stratificare	De destratificare
4. După modul de formare	
Statice	Dinamice

3. Regulile generale privind descoperirea, fixarea şi ridicarea urmelor infracţiunii

Descoperirea, fixarea şi ridicarea urmelor este faza iniţială, determinantă de cercetare a lor, efectuată de către organul de urmărire penală la faţa locului sau în alte împrejurări similare.

Prin descoperirea urmelor în criminalistică se înţelege depistarea acestora de către organele cu funcţii de urmărire penală prin efectuarea la faţa locului a activităţilor de căutare, bazate pe realizările tactice şi mijloacele tehnico-ştiinţifice criminalistice.

Fixarea şi ridicarea urmelor constă în efectuarea de către organele menţionate a activităţilor procedural-tehnice de certificare a existenţei şi stării urmelor infracţiunii la faţa locului, precum şi retragerea şi conservarea lor în vederea folosirii ulterioare la stabilirea adevărului[1].

La aplicarea mijloacelor tehnico-ştiinţifice în vederea descoperirii, fixării şi ridicării urmelor infracţiunii, se va ţine cont de categoria urmelor cercetate şi natura obiectelor purtătoare. Evident, tehnicile aplicate la descoperirea, fixarea

[1] *Dicţionar de criminalistică,* Bucureşti, 1984, p. 168.

şi ridicarea urmelor de mâini diferă după conţinut de cele aplicate în acelaşi scop privind urmele de picioare, ale mijloacelor de transport, ale instrumentelor de spargere etc.

Descoperirea, fixarea şi ridicarea urmelor necesită a fi efectuate potrivit următoarelor reguli generale:

1) Respectarea strictă a normelor dreptului procesual-penal ce reglementează efectuarea cercetării locului faptei, a percheziţiei şi a ridicării de obiecte şi documente, acestea fiind prevăzute ca principalele acţiuni procesuale destinate descoperirii, fixării şi ridicării urmelor infracţiunii.

2) Utilizarea în limite maxime a mijloacelor tehnico-criminalistice menite să majoreze capacitatea de percepţie şi deci eficienţa activităţilor de căutare a urmelor, inclusiv ale celor latente.

3) Aplicarea tuturor măsurilor posibile de protejare a urmelor, în special în cazurile amânării cercetării locului faptei sau desfăşurării acestei activităţi în condiţii nefavorabile.

4) Fixarea urmelor descoperite prin descrierea lor în procesul-verbal, acesta fiind principalul, sub aspect procesual, mijloc de fixare. În formulări laconice, clare şi de înaltă precizie, aici vor fi consemnate:

– caracteristicile generale ale obiectului purtător ce denotă unde se află, prin ce se caracterizează suprafaţa purtătoare de urme;

– categoria şi tipul urmei, poziţia în raport cu suprafaţa obiectului-suport şi cu alte obiecte;

– caracteristicile fiecărei urme referitor la formă, mărime, culoare, cantitate;

– datele privind modul de descoperire, fixare şi ridicare a urmelor.

5) Indiferent de natura acestora, urmele depistate se vor fotografia, apelându-se la metoda fotometrică. Pe lângă menirea de a demonstra şi a certifica datele expuse în procesul-verbal, fotografiile urmelor, redând cu claritate caracteristicile acestora, adesea devin obiecte ale expertizei criminalistice.

6) Urmele descoperite sau relevate la faţa locului, de regulă, se ridică în comun cu obiectul sau cu o parte separată (demontată) a acestuia.

7) Dacă obiectul purtător de urmă e de valoare, supravoluminos sau intransportabil şi, din aceste ori alte motive, se exclude ridicarea lui, urmele se vor ridica, procedându-se:

– la mularea urmelor de adâncime cu soluţie de ghips, plastilină, materiale polimerice;

– la transferarea urmelor de suprafaţă pe pelicule dactiloscopice, foi de hârtie fotografică şi alte materiale adezive;

– la recoltarea urmelor-materie prin răzuire, absorbire, solubilizare, atragere cu magnetul etc.

§ 2. Cercetarea criminalistică a urmelor de mâini

1. Însemnătatea criminalistică a urmelor de mâini

Urmele de mâini, după cum mărturisesc scripturile religioase şi laice vechi, au fost cunoscute în unele ţări încă din antichitate. În literatura de specialitate se aduc argumente convingătoare precum că în China, Japonia, India şi alte ţări din Orient urmele de mâini erau cunoscute deja la începutul mileniului trecut. Se afirmă că acestea ar fi fost folosite ca mijloc de certificare a documentelor, inclusiv a celor cu caracter juridic. Deşi, abordând această problemă, marele savant francez Edmond Locard a apreciat prezenţa amprentelor digitale pe documentele antice ca fenomen cu conţinut mistic şi nicidecum juridic, însuşi faptul cunoaşterii urmelor de mâini din timpuri imemoriale rămâne incontestabil[1].

Ca mijloc de probă, bazat pe investigaţii ştiinţifice, urmele de mâini au fost recunoscute în justiţia penală cu mult mai târziu. În opinia acceptată de mai mulţi cercetători în acest domeniu, primele acte de identificare a infractorilor pe baza urmelor de mâini, descoperite la locul faptei, s-au înregistrat la finele secolului XIX- începutul secolului trecut. În baza marilor realizări în domeniul medicinei şi antropologiei, s-a constituit o ramură specială a criminalisticii, cunoscută astăzi sub denumirea de *dactiloscopie* – ştiinţa privind studiul desenelor papilare"[2] .

Constituind, de bună seamă, rodul unei munci colective[3], metodele dactiloscopice într-un răstimp relativ scurt sunt utilizate pretutindeni. Potrivit opiniilor exprimate de specialiştii în materie, în primul deceniu al secolului trecut urmele de mâini erau de acum folosite ca material probant în justiţia penală a multor ţări europene şi de pe continentul american[4].

La etapa actuală, urmele de mâini sunt dintre cele mai frecvent folosite în justiţia penală. Practic, nu există infracţiuni în cercetarea cărora urmele de mâini ar putea fi ignorate. În acest sens, practica demonstrează date semnificative: în

---

[1] Edmond Locard, *Traite de criminalistique.* Traducere în rusă de S. Poznâşev şi N. Terziev, Moscova, 1941, p. 7.

[2] L. Cîrjan, M. Chiper, *Opera citită*, p. 112.

[3] Cu privire la problema abordată, Edmond Locard sublinia că nu există descoperiri ştiinţifice, cum ar fi traseologia cu metodele ei, care s-ar prezenta ca un lucru cu aparţinere strictă unei persoane. Descoperirile, scria el, sunt rodul muncii a sute, chiar poate mii de mentalităţi. E. Locard, *Op. cit,* p. 23.

[4] Se afirmă, de exemplu, că situaţii de identificare judiciar-penală a infractorilor pe baza urmelor de mâini, lăsate la locul săvârşirii faptei, s-au semnalat la timpul respectiv în Ţara Românească (1896), în Franţa, Anglia, Italia, (1902), în Germania (1904), în Ungaria şi Norvegia (1908), în Rusia (1909). A se vedea: И. Крылов, *Были ли легенды криминалистики,* Leningrad, 1987, p. 68; E. Stancu, *Investigarea ştiinţifică a infracţiunilor,* Bucureşti, 1986, p. 125.

descoperirea a 40-50% de cauze de furt, jafuri, năvăliri tâlhăreşti şi de alte crime grave, valoarea urmelor de mâini este excepţională, jucând un rol primordial în ceea ce priveşte identificarea autorului faptei, stabilirea participanţilor la săvârşirea actului penal, precum şi a altor împrejurări ale infracţiunii săvârşite.

Aplicarea urmelor de mâini în justiţia penală este înlesnită de mai mulţi factori. Primul este marea frecvenţă a urmelor de mâini la locul săvârşirii faptelor penale, ele formându-se în toate cazurile în care făptuitorul acţionează manual şi, fireşte, dacă acesta nu întreprinde măsuri pentru a nu lăsa urme. Urmele papilare rămân uşor imprimate pe diferite suprafeţe de la faţa locului, datorită secreţiei papilare ce acoperă suprafaţa palmară a mâini lor. Urmele vizibile se formează când mâna este murdară de sânge, vopsea, praf, tuş etc.

Al doilea factor favorizant în vederea utilizării urmelor de mâini în justiţia penală este existenţa sistemelor de înregistrare penală. Fără a atinge problema în detalii, menţionăm că una dintre modalităţile de înregistrare a persoanelor condamnate penal este cea dactiloscopică, care constă în fixarea desenelor papilare a celor 10 degete ale mâinilor pe fişe speciale şi crearea pe baza concentrării lor a fişierelor dactiloscopice. Datorită structurii sistematizate, acestea permit compararea urmelor ridicate de la locul faptei concrete cu cele ale persoanelor înregistrate. În acest context, se încadrează, de asemenea, şi evidenţa urmelor de mâini ridicate de la locul infracţiunilor nedescoperite. Prin compararea acestora se poate stabili autorul a două sau mai multor infracţiuni, ceea ce adeseori poate să sporească esenţial activitatea de urmărire a făptuitorului.

În fine, folosirea urmelor de mâini în procesul penal este benefic influenţată de capacitatea acestora de a contribui la identificarea directă şi cu certitudine a persoanelor care le-au lăsat. Posibilitatea identificării se datorează faptului că urmele de mâini reproduc elementele caracteristice ale desenelor papilare[1] de pe suprafaţa părţilor de contact ale mâinilor, care în ansamblu asigură indubitabil deosebirea unui individ de altul. Prin studii aprofundate s-a confirmat că desenelor papilare le sunt caracteristice, la nivel metodologic, trei proprietăţi în vederea identificării autorului urmelor.

Prima este proprietatea lor de a fi unice, excluzându-se posibilitatea existenţei a două desene papilare identice. Unicitatea desenelor papilare se datorează

[1] Pielea, învelişul exterior al corpului uman, este alcătuită din două straturi: dermic, de bază, şi epidermic, de suprafaţă (de natură cornoasă). Stratul dermic, în partea lui exterioară, este format dintr-o mulţime de proeminenţe conice, papile, în care se găsesc nervii periferici. Pe suprafaţa palmei mâinilor şi tălpilor picioarelor, proeminenţele papilare au dimensiuni sporite (0,2 mm) şi sunt dispuse liniar. Acoperindu-le, epiderma generează crestele papilare. Pe vârful lor se găsesc orificiile sudoripare, asigurând funcţia transpiratorie a pielii. Crestele papilare, despărţite de şănţuleţe, formează configuraţii complicate, cunoscute sub denumirea de desene papilare.

marii varietăţi de caracteristici structurale care, sub raport de dimensiune, formă şi poziţie, practic nu pot coincide în două desene[1] .

A doua proprietate a desenelor papilare, nu mai puţin importantă din punctul de vedere al materiei puse în discuţie, este fixitatea lor, adică proprietatea de a nu se schimba pe tot parcursul vieţii omului[2]. Formându-se deja pe parcursul vieţii intrauterine, desenele papilare, sub aspect structural, rămân intacte şi dispar doar după deces. Dacă orice caracteristică corporal-umană este supusă diferitor schimbări condiţionate de dezvoltarea şi îmbătrânirea organismului, desenele papilare, ca formă şi structură, sunt fixe.

A treia proprietate esenţială a desenelor papilare este inalterabilitatea acestora, ceea ce presupune imposibilitatea înlăturării, modificării sau distrugerii lor în condiţii fireşti. Distrugerea desenelor papilare poate fi obţinută numai prin transplantare sau prin alt mod de afectare a pielii, însoţită de vătămarea papilelor. În caz contrar, acestea vor restaura crestele şi desenele papilare în structura lor iniţială. Din aceste considerente, în literatura de specialitate proprietatea menţionată a desenelor papilare adeseori se tratează drept capacitate a lor de a se restabili.

2. Clasificarea desenelor papilare

Pe suprafaţa palmei mâinilor deosebim două regiuni anatomice cu desene papilare, care, la rândul lor, prin şanţurile flexorice se subîmpart fiecare în câte trei zone. Prima este regiunea digitală cu zonele falangei, falanginei şi falangetei, a doua, cea palmară, cu zonele digitopalmară, tenară şi hipotenară (fig. 22).

În orice zonă s-ar găsi un desen papilar, fiind reflectat într-o urmă de mâini, acesta poate avea valoare identificatoare. Şi, totuşi, o însemnătate vădit majorată au desenele de pe suprafaţa falangetelor. Aceasta se datorează atât frecvenţei lor la locul faptei, cât şi volumului caracteristicilor de structură, care se reflectă în urme. Practica demonstrează că urmele formate de celelalte zone ale palmei în raport cu cele ale falangetelor se întâlnesc rar şi, de regulă, oferă un material informativ relativ redus. Iată de ce clasificarea desenelor papilare în criminalistică se face pe baza desenelor zonei falangetelor. La etapa actuală se cunosc trei tipuri de desene papilare: *în arc, în laţ* şi *în cerc.*

Desenele papilare în arc sunt formate dintr-un singur curent de creste papilare, care încep de la o latură a falangetei şi, curbându-se în centrul ei, pleacă spre latura opusă. Desenele în arc sunt *simple* şi în *şatră.* Primele au curbura crestelor lină, uşor descrescând de la vârful degetului spre baza falangetei.

---

[1] Prin calcule speciale s-a constatat că un desen papilar digital conţine până la 150-200 detalii.

[2] I. Constantin, M. Rădulescu, *Dactiloscopia,* Bucureşti, 1975, p. 16.

Fig. 22. **Regiunile anatomice ale palmei:** ***A*** - regiunea digitală cu zonele: ***1*** – falangei, ***2*** – falanginei, ***3*** – falangetei; ***B*** – regiunea palmară cu zonele: ***a*** – digitopalmară, ***b*** – tenară, ***c*** – hipotenară

Ultimele, dimpotrivă, au curbura bruscă, în centru cu una sau mai multe creste în poziţie verticală (fig. 23).

Desenele în arc sunt mai puţin frecvente, constituind, conform datelor publicate, până la 6% din totalitatea desenelor papilare.

Desenele papilare în laţ au o structură mai complicată. În ele se disting lesne trei curente de creste papilare, formând zonele respective: centrală, periferică sau marginală şi bazală. *Crestele zonei centrale* început de la o latură a falangetei şi, atingând partea centrală a acesteia, revin spre aceeaşi latură, formând o figură în formă de laţ. Crestele zonei periferice în formă de arc, cu braţele pe ambele părţi laterale ale falangetei, acoperă zona centrală a desenului papilar din partea de sus şi din cele două părţi laterale. Crestele papilare bazale sunt plasate paralel şanţului flexoral, închizând zona centrală din partea de jos. Crestele zonei periferice şi cele bazale se intersectează pe partea

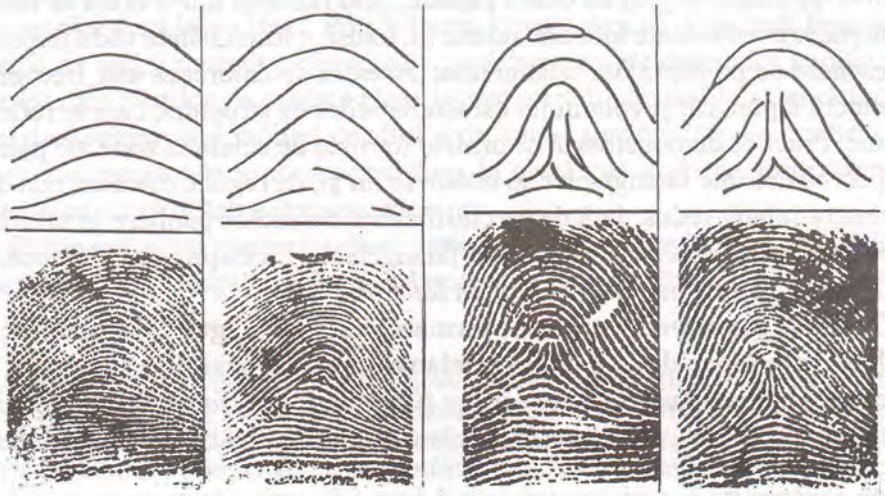

Fig. 23. Desene papilare în arc: ***a*** **- simple,** ***b*** **- în şatră**

opusă a direcţiei braţelor crestelor zonei centrale, formând o figură triunghiulară, numită deltă, după aspectul general asemănător literei greceşti delta[1] (fig. 24).

Desenele papilare în laţ variază în funcţie de numărul crestelor cuprinse de cele trei curente, forma şi direcţia acestora. Se disting vădit desene *simple în laţ,* sub aspect general de *rachetă,* în care braţele laţurilor se concentrează în centru, şi *curbe,* în care laţurile zonei centrale au o formă încovoiată (fig. 25).

Fig. 24. Desen papilar în laţ:
a – linii formate de crestele zonei centrale,
b – linii formate de crestele zonei periferice,
c – delta

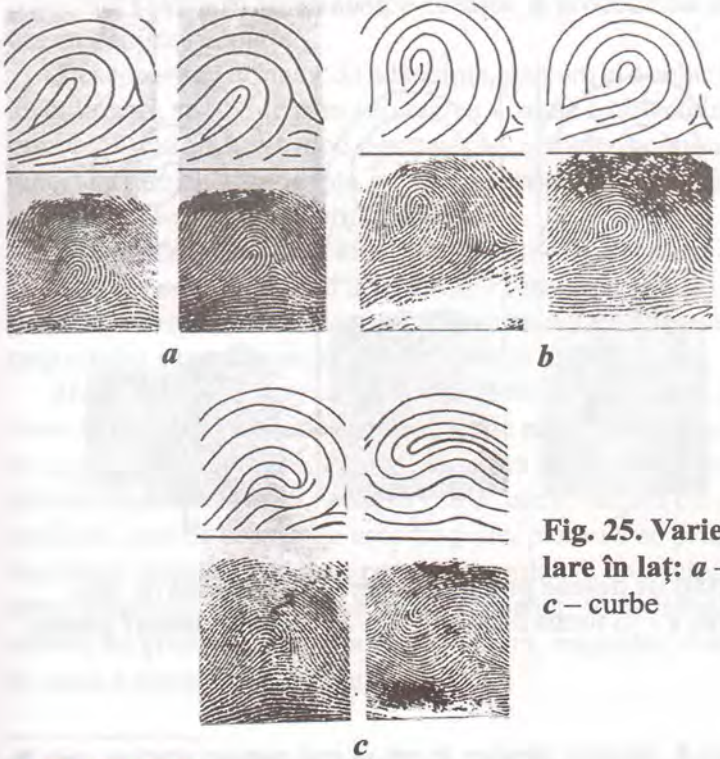

Fig. 25. Varietăţi de desene papilare în laţ: *a* – simple, *b* – rachetă, *c* – curbe

[1] И. Крылов, *Криминалистическое учение о следах.* Leningrad, 1976, p. 71; I. Mircea, *Criminalistica,* Iaşi, 1992, p. 98.

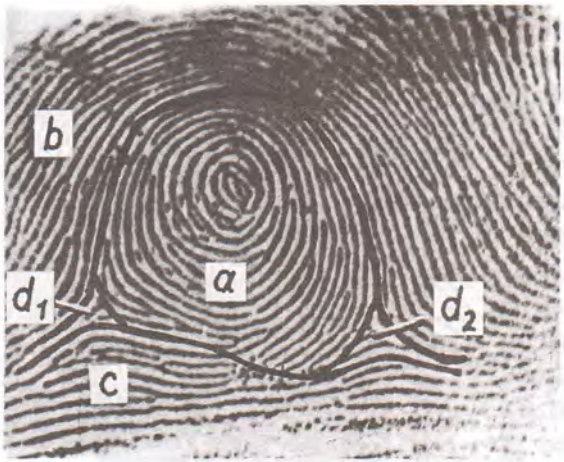

Fig. 26. Desene papilare în cerc:
a – linii formate de crestele zonei centrale, ***b*** – linii formate de crestele zonei periferice, ***c*** – linii formate de crestele zonei bazale, d_1, d_2 – deltele

Desenele papilare în laţ sunt cel mai frecvent întâlnite, constituind peste 60% din totalitatea desenelor papilare.

Desenele papilare în cerc, ca şi cele în laţ, sunt formate din trei curente de creste.

Spre deosebire de acestea, la desenele în cerc, crestele zonei centrale se prezintă în formă de cerc, spirală, oval. În acest tip de desene, crestele zonei periferice şi a celei bazale se intersectează pe ambele părţi laterale ale desenului (o particularitate distinctivă a acestui tip de desene), formând respectiv două delte[1] (fig. 26, 27).

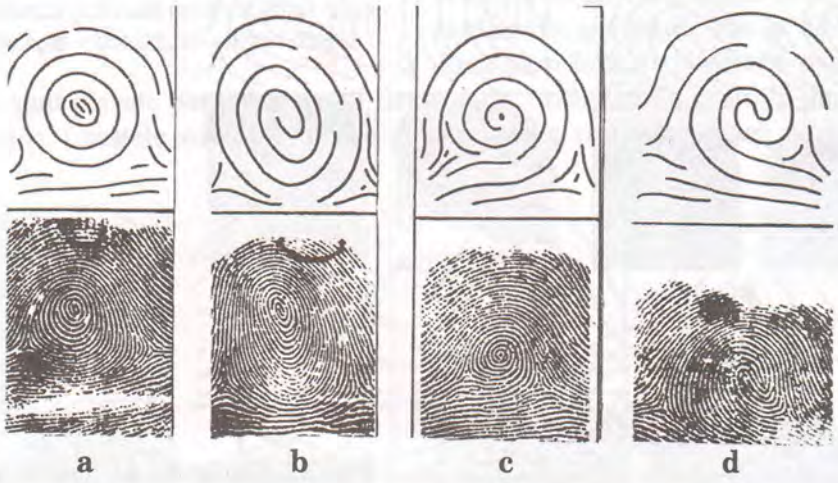

Fig. 27. Varietăţi de desene papilare în cerc: *a* – în formă de cerc, *b* – în formă de oval, c – în formă de spirală, d – în formă de lanţuri gemene

[1] În literatura criminalistică, desenele papilare în arc se mai numesc adeltice, cele în laţ – monodeltice, cele în cerc – bi- sau polideltice. A se vedea: E. Stancu, *Investigarea ştiinţifică a infracţiunilor,* Bucureşti, 1986, p.13.

3. Cercetarea urmelor de mâini

Prin cercetarea urmelor de mâini în criminalistică se subînţelege, pe de o parte, totalitatea formelor de activitate a organelor justiţiei penale efectuate în vederea descoperirii, fixării, ridicării şi interpretării urmelor pentru stabilirea împrejurărilor în care s-a comis fapta, pe de altă parte, examinarea acestora de către experţii criminalişti în scopul identificării făptuitorului şi stabilirea altor circumstanţe ale faptei săvârşite.

Urmele de mâini sunt lăsate la faţa locului drept rezultat al contactului mâinilor cu diferite obiecte din câmpul infracţional. În funcţie de natura acestor obiecte, se vor forma urme de adâncime pe corpuri plastice (plastilină, ceară, săpun, unt, ciocolată), de suprafaţă vizibile, formate prin stratificarea diferitor coloranţi (vopsea, sânge, funingine, cretă, mazut), şi de suprafaţă greu sesizabile sau invizibile, formate prin stratificarea secreţiei de transpiraţie[1].

Indiferent de natura lor, descoperirea urmelor de mâini presupune o căutare sistematică, bazată pe folosirea intensă a diferitor instrumente.

În primul rând, prin reconstituirea mintală a împrejurărilor locului faptei, organul de urmărire penală va delimita obiectele cu care s-a acţionat manual pe parcursul săvârşirii faptei. După aceasta se procedează la examinarea fiecărui obiect depistat în parte.

Descoperirea urmelor de adâncime, precum şi a celor formate prin depuneri de coloranţi, se obţine prin cercetarea vizuală a obiectelor pe care s-au format urmele. Fiind în acest mod descoperite, urmele menţionate se examinează în raport cu altele lăsate la faţa locului şi, concomitent, se fixează prin descrierea lor în procesul-verbal şi prin fotografiere.

Urmele de adâncime, cât şi cele formate prin depuneri de coloranţi, se ridică, cu excepţia cazurilor când acestea sunt intransportabile, în comun cu obiectul purtător, întreprinzându-se, totodată, măsuri de protejare, deoarece acestea în majoritatea cazurilor sunt de o persistenţă scăzută.

După cum demonstrează practica judiciară, cele mai frecvente şi mai valoroase în plan criminalistic sunt urmele de mâini lăsate prin transpiraţie. Aceasta se explică, în primul rând, prin existenţa permanentă pe suprafaţa palmară a sudorii – substanţa-bază a acestui gen de urme, numită din motivul dat şi secreţie papilară, care se desprinde uşor de piele, pentru a se prinde tot atât de uşor de suprafaţa obiectelor cu care persoana implicată contactează cu mâna, formând urme-amprente. În al doilea rând, sudoarea, fiind lipsită de corpuri dure, se aşterne fin şi uniform pe suprafaţa palmară, asigurând redarea deplină şi exactă în urme a desenelor papilare.

---

[1] În literatura criminalistică sunt delimitate, de asemenea, urmele de destratificare pe suprafaţa obiectului purtător de urme. Având în vedere atât frecvenţa, cât şi valoarea redusă a acestei categorii de urme, nu considerăm rezonabil să le acordăm aici atenţie.

În contextul celor enunţate, considerăm important să semnalăm, de asemenea, că secreţia papilară, datorită prezenţei unor săruri anorganice din componenţa sa, atribuie urmelor o relativă stabilitate[1]. În practică sunt cunoscute nenumărate cazuri de cercetare criminalistică a urmelor menţionate lăsate mai demult, de luni şi luni de zile.

Pe de altă parte, sudoarea este incoloră. Dat fiind acest fapt, urmele lăsate prin transpiraţie sunt greu sesizabile pe suprafeţe dure (sticlă, porţelan, ceramică, materiale polimerice, lemn polizat, metal şlefuit) şi invizibile pe suprafeţe absorbante (hârtie, carton, textile, furnir). Descoperirea lor impune aplicarea metodelor şi mijloacelor de evidenţiere.

Relevarea urmelor de mâini dificil sesizabile de pe suprafeţele menţionate anterior se obţine cu succes prin contrastarea lor. Obiectele presupuse ca purtătoare de urme se trec printr-o sursă de lumină (sau invers, sursa de lumină se îndreaptă asupra obiectului). Datorită nivelului diferit de absorbţie la lumină a secreţiei papilare şi a suportului, urmele apar pe deplin sesizabile. Rezultate vădite se obţin prin efectuarea cercetărilor într-o încăpere obscură. Ca sursă de lumină pot fi folosite o lampă electrică, o lanternă de buzunar, un dispozitiv special de lumină concentrată sau de radiaţii ultraviolete.

Acest procedeu însă este insuficient în cazul urmelor invizibile. Evidenţierea lor se realizează prin două metode: *de prăfuire* şi *chimică.*

Metoda de prăfuire constă în tratarea cu prafuri în contrast de culoare a suprafeţelor purtătoare de urme. Aderând la materia-bază a urmei, praful, după înlăturarea surplusurilor de pe suport, evidenţiază urmele. Tratarea cu praf se efectuează prin pulverizarea cu un pulverizator din masă plastică, cu care se acţionează prin apăsare pe părţile lui laterale sau prin depunere de praf pe suprafaţa purtătoare de urme cu ajutorul pensulei fine (Fleiţ). După depunerea unui strat relativ subţire de praf, suprafaţa suportului va fi prelucrată prin mişcările fine ale pensulei. În acest mod, surplusurile de prafuri se înlătură, iar urmele devin vizibile.

Dintre prafurile cel mai frecvent folosite menţionăm:

– praful de aluminiu (argentorat) de culoare albă strălucitoare, cu o putere mare de alipire la urmele sudoripare. Se utilizează cu succes la evidenţierea urmelor latente de pe sticlă, obiecte de mobilă, masă plastică;

– oxidul de zinc, de asemenea de culoare albă, cu aderenţa mărită. Se foloseşte la evidenţierea urmelor latente pe obiectele din sticlă în culori, masă plastică de culoare întunecată, cauciuc, piele;

---

[1] Timpul, în care urmele de mâini îşi păstrează capacităţile identificatoare, este în funcţie de mai mulţi factori. A se vedea, în acest sens, Г. Грановский. *Пороскопическая идентификация личности // Теория и практика криминалистической экспертизы*, Moscova 1961, p. 105.

– ceruza, un praf de culoare albă, care se foloseşte la evidenţierea urmelor latente pe obiectele de mobilă de culoare închisă, de masă plastică;

– grafitul, praf de culoare neagră, care dă rezultate eficiente în evidenţierea urmelor latente pe hârtie;

– oxidul de cupru, praf de culoare cafeniu-întunecată, practic poate fi folosit la evidenţierea urmelor latente de pe orice suprafeţe;

– bronzul, praf care se foloseşte la evidenţierea urmelor latente pe obiectele nichelate, pe suprafeţele obiectelor din porţelan, ceramică ş.a.

În literatura de specialitate sunt propagate şi alte substanţe ca, de exemplu, funingina, oxidul de cobalt, peroxidul de mangan, praful de ceară roşie ş.a.

În mod special, trebuie menţionată metoda magnetică de relevare a urmelor latente, aceasta fiind apreciată de practicieni ca acceptabilă şi dintre cele mai efective. Un element magnetic, montat într-un tub de masă plastică, se acoperă cu praf care, fiind trecut pe suprafaţa purtătoare de urme latente, le va evidenţia (fig. 28).

Se mai folosesc praful de fier şi combinaţiile din praf de fier cu oxid de cupru, cu oxid de cobalt şi amestecul în proporţii egale ale prafului de fier cu ale celui de aluminiu. Această metodă, numită în criminalistică „metoda pensulei magnetice", este universală, având rezultate pozitive indiferent de natura şi culoarea suprafeţei obiectului-suport.

Un aspect semnalat, în contextul celor de mai sus, constă în aceea că metodele descrise se folosesc atât în relevarea urmelor invizibile, cât şi pentru colorarea urmelor greu sesizabile, dacă, fiind descoperite, acestea se cer fixate pe pelicule adezive.

Fig. 28. Modul de utilizare a pensulei magnetice

Metoda chimică de relevare a urmelor latente, spre deosebire de cea de prăfuire, constă în tratarea suprafeţelor purtătoare de urme cu reactivi chimici care, intrând în reacţie cu factorii componenţi ai sudorii, colorează amprenta papilară

în măsura în care aceasta devine vizibilă. Metoda chimică se foloseşte, aşa cum e şi recomandată, în cazul cercetării urmelor latente vechi care, influenţate atât de factorul temporal, cât şi din alte cauze, şi-au pierdut proprietatea de a adera prafuri şi deci nu pot fi evidenţiate prin prăfuire.

Dintre substanţele chimice cunoscute şi care se bucură de atenţia sporită a criminaliştilor, menţionăm: *aburii de iod, ninhidrina* şi *nitratul de argint.*

În literatura de specialitate sunt propagate mai multe procedee de folosire a aburilor de iod[1]. În cadrul acestei lucrări, vom insista doar asupra aplicării iodului prin pulverizare, având în vedere accesibilitatea acestui procedeu, precum şi faptul că pulverizatorul cu iod este înaintat ca dispozitiv de descoperire a urmelor în componenţa tuturor truselor criminalistice de teren.

Un tub de sticlă, unde se introduc cristale de iod, este unit la o extremitate cu para dublă de cauciuc, menită să furnizeze curent de aer. La extremitatea opusă, tubul are un locaş în care se introduce vata de sticlă pentru reţinerea cristalelor. Vaporii de iod, care apar prin încălzirea tubului, prin acţiunile respective cu para de cauciuc, se pulverizează pe suprafaţa obiectului presupus ca purtător de urme latente (fig. 29).

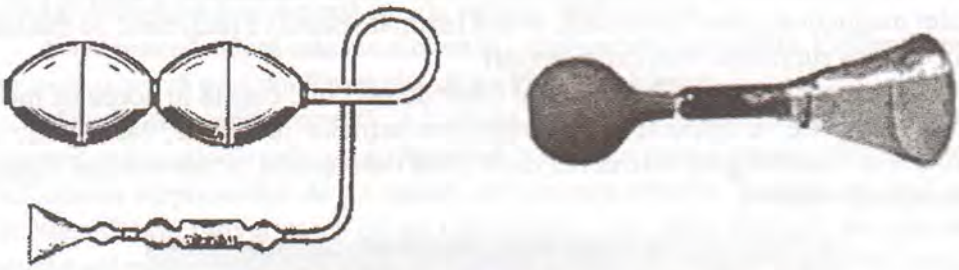

Fig. 29. Dispozitivul de pulverizare cu aburi de iod

Prin reacţie cu iodul, secreţia de transpiraţie se va colora într-un oranj-deschis, urma devenind pentru un timp scurt vizibilă. Pe măsura evaporării iodului, urma devine incoloră, invizibilă, acesta fiind dezavantajul procedeului. Deci, urmele evidenţiate prin folosirea aburilor de iod trebuie imediat întărite prin tratare cu praf de fier sau fixate pe cale fotografică.

O altă substanţă chimică cu capacitate de relevare a urmelor latente de mâini, îndeosebi a celor lăsate pe suprafaţa documentelor, este ninhidrina. Praful de ninhidrină dizolvat în acetonă (de 1%), cu ajutorul unei pensule fine sau tampon de vată, se depune pe suprafaţa documentului după ce acesta se ţine la căldură (80°), în apropierea unui bec sau reşou electric. Urmele relevate cu ninhidrină sunt stabile, persistente şi vizibile.

[1] C. Suciu, *Criminalistica,* Bucureşti, 1972, p. 216.

Cum s-a menţionat anterior, urmele latente de mâini se pot de asemenea evidenţia cu o soluţie de nitrat de argint. Varianta cea mai accesibilă în condiţii de teren constă în următoarele: soluţia de 5-10% de nitrat de argint în apă distilată cu ajutorul pensulei sau a tamponului de vată se depune pe suprafaţa obiectului purtător de urme (documente, obiecte din lemn ş.a.). În continuare, obiectul se usucă obişnuit şi, pentru a evita înnegrirea suportului, se spală cu apă distilată după ce se ilumineză cu o sursă puternică de lumină artificială sau cu razele solare. Sub influenţa soluţiei menţionate, sărurile din secreţia de transpiraţie se transformă în clorură de argint, care, fiind supuse acţiunii luminii, se înnegresc[1]. Urmele relevate în acest mod se recomandă a fi fixate prin tratarea suportului cu un fixator fotografic.

În încheiere trebuie să semnalăm, fie sub aspect informativ, că, la momentul actual, pentru descoperirea urmelor latente se propun şi procedee bazate pe realizările de vârf ale ştiinţelor naturale ca, de exemplu, a radiaţiilor de tip laser, a izotopilor radioactivi, a unor substanţe noi luminiscente, care, deocamdată, pot fi aplicate doar în condiţii speciale de laborator[2].

Pentru ca urmele de mâini să fie folosite la stabilirea adevărului, acestea trebuie fixate şi ridicate din locul descoperirii lor. Principalul mijloc de fixare, sub aspect procedural, îl constituie procesul-verbal în care se vor consemna prin descriere obiectele purtătoare de urme şi caracteristicile suprafeţei-suport, metodele şi mijloacele de descoperire folosite, genul urmelor descoperite, procedeele şi materialele aplicate în scopul fixării, ridicării şi conservării lor.

Alt mijloc prioritar în vederea fixării urmelor de mâini este fotografia. Metodele de aplicare a fotografiei judiciare au fost expuse în compartimentul respectiv. Fără a proceda la o nouă analiză a acestora în detalii, reamintim condiţiile principale de fotografiere:

– urmele de mâini se fotografiază astfel, încât pe fotografie să fie reflectat, în întregime sau parţial, obiectul purtător de urme. Trebuie să fie clară poziţia spaţială a urmelor;

– dacă pe un obiect s-au descoperit mai multe urme, ele se vor fotografia în ansamblu şi fiecare în parte;

– fotografia urmelor de mâini trebuie să redea cu posibilă claritate detaliile caracteristice ale desenului papilar;

– urmele de adâncime şi vizibile se vor fotografia pe măsura descoperirii, cele latente – după relevarea lor.

---

[1] În condiţii de laborator se aplică un procedeu mai laborios. Suprafaţa obiectului, acoperită cu un strat subţire de nitrat de argint în apă distilată (de 5%), se expune pe câteva minute la un bec de 100 W_v, după ce se developează şi se fixează în ordinea prelucrării cu chimicale a materialelor fotografice. A se vedea, în acest sens, Н. Селиванов ş. a. *Обнаружение невидимых и маловидимых следов,* Moscova, 1975, p. 35.

[2] Г. Грановский, *Основы трасологии,* Moscova, 1974, p. 73.

Fotografierea se face de la o distanţă mică (15–20 cm), prin ataşarea inelelor intermediare la obiectivul aparatului de fotografiat.

Ridicarea urmelor de mâini se efectuează prin ridicarea propriu-zisă a obiectelor purtătoare de urme, prin transferarea urmelor relevate pe pelicule adevize sau prin mulare.

Ridicarea obiectelor purtătoare de urme de mâini se subordonează regulilor generale de ridicare a corpurilor delicte. Unica condiţie de care trebuie să se ţină cont constă în aceea că ridicarea acestor obiecte impune prevederi ce garantează buna stare a urmelor.

Obiectele dure (sticlă, metal, lemn, ceramică, masă plastică etc.) se manipulează cu mâinile înmănuşate sau prin intermediul unei batiste; cele flexibile (documentele, celofanul şi diferite alte pelicule) se prind cu ajutorul pensetei. În cadrul manipulării, obiectele purtătoare de urme se prind de părţile pe care relativ rar rămân urme. Obiectele purtătoare de urme de mâini se ambalează în materiale dure (din furnir, scândură, carton presat etc.), astfel ca suprafeţele purtătoare de urme să nu fie în contact cu alte obiecte, precum şi cu pereţii ambalajului.

În cazurile în care ridicarea obiectelor purtătoare de urme relevate prin prăfuire este imposibilă din cauza dimensiunilor mari (mobilă, uşă, autovehicul), se recurge la transferarea urmelor pe pelicule adezive. În acest scop, se folosesc pelicule special confecţionate (dactiloscopice), ce constau din două foi de celuloid: de bază, acoperit cu un strat adeziv de nitroceluloză sau gelatină, şi protector. În cazul necesar, foaia protectoare se înlătură, iar cea adezivă se suprapune urmei. Prin apăsare, aceasta va fi acoperită cu praful folosit pentru relevarea urmei, transferând-o la precizie. Industria produce peliculă dactiloscopică transparentă, albă şi neagră. Alegerea peliculei se face în funcţie de culoarea prafurilor folosite pentru relevarea urmelor. În lipsa peliculei dactiloscopice, se recomandă folosirea materialelor fotografice.

Procedeul folosirii lor este următorul: materialul fotografic se umezeşte în apă caldă, se scutură şi se zvântă, apoi se suprapune urmei prăfuite. Stratul de gelatină, substanţa-bază a halogenurii de argint asigură transferarea urmelor de detaliu.

Transferarea urmelor de mâini evidenţiate prin prăfuire se poate exercita de asemenea cu ajutorul materialelor polimerice. Un rol prioritar în acest sens îl are soluţia cunoscută sub denumirea de pasta „K", cu catalizatorul nr. 18, în corelaţie 1/7-1/10, cu sau fără adăugire de coloranţi.

Urmele de mâini se supun unei examinări preliminare, drept rezultat al căreia organul cu funcţie de urmărire penală înaintează versiuni privind autorul lor, sfera de interese, motivul şi modul de activitate a acestuia la faţa locului[1].

[1] Gh. Golubenco, *Metodica examinării preliminare a urmelor şi altor semne materiale la faţa locului // Urmele infracţiunii*, Chişinău 1999, p. 48.

Versiunile privind apartenenţa urmelor se verifică prin intermediul expertizei dactiloscopice, sarcina principală a căreia constă în identificarea persoanei creatoare de urme.

Expertiza dactiloscopică se bazează pe cercetarea comparativă a detaliilor caracteristice ale desenelor papilare, a altor elemente de structură a suprafeţei palmare. Aceste detalii sunt următoarele:

– începutul liniei papilare, respectiv capătul liniei din partea stângă a desenului papilar;

– sfârşitul liniei papilare sau capătul liniei, situat în partea sângă sau dreaptă a desenului;

– ramificarea liniei papilare sau dedublarea vădită a liniei;

– contopirea liniei papilare sau asamblarea, contopirea a două sau mai multe linii;

– inelul papilar: element format prin dedublare de linie în formă de cerc;

– butoniera papilară: element format prin dedublare de linie, în formă alungită;

– cârligul papilar: fragment mic de linie unit cu linia mai mare;

– anastomoza papilară: fragment mic de linie, care uneşte în formă de pod alte două linii;

– furcarea liniei papilare: despărţirea liniei papilare în două sau mai multe linii cu prelungire mică (bifurcare, trifurcare);

– fragmentul liniei papilare: linie cu dimensiuni liniare mici (fig. 30).

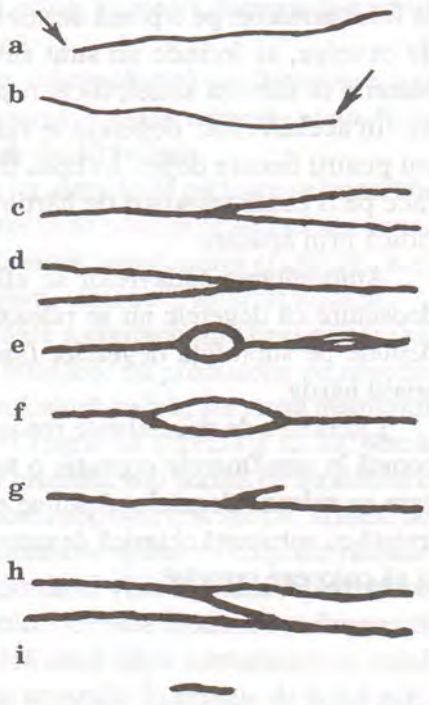

Fig. 30. Detalii caracteristice ale desenelor papilare: ***a*** – începutul liniei; ***b*** – sfârşitul liniei, ***c*** – ramificarea liniei; ***d*** – contopirea linie, ***e*** – inelul papilar; ***f*** – butoniera papilară, ***g*** – cârligul papilar, ***h*** – anastomoza papilară, ***i*** – fragmentul liniei papilare

În procesul examinărilor dactiloscopice, pot avea valoare identificatoare şi alte elemente ale reliefului suprafeţei palmare, inclusiv liniile flexorice, liniile albe, cicatricele, porii.

În acest aspect, considerăm oportun să amintim, fie doar pentru informaţie, regula celor 12 elemente caracteristice coincidente, potrivit căreia un număr de 12 puncte papilare coincidente, stabilite în două desene papilare, comparate este

suficient pentu o concluzie certă că acestea au fost lăsate de una şi aceeaşi persoană. Bazată pe calcule matematice exacte, regula celor 12 puncte de coincidenţă, deşi nu a fost privată de atenţie din partea specialiştilor din mai multe ţări europene, nu a fost studiată şi dezvoltată, pentru că practica expertuală dactiloscopică demonstra fără echivoc posibilitatea identificării certe a unei persoane, în baza coinciderii doar a patru-cinci elemente caracteristice, dacă acestea fac parte din categoria celor rar sau mai rar întâlnite: anastomoză, trifurcare, inel sau punct papilar, butornieră ş.a.[1]. Până la identificarea persoanei suspecte, care a lăsat urme de mâini, expertului i se solicită să stabilească, dacă urmele ridicate de la faţa locului conţin suficiente elemente de identificare, precum şi determinarea modului în care au fost lăsate, la ce tip se referă desenele papilare ş.a. Eficienţa expertizei dactiloscopice în mare măsură depinde de calitatea materialelor de comparaţie. Amprentarea persoanelor suspecte se efectuează cu ajutorul mijloacelor din trusele criminalistice în felul următor: pe o placă de sticlă sau de masă plastică, cu ajutorul ruloului de cauciuc, se întinde un strat subţire de tuş tipografic. Degetele persoanei bănuite se rulează astfel, încât tuşul să se depună uniform pe toată suprafaţa lor. În acelaşi mod, degetele se rulează pe fişa dactiloscopică în spaţiul indicat pentru fiecare deget. În lipsa fişelor dactiloscopice, amprentarea se poate face pe o coală standard de hârtie albă. Amprentele altor regiuni palmare se ridică prin apăsare.

Amprentarea cadavrelor se efectuează prin aceeaşi modalitate, cu unica deosebire că degetele nu se rulează, aceasta fiind imposibil. Stratul de tuş se depune pe suprafaţa degetelor (sau palmei) cu ruloul, după ce pe degete se apasă hârtia.

Literatura de specialitate recomandă metoda chimică de amprentare, care constă în următoarele operaţii: o tuşieră se impregnează cu reactiv incolor, pe care se rulează degetele. Apoi se execută aceeaşi rulare a degetelor pe hârtia tratată cu substanţă chimică de natură să intre în reacţie cu reactivul de pe degete şi să coloreze urmele[2].

---

[1] L. Cârjan, M. Chiper. *Criminalistica: tradiţie şi modernism*, Bucureşti, 2009, p. 135.
[2] Colectiv de autori, *Tratat practic de criminalistică,* vol. I. Bucureşti, 1976, p. 144.

§ 3. Cercetarea criminalistică a urmelor de picioare

1. *Noţiunea şi clasificarea urmelor de picioare*

Prin noţiunea de urme de picioare, în criminalistică se înţeleg modificările produse pe o suprafaţă, ca rezultat al contactului picioarelor omului cu ea[1].

Urmele de picioare se formează datorită presiunii greutăţii corpului atât în timpul staţionării acestuia, cât şi în cadrul deplasării lui în spaţiu. E de menţionat că urmele de picioare se vor forma la faţa locului inevitabil în toate cazurile în care săvârşirea faptei implică acţiuni ce duc la contactul picioarelor făptuitorului cu elementele materiale ale anturajului şi, firește, dacă acestea sunt apte să primească urme.

La locul faptei se pot întâlni urme de picioare *izolate* şi *în formă de cărare.* Urmele izolate sunt ale unui singur picior sau ale ambelor, formarea cărora este lipsită de legătura logică a mersului sau a fugii. Cărarea urmelor se prezintă ca un ansamblu al urmelor picioarelor drept şi stâng, succesiv formate în cadrul deplasării omului în spaţiu prin mers sau fugă.

După factorul de formare a urmelor, în criminalistică se deosebesc trei categorii de urme de picioare: *urme ale picioarelor goale, urme de picioare în ciorapi,* denumite şi *semiîncălţate,* şi *urme de încălţăminte.*

După modificările produse prin formarea lor, urmele de picioare se împart în urme *de adâncime* şi urme *de suprafaţă.* Urmele de adâncime se întâlnesc mai frecvent în sol moale sau în pământ afânat, în nisip umed, noroi şi zăpadă, mai rar în materiale de altă natură, cum ar fi ghipsul, cimentul, asfaltul încălzit.

Urmele de suprafaţă se formează ca urmare a contactului tălpii piciorului sau al încălţămintei cu suprafeţele dure. Se întâlnesc cu predilecţie pe obiecte de construcţie (linoleum, parchet, podea de scândură, asfalt, pervazul geamului etc.) sau pe cele de mobilă (mese, scaune). Urmele de suprafaţă se formează prin depuneri sau ridicări de substanţe şi se prezintă sub formă de stratificare sau destratificare, primele prevalând. În procesul deplasării în spaţiu, urmele de picioare se formează în momentul în care greutatea de apăsare a corpului rămâne pe un picior, iar talpa piciorului sau a încălţămintei vine în contact perfect cu suprafaţa. Astfel are loc formarea urmelor statice. Urmele dinamice se formează în cazurile când în finalul formării urmei, adică când talpa contactează cu solul sau cu alt obiect, piciorul lunecă pe suprafaţa acestuia. În urmele de acest gen, elementele construcţiei exterioare ale piciorului sau ale încălţămintei sunt redate într-o formă denaturată şi deci utilitatea lor în scopul stabilirii obiectului care le-a lăsat este limitată.

---

[1] D. Ionete, *Urmele picioarelor // Tratat practic de criminalistică,* vol. I, Bucureşti, 1976, p. 148.

O categorie specifică de urme sunt amprentele plantare de pe suprafaţa interioară a încălţămintei. Formându-se în baza secreţiei de transpiraţie, a prafului şi a altor substanţe pulverulente ce pătrund în încălţăminte pe parcursul exploatării ei, urmele menţionate reproduc uneori elemente caracteristice ce pot să asigure identificarea persoanei care a purtat-o.

2. Însemnătatea urmelor de picioare

Însemnătatea criminalistică a urmelor de picioare este determinată de datele informativ-probante pe care acestea le pot furniza. Exemplele din practica judiciară confirmă că urmele de picioare contribuie considerabil la descoperirea şi cercetarea diverselor infracţiuni, fiind depăşite sub aspect informativ doar de urmele de mâini. Accentuând acest moment, precizăm că nivelul informativ al urmelor de picioare depinde, pe de o parte, de modul de formare a lor, iar, pe de altă parte, de factorul care le formează.

Urmele de picioare se pot lăsa stând pe loc, precum şi în mers obişnuit sau în fugă. Cele lăsate staţionând reproduc, cu cea mai mare precizie, structura reliefică a părţii de contact a picioarelor goale, semiîncălţate sau a încălţămintei. Urmele lăsate din mers sau din fugă, în raport cu cele menţionate, au un mecanism de formare mai complicat. În mers, formarea urmei începe de la contactul călcâiului cu suprafaţa respectivă, după care urmează o rulare a tălpii spre vârf. În cadrul acestei rulări, are loc imprimarea succesivă în urmă a celorlalte zone ale tălpii. În urmele de adâncime, formate în mers sau din fugă, zonele călcâiului şi ale vârfului tălpii devin mai reliefate datorită împingerii energice pe călcâi la începutul pasului şi pe degete în momentul eforturilor de deplasare a corpului înainte.

Acest mecanism de formare determină unele proprietăţi ale urmelor. În primul rând, în ele se observă elemente de lunecare în direcţii opuse – în zona călcâiului şi a vârfului tălpii (în zona călcâiului înainte, în zona vârfului tălpii înapoi). Elementele caracteristice de pe aceste suprafeţe, de regulă, sunt totalmente sau parţial deformate. În al doilea rând, acest proces de natură dinamică conduce la denaturări de dimensiuni, urmele fiind mai scurte decât talpa, în funcţie de sporirea vitezei. Urmele picioarelor goale reproduc structura morfologică a piciorului, conturul şi relieful suprafeţei plantei. În condiţii favorabile, în atare urme se pot reproduce desenele papilare, care determină valoarea lor criminalistică. În funcţie de natura suportului, aceste urme pot reflecta caracteristici (de relief, papilare, şanţuri de flexiuni, bătături, cicatrice etc.) utile cercetării criminalistice, contribuind uneori chiar la identificarea persoanei care le-a lăsat.

Urmele de picioare în ciorapi, la care în mod condiţionat se pot anexa şi cele de pe suprafaţa interioară a încălţămintei, redau caracteristicile anatomice

ale plantei, precum şi cele ale structurii ţesăturii ciorapului, care pot constitui elemente importante în vederea identificării. Totodată, în practică s-a confirmat că urmele de picioare goale, ca şi cele ale picioarelor în ciorapi, se întâlnesc relativ rar. La faţa locului prevalează urmele de încălţăminte, fapt ce se datoreşte capacităţii încălţămintei, de a forma urme cu conţinut identificator majorat. Talpa încălţămintei, ca factor de formare, datorită modului de confecţionare şi prin exploatare, capătă elemente caracteristice individuale. Acestea, în condiţii favorabile, se reproduc în urme, asigurând efectuarea cu succes a cercetărilor criminalistice.

Cum am menţionat deja, urmele de picioare pot fi lăsate la faţa locului şi sub aspect de cărare, care, vizavi de elementele caracteristice ale urmelor propriu-zise, pot furniza date de valoare criminalistică importantă privind deprinderile persoanei în cauză. Mersul, ca formă de activitate umană, reprezintă un complex de mişcări coordonate necesare deplasării în spaţiu. La baza acestora se găsesc deprinderile obţinute de fiecare individ, ca urmare a unui îndelungat proces de învăţare a mersului. Particularităţile individuale ale deprinderilor de a merge se materializează sub formă de elemente caracteristice ale cărării urmelor, dintre care menţionăm:

– *linia direcţiei mersului:* axa cărării de urme, indicând direcţia mersului;

– *linia mersului:* linia frântă, segmentele căreia unesc punctele extreme din spate ale urmelor create consecutiv de piciorul drept şi de cel stâng;

– *lungimea paşilor* picioarelor drept şi stâng;

– distanţa dintre punctele extreme din spate ale urmelor consecutiv lăsate de picioare;

– *lăţimea pasului:* distanţa cuprinsă între extremităţile interioare ale urmelor lăsate de piciorul drept şi de cel stâng;

– *unghiul paşilor picioarelor drept şi stâng:* figură formată de întretăierea axei urmelor picioarelor respective cu linia direcţiei mersului (fig. 31).

Cercetarea acestor elemente în particular sau în ansamblu poate conduce la concluzii principiale privind persoana suspectă. Pe baza elementelor cărării urmelor se pot pronostica apartenenţa la sex a persoanelor participante la operaţia cercetată, caracteristicile fizice şi eventualele defecte anatomice ale acestora, starea lor psihică, greutatea ş.a.

Ritmul şi direcţia deplasării, de exemplu, se apreciază după poziţia picioarelor, lungimea paşilor şi unghiul mersului. Aceste elemente în comun cu forma urmelor denotă apartenenţa la sex a persoanei în cauză. Lungimea paşilor în mers obişnuit la bărbaţi este în medie de 70-90 cm, iar la femei – de 50-60 cm. Urmele lăsate în fugă se disting prin forma lor vădit arcuită.

Defectele anatomice (proteză, rană ş.a.) se reflectă în cărarea urmelor prin lungimea diferită a paşilor unui picior, în raport cu celălalt, şi prin apariţia unor

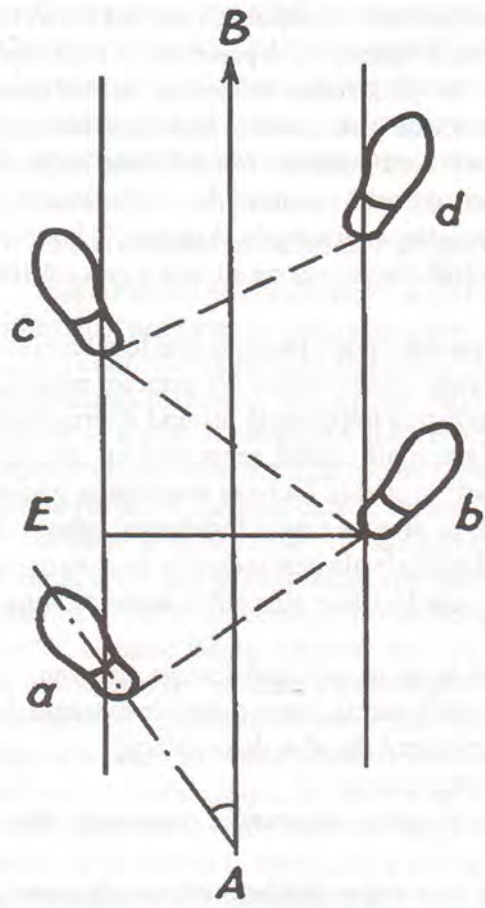

Fig. 31. Elementele cărării urmelor de picioare: ***AB*** – linia direcţiei mersului, ***a, b, c, d*** – linia mersului, ***ac, bd*** – lungimea paşilor, ***Eb*** – lăţimea pasului, ***aAB*** – unghiul pasului.

elemente suplimentare, cum ar fi a celor de târâre a piciorului afectat.

Starea psihologică (oboseala, ebrietatea), precum şi bolile care afectează organele de echilibru, se vor reflecta prin schimbarea nejustificată a direcţiei deplasării, opririi, căderii etc.

Luând în considerare cele de mai sus, putem afirma că urmele de picioare ocupă un loc prioritar în cercetările criminalistice, însemnătatea lor fiind apreciată sub trei aspecte:

1) în vederea stabilirii împrejurărilor locului faptei în cadrul cercetării acestuia prin aprecierea pe baza urmelor, a căilor de pătrundere şi plecare a făptuitorului, a acţiunilor săvârşite şi a factorului de timp al infracţiunii;

2) în vederea urmăririi imediate a făptuitorului, folosindu-se date exacte despre direcţia şi modul deplasării, particularităţile mersului, caracteristicile fizice şi anatomice ale persoanei suspecte;

3) în vederea identificării factorului care a lăsat urme (a persoanei suspecte sau a încălţămintei) prin intermediul expertizei traseologice.

3. Fixarea şi ridicarea urmelor de picioare

Urmele de picioare, indiferent de natura lor, se descoperă prin cercetarea vizuală la faţa locului a tuturor suprafeţelor pe care este posibil să se calce. În acest scop vor fi examinate:

– suprafeţele de duşumea şi alte obiecte de construcţie din încăperea în care s-au desfăşurat acţiunile cercetate;

– suprafeţele de teren ale spaţiului deschis, pe unde a venit şi a plecat făptuitorul;

– obiectele aflate în calea direcţiei de deplasare a făptuitorului, precum şi cele exploatate pe parcursul săvârşirii faptei (mese, scaune, lăzi etc.).

În condiţii nefavorabile, în căutarea urmelor de picioare se pot folosi surse de lumină dirijată şi instrumente optice de mărire (reflector, lupă).

Urmele de picioare, atât cele de adâncime, cât şi cele de suprafaţă, sunt supuse acţiunilor mai multor factori de natură să le distrugă. Fiind descoperite, ele impun măsuri de protejare. De fenomenele naturii (vânt, ploaie, zăpadă), urmele se vor proteja prin acoperire cu vase sau pelicule impermeabile. În vederea excluderii unor activităţi umane, care ar provoca deteriorări, urmele se acoperă cu obiecte de persistenţă avansată, ca, de exemplu, o ladă, albie, covată etc. Descoperite, urmele de picioare se fixează prin descrierea, în procesul-verbal de cercetare la locul faptei, a trăsăturilor lor generale şi particulare. Procesul-verbal, fiind forma procesuală de fixare a urmelor, trebuie să conţină date referitor la natura urmei (de picior, de încălţăminte, de adâncime, de suprafaţă, de stratificare ori de destratificare), forma ei generală şi a reliefului (în urmele de picioare goale, dacă se disting desene papilare), dimensiunile urmei. Astfel, prin măsurări precise se vor stabili şi fixa:

– *în urmele plantei:* lungimea urmei – distanţa dintre extrema posterioară a călcâiului şi cea anterioară a degetelor; lăţimea urmei – distanţa dintre extremele laterale ale regiunii metarsiene; lăţimea urmei în regiunea tarsiană (arcadă) şi a călcâiului în zona centrală. În cazurile posibile se fixează unghiul (în grade) format de întretăierea liniei, care uneşte vârful degetelor mare şi mic cu dreapta tangentă cu interiorul urmei;

– *în urmele de încălţăminte:* lungimea urmei – distanţa dintre extremele vârfului urmei şi a tocului; lungimea pingelei, a regiunii intermediare şi a tocului; lăţimea pingelei, a regiunii intermediare şi a tocului (fig. 32, 33).

Un rol prioritar în vederea fixării urmelor de picioare îi aparţine fotografiei. Procedeele de fotografiere a urmelor au fost formulate în compartimentul consacrat fotografiei judiciare. Relevăm, în acest context, că indiferent de natura lor, urmele de picioare vor fi fixate pe trei feluri de fotografii executate la faţa locului: schiţă, de nod şi de detaliu. În aşa mod, urmele se vor fixa atât în ansamblul obiectelor din spaţiul săvârşirii faptei, precum şi izolat, fiind purtătoare de elemente caracteristice identificatoare.

Urmele de picioare practic rar pot fi ridicate în comun cu obiectul purtător. Prin ridicare, se înţelege mularea urmelor de adâncime şi transferarea celor de suprafaţă, aplicându-se în acest scop diferite materiale. Cel mai frecvent material de mulare utilizat, fapt confirmat şi de practica judiciară, este pasta de ghips. Aplicarea acestui material se face în felul următor: după pregătirea în prealabil a urmei, în sensul înlăturării corpurilor „străine" şi îngrădirea urmei cu un val de sol sau cu carton, pentru a se preveni revărsarea pastei, se trece la

prepararea compoziţiei de ghips. Într-un vas deschis cu 700-800 ml de apă[1] se toarnă treptat praf de ghips uscat şi cernut, amestecându-l prin mişcări energice, pentru a nu permite formarea boţurilor.

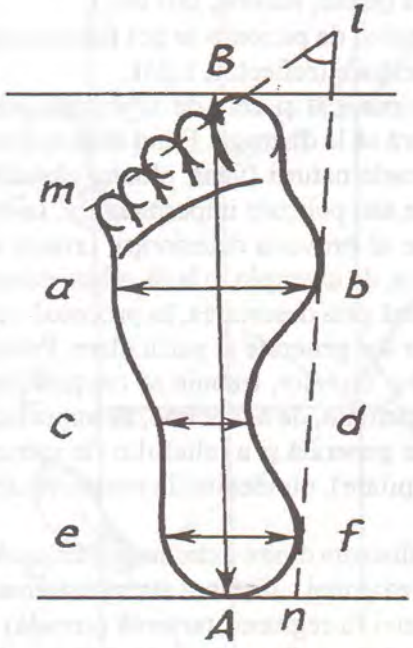

Fig. 32. Măsurarea urmei plantei piciorului: ***AB*** – lungimea urmei; ***ab*** – lăţimea urmei; ***cd*** – lăţimea arcadei; ***ef*** – lăţimea călcâiului; ***mln*** – unghiul degetelor

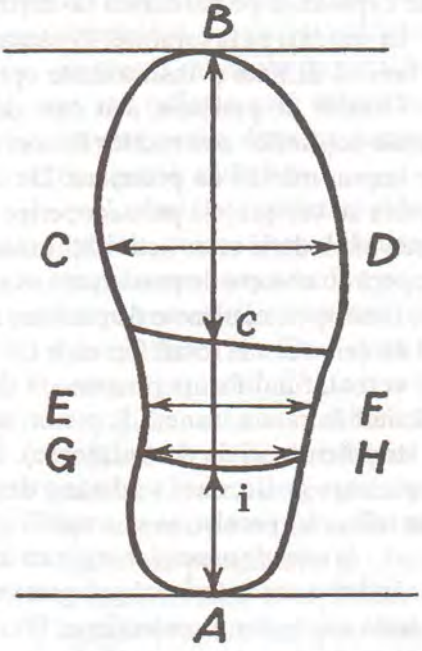

Fig. 33. Măsurarea urmei de încălţăminte: ***AB*** – lungimea urmei, ***Bc, ci, IA*** – lungimea respectiv a pingelei, părţii intermediare şi a tocului, ***CD*** – lăţimea pingelei, ***EF*** – lăţimea părţii intermediare, ***GH*** – lăţimea tocului

Când compoziţia ajunge la consistenţa asemănătoare smântânei, se toarnă în urmă un strat, care să acopere cel puţin jumătate din adâncimea urmei. Asupra acestui strat se fixează armătura mulajului, formată din 3-4 beţişoare de lemn sau sârme pregătite în prealabil. Pe un element al armăturii, se leagă o sfoară, menită să servească la fixarea etichetei cu datele necesare privind urma ridicată. Când stratul turnat se va întări puţin, peste armătură se toarnă pasta de ghips până la îngroşarea suficientă a mulajului.

După întărire[2], mulajul se sapă uşor împrejur, pentru ca ulterior să fie ridicat din sol manual. Solul lipit de mulaj se spală sub un jet de apă, fără a se folosi perii, cârpe sau alte obiecte.

[1] De regulă, acesta este volumul maxim necesar pentru mularea unei urme.
[2] În condiţii normale, pentru întărirea mulajului de ghips sunt necesare 25-30 min.

Mularea urmelor în zăpadă, în sol zgrunţuros sau nisipos este precedată de operaţii privind întărirea lor. Cea mai simplă metodă de întărire a urmei constă în pulverizarea pe suprafaţa ei a unui strat subţire de ghips, ulterior pulverizat cu apă. Peste crusta subţire de ghips se toarnă pasta de mulaj în ordinea menţionată anterior, cu o singură remarcă: pasta de ghips pentru mularea urmelor în zăpadă se prepară în apa adusă la temperatura zăpezii, prin ţinerea ei un oarecare timp în condiţiile în care se efectuează operaţia de mulare. Pentru întărirea urmelor în sol nisipos, se recomandă depunerea în ele, tot prin pulverizare, a unui strat subţire de perclorvenil, dizolvat în proporţie de 8% în acetonă. Polimerizându-se, soluţia de perclorvenil leagă elementele grunţului şi, după 20-30 de minute, se poate efectua mularea cu ghips, uneori chiar ridicarea urmei.

În literatura de specialitate se insistă asupra folosirii, pentru mularea urmelor de picioare, a sulfului topit, parafinei, cerii şi a unor polimeri de o uzitate mai redusă în prezent[1].

Referitor la ridicarea urmelor de suprafaţă, la etapa actuală se folosesc peliculele dactiloscopice, hârtia fotografică şi plăcile de cauciuc. Aplicarea peliculei dactiloscopice urmează acelaşi procedeu ca la ridicarea urmelor de mâini relevate prin prăfuire.

În lipsa peliculei adezive speciale, urmele se pot ridica cu ajutorul hârtiei fotografice, pregătită în prealabil. Pentru urmele lăsate de substanţe de culoare albă (ciment, alabastru, var, făină), se aplică hârtie cu emulsie neagră, şi invers, pentru urmele lăsate de substanţe de culoare neagră (mangal, funingine, smoală) se va aplica hârtie cu emulsie albă[2].

La locul descoperirii urmelor, hârtia se înmoaie în apă caldă, se zvântă şi se suprapune urmei, apăsându-se cu un rulou de cauciuc sau cu mâna. Tot în aşa mod se foloseşte placa de cauciuc, aceasta fiind în prealabil prelucrată pe una din părţi cu glaspapir, până la formarea unui relief neted.

La etapa finală a cercetării urmelor de picioare prin examinarea lor de criminaliştii-experţi, se pot clarifica două probleme esenţiale:

– dacă urmele plantei au fost lăsate la faţa locului de persoanele de la care s-au luat modelele de comparaţie;

– dacă urmele de încălţăminte au fost lăsate de încălţămintea ridicată de la persoana suspectă.

Aceasta se va baza pe stabilirea, prin comparare, a coincidenţei elementelor caracteristice ale urmei cu cele ale piciorului, prezentate în modelele de comparaţie sau ale încălţămintei în cazul urmei respective. Caracteristicile generale

---

[1] C. Suciu, *Criminalistica,* Bucureşti, 1972, p. 246; I. Mircea, *Criminalistica,* Iaşi, 1992, p. 11.

[2] Hârtia de culoare albă se obţine prin tratarea emulsiei fotografice fără a fi expusă în baia de fixaj şi spălare. Cea de culoare neagră se obţine prin developarea, fixarea şi spălarea hârtiei expuse la lumină.

ale plantei piciorului sunt: forma şi dimensiunule plantei, mărimea şi poziţia degetelor, forma liniilor flexorice. Caracter individual au crestele şi desenele papilare, cicatricele, bătăturile, crăpăturile de piele, defectele accidentale şi anatomice.

La examinarea urmelor de încălţăminte, se vor compara modelul încălţămintei, forma şi mărimea tălpii, forma vârfului, configuraţia liniei din urmă a pingelei şi cea dinainte a tocului, modalitatea de prindere a tălpii, alte elemente de ordin general.

Rolul decisiv în procesul de identificare îl va avea coincidenţa caracteristicilor individuale sub formă de elemente reliefante, diferite defecte provenite din confecţionarea, exploatarea şi repararea încălţămintei (fig. 34).

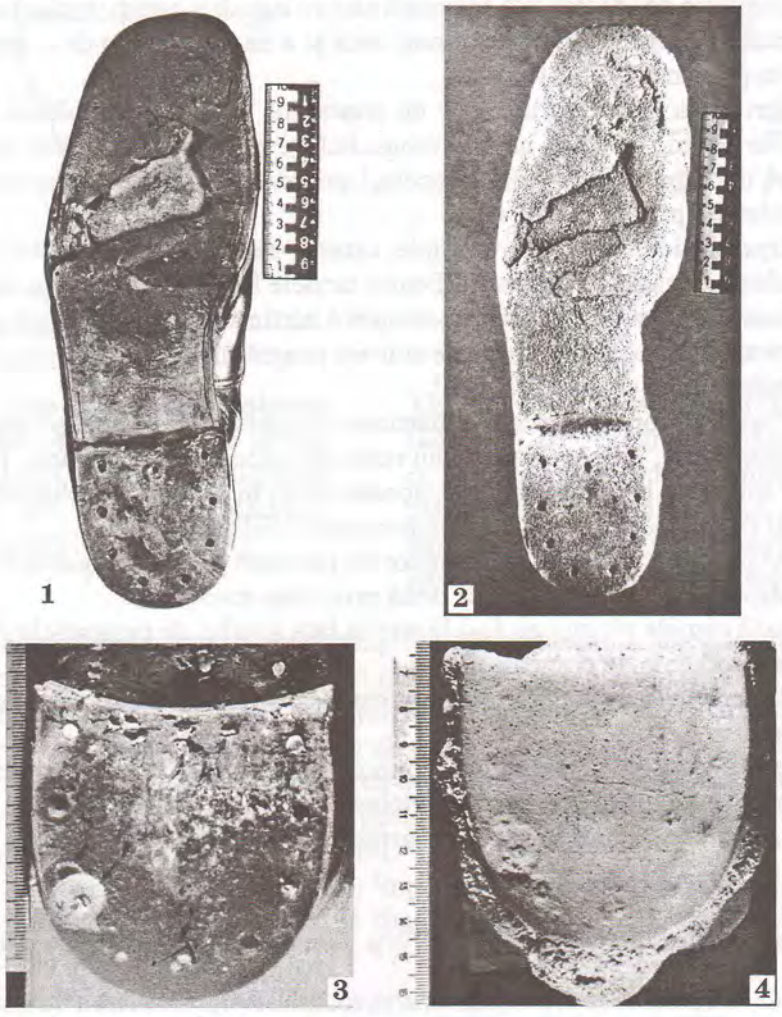

Fig. 34. Caracteristici de relief ale încălţămintei şi reflectarea lor în urmă

§ 4. Alte urme lăsate de om

1. Urmele de dinţi şi de buze

Prin categoria de urme de dinţi şi de buze se au în vedere modificările formei obiectelor din câmpul activităţii infracţionale prin contactul cu dinţii şi buzele făptuitorului, jertfei sau altei persoane.

Urmele de dinţi se formează ca urmare a acţiunilor de muşcare întreprinse cu scopul desprinderii unei bucăţi dintr-un întreg. Mai frecvent această categorie de urme o întâlnim pe suprafaţa sau în adâncimea obiectelor de natură alimentară (ciocolată, brânzeturi, unt, fructe), mai rar pe resturi de fumat, pe obiecte dure, cadavru şi pe corpul jertfei sau al agresorului.

Urmele de dinţi reflectă, şi aceasta s-a confirmat prin practică, elemente de structură ale aparatului dentar, inclusiv caracteristici privind construcţia exterioară a dinţilor care, în ansamblu, asigură identificarea autorului urmelor.

Aparatul dentar este variat după forma, lungimea şi lăţimea dinţilor, după interpoziţia lor (cu distanţieri, îngrămădiri sau încălecări), după fenomenele de uzură, îmbolnăvire şi tratarea stomatologică (tocire, plombare). Separat, fiecare dinte poate produce în urma lăsată striaţii şi alte elemente caracteristice individuale ale microreliefului.

Din cele de mai sus rezultă că, fiind cercetate minuţios, urmele de dinţi sunt în măsură să furnizeze informaţii semnificative, care să contribuie la modelarea operativă a persoanei care a lăsat urme şi la identificarea acesteia prin intermediul expertizei traseologice. Urmele de dinţi, în majoritatea cazurilor vizibile, se descoperă prin cercetarea tuturor obiectelor aflate în câmpul infracţional pe care ar putea fi lăsate. Fiind depistate, urmele de dinţi se vor fixa prin descriere în procesul-verbal şi, firește, pe cale fotografică. Se vor consemna neapărat obiectele purtătoare de urme în raport spaţial cu alte obiecte, forma, poziţia şi dimensiunile urmelor, numărul dinţilor reflectaţi în urme. Fotografierea acestei categorii de urme este rezonabilă, deoarece cu ajutorul fotografiei se pot reda demonstrativ şi adecvat obiectul purtător, natura urmelor, detaliile caracteristice ale acestora, ceea ce nu întotdeauna este descris clar în procesul-verbal. Referindu-ne la procedeele de fixare fotografică a urmelor de dinţi, considerăm important să observăm că fotografierea se execută la distanţe mici prin metoda metrică. În cazul urmelor lăsate pe obiecte care nu pot fi ridicate sau conservate, fotografirea este indiscutabilă.

E de remarcat faptul că urmele de dinţi necesită a fi ridicate în comun cu obiectul purtător. Dată fiind natura în fond deformabilă a acestor obiecte, ridicarea lor impune întreprinderea măsurilor de precauţie şi protejare a urmelor[1].

---

[1] Păstrarea şi transportarea urmelor lăsate în produse alimentare, în condiţii de temperatură scăzută, aplicarea substanţelor conservante, folosirea materialelor de ambalare adecvate. A se vedea lucrarea: *Осмотр места происшествия (Справочник следователя)*. Colectiv de autori, Moscova, 1982, p. 148

Examinarea de către expert a urmelor de dinţi, în linii generale, constă în compararea elementelor caracteristice relevate în urme cu cele din modelele de comparaţie prin contrapunerea acestora pe cale vizuală sau microscopică.

Examinarea poate fi efectuată în scopul identificării persoanei care a lăsat urme de dinţi, precum şi în vederea stabilirii modului muşcăturii în cauză, particularităţilor aparatului dentar al autorului muşcăturii, vârsta aproximativă a acestuia şi a altor date necesare (fig. 35).

După cum se cunoaşte, atât în timpul muşcăturilor, cât şi al masticaţiilor, concomitent cu dinţii activează şi alte părţi ale cavităţii bucale şi, în primul rând, buzele. Venind în contact cu corpul sau îmbrăcămintea altei persoane, cu obiecte de fumat, cu diferite vase de bucătărie, buzele, prin depuneri cosmetice, de salivă, alimentare, formează urme care pot fi folosite în activitatea de urmărire penală. Cercetările ştiinţifice întreprinse de specialiştii în materie demonstrează că *urmele de buze* pot reda elemente caracteristice de formă, mărime şi relief (dispunerea papilelor, a şanţului vertical al buzei superioare, a gropiţei buzei inferioare), care asigură identificarea autorului.

Expertul va trebui să soluţioneze problema traseologică propriu-zisă, adică, dacă urmele de buze au fost lăsate de persoana suspectă, precum şi un şir de probleme cu caracter diagnostic privind vârsta şi sexul persoanei care a lăsat urme, tipul ei antropologic, caracteristicile generale ale buzelor, numărul de persoane participante la formarea urmelor, natura substanţei de stratificare a lor, omogenitatea sau neomogenitatea acesteia cu substanţele cunoscute.

Fig. 35. Compararea urmelor de dinţi ridicate de la faţa locului cu modelele de comparaţie în cazul unui furt

Dacă expertiza traseologică dispune de urmele de dinţi şi de buze, se pot construi modele pentru comparaţie, prin cererea de la persoana suspectă de a produce muşcături în plastilină, ceară dentară, ghips, iar în cazul urmelor de buze se efectuează apăsări de buze pe sticlă sterilă, îmbrăcăminte, tacâmuri şi alte obiecte similare celora pe care au fost lăsate urmele în litigiu. În majoritatea cazurilor, ceea ce este justificat prin laboriozitatea acestei acţiuni procesuale, urmele-model de dinţi şi de buze se obţin cu ajutorul specialiştilor din domeniul medicinei legale, stomatologiei sau otolaringologiei.

2. Urmele lăsate pe obiecte de vestimentaţie

Datele privind abordarea problemei vizând urmele vestimentare în literatura de specialitate recentă denotă cu certitudine un interes sporit al specialiştilor în materie faţă de această categorie de urme. Semnificative, în acest sens, sunt şi exemplele din practica judiciară ce confirmă tendinţa spre o folosire vastă a urmelor menţionate în cercetarea faptelor penale, cu preponderenţă a celor cu caracter violent.

În criminalistică, urmele de îmbrăcăminte sunt definite ca modificări materiale produse pe suprafaţa sau în adâncimea obiectelor din mediul înconjurător prin contactul cu îmbrăcămintea purtată de făptuitor, victimă sau altă persoană implicată în câmpul infracţional[1].

În general, urmele de îmbrăcăminte se prezintă ca o categorie specifică de urme formate prin intercontactul obiectelor de îmbrăcăminte cu cele din mediul înconjurător, dar care sunt totalmente determinate de acţiunile omului. Aceste considerente ne fac să credem că urmele de îmbrăcăminte, ca şi cele de încălţăminte, fie într-o oarecare măsură condiţional, se integrează în categoria urmelor de om. O asemenea accentuare e deosebit de importantă, deoarece în literatura de specialitate urmele date adeseori sunt clasificate la categoria celor de obiecte (mecanoscopice), considerent care, fiind mai puţin vulnerabil în plan teoretic, este lipsit de rezonabilitate practică.

Urmele de îmbrăcăminte se prezintă sub trei aspecte distincte:

– ca amprente, urme-formă ale obiectelor de îmbrăcăminte sau ale unei părţi a acestora;

– ca fragmente de îmbrăcăminte sau de materiale-accesorii sub formă de macropărţi ale acestora;

– ca fibre de ţesături de mărimi minuscule, microscopice.

Urmele-amprente se formează prin contactul fizic direct al obiectelor de îmbrăcăminte cu suprafeţe apte să reproducă elementele de structură ale acestora. Urmele de îmbrăcăminte se formează când persoana a îngenuncheat, a căzut sau s-a aşezat pe sol argilos, praf etc. În condiţii favorabile, în urmele-formă ale obiectelor de îmbrăcăminte se pot imprima elemente structurale ale ţesăturii care, alături de caracteristicile de uzură, stopări sau cârpituri, în măsură să conducă la identificarea îmbrăcămintei în cauză.

Urmele-fragmente găsite la faţa locului sunt un rezultat al acţiunilor violente asupra îmbrăcămintei purtate de agresor, victimă sau alte persoane implicate în câmpul infracţional. Ele se prezintă sub formă de părţi ale obiectelor de îmbrăcăminte desprinse prin smulgere, tăiere sau rupere. La nivelul activităţii organelor de urmărire, urmele-fragmente pot furniza informaţii privind genul

[1] I. Cioc, *Urmele obiectelor de îmbrăcăminte // Tratat practic de criminalistică,* vol. I. Bucureşti, 1976, p. 247.

obiectului de îmbrăcăminte de la care provin (palton, cămaşă ş.a.). În continuare, fragmentele de îmbrăcăminte se studiază în vederea stabilirii unităţii de îmbrăcăminte concrete pe calea reconstituirii prin expertiză a întregului după părţile lui detaşate (fig. 36).

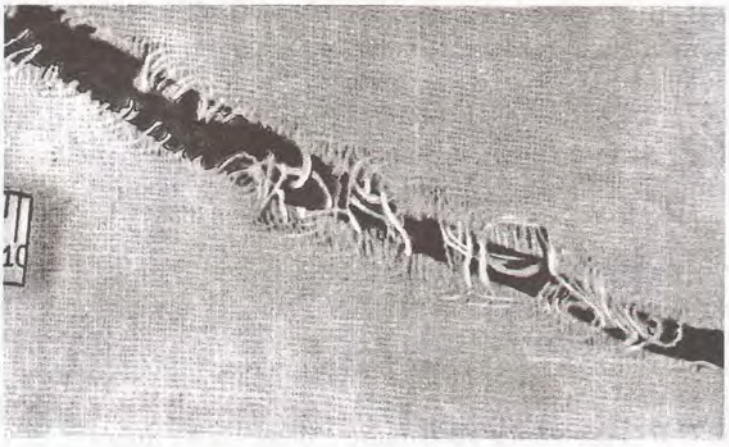

Fig. 36. Reconstituirea întregului după părţile lui detaşate de la un obiect de îmbrăcăminte

Fibrele de ţesături, denumite şi *microurme de îmbrăcăminte,* pot apărea pe îmbrăcămintea şi corpul victimei sau a agresorului, pe uneltele utilizate, pe proeminentele ascuţite ale obiectelor-obstacole depăşite de făptuitor, pe piesele şi agregatele mijloacelor de transport sau de producţie.

Metodele şi mijloacele tehnice moderne, aplicate de criminalişti în condiţii de laborator, asigură stabilirea apartenenţei la grup a îmbrăcămintei, originea fibrelor în cauză, uneori chiar şi provenienţa acestora de la îmbrăcămintea făptuitorului sau a jertfei.

Descoperirea şi fixarea urmelor-formă, precum şi a celor fragmente de îmbrăcăminte nu impun procedee specifice, acestea efectuându-se cu ajutorul mijloacelor şi conform regulilor cunoscute privind fixarea şi ridicarea obiectelor-corp delict.

Referitor la descoperirea, fixarea şi ridicarea microurmelor de îmbrăcăminte, în teoria criminalistică s-au argumentat două modalităţi. Conform primei, organul de urmărire penală, cu concursul specialistului criminalist, efectuează operaţiuni de căutare, constatare şi recoltare directă a fibrelor de îmbrăcăminte de pe obiectele ce constituie ambianţa locului faptei, folosind mijloacele tehnice din trusele şi laboratoarele mobile criminalistice. În acest scop, se recomandă aplicarea mijloacelor tehnice de detectare, în special a celor optice (lupa, microscopul), de iluminare (surse de lumină dirijată, de radiaţii infraroşii şi

ultraviolete), de fixare (descriere, schiţare şi macrofotografiere), de recoltare (aspiratorul portabil, penseta, foliile adezive).

Potrivit celei de a doua, cunoscută sub denumirea de „metodă prognostică", activitatea organului de urmărire penală la faţa locului se limitează la ridicarea obiectelor presupuse ca fiind purtătoare de microurme de îmbrăcăminte. Problema descoperirii şi fixării microurmelor, conform acestei modalităţi, rămâne de competenţa expertului, care prin raportul de expertiză constată prezenţa, localizarea, cantitatea şi alte caracteristici generale ale urmelor.

Această modalitate, sub aspect procesual evident vulnerabilă, este frecvent practicată, fapt ce se explică prin năzuinţa de a evita riscurile unei insuficiente descoperiri, pierderi sau distrugeri de urme.

1) Urmele biologice de provenienţă umană

Din marea varietate a urmelor lăsate de om în câmpul infracţional, o categorie aparte o constituie cele biologice. După cum rezultă din practica judiciară, aceste urme se întâlnesc cu precădere în cazurile infracţiunilor violente: omor, viol, năvăliri banditeşti, tâlhării, furturi, precum şi ca urmare a accidentelor rutiere sau tehnologice.

Ca şi alte urme lăsate la faţa locului de corpul uman, urmele biologice pot furniza informaţii probante atât în vederea individualizării persoanei suspecte care a lăsat urme, cât şi în constatarea multiplelor împrejurări ale faptei penale[1].

Dintre urmele biologice de natură umană, o frecvenţă deosebită au urmele de sânge, fragmentele de ţesuturi şi firele de păr. În majoritatea cazurilor, acestea sunt găsite la faţa locului drept consecinţă a acţiunilor cu caracter violent asupra corpului uman. Tot din categoria dată fac parte urmele de spermă, salivă şi cele de miros, formarea lor fiind condiţionată de activitatea funcţional-biologică a organismului.

Examinarea urmelor biologice umane impune în mod evident aplicarea metodelor biologice[2]. Dar, ca urmele biologice să fie supuse expertizei, ele necesită a fi descoperite, fixate şi ridicate de la faţa locului prin efectuarea unui şir de operaţiuni bazate pe metode şi mijloace tehnico-criminalistice.

---

[1] Ю. Тогвальд. *Развитие судебной серологии // Криминалистика сегодня*, Moscova, 1980, p. 26.
Metoda identificării persoanei care a lăsat urme biologice (de sânge, ţesuturi, spermă, salivă), după formula (codul) genetică elaborată de savantul englez D. Djeffris (1983), îşi găseşte tot mai frecvent aplicare în practică. A se vedea: E. Ищенко, *Научные основы генотипоскопического анализа // Криминалистика*, Moscova, 1994, p. 198.

[2] Potrivit opiniilor unor autori, urmele biologice umane se situează în zona de interferenţă a criminalisticii cu medicina legală şi, deci, impun o examinare interdisciplinară proprie expertizei biocriminalistice. A se vedea: E. Stancu, *Investigarea ştiinţifică a infracţiunii*, partea I, Bucureşti, 1986, p. 168.

Urmele de sânge uman apar la faţa locului drept rezultat al unor leziuni corporale deschise. Gravitatea leziunilor provocate, poziţia şi starea persoanei lezate determină forma sub care se prezintă urmele de sânge. În cazul afectării unui vas sangvin arterial, vor fi lăsate urme de sânge pe un spaţiu mai mult ori mai puţin conturat sau chiar bălţi de sânge. Picăturile de sânge la faţa locului confirmă deplasarea sau transportarea persoanei lezate. După forma petelor de sânge formate din picături, se poate determina direcţia deplasării, aceasta având importanţă pentru efectuarea acţiunilor de urmărire operativă. Forma urmelor depinde de înălţimea şi unghiul sub care cad picăturile. În cazul contactului direct cu persoana lezată, se vor lăsa urme sub formă de mânjituri de sânge.

Urmele de sânge proaspete, în fond, sunt vizibile. Ele sunt percepute de ochiul uman după culoarea lor specifică. Prin urmare, ele pot fi descoperirte prin cercetarea vizuală a obiectelor care se află în locul faptei şi pot fi purtătoare de urme. Se va insista în special asupra corpului victimei şi a agresorului, asupra obiectelor de construcţie (podea, pereţi, geamuri), de îmbrăcăminte, uneltelor, a mijloacelor de transport şi de producţie. Totodată, considerăm oportun a releva, în acest context, că, temporal, urmele de sânge pot suferi modificări de natură să devină chiar invizibile. În stare uscată, ele îşi schimbă culoarea, devenind confundabile cu petele de altă origine, inclusiv de vopsea, cerneală, rugină, produse alimentare. Astfel, descoperirea urmelor de sânge vechi, mai ales a celor care au existat în condiţii nefavorabile (într-un loc deschis, sub acţiunea razelor solare, de umiditate), sau au fost depuse pe obiecte absorbante, impune folosirea unor metode şi mijloace speciale de căutare. Rezultate pozitive se vor obţine prin folosirea surselor de lumină concentrată, aplicarea instrumentelor optice de mărit, dispozitivelor de filtrare şi de radiaţii ultraviolete.

Mai complicată este descoperirea urmelor de sânge deteriorate. În majoritatea cazurilor de crime grave, persoanele cointeresate întreprind măsuri de înlăturare a urmelor de sânge prin ştergere, răzuire, spălare. Practica însă demonstrează cu prisosinţă că şi în asemenea situaţii se pot descoperi urme de sânge, dacă căutarea lor este efectuată cu insistenţă profesională. În procesul de căutare a astfel de urme, o deosebită atenţie trebuie acordată obiectelor de culoare întunecată, deoarece tocmai pe ele petele puteau fi neobservate de făptuitor. Nu trebuie trecute cu vederea locurile închise, greu de spălat. Sunt cunoscute cazuri de descoperire a urmelor de sânge în găurile şireturilor ale ghetelor spălate, în crăpăturile parchetului, pe suprafeţele dintre obiectele de mobilă, în cusăturile îmbrăcămintei. Astfel, în cazul unui accident rutier, şoferul vinovat, convingându-se că minorul doborât de el a decedat, l-a îmbarcat în maşină şi, expediindu-l la 80 km de la locul accidentului, l-a aruncat într-o fântână părăsită. Deşi maşina fusese minuţios spălată, în cusăturile husei au fost descoperite urme de sânge, grupa căruia prin expertiza biologică a fost identificată cu cea a victimei.

De asemenea, ca şi alte urme ale infracţiunii, petele de sânge, după consemnarea în procesul-verbal, se fixează pe cale fotografică. Mai eficiente sunt fotografiile color.

Urmele de sânge pe sol, zăpadă şi materialele pulverulente se ridică în comun cu porţiunea de materie respectivă. Petele de sânge uscate se răzuiesc cu o lamă de cuţit sau se aşchiază (taie) împreună cu o porţiune de suport. Urmele de sânge în stare lichidă se pot absorbi cu o pipetă sau cu hârtie de filtru. Referindu-ne la procedeele tehnice de ridicare a urmelor de sânge, ce sunt recomandate în literatura de specialitate[1], facem unele precizări:

a) la procedeele tehnice de ridicare a urmelor de sânge se va recurge doar în cazurile în care acestea se găsesc pe obiecte ce nu pot fi ridicate şi transportate de la faţa locului;

b) urmele de sânge în majoritatea cazurilor se prezintă în componenţa altor urme biologice, cu preponderenţă a celor de ţesuturi musculare, de piele, resturi de masă cerebrală care, de asemenea, vor fi ridicate şi cercetate simultan. Aceasta impune folosirea procedeelor de ridicare apte să asigure integralitatea urmelor;

c) urmele ridicate prin răzuire, aşchiere sau absorbire de sânge se vor introduce în eprubete sterilizate şi expediate în laboratorul respectiv pentru a fi examinate.

Expertiza biologică a urmelor de sânge, sub formă aparte sau ca parte componentă a expertizei medico-legale[2], are menirea de a stabili:

– dacă urmele ridicate de la faţa locului sunt sau nu de sânge uman;
– regiunea corporală de la care provine şi mecanismul formării urmelor de sânge;
– dacă ele conţin alcool, elemente toxice şi de altă natură specifică;
– care este grupa sângelui;
– dacă urmele de sânge provin de la victimă, persoana suspectă sau de la alte persoane ale căror probe sanguine de comparaţie se prezintă.

Din cele de mai sus rezultă că, în unele cazuri de cercetare a urmelor de sânge, se impune susţinerea probelor sanguine de la persoane suspecte, cadavre. Extragerea probelor de sânge se execută după regulile procesuale privind ridicarea modelelor de comparaţie cu participarea personalului medical. În procesul-verbal de fixare a acestei acţiuni vor fi indicate date despre persoana de la care s-a luat probe de sânge, data, locul şi numele autorului operaţiei de extragere a probelor de sânge, modul de ambalare a probelor.

După cum s-a menţionat anterior, la locul săvârşirii unui omor, viol, accident autorutier, se pot descoperi, separat sau în comun cu alte forme de materie biolo-

---

[1] Colectiv de autori, *Осмотр места происшествия (Справочник следователя),* Moscova, 1982, p. 142; C. Suciu, *Criminalistica,* Bucureşti, 1972, p. 315.

[2] Gh. Baciu, *Curs de medicină legală,* partea a II-a, Chişinău, 1993, p. 69.

gică, fire de păr, examinarea cărora poate furniza date privitoare la proveniența umană a acestora, la sexul şi vârsta persoanei de la care provin, la modul de detaşare, la elementele caracteristice generale şi particulare (lungimea, grosimea, forma, culoarea, structura exterioară, pigmentația, elementele chimice ale părului, precum şi ale aderențelor)[1]. În unele cazuri se poate ajunge la rezultate pozitive privind proveniența acestora de la persoana suspectă.

Firele de păr se descoperă prin cercetarea vizuală a corpului persoanei suspecte purtătoare de asemenea urme, a îmbrăcămintei agresorului şi a victimei, a uneltelor folosite de infractor, a mijloacelor de transport. Fiind depistate, firele de păr se ambalează şi se sigilează în plicuri de hârtie după fixarea lor în prealabil prin descriere în procesul-verbal şi prin intermediul fotografiei. Dacă de la expert se cere stabilirea celui de la care provin – de la persoana bănuită sau nu – el trebuie să dispună de materiale de comparație – fire de păr de pe diferite zone ale corpului persoanei în cauză. Firele de păr sunt extrase de către un specialist medical. Organul cu funcții de urmărire penală trebuie însă să orienteze efectuarea acestei acțiuni. Dacă, de exemplu, firul de păr ridicat de la fața locului este suspect ca fiind din regiunea piloasă a capului, această regiune se împarte în patru zone şi din fiecare se recoltează câte 3-5 fire de păr, care urmează a fi ambalate în plicuri aparte.

Din categoria urmelor biologice umane se disting *urmele de spermă* lăsate pe diferite obiecte (îmbrăcăminte, lenjerie de corp sau de pat) drept rezultat al actului sexual sau al unei cauze fiziologice de natură patologică.

În activitatea organelor de urmărire penală, urmele seminale pot contribui la stabilirea diverselor circumstanțe ale faptei săvârşite, ca, de exemplu, ale timpului, modului de acțiune, prevederilor întreprinse în vederea camuflării infracțiunii ş.a. Dar valoarea esențială a acestor urme constă în posibilitățile oferite prin cercetarea lor în vederea identificării persoanei care le-a lăsat.

După cum afirmă specialiştii în domeniul medicinei legale[2], metodele biologice utilizate recent în instituțiile de expertiză asigură individualizarea persoanei, spermatozoizii căreia au fost găsiți în urmele de spermă.

Trebuie însă de reținut că posibilitățile de cercetare a urmelor de spermă sunt limitate de factorul temporal şi, firește, de condițiile existenței spermatozoizilor. Specialiştii afirmă că, în condiții intravaginale, spermatozoizii supraviețuiesc până la 48 de ore, iar în țesăturile absorbante, în condiții climaterice normale, aceştia se pot conserva pe un timp îndelungat, uneori peste 20-30 de zile. Faptul în cauză impune efectuarea la timp a acțiunilor de descoperire, ridicare şi examinare a urmelor menționate, luarea măsurilor respective în vederea păstrării lor.

---

[1] S. Ungureanu, *Medicina legală,* Chişinău, 1993, p. 380.
[2] S. Ungureanu, *Medicina legală.* Chişinău, 1993, p. 376.

În teoria şi practica criminalistică, o atenţie deosebită se atrage *urmelor de miros,* care apar la faţa locului ca depuneri de molecule olfactive, emise de corpul uman[1].

Prin cercetări speciale s-a confirmat că mirosul omului, datorită conţinutului său molecular complicat, posedă proprietăţi necesare cercetărilor criminalistice, el fiind individual şi relativ stabil[2]. Totodată, mirosul corpului uman este invizibil şi volatil, ceea ce determină posibilităţi limitate ale utilizării urmelor lui în cercetările criminalistice.

La etapa actuală, practicienii depistează urmele şi cu ajutorul câinilor dresaţi în vederea urmăririi făptuitorului. Modalitatea în cauză de utilizare a urmelor de miros în justiţie nu este recentă, ea ţinând de activitatea operativă a organelor de urmărire penală. În această accepţiune, utilizarea urmelor menţionate este totalmente acceptată şi unanim recunoscută ca formă eficientă de cunoaştere. Dar folosirea în acest mod a urmelor de miros este limitată de factorul persistenţei lor scăzute. În practică s-a confirmat că, în locuri deschise, chiar în condiţiile cele mai favorabile, urmele de miros pot persista până la 20 de ore. Degradarea lor poate fi condiţionată de diferite fenomene ale naturii (vânt, ploaie, zăpadă), precum şi de aglomerarea umană.

Din cele de mai sus rezultă că urmărirea făptuitorului după miros cu ajutorul câinelui este rezonabilă numai în cazurile urmelor proaspete, în etapa iniţială de cercetare la faţa locului. Dacă din momentul lăsării urmelor a trecut mult timp sau dacă la faţa locului au fost multe persoane, câinele de urmărire nu va putea lua urma, deoarece pot fi lăsate noi urme şi deci alterarea celor iniţiale.

Vizavi de urmărirea operativă a infractorilor, în literatura de specialitate de mai mult timp se pune insistent accentul pe cercetarea urmelor de miros în vederea identificării, modalitate formulată sub denumirea de metodă odorologică judiciară[3]. Ideea privind identificarea pe baza urmelor de miros constă în ridicarea de la faţa locului a substanţei olfactive şi conservarea ei în sisteme ermetice ca ulterior să fie supusă analizei comparative cu probele-model de comparaţie a mirosului persoanelor suspecte[4].

---

[1] Cele de provenienţă propriu-zisă de la corpul persoanei, ca rezultat al activităţii de secreţie a diferitor glande, precum şi celor de natură profesională, de cosmetică ş.a.

[2] В. Зубко, *Служебная собака,* Moscova, 1970, p. 14; А. Тамбиев, *Летучие вещества, запахи и их биологическое значение,* Moscova, 1974, p. 6.

[3] А. Винберг, М. Майоров и др. *Новое в криминалистике // Социалистическая законность,* nr. 10, Moscova, 1965. Gh. Puiu Isac. *Identificarea criminalistică prin metodele odorologiei judiciare // Metode şi tehnici de identificare criminalistică,* Bucureşti, 2006, p. 420.

[4] А. Винберг, *Криминалистическая одорология // Криминалистика на службе следствия,* Vilnius, 1957, p. 8. Colectiv de autori, *Tratat practic de criminalistică,* vol. I, Bucureşti, 1976, p. 220.

Aplicarea metodei odorologiei judiciare impune organelor judiciare descoperirea şi conservarea urmelor de miros la faţa locului, obţinerea emanaţiilor olfactive ca modele de comparaţie de la persoanele suspecte şi analiza comparativă în vederea identificării persoanei care a lăsat urme în câmpul infracţional.

La depistarea urmelor de miros se va porni de la urmele de picioare sau obiectele vestimentare lăsate la faţa locului, precum şi de la instrumentele evident uzitate pe parcursul activităţii infracţionale, pe suprafaţa sau în profunzimea cărora pot exista substanţe olfactive. Ridicarea urmelor de miros se efecuează prin aspirare cu ajutorul instrumentelor speciale (aspiratorului portativ) sau, şi aceasta este unanim apreciată de practicieni ca fiind mai accesibilă, prin absorbirea mirosului cu o bucată de ţesătură sterilă suprapusă obiectului purtător de urme pe un răstimp de 20-30 de minute[1]. Mirosul obţinut prin procedeele de mai sus se introduce în vase ermetice (de sticlă), pe care se va fixa o etichetă cu inscripţii privind cauza, locul, data şi modul de ridicare a urmelor. Procedeele şi mijloacele menţionate sunt suficiente şi în vederea obţinerii probelor-model de comparaţie de la persoanele vii, cadavre, obiecte de îmbrăcăminte etc.

La examinarea urmelor de miros în vederea identificării autorului se face, în special, analiza spectrografică şi gazcromatologică. În această direcţie se întreprind eforturi susţinute, practica rămânând deocamdată în aşteptare. În prezent se practică recunoaşterea persoanei suspecte cu ajutorul câinelui de urmărire. Câinelui i se dă pentru prelucrare urme de miros conservate la faţa locului ca ulterior să le recunoască dintr-o colecţie de probe de miros obţinute de la diferite persoane suspecte[2].

În concluzie, considerăm necesar a semnala că, privitor la posibilităţile examinării urmelor biologice de natură umană, ne aflăm în preajma elaborării unor noi metode bazate pe realizările biologice moderne, în special ale geneticii umane. Oricum, în literatura de specialitate se afirmă că descoperirile recente în acest domeniu sunt promiţătoare[3].

---

[1] П. Биленчук, М. Сегой, *Методика собрания и использования следов запаха при расследовании преступлений // Криминалистика и судебная экспертиза,* Kiev, 1989, p. 36.

[2] Se pot aplica şi alte procedee bazate pe acelaşi principiu. Probele de miros (modelele de comparaţie), de exemplu, pot fi înlocuite cu obiecte de îmbrăcăminte sau cu persoane vii. A fost propusă crearea unei colecţii de urme de miros, ridicate de la faţa locului, a infracţiunilor nedescoperite. Astfel, câinelui i se poate da în prelucrare mirosul persoanei suspecte ca ulterior să recunoască din colecţie urma acestuia, lăsată la faţa locului.

[3] L. Ionescu, D. Sandu, *Identificarea criminalistică,* Bucureşti, 1990, p. 27.

§ 5. Urmele de instrumente şi mecanisme

La locul săvârşirii unor infracţiuni se întâlnesc urme lăsate de obiecte materiale folosite în acest scop. În practica cercetărilor criminalistice, mai frecvent întâlnite sunt urmele instrumentelor de spargere şi ale mijloacelor de transport. Prezentându-se ca o categorie aparte, urmele instrumentelor şi ale mijloacelor de transport în majoritatea cazurilor reflectă elemente caracteristice ale acestor obiecte, ele putând elucida cauzele penale. Totodată, pentru depistarea urmelor mecanoscopice, sunt aplicate metodele şi mijloacele tehnice selective de descoperire, ridicare şi examinare, ceea ce ne determină să procedăm la unele detalieri privind cercetarea lor.

1. Urmele instrumentelor de spargere

Atunci când săvârşirea unei infracţiuni devine posibilă numai prin pătrunderea înăuntrul unui obiectiv închis, se procedează la deschiderea sau deteriorarea dispozitivelor de încuiere, precum şi la forţarea obiectelor de construcţie. Practica demonstrează că în acest scop se folosesc diferite obiecte materiale găsite ocazional la îndemână şi, mai rar, obiecte special fabricate pentru săvârşirea actelor delictuoase. În majoritatea cazurilor, se aplică unelte profesionale de lăcătuşerie (ciocane, cleşte, pile, şurubelniţe, bomfaiere, burghie), de tâmplărie şi construcţie (topoare, dălţi, ferăstraie, sfredele, răngi, târnăcoape) şi chiar obiecte din întâmplare găsite la locul faptei, cum ar fi o bară de fier, o nuia etc.

Tipul instrumentului folosit şi modul de aplicare a acestuia determină forma urmelor. Din practica criminalistică rezultă că cele mai frecvent întâlnite sunt *urmele-formă de tăiere, de apăsare şi de lovire* şi cele sub formă *de fragmente de materie,* detaşate din obiectele sparte sau instrumentele aplicate.

Urmele de tăiere se reprezintă prin suprafeţele de despărţire (în întregime sau fragmentar) a unei părţi dintr-un întreg cu ajutorul uneltelor respective. Fiind, prin însăşi natura lor, urme dinamice, urmele de tăiere reproduc, sub formă de striaţii, defectele de pe lama uneltei utilizate şi, în principiu, conduc la identificarea instrumentului de spargere. După uneltele folosite, în criminalistică se disting: *urme de tăiere propriu-zisă* sau *de tăiere cu direcţie unică,* în cazul aplicării unui topor, dălţi, cuţit; *urme de tăiere cu direcţii contrare,* lăsate de instrumente cu două lame opuse, cum ar fi un foarfece sau un cleşte, şi *urmele de pilire şi sfredelire,* specifice cazurilor de spargere efectuate prin aplicarea ferăstraielor, bomfaierelor, pilelor, sfredelelor şi burghielor.

Primele două feluri de urme de tăiere, în majoritatea cazurilor, reproduc relieful lamei instrumentului aplicat şi, prin urmare, prezintă informaţii identificatoare. Urmele de pilire şi sfredelire, întrucât sunt formate prin acţiuni succesive

ale multiplelor lame (tăişurilor sfredelului, dinţilor ferăstrăului sau ai pilei), de cele mai multe ori nu reprezintă elemente caracteristice individuale, ele fiind inutile identificării criminalistice. Aceasta însă nu înseamnă că urmele la care ne referim trebuie neglijate. În unele cazuri şi acestea pot prezenta caracteristici de natură să contribuie la identificarea directă a obiectului infracţiunii. Totodată, fiind cercetate sub aspect de formă, mărime şi localizare, urmele de pilire şi de sfredelire contribuie la determinarea apartenenţei la grup a instrumentului folosit, precum şi stabilirea unor împrejurări ale spargerii: modul de acţiune a făptuitorului, direcţia aplicării instrumentului ş.a.

Urmele de apăsare, în majoritatea cazurilor, apar drept rezultat al aplicării diferitor obiecte (topor, rangă, şurubelniţă ş.a) sub formă de pârghie la forţarea uşilor, ferestrelor, dulapurilor, caselor de bani etc. Ele se prezintă ca urme statice de adâncime, reproducând direct elementele caracteristice de relief ale părţii de contact a instrumentului de spargere[1].

Urmele de lovire se formează în urma acţiunilor respective asupra obiectului de spargere cu un ciocan, topor, rangă sau alt obiect cu efect distrugător. Urmele de lovire reproduc parţial sau în întregime conturul şi relieful părţii percutante a uneltei, pe baza cărora se pot determina dimensiunile, forma şi natura acesteia, ajungându-se uneori până la determinarea ei la nivel individual.

Pe parcursul executării operaţiilor de spargere, atât din obiectul supus spargerii, cât şi de la instrumentul folosit, se pot desprinde diverse fragmente care, fiind descoperite la faţa locului, pe corpul sau echipamentul persoanelor suspecte, inclusiv pe instrumentele folosite, pot furniza informaţii de mare valoare probantă. În primul rând, aceste fragmente pot fi examinate în vederea stabilirii întregului după părţile lui separate prin spargere. În al doilea rând, prin examinarea comparativă a urmelor sub formă de rumegătură de lemn, particule de material de construcţie, pilitură de metal ş.a., cu modelele de materie de la faţa locului, se poate stabili proveniența lor de la obiectul supus spargerii criminale, demonstrându-se astfel implicarea persoanei purtătoare de urme la fapta comisă.

În contextul celor enunţate, se înscriu şi *microurmele,* care, în mare măsură, sunt utilizate în cadrul cercetării actelor litigioase săvârşite prin spargere.

În criminalistică se consideră microurme particulele minuscule de materie, desprinse din diferite obiecte atestate în câmpul infracţional care, datorită imperceptibilităţii lor de către organele umane senzoriale, impun metode de cercetare bazate pe mijloace tehnice speciale[2] .

---

[1] Colectiv de autori, *Криминалистика,* учебник для вузов, Moscova, 2000, p. 228.
[2] И. Крылов, *Криминалистическое учение о следах,* Moscova, 1976, p. 181; I. Mircea, *Criminalistica,* Iaşi, 1992, p. 198.

Fiind, în esenţă, resturi de materie, microurmele prezintă interes prin faptul că servesc la elucidarea multiplelor probleme referitoare la săvârşirea faptei, uneori ajungând până la determinarea persoanelor participante.

Urmele de spargere, cu excepţia celor microscopice, sunt vizibile. Descoperirea lor necesită o examinare minuţioasă a locului săvârşirii infracţiunii şi, firește, cunoaşterea celor mai răspândite modalităţi de pătrundere prin efracţie în încăperi.

Dispozitivele de încuiere pot fi sparte prin diferite metode, dintre care menţionăm următoarele:

– *forţarea barei de zăvorâre a mecanismului de încuiere.* Cu ajutorul unui obiect ascuţit (topor, daltă, rangă sau şurubelniţă), introdus în deschizătura uşii, bara de zăvorâre se împinge până la ieşirea ei din locaşul de încuiere. Prin atare modalitate de spargere se vor forma urme de apăsare pe partea frontală a barei şi pe canatul uşii, dacă s-a folosit la efectul pârghiei;

– *forţarea lacătelor suspendate prin tăierea (pilirea) sau smulgerea torţii acestora.* În situaţia dată, sunt relevate urme pe toarta lacătului, pe mijloacele de suspendare a lacătului (belciuge, zăvor), pe canatul sau uşorii uşii. Dacă toarta lacătului a fost pilită, cu o deosebită meticulozitate se vor căuta urme sub formă de pilitură;

– *deschiderea lacătelor cu chei potrivite sau şperacle.* În acest caz se vor forma urme-zgârieturi pe diverse mecanisme din interiorul lacătului (pe bară de închuiere, pe plăcile de fixare) şi sub formă de noi linii concentrice pe suprafeţele interioare ale capacelor încuietorii;

– *forţarea plumburilor* prin lărgirea canalelor cu diferite instrumente până la scoaterea nodului din locaşul lui. După cum este şi firesc, acest mod de forţare duce la formarea urmelor sub formă de zgârieturi şi înţepături pe părţile lăuntrice ale canalelor. Dacă, după satisfacerea intereselor, infractorul va recurge la strângerea nodului din nou introdus, sunt posibile urme de adâncime pe suprafeţele exterioare ale acestuia.

Plumburile pot fi înlocuite cu altele. Este lesne de înţeles că în aşa situaţie va apărea problema identificării cleştelor de plumbuire pe baza cercetării comparative a textului şi a simbolurilor imprimate.

Spargerea obiectelor de construcţie se face prin:

- *Dislocarea uşilor şi a ferestrelor,* prin împingerea lor pe verticală sau orizontală cu un instrument cu efect de pârghie (levier sau rangă), introdus în deschizăturile acestora. Procedeul dislocării duce la formarea urmelor de apăsare (uneori de rupere) pe ambele părţi ale ferestrei sau uşii în locul de contact cu unealta utilizată.
- *Spargerea sticlei geamurilor şi a uşilor,* prin apăsare sau tăiere cu un diamant. Pe sticlă în prealabil se lipeşte o pânză acoperită cu substanţe lipicioase, menită să atenueze zgomotul ce este de prisos. În cazul aplicării acestui

procedeu, denumit „metoda plastirului"[1], rămân urme de mâini, urme sub formă de resturi de materie, folosită în acest scop la faţa locului, uneori pe hainele şi corpul făptuitorului.

- *Tăierea parţială a uşilor,* prin perforarea în prealabil cu un burghiu şi folosirea unui ferăstrău. Tăierea se face în regiunea balamalelor sau a dispozitivelor de încuiere. Cum am subliniat anterior, în atare situaţie se vor forma urme mai puţin utile cercetărilor criminalistice.
- *Forţarea prin tăiere sau dărâmare a pereţilor, tavanului, duşumelelor,* prin folosirea topoarelor, rângilor, târnăcoapelor şi a altor unelte. Urmele formate prin tăiere şi dărâmare pot prezenta caracteristici ale construcţiei exterioare a instrumentelor utilizate, apte să contribuie la identificarea traseologică.
- *Spargerea prin tăiere, topire sau explozie* a dulapurilor de fier şi a caselor de bani, procedee care impun aplicarea diferitor instrumente (burghielor, pânzelor pentru bomfaiere, foarfecelor mari de tăiat metal, aparatelor de sudare, materialelor explozibile). Fiind utilizate, acestea vor lăsa urme specifice de pilitură, de metal topit, funingine.

Urmele instrumentelor de spargere se fixează potrivit regulilor generale cunoscute. Ca şi alte urme ale infracţiunii, ele vor fi descrise detaliat în procesul-verbal privind acţiunea respectivă, se vor fotografia. Sunt rezonabile determinarea şi fixarea datelor exacte privind forma, dimensiunile şi locul în care se află urmele, poziţia lor reciprocă şi faţă de alte categorii de urme, în special a celor de mâini şi de picioare.

Fotografierea urmelor de spargere se execută în ordinea obişnuită. După fotografia de nod, se execută fotografia în detaliu prin metoda metrică.

Indiscutabilă rămâne şi poziţia generală privind ridicarea urmelor infracţiunii, conform căreia urmele de spargere se ridică în comun cu obiectul purtător. În acest context, subliniem necesitatea măsurilor de protejare şi fixare a întregii comunităţi de urme, atât ale celor traseologice, cât şi ale celor sub formă de resturi de materie.

Dacă condiţiile concrete nu admit ridicarea obiectelor purtătoare de urme, acestea se vor mula. Cel mai eficient material de mulare a urmelor instrumentelor de spargere este polimerul „K" cu catalizatorul nr. 18, în raport de 7/1. Materialul se pregăteşte la faţa locului şi după turnare se polimerizează în timp de 30 de minute. Mulajul din pasta „K" redă întocmai caracteristicile de relief, este elastic şi rezistent la manipulare. În lipsa materialului polimeric, se pot folosi ghipsul, plastilina, ceara, parafina.

În cercetarea urmelor instrumentelor de spargere, un rol important îi aparţine expertizei traseologice, ea fiind în măsură să contribuie la elucidarea diverse-

[1] Б. Шевченко, *Криминалистическая техника,* Moscova, 1959, p. 223.

lor probleme ce vizează cercetarea actelor criminale de spargere. Astfel, prin examinarea urmelor ridicate de la fața locului, expertul poate determina tipul și modul de aplicare a instrumentului de spargere. În baza concluziilor expertului, organul de urmărire penală poate înainta versiuni atât în privința instrumentelor folosite, cât și a autorului spargerii. În cele din urmă, expertului i se cere să soluționeze problema de primă importanță: dacă urmele de spargere au fost lăsate de instrumentul prezentat.

Rezolvarea acestei probleme-cheie ține de expertiza traseologică și este reală. Practica demonstrează că identificarea instrumentelor de spargere este posibilă în toate cazurile în care se examinează urme traseologice informative, urme care reproduc elemente caracteristice esențiale ale obiectului ce a lăsat urme și dacă în posesia expertului se află instrumentul suspect al acestor urme. Subliniem atare considerent din motivul că uneori se mai recomandă organului judiciar obținerea modelelor de comparație a instrumentelor de spargere. Astfel de recomandații nu pot fi acceptate. În primul rând, instrumentele suspecte trebuie ridicate imediat pentru a evita orice modificări. În al doilea rând, obținerea modelelor de comparație a instrumentelor de tăiere impune procedee complicate legate de determinarea direcției și fixarea unghiului de tăiere, care se pot efectua numai în condiții de laborator. Aici obținerea modelelor de comparație a instrumentelor constituie o fază de cercetare a expertului.

Expertiza traseologică se efectuează prin cercetarea comparativă, aplicându-se diferite mijloace optice (lupa, microscopul) și optice de comparație (microscopul comparator), precum și a dispozitivului special de examinare a striațiilor, profilograful traseologic (fig. 37). Concluziile pozitive se vor baza pe elementele-coincidențe de relief. Cele negative pot fi argumentate prin necoincidența caracteristicilor generale.

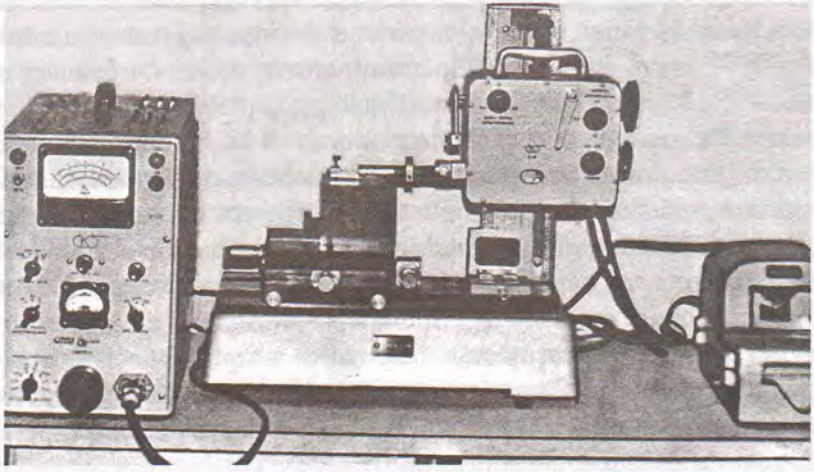

Fig. 37. Profilograful traseologic

2. *Urmele formate de mijloacele de transport*

Ca obiecte ce lasă urme sub aspect criminalistic, mijloacele de transport se prezintă sub trei categorii: *autopropulsate* sau *acţionate mecanic, de tracţiune animală* şi *acţionate manual.* Prima se prezintă în mai multe varietăţi, incluzând camioanele, autobuzele şi troleibuzele, tractoarele, autoturismele şi motocicletele. Dintre mijloacele de transport cu tracţiune animală, prevalează căruţele şi săniile, iar, din cele acţionate prin eforturile fizice ale omului, o răspândire vastă au bicicletele.

În cazul unui accident de circulaţie, ca şi în cel al folosirii mijloacelor de transport la săvârşirea unei infracţiuni, acestea pot forma urme de mare valoare criminalistică. La faţa locului pot apărea urme-formă, care reproduc construcţia exterioară a părţii de contact, precum şi urme-materie sub formă de resturi de obiecte sau substanţe.

În funcţie de natura suprafeţei pe care se circulă, se pot forma urme de adâncime şi de suprafaţă, statice şi dinamice, de stratificare şi de destratificare. Urmele formate de roţile mijloacelor de transport vor fi de natură statică în cazul rulării normale a acestora şi dinamice, dacă s-a frânat. Urmele tălpilor de sănii sunt dinamice.

Mijloacele de transport formează urme şi, concomitent, pot figura ca obiecte purtătoare de urme. Astfel, în cazul unei lovituri sau tamponări, pe unităţile de transport se pot lăsa urme-formă de lovire: adâncituri, rupturi, precum şi urme-materie sub formă de resturi de substanţe: ulei, benzină, pelicule de vopsea, fibre de îmbrăcăminte, pete de sânge etc.

La soluţionarea cauzelor penale, în special a accidentelor de circulaţie, urmele, aparţinând mijloacelor de transport, joacă un rol decisiv, în majoritatea cazurilor, asigurând, pe de o parte, clarificarea împrejurărilor în care s-a dinamizat accidentul în cauză, pe de altă parte, stabilirea mijloacelor de transport dispărute de la locul faptei. Astfel, examinarea urmelor de frânare, a celor purtate de mijloacele de transport sau lăsate pe suprafaţa ori în profunzimea altor obiecte, inclusiv pe corpul victimei, conduce la determinarea locului de ciocnire a mijloacelor de transport, direcţiei şi vitezei de deplasare, a modului de comportare a persoanelor participante, stopării prin frânare a vehiculului şi a altor date necesare determinării mecanismului unui accident. Totodată, fiind determinată obiectiv pe baza urmelor de frânare, viteza de circulaţie indică în mod direct încălcările regulilor de circulaţie, reprezentând elementul determinant privind constatarea prin calcule matematice a faptului dacă şoferul a avut posibilitatea de a evita accidentul prin modalităţi şi acţiuni profesionale.

Practica demonstrează că unii şoferi părăsesc locul faptei în speranţa că astfel nu-şi vor asuma responsabilitatea. În atare situaţii, ca şi în cazul folosirii mijloacelor de transport pentru săvârşirea unor infracţiuni, urmele mijloacelor

de transport sunt indicii de bază în vederea organizării activităţii de căutare şi urmărire operativă. Menţionăm, în acest context, că, datorită posibilităţilor de deplasare a şoferului, de a alege şi a schimba direcţia, de a produce modificări în exteriorul mijloacelor de transport, căutarea vehiculului dispărut de la locul faptei constituie o problemă deosebit de dificilă. Reuşita expertului depinde de nivelul utilizării informaţiilor pe care le furnizează urmele de la faţa locului.

Prin cercetarea urmelor formate de roţi se pot depista caracteristici de grup cum ar fi: numărul şi distanţa dintre roţi, numărul roţilor pe o osie, lăţimea şi circumferinţa roţilor, configuraţia desenului antiderapant.

Pe baza elementelor în cauză, se poate determina tipul mijlocului de transport, acesta contribuind esenţial la căutarea celui implicat. Tot în scopul dat se folosesc urmele sub formă de obiecte sau resturi de obiecte, provenite de la mijloacele de transport sau de la încărcăturile acestora. La locul accidentului se pot găsi părţi din caroseria mijlocului de transport, cioburi de sticlă de la faruri sau geamuri sparte, bucăţi de metal, obiecte transportate etc., cercetarea cărora contribuie la stabilirea mijlocului de transport.

Despre tipul mijlocului de transport probează, prin dimensiuni, formă şi dislocare în raport cu suprafaţa solului, urmele barei de protecţie, ale farurilor, capotei şi ale altor părţi ale caroseriei pe corpul uman şi pe diferite alte obiecte materiale cu care acestea au venit în contact.

Pe lângă caracteristici generale, urmele mijloacelor de transport pot furniza indici cu caracter individual. Acestea se referă, în primul rând, la urmele de roţi şi sănii, care provin din utilizarea mijloacelor de transport şi se prezintă sub formă de elemente de uzură: rupturi, ştirbiri, perforări.

Urmele sub formă de cioburi de sticlă, bucăţi de lemn, masă plastică sau metal, desprinse de la mijlocul de transport în timpul accidentului, pot conduce la identificarea acestora prin reproducerea întregului după părţile lui componente.

Mijloacele de transport cu tracţiune animală şi acţionate manual, roţile cărora sunt acoperite cu pneuri, lasă urme asemănătoare după valoarea lor criminalistică celor ale autovehiculelor. Căruţele (cărucioarele) cu roţi de lemn, îmbrăcate în şine metalice, în condiţii favorabile de sol, lasă urme în care se reproduc dimensiunile şinei, forma şi distanţa dintre cuiele de fixare a şinei pe obadă, toate reprezentând elemente caracteristice utile identificării criminalistice.

Săniile lasă urme de frecare prin alunecarea tălpigilor pe zăpadă, în care se reproduc dimensiunile, forma suprafeţelor de contact a acestora şi distanţa dintre ele.

Urmele mijloacelor de transport cu tracţiune animală şi cele acţionate manual sunt însoţite, respectiv, de formarea urmelor de om şi animale. Posibilităţile oferite de cercetarea urmelor de picioare umane sunt cunoscute. Urmele animalelor indică specia şi numărul animalelor, direcţia de circulaţie, viteza de deplasare. În cazurile când în urme sunt vădit imprimate elemente caracteristice

individuale (crăpături ale copitei, ştirbiri, particularităţi de formă, dimensiuni şi uzură a potcoavelor), devine posibilă identificarea animalelor.

Descoperirea, fixarea şi ridicarea urmelor mijloacelor de transport se efectuează în cadrul cercetării la faţa locului prin aplicarea metodelor şi mijloacelor tebnico-ştiinţifice de care dispun organele de cercetare şi urmărire penală şi care sunt aplicate la cercetarea altor urme ale infracţiunii.

Mijlocul esenţial de descoperire a acestora este cercetarea locului faptei, care poate evidenţia două situaţii determinate în ceea ce priveşte cercetarea urmelor. Prima constituie cazurile unor accidente rutiere, când mijloacele de transport au rămas la faţa locului. În atare situaţii, interesează urmele ce pot confirma conduita participanţilor la accident. Se va insista, în special, asupra urmelor de frânare şi de derapare, a celor de sol şi a obiectelor căzute de pe mijlocul de transport în locul loviturii sau târârii jertfei, precum şi a altor urme, cum ar fi deteriorările mijlocului de transport, care pot conduce la determinarea pricinii şi mecanismului accidentului în cauză.

Fixarea în aşa caz impune efectuarea acţiunilor de măsurare a urmelor în raport cu elementele traseului de circulaţie, cu mijlocul de transport, cu cadavrul şi cu alte obiecte cu care autovehiculul a venit în contact.

Datele obţinute se înregistrează în procesul-verbal şi în planul-schiţă desenat la faţa locului. Concomitent, acţiunilor de măsurare, urmele semnalate se vor fotografia după regulile de fotografiere a locului faptei, aplicându-se pe larg metodele fotografice cunoscute, în special, cea fotometrică.

A doua situaţie se referă la cazurile când mijlocul de transport a dispărut de la locul accidentului sau a unei fapte penale pentru săvârşirea căreia acesta a fost folosit. Vizavi de urmele menţionate anterior, situaţia dată impune căutarea şi cercetarea urmelor care ar putea contribui la urmărirea mijlocului de transport dispărut sau folosit de infractor şi, în cele din urmă, la identificarea lui. Atât urmele-formă, cât şi cele resturi de materie se vor descrie detaliat în procesul-verbal ca ulterior să fie fotografiate şi ridicate prin mularea celor de adâncime şi transferarea celor de suprafaţă, folosindu-se materialele aplicate urmelor de picioare.

CAPITOLUL 4
BALISTICA JUDICIARĂ

§ 1. Consideraţii privind noţiunea, obiectul şi sarcinile balisticii judiciare

Balistica (gr. *ballo* – a arunca) reprezintă o disciplină tehnico-militară ce studiază legităţile mişcării proiectilelor trase din arma de foc, precum şi efectele produse de acestea, având ca scop desăvârşirea armamentului militar de luptă, sporirea eficienţei aplicării lui.

Balistica judiciară constituie o ramură a criminalisticii destinată investigării armelor de foc, muniţiilor şi a urmelor împuşcăturii. În vederea elaborării metodelor şi mijloacelor tehnico-ştiinţifice de cercetare a actelor penale privind fabricarea, păstrarea şi aplicarea ilegală a armelor de foc.

Spre deosebire de alte compartimente ale criminalisticii, balistica judiciară s-a conturat relativ recent, devenirea ei fiind impusă de necesitatea consolidării[1] unui sistem mai efectiv de cercetare criminalistică a diferitor infracţiuni, la a căror săvârşire s-au aplicat arme de foc.

În balistica judiciară se aplică vast realizările balisticii militare şi, după cum este firesc, mijloacele şi metodele de cercetare proprii altor domenii ale criminalisticii. Astfel, identificarea armei de foc după urmele lăsate pe muniţii în urma împuşcăturii se efectuează conform principiilor generale ale identificării criminalistice, apelându-se la date tehnice din balistica militară, privind construcţia şi funcţionarea armelor de foc, precum şi la metodele şi mijloacele specifice cercetărilor traseologice, în special la metoda microscopiei de comparare şi cea stereoscopică.

Utilizarea datelor, a procedeelor şi tehnicii proprii altor discipline şi activităţi practice nu influenţează asupra caracterului individual al balisticii judiciare, ea detaşându-se prin obiectivele pe care şi le asumă, principalele fiind:

– elaborarea metodelor şi a mijloacelor tehnice necesare descoperirii, fixării şi ridicării armelor de foc, a muniţiilor şi a urmelor împuşcăturii;

[1] Obiectivele asumate de către balistica judiciară în ultimii 40 de ani, atât pe plan ştiinţific, cât şi utilitar, se realizau în cadrul medicinei legale şi, parţial, în balistica militară.

– argumentarea procedeelor de cercetare la faţa locului în vederea determinării împrejurărilor tragerii din arma de foc, în special, a direcţiei, distanţei, locului de unde s-a tras, numărul şi succesiunea împuşcăturilor;

– aplicarea realizărilor ştiinţifico-tehnice şi argumentarea, în baza lor, a metodelor de examinare a diverselor categorii de arme de foc, stabilirea condiţiilor tehnice în care s-a executat o împuşcătură;

– formularea principiilor metodice privind identificarea armelor de foc după urmele acestora pe tuburile şi proiectilele trase.

1. Noţiunea şi clasificarea armelor de foc

În accepţiune criminalistică, *arma de foc constituie un dispozitiv tehnic destinat nimicirii sistemelor vii prin tragerea cu proiectile, puse în mişcare de energia gazelor formate ca urmare a exploziei (arderii) pulberii (prafului) sau a unui substituent al acesteia.*

Astfel definită, arma de foc se distinge prin două caracteristici de bază: destinaţia ei de a nimici sisteme vii şi cea privind efectuarea împuşcăturii prin tragerea cu foc.

Nu constituie arme de foc dispozitivele de tras ale căror proiectile sunt puse în mişcare de aerul comprimat, ca în cazul armelor pneumatice sau de o prujină, în baza cărora funţionează dispozitivele (armele) de vânătoare subacvatică şi arcul sportiv. De asemenea, nu sunt arme de foc dispozitivele tehnice improvizate care, fie datorită construcţiei primitive, fie din alte motive, nu asigură proiectilului energia cinetică şi forţa necesară pentru a distruge sisteme vii şi, în special, pentru a provoca leziuni corporale.

În contextul celor de mai sus, este discutabilă întrebarea: dacă constituie armă de foc pistolul de implantat bolţuri, destinat şi folosit pe larg în construcţii. Pe plan tehnic, dispozitivul în discuţie posedă toate proprietăţile unei arme de foc, dar care, după cum reiese din însăşi denumirea sa, este o unealtă de profesie. Exemplele de care dispunem probează o anumită soluţionare practică a problemei, potrivit căreia pistolul la care ne referim poate figura în justiţie ca armă de foc, în cazurile când el este modificat şi adaptat pentru a efectua împuşcături delictuoase.

Principalele elemente ale unei arme de foc sunt: ţeava, mecanismele de închidere şi de tragere, patul sau mânerul care, în majoritatea cazurilor, serveşte la ţinerea armei în mâini, dar şi ca suport de asamblare a altor mecanisme componente ale ei.

Marea varietate a armelor de foc, folosite la săvârşirea infracţiunilor, au impus necesitatea clasificării lor, aceasta contribuind la identificarea şi deci la funcţionarea armei de foc ca mijloc de probă. Or, un obiect de natură să furnizeze date probante devine corp delict sub aspect procesual doar prin determinarea lui la nivel individual.

În criminalistică, armele de foc sunt clasificate în mai multe categorii după următoarele criterii: modul de fabricare, destinaţie, lungimea, construcţia canalului şi calibrul ţevii.

După modul de fabricare deosebim:

1) arme de fabricaţie industrială, fabricate conform tehnologiilor specifice anumitor sisteme şi modele de arme;

2) arme atipice, acestea fiind de două tipuri: a) de fabricaţie industrială, ulterior modificate prin *retezarea* ţevii sau a patului şi b) de construcţie proprie, asamblate din detalii în mod improvizat, cunoscute şi sub denumirea de arme rudimentare (fig. 38).

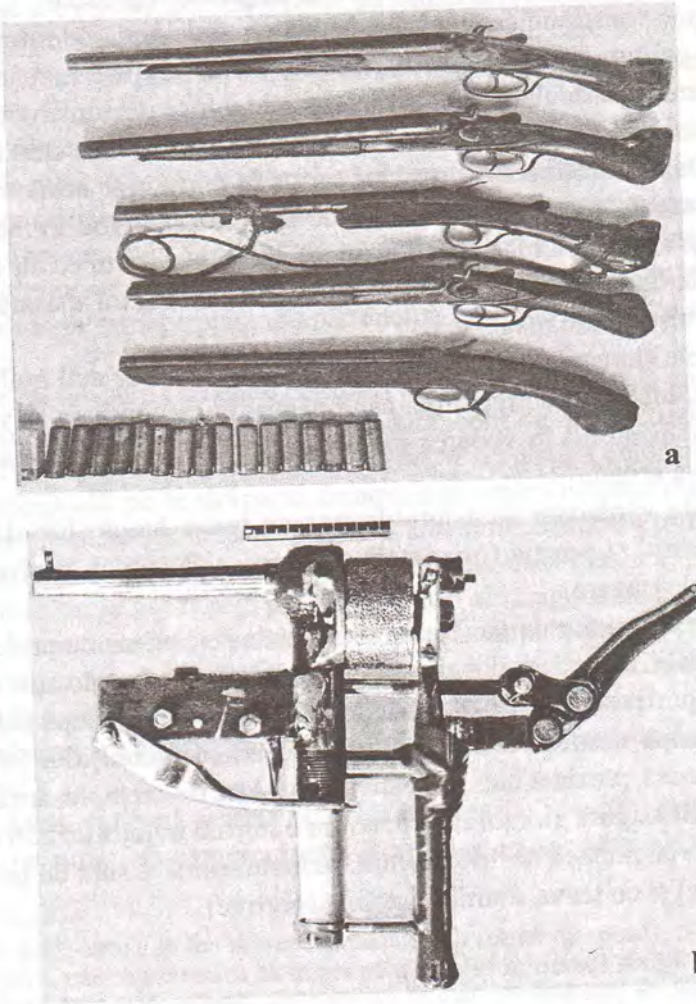

Fig. 38. Variante de arme atipice: ***a*** **– modificate,**
b **– de construcţie rudimentară**

După destinaţie, se disting arme militare sau de luptă, arme de vânătoare şi arme sportive.

Dintre armele de luptă, la săvârşirea infracţiunilor mai frecvent sunt folosite armele de mână, care, după lungimea ţevii, se împart în 3 grupuri: a) *cu ţeava scurtă* (revolvere, pistolete), b) *medie* (pistoale-automate) şi c) *lungă* (carabine, puşti militare)[1].

Revolverele reprezintă arme semiautomate, tragerea din ele efectuându-se prin apăsări repetate pe trăgaci pentru fiecare foc.

Ele sunt de mai multe tipuri, având două elemente caracteristice: magazie de formă rotundă (butoiaş) şi mecanism de tragere de tip cocoş.

Pistoletele constituie cea mai răspândită armă de luptă de format mic. Ele diferă după calibru şi numărul cartuşelor din magazia aflată în mâner, precum şi după anumite particularităţi şi caracteristici tehnice de construcţie a ţevii, a mecanismului de închidere etc. În majoritatea lor, pistoletele sunt arme semiautomate. După introducerea primului cartuş în ţeavă, vor urma trageri după fiecare apăsare pe trăgaci, mecanismul de tragere asigurând în mod automat expulzarea şi aruncarea tubului ars şi reîncărcarea pistolului cu alt cartuş.

Pistoalele-automate sunt arme cu tragere dintr-o singură apăsare pe trăgaci a tuturor cartuşelor din magazie.

Carabinele şi puştile militare pot fi de o singură sau de mai multe încărcături, semiautomate sau cu repetiţie, când pentru fiecare tragere se vor efectua acţiuni cu închizătorul în vederea extragerii tubului ars şi introducerea altui cartuş în ţeava armei.

Armele de vânătoare sunt întotdeauna cu ţeava lungă. Ele diferă după calibrul, numărul şi poziţia (orizontală sau verticală) ţevilor, precum şi după mecanismul de tragere.

Majoritatea armelor de vânătoare sunt destinate tragerii cu proiectilul din alice sau mitralii. Se pot întâlni şi carabine de vânătoare cu gloanţe.

Armele sportive diferă de alte categorii de arme de foc după calibrul mic (5, 6 mm) şi după elementele de construcţie specifică a muniţiilor folosite, dar care, de asemenea, prezintă indici balistici înalţi. Aşa, de exemplu, arma sportivă de antrenament asigură glonţului de 5, 6 mm o iuţeală iniţială de 250 m/sec. şi, respectiv, o forţă cinetică de 130 kg/mm. Armele sportive sunt cu ţeava lungă (puşti sportive) şi cu ţeava scurtă (pistolete sportive).

---

[1] *Legea privind controlul asupra armelor individuale* din 18 mai 1994 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* din 8 septembrie 1994.

După construcţia canalului ţevii, armele de foc se împart în trei categorii: *arme cu ţeava ghintuită*[1], *arme cu ţeava lisă sau netedă* şi *arme de construcţie combinată a canalului ţevii.*

Toate armele de luptă şi cele sportive de calibru mic au ţeava ghintuită. Armele de vânătoare sunt cu ţeava lisă sau combinată pentru tragere, respectiv cu alice sau cu gloanţe.

După calibru, armele de foc se împart în cele *de calibru mic* (până la 6,35 mm), *de calibru mijlociu* (între 6,35 mm şi 9 mm) şi *de calibru mare* (peste 9 mm).

Calibrul armelor de luptă se determină prin măsurarea distanţei dintre două plinuri opuse ale ghinturilor. La armele de vânătoare, calibrul se determină tradiţional după numărul de bile egale cu diametrul ţevii, care se pot confecţiona dintr-o livră (funt) de plumb (433,9 g). Mai răspândite sunt armele cu calibrul de 12, 16, 20, 32 mm.

În sfera de activitate judiciar-penală, armele de foc vin în urma descoperirii lor la faţa locului, a unei percheziţionări sau fiind ridicate de la o instituţie, întreprindere sau persoană fizică. În toate cazurile însă, organul judiciar va supune arma unei cercetări preliminare, având ca scop individualizarea acesteia prin evidenţierea caracteristicilor tehnico-constructive de tip sau sistem, dar şi obţinerea altor informaţii privind apartenenţa armei şi aplicarea ei în situaţia cauzei date.

Armele de foc sunt cercetate conform regulilor generale de studiu judiciar al obiectelor-corp delict, ţinându-se, totodată, cont de unele condiţii specifice impuse, pe de o parte, de necesitatea asigurării securităţii celor participanţi la acţiunea procesuală, pe de altă parte, de nevoia protejării urmelor purtate de arma în litigiu. Manipularea armelor se face cu mâna înmănuşată sau prin intermediul unui cleşte, având buzele învelite cu cauciuc sau masă plastică, fixându-se de părţile pe care nu se pot lăsa şi păstra reziduuri ale tragerii (zgură, praf, funingine etc.), urme de mâini, de sânge, de alte substanţe biologice (salivă, fire de păr ş.a.). Pe parcursul cercetărilor, arma se ţine în poziţie orizontală cu ţeava îndreptată în direcţie nepericuloasă. Se vor determina şi fixa:

– tipul armei de foc (revolver, pistolet, pistol-automat, puşcă de vânătoare, sportivă etc.);

– modelul, calibrul şi seria ei, după inscripţiile indicilor tehnici şi de fabricare de pe suprafaţa camerei închizătorului şi a altor părţi ale armei;

---

[1] Ghinturile ţevii armei de foc reprezintă canale sub formă de spirală, tăiate în peretele interior al ţevii, care au menirea să imprime glonţului în timpul zborului o mişcare de rotaţie în jurul axei sale, aceasta contribuind la mărirea distanţei de tragere, forţei de penetrare şi la precizia de lovire a ţintei. Faţa interioară a ghinturilor se numeşte fundul ghinturilor, iar spaţiul dintre ghinturi – plinul ghinturilor. Ghinturile la diferite modele de arme variază după număr, înclinaţie şi dimensiuni.

– dacă arma este încărcată sau nu, câte cartuşe se află în încărcătorul armei, dacă în ţeavă se află un cartuş sau un tub de cartuşe ars;

– dacă arma este în stare tehnică cuvenită şi dacă pe ţeavă se găsesc reziduurile unei trageri recente (miros de praf ars, depuneri de zgură, funingine);

– dacă arma este în stare de tragere, poziţia mecanismelor de închidere, a celor de tragere şi a piedicii de siguranţă.

Gura ţevii armei cercetate se va înveli cu o porţiune de materie curată sau cu peliculă adezivă, pentru a evita pierderi privind urmele de tragere şi pătrunderea în canalul ţevii a unor corpuri străine.

2. Muniţiile armelor de foc şi explozivele

A doua categorie de obiecte studiată de balistica judiciară o constituie muniţiile şi explozivele.

Spre deosebire de domeniul militar, unde categoria muniţie vizează armamentul necesar unei operaţii militare, în balistica judiciară acest termen are un conţinut restrâns, referindu-se la cartuşe şi la elementele constitutive ale acestora.

Cartuşele diferă după tipul armei pentru care sunt destinate (de luptă, de vânătoare şi sportive), după calibru (de calibru mic, mediu sau mare), după materialul din care sunt confecţionate, după formă, structură, modul de fabricare.

În fond, un cartuş este format din patru părţi: tubul, proiectilul, capsa şi pulberea. Cartuşele armelor de vânătoare dispun şi de un dop al prafului cu denumirea de bură şi de un capac al proiectilului (randelă).

Tubul cartuşelor are formă cilindrică, cu un capăt deschis pentru fixarea glontelui şi altul închis, numit rozetă, în care este montată capsa. Aceasta din urmă constă din materiale explozibile la lovire, asigurând aprinderea pulberii în momentul declanşării percutorului.

Tuburile cartuşelor pentru armele de luptă se confecţionează din aliaje metalice. Cele destinate armelor de vânătoare pot fi metalice, precum şi din carton presat sau masă plastică având rozetă metalică.

Tubul cartuşului conţine încărcătura de pulbere, arderea căreia este însoţită de degajarea unei cantităţi mari de gaze ce pun în mişcare proiectilul. La cartuşul armelor de luptă se foloseşte pulberea fără fum, cunoscută şi sub denumirea de praf de puşcă alb. Cartuşele armelor de vânătoare pot fi încărcate şi cu pulbere cu fum (neagră).

Pe rozeta tubului sunt marcate date privind întreprinderea producătoare şi anul când a fost produs tubul, iar la tuburile pentru arma de vânătoare se marchează cu cifrele respective şi calibrul armei pentru care este destinat cartuşul (fig. 39).

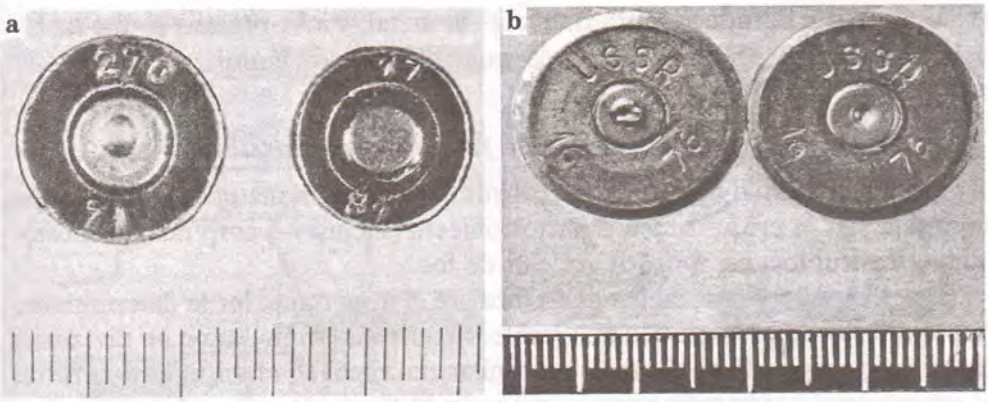

Fig. 39. Exemple de inscripţii pe rozetele tuburilor de cartuş:
a **–** de luptă, ***b*** **–** de vânătoare

Proiectilul cartuşului se prezintă sub formă de gloanţe, alice sau mitralii[1] . Pentru ca ele să creeze efectul scontat al împuşcăturii, proiectilele sunt prevăzute cu formă aerodinamică şi cu greutate majorată în funcţie de volum.

Gloanţele sunt fabricate din plumb sau oţel acoperit cu plumb. Pentru a le majora rezistenţa şi penetrabilitatea, gloanţele, cu excepţia celor de calibru mic şi destinate tragerii din arme de vânătoare, sunt acoperite în întregime sau parţial cu o cămaşă (de unde şi denumirea de glonte cămăşuit) din aliaje metalice de înaltă rezistenţă.

Suprafaţa este netedă, aceastea fiind caracteristica prin care se deosebesc de proiectilele de fabricaţie proprie. Gloanţele cartuşului pentru arma de vânătoare au formă sferică, precum şi cilindrică, cu sau fără elemente auxiliare, destinate să sporească calităţile balistice.

Bura sau dopul prafului se confecţionează din pâslă, uneori din hârtie sau cârpe şi are menirea de a presa şi a despărţi pulberea de proiectil. Găsită la faţa locului, ea poate furniza informaţii privind modul şi materialul din care este confecţionată, tipul proiectilului şi calibrul armei din care s-a tras.

După cum denotă exemplele selectate din practica criminalistică din ţară şi de peste hotare, în scopuri criminale, în special la săvârşirea actelor de teroare, tâlhărie şi banditism, se folosesc explozive militare (grenade, mine, bombe) procurate pe diverse căi nelegitime sau furate, sau dispozitive de construcţie proprie confecţionate din materiale explozive cu destinaţie industrială (dinamită, trotilă, amonită etc.).

Construcţiile proprii se asamblează în lăzi metalice, borcane din masă plastică sau sticlă, în care, pe lângă componentele necesare la efectuarea unei

[1] Mitraliile sunt alice cu dimensiuni mari, ce depăşesc 5,5 mm în diametru.

explozii, se pot introduce mitralii, bucăţi de metal, sticlă, prundiş şi alte materiale de natură să majoreze efectul destructibil al explozivului.

3. Urmele tragerii din arma de foc şi ale exploziilor

Urmele tragerii din arma de foc constituie modificări materiale care apar pe suprafaţa sau în profunzimea diferitor obiecte (inclusiv a corpului omenesc), din perimetrul locului aplicării armelor de foc.

După caracterul, mecanismul de formare şi importanţa lor la determinarea împrejurărilor unei împuşcături, urmele tragerii din arma de foc se divizează în trei mari categorii: a) lăsate de mecanismele armei pe muniţii drept rezultat al interacţiunii acestora în procesul tragerii; b) lăsate de proiectil pe suprafaţa sau în profunzimea obiectelor cu care vine în contact în urma împuşcăturii; c) formate de factorii suplimentari ai împuşcăturii.

Amintim, în acest context, că, după unii autori, urmele în discuţie se împart în principale şi secundare[1], clasificare dubioasă, dacă ţinem cont de faptul că, identificate de natura urmei împuşcăturii, ea poate avea o importanţă primordială la determinarea împrejurărilor aplicării armei de foc.

Urmele mecanismelor armei pe tubul cartuşului se formează succesiv pe parcursul a trei etape inerente unei împuşcături: încărcării armei, tragerii, eliminării şi aruncării tubului ars.

La etapa încărcării armei se vor forma două urme ce interesează pe plan criminalistic: una pe suprafaţa exterioară a tubului în forma unui fascicul de linii specifice scoaterii cartuşului din încărcător, pentru a fi deplasat spre camera de detonare, şi alta pe fundul rozetei tubului, sub formă de striaţii ce redau relieful părţii frontale a închizătorului venit în contact cu tubul în momentul introducerii cartuşului în camera de detonare.

La etapa tragerii, percutorul lasă prin lovitură o urmă de adâncime, care reproduce diverse elemente caracteristice privind forma, dimensiunile şi relieful lui. La tuburile cartuşelor de vânătoare, această urmă este sursa informativă de bază privind identificarea armei din care s-a tras.

La etapa eliminării şi aruncării tubului ars se formează patru urme cu semnificaţie decisivă privind identificarea armei, şi anume:

– urma ghearei extractoare sub forma unui şir de striaţii pe partea anterioară a gulerului rozetei, care redau cu precizie relieful mecanismului menţionat al armei;

– urma ejectorului (pragului aruncător), în formă de striaţii, pe partea posterioară a gulerului rozetei;

---

[1] V. Măcelaru, *Urmele create prin folosirea armelor de foc // Tratat practic de criminalistică,* Bucureşti, 1976, p. 275.

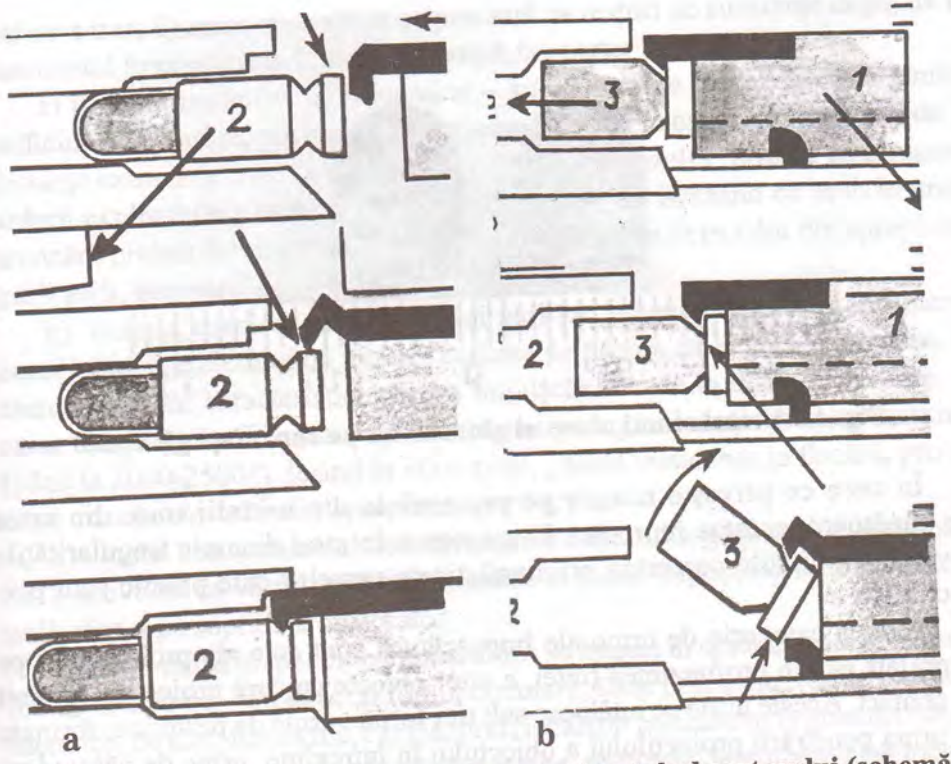

Fig. 40. **Procesul de formare a urmelor armei pe tubul cartuşului (schemă):** ***a*** – la etapa introducerii cartuşului în armă, ***b*** – la etapa eliminării tubului ars

– urma marginii ferestruicii de aruncare sub forma unui fascicul de linii, ce se formează la un nivel mai sus de mijlocul tubului. La armele de luptă automate şi semiautomate această urmă prezintă o valoare identificatoare esenţială;

– urmă sub formă de linii longitudinale pe suprafaţa tubului, lăsată de iregularităţile pereţilor camerei de detonare (fig. 40).

De o deosebită valoare criminalistică sunt urmele de pe glonţ, lăsate la etapa tragerii de plinurile ghinturilor. Glontele cartuşelor pentru armele ghintuite este prevăzut cu un diametru majorat faţă de calibrul armei pentru care este destinat, aceasta fiind o condiţie tehnică indispensabilă funcţionării armelor ghintuite[1]. Datorită acestei diferenţe de diametru, glontele înaintează pe ghinturi forţat, reproducând în mod dinamic relieful plinurilor ghinturilor (câmpurilor dintre ghinturi) (fig. 41).

[1] Această diferenţă este prevăzută pentru obţinerea nivelului necesar de presiune a gazelor.

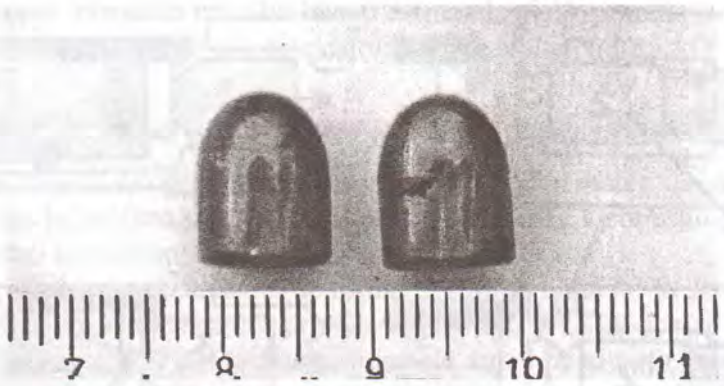

Fig. 41. Urmele unui câmp al ghinturilor pe suprafaţa glonţului

În ceea ce priveşte urmele pe proiectilele din mitralii trase din arma de vânătoare, acestea reproduc de asemenea în mod dinamic iregularităţile ţevii. Posibilităţile cercetării criminalistice a urmelor date practic sunt perfectibile.

A doua categorie de urme ale împuşcăturii sunt cele ale proiectilului pe suprafaţa sau în profunzimea ţintei, a altor obiecte cu care proiectilul a venit în contact. Aceste urme se întâlnesc sub trei forme: urme de perforare, formate în urma penetrării proiectilului a obiectului în întregime; urme de pătrundere (canale oarbe), formate prin implantarea proiectilului în profunzimea obiectului împuşcat, fără a-l traversa complet; urme de ricoşare, formate prin atingerea unei suprafeţe.

Urmele de perforare se manifestă prin orificiul de intrare, printr-un canal, în cazul unui obiect relativ gros, şi prin orificiul de ieşire, la urmele de pătrundere – prin orificiul de intrare şi printr-un canal, numit orb, din cauza lipsei orificiilor de ieşire.

Urmele de ricoşare se prezintă sub forma unor linii, zgârieturi ale suprafeţei obiectului lovit de proiectil, forma şi adâncimea cărora sunt în funcţie de unghiul de lovire, rezistenţa obiectului, distanţa de la care s-a tras, tipul şi calibrul armei, muniţiilor etc.

Ultima categorie de urme le constituie modificările produse de factorii suplimentari ai împuşcăturii[1].

După natura lor, urmele date pot fi împărţite în două grupe: 1) rezultate din acţiunea directă a factorilor suplimentari ai împuşcăturii asupra obiectelor în

[1] Prin categoria de *factori suplimentari ai împuşcăturii* se au în vedere fenomenele termice, dinamice şi fizice ale împuşcăturii, care produc modificări pe suprafaţa obiectului în care s-a tras, pe lângă cele cauzate de acţiunea directă a proiectilului (A se vedea: V. Măcelaru, *Balistica judiciară,* Bucureşti, 1972, p. 83).

care s-a tras; 2) urme-materie ce se prezintă ca resturi de substanţe degajate în momentul împuşcăturii. Din prima grupă fac parte:

a) urmele mecanice sau dinamice – sub formă de rupturi ale marginilor orificiului de intrare, provocate de acţiunea gazelor în cazul împuşcăturii de la distanţe extrem de mici (până la 3 cm). Presiunea gazelor formate ca urmare a arderii explozibile a pulberii este până la 3 mii atm. Scăzând cu mult în urma aruncării proiectilului, ea continuă să acţioneze asupra obiectelor din apropierea gurii ţevii, generând rupturi de diverse forme;

b) urmele termice, adică arsuri şi pârlituri ale suprafeţei din apropierea nemijlocită a orificiului de intrare, cauzate de flacăra de la gura ţevii, care, de asemenea, sunt caracteristice pentru împuşcăturile de la distanţe minime. În urma arderii pulberii în ţeava armei, temperatura gazelor atinge valori maxime (până la 2000-2500°). Ieşind în afara ţevii, gazele izbucnesc în flacără, provocând arsuri obiectelor din apropierea gurii ţevii;

c) inelul sau semiinelul de imprimare a conturului gurii ţevii („ştanţ-marke"), provocat de vârful ţevii înfierbântate în cazul împuşcăturii de la distanţă nulă, direct pe suprafaţa obiectului.

Urmele-materie specifice împuşcăturii se împart în două categorii: prima – inelul de frecare – un strat cu formă circulară, lăsat prin ştergerea de particule metalice, de ulei, funingine, rugină, praf, localizat permanent la gura orificiului de intrare, şi a doua – a petelor de funingine, particule de pulbere arse incomplet, reziduuri de capsă, precum şi stropi de ulei, acestea formând o zonă mai largă în jurul orificiului de intrare în situaţia împuşcăturii de la distanţa de până la 80-100 cm. Pe părţile deschise ale corpului uman, particulele de praf, arse incomplet, implantându-se în piele, formează un desen cunoscut sub denumirea de tatuaj.

În fond, cu categoriile de urme menţionate ne confruntăm şi în cazul împuşcăturii din arma de vânătoare. Unele deosebiri se pot observa doar privind urmele proiectilului de alice şi mitralii. Ieşind din ţeava armei, un atare proiectil va parcurge compact o distanţă mică (până la 1 m), după ce alicele şi mitraliile se vor dispersa treptat. Prin urmare, în situaţia împuşcăturii de la distanţă mică, pe ţintă se va forma un singur orificiu de intrare, ceva mai mare decât calibrul armei din care s-a tras. Alicele şi mitraliile trase de la distanţă mare (peste 1 m) vor forma mai multe orificii de intrare cu raza de plasare proporţională distanţei de tragere.

Datorită faptului că forţa acţiunii exercitată de proiectilul armelor de vânătoare este cu mult mai scăzută decât a proiectilelor armelor de luptă, în majoritatea cazurilor de împuşcătură din arme de vânătoare, proiectilele formează canale oarbe (schema 1).

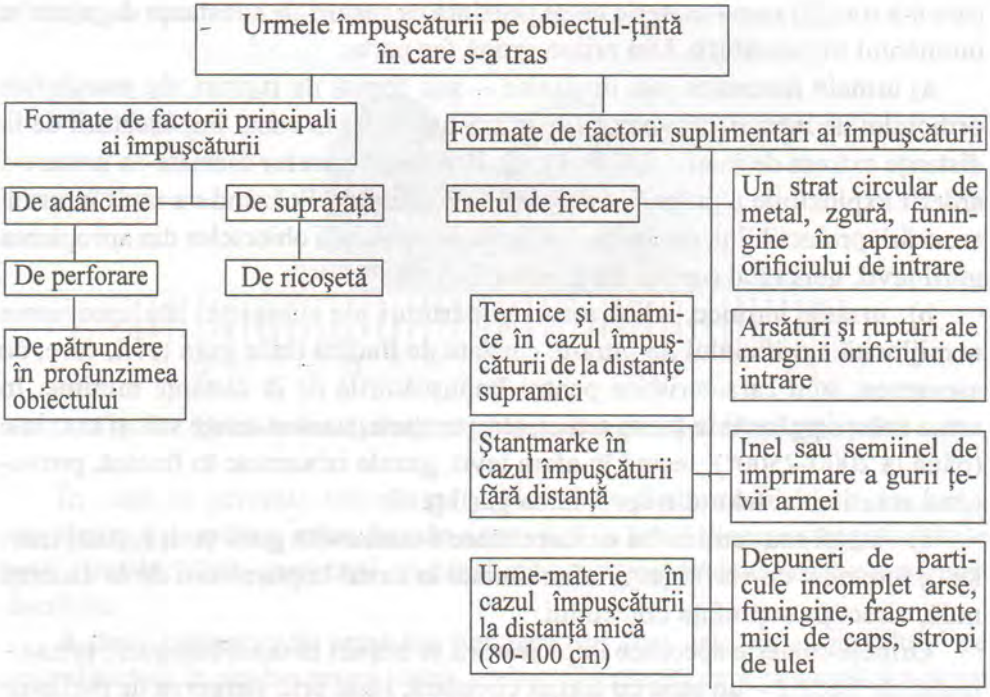

Schema 1. Urme de împuşcături

În situaţia în care la săvârşirea infracţiunii a fost folosit un exploziv (grenadă, mină sau dispozitiv exploziv de construcţie proprie), la locul faptei se vor forma urme de explozie, manifestându-se:

– prin leziunile corporale specifice cauzate persoanelor din perimetrul exploziei;

– prin avarierile obiectelor de construcţie, mobilierului, mijloacelor tehnice de producţie şi transport, precum şi sistemelor vegetale din apropierea locului faptei;

– prin resturile de materiale explozive ale mijloacelor de iniţiere şi punere în funcţie (declanşare) a explozivului;

– prin obiectele de ambalare şi transportare a explozivului.

§ 2. Cercetarea locului faptelor comise prin aplicarea armei de foc şi a explozivelor

1. Consideraţii preliminare

Locul unei fapte comise prin aplicarea armei de foc şi a explozivelor este spaţiul sau încăperea în perimetrul cărora s-a desfăşurat activitatea de punere în funcţie a acestora sau unde s-au manifestat consecinţele lor. În majoritatea

cazurilor, el reprezintă urmele împuşcăturii sau exploziei şi obiectele sau victima vătămată. Locul faptei poate fi, de asemenea, un spaţiu locativ, un sediu sau o secţie de producţie, unde s-au confecţionat, păstrat şi realizat nelegitim arme de foc, muniţii sau explozive. Cercetarea locului aplicării armei de foc la săvârşirea unui act infracţional, de sinucidere, ca şi în situaţia unui accident, preconizează:

– descoperirea, fixarea, determinarea după tip, sistem a armelor de foc, a muniţiilor şi a urmelor împuşcăturii;

– determinarea numărului şi a succesiunii împuşcăturilor;

– stabilirea direcţiei, distanţei şi locului de la care s-a tras.

Din cele menţionate rezultă că, prin sarcinile sale, cercetarea locului aplicării armei de foc reclamă utilizarea pe larg a celor mai avansate metode şi mijloace tehnico-ştiinţifice, în special, a celor de detectare, măsurare şi conservare a obiectelor-corp delict, precum şi a urmelor tragerii. Aceasta impune antrenarea la efectuarea procesului în cauză a specialistului balistician, care trebuie să asigure căutarea eficace la faţa locului a urmelor împuşcăturii, să ia avizul organului de urmărire penală asupra problemelor privind interpretarea materialelor probante descoperite şi să atenţioneze asupra circumstanţelor descoperirii, cercetării în prealabil şi conservării acestora.

Referitor la urmele de explozie, e de relevat că multiplele forme şi specificul manifestării acestora impun în mod necesar concursul la cercetarea lor a persoanelor competente atât în domeniul medicinei, cât şi al ingineriei de deminare.

Participarea specialiştilor la cercetarea locului faptei contribuie:

– la crearea condiţiilor favorabile şi sigure din punct de vedere tehnic participanţilor la cercetare;

– la căutarea persoanelor-victime, acordarea ajutorului medical celor vii, fixarea cadavrelor la locul descoperirii lor;

– la determinarea, fie în prealabil, a naturii, a factorilor de timp şi de spaţiu ai exploziei;

– la determinarea materialelor explozibile folosite;

– la elaborarea versiunilor privind personalitatea făptuitorului după materialul aplicat, datele privind construcţia dispozitivului exploziv, modul de punere a acestuia în funcţiune.

Urmele de explozie se fixează prin descriere în procesul-verbal de cercetare la faţa locului, fotografiere şi ridicare de obiecte purtătoare de urme în ordinea şi conform regulilor tactice prevăzute asupra tuturor urmelor infracţiunii cu o singură remarcă: obiectele ridicate de la faţa locului se vor ambala steril şi ermetic în vederea conservării materialului exploziv pentru o analiză chimică ulterioară.

2. Descoperirea, fixarea şi ridicarea armelor de foc

Descoperirea, fixarea şi ridicarea armelor de foc presupune efectuarea unui ansamblu de operaţii, acţiuni şi procedee de către organul judiciar în vederea evidenţierii, constatării prezenţei şi retragerii armelor de la faţa locului. În general, descoperirea armelor nu prezintă dificultăţi în cazurile când acestea rămân la faţa locului, situaţie cu care ne confruntăm doar după un accident, act de sinucidere sau disimulare a unui omor prin sinucidere, în astfel de condiţii arma se află în apropierea nemijlocită a victimei ori chiar în mâinile acesteia. În alte cazuri, armele se tăinuiesc de către făptuitor sau alte persoane cointeresate. În acest caz se folosesc diverse modalităţi – de la aruncarea lor până la distrugere, ardere etc. Exemplele din practica judiciară denotă că armele se ascund frecvent în diverse încăperi (grajduri, garaje, magazii, beciuri). Uneori ele se aruncă în râul sau iazul din apropiere, maidane etc.

Căutarea armelor ascunse trebuie începută de la locul aplicării lor. Cercetarea locului faptei, a muniţiei şi a urmelor împuşcăturii poate conduce la determinarea tipului armei aplicate, la modelarea imaginii făptuitorului, prognozarea direcţiei deplasării lui şi a locului de ascundere. În funcţie de modalitatea de ascundere modelată şi locurile în care este posibilă aflarea armei, se vor folosi mijloace tehnice de căutare: magneţi, detector metalic şi alte instrumente cu care sunt dotate trusele criminalistice.

Fiind descoperită, arma de foc se fixează prin descrierea în procesul-verbal, în care vor fi înregistrate date cu privire la tipul şi seria armei, locul şi poziţia ei faţă de obiectele principale de la locul faptei; direcţia ţevii armei faţă de victimă sau obiectul în care s-a tras, starea general-tehnică a armei, numărul cartuşelor din încărcător.

Cercetarea armei va fi anticipată de o înregistrare fotografică sau videomagnetică prin care se va insista, pe de o parte, la redarea poziţiei armei în raport cu alte obiecte din perimetrul locului faptei, iar, pe de altă parte, la fixarea caracteristicilor generale şi individuale.

Retragerea armei de la locul unde a fost descoperită este precedată de luarea măsurilor respective de prevenire a unor eventuale accidente. Pentru a o feri de şocuri pe parcursul transportării, arma se ambalează şi se plasează într-o cutie. Cartuşul scos din camera de detonare şi încărcătorul se împachetează separat. La cutiile sigilate se vor ataşa etichete cu inscripţii privind obiectele ambalate, data descoperirii şi ridicării lor.

3. Descoperirea tuburilor şi a proiectilelor

Descoperirea tuburilor şi a proiectilelor cartuşului cu care s-a tras este una din sarcinile principale ale organului care cercetează locul faptei. E de reţinut că urmele purtătoare de aceste părţi componente ale cartuşului sunt unicele în baza cărora se identifică arma folosită la săvârşirea infracţiunii.

Tuburile se caută prin cercetarea succesivă şi minuţioasă a spaţiului şi obiectelor din perimetrul locului faptei, începând de la corpul victimei sau de la obiectele vătămate prin împuşcătură şi continuând în mod circular spre marginile acestui spaţiu. Căutarea tubului poate fi facilitată de un şir de puncte de orientare privind direcţia şi locul de unde s-a tras. O atare semnificaţie pot avea urmele făptuitorului, direcţia canalului format de proiectil şi urmele factorilor suplimentari ai împuşcăturii. În baza examinării lor, organul judiciar poate preciza, fie cu aproximaţie, locul de unde s-a tras, direcţia împuşcăturii şi implicit zona de căutare, ţinându-se cont de particularităţile sistemelor de aruncare proprii diferitor tipuri de arme[1].

În situaţie de teren, tubul tras se poate afla în iarbă, în bălţi de apă şi noroi, în sol afânat, în zăpadă etc. În încăperi, acesta se caută pe suprafaţa obiectelor de construcţie (pe pervazul geamului, în crăpăturile duşumelei), pe obiectele de mobilă (dulap, fotoliu), în obiectele vestimentare (buzunarul sau cusătura unei haine), în diferite obiecte de uz casnic (veselă, oale, căldări).

Căutarea glontelui, a alicelor şi a mitraliilor se efectuează în baza examinării detaliate a obiectelor amplasate pe acelaşi plan cu victima sau obiectele vătămate prin lovitură directă sau ricoşetată a proiectilului. În cazul unui canal orb, proiectilul trebuie căutat în profunzimea obiectului respectiv. Glontele şi alicele dintr-un obiect dur se scot cu precauţie, operându-se cu instrumentele respective (daltă, şurubelniţă, cuţit), astfel încât să nu altereze urmele de pe suprafaţa lor. Din corpul uman şi cadavre, proiectilele se extrag de către medicul legist la cerinţa organului de urmărire penală.

În situaţia împuşcăturii din arma de vânătoare, în direcţia tragerii la o distanţă de până la 20 m, se vor afla bura şi căpăcelul proiectilului care nicidecum nu trebuie ignorate.

Toate părţile componente ale unui cartuş tras, descoperite la faţa locului, se vor fixa apelându-se la mijloacele cunoscute: proces-verbal, fotografie, imagine videomagnetică, plan-schiţă.

Fixarea tuburilor şi a proiectilelor în procesul-verbal se realizează prin înregistrarea datelor caracteristice privind genul, forma, starea, precum şi dimensiunile acestora. Se vor nota de asemenea datele gravate pe rozeta tubului.

---

[1] Majoritatea armelor de luptă cu sisteme automate aruncă tubul tras în partea dreaptă. Unghiul, sub care zboară tubul faţă de linia direcţiei tragerii, diferă de la un sistem la altul. În acest sens a se vedea: Д. Рассейкин, *Осмотр места происшествия и трупа при расследовании убийств,* Moscova, 1967, p. 84; И. Дворянский, *Автоматические пистолеты,* Moscova, 1972, p. 65 şi urm.

4. Stabilirea direcţiei, a distanţei şi a locului de unde s-a tras

Stabilirea direcţiei, a distanţei şi a locului de unde s-a tras se înscrie printre problemele ce necesită soluţionare atât în cadrul cercetării la faţa locului, cât şi în procesul expertizei. Faptul în cauză contribuie direct la demascarea unui omor disimulat prin sinucidere, la determinarea unei legitime sau nelegitime aplicări a armei de foc de către o persoană cu funcţii speciale, de altă persoană în situaţia unei agresiuni etc.

Direcţia tragerii se determină în baza urmelor proiectilului şi a factorilor suplimentari ai împuşcăturii, precum şi după locul amplasării tuburilor trase din sisteme automate.

În baza urmelor proiectilului, direcţia în care s-a tras se stabileşte după poziţia orificiului de intrare şi de ieşire.

Pentru orificiul de intrare este caracteristică atragerea marginii acestuia înăuntru. Suprafaţa obiectului în care s-a tras poate fi îndoită, ca urmare a apăsării provocate de lovirea proiectilului. Orificiul de ieşire prezintă dimensiuni mărite faţă de cel de intrare şi, în majoritatea cazurilor, este înconjurat de diverse rupturi cauzate de materialul dislocat şi aruncat de proiectil în direcţia mişcării.

Despre direcţia tragerii mărturisesc şi urmele lăsate de factorii suplimentari ai împuşcăturii (inelul de frecare, „ştanţ-marke", rupturile şi pârliturile).

Pe baza acestei categorii de urme ale împuşcăturii, în criminalistică se determină şi distanţa de la care s-a tras. Imprimarea gurii ţevii, rupturile şi pârliturile din preajma orificiului de intrare, prezenţa burei şi a căpăcelului proiectilului în canalul format de acesta denotă vădit că tragerea a fost executată cu ţeava lipită de suprafaţa obiectului sau de la distanţe extrem de mici (1-5 cm). Petele de funingine, stropii de ulei, îndeosebi particulele de pulbere nearse sunt factorii distinctivi ai împuşcăturii de la distanţe mici. Reamintim că limitele de acţiune a factorilor, care lasă urmele menţionate la armele de mână, nu depăşesc un metru.

Unele date privind distanţa maximă la care se manifestă particulele de pulbere nearse la diferite tipuri şi modele de armă sunt expuse în tabelul 5.

Tabelul 5

Tipul armei	Calibrul (mm)	Distanţa maximă (cm)
a) Pistolete:		
TT	7,62	50
Makarov	9,0	50
Parabellum	9,0	50
Walther	7,65	30
Walther p-38	9,0	60
Brawning mod. 1910	7,65	50
b) Pistoale-automate		
PPS	7,62	35
AK	7,62	50
c) Puşcă mod. 1930	7,92	100

Lipsa urmelor factorilor suplimentari confirmă că împuşcătura a fost efectuată de la distanţe ce depăşesc limita de 1 m, adică considerate convenţional ca mari.

Despre distanţa unei împuşcături cu un proiectil de alice sau mitralii se poate judeca şi după aria de dispersare a acestuia. În linii mari, valorile diametrelor de dispersare a alicelor cartuşului tras dintr-o armă de vânătoare cu ţeava cilindru sunt date de specialiştii în materie în funcţie de distanţa de tragere[1] *(tab. 6)*.

Tabelul 6

Distanţa de tragere (m)	Diametrul cercului de dispersie a alicelor (cm)
5	2
10	25
15	35
20	45
30	65

În acest context, atenţionăm că determinarea la faţa locului a direcţiei şi distanţei de la care s-a tras este cu aproximaţie, ea fiind întreprinsă de organul judiciar doar pentru a intensifica activitatea de urmărire penală. Definitivarea acestor circumstanţe ţine de competenţa expertului balistician.

Pentru stabilirea locului de unde s-a tras, se apelează la metoda cunoscută în criminalistică sub denumirea de *vizarea directă a locului tragerii,* care în majoritatea cazurilor se desfăşoară în timpul cercetării locului faptei.

Dacă proiectilul a perforat un obiect cu o grosime relativ mare, vizarea directă a locului de unde s-a tras se face cu ajutorul unui tub de hârtie, carton sau masă plastică, introdusă în canalul format de proiectil din partea orificiului de ieşire. Dacă proiectilul a perforat două obiecte apropiate unul de altul, tubul trebuie să unească canalul ambelor obiecte în întregime. Privind prin tubul astfel aranjat, se va determina cu precizie locul amplasării armei din care s-a tras.

În situaţia în care proiectilul a perforat un singur obiect subţire, lovind sau afundându-se în alt obiect îndepărtat, cum ar fi un geam sau peretele opus, vizarea se face privind de-a lungul unei sfori întinse ce uneşte centrul perforaţiei primului obiect cu punctul obiectului lovit de proiectil ulterior.

La determinarea locului de unde s-a tras trebuie să se ţină cont de factorii ce influenţează traiectoria de zbor a proiectilului. În fond, vizarea poate conduce la stabilirea locului tragerii şi aceasta s-a confirmat prin verificarea practică, dacă direcţia tragerii este orizontală sau de sus în jos sub orice unghi. Traiectoria proiectilului tras de jos în sus admite modificări esenţiale de direcţie, fiind influenţată vădit de gravitaţie, precum şi de factorii climaterici. Cu cât distanţa tragerii e mai mare, cu atât mai evidente devin modificările.

[1] С. Кустанович, *Исследование повреждений одежды в судебно-медицинской практике,* Moscova, 1965, p. 138.

Locul de amplasare a tuburilor aruncate din armele automate, în condiţiile unui spaţiu deschis, poate fi supus unui studiu special, având drept scop calcularea locului de unde s-a tras. După cum este cunoscut, fiecărui tip şi sistem de armă automată îi sunt proprii direcţia şi unghiul de aruncare a tuburilor trase. De exemplu, pistoletul *TT* aruncă tubul în dreapta la o distanţă de până la 5 metri, sub unghiul de 70-110° faţă de linia direcţiei tragerii, pistoletul *Parabellum* aruncă tubul în sus şi în dreapta la distanţe până la 1-3 m, sub un unghi de 60-100°, iar pistoletul *Browning,* respectiv, în dreapta, la o distanţă de până la 3 m şi sub un unghi de 90-160°.

Deci, cunoscând arma după tubul fixat în perimetrul locului faptei, în baza indicatoarelor sau cataloagelor privind caracteristicile tehnico-balistice ale acesteia, dar şi prin verificare experimentală, organul judiciar poate calcula locul de unde s-a tras.

Dacă tubul a fost aruncat dintr-o armă cu repetiţie, calcularea locului de unde s-a tras va fi doar aproximativă, deoarece atât unghiul, cât şi direcţia de aruncare a tubului sunt în funcţie de forţa şi modul de acţiune a autorului tragerii.

§ 3. Expertiza balistică judiciară

Multitudinea problemelor cu care se confruntă organele judiciare înfăptuind cercetarea actelor ilicite, săvârşite cu arme de foc, reclamă aplicarea unui şir de metode ştiinţifice, utilizarea mijloacelor tehnice sofisticate ale expertizei criminalistice.

Expertiza balistică este un mijloc important de probaţiune, asigurând cunoaşterea celor mai diverse împrejurări privind aplicarea armelor de foc la săvârşirea infracţiunilor.

Problemele ce vizează acest gen de expertiză sunt grupate în trei categorii: referitoare la arma de foc, la muniţii şi la urmele împuşcăturii.

1. Examinarea tehnico-criminalistică a armelor de foc

Examinarea tehnico-criminalistică a armelor de foc preconizează, pe de o parte, individualizarea acestora, prin determinarea modelului, calibrului, seriei şi a anului de fabricaţie, pe de altă parte, aprecierea stării tehnice de funcţionare a armei-corp delict.

În situaţii ordinare, determinarea modelului, serieri şi a anului de fabricaţie nu prezintă dificultăţi, ea efectuându-se printr-un simplu studiu al inscripţiilor respective de pe armă. Orice armă fabricată în mod industrial conţine astfel de date.

Atunci când inscripţiile respective lipsesc, fie ca urmare a înlăturării lor, fie datorită vechimii, iar refacerea lor s-a dovedit a fi imposibilă, parametrii

tehnici ai armei se vor stabili de către experţi în baza confruntării datelor tehnice şi a particularităţilor de construcţie ale armei-corp delict (lungimea, greutatea, lungimea şi calibrul ţevii, numărul, direcţia, înălţimea şi dimensiunile ghinturilor ş.a.) cu datele respective din instrucţiunile, registrele şi atlasele balistice, dar şi prin comparare directă cu armele din colecţiile instituţiilor de expertiză.

În situaţia armelor cu inscripţiile ştanţate înlăturate, expertiza criminalistică, la fel ca şi în cazul ştergerii prin răzuire a inscripţiilor ştanţate de pe motoarele şi caroseria autovehiculelor, bijuterii sau alte obiecte metalice pentru ca acestea să nu fie identificate, poate fi solicitată restabilirea inscripţiilor înlăturate. Această restabilire este posibilă datorită modificărilor de structură în adâncime a metalului în locurile în care acesta a fost comprimat prin procedura de ştanţare. Relevarea inscripţiilor înlăturate de pe obiecte metalice se efectuează prin diverse metode, mai uzuale fiind metodele chimică, electrochimică, feromagnetică[1].

În practica judiciară adesea apare necesitatea clarificării dacă din arma-corp delict este posibilă efectuarea de împuşcături şi, dacă arma din care s-a tras, se poate declanşa fără acţionarea trăgaciului. Stabilirea acestor circumstanţe presupune aprecierea stării tehnice şi de funcţionare a armei prin verificarea mecanismelor de încărcare şi tragere, de siguranţă şi de aruncare a fiecărei piese în parte. Concluziile expertului se vor baza pe datele obţinute privind starea pieselor şi mecanismelor, pe modul lor de funcţionare, dar şi pe rezultatele acţiunilor experimentale cu arma prin zdruncinare, aruncare, lovire.

Altele sunt sarcinile expertizei armelor confecţionate artizanal, denumite şi atipice. După cum este cunoscut, în această categorie de arme se disting două grupe: de fabricaţie industrială, ulterior neautorizat modificate, şi rudimentare, de fabricaţie improvizată. Pentru tragerea cu armele din prima grupă, în majoritatea cazurilor se folosesc muniţii standarde, destinate sistemului respectiv. Armele din grupa a doua pot fi concepute pentru muniţii de fabricaţie industrială, în special pentru cartuşe de calibru mic (5, 6 mm), dar şi pentru muniţii de confecţionare proprie.

Expertiza armelor modificate, pe lângă stabilirea datelor privind sistemul, seria şi modelul iniţial, are ca scop determinarea modalităţii şi nivelului de modificare, având în vedere eventualele schimbări ale capacităţilor balistice ale acestora.

Examinarea unei construcţii de fabricaţie improvizată are scopul de a stabili principiile construcţiei, caracteristicile materiale şi de funcţionare ale ei.

[1] C. Drăghici, M. Lupu, *Tehnica criminalistică,* Bucureşti, 2004, p. 267.

În baza unui studiu al pieselor şi mecanismelor principale, precum şi a datelor experimentale, expertul constată dacă dispozitivul reprezintă arma de foc. În caz afirmativ, la cerinţa organului judiciar, el va formula concluzii privind muniţiile pentru care este concepută arma, bătaia eficace şi gradul de periclitare a ei.

2. Examinarea criminalistică a muniţiilor

Muniţiile, în special tuburile, proiectilele şi burele ridicate de la locul faptei sau găsite în alte împrejurări, pot fi supuse examinării criminalistice cu scopul determinării lor după datele ce le caracterizează şi în vederea identificării sau stabilirii apartenenţei la grup.

Prin examinarea tuburilor şi a gloanţelor destinate armelor de luptă, expertul balistician va stabili:

– dacă tubul şi glontele sunt părţi componente ale unui şi aceluiaşi cartuş, adică identificarea întregului după părţi;

– modelul cartuşului şi arma pentru care acesta este destinat;

– dacă cartuşul căruia îi aparţine tubul şi glontele corp-delict este omogen cu cartuşele prezentate pentru comparare;

– dacă tubul şi glontele au fost trase din arma prezentată sau din altă armă.

În situaţia unei infracţiuni săvârşite cu arma de vânătoare, expertiza trebuie să stabilească modul de fabricare a proiectilului, omogenitatea lui cu cele ridicate (aparte sau în componenţa unor cartuşe) de la persoanele suspecte. Atunci când la faţa locului s-au găsit bure din hârtie sau cârpe, expertul va fi însărcinat să constate dacă acestea au format sau nu un întreg cu hârtiile şi cârpele aparţinând bănuiţilor sau cu care sunt încărcate cartuşele ridicate de la ei.

Scopul final al expertizei muniţiilor este identificarea armei după urmele mecanismelor acesteia pe tubul cartuşului şi pe glonte. În fond, acest gen de identificare reprezintă o variantă a identificării criminalistice şi deci se efectuează în baza principiilor generale cunoscute.

La etapa iniţială expertul va întreprinde un studiu al armei suspecte şi muniţiilor privind stabilirea posibilităţii tragerii cu cartuşe de genul celor cărora aparţin muniţiile-corp delict după calibru, număr, dimensiune şi direcţia ghinturilor, forma şi mărimea percuţiei.

În situaţia coincidenţei acestor caracteristici generale, se va proceda la examinarea comparativă, aceasta fiind precedată de împuşcături experimentale şi obţinerea modelelor de comparaţie – tuburi şi gloanţe trase din arma supusă examinării.

Tragerile se efectuează în captatoare de proiectile (din vată sau cu apă), asigurându-se inalterarea urmelor.

În procesul de comparare se va insista asupra urmelor închizătorului, percutorului, ghearei extractoare şi ale altor mecanisme ale armei de pe rozeta şi suprafaţa exterioară a tubului şi cele ale plinurilor ghinturilor de pe exteriorul gloanţelor.

Examinarea comparativă a tuburilor şi a gloanţelor se face cu ajutorul mijloacelor optice, în special a microscopului comparator, recunoscut ca cel mai eficient instrumentar criminalistic, datorită capacităţii de a prezenta coincidenţa urmelor de pe muniţia în litigiu şi cea obţinută experimental ca o continuitate liniară a striaţiilor, constituind microrelieful urmelor (fig. 42).

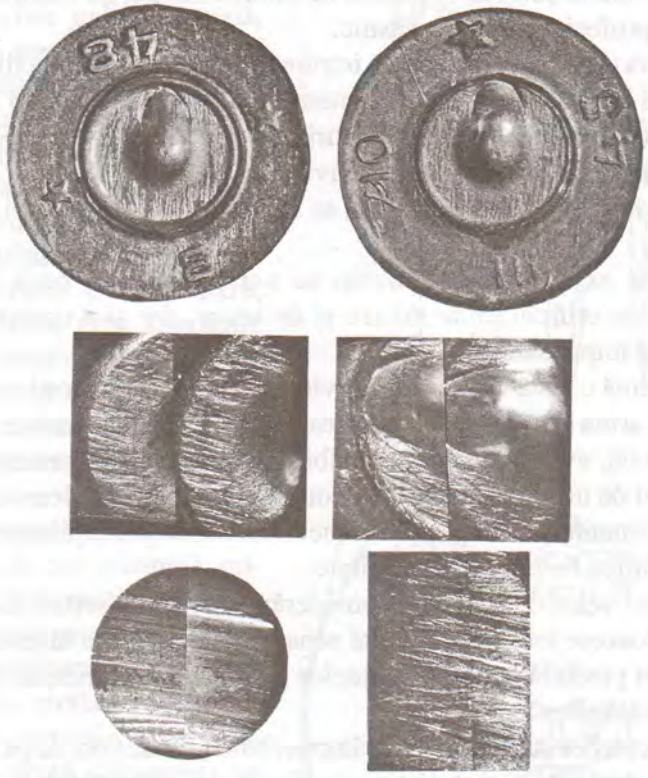

Fig. 42. Continuitatea liniară a striaţiilor constituind urmele închizătorului pe capsa tuburilor de cartuş comparate

Examinarea comparativă a gloanţelor se efectuează şi prin suprapunerea suprafeţelor desfăşurate ale acestora, procedeu ce se realizează pe cale fotografică sau prin rularea gloanţelor pe materiale plastice (plastilină, parafină, ceară etc.).

3. Sarcinile expertizei urmelor tragerii din arma de foc

Examinarea criminalistică a urmelor tragerii este destinată unui şir de probleme cu care se confruntă justiţia, mai cu seamă la etapa iniţială de cercetare a faptelor săvârşite cu arma de foc.

Una dintre ele este cea a constatării dacă vătămarea unui obiect este consecinţa tragerii din arma de foc.

După cum demonstrează practica judiciară, nu întotdeauna evident această problemă e soluţionată în urma cercetărilor efectuate de către organul de urmărire penală la faţa locului. Nu se exclude posibilitatea confundării urmelor proiectilului pe unele obiecte, în special de îmbrăcăminte, cu vătămările produse cu obiecte de profesie sau de uz casnic.

Expertiza va examina orificiile de intrare şi de ieşire ale proiectilului, canalul format de el şi spaţiul din apropierea nemijlocită, având ca scop evidenţierea elementelor caracteristice ale împuşcăturii. Se vor aplica, în acest scop, diverse instrumente optice, surse de radiaţii invizibile şi luminiscente, convertizorul optico-electronic. În caz de necesitate, se va recurge la metode chimice şi cromatografice.

Concluziile expertului balistician se vor formula în baza elementelor caracteristice ale orificiului de intrare şi de ieşire, dar şi a urmelor factorilor suplimentari ai împuşcăturii.

Altă problemă constă în punerea în evidenţă a urmelor factorilor suplimentari ai tragerii din arma de foc. Descoperirea la faţa locului a acestei categorii de urme este dificilă, având în vedere posibilităţile tehnice de cercetare ale organelor cu funcţii de urmărire penală. În condiţii de laborator, detectarea urmelor factorilor suplimentari ai împuşcăturii se efectuează prin aplicarea de metode şi mijloace tehnice de înaltă sensibilitate.

În contextul celor de mai sus, considerăm oportun a semnala că metodele bazate pe mijloacele tehnice de înaltă sensibilitate, de care dispunem la etapa actuală, a făcut posibilă stabilirea urmelor factorilor suplimentari nu numai pe ţintă, dar şi pe trăgător.

Urmele factorilor suplimentari ai împuşcăturii constituie, după cum s-a precizat anterior, elemente caracteristice ale direcţiei şi distanţei de la care s-a tras. În situaţia în care se solicită determinarea exactă a distanţei tragerii, expertul balistician va recurge la trageri experimentale de la diverse distanţe cu muniţii şi în condiţii similare celor în litigiu.

Obiectul expertizei urmelor împuşcăturii cuprinde şi alte chestiuni ca, de exemplu, dacă urmele sunt consecinţa unei sau a mai multor împuşcături, dacă două sau mai multe împuşcături provin de la una şi aceeaşi, sau de la câteva arme, dacă denotă aplicarea unei arme automate, de fabricare improvizată sau modificată etc.

§ 4. Cercetarea criminalistică a armelor albe

1. Noţiunea şi clasificarea armelor albe

Dat fiind pericolul pe care îl prezintă armele albe datorită posibilităţii aplicării la săvârşirea de infracţiuni grave, legea prevede că întrebuinţarea lor constituie una din circumstanţele agravante ale mai multor infracţiuni cu caracter violent, în special ale actelor de tâlhării, banditism, huliganism. Se poate deci afirma că actualitatea practică a problemelor ce vizează cercetarea armelor albe este incontestabilă.

Potrivit opiniei acceptate în teoria şi practica judiciar-penală, *armele albe sunt obiecte special fabricate, destinate şi capabile să cauzeze leziuni corporale grave*[1].

Armele albe cunoscute în prezent sunt clasificate după modul de fabricare, destinaţia şi caracteristicile lor tehnico-constructive.

După modul de fabricare, se disting arme albe fabricate industrial, conform unor norme tehnologice, şi de construcţie proprie, artizanale, prin imitarea modelelor sau improvizate (rudimentare).

După destinaţie, armele albe se divizează în trei categorii: militare (sabie, baionetă), civile sau naţionale (cuţit georgian, finlandez) şi de vânătoare.

După proprietăţile constructiv-tehnice, armele albe sunt divizate în două categorii: cu lamă şi zdrobitoare (fără lamă). Din prima categorie fac parte armele militare şi tot felul de cuţite fabricate industrial sau în mod particular. A doua categorie cuprinde buzduganele, boxele, palmarele (fig. 43).

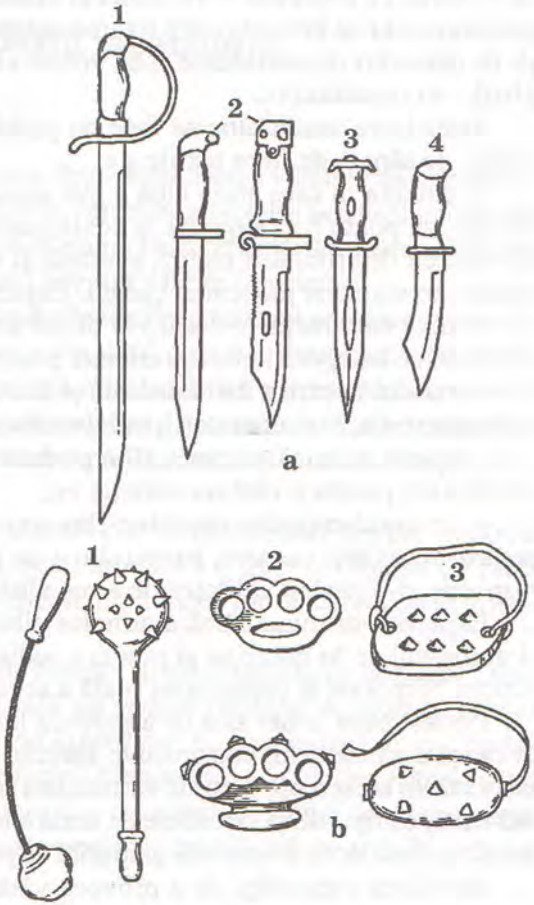

Fig. 43. Arme albe: a) cu lamă: *1* – sabie, *2* – baionete, *3* – chinjal, *4* – cuţit, **b)** zdrobitoare: *1* – buzdugane, *2* – boxe, *3* – palmare

[1] И. С. Подщибянин, *Холодное оружие,* Саратов, 1980, p. 41.

2. Cercetarea armelor albe

Când organul judiciar dispune de o armă albă militară, civilă sau de vânătoare fabricată industrial, ea se determină prin depistarea elementelor caracteristice privind locul şi timpul fabricării, tipul, destinaţia şi seria după datele marcate pe suprafaţa acesteia de producător.

Constatarea apartenenţei la categoria de arme albe a imitaţiilor acestora, cât şi a armelor industriale a căror integralitate sau stare tehnică suscită dubii, ţine de competenţa expertizei criminalistice. La locul descoperirii, arma se fotografiază – fotografia de nod şi de detaliu – astfel încât să fie redat raportul armei cu victima, cu obiectele corp-delict şi urmele infracţiunii din spaţiul respectiv, preconizându-se în continuare fixarea acesteia în procesul-verbal. Se impun un şir de măsurări dimensionale şi de volum ale armei în întregime, precum şi ale părţilor ei constitutive.

Ambalarea armei albe se face cu precauţie, pentru a nu altera urmele de mâini, de sânge, de fibre textile ş.a.

În situaţia în care arma albă a fost aplicată sau folosită ca mijloc de ameninţare, ea poate fi examinată în continuare în cadrul expertizei criminalistice în vederea determinării naturii acesteia şi soluţionarea altor probleme care le ridică cercetarea şi judecarea cauzei. Expertului i se poate solicita stabilirea:

– dacă construcţia (obiectul) în litigiu constituie armă albă şi în caz afirmativ,
– la ce categorie, clasă, varietate poate fi atribuită;
– modul în care a fost fabricată şi dacă, în acest scop, au fost folosite anumite materiale, instrumentarii, utilaje, mecanisme;
– starea tehnică a armei albe şi dacă aceasta poate fi aplicată conform destinaţiei, pentru a vătăma sisteme vii;
– în cazul cuţitelor modelate din arme albe militare pretinse a fi folosite pentru necesităţi casnice, expetrului i se poate cere stabilirea dacă obiectul respectiv şi-a păstrat calitatea de armă albă.

Expertiza criminalistică a armelor albe are ca reper două criterii stabilite şi argumentate în doctrina şi practica judiciar penală: destinaţia de a provoca leziuni corporale şi capacitatea reală a acesteia de a vătăma sisteme vii.

Predestinaţia armei albe de a provoca leziuni corporale presupune punerea în evidenţă a elementelor constructive specifice tipului de armă albă după care este fabricată. În acest scop, expertul va compara arma albă după construcţie cu modelele existente, cu tipurile şi variantele de armă albă din colecţia instituţiei de expertiză, dar şi cu descrierea acestora în ghidurile de profil sau literatura de specialitate[1].

Stabilirea capacităţii de a provoca vătămări corporale presupune determinarea în ce măsură aceasta corespunde după caracteristicile fizice standardelor sau condiţiilor tehnice. În cazul unui cuţit, spre exemplu, se vor examina şi compara lungimea, lăţimea şi forma lamei, grosimea muchiei acesteia, forma şi facilitatea mânerului, a barei de protecţie ş.a.

---

[1] Gh. Golubenco, *Urmele infracţiunii*, Chişinău, 1999, p. 102; Colectiv de autori, redactori O. Корщунов şi A. Степанов, *Курс криминалистики*, Moscova, 2004, p. 343.

CAPITOLUL 5

IDENTIFICAREA PERSOANELOR DUPĂ SEMNALMENTE

§ 1. Consideraţii preliminare

1. Noţiunea de portret vorbit

Situaţia incertă în care personalitatea făptuitorului sau a victimei nu este cunoscută, tipică de altfel pentru etapa iniţială de cercetare a faptelor penale intenţionate, impune procedarea la identificarea acestora pe baza reflectărilor material-fixate, precum şi după datele privind aspectul exterior oferite de martori.

Ideea identificării persoanelor după trăsăturile exterioare aparţine renumitului savant francez Alphonse Bertillon, care, după cum este cunoscut, a propus în 1880 sistemul antropometric de evidenţă criminalistică a infractorilor, aceasta preconizând posibilitatea identificării recidiviştilor în baza caracteristicilor (culoarea tenului, expresia feţei, natura părului, cicatricele etc.) aspectului exterior al acestora.

În urma preocupărilor ulterioare, acest gen de identificare s-a perfecţionat astfel, încât a devenit unanim recunoscut, urmând a fi frecvent folosit de către organele învestite cu combaterea crimei în activitatea lor de cercetare şi urmărire penală.

Aşadar, s-a conturat un domeniu distinct al criminalisticii, denumit „metoda portretului vorbit", care *reprezintă un sistem ştiinţific de descoperire şi comparare a semnelor şi trăsăturilor exterioare ale persoanelor sau cadavrelor necunoscute în vederea identificării făptuitorului, a victimei sau a altei persoane implicate*[1]. Trăsăturile exterioare caracteristice unei persoane, prin descrierea şi compararea cărora aceasta poate fi identificată, poartă denumirea de *semnalmente.*

În teoria şi practica criminalistică, semnalmentele se divizează în patru categorii.

Prima constituie semnalmentele anatomice, care se manifestă sub forma unor varietăţi morfologice ale corpului, capului, feţei şi ale părţilor constitutive ale

[1] В. Снетков, *Портретная идентификация личности,* Moscova, 1968, p. 4; C. Dumitrescu, E. Gacea, *Elemente de antropologie judiciară,* Bucureşti, 1994, p. 12.

acestora. Având la origine sistemul osos al organismului uman, semnalmentele anatomice sunt cele mai stabile. Ele pot fi sesizate atât în situaţia de staţionare, cât şi în timpul mişcărilor, indiferent de natura activităţii desfăşurate de individ.

Categoria a doua cuprinde semnalmentele funcţionale – diverse deprinderi privind poziţia corpului şi dinamica părţilor componente ale acestuia în anumite genuri de activitate desfăşurată de individ (ţinuta, gesticulaţia şi mimica, mersul, vocea şi vorbirea).

Categoria a treia se referă la caracteristicile particulare, care reprezintă semne, diverse forme patologice şi variaţii anatomo-morfologice dobândite ereditar sau pe parcursul vieţii în urma unor leziuni, intervenţii chirurgicale, accidente.

În fine, categoria a patra cuprinde obiectele de îmbrăcăminte, purtate mai mult ori mai puţin permanent (ochelari, bijuterii, poşete, truse profesionale) de către persoana în cauză.

2. Premisele ştiinţifice ale portretului vorbit

Metoda portretului vorbit în plan teoretic şi în cel utilitar se bazează pe principiul identităţii, potrivit căruia fiecare fiinţă sau obiect material reprezintă o individualitate certă; atât fiinţele, cât şi obiectele posedă calitatea de a-şi păstra un anumit timp caracteristicile fundamentale, acestea totalmente fiind irepetabile. Rezultă deci că aspectul exterior al fiecărui individ este specific, irepetabil.

O altă poziţie principială privind identificarea după metoda portretului vorbit reprezintă relativa stabilitate a aspectului exterior uman. Evident, această stabilitate nu trebuie interpretată într-un mod absolut. Ca şi orice alt sistem, corpul uman se află în permanentă evoluţie, schimbare. Modificările în cauză sunt reliefate în copilărie, adolescenţă, precum şi la vârsta înaintată. De exemplu, statura şi, respectiv, dimensiunile membrelor corporale, se schimbă mereu, crescând până la vârsta de 20-25 de ani. La vârsta înaintată apar semne ale îmbătrânirii, cum ar fi defecte ale sistemului dentar, încărunţirea părului, zbârcirea (ridarea) pielii. Unele modificări ale exteriorului pot apărea şi în urma unei maladii îndelungate, operaţii chirurgicale, accident etc.

Totodată, schimbările provocate de evoluţia corpului uman, fapt confirmat prin verificarea practică, nu afectează procesul de identificare după semnalmente. Elementele esenţiale ce constituie exteriorul unei persoane, fiind corelate cu sistemul osos şi muscular, îşi păstrează caracteristicile iniţiale.

Analiza premiselor ştiinţifice ale identificării după metoda portretului vorbit ar fi incompletă dacă s-ar omite momentul psihologic, inerent acestei activităţi. Identificarea după trăsăturile exterioare, sub ce formă s-ar preconiza, porneşte de la imaginea memorială a persoanei concrete. Reuşita identificării este în funcţie de complexitatea imaginii date.

Fără a intra în detalii, menţionăm în acest context că nivelul reflectărilor, percepţiei şi memorizării semnalmentelor unei persoane de către martor, victimă sau altă persoană ce urmează să o descrie sau să concludă asupra identităţii, este determinat de o multitudine de factori. În criminalistică se accentuează în special condiţiile de vizibilitate, distanţa ce separă martorul sau victima de persoana percepută şi unghiul sub care s-a făcut observarea, durata percepţiei şi a timpului care s-a scurs de la momentul percepţiei, tipul psihic, temperamentul persoanei-martor, starea organelor senzoriale, atenţia, interesele, cerinţele şi alte condiţii privind procesul de reflectare a semnalmentelor[1].

E de relevat rolul duratei de timp şi al distanţei de la care s-a realizat percepţia în procesul de formare a imaginii iniţiale, care în majoritatea cazurilor este decisiv. În situaţia unui act ilicit, percepţia se face într-o durată de timp relativ scurtă, oferind doar o imagine de ansamblu a făptuitorului. Imaginea caracteristicilor de detaliu este posibilă numai în cazul contactului îndelungat.

Distanţa ce desparte persoanele în contact influenţează asupra volumului de elemente somatice imaginate. De la distanţe mari (peste 60-80 m) nu pot fi percepute conturul feţei, forma şi mărimea nasului, a pavilioanelor urechilor, precum şi unele semne particulare (cicatrice, pete, negi ş.a.)[2].

3. Principiile de bază privind aplicarea portretului vorbit

Descrierea semnalmentelor după metoda portretului vorbit se efectuează conform unor principii, recurgându-se la criterii unice de apreciere a elementelor şi detaliilor ce constituie aspectul exterior al unei persoane. Acestea sunt următoarele:

1) Portretul vorbit al unei persoane poate fi întocmit numai în urma unei descrieri complete a întregii configuraţii a corpului (capul, trunchiul, membrele superioare şi inferioare, caracteristicile feţei). Când descrierea după metoda portretului vorbit se face în scopul unei activităţi de recunoaştere, o deosebită atenţie se acordă semnalmentelor particulare.

2) Descrierea semnalmentelor se face într-o succesiune logică – de la caracteristicile generale (sex, rasă, vârstă, statură, constituţie fizică) la cele individuale (detaliile corpului, capului şi ale feţei). Aparte se descriu îmbrăcămintea şi obiectele portabile ale persoanei.

3) Descrierea semnalmentelor exterioare ale unei persoane se face în funcţie de mărime, formă, poziţie, iar a unora şi după culoare. Mărimea elementelor somatice, cu excepţia înălţimii, nu se dă în valori absolute, obţinute prin măsurări.

---

[1] Н. Гапанович, *Опознание в судопроизводстве,* Minsk, 1975, p. 24.
A. Ciopraga, *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal.* Iaşi, 1979, p. 162.

[2] З. Г. Самошина, *Вопросы теории и практики предъявления для опознания на предварительном следствии,* Moscova, 1976, p. 39.

Ea se exprimă prin lexemele: mare, mijlociu, mic, în comparaţie cu alte părţi ale corpului. Elementele apreciate ca fiind deosebit de mari sau deosebit de mici, tot în comparaţie cu alte părţi corporale, se notează, respectiv, cu: foarte mari, foarte mici. Atunci când mărimea se referă la înălţimea, lungimea, lăţimea şi grosimea elementelor descrise, se aplică categoriile respective: înalt, mijlociu, îngust; gros, mijlociu, subţire. Forma unui element, organ sau detaliu descris se determină vizual, avându-se în vedere aspectul geometric. Ea poate fi pătrată, dreptunghiulară, triunghiulară, rotundă, ovală etc. Poziţia unui organ sau detaliu al corpului se determină în raport cu planul imaginar orizontal sau cel vertical al acestora ori după elementele adiacente. Astfel, bărbia, de exemplu, în raport cu planul imaginar vertical, poate avea o poziţie proeminentă, retrasă sau verticală, comisurile gurii, în raport cu planul imaginar orizontal, pot avea o poziţie ridicată sau coborâtă etc.

4) Culoarea este o însuşire esenţială a tenului, părului, ochilor, buzelor, dinţilor, îmbrăcămintei şi obiectelor portabile ale persoanei descrise. Ea se apreciază în limitele culorilor acromatice de alb-negru cu nuanţele de gri-cenuşiu şi a celor 6 culori cromatice: roşu, portocaliu, galben, verde, albastru şi violet.

5) La descrierea semnalmentelor după metoda portretului vorbit se foloseşte o terminologie unică, acceptată în criminalistică, aceasta asigurând evitarea eventualelor greşeli şi confuzii.

§ 2. Descrierea persoanelor după metoda portretului vorbit

1. Descrierea semnalmentelor anatomice

La descrierea semnalmentelor anatomice se fixează, în primul rând, caracteristicile generale privind sexul, rasa, vârsta, constituţia, ulterior indicii deja enunţaţi ai corpului, capului, feţei şi elementelor lor componente.

Sexul se determină de către persoanele chemate să descrie semnalmentele după formele accesibile tuturor, ce diferenţiază un gen de altul. În cazul cadavrelor, sexul se confirmă de către medicul legist.

Etatea se determină de către martor şi deci se fixează aproximativ, ţinându-se cont de etapele fiziologice ale vârstei: copilărie, pubertate, adolescenţă, maturitate, senilitate.

Constituţia fizică se caracterizează după statură (înălţime), corpolenţă şi ţinută (aspectul general) ale persoanei.

Se cunosc trei tipuri de statură: scundă (bărbaţii – până la 160 cm, femeile – până la 155 cm); mijlocie (bărbaţii –160-170 cm, femeile – 155-165 cm); înaltă (bărbaţii – peste 171 cm, femeile – peste 166 cm). Se pot întâlni persoane foarte înalte (peste 195 cm) şi foarte scunde (mai joase de 140 cm).

Corpolenţa şi ţinuta persoanelor se caracterizează după sistemul osos, masa musculară şi stratul adipos. La descrierea după portretul vorbit se folosesc trei gradaţii ale constituţiei: robustă (corpolentă), mijlocie (atletică) şi slabă (uscăţivă). Robuste se consideră persoanele cu o dezvoltare excesivă a ţesutului adipos. Atleticii au o dezvoltare normală sportivă a scheletului şi a sistemului muscular. Slabii posedă o dezvoltare vădit scăzută a sistemului muscular şi a ţesutului adipos *(fig. 44)*.

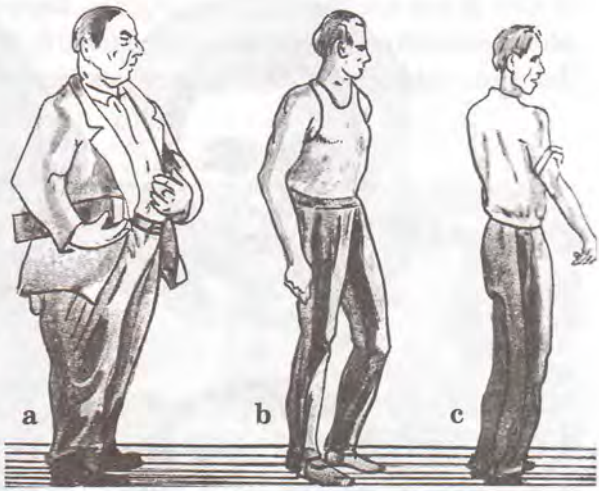

Fig. 44. Variante de constituţie:
***a** – robustă, **b** – atletică, **c** – uscăţivă*

La categoria formelor generale se referă şi datele privind lungimea gâtului, lăţimea, forma şi înclinaţia umerilor, lungimea, grosimea şi forma membrelor superioare şi inferioare.

O deosebită importanţă are descrierea formelor anatomice ale capului în întregime, precum şi a feţei, a elementelor ei componente.

Sub aspectul liniilor de contur, capul, privit din faţă, poate prezenta diverse forme: pătrată, dreptunghiulară, rotundă, triunghiulară (fig. 45).

Din planul lateral, forma capului poate fi rotundă sau alungită, mai rar ţuguiată. Faţa cuprinde spaţiul limitat de linia de inserţie a părului în partea de sus, urechi, din cele două părţi laterale şi vârful bărbiei din partea de jos. Ea cuprinde trei zone: cea frontală, cu regiunea dintre inserţia părului, arcada sprâncenelor şi rădăcina nasului; cea nazală, delimitată de rădăcina nasului şi baza lui şi cea bucală, aflată între baza nasului şi vârful bărbiei (fig. 46).

Când cele trei zone au dimensiuni egale, fiecare reprezentând 1/3 din dimensiunile feţei, se consideră că sunt de mărimi mijlocii. Dar, dacă una din aceste părţi componente se prezintă sub dimensiuni vădit majorate sau, dimpotrivă, scăzute, situaţie cu care nu de puţine ori ne confruntăm, ea necesită a fi reliefată, având o deosebită importanţă la întocmirea portretului vorbit.

În teoria şi practica criminalistică, elementele principale ale feţei se descriu în ordinea amplasării lor, începând cu cele aflate în zona superioară şi continuând cu cele din zona mijlocie, respectiv, inferioară. Fiecare element al feţei se descrie prin trăsăturile sale caracteristice după cum urmează:

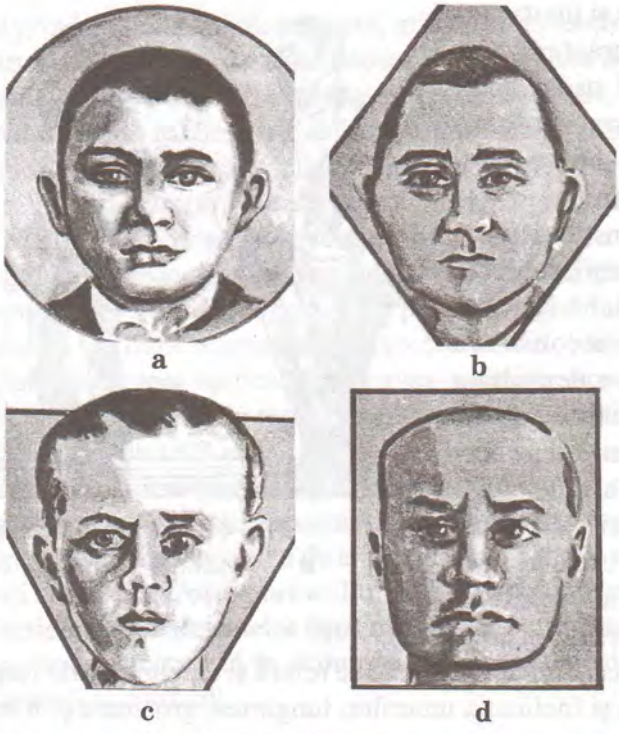

Fig. 45. Forme ale capului privit din faţă: ***a*** – rotundă, ***b*** – romboidală, ***c*** – triunghiulară, d – dreptunghiulară

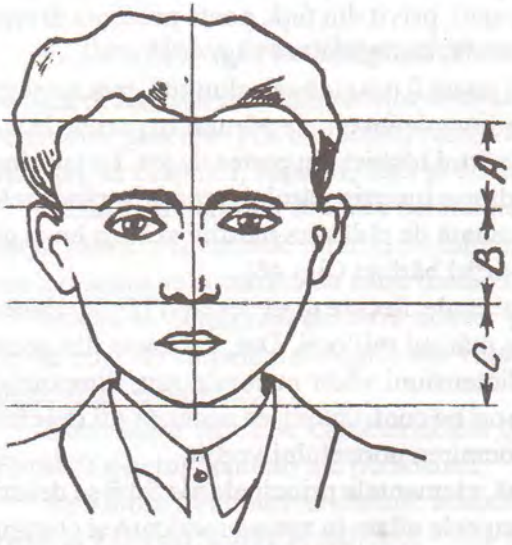

Fig. 46. Trei zone ale feţei: ***a*** – frontală, ***b*** – nazală, ***c*** – bucală

1) Părul. După natura firească de creştere, părul poate fi drept, buclat, creţ; după desime – des, normal, rar; după lungime – lung mare, mijlociu, scurt; după culoare – negru, castaniu, blond, roşcat, alb (cărunt parţial sau total); după forma purtată – peste cap, cu cărare pe stânga sau pe dreapta ori coborât spre frunte (fig. 47).

Din punctul de vedere al portretului vorbit, interesează, de asemenea, linia de inserţie a părului, precum şi chelia (calviţia). Linia de inserţie se poate

prezenta sub diverse forme (dreaptă, ascuţită, circulară, în sus sau în jos). În ceea ce priveşte chelia, ea poate fi: frontală – cuprinde regiunea dinspre frunte, frontal-parietală – pe partea superioară a capului, frontal-temporală – cuprinde părţile laterale ale capului şi totală (fig. 48).

Fig. 47. Caracteristici ale părului: ***a*** – drept, ***b*** – buclat, ***c*** – creţ

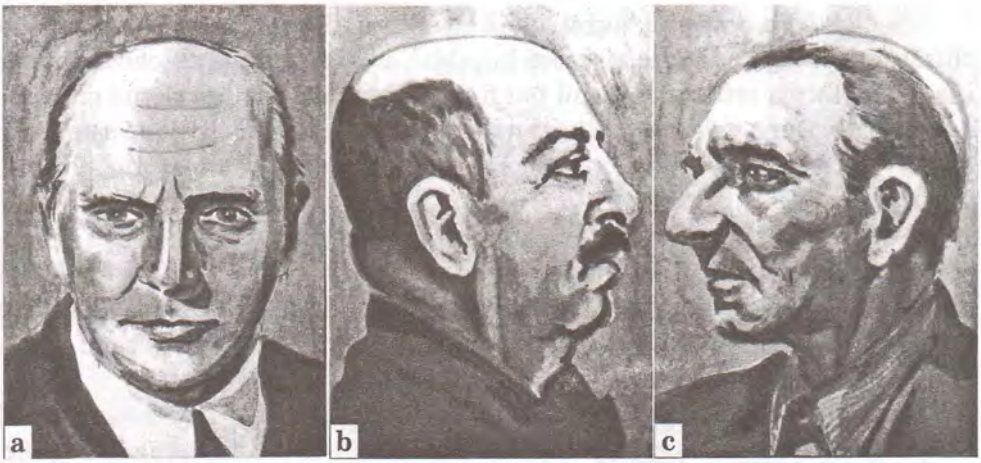

Fig. 48. Forme de chelii: ***a*** – frontală, ***b*** – frontal-parietală, ***c*** – frontal-temporală

Se pot întâlni cazuri de chelie temporală (în zona tâmplelor) sau occipitală (spre ceafă).

2) *Fruntea.* După înălţime (distanţa dintre inserţia părului şi rădăcina nasului), fruntea poate fi înaltă, mijlocie şi scundă; după înclinaţie (faţă de planul vertical al feţei) – verticală, retrasă, proeminentă; după lăţime – lată, mijlocie, îngustă (fig. 49).

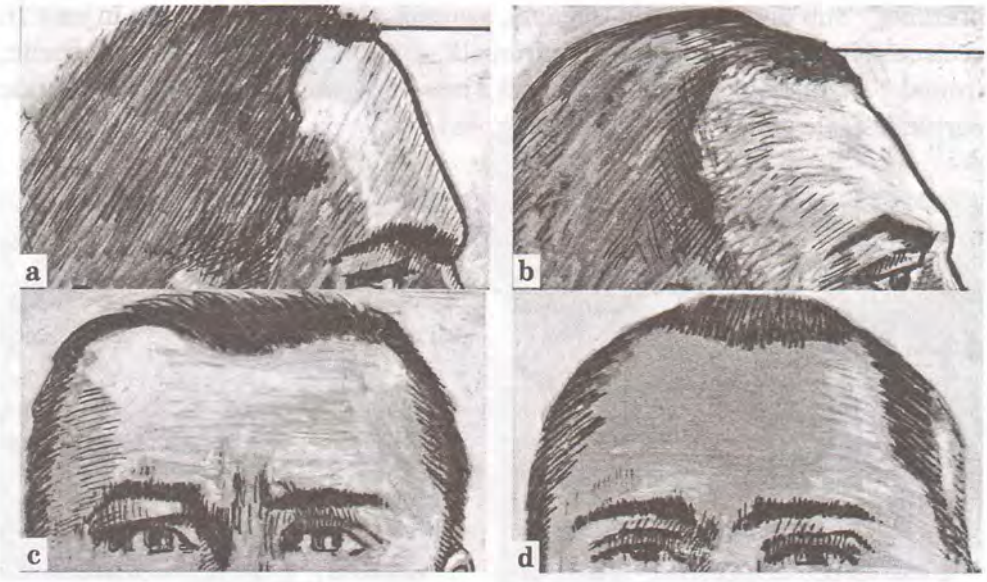

Fig. 49. Variante de frunţi: ***a*** – înaltă, ***b*** – retrasă, ***c*** – lată, ***d*** – îngustă

3) *Ochii.* La portretul vorbit, ochii se descriu după forma orificiului (deschizătura ochilor), mărime, aşezare în orbite, uneori şi după culoarea dată de iris. După forma orificiului, ochii pot fi drepţi, cu comisurile externe coborâte sau ridicate. După mărime, întâlnim ochi mari, mijlocii şi mici; după aşezare în orbită – normali, înfundaţi şi proeminenţi; după culoare – negri, căprui, albaştri, verzi.

La descrierea ochilor interesează pleoapele, genele, dar mai ales sprâncenele, care diferă după poziţia reciprocă, faţă de globii ochilor şi după forma şi mărimea lor. După poziţie, sprâncenele pot fi reunite, ridicate sau coborâte pe ochi; după formă – rectiliniare, arcuite, mai rar, şerpuite; după mărime – late, mijlocii sau înguste (subţiri) (fig. 50).

4) *Nasul.* Având un rol important în conturarea fizionomiei umane, nasul atrage atenţia, fiind observat şi reţinut după mărimea piramidei în întregime, după linia de contur şi de bază. După mărime, piramida nazală poate fi mică, mijlocie şi mare. Linia muchiei poate avea formă dreaptă, convexă sau concavă. Baza nasului se descrie după direcţia acesteia faţă de planul orizontal al feţei (fig. 51).

5) *Cavitatea bucală.* După cum am menţionat deja, această zonă cuprinde partea inferioară a feţei de la şanţul subnazal până la vârful bărbiei, incluzând gura, buzele, dinţii şi bărbia. Gura se descrie după mărime. Ea poate fi mare, mijlocie şi mică şi, după direcţia comisurilor (colţurilor) gurii, care pot fi rectiliniare, ridicate sau coborâte (fig. 52).

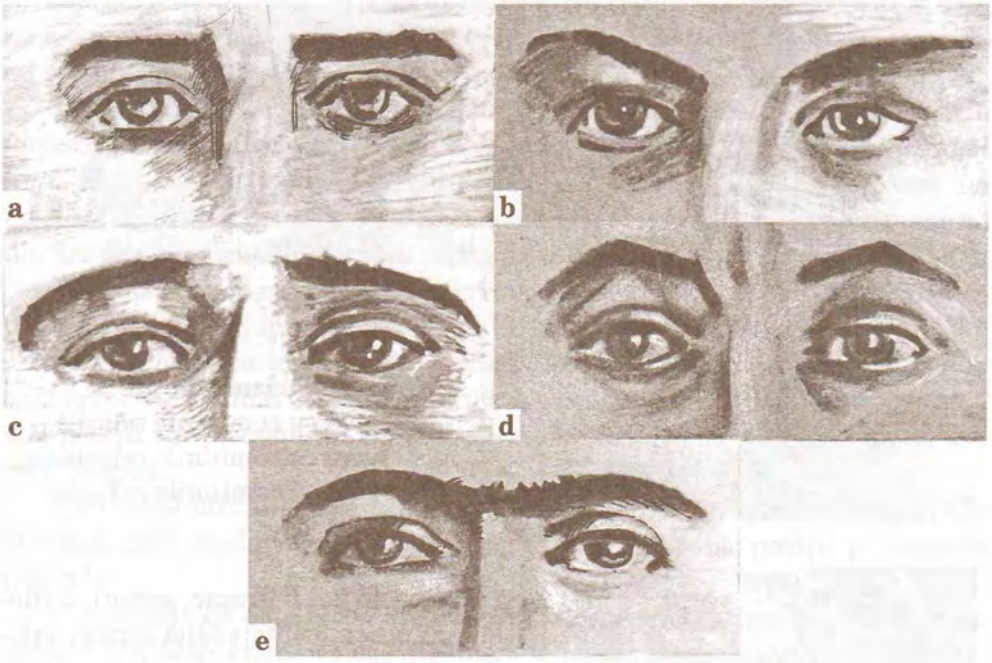

Fig. 50. Variante de sprâncene: ***a*** **– drepte (rectiliniare),** ***b*** **– arcuite în sus,** ***c*** **– arcuite în jos,** ***d*** **– ridicate,** ***e*** **– reunite**

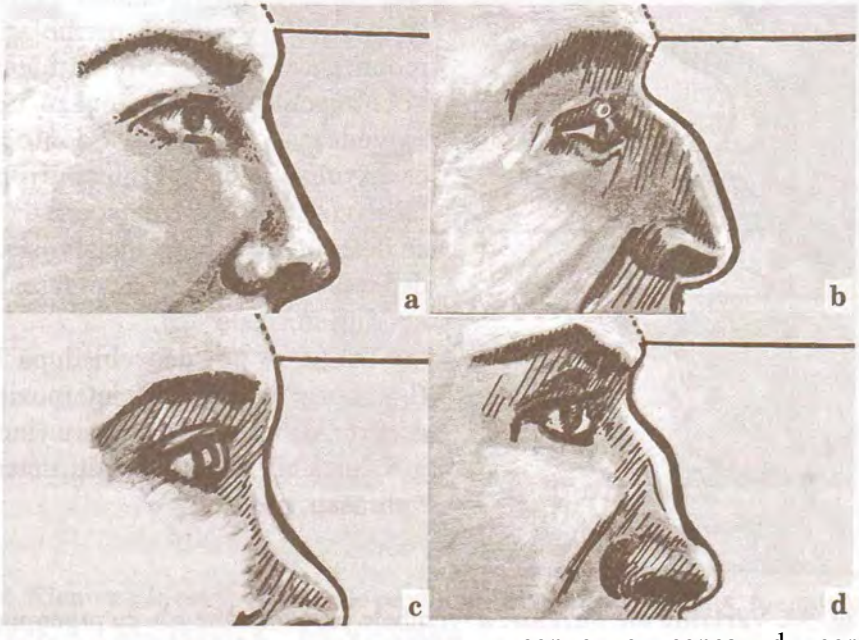

Fig. 51. Conturul nasului: ***a*** **– drept,** ***b*** **– convex,** ***c*** **– concav, d – coroiat**

51. Conturul nasului: *a* – drept, *b* – convex, c - concav, d - coroiat

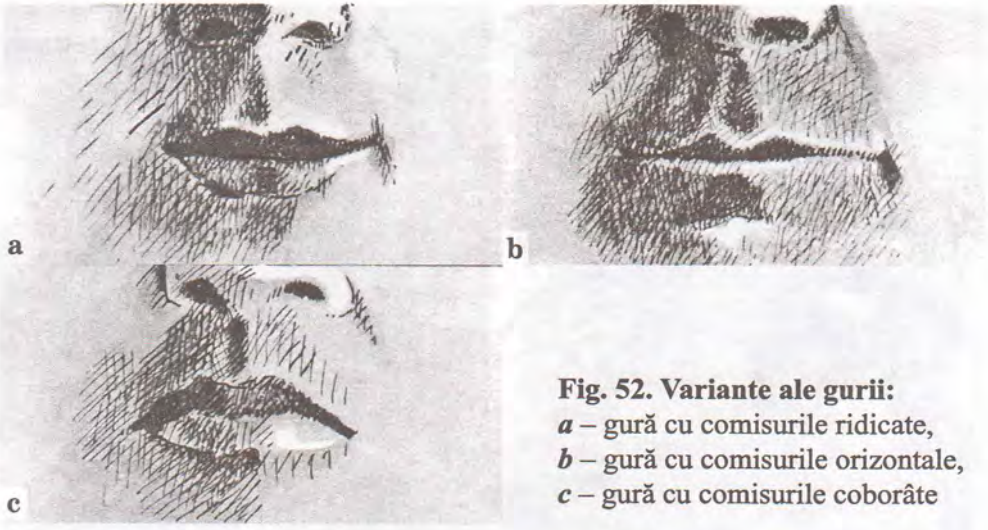

Fig. 52. Variante ale gurii:
a – gură cu comisurile ridicate,
b – gură cu comisurile orizontale,
c – gură cu comisurile coborâte

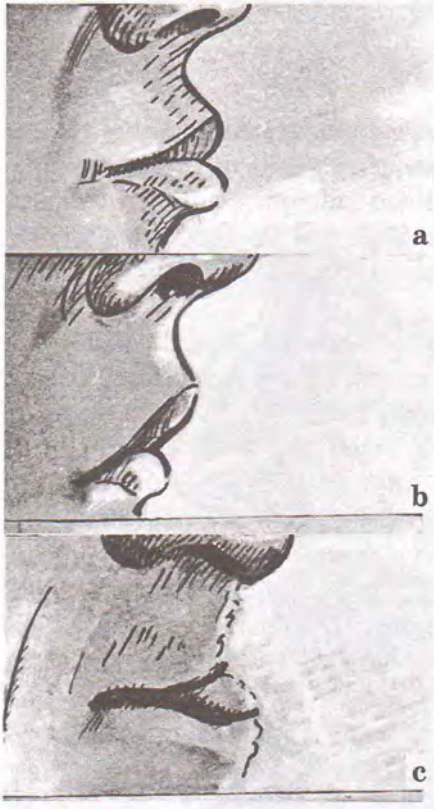

Buzele pot fi groase, subţiri, mijlocii, cu proeminenţa vădită a celei inferioare faţă de cea superioară sau invers (fig. 53).

În cavitatea bucală în alveolele dentare ale maxilarelor ei sunt fixaţi dinţii (8 incisivi, 4 canini, 8 premolari şi 12 molari), care la cadavre cu identitatea necunoscută se examinează detaliat în vederea întocmirii odontogramei cadavrului. În cadrul întocmirii portretului vorbit al unei persoane în viaţă, se descriu doar dinţii incisivi şi canini, deoarece tocmai aceştia pot fi sesizaţi în condiţii normale.

Dinţii se pot deosebi după lăţime (laţi, normali, mărunţi), interpoziţie (îndepărtaţi, încălecaţi), culoare (înnegriţi, galbeni, albi), stare (plombaţi, deterioraţi, îmbrăcaţi, proteze).

Fig. 53. Variante ale buzelor: ***a*** – ambele proeminente, **b** – cu proeminenţa celei superioare, ***c*** – cu proeminenţa celei inferioare

Partea inferioară a feţei o constituie bărbia, ea fiind deseori sesizată şi reţinută după formă, înălţime şi înclinaţie. Astfel, bărbia poate fi plată sau ascuţită, cu gropiţă, bilobată, proeminentă, retrasă.

De asemenea, de zona bucală ţin mustăţile şi barba. Ele se descriu după formă, dimensiuni, culoare. Barba se consideră mare când cuprinde toată faţa, părul ei fiind lung; mică sau barbişon, când părul este scurt pe toată suprafaţa feţei. Ea poate să reprezinte un mănunchi de fire sub buza inferioară (muscă) sau constă din fire de dimensiuni mijlocii ce cuprind partea de jos a bărbiei (cioc).

Mustaţa poate fi mare, cu colţurile ridicate sau coborâte în jos, tăiată mărunt pe buză, sau mică după lăţimea nasului.

6) *Urechile.* La identificarea criminalistică după semnalmente, urechile sunt apreciate ca fiind cele mai informative elemente ale feţei. Are importanţă atât poziţia lor pe conturul capului, forma şi dimensiunile, cât şi elementele morfologice.

Pavilionul urechii este alcătuit din helix, antehelix, tragus, antitragus, lob şi concă, care prezintă cele mai diverse varietăţi de formă, poziţie şi proporţii (fig. 54).

Elementele de detaliu ale urechii pot fi descrise doar în urma unui studiu special. Un nespecialist va descrie urechile numai după forma generală a pavilionului (ovală, rotundă, dreptunghiulară, triunghiulară), mărime (înălţime şi lăţime), poziţia şi distanţa la care se află faţă de suprafaţa capului (fig. 55).

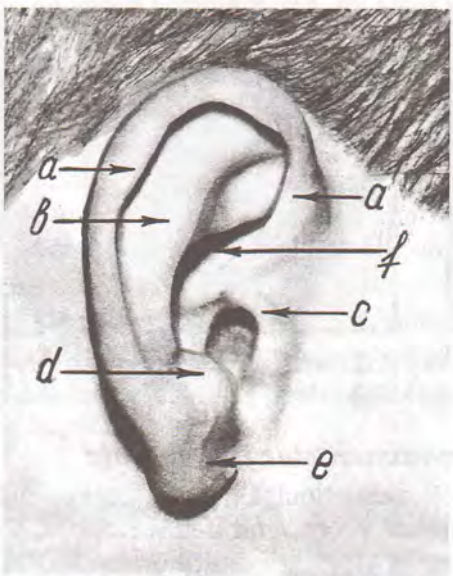

Fig. 54. Elementele componente ale pavilionului urechii: ***a*** – helix, ***b*** – antehelix, ***c*** – tragus, ***d*** – antitragus, ***e*** – lob, ***f*** – concă

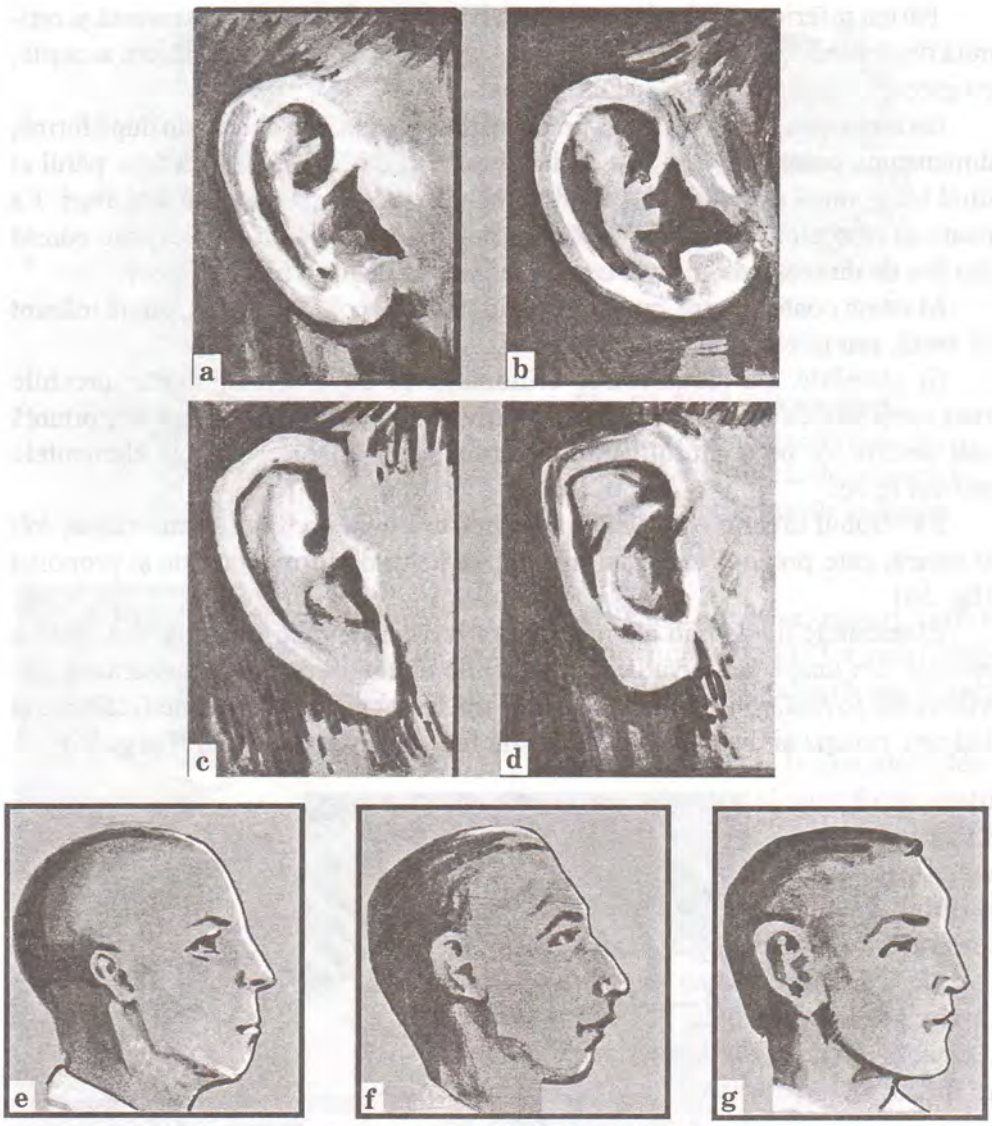

Fig. 55. Variante de formă şi dimensiuni ale urechilor: ***a*** – ovală, ***b*** – circulară, ***c*** – triunghiulară, ***d*** – dreptunghiulară, ***e*** – mică, ***f*** – medie, ***g*** – mare

2. Descrierea semnalmentelor funcţionale

Semnalmentele funcţionale principale sunt: ţinuta corpului, poziţia capului, mersul, gesticulaţia, mimica, vocea, vorbirea şi ridurile. Toate aceste caracteristici se manifestă în timpul efectuării diferitor mişcări, de unde şi denumirea de „semnalmente dinamice", întâlnită în literatura de specialitate.

În ţinuta corpului se pot observa particularităţi condiţionate de forma coloanei vertebrale (piept proeminent, cocoaşă) sau caracteristici ale unor anumite

profesii (sportivă, militară, servilă, cochetă). Ţinuta corpului se manifestă, de asemenea, prin poziţia părţilor corporale, în special a mâinilor (la spate, în buzunare), a umerilor (ridicate, aplecate).

Capul, care de asemenea caracterizează ţinuta corpului, poate fi aplecat înainte, înapoi, spre stânga, spre dreapta. Atunci când aceste poziţii sunt constante, ele pot fi reţinute de martor, victimă sau persoana implicată, ca semnalmente funcţionale.

Mersul este determinat de stereotipul dinamic şi deci poate prezenta caracteristici stabile şi sesizabile. El poate fi iute (repezit) sau lin, ferm (dârz) sau şubred, legănat sau săltat. Mersul poate fi descris după mărimea şi lăţimea paşilor.

Gesturile şi **mimica** constituie o categorie importantă de semnalmente dinamice. Gesticulaţia se manifestă de cele mai dese ori prin mişcări ale capului sau ale mâinilor, care pot fi energice sau moleşite, de o amplitudine mare sau mică. Sunt atestate şi alte forme de mişcări ca, de exemplu, frecarea mâinilor, a nasului sau a urechilor, netezirea mustăţii, manipularea unor obiecte, roaderea unghiilor, scobirea în dinţi etc.

De asemenea, se pot reţine şi deci pot fi descrise unele trăsături privind expresia fizionomiei (mimica). În acest sens, mai importante sunt deprinderile de a încreţi (încrunta) fruntea, de a ridica una sau ambele sprâncene, mişcarea aripilor nărilor, mişcarea buzelor, ticuri ale diferitor părţi ale feţei.

Vocea şi **vorbirea.** Atât vocea, cât şi vorbirea de multe ori contribuie la individualizarea unei persoane. Vocea poate fi determinată după gen (masculină, feminină) şi în funcţie de vârstă (copilărească, de adult sau de bătrân). Ea mai poate fi sonoră (amplă), înfundată, nazalizată.

O deosebită importanţă pentru identificarea persoanei prin metoda portretului vorbit îi aparţine vorbirii. Ea poate fi rapidă, rară, leneşă, obişnuită, corectă, incorectă, bâlbâită, cu elemente de deformare sau pronunţare incompletă a sunetelor, şuierătoare, peltică. Vorbirii îi pot fi caracteristice erori gramaticale, folosirea unor regionalisme, cuvinte străine, profesionalisme, jargoane.

Ridurile. La identificarea unei persoane sunt folosite cu precădere ridurile frontale, oculare şi bucale. Ele se descriu după localizare, număr, formă şi adâncime. Cele frontale au, de cele mai multe ori, formă orizontală, ele acoperind partea din centru sau întreaga frunte. Ridurile oculare şi bucale apar în funcţie de vârstă, în formă liniară sau arcuită, în jurul ochilor şi gurii, în special la comisurile externe ale acestora.

3. Descrierea semnelor particulare

Semnele particulare ce se întâlnesc la diferite persoane pot fi de o mare diversitate. În criminalistică ele sunt grupate în trei categorii: cicatricele, deformaţiile şi modificările congenitale, patologice sau accidentale ale unor organe şi semnele de la naştere – pete, aluniţe, negi.

Cicatricele se descriu insistându-se asupra culorii (albă, roză, roşie, vânătă), formei (liniară, semiovală, semicirculară), dar şi asupra dimensiunilor (mici, mijlocii sau mari).

Deformările şi modificările unor organe fac parte din categoria celor mai numeroase semnalmente particulare. Astfel, cele de natură congenitală se pot prezenta sub aspectul unor deformări ale coloanei vertebrale, feţei sau membrelor (cocoaşă, strabism, picioare în formă de „O", asimetria ochilor, urechilor, defecte de vorbire, buză de iepure şi altele). Malformaţiile traumatice şi medicale sunt semnalate prin lipsa de membre, diverse amputări şi înlocuirea unor organe (ochii, dinţii, mâinile şi picioarele) sau părţi ale acestora cu proteze. În fond, semnele în cauză sunt sesizate cu facilitate, dacă persoana care le poartă nu întreprinde măsuri de a le camufla.

Petele, aluniţele şi negii se descriu făcându-se referiri la locul, mărimea, forma şi culoarea semnalmentelor.

Un semn distinct, dar care oferă informaţii preţioase privind persoana în cauză, este tatuajul. Cunoscut din timpuri imemoriale, tatuajul se aplică şi în prezent ca mijloc de toaletare în multe ţări din Asia, Africa, America. În Europa, tatuajele au fost remarcate mai târziu şi aveau o răspândire vastă între marinari, deţinuţi, handicapaţi, prostituate. De aici posibilitatea de a studia trecutul persoanei, anturajul, profesia, moralitatea. Tatuajele se descriu după locul imprimării (pe braţe, piept, exteriorul părţii de jos a antebraţului, pe alte componente ale corpului), motivul şi conţinutul pe care-l reprezintă (mistic, patriotic, erotic, eventuale nume, date, cifre, litere), precum şi după culoarea, mărimea desenelor sau inscripţiilor.

4. Descrierea îmbrăcămintei şi a obiectelor particulare

Îmbrăcămintea şi obiectele particulare nu constituie elemente stabile ale unei persoane. În unele situaţii însă, pot contribui la întocmirea portretului vorbit al făptuitorului, victimei sau al altei persoane implicate. În ceea ce priveşte persoanele dispărute fără veste şi cadavrele cu identitatea necunoscută, descrierea îmbrăcămintei este de o importanţă primordială.

Îmbrăcămintea unei persoane cuprinde obiecte folosite pentru acoperirea capului (căciulă, pălărie, chipiu, batic ş.a.), îmbrăcămintea propriu-zisă (palton, costum, pulover, bluză, jachetă, fustă, rochie, pantaloni) şi obiecte de încălţăminte (pantofi, ghete, cizme, sandalete, ciupici ş.a.).

Descrierea îmbrăcămintei pentru întocmirea portretului vorbit presupune delimitarea obiectelor de îmbrăcăminte percepute şi a caracteristicilor acestora, avându-se în vedere materialul din care sunt confecţionate, culoarea, gradul de uzură, forma (pălăriei, încălţămintei).

Prin obiecte particulare se înţeleg lucrurile care, într-un mod mai mult ori mai puţin stabil, se află asupra persoanei. Vorba e de un şir de obiecte portabile (ochelari, serviete, poşete, truse profesionale, umbrele, ceasuri) şi diverse bijuterii (inele, broşe, brăţare, medalioane, cercei). Obiectele particulare se descriu, de asemenea, după mărimea lor, materialul din care sunt confecţionate, forma în care sunt purtate (la piept, pe mână, deget etc.).

§ 3. Domenii de aplicare a metodei portretului vorbit

Metoda portretului vorbit îşi găseşte aplicare în mai multe domenii de activitate ale organelor de anchetă şi urmărire penală cum ar fi:

– la identificarea infractorilor şi a cadavrelor de către martori;

– la urmărirea infractorilor ce se ascund şi a condamnaţilor fugiţi de sub paza legală sau din penitenciare;

– la identificarea persoanelor prin expertiza criminalistică fotoportretică;

– la modelarea fizionomiei cadavrelor necunoscute după craniu.

1. Identificarea infractorilor şi a cadavrelor de către martori

Printre multiplele metode de investigare criminalistică privind stabilirea autorului unei fapte penale se înscrie şi identificarea acestuia în baza recunoaşterii lui de către martorii oculari sau victimă.

Prevăzută de legislaţia în vigoare în categoria acţiunilor procesuale de investigare a infracţiunilor (art. 116 Cod.proc.pen.), dar şi reglementată de legislator în mod distinct, recunoaşterea persoanelor şi cadavrelor, ca metodă de constatare a identităţii acestora, este folosită intens de către practicieni. Cercetarea unor categorii de infracţiuni ca, de exemplu, cazurile de corupere şi mituire, năvălirile tâlhăreşti, violurile, excrocheriile este de neconceput în afara prezentării spre recunoaştere.

În contextul celor semnalate e de precizat că identificarea infractorului, ca şi a cadavrului necunoscut, trebuie să fie efectuată în corespundere cu cerinţele prevăzute de lege, prin aplicarea anumitor procedee tactice pentru asigurarea obiectivităţii rezultatelor.

Fără a intra în detalii asupra problemei, ea aparţinând tacticii criminalistice, menţionăm că în esenţă identificarea prin recunoaştere are drept reper compararea semnalmentelor exterioare ale făptuitorului sau cadavrului cu trăsăturile acestora memorizate în urma contactului avut în situaţia infracţiunii sau în alte împrejurări. Reuşita ei, firește, depinde, în ultimă instanţă, de volumul semnalmentelor reţinute de cel ce urmează să recunoască.

După cum e cunoscut, una dintre regulile de bază ale prezentării spre recunoaştere prevede ca persoana chemată să recunoască, mai întâi trebuie să descrie, fiind ascultată de organul judiciar, semnalmentele persoanei cu care a contactat iniţial. E necesar să se actualizeze prin descriere detaliată principalele trăsături exterioare memorizate, pentru a se crea o imagine cel puţin apropiată a persoanei ce urmează a fi identificată.

După aceasta va urma prezentarea spre recunoaşterea propriu-zisă în cadrul căreia martorul sau victima trebuie să concludă asupra identităţii, făcând trimiteri la trăsăturile coincidente sau, în caz contrar, la cele ce diferă.

Descrierea trăsăturilor, în baza cărora se efectuează recunoaşterea, se face în cadrul unei relatări libere, pe parcursul căreia martorul sau victima foloseşte terminologia sa proprie. Prin intermediul întrebărilor de precizare, cele expuse de martor sau victimă vor fi încadrate în limbajul portretului vorbit.

Prezentarea spre recunoaştere a cadavrelor necesită efectuarea unor acţiuni prealabile, insistându-se la o toaletare a feţei, aranjarea coafurii, a obiectelor de îmbrăcăminte.

2. Folosirea metodei portretului vorbit în activitatea de urmărire a infractorilor

Un alt domeniu de folosire practică a portretului vorbit îl constituie urmărirea învinuiţilor sau inculpaţilor ce se sustrag de la răspunderea penală, precum şi a condamnaţilor evadaţi din penitenciare. Evident, pentru ca aceştia să fie recunoscuţi, persoanele cu funcţie de urmărire operativă trebuie să dispună de date privind semnalmentele exterioare.

În baza relatărilor martorilor, a datelor fixate prin intermediul comisariatelor militare sau ale instituţiilor medicale, precum şi după fotografii, se descrie exteriorul celui urmărit, strict după metoda portretului vorbit. În cazul deţinuţilor evadaţi din penitenciare, se va folosi fotografia de identificare a acestora, executată după regulile fotografiei judiciare operative.

Când nu se dispune de fotografii, persoana căutată poate fi modelată prin întocmirea schiţei de portret, a portretului fotocompus, a unor compoziţii obţinute prin mijloace tehnice speciale. Constituirea portretului ipotetic al persoanei urmărite se schiţează de către un desenator sau pictor, după semnalmentele furnizate de martori ori victimă. Pentru a înlesni descrierea semnalmentelor, martorului sau victimei i se propune spre observare fotografii sau imagini video ale mai multor persoane, pentru a selecta trăsăturile persoanei percepute anterior.

Fiind în esenţă un model grafic, schiţa de portret în situaţii favorabile privind descrierea semnalmentelor poate fi adusă până la asemănarea cu persoana supusă urmăririi şi, deci, să contribuie la identificarea acesteia (fig. 56).

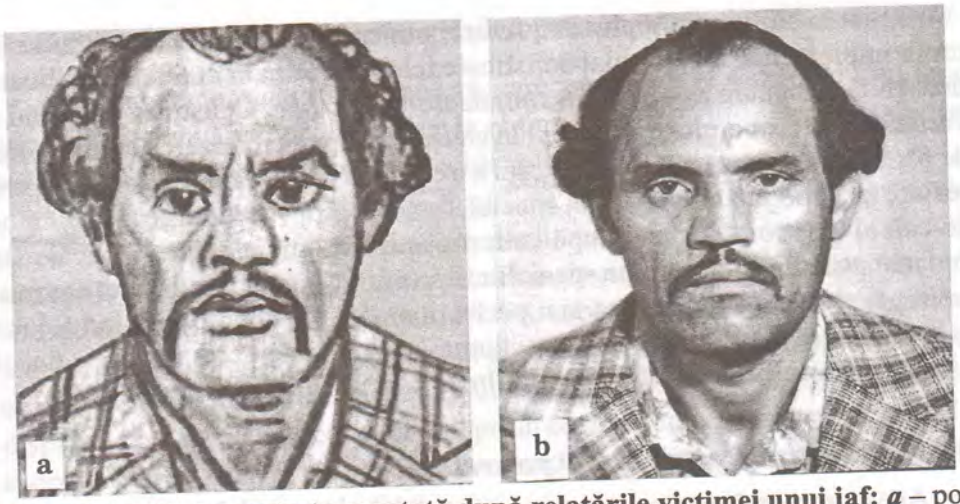

Fig. 56. Schiţă de portret executată după relatările victimei unui jaf: ***a*** – portretul schiţat de către desenator, ***b*** – fotografia făptuitorului reţinut pe baza portretului schiţat

Altă modalitate de modelare a persoanei urmărite o constituie portretul fotocompus, cunoscut în practică sub denumirea de *fotorobot*. Întocmirea unui atare portret are ca scop crearea unei imagini fotografice similare cu cea a persoanei supuse urmăririi. Pentru aceasta se folosesc fragmente de elemente faciale ale diferitor persoane, din care martorul sau victima le selectează pe cele care seamănă cu ale persoanei în cauză. Din elementele selecţionate se asamblează o imagine fotografică unică, care apoi se reproduce în numărul necesar activităţii de urmărire. La etapa incipientă, fotografia model se compunea din trei părţi, zone ale feţei: a) superioară, cuprinzând fruntea şi părul; b) nazală, incluzând nasul, ochii şi sprâncenele; c) bucală, conţinând gura şi bărbia.

Fig. 57. Portretul robot computerizat

Iniţiat în baza principiului dat, fotorobotul a evoluat, perfecţionându-se în urma implementării celor mai sofisticate tehnici. Actualmente, de o aplicare deosebită se bucură aşa-numitul *sintetizator fotografic.* Constituind în fond o variantă a fotorobotului, procedeul în cauză presupune realizarea unui montaj de părţi faciale pe un ecran cu ajutorul a trei sau mai multor dispozitive de proiectare încorporate într-un utilaj special. În acest scop, se recurge şi la tehnica de calcul electronică, care, după cum probează exemplele din practică, este cea mai utilă. În literatura de specialitate se afirmă că portretul robot computerizat reprezintă varianta cea mai perfecţionată a fotorobotului, fiind folosit la constituirea figurilor ipotetice nu numai a semnalmentelor descrise, dar şi a celor material-fixate în fotografii, filme, pelicule video, schiţe (fig. 57).

3. Expertiza fotografiei de portret

Acest gen se încadrează în categoria expertizelor criminalistice consacrate identificării persoanelor implicate în cercetarea penală, precum şi a cadavrelor.

Obiectul de studiu al expertizei portretului îl constituie *imaginea fotografică,* ea reprezentând forma material-fixată a elementelor morfologice exterioare ale unei persoane sau cadavru.

În cazurile necesare, imaginile fotografice pot fi suplinite cu materiale radiografice, video şi cinematografice, cu desene-schiţe şi alte forme de fixare a semnalmentelor.

Pot fi examinate fotografiile executate după toate modalităţile de expunere: destinate prezentării spre recunoaştere, de documente, artistice, de amatori, individuale sau în grup.

Expertul trebuie să soluţioneze următoarele probleme principale:

– dacă două sau mai multe fotografii reprezintă imaginea uneia şi aceleiaşi persoane;

– dacă fotografia în cauză reprezintă o anumită persoană;

– dacă persoana interesată figurează pe fotografia în grup. Realizarea acestor sarcini ale expertizei fotografiei de portret se bazează pe examinarea comparativă a întregului complex de semnalmente anatomice (sexul, vârsta, forma corpului şi a feţei, amplasarea, mărimea şi forma trăsăturilor feţei), precum şi a semnelor particulare (pete, cicatrice, negi, aluniţe, tatuaj, diverse malformaţii). În cazul fotografiilor artistice sau de amatori, analiza şi compararea trăsăturilor exterioare se va face după aducerea imaginilor la aceeaşi scară.

Examinarea de comparare se efectuează prin diferite metode tradiţionale sau mai recente ale criminalisticii, prevalând cele de confruntare şi contrapunere, de proiecţie a punctelor comune şi de măsurare a valorilor unghiulare[1].

[1] В. Снетков, *Портретная идентификация личности,* Moscova, 1968, p. 86.

4. Modelarea după craniu a fizionomiei cadavrelor necunoscute

În situaţia unui cadavru necunoscut, care prezintă doar sistemul osteologic, un studiu al craniului poate conduce la obţinerea de date utile pentru stabilirea personalităţii celui decedat şi chiar a identificării sale.

Dacă se dispune de fotografia unei (sau mai multor) persoane dispărute, căreia se presupune că îi aparţine scheletul, se va întreprinde o expertiză de antropologie criminalistică în care, prin metoda supraproiecţiei, se va conclude asupra identităţii sau lipsei acesteia. *Metoda supraproiecţiei* constă în obţinerea a două negative la aceeaşi scară: unul al craniului, fixat în poziţia identică cu cea a capului din fotografia dispărutului, şi altul reprodus de pe fotografia celui dispărut, fiind proiectate concomitent pe un ecran comun. Imaginea negativelor suprapuse se examinează în vederea determinării coincidenţei sau necoincidenţei elementelor morfologice ale feţei.

Actualmente, specialiştii în domeniu recurg insistent la tehnici moderne, în special la *mijloacele de calcul electronice,* care asigură o eficienţă sporită a metodei în discuţie.

Pe plan ştiinţific, metoda supraproiecţiei craniului cadavrului şi fotografiei persoanei dispărute se bazează pe principiul antropologic, potrivit căruia se constată legităţi de corelaţie între sistemul osos al craniului şi elementele faciale.

Pe acest principiu se bazează şi metoda de reconstituire a trăsăturilor faciale după craniu. Practic, reconstituirea traversează *trei etape:*

În prima se va întocmi portretul vorbit după elementele caracteristice privind sexul, vârsta, rasa, forma, dimensiunile şi poziţia frunţii, nasului, urechilor, ochilor, buzelor şi a bărbiei, determinate de către specialistul antropolog.

În a doua etapă, pe baza portretului vorbit, prin concursul pictorului portretist, se efectuează reconstituirea grafică a feţei după elementele de bază ale craniului cadavrului neidentificat.

În ultima etapă, pe baza reconstituirii grafice, se trece la reconstituirea plastică a fizionomiei. Metoda în cauză, numită *Gherasimov,* după numele autorului ei, constă în reconstituirea de ţesuturi moi ale capului prin aplicarea pe craniul cadavrului necunoscut a materialului plastic din ceară sculpturală, în limitele de grosime dictate de sistemul osos al craniului. Modelul sculptural obţinut poate fi fotografiat după regulile fotografiei operative de recunoaştere şi prezentate rudelor şi altor persoane apropiate celui dispărut pentru recunoaştere.

CAPITOLUL 6
EVIDENŢA CRIMINALISTICĂ

§ 1. Consideraţii generale privind evidenţa criminalistică

1. *Noţiunea şi importanţa evidenţei criminalistice*

Necesitatea identificării persoanelor delincvente în soluţionarea cauzelor penale a impus din vremuri străvechi preocupări privind evidenţa infractorilor şi a faptelor penale comise de ei.

În antichitate şi în Evul Mediu, autorii actelor criminale se supuneau diferitor suplicii ca tăierea membrelor, a altor componente anatomice sau marcarea cu fierul roşu pentru a fi uşor identificaţi. Bazat la începuturile sale pe obiceiuri barbare, acest sistem de marcare a condamnaţilor, pe parcurs, s-a legalizat prin acte juridice, preconizându-se modalităţi bestiale ca smulgerea nărilor, scoaterea ochilor, tăierea urechilor, antebraţului, arderea cu foc a diferitor semne ş.a.[1]

Grandioasele descoperiri în domeniul ştiinţelor naturale din sec. al XIX-lea au dus la aprofundarea cunoştinţelor despre om, aceasta favorizând abordarea problemei privind evidenţa criminalistică la nivel ştiinţific. Astfel, în Franţa se pune începutul unui sistem de înregistrare a infractorilor şi a faptelor penale săvârşite, sistem bazat pe întocmirea de fişe nominale ale infractorilor.

În 1880, francezul Alphonse Bertillon pune în aplicare *sistemul antropometric* de înregistrare, care prevede efectuarea unui şir de măsurări corporale ale celor supuşi urmăririi penale şi consemnarea datelor obţinute în registre speciale. Bazat pe principiul individualităţii exteriorului fiecărui individ, respectiv a elementelor constitutive ale corpului uman, antropometria bertilloniană reprezenta un vădit progres tehnico-ştiinţific, fapt ce explică promptitudinea introducerii metodei în cauză în justiţia multor ţări[2].

---

[1] Д. Рассейкин, *Очерки истории уголовной регистрации,* Saratov, 1976, p. 12.

[2] Potrivit datelor furnizate de literatura de specialitate, la sfârşitul anilor '90 ai secolului XIX, metoda antropometrică se practica în Anglia, România, Germania, Olanda, Bulgaria, Rusia, Norvegia ş. a. În acest sens a se vedea: Д. Рассейкин, *Op. cit,* p. 16; L. Ionescu, D. Sandu, *Identificarea criminalistică,* Bucureşti, 1990, p. 42.

Cu trecerea timpului şi creşterea fenomenului criminalităţii, metoda antropometrică s-a dovedit a fi insuficientă datorită imposibilităţii obţinerii la acelaşi nivel de exactitate a măsurărilor efectuate de diferite persoane şi în diverse condiţii. Faptul în cauză a determinat noi investigaţii în problema dată. S-a definitivat *sistemul de înregistrare nominală* a infractorilor şi a faptelor penale săvârşite, care, după cum se va observa în continuare, figurează şi în prezent printre principalele modalităţi de evidenţă criminalistică, cunoscut sub denumirea de *evidenţă alfabetică.*

Un important pas în evoluţia evidenţei criminalistice moderne îl constituie *metoda dactiloscopică,* întemeiată de englezul Francis Galton, primul care, în baza cercetărilor de mai mulţi ani ale desenelor papilare, a argumentat utilitatea lor la identificarea şi înregistrarea infractorilor.

Astfel s-a conturat *evidenţa criminalistică,* constituind actualmente *o ramură distinctă a criminalisticii, destinată elaborării metodelor şi mijloacelor tehnice de înregistrare, clasificare şi sistematizare a datelor caracteristice privind anumite categorii de persoane şi obiecte, având ca scop asigurarea unei eventuale identificări ulterioare a acestora în cadrul cercetării actelor ilicite.*

Sub aspect practic, evidenţa criminalistică constă în descoperirea de către organele de urmărire penală, precum şi de către instanţa judiciară a datelor caracteristice ale persoanelor şi obiectelor de evidenţă şi fixarea acestora într-o ordine în fişe speciale, pentru a le expedia subdiviziunilor cu funcţie de evidenţă criminalistică a Ministerului de Interne. Aici, prelucrate şi ordonate după anumite criterii, datele se introduc, în mod direct sau prin codificare, în cartotecile respective.

Permanent completate, cartotecile de evidenţă criminalistică, la solicitarea organelor de urmărire penală şi judiciare, furnizează date care să contribuie direct la soluţionarea cauzelor penale. În practică s-a demonstrat că nu există infracţiuni la cercetarea cărora acest domeniu de activitate criminalistică ar putea fi ignorat fără a fi în detrimentul cauzei.

În baza datelor concentrate în cartotecile de evidenţă se pot stabili:

1. Identitatea autorilor unei infracţiuni după urmele lăsate la faţa locului.

Atunci când în procesul de cercetare a locului faptei s-au descoperit urme de mâini, acestea vor fi expediate Centrului de Informaţie, solicitându-i compararea lor cu amprentele digitale şi palmare din componenţa cartotecii dactiloscopice. Dacă vor fi prezentate mai multe urme, aparţinând cel puţin la trei degete de la aceeaşi mână, verificarea se va face în baza deducerii formulei dactiloscopice probabile a persoanei ce a activat la faţa locului. În situaţia unei singure urme digitale, compararea în vederea identificării autorului se va încununa de succes

doar în cazul grupajului de fişe ale persoanelor suspecte indicat de organul judiciar sau de calculatorul electronic[1] .

2. Comunitatea de autori a unui grup de infracţiuni pe baza urmelor lăsate la locul faptei.

În cazul când nu există suspiciuni asupra persoanelor ce au lăsat urme la faţa locului, ele se vor compara cu cele existente în cartoteca infracţiunilor cu autorii rămaşi neidentificaţi. Stabilirea identităţii factorilor care au lăsat urme descoperite în timpul cercetării diferitor infracţiuni poate facilita lucrul de căutare şi, în consecinţă, de identificare a autorului comun al mai multor infracţiuni.

3. Modelarea autorului faptei penale după modul de operare. Organul de urmărire, la fel cel judiciar poate dispune compararea elementelor ce caracterizează modul de operare aplicat de autorul faptei nedescoperite cu datele din cartoteca de evidenţă, după modul de operare.

4. Identitatea cadavrelor necunoscute prin compararea amprentelor digitale ale acestora cu fişele dactiloscopice cuprinse în cartotecă, precum şi potrivit semnalmentelor exterioare şi a altor date privind persoanele înregistrate ca dispărute fără veste sau declarate în căutare.

5. Identitatea obiectelor-corp delict prin compararea lor cu obiectele din fondul colecţiilor criminalistice sau cu datele din cartotecile respective de evidenţă.

6. Identitatea persoanelor suspecte care se sustrag de la răspundere prin prezentarea de acte false, furate sau contrafăcute.

7. Antecedentele penale ale celor condamnaţi potrivit datelor nominale cuprinse în cartotecă. Datele privind antecedentele penale au o deosebită importanţă în vederea alegerii şi aplicării în întregul proces de desfăşurare a cercetărilor unor procedee tactice optime, dar şi în stabilirea măsurii de pedeapsă adecvate periclitării sociale pe care o prezintă persoana dată.

2. Sistemul evidenţei criminalistice, obiectele şi metodele de înregistrare

După cum am semnalat anterior, datele ce le conţin cartotecile de evidenţă criminalistică pot fi puse în serviciul justiţiei doar la solicitarea organului de urmărire penală sau a instanţei judecătoreşti. Se impune deci drept o condiţie necesară cunoaşterea de către organele menţionate a întregului sistem de evidenţă criminalistică, a modului de funcţionare a structurilor de bază ale acestui sistem.

---

[1] S-a dovedit a fi de o deosebită eficacitate sistemul de căutare în cartotecă a fişelor cu desene papilare de acelaşi tip cu cele prezentate spre comparare, bazat pe computerizarea acestui proces.

Din capul locului e de relevat faptul că evidenţa criminalistică se realizează în baza unei structuri complexe de cartoteci corelate prin scopul comun – de a contribui la combaterea infracţiunilor – dar care, luate în parte, prezintă sisteme de sine stătătoare, având modalităţi proprii de organizare şi funcţionare.

În prezent funcţionează două tipuri de evidenţă criminalistică, respectiv două sisteme de cartoteci: primul – *centralizat,* desfăşurat de către o subdiviziune specială a Ministerului de Interne, nominalizată Centru informativ, al doilea *local,* efectuat în cadrul Direcţiei de tehnică criminalistică, aparţinând aceluiaşi minister, şi de către substructurile criminalistice ale comisariatelor de poliţie.

Sistemele menţionate se disting după obiectele şi metodele aplicate. Astfel, printre obiectele evidenţei centralizate se înscriu infractorii, persoanele declarate în căutare, persoanele suspecte ca fiind autori ai unor infracţiuni grave, persoanele dispărute fără veste, cadavrele cu identitatea necunoscută, armele de luptă furate sau pierdute şi modul de operare la săvârşirea infracţiunilor.

Datele privind înregistrarea acestor obiecte se vor clasa în patru cartoteci:

– de evidenţă a persoanelor delincvente sau a antecedentelor penale;
– de evidenţă antropometrică a persoanelor dispărute şi a cadavrelor neidentificate;
– de evidenţă a armelor de foc militare;
– de evidenţă după modul de operare.

Evidenţa locală cuprinde urmele infracţiunii şi obiectele-corp delict, aria cărora, după cum vom remarca în continuare, este foarte vastă.

Înregistrarea trăsăturilor caracteristice ale obiectelor de evidenţă criminalistică se face prin descrierea persoanelor, urmelor şi a obiectelor materiale pe fişe standardizate, amprentarea persoanelor şi a cadavrelor succedată de întocmirea formulei dactiloscopice, fotografierea după metodele fotografiei judiciare operative şi prin colecţionarea criminalistică de arme şi muniţii, unităţi monetare, instrumente şi diverse unelte de uz criminal. Conform metodelor aplicate, se formează cartoteci, albume cu imagini fotografice şi colecţii.

Astfel conturat, sistemul evidenţei criminalistice nu constată ceva definitivat. În lumina noilor realizări ale ştiinţei este firească apariţia unor noi metode de înregistrare şi, respectiv, cartoteci sau sisteme de cartoteci. Tehnicile moderne pot contribui la unele modificări ale sistemelor tradiţionale. De exemplu, fotografia tradiţională în unele cazuri este înlocuită cu cea digitală ori cu înregistrarea videomagnetică.

§ 2. Evidenţa delincvenţilor

Evidenţa persoanelor supuse justiţiei penale se efectuează în două modalităţi: *nominală* sau *alfabetică* şi *dactiloscopică.*

În continuare ne vom referi la aspectele de bază ale acestor modalităţi.

1. Evidenţa nominală sau alfabetică

Acest gen de evidenţă cuprinde persoanele consemnate ca fiind autori ai faptelor penale. Drept temei juridic pentru punerea în evidenţă nominală, vor servi actele procesuale respective: procesul-verbal de reţinere, sancţiunea privind privaţiunea de libertate şi sentinţa judecătorească rămasă definitivă. Scopul evidenţei nominale constă în asigurarea organelor judiciare cu date privind antecedentele penale ale celor supuşi justiţiei. Atare date au o deosebită importanţă în vederea unei ample cunoaşteri a personalităţii bănuitului, învinuitului sau a inculpatului, a periclitării sociale pe care ei o reprezintă, contribuind, în cele din urmă, la o eficientă organizare a activităţii de cercetare şi, implicit, la rezolvarea justă a cauzei.

Evidenţa nominală constă în înregistrarea pe fişe standardizate a două categorii de date identificatoare a delincvenţilor şi delincventelor: prima – consemnarea persoanei (numele, prenumele, anul şi locul naşterii, domiciliul, starea familială, naţionalitatea, profesia şi sfera socială în care activează); a doua – consemnarea faptei în legătură cu care persoana în cauză se înscrie – când, de către care organ de cercetare şi în baza căror articole ale Codului penal este deferit justiţiei, datele când a fost supus învinuirii, arestării şi condamnării, măsurile penale luate, precum şi datele privind executarea pedepsei. La fişele nominale se anexează imaginea fotografică executată după regulile fotografiei operative de recunoaştere: bust – din faţă şi din profilul drept, acestea putând fi folosite în activitatea de urmărire în cazul unei eventuale evadări.

Fişele sunt clasate în ordinea alfabetică a numelor de familie şi a altor date de ordin personal, de unde şi denumirea de înregistrare alfabetică. Atunci când persoana delincventă se prezintă sub mai multe nume de familie, se vor întocmi fişe auxiliare, acestea fiind legate de cea principală prin note de trimitere.

Fişa de evidenţă nominală poate conţine şi alte date, decât cele menţionate, ca, de exemplu, supranumele pe care îl poartă în lumea criminală, relaţiile cu alţi delincvenţi, alte date de natură să caracterizeze într-un mod specific făptuitorul. Fişele de evidenţă nominală au mult comun cu cele privind alte modalităţi de înregistrare a delincventilor, în special cu cea dactiloscopică. Conexiunea dată se efectuează prin concordarea perfectă a menţiunilor nominale din cele două fişe şi prin intermediul formulei dactiloscopice.

2. Evidența dactiloscopică

Modalitatea a doua de înregistrare a infractorilor o constituie cea dactiloscopică. În prezent, modalitatea în cauză este recunoscută pretutindeni ca cea mai eficientă, aplicându-se obligatoriu asupra tuturor celor preventiv arestați în etapa de urmărire penală sau supuși pedepsei cu privațiune de libertate.

Înregistrarea dactiloscopică, după cum se afirmă pe bună dreptate în literatura de specialitate, constituie o componentă de bază a sistemului de evidență centralizată a infractorilor, care este menită să contribuie, precum s-a menționat, la rezolvarea multiplelor probleme cu care se confruntă justiția, dintre care:

– stabilirea autorului unei infracțiuni prin compararea urmelor de mâini de la fața locului cu amprentele acestuia din cartotecă, în cazul în care el a mai săvârșit infracțiuni și a fost supus înregistrării dactiloscopice;

– stabilirea identității persoanei care nu prezintă acte de identitate ori care își camuflează identitatea, folosindu-se de acte false sau furate;

– identificarea cadavrelor necunoscute, dacă cel decedat a fost anterior înregistrat ca fiind autorul unei infracțiuni.

Înregistrarea dactiloscopică se face prin fixarea desenelor papilare de pe falangele celor 10 degete în fișa dactiloscopică, prevăzută cu rubrici pentru fiecare deget. Pe verso, fișa dactiloscopică conține datele nominale ale celui înregistrat.

În raport cu tipul (arc, laț sau cerc), dar și unele elemente de structură ale desenelor papilare, se întocmește formula dactiloscopică a persoanei, aceasta servind la gruparea și, implicit, la ordonarea fișelor în cartotecă în modul care permite regăsirea rapidă. Formula deci nu reprezintă identitatea persoanei, ci numai o caracteristică de grup. Ea are menirea de a selecționa grupul de fișe cu aceleași caracteristici generale ale desenelor papilare ca a celor prezentate spre verificare. Stabilirea identității se va efectua prin compararea desenelor papilare în detalii, cum este prevăzut de principiile metodice ale expertizei dactiloscopice.

După cum rezultă din literatura de specialitate, se folosesc diverse sisteme de clasificare a desenelor papilare și, respectiv, de întocmire a formulei dactiloscopice[1].

Cel mai simplu este sistemul adoptat de Edward Henry[2], bazat pe clasificarea tuturor desenelor papilare în două categorii: de tip arc sau laț cu subtipurile lor și în cerc, cuprinzând toate variantele acestora.

---

[1] Se afirmă, de exemplu, că există 4 sisteme originale și până la 20 de derivate ale acestora. A se vedea: E. Locard, *Traite de criminalistique* (*Руководство по криминалистике*) de S. Poznâșev și N. Terziev, Moscova, 1941, p. 234.

[2] Sistemul Henry este folosit în Marea Britanie și în alte țări influențate în trecut de poliția științifică engleză.

În formula dactiloscopică, prima categorie se notează cu litera „L", a doua cu litera „W".

Formula după sistemul în cauză reprezintă un complex, constituit din cinci fracţii, desenele papilare fiind fixate în următoarea ordine a degetelor:

mare drept	mijlociu drept	mic drept	arătător stâng	inelar stâng
arătător drept	inelar drept	mare stâng	mijlociu stâng	mic stâng

Fiecare fracţie poate avea una din formulele:

$$\frac{L}{L}, \frac{L}{W}, \frac{W}{L}, \frac{W}{W}.$$

Dacă, de exemplu, fişa dactiloscopică prezentată conţine: la mâna dreaptă, degetul mare – desenul papilar în cerc, la arătător – în arc, la mijlociu – în laţ, la inelar – în arc, la mic – în laţ; la mâna stângă, degetul mare – în cerc, la arătător – în cerc, la mijlociu – în laţ, la inelar – în arc şi la degetul mic – în cerc, formula exprimată prin simboluri literale va avea următorul aspect:

$$\frac{W}{L}, \frac{L}{L}, \frac{L}{W}, \frac{W}{L}, \frac{L}{W}.$$

Pentru a transforma simbolurile literale din fracţiile date în simboluri cifrice, desenele papilare în arc şi laţ, notate cu „L", se scriu cu „0", cele în cerc notate cu „W" – cu cifra „16", dacă se găsesc în prima fracţie – cu cifra „8", în a doua – cu cifra „4", în a treia, cu cifra „2", în a patra şi cu cifra „1", în a cincea fracţie. Drept urmare, vom obţine 5 fracţii cu simboluri cifrice:

$$\frac{16}{0}, \frac{0}{0}, \frac{0}{4}, \frac{2}{0}, \frac{0}{1}.$$

În continuare cifrele se sumează la numărător şi numitor, obţinându-se o singură fracţie, 18/5, la care se adaugă cifra „1": $\frac{18+1}{19} = \frac{19}{6}$. În formă inversată $\frac{6}{19}$, această fracţie reprezintă formula desenelor 5+1= 6 papilare din fişa prezentată.

În unele ţări europene, inclusiv România, se foloseşte un alt sistem de clasificare a desenelor papilare (Ucetich-Olariz) de pe falangetele celor 10 degete ale mâinilor[1]. Formula dactiloscopică, potrivit acestui sistem, constă din două, uneori, din trei părţi: cea principală, numită şi primară, cea secundară şi cea suplimentară. Partea secundară şi cea suplimentară se întocmesc doar în situaţiile în care în cartotecă sunt prezente multe fişe cu desene papilare similare sau a

[1] Privitor la sistemul menţionat, a se vedea formula dactiloscopică decadactilară // *Dicţionar de criminalistică*, Bucureşti, 1984, p. 82.

unor subtipuri ale acestora. De aceea, în cele ce urmează ne vom referi doar la regulile întocmirii formulei primare.

Formula principală sau primară, potrivit sistemului menţionat, se prezintă sub formă de fracţie, la numitor fiind înscrise simbolurile pentru mâna dreaptă începând de la degetul mare spre degetul mic, iar la numitor, în aceeaşi ordine, cele ale mâinii stângi. Primul se înscrie simbolul exprimat în litere de la degetul arătător ale ambelor mâini, iar în continuare se înscriu simbolurile cifrice ale celorlalte degete în următoarea ordine: mare, mijlociu, inelar şi mic. Simbolurile stabilite pentru tipuri şi subtipuri de desene sunt indicate în tabelul 7.

Tabelul 7

Simbolurile stabilite pentru tipuri şi subtipuri de desene

Tip	Subtip	Simbolul literar	Simbolul cifric
Arc	1. Simplu	A	1
	2. Pinoform	Ap.	1
Laţ	1. Dexorodeltic	D	2
	2. Sinistrodeltic	S	3
Cerc	1. Pentru toate subtipurile	B	4
Amorf	1. Danteliform	O	o
	2. Nedefinit	X	x

În fişierele de evidenţă centralizată a Ministerului de Interne din Republica Moldova, se aplică forma derivată a sistemului Henry-Galton, având la bază clasificarea desenelor papilare în trei tipuri: în arc, în laţ şi în cerc. Cele de tip laţ se subdivizează, la rândul lor, în *radiale,* ale căror laţuri sunt îndreptate cu braţele spre osul mare (radial) al antebraţului mâinii respective şi *ulnare,* ale căror laţuri sunt îndreptate cu braţele spre osul mic (ulnar) al antebraţului. La întocmirea formulei se iau în calcul, de asemenea, numărul liniilor formate de crestele zonei centrale a desenelor în laţ ulnare şi interpoziţia deltelor în desenele în cerc, după cum se va observa mai jos.

Formula, după sistemul aplicat în Moldova, constă din două părţi componente – principală şi secundară – ambele prezentându-se sub formă de fracţii.

Pentru întocmirea părţii principale a formulei, desenele papilare de pe fişa dactiloscopică se subdivizează în 5 grupe-perechi. Prima grupă cuprinde desenele papilare ale degetelor mare şi arătător de la mâna dreaptă, a doua – ale degetelor mijlociu şi inelar de la aceeaşi mână, a treia – ale celui mic de la

dreapta şi cel mare de la stânga, a patra – ale celui arătător şi mijlociu de la stânga şi a cincea – ale degetului inelar şi celui mic de la stânga.

Fiecare pereche are în componenţa sa amprentele unui deget par şi al unui impar. În formulă, simbolurile degetelor pare se notează la numărător, ale celor impare – la numitor. Astfel, la numărător vor fi marcate simbolurile desenelor papilare ale degetelor arătător şi inelar de la mâna dreaptă; mare, mijlociu şi mic de la mâna stângă, iar la numitor – cele ale degetelor mare, mijlociu şi mic de la mâna dreaptă, arătător şi inelar de la mâna stângă.

Desenele papilare în cerc se înscriu astfel: cifra „16", dacă se află în prima pereche, cu „8" în a doua, cu „4" în a treia, cu „2" în a patra şi cu „1" în a cincea pereche.

Desenele în arc şi cele în laţ se notează cu cifra „0".

În continuare, cifrele la numărător şi la numitor se sumează, adăugându-se o unitate la rezultatele obţinute în ambele componente ale fracţiei. Astfel, dacă în fişa dactiloscopică desenele papilare ale celor 10 degete sunt în formă de cerc, formula va fi $\frac{16+8+4+2+1}{16+8+4+2+1} = \frac{31+1}{31+1} = \frac{32}{32}$.

Dacă însă fişa nu conţine niciun desen papilar în cerc, formula va fi 1/1. Aşadar, în total pot fi notate formule de la $\frac{1}{1}, \frac{1}{2}, \frac{1}{3} \ldots \frac{2}{1}, \frac{2}{2}, \frac{2}{3}, \frac{3}{1}, \frac{3}{2}, \frac{3}{3}$ ... până la $\frac{32}{32}$, obţinându-se 1024 de variante de formule şi, respectiv, tot atâtea grupe de fişe.

Grupele formate în baza părţii principale a formulei adesea diferă considerabil după numărul de fişe, creând incomodităţi în activitatea respectivă. Pentru a redresa situaţia, se procedează la subclasificarea fişelor după partea secundară a formulei.

Întocmirea acesteia se face în conformitate cu unele reguli speciale. În primul rând, la întocmirea părţii secundare a formulei se iau în considerare toate trei tipuri de desene papilare, care se notează cu diferite cifre. Astfel, desenele în arc, indiferent de forma şi structura lor, se notează cu cifra „1". Desenele în laţ radiale se înscriu cu cifra „2". Referitor la desenele în laţ ulnare, acestea se înscriu cu cifrele „3", „4", „5" şi „6", în funcţie de numărul liniilor papilare întretăiate de dreapta ce uneşte punctul deltic cu centrul desenului, adică de numărul liniilor formate de crestele papilare cuprinse în spaţiul dintre delta şi centrul desenului (fig. 58). Dacă cu această dreaptă se vor intersecta până la 9 linii papilare, desenul se notează cu cifra „3", de la 10 până la 13 – cu cifra „4", de la 14 până la 16 – cu cifra „5" şi de la 17 în sus – cu cifra „6".

Desenele papilare în cerc se notează cu cifrele „7", „8" şi „9", în funcţie de interpoziţia braţelor inferioare ale celor două delte, din stânga şi din dreapta reliefului papilar.

După poziţia deltelor sunt frecvent atestate trei categorii de desene papilare în cerc: cu amplasarea interioară, exterioară şi medie a deltelor. În situaţia când braţul inferior al deltei din stânga se desfăşoară deasupra braţului inferior al deltei din dreapta şi între ele se află două sau mai multe linii papilare, desenul aparţine la prima categorie, adică la cele cu deltele amplasate interior şi se va nota în formulă cu cifra „7" (fig. 59).

Fig. 58. Dreapta delta – centru (linia lui Galton) pe care se calculează numărul liniilor papilare cuprinse în spaţiul dintre deltă şi centrul desenului papilar în laţ ulnar

Fig. 59. Desen papilar în cerc cu poziţia interioară a deltelor

Dacă braţul inferior al deltei din stânga reliefului papilar se desfăşoară sub braţul inferior al deltei din dreapta cel puţin cu două linii papilare, desenul se clasează la categoria celor cu poziţia exterioară a deltelor, în formulă notându-se cu cifra „9" (fig. 60).

În fine, desenele papilare în cerc, în care braţele inferioare ale celor două delte laterale se contopesc sau se amplasează în una din poziţiile enunţate, dar între ele nu se află două linii papilare, se vor nota cu cifra „8", aparţinând desenelor cu poziţia medie a deltelor (fig. 61).

E de relevat că spre deosebire de partea principală a formulei, la numărătorul fracţiei părţii secundare se fixează indicii desenelor papilare ale degetelor mâinii drepte, iar la numitor cei ai mâinii stângi. Notările se fac pentru fiecare deget în ordinea firească a plasării lor, fără a se proceda la sumare sau adăugire de cifre.

Partea suplimentară a formulei se înscrie în partea de sus a fişei, după cea principală.

Fig. 60. Desen papilar în cerc cu poziţia exterioară a deltelor

Fig. 61. Desen papilar în cerc cu poziţia medie a deltelor

Să ilustrăm cele de mai sus prin exemplul unei fişe cu următoarele dactilograme (tab. 8).

Tabelul 8

Fişa cu dactilograme

Mâna	Degetul	Tipul desenului papilar	Elemente suplimentare de clasificare	Indicii
Dreaptă	mare	cerc	poziţia medie a deltelor	8
Dreaptă	arătător	laţ	radial	2
Dreaptă	mijlociu	cerc	poziţia interioară a deltelor	7
Dreaptă	inelar	cerc	poziţia exterioară a deltelor	9
Dreaptă	mic	laţ	ulnar, 11 linii în spaţiul dintre deltă şi centrul desenului	4
Stângă	mare	cerc	poziţia interioară a deltelor	7
Stângă	arătător	cerc	poziţia exterioara a deltelor	9
Stângă	mijlociu	arc		1
Stângă	inelar	laţ	ulnar, 14 linii în spaţiul dintre deltă şi centrul desenului	5
Stângă	mic	laţ	ulnar, 17 linii în spaţiul dintre deltă şi centrul desenului	6

Partea suplimentară a formulei este: $\frac{82794}{79156}$.

§ 3. Evidenţa antropometrică

1. *Evidenţa persoanelor dispărute*

Acest gen de evidenţă cuprinde trei categorii de persoane. Prima – autorii infracţiunilor care se ascund în vederea sustragerii de la răspundere, fiind declaraţi în căutare, a doua categorie – persoanele dispărute în urma evadării din penitenciare şi, în fine, a treia categorie – persoanele dispărute de la domiciliu sau de la locul de muncă în împrejurări incerte cu suspiciuni de a deveni victime ale unui omor, răpiri sau ale unui alt act violent.

Înregistrarea se face în baza datelor privind persoana dispărută, acumulate de către organul de urmărire penală şi remise Centrului de informaţii al Ministerului de Interne, într-o fişă tipizată care cuprinde:

– date privind fapta şi circumstanţele dispariţiei (de loc, de mod, de timp);

– date nominale (numele de familie, prenumele, locul naşterii, domiciliul, vârsta, profesia, locul de muncă) şi situaţia juridică (bănuit, învinuit, condamnat, antecedente penale) ale persoanei dispărute;

– date privind legăturile (de rudenie, profesie şi în plan infracţional) şi cauza presupusă a dispariţiei;

– date privind caracteristicile morfologice şi funcţionale ale persoanei dispărute, constituind esenţa acestui gen de evidenţă, de unde denumirea de *evidenţă antropometrică.*

Pentru obţinerea datelor menţionate, organul respectiv va întreprinde diverse cercetări şi acţiuni operative, care se vor extinde asupra diferitor obiecte de la faţa locului sau frecvent folosite de cel dispărut, dar în special asupra documentelor cu caracter medical, de evidenţă militară a populaţiei, precum şi asupra actelor privind încadrarea în câmpul muncii sau învăţământ.

Prin cercetarea la faţa locului, pe lângă stabilirea împrejurărilor dispariţiei şi precizarea obiectelor aflate asupra sa, se vor descoperi şi ridica urme papilare, documente, înscrieri, diverse buletine medicale, fotografii.

La completarea fişei persoanei dispărute se vor folosi informaţii verbale furnizate de persoanele de răspundere, de colegii de muncă, învăţătură şi, firesc, de rudele dispărutului.

Caracteristicile antropometrice ale persoanei dispărute se vor nota în ordinea şi prin intermediul formulelor prevăzute de metoda portretului vorbit, accentuându-se îndeosebi caracteristicile anatomice ale întregului corp, semnalmentele feţei şi semnele particulare, variaţiile anatomice şi funcţionale cu caracter individual.

Fişa de înregistrare a persoanelor dispărute este prevăzută cu locuri (rubrici) pentru lipirea imaginilor fotografice şi fixarea datelor dactiloscopice (a formulei,

amprentelor). În cazul când în familia celui dispărut nu s-au găsit fotografii, se va apela la fotografiile din dosarul personal din secţia de cadre sau de la Serviciul de paşapoarte al poliţiei teritoriale. Amprente digitale se pot găsi pe obiectele folosite de cel dispărut, cu condiţia că vor fi respinse amprentele altor persoane care ar fi avut acces la aceste obiecte.

2. Evidenţa cadavrelor cu identitate necunoscută

Constituind un subsistem al evidenţei antropometrice, acest gen de evidenţă cuprinde atât cadavrele cauzate de omoruri, cât şi cele apărute în urma diferitor accidente sau calamităţi (inundaţii, incendii, cutremure de pământ ş.a.).

Ca şi în cazul persoanelor dispărute, evidenţa constă în înregistrarea pe fişe standardizate a unui grupaj de date referitoare la locul şi data depistării cadavrului, la obiectele vestimentare şi altele atestate asupra cadavrului, la starea, vârsta, leziunile corporale şi cauza morţii, la sexul, morfologia întregului corp (statura, constituţia fizică, rasa, culoarea pielii), la semnalmentele şi semnele particulare ce constituie trăsăturile exterioare.

Semnalmentele exterioare se notează după metoda portretului vorbit, cu participarea medicului legist.

Acest gen de evidenţă prevede obligatoriu efectuarea de fotografii după regulile fotografiei operative de recunoaştere. Fotografia de identificare, executată după îngrijirea corporală a cadavrului şi aranjarea respectivă a îmbrăcămintei, trebuie să cuprindă corpul în întregime (din faţă, două părţi laterale şi din spate), vederea din faţă, profilul drept şi cel stâng (bust). Aparte se vor fotografia detaliile urechilor şi ale semnelor particulare (deformări sau amputări ale unor organe, cicatrice, pete, aluniţe, tatuaj etc.).

Fişa cadavrelor neidentificate prevede, de asemenea, întocmirea odontogramei, care se va face cu concursul unui specialist stomatolog sau al medicului legist. La fişa antropometrică se va anexa neapărat fişa dactiloscopică a cadavrului.

Fişele persoanelor dispărute şi ale cadavrelor necunoscute vor fi într-o permanentă verificare. Se vor executa verificări comparative în interiorul cartotecii antropometrice a tuturor datelor (dactiloscopice, antropometrice, fotografice) privind cadavrele necunoscute cu ale persoanelor dispărute şi invers, precum şi verificări între datele din cartoteca antropometrică şi cele din componenţa altor cartoteci de evidenţă, în special din cartoteca dactiloscopică. Rezultatele privind identificarea cadavrului se vor comunica organului care trebuie să soluţioneze cauza respectivă.

§ 4. Evidenţa după modul de operare

Modul de operare în accepţie criminalistică cuprinde un complex de operaţii, acţiuni şi mijloace aplicate în cazul săvârşirii unui act infracţional.

Constituind unul dintre elementele caracteristice de bază ale unei infracţiuni săvârşite, modul de operare are importanţă criminalistică sub următoarele aspecte. Pe de o parte, ca factor cu influenţă determinantă asupra modalităţilor tehnice, tactice şi metodice de cercetare a faptelor penale, atât la nivel ştiinţific, cât şi la cel practic. Modul de operare determină caracterul modificărilor mediului în care se desfăşoară infracţiunea, al tuturor urmelor acesteia, fapt de care trebuie să se ţină cont la aplicarea procedeelor tactice şi a mijloacelor tehnice de lucru la faţa locului. Totodată, practica demonstrează cu prisosinţă că săvârşirea infracţiunilor de acelaşi tip în condiţii similare impune o anumită conduită, modalităţi tipice de operare, ceea ce contribuie la ordonarea faptelor penale în anumite categorii, aceasta din urmă făcând posibilă elaborarea de reguli speciale de cercetare a infracţiunilor.

Pe de altă parte, modul de operare este condiţionat de un şir de factori subiectivi (temperament, volitivitate, deprinderi, abilitate), dar şi obiectivi, datorită cărora infractorii recidivişti activează într-o anumită formă specializată, folosind în mod relativ stabil unele şi aceleaşi procedee şi mijloace la săvârşirea diferitor infracţiuni.

Reiterarea (repetarea) modului de operare a generat crearea unui sistem de evidenţă specifică a infractorilor, cunoscută sub denumirea de *evidenţă după modul de operare (modus operandi sistem)*.

La etapa actuală, sistemul dat se realizează în baza fişelor de înregistrare a elementelor caracteristice ale modului de operare a persoanelor cunoscute ca fiind autorii anumitor categorii de infracţiuni (omor, viol, tâlhării, furturi, excrocherie) şi a acelor de înregistrare a caracteristicilor respective privind faptele penale cu autorii necunoscuţi. Fişa autorilor anumitor infracţiuni (recidiviştilor) cuprinde o serie de date privind starea civilă şi de drept a persoanei (numele de familie, prenumele, anul şi locul naşterii, domiciliul, profesia, studiile, ocupaţia, antecedentele penale), succedate de descrierea elementelor caracteristice ale modului de operare (timpul comiterii infracţiunii, procedeele şi instrumentele folosite, acţiunile prealabile, alte date specifice). La fişa modului de operare se vor anexa fişa dactiloscopică, fotografii, materiale video.

Fişa datelor privind fapta cu autorul neidentificat se întocmeşte în baza constatărilor făcute în urma cercetării locului faptei, a concluziilor experţilor, a declaraţiilor martorilor oculari şi a altor acte procedurale. Ea cuprinde date referitoare la organul de cercetare a cauzei, obiectivul atentat şi caracteristicile de operare constatate la faţa locului. La fişă se anexează dactilograma amprentelor papilare.

În baza fişelor, se organizează o cartotecă în sistemul de evidenţă centralizată şi alta în cel de evidenţă locală. În ambele se vor efectua verificări în vederea selecţionării persoanelor suspecte potrivit modului de operare şi în vederea identificării autorilor infracţiunilor curente prin compararea urmelor de mâini de la faţa locului cu datele dactiloscopice din cartotecă.

§ 5. Alte categorii de evidenţă criminalistică

1. Evidenţa urmelor ridicate de la faţa locului

Forma de evidenţă în cauză cuprinde, în primul rând, urmele papilare descoperite la locul faptelor comise de autori neidentificaţi, ea efectuându-se de către Direcţia de Tehnică Criminalistică a Ministerului de Interne şi subdiviziunile criminalistice ale comisariatelor de poliţie locale (municipale, raionale).

Evidenţa constă în sistematizarea urmelor descoperite drept rezultat al cercetărilor la faţa locului după caracteristicile desenelor papilare (tip, subtip, varietate), întocmirea formulei monodactilare şi crearea cartotecilor respective, ultimele oferind posibilitatea comparării:

– urmelor ridicate de la faţa locului cu cele existente în cartotecă în scopul identificării autorului, care a lăsat urme în câmpul infracţiunii şi stabilirii făptuitorului;

– urmelor ridicate de la faţa locului cu cele existente în cartotecă pentru stabilirea dacă două sau mai multe infracţiuni au fost săvârşite de una şi aceeaşi persoană;

– urmelor ridicate de la faţa locului cu cele ale persoanelor cu antecedente penale (recidive), cu scopul stabilirii eventualei participări a acestora la infracţiunea săvârşită.

Dacă la faţa locului se ridică un grup de urme aparţinând la trei sau mai multe degete de la aceeaşi mână, se va întocmi formula decadactilară probabilă, aceasta făcând posibilă şi alte verificări, în special după cartoteca alfabetică şi cea dactiloscopică a persoanelor condamnate.

Urmele, care nu prezintă elemente de clasificare din motivul reflectării fragmentare a desenului papilar, se vor compara cu amprentele digitale şi palmare ale persoanelor incluse de organul de cercetare şi urmărire penală în cercul suspecţilor.

În unele cazuri pot fi puse în evidenţă şi alte urme, dacă acestea prezintă importanţă criminalistică. Deosebit de frecvent sunt luate în evidenţă urmele instrumentelor de spargere şi ale mijloacelor de transport, compararea cărora cu instrumentele şi mijloacele de transport suspecte deseori conduc la identificarea acestora.

2. Evidența balistică

Evidența balistică se efectuează prin înregistrarea pe fișe standardizate a datelor caracteristice ale armelor de foc militare furate, pierdute sau găsite și organizarea în baza lor a unei cartoteci de evidență centralizată, precum și prin funcționarea unor colecții de tuburi și gloanțe ridicate în procesul cercetării faptelor comise prin aplicarea armelor de foc.

Fișele cuprind caracteristicile tehnico-balistice ale armei (tipul, sistemul, calibrul, lungimea țevii, sensul și numărul ghinturilor, numărul de cartușe în magazie ș.a.), precum și unele date privind împrejurările în care arma a fost furată, pierdută, găsită (de la cine, când a fost furată, cine și unde a pierdut arma etc.).

Tuburile și gloanțele se introduc în componența colecțiilor respective după caracteristicile constructive (tip, model, fabricare, calibru, dimensiuni), dar și după urmele lăsate de mecanismele armei (percutor, închizător, gheară extractoare, ghinturile din interiorul țevii).

Verificarea după datele din fondurile cartotecii armelor și a colecțiilor de muniții poate conduce la stabilirea, dacă arma în litigiu figurează ca fiind sustrasă sau pierdută, dacă ea a fost folosită la săvârșirea altor infracțiuni, dacă munițiile găsite în cazul cercetării diferitor fapte penale au fost trase din una și aceeași armă. Prin compararea tuburilor și a gloanțelor de la fața locului sau extrase din corpul unei persoane sau cadavru cu datele oferite de cartotecă și colecțiile de evidență balistică, se pot stabili caracateristici privind grupa armei cu care s-a executat tragerea și, în consecință, identificarea acesteia prin intermediul expertizei balistice.

3. Evidența obiectelor sustrase

Acest gen de evidență cuprinde obiecte de valoare: autovehicule, utilaje electronice, instrumente muzicale, aparate fotografice, de înregistrare sonoră și videomagnetică, bijuterii, blănuri și obiecte de îmbrăcăminte cu caracteristici bine definite. O categorie aparte constituie obiectele de anticariat și de cult, precum și operele de artă.

Evidența obiectelor sustrase se desfășoară în cadrul Centrului Criminalistic al Ministerului de Interne, în secțiile de criminalistică din comisariatele de poliție și în alte subdiviziuni aparținând aceluiași minister. Autovehiculele furate, de exemplu, se înregistrează și în cadrul Direcției principale a poliției rutiere. Evidența obiectelor sustrase se efectuează în baza fișelor standardizate, care prevăd descrierea fiecărui obiect după formă, culoare, dimensiuni, destinație și sfera de utilizare, serie, nr. de inventariere, model, măsură, materialul din care este confecționat, alte caracteristici particulare.

În baza ordonării fișelor după anumiți indici, cartotecile de evidență a obiectelor sustrase pot furniza date necesare urmăririi operative a acestora în gări, puncte vamale, spații comerciale, camere de bagaj, în alte locuri suspecte.

CAPITOLUL 7
CERCETAREA CRIMINALISTICĂ A DOCUMENTELOR

§ 1. Documentele ca surse de probă şi obiecte de cercetare criminalistică

1. Noţiunea şi importanţa documentelor-mijloace de probă

Actele scrise sau, în terminologia legislaţiei în vigoare, documentele (lat. *documentum* – certificat), cunoscute şi aplicate din vremuri străvechi ca mijloace de menţinere a relaţiilor de interes reciproc, pe parcursul timpului au pătruns în cele mai diverse domenii ale activităţii umane. În prezent, ele au o deosebită importanţă, deoarece servesc la fixarea şi atestarea celor mai diverse fenomene şi evenimente politice, economice, tehnico-ştiinţifice, relaţii cu caracter juridic.

Realizările ştiinţifice, economice şi culturale impun noi forme de documentare, utilizarea celor mai moderne mijloace tehnice.

Însăşi noţiunea de *document,* sub aspect temporal, a suferit modificări esenţiale. În documentologia actuală, noţiunii în cauză i se atribuie o semnificaţie mult mai amplă decât cea a „actelor scrise ce atestă fapte juridice"[1]. Termenul *document,* în sensul său larg, cuprinde diverse obiecte materiale confecţionate şi destinate fixării şi păstrării în timp şi spaţiu a ideilor, gândirii şi voinţei umane[2]. În acest context, este semnificativă atitudinea unor jurişti potrivit căreia sunt considerate documente obiectele de genul fotografiilor, filmul, audio-videogramele şi alte tehnici de înregistrare, folosite deosebit de frecvent în justiţie la fixarea materialelor probante[3].

În criminalistică, categoria de document se aplică asupra diverselor acte ce reprezintă date probante exprimate prin scriere. Într-un suport material (hârtie,

---

[1] *Юридический словарь,* vol. 1, Moscova, 1956, p. 283; М.Чельцов, *Советский уголовный процесс,* Moscova, 1962, p. 290.

[2] *Большая советская энциклопедия,* vol. 8, p. 403.

[3] Н. Полевой, *О некоторых методических проблемах экспертного исследования документов // Вопросы теории криминалистики и судебной экспертизы,* Moscova, 1969, p. 6.

carton, pânză, lemn etc.), fotografiile, filmul, videofonogramele, date fiind deosebirile pe care le prezintă prin natura lor, nu se referă la noţiunea în cauză. Ele, pe bună dreptate, constituie o categorie aparte de obiecte informativ-probante, a căror examinare criminalistică impune aplicarea de metode şi mijloace de altă natură decât cele privind examinarea actelor scrise.

Această accepţie a documentelor nu contravine semnificaţiei categoriei menţionate în legislaţia procesual-penală în vigoare. Astfel, potrivit art.157 Cod proc.pen. al Republicii Moldova, *constituie documente actele scrise ce emană de la întreprinderi, instituţii, organizaţii de stat şi obşteşti, de la persoane oficiale sau particulare, în care se expun ori se atestă fapte sau împrejurări de natură să contribuie la soluţionarea justă a unei cauze penale.*

La realizarea unui act de justiţie, documentele au o deosebită importanţă, deoarece servesc la tranşarea diverselor probleme ce vizează obiectul probaţiunii. Aceasta se datoreşte, pe de o parte, frecvenţei cu care actele scrise se folosec la săvârşirea de infracţiuni şi deci atestării lor ca surse de probă în justiţia penală, iar, pe de altă parte, potenţialului informativ al acestora.

Practica judiciară demonstrează că sfera de aplicare a documentelor în procesul penal este nelimitată. Pe prim-plan se află documentele de evidenţă privind circulaţia bunurilor materiale şi a surselor băneşti. Facturile, bonurile, chitanţele, actele privind transportarea şi desfacerea mărfurilor, actele de decontare a mijloacelor băneşti etc., fiind folosite deseori de către autorii infracţiunilor de sustragere, reprezintă surse de înaltă valoare probantă asupra subiectului, obiectului şi obiectivităţii faptei săvârşite.

A doua categorie de documente, folosite ca sursă de probă în procesul penal, o constituie actele emanate de la organele administrative de stat (de identitate, certificatele privind starea civilă, de studii şi de profesie ş.a.). O categorie aparte de documente, folosite la depistarea anumitor categorii de infracţiuni, cum ar fi, de exemplu asasinările, furturile, excrocheriile, banditismul şi chiar a unor genuri de sustragere din averea proprietarului, o constituie înscrierile sub formă de însemnări şi scrisori personale, adresări, răvaşe, scrisori anonime cu conţinut ameninţător, de şantaj sau calomnios, prezentate de părţi sau descoperite şi ridicate de la faţa locului ori în cadrul altor acţiuni procedurale.

De orice natură şi provenienţă ar fi un document, el întotdeauna se prezintă printr-un anumit conţinut textual şi prin structura sa materială, acestea constituind, sub aspect criminalistic, două sfere informativ-probante distincte.

Prin conţinutul lor textual, anumite documente ca, de exemplu, scrisorile de şantaj, ameninţătoare sau de alt conţinut delictuos, reprezintă probe directe, întrucât dovedesc în mod evident fapta şi vinovăţia făptuitorului.

Majoritatea actelor scrise, deşi prin conţinutul lor nu reprezintă probe directe, în ipoteza că nu suscită dubii în autenticitatea lor, pot furniza date de natură să contribuie la stabilirea celor mai diverse împrejurări ale faptei săvârşite. În

practică sunt atestate multiple cazuri când, prin analiza conţinutului textual al documentelor, se obţin date privind activitatea persoanelor implicate, modul de operare, locul de tăinuire a obiectelor-corp delict, bunurilor obţinute pe cale ilicită, care contribuie eficient la soluţionarea justă a cauzelor penale.

În afară de conţinutul propriu-zis, în textul documentelor se materializează elementele caracteristice ale deprinderilor de a scrie, iar în cazul unui act tipărit, respectiv, elementele grafice şi de construcţie exterioară a caracterelor aparatelor de tipărit, în baza cărora se realizează identificarea scriptorului şi a mijloacelor utilizate la întocmirea documentelor în litigiu.

Date de reală valoare pot fi obţinute în urma examinării materialelor folosite la întocmirea documentelor. Cercetarea prealabilă a materialului-suport (hârtiei), a substanţelor de scris (cernelurilor, tuşurilor, minelor), a impresiunilor mijloacelor de autentificare a actelor scrise, urmate de un studiu specializat în cadrul expertizei tehnico-criminalistice, poate conduce la concluzii categorice privind materialele din care sunt constituite actele în litigiu, ajungându-se până la constatarea falsului prin contrafacere de rechizite, modificare de text, de subscrieri, semnături etc.

2. *Clasificarea documentelor-mijloace de probă*

Unele precizări privind clasificarea documentelor au o semnificaţie deosebită atât pentru orientarea organelor de urmărire penală în vederea descoperirii şi conservării diferitor categorii de documente, cât şi pentru determinarea sarcinilor examinării acestora de către specialişti în cadrul expertizei criminalistice.

Conform practicii pozitive a organelor de urmărire, toate documentele, constituind mijloace de probă, se subdivizează în procese-verbale şi alte documente. Procesele-verbale sunt înscrisurile în care organele de urmărire penală şi ale justiţiei, în ordinea prevăzută de lege, consemnează constatările şi relatările realizate în activitatea de anchetă şi judiciară.

Aceste constatări se fac prin descrierea directă a acţiunilor desfăşurate în cadrul realizării actului procedural respectiv şi deci au însemnătate sub aspectul probaţiunii prin conţinutul lor imaterial. Anumite cerinţe prevăzute de lege asupra formei acestei categorii de documente preconizează doar obiectivitatea conţinutului lor textual.

„Alte documente" constituie mijloace de probă, dacă prin conţinutul lor textual sau material reprezintă date probante privind fapta sau împrejurările de fapt ce necesită confirmare într-o cauză penală. Aria acestei categorii de documente cuprinde diverse acte oficiale (regulamente, statute, hotărâri, ordine, dispoziţii, contracte); acte privind producerea şi evidenţa bunurilor materiale şi a valorilor (facturi, bonuri de plată, acte de inventariere); acte cu semnificaţie individuală (buletine de identitate, adeverinţe de studii şi calificare, buletine şi reţete medicale, foi turistice, bilete de circulaţie etc.).

Documentele care au constituit obiectul unei atentări infracţionale sunt purtătoare de urme ale infracţiunii ori au servit sau au fost destinate să servească la comiterea infracţiunii, potrivit prevederilor art.158, Cod proc.pen. sunt mijloace – materiale de probă, denumite şi probe materiale. Deci, sub aspect procesual, deosebim documente – mijloace de probă scrise (sau documente-probe scrise), şi documente – mijloace materiale de probă (sau documente-probe materiale).

Documentele-mijloace de probă scrise în procesul penal sunt acele înscrisuri care cuprind relatări, menţiuni, descrieri de natură să confirme evidenţa unor raporturi juridice ori să ateste stări, împrejurări şi elemente de fapt, referitoare la obiectul cauzei sau la persoana făptuitorului. Acestea pot fi diverse acte oficiale (buletin de naştere ş.a.), înscrisuri cu caracter privat (contract de muncă, factură, recipise), precum şi tot felul de însemnări şi scrisori personale.

Spre deosebire de documentele-probe scrise, documentele-probe materiale reprezintă date probante prin structura lor materială. La ele se referă actele întocmite în mod eronat, înscrisurile cu conţinut iniţial modificat, documentele care au constituit obiectul material al infracţiunii sau care reprezintă produsul acesteia.

După modul de executare, deosebim documente manuscrise şi tipărite. Cele manuscrise, după semnele aplicate, pot fi alfabetice cifrate şi criptografice. După originalitate, deosebim documente originale şi copii.

3. Cercetarea prealabilă a documentelor-probe materiale

Fiind nemijlocit legate de activitatea infracţională, documentele-probe materiale constituie obiecte-corp delict, a căror implementare într-o cauză penală se face conform prevederilor art.158 Cod proc.pen. Ele se anexează la dosarul cauzei în baza unei dispoziţii argumentate a organului de urmărire penală sau printr-o hotărâre judecătorească, după o cercetare prealabilă a lor de către organul respectiv. Rezultă deci că cercetarea documentelor-probe materiale de către organul cu funcţie de urmărire penală este o condiţie indispensabilă a utilizării lor într-o cauză penală. Prin investigarea acestei categorii de documente, organul judiciar preconizează:

– Stabilirea aspectului de ansamblu al documentului în litigiu. În acest scop se va insista asupra conţinutului textual al documentului, destinaţiei lui, naturii suportului şi a substanţelor cu care s-a scris, avându-se în vedere şi alte date privind însuşirile de bază ale documentului. Individualizarea documentului în litigiu, pe baza caracteristicilor generale, este o condiţie obligatorie a utilizării acestuia în procesul de probaţiune.

– Stabilirea autenticităţii documentului. Stabilirea autenticităţii documentelor anexate la dosarul cauzei reprezintă una din problemele complexe ce

vizează obiectivele cercetării prealabile a actelor scrise. În vederea efectuării ei, se vor avea în vedere:

a) respectarea cerinţelor prevăzute asupra formei categoriei respective de documente. Cu excepţia scrisorilor anonime şi a înscrisurilor personale, documentele trebuie să fie datate, semnate şi numerotate. În cazurile actelor emise de instituţii statale, se vor verifica şi elementele de autentificare, în special, a impresiunilor de ştampile şi sigilii, a fotografiei, precum şi a formularului folosit;

b) termenele de valabilitate a documentului. Este cunoscut că unele documente sunt limitate la anumite perioade de timp (legitimaţiile, procurile, unele documente bancare etc.). În majoritatea cazurilor, valabilitatea în timp a documentului este specificată în conţinutul său.

– Stabilirea vechimii documentului. În justiţia penală, vechimea documentelor se cere a fi clarificată ori de câte ori actele scrise în litigiu nu sunt datate, precum şi în situaţia în care asupra datei pe care o poartă un document există dubii.

Menţionăm de la bun început că determinarea datei absolute a documentelor este o problemă dificilă, în unele cazuri chiar imposibilă, fapt care explică folosirea preponderentă în criminalistică a termenului de stabilire a „vechimii", şi nu a „datei" întocmirii documentelor. La stabilirea datei întocmirii unui document se va proceda doar în situaţia înlăturării datei iniţiale şi înlocuirea cu altă dată, aceasta aparţinând de problematica expertizei falsului prin înlăturare de text la care ne vom referi în special mai jos.

În cazul cercetării în prealabil, vechimea documentelor poate fi determinată de către organul de urmărire şi judiciar, doar relativ, folosindu-se atât de caracteristicile lingvistice, cât şi de cele ce ţin de suportul scriptural şi substanţele folosite la scriere. Astfel, se poate aprecia vechimea unui document după utilizarea neologismelor, arhaismelor, după particularităţile lexicale şi gramaticale, denumirile de străzi, instituţii, întreprinderi, firme, asociaţii şi chiar localităţi care temporal au suferit modificări.

La analiza hârtiei şi a substanţelor de scris în vederea determinării vechimii documentelor, se studiază aspectul exterior şi nivelul de decolorare a acesteia, gradul de alterare şi oxidare raportate la condiţiile de păstrare a documentului.

– Depistarea de urme ale unei eventuale modificări a conţinutului iniţial al documentului. În acest scop se va insista asupra semnelor de fals prin înlăturare sau adăugire de text (dispariţia luciului şi subţierea hârtiei pe anumite sectoare, denaturarea elementelor de poligrafie şi a celor de protecţie, prezenţa unor pete, a unei amplasări neregulate a textului ş.a.).

– Obţinerea datelor privind persoanele participante la întocmirea actului scris sau dactilografiat. La realizarea acestui obiectiv, se vor examina conţinutul documentului, limbajul, structura lexicală şi gramaticală, semnăturile, rezolu-

ţiile, formele de adresare. În cazul documentelor tipărite, cercetarea vizează de asemenea obţinerea datelor ce caracterizează mijloacele tehnice utilizate la întocmirea lor.

La textele manuscrise, se va remarca gradul de evoluţie a deprinderilor de a scrie, pe baza căruia organul judiciar limitează cercul celor suspecţi ca fiind autori ai documentului în litigiu. Dacă, de exemplu, scrisul în litigiu este de evoluţie superioară, persoanele, a căror dexterităţi grafice sunt inferioare, se vor exclude din cercul bănuiţilor.

O situaţie similară e şi în cazul cercetării în prealabil a scrisului tipărit. Aici cercul aparatelor de tipărit suspecte se restrânge prin înlăturarea celor ce diferă evident după caracteristicile generale (pasul mecanismului principal, tipul caracterelor, particularităţile claviaturii ş.a.).

– Determinarea necesităţii expertizei criminalistice a documentului. În baza datelor obţinute pe parcursul cercetării în prealabil a actului scris, organul judiciar formulează întrebările ce ţin de competenţa expertizei, întreprinde măsuri de pregătire a acesteia.

Din cele menţionate rezultă că cercetarea documentelor de către organul judiciar este o activitate cu un înalt grad de complexitate perfectă, a cărei finisare presupune folosirea anumitor procedee şi mijloace tehnice de iluminare sub diferite unghiuri de incidenţă, de radiaţii ultraviolete şi infraroşii, de mărire a elementelor de detaliu (lupa, microscopul ş.a.). Totodată, ea reprezintă doar o examinare preliminară, succedată, de regulă, de un studiu specializat efectuat, după cum am semnalat, în cadrul expertizei criminalistice. Faptul în cauză impune organului judiciar luarea anumitor măsuri de precauţie în vederea păstrării documentelor în starea în care au fost găsite. În acest sens, în literatura de specialitate s-a convenit asupra unui şir de reguli privind manipularea şi conservarea documentelor-probe materiale, principalele fiind următoarele:

– documentele-probe materiale se folosesc fixându-le de colţuri cu o pensetă sau cu mâna înmănuşată, pentru a nu altera urmele de mâini, dacă, firește, acestea prezintă interes în vederea identificării scriptorului;

– documentele-probe materiale trebuie protejate de umezeală, lumină puternică, temperaturi înalte şi alţi factori care le-ar putea altera;

– pe documentele-probe materiale nu se fac niciun fel de însemnări, menţiuni, indicaţii, deoarece acestea reprezintă modificări ale aspectului iniţial al documentelor;

– asupra documentelor-probe materiale nu se aplică mijloace şi procedee de examinare ce pot deteriora suportul sau textul;

– părţile constitutive ale documentelor rupte se păstrează în plicuri. Reconstituirea documentului se face în condiţii de laborator, prin fixarea fragmentelor între două plăci de sticlă prinse pe margini cu benzi adezive. Se exclude încleierea fragmentelor de document pe hârtie, carton;

– documentele arse se introduc în cutii cu un material de vată, fiind acoperită cu acelaşi material, se expediază în laborator. În situaţia unei arderi complete, ridicarea resturilor de documente se efectuează după întărirea acestora prin pulverizare cu şerlac sau asigurându-le o anumită elasticitate prin pulverizarea cu o soluţie de 20% de glicerină dizolvată în apă;
– documentele-probe materiale se anexează la dosar în plicuri.

§ 2. Expertiza criminalistică a documentelor suspecte de fals

1. Noţiuni generale

În criminalistică, falsul în documente figurează sub două aspecte: intelectual şi material. Falsul intelectual constă în atestarea faptelor sau împrejurărilor într-un act scris ce nu corespund realităţii. La această categorie de fals se referă bonurile de livrare fictivă a unor bunuri materiale, actele privind alterarea mărfurilor, adesea fabricate fictiv de către persoanele cu atribuţii de serviciu la agenţii economici de stat, alte acte prin care se atestă fapte neadevărate.

Stabilirea falsului intelectual reclamă efectuarea unei complexe activităţi de cercetare criminalistică, de multe ori cu concursul specialiştilor în alte domenii (contabilităţii, economiei şi comerţului, finanţelor şi activităţii bancare, tehnologiei de producţie industrială sau agrară).

Falsul material constă în modificarea conţinutului iniţial al documentelor preexistente. El poate avea diverse forme, cele mai frecvente fiind modificarea conţinutului iniţial al documentului prin *înlăturare, adăugire* sau *refacere de text* şi *contrafacerea rechizitelor* în documentele preexistente, în special a semnăturilor, impresiunilor instrumentelor de autentificare (ştampilelor) şi schimbarea fotografiilor. După cum se va observa în continuare, la falsificarea documentelor se folosesc multiple procedee, materiale şi mijloace tehnice, ceea ce face dificilă descoperirea falsului de către organul judiciar. În majoritatea cazurilor, cercetarea prealabilă a documentelor-probe materiale duce doar la suspiciuni de fals, constatarea acestuia realizându-se în cadrul expertizei tehnice criminalistice a documentelor.

2. Examinarea criminalistică a documentelor suspecte de fals prin înlăturare, adăugire sau refacere de text

Înlăturarea de text este una dintre modalităţile frecvent aplicate la falsificarea actelor scrise. În funcţie de modul în care s-a operat, deosebim înlăturarea mecanică şi chimică. Înlăturarea mecanică constă în ştergerea parţială sau totală a scrisului prin răzuire sau radiere cu diferite obiecte (lamă, ac, radieră etc.).

Înlăturarea prin ştergere, deoarece este însoţită de acţiuni mecanice asupra suportului, produce un şir de modificări fizice ale hârtiei, ele prezentând elemente caracteristice ale falsului, urme ale ştergerii. Acestea sunt:

1) subţierea hârtiei în locul răzuirii sau radierii;
2) scămoşarea hârtiei, starea dislocată a particulelor de hârtie;
3) lipsa luciului în zona deteriorată prin ştergere;
4) deteriorarea elementelor de protecţie şi ale celor tipografice, dacă documentul are atare elemente;
5) afectarea elementelor grafice învecinate;
6) prezenţa unor resturi de coloranţi din textul înlăturat.

În cazul când pe suprafaţa afectată prin ştergere s-a depus un nou text, acestuia îi va fi caracteristic: deosebirea coloranţilor folosiţi şi difuzia cernelurilor în părţile laterale ale scrisului, dar şi în profunzimea hârtiei, până la pătrunderea pe partea opusă a documentului. Textul executat din nou se va deosebi de asemenea după caracteristicile scrisului de mână, respectiv a maşinii de scris în cazul documentelor dactilografiate, dacă falsul aparţine nu autorului, ci altei persoane care a executat textul iniţial.

Depistarea caracteristicilor menţionate, respectiv punerea în evidenţă a modificării conţinutului iniţial al documentelor prin ştergere de text, în principiu, este lesne de realizat, apelându-se la metode specializate ale acestui gen de expertiză şi la instrumentare cu care sunt dotate instituţiile de expertiză la etapa actuală.

În primul rând, documentul în litigiu se va supune unui studiu vizual cu ochiul liber sau la microscopul stereoscopic în lumină incidenţă, precum şi prin transparenţă. În situaţiile favorabile, modalitatea la care ne referim este destul de eficientă, ea asigurând evidenţierea caracteristicilor inevitabile ştergerii: scămoşarea şi pierderea luciului hârtiei, subţierea acesteia, alterarea elementelor de protecţie şi a celor tipografice, afectarea textelor învecinate, difuzia coloranţilor în cazul substituirii textului şters cu alte inscripţii.

Dacă examinarea vizuală nu oferă rezultate suficiente, locul alterat prin răzuire sau radiere poate fi evidenţiat prin aburire cu iod sau prăfuire cu grafit, folosind procedeele şi tehnicile (tubul de iod, pulverizatorul de praf, pensula) din trusele criminalistice destinate relevării urmelor sudoripare de mâini. Suprafaţa scămoşată prin ştergere va deveni mai intens colorată, ca urmare a reţinerii unei cantităţi mai mari de substanţă aplicată.

Falsul prin înlăturarea chimică de text se efectuează prin corodarea sau decolorarea scrisului cu substanţe chimice (acid citric, natricaustic, apă oxigenată, sulfit de sodiu, soluţie de var etc.).

Decolorând textul scris, substanţele chimice acţionează concomitent şi asupra suportului; hârtia îşi pierde luciul, culoarea, elasticitatea. Pot fi deteriorate de asemenea elementele de protecţie şi cele tipografice, precum şi unele semne grafice învecinate.

În criminalistică sunt specificate următoarele elementele caracteristice ale corodării de text:

– zonele mate prezente pe suprafaţa documentului în locurile intervenţiei chimicalelor;

– fisurile de suprafaţă prezente pe sectoarele influenţate de chimicale;
– petele galbene prezente pe hârtia albă şi albicioase pe hârtia color;
– deteriorările elementelor de protecţie şi ale celor litografice;
– decolorarea parţială a unor semne grafice învecinate;
– fragmentele textului înlăturat în cazul corodării incomplete a scrisului;
– urmele de presiune lăsate de instrumentul cu care s-a scris textul înlăturat.

La stabilirea înlăturării de text prin corodare, se va recurge la metode speciale de cercetare, dintre care mai frecvent folosite sunt:
– examinarea cu ochiul liber şi la stereomicroscop;
– examinarea în radiaţii ultraviolete şi infraroşii;
– depistarea elementelor caracteristice corodării pe baza procedeelor fotografice separatoare de culori, precum şi de intensificare a contrastului imaginii.

În situaţii dificile se va proceda la examinări fizice mai avansate, în special la metoda difuzo-copiativă, la tratarea cu izotopi radioactivi, la alte metode sensibile cum ar fi, de exemplu, cea a microscopiei electronice, a analizei colorimetrice sau spectrografice.

O variantă aparte de fals prin înlăturarea textului o constituie acoperirea scrisului sau a unor semne grafice prin haşurare sau prin pete de cerneală, tuş sau alţi coloranţi.

Examinarea acestei categorii de fals are ca scop reconstituirea textului înlăturat. Printre metodele aplicate, mai efective s-au dovedit a fi metoda fotografiei separatoare de culori, examinarea în lumină filtrată şi în radiaţii invizibile. Dintre mijloacele tehnice de investigare, cu un deosebit succes se foloseşte convertizorul optico-electronic al radiaţiilor infraroşii în lumină vizibilă, care, fiind prevăzut cu ecran şi cu dispozitiv pentru fotografiat, face posibilă nu numai observarea directă, dar şi fotografierea textului înlăturat prin acoperire.

Frecvent întâlnit este şi falsul prin adăugire de text. El constă în introducerea în textul iniţial al documentului a unor cuvinte, litere, cifre sau în refacerea prin adăugirea de trăsături a unor semne grafice.

Prin adăugire de text se pot urmări scopurile ilicite diferite. Deseori, la această categorie de fals se apelează în cazul tăinuirii anumitor date personale, sociale sau juridice ale personalităţii, restricţiilor în spaţiu şi timp ale unui act oficial, majorării sau micşorării volumului lucrărilor efectuate, a drepturilor şi obligaţiilor prevăzute, a bunurilor materiale şi sumelor băneşti livrate, transportate, primite etc.

Adăugirea de text poate fi efectuată de persoana care a redactat textul iniţial al documentului sau de altă persoană, cu acelaşi instrument scriptural sau cu altul, imediat după întocmirea documentului sau după un interval considerabil de timp. Textul adăugit poate fi amplasat la începutul sau sfârşitul unor inscripţii alfabetice sau cifrice, între sau în prelungirea rândurilor, prin intercalarea unor semne grafice sau cuvinte în rubricile formularelor completate.

Toate acestea determină în mod direct natura elementelor ce contribuie la detectarea falsului.

Exemplele selectate din practica instituţiilor de expertiză confirmă că la determinarea falsului prin adăugire de text se iau în considerare trei categorii de elemente caracteristice:

Prima o constituie indicii ordonării scrisului, a deplasării lui spaţiale: înghesuire exagerată de text, prescurtări incorecte, reducerea dimensiunilor semnelor grafice pentru a amplasa textul în spaţiul liber, micşorarea distanţei dintre semne, cuvinte sau rânduri.

A doua categorie o constituie caracteristicile grafice. În situaţia în care adăugirea de text s-a efectuat de către o altă persoană, decât cea care a scris textul iniţial al documentului, ca în cazul unui scris dactilografiat, respectiv cu altă maşină, se vor semnala deosebiri grafice ale scrisului adăugit de cel precedent şi următor.

A treia categorie se referă la elementele caracteristice determinate de însuşirile substanţelor de scris folosite la adăugirea textului. De regulă, textul adăugit se deosebeşte prin culoarea şi compoziţia materialelor de scris.

Pentru cercetarea falsului prin adăugire de text, se apelează la examinările optice şi fotografice consemnate anterior privind investigarea falsului prin corodare. Rezultate deosebit de eficiente se pot obţine în urma aplicării surselor de raze invizibile filtrate (fig. 62). O metodă specifică de cercetare criminalistică a genului de fals vizat constă în examinarea locului de intersectare a trăsăturilor, aceasta constituind o metodă specifică[1]. După cum este cunoscut, în condiţii normale, scrisul se execută de sus în jos şi de la stânga la dreapta. O consecutivitate anumită se respectă şi la întocmirea rechizitelor.

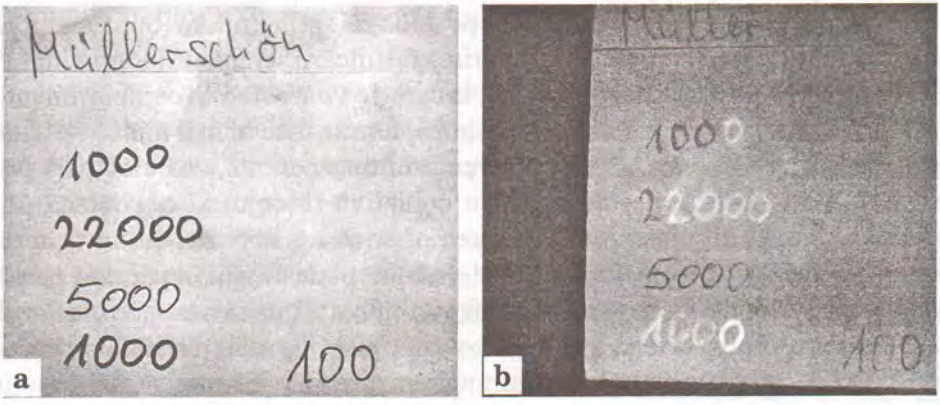

Fig. 62. Inscripţii cifrice modificate prin adăugire de text: ***a*** – văzute şi fotografiate la lumină, ***b*** – văzute şi fotografiate în radiajii invizibile filtrate

[1] А. Гусев, *Современные возможности установления последовательности нанесения пересекающихся штрихов. // Исследование пересекающихся штрихов,* Moscova, 1971, p. 5.

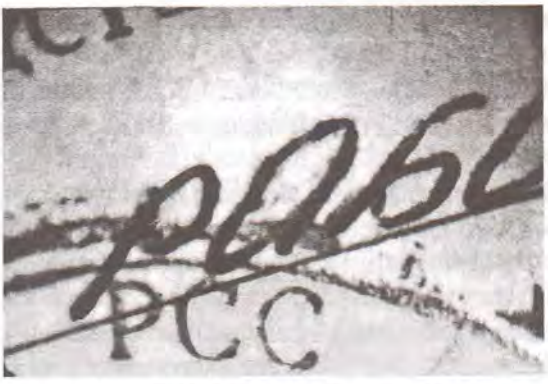

Fig. 63. Trăsăturile intersectate pe fotografia separatoare de culori

Astfel, documentele oficiale pentru atestarea validităţii se ştampilează, fiind semnate de persoane responsabile, în caz contar autenticitatea poate provoca dubii. Trăsăturile elementelor scrisului executat ulterior se suprapun trăsăturilor executate anterior, în locurile în care acestea se intersectează. Schimbarea ordinei acestei succesiuni reprezintă un indice al adăugirii de text.

Ordinea în care se succed două trăsături intersectate este determinată în baza unor examinări riguroase prin aplicarea radiaţiilor invizibile, în special a celor infraroşii, precum şi a metodei fotografiei separatoare de culori, difuzo-copiativă (fig. 63).

3. Examinarea criminalistică a documentelor suspecte de fals prin contrafacerea rechizitelor

Falsul prin contrafacerea rechizitelor, în special a semnăturilor, a impresiunilor de ştampile şi a fotografiilor face parte din categoria întâlnită foarte frecvent în practica judiciară.

Contrafacerea de semnături se face pe două căi: prin imitare (după memorie sau închipuire) şi prin copiere. Descoperirea falsificării semnăturilor prin imitare ţine de competenţa expertizei scrisului, la care ne vom referi în compartimentul următor. Contrafacerea semnăturilor prin copiere se face în mai multe variante. Dintre cele mai răspândite sunt copierea prin transparenţă, cea efectuată prin transfer cu ajutorul hârtiei de calc sau copiativă (indigo) şi cea făcută prin apăsare a semnăturii autentice şi trasarea ulterioară a acesteia cu un material de scris (cerneală, tuş, pix, creion etc.)[1]. Indiferent de modul în care s-a comis, falsul semnăturilor prin copiere poate fi identificat datorită caracteristicilor de plastografiere, dintre care cele mai importante sunt: lipsa cursivităţii scrisului; întreruperi de traseu; tremurături; opriri neîntemeiate ale instrumentului de scris; începutul şi sfârşitul punctat al semnăturii. În cazul copierii cu hârtie copiativă sau prin apăsare, se vor lăsa, respectiv, urme ale indigoului, dublări de trasee, urme de apăsare.

[1] В. Литовский, *Почерковедческое исследование подписей, исполненных с помощью технических средств,* Kiev, 1975, p. 28.

În vederea depistării indiciilor unui atare fals, specialistul criminalist mai întâi de toate va proceda la examinarea microscopică a semnăturii, derulată de examinări în radiaţii ultraviolete, va apela la fotografia de umbre, de contrast şi separatoare de culori. Prezenţa caracteristicilor menţionate în situaţia unei coincidenţe vădite a transcripţiei semnăturii în litigiu cu acea originală justifică atestarea falsului semnăturii prin copiere.

Printre rechizitele obligatorii ale actelor oficiale, documentelor de identitate, tuturor actelor emise de instituţiile statale şi obşteşti, prin care se probează fapte juridice, se încadrează şi impresiunea de ştampilă. Prin urmare, contrafacerea acesteia este inerentă ori de câte ori se procedează la întocmirea în scopuri frauduloase a documentelor false.

La contrafacerea impresiunilor de ştampilă se folosesc diferite procedee şi mijloace tehnice – de la cele mai simple (copierea cu un albuş de ou fiert) până la formarea acestora prin intermediul calculatoarelor electronice. Şi totuşi, potrivit datelor din practica instituţiilor de expertiză criminalistică, cele mai uzuale modalităţi de falsificare a amprentelor de ştampilă sunt următoarele:

a) aplicarea impresiunilor cu o ştampilă confecţionată după modelul celei originale;

b) copierea impresiunii de pe un act autentic şi transferarea acesteia pe actul fals;

c) desenarea impresiunii autentice direct pe documentul litigios[1]. Descoperirea falsului impresiunilor de ştampilă se bazează pe elemente caracteristice proprii fiecărei modalităţi de contrafacere. Astfel, pentru impresiunile aplicate cu ştampile improvizate sunt specifice următoarele particularităţi care, în ansamblu, dovedesc falsul:

– caracterul nestandardizat al literelor şi cifrelor. După cum este cunoscut, la fabricarea ştampilelor în atelierele litografice, la alcătuirea textului se folosesc semne standardizate, iar în impresiunile ştampilelor false sunt semnalate forme de gravare evident manuală;

– lipsa uniformităţii grafismelor ce constituie textul. Deseori, unele şi aceleaşi litere sau cifre diferă după formă, dimensiuni, amplasare spaţială;

– asimetria elementelor conţinutului impresiunii ştampilei. Se remarcă diferenţe ale distanţei între litere, cuvinte, rânduri;

– deosebiri de poziţie a axelor longitudinale ale semnelor faţă de linia de bază a scrisului;

– greşeli gramaticale, de denumiri, prescurtări şi înghesuiri nejustificate de text, erori în conţinutul şi forma stemei, altor semne de structură a ştampilei.

[1] D. Sandu, *Falsul în acte,* Bucureşti, 1994, p. 168.

În cazul copierii impresiunilor autentice cu un material intermediar (hârtie fotografică, peliculă adezivă, placă gelatinoasă, hârtie sugativă, albuş de ou fiert etc.), falsul se va manifesta prin:

– nuanţa slabă a impresiunii în întregime;

– trăsăturile difuze ale semnelor, cauzate de umezeala materialului intermediar aplicat;

– decolorarea hârtiei documentului pe un anumit spaţiu în preajma impresiunii, venit în contact cu materialul intermediar umed;

– prezenţa microparticulelor din materialul de copiat, de exemplu a urmelor de emulsie în cazul aplicării hârtiei fotografice.

Desenarea impresiunilor de ştampile originale pe actele false prezintă anumite particularităţi specifice, cauzate de mijloacele de desenare, dintre care menţionăm: a) perforarea hârtiei în centrul impresiunii circulare în urma aplicării compasului; b) trasee dublate; c) deformări ale grafismelor; d) grosimi exagerate ale unor elemente ale impresiunii; e) trăsături de creion, indigo etc.

Impresiunile de ştampile se examinează cu ajutorul mijloacelor tehnice cu care sunt dotate laboratoarele criminalistice. Se va proceda la o examinare stereomicroscopică, la diverse măsurări şi, bineînţeles, la examinarea comparativă prin intermediul microscopului comparator. Expertul, deci, trebuie să dispună de modele-tip de comparare ale ştampilei autentice, aplicate pe diverse acte în perioada la care se referă documentul în litigiu.

O modalitate aparte de contrafacere a actelor de identitate, a altor documente destinate să ateste anumite drepturi (de exemplu, dreptul de conducere a mijloacelor de transport) o constituie substituirea fotografiilor. Sub aspect tehnic, această categorie de fals presupune, pe de o parte, înlăturarea fotografiei autentice şi înlocuirea ei cu fotografia altei persoane, iar, pe de altă parte, contrafacerea unui segment al impresiunii ştampilei pe fotografia din nou încleiată. Operaţiile efectuate în procesul acestui gen de contrafacere a documentelor condiţionează anumite modificări cu semnificaţie de indicii ale falsului: deteriorări ale hârtiei în apropierea nemijlocită a fotografiei; schimbări vizibile ale culorii hârtiei dacă fotografia înlăturată a fost în prealabil umezită; resturi de suport al fotografiei înlăturate; alterarea textelor învecinate. Contrafacerea segmentului impresiunii de ştampilă pe fotografia încleiată se face, de regulă, prin desen şi deci reprezintă caracteristici tipice falsului impresiunilor de ştampile la care ne-am referit anterior.

4. Examinarea criminalistică a hârtiei şi a materialelor de scris

Examinarea criminalistică a materialelor din care constau documentele, a hârtiei, cernelurilor, pastelor şi minelor de creioane se rezumă la determinarea naturii lor după structură, culoare, consistenţă şi alte elemente caracteristice.

Stabilirea specificului materialelor are o importanţă deosebită, deoarece contribuie la:

a) determinarea falsului prin înlăturare de text. După cum este cunoscut, cele mai frecvente cazuri de înlăturare a textului sunt cele efectuate prin corodarea, spălarea sau acoperirea textului. Examinarea acestei categorii de fals este de neconceput în afara unui studiu al materialelor pe care sunt întocmite documentele;

b) fixarea falsului prin adăugire de text şi prin modificarea anumitor elemente de rechizite, cum ar fi înlocuirea fotografiei autentice cu fotografia altei persoane într-un act de identitate. Constatarea acestui gen de fals se bazează atât pe caracteristicile grafice, cât şi pe cele ale materialelor de scris, vizând distincţia după culoare, consistenţă, alţi indicii de structură;

c) reconstituirea unui act fragmentar după părţile lui componente. În criminalistică, refacerea unui întreg după părţi se realizează cu mare precizie pe baza corespondenţei contururilor marginale. În cadrul refacerii documentelor, se apelează şi la similitudinea de componenţă, culoare şi alte însuşiri depistate prin studierea materialelor folosite la întocmirea documentelor;

d) fundamentarea anumitor raţionamente privind timpul întocmirii documentelor. Determinarea vechimii actelor scrise reprezintă, după cum am menţionat, una din problemele ce se caracterizează printr-un înalt grad de complicare, cu care organele judiciare se confruntă permanent. În acest scop, criminaliştii folosesc datele pe care le furnizează un document prin conţinutul său textual, precum şi caracteristicile de fabricaţie a hârtiei şi a substanţelor de scris, a stării şi gradului de uzare a acestora.

Hârtia, reprezentând principalul material folosit la întocmirea documentelor, se caracterizează prin grosime, greutate, culoare, elasticitate, transparenţă, netezime, gradul de impuritate şi prin elementele de componenţă: celuloză, substanţe de încleiere, material de umplere, diverşi coloranţi.

Caracteristicile menţionate se depistează prin intermediul anumitor instrumente de măsurare şi optice de mărire, recurgându-se, după necesitate, la metode şi mijloace de analiză spectrală, fluorescentă, colorimetrică.

Pentru scrierea documentelor, în prezent se folosesc cerneala, pasta pentru stilourile cu bilă, tuşuri şi creioane, fiecare prezentând variante de compoziţie şi nuanţe de culori.

Cerneala poate fi de uz curent şi specială, destinată completării buletinelor de identitate, cecurilor bancare, a altor documente de certă valoare socială.

Pastele pentru stilourile cu bilă diferă după elementele cantitative de alcool şi substanţele introduse în componenţa lor pentru a le intensifica vâscozitatea.

Tuşurile sunt de mai multe feluri: de desen, tipografice, de ştampilare şi de dactilografiere.

Creioanele se împart după compoziţia minei. Astfel, întâlnim creioane de grafit, chimice şi grase sau dermatografice.

În criminalistică, materialele de scris se examinează în cantităţi mici, de regulă, în formă de trasee sau pete uscate. Aceasta impune aplicarea în cadrul cercetării a unor metode suprasensibile. Se apelează, în primul rând, la un studiu microscopic, apoi la procedee separatoare de culori, desfăşurate atât în lumină vizibilă, cât şi în radiaţii ultraviolete şi infraroşii.

Pentru separarea componentelor materialului de scris, se efectuează o analiză spectrală.

§ 3. Expertiza textelor dactilografiate

Expertiza criminalistică a textelor dactilografiate are ca scop soluţionarea a două probleme cu care se confruntă organele justiţiei penale: identificarea maşinilor de scris şi stabilirea dactilografului, persoanei care a executat la maşină textul actului în litigiu.

Ca şi în alte cazuri de identificare criminalistică, textele dactilografiate se examinează în două etape. În prima etapă, în baza unui studiu al caracteristicilor generale, se determină marca, tipul şi modelul maşinii la care s-a tipărit textul, în a doua etapă se efectuează identificarea propriu-zisă a maşinii după elementele caracteristice individuale ale acesteia materializate în text.

Principalele caracteristici generale în funcţie de care se determină tipul maşinilor de scris sunt: pasul mecanismului principal, tipul caracterelor, complexitatea semnelor, intervalul dintre rânduri. Pasul mecanismului principal reprezintă distanţa la care se deplasează carul maşinii spre stânga, în urma apăsării pe o tastă a caracterelor sau pe bara de spaţiu. Într-un text tipărit, pasul mecanismului principal este spaţiul cuprins între axele medii a două semne bătute la maşină fără interval. El se determină după numărul semnelor bătute fără interval, pe un spaţiu de 25,4 mm.

După mărimea pasului mecanismului principal, se disting maşini de scris cu pasul mare, care bat pe spaţiul enunţat 8 semne, cu pasul mediu, care bat 9-10 semne, şi cu pasul mic, care bat în acest spaţiu 11-15 semne[1].

Tipul caracterelor reprezintă dimensiunea şi configuraţia literelor, cifrelor şi a altor semne grafice sau de punctuaţie. După dimensiunile caracterelor, maşinile de scris sunt clasate în trei categorii: cu scrisul mare (caracterele au înălţimea de peste 2,25 mm), cu scrisul mijlociu (caracterele au înălţimea de 2-2,25 mm) şi cu scrisul mic (caracterele au înălţimea de 1-2 mm).

[1] З. Г. Самошина, *Экспертиза машинописных текстов // Судебно-техническая экспертиза документов,* Moscova, 1973, p. 51.

La determinarea tipului maşinii, se ia în considerare şi lăţimea caracterelor. După lăţimea acestora, raportate la înălţime, se disting maşini cu scrisul lat (lăţimea semnelor depăşeşte înălţimea lor), cu scrisul mediu (lăţimea şi înălţimea semnelor este egală) şi cu scrisul îngust (înălţimea semnelor depăşeşte lăţimea lor). Tipul caracterelor se manifestă şi prin desenul (arhitectura) literelor, cifrelor şi a altor semne grafice, atestarea sau lipsa unor elemente specifice de configuraţie (fig. 64).

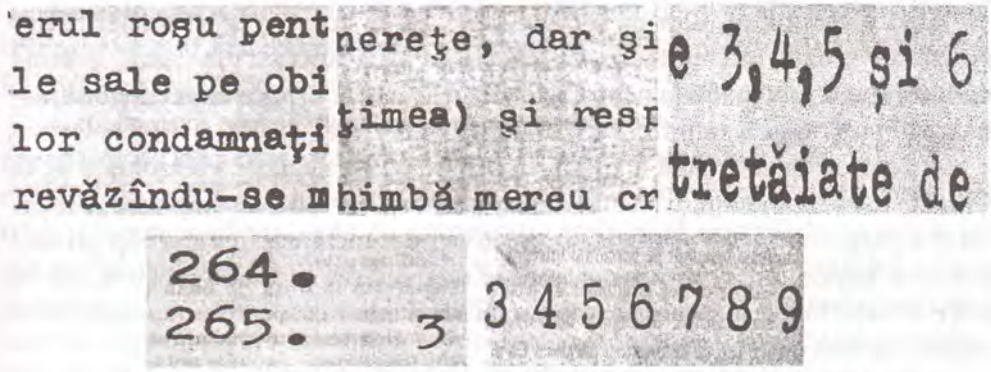

Fig. 64. Configuraţia literelor a, ş, u şi a cifrelor 3, 4, 5, 7 şi 9 la diferite maşini de dactilografiat

Prin complexitatea semnelor se înţelege numărul de caractere de pe trunchiuri şi, respectiv, numărul de semne corespunzătoare tastelor maşinii. Majoritatea maşinilor de birou au în total 46 de semne, cele portative pot avea între 40 şi 44 de semne. Deosebirea în numărul semnelor se datoreşte lipsei la unele maşini, în special la cele portative, a anumitor caractere, semne matematice şi de punctuaţie (ă, â, ţ, 1, 3).

Complexitatea semnelor, particularitate de incontestabilă valoare criminalistică, serveşte la delimitarea maşinilor prin constrângerea cercului celor suspecte. Dacă, de exemplu, maşina examinată nu este echipată cu anumite semne menţionate în textul actului în litigiu, ea va fi exclusă din categoria celor suspecte, dacă sunt suficiente dovezi că dactilograful n-a folosit aceste semne.

Intervalul dintre rânduri, respectiv spaţiul cuprins între baza a două imprimări ale uneia şi aceleiaşi litere sau cifre spaţiate în două rânduri învecinate, de asemenea, diferă la anumite tipuri de maşini. Acest spaţiu este determinat de un dispozitiv de fixare a distanţei dintre rânduri care permite, la maşinile moderne, scrierea la 1, 1,5, 2 şi 3 intervale.

Distanţa dintre rânduri de la un interval la altul creşte proporţional. Aşa de exemplu, maşinile de tipul „Mercedes", „Olympia", "Remington", „Başkiria" au distanţa dintre rânduri: 2 mm pentru scrisul la un interval, 4 mm pentru scrisul

la două intervale şi 6 mm pentru scrisul la trei intervale. Maşinile „Progres", „Ucraina", „Moscova" (portabilă) au distanţa dintre rânduri de 4,20 mm pentru scrisul la un interval, 8,40 mm pentru scrisul la două intervale şi 12,60 mm pentru scrisul la trei intervale[1]. Aşadar, distanţa dintre rânduri diferă în funcţie de modelul maşinii aplicate, chiar şi în cazul dactilografierii la acelaşi interval.

Deosebirile de distanţă între rânduri se stabilesc prin măsurări liniare, dar şi prin suprapunerea, examinarea prin transparenţă a negativelor textelor comparate, executate la aceeaşi scară.

Identificarea maşinilor de scris se bazează pe cercetarea particularităţilor strict individuale, provenite fie din defecte de fabricaţie, fie din uzură, în urma unei exploatări intense sau neprofesionale a acesteia. Printre elementele caracteristice individuale, mai frecvent întâlnite sunt următoarele:

– deplasarea constantă a anumitor semne pe verticală sau orizontală de la linia de bază a rândului, cauzată, în majoritatea cazurilor, de amplasarea incorectă a pârghiilor sau a semnelor respective pe trunchiuri. Iregularităţi privind plasarea semnelor pot fi provocate şi de manevrarea greşită a maşinii, dar în atare situaţie indiciul la care ne referim nu se va manifesta constant pe parcursul întregului text dactilografiat;

– devierea axei longitudinale a unui semn, raportată la linia de bază a scrisului, cauzată, de regulă, de fixarea greşită a acestuia pe trunchiul pârghiei sau de deformarea pârghiei. Ca şi în cazul elementului precedent, erorile de verticalitate reprezintă valoare identificatoare doar în situaţia în care se manifestă constant;

– intervale neregulate între rânduri. Este o imperfecţiune frecvent întâlnită, fiind consecinţa unei defecţiuni a dispozitivului de spaţiere sau efectul unei presiuni insuficiente a mecanismului de apăsare a hârtiei pe sulul maşinii de scris;

– intervale neregulate între semne întâlnite la maşinile uzate, la care reglatorul mişcării carului şi al spaţierii semnelor este defectat;

– impresionarea dublă a anumitor semne, condiţionată de defecţiuni tehnice privind funcţionarea pârghiilor.

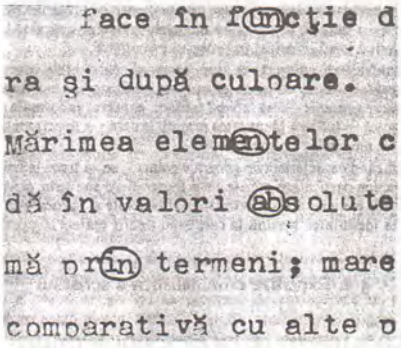
face în funcţie d
ra şi după culoare.
Mărimea elementelor c
dă în valori absolute
mă prin termeni; mare
comparativă cu alte p

Fig. 65. Caracteristici individuale ale maşinii de scris

Dereglări de contur care se manifestă prin lipsa elementelor de structură grafică a semnelor sau prin forma lor deformată (fig. 65).

[1] V. Stanciu, I. Vicol şi D. Perciun, *Examinarea grafică a scrisului dactilografiat // Tratat practic de criminalistică,* vol. III, Bucureşti, 1980, p. 339.

Identificarea dactilografului, operaţie care poate finaliza cu succes doar în cazul unui text mai extins, se efectuează în baza analizei anumitor caracteristici, parvenite în urma procesului de studiere şi care reflectă, pe de o parte, gradul de calificare, de posedare a tehnicii de dactilografiere, dar, pe de altă parte, capacitatea intelectuală proprie dactilografului. Se ţine cont de dispunerea topografică a textului, de modul de începere şi încheiere a rândurilor, de evidenţierea titlului şi a alineatelor, de numerotarea paginilor, de corectarea greşelilor ş.a.

Examinarea textelor dactilografiate, indiferent de scopul prevăzut (identificarea maşinii sau a dactilografului), constă în analiza comparativă a scrisului în litigiu cu modelele de comparaţie.

Expertului i se prezintă texte tipărite la maşina suspectă şi, respectiv, executate de persoana presupusă ca fiind autorul documentului litigios. În acest scop, pot fi folosite orice acte cu conţinut similar celui supus examinării. Documentele-modele de comparaţie trebuie să conţină toate semnele din textul documentului în litigiu. De asemenea se remite expertului textul documentului în cauză, tipărit de o dactilografă în prezenţa organului judiciar, care va certifica, prin inscripţia respectivă şi semnătură, proveniența modelelor de la maşina supusă examinării. În situaţia maşinilor de uzitare intensă, suplimentar se vor lua impresiunile semnelor în ordinea amplasării lor pe claviatură, de sus în jos, de la stânga spre dreapta, în poziţia sulului învelit cu un carton subţire, pentru a evita influenţa defectelor acestuia asupra formei constructive a semnelor.

Pentru identificarea dactilografului, persoanei suspecte i se va solicita dactilografierea a două texte: unul cu un conţinut apropiat documentului în cauză, dictat de către organul judiciar, altul – de compunere proprie.

Ca şi la efectuarea altor expertize criminalistice de identificare, operaţia de comparare a actului în cauză cu modelele scrisului, executat la maşina suspectă, deţine locul principal în procesul examinării.

Prin confruntare directă, se vor compara elementele caracteristice generale, evidenţiate în etapa de examinare separată sau intrinsecă. Dacă caracteristicile generale diferă în mod evident, expertul va formula concluzia negativă, adică va infirma identitatea maşinii la care s-a tipărit textul actului în cauză şi a modelelor de comparaţie.

În cazul când caracteristicile generale coincid, se va trece la compararea caracteristicilor particulare mărite prin fotografiere sau prin proiectare pe ecran. În baza coincidenţei caracteristicilor generale şi particulare, expertul va confirma identitatea maşinii la care s-au tipărit textele comparate.

§ 4. Expertiza criminalistică a scrisului

1. Bazele ştiinţifice şi posibilităţile expertizei scrisului

În accepţia sa largă, scrisul reprezintă un mijloc de comunicare, care constă în reproducerea gândirii şi vorbirii prin semne grafice. El a apărut la o anumită etapă de dezvoltare a societăţii, din necesitatea oamenilor de a-şi fixa ideile, de a le păstra şi a le transmite la distanţe inaccesibile vorbirii orale. Pornind de la pictografie, sistem bazat pe reprezentarea ideilor prin desene realiste, scrisul, pe parcursul vremii, s-a perfecţionat, ajungând până la sistemul modern alfabetic[1]. În prezent, scrisul de mână rămâne indispensabil bunei desfăşurări a relaţiilor sociale, indiferent de sfera activităţii omeneşti. Aşadar, după cum se susţine în literatura de specialitate, scrisul de mână, în pofida existenţei a tot felul de mijloace mecanice şi electronice de scris, persistă în calitatea sa de mijloc eficient de comunicare[2].

Ca obiect de examinare criminalistică, scrisul cuprinde, pe de o parte, elementul spiritual, iar, pe de altă parte, structura grafotehnică a manuscrisului.

Elementul spiritual se referă atât la conţinutul textual, cât şi la aspectul stilistic, expresiv şi gramatical, propriu unui scris. Structura grafotehnică se manifestă prin diverse forme de construcţie a semnelor grafice şi prin particularităţile acestora de a realiza legătura între cuvinte, fraze etc.

Expertiza scrisului de mână, având ca scop identificarea scriptorului, se bazează pe două proprietăţi fundamentale ale scrisului: *individualitate* şi relativa *stabilitate.*

După cum este cunoscut, scrisul este o deprindere intelectual-motrice, la baza căruia se află stereotipul dinamic – un complex de reflexe condiţionate – format în procesul de învăţare. În urma exerciţiilor repetate într-un timp îndelungat de studiere, urmate şi în cadrul activităţii practice ulterioare, se formează un şir de legături nervoase temporare, condiţionate de ascultarea şi pronunţarea sunetelor vorbirii, de perceperea caracterelor, a literelor, cifrelor, a altor semne grafice, precum şi de mişcările mâinii. Aceste legături atribuie deprinderii de a scrie un înalt grad de automatizare.

Procesul de formare a deprinderii de a scrie este influenţat, pe de o parte, de tipul sistemului nervos central, de stereotipia văzului, de caracteristicile anatomice ale mâinii cu care se scrie, iar, pe de altă parte, de metoda aplicată la predarea scrisului, de condiţiile în care se exersează, de alţi factori care, în cele din urmă, contribuie la elaborarea unui scris cu caracter individual.

---

[1] Н. Павличенко, *История письма,* Minsk, 1987, p. 20.

[2] A.Frătilă, R.Constantin, *Expertiza grafică şi raţionamentul prin analogie*, Bucureşti, 2000, p. 9.

Individualitatea scrisului se exprimă prin folosirea de către individ a unor modalităţi proprii, originale, de aplicare a materialului lingvistic şi de executare a semnelor grafice în procesul de comunicare în scris[1]. Ea presupune irepetabilitatea ansamblului de caracteristici lingvografice în scrisul a două persoane. Stabilitatea scrisului presupune că, odată fiind format, acesta rămâne constant pe întregul parcurs al vieţii, caracteristicile lui de fond manifestându-se indiferent de natura şi conţinutul spiritual al înscrisului, de condiţiile în care se scrie şi de starea scriptorului. Explicaţia ştiinţifică este de natură psihofiziologică: ca şi orice alt stereotip dinamic, scrisul este un sistem fiziologic stabil şi ireversibil.

Stabilitatea scrisului însă nu trebuie concepută ca ceva absolut. Ca orice fenomen material, scrisul poate suferi unele modificări, fiind influenţat de diferiţi factori, dintre care menţionăm:

– denaturarea scrisului cursiv prin schimbarea dimensiunilor semnelor grafice, a gradului de evoluţie a scrisului, a formei şi înclinaţiei acestuia;

– starea patologică, multiplele afecţiuni, în special cele ale sistemului nervos, pot genera degradări ale deprinderilor motrice, ajungând până la pierderea totală a acestora. Anumite modificări apar şi în scrisul persoanelor în etate;

– starea psihică la momentul executării manuscrisului, cum ar fi, de exemplu, starea de şoc, de depresiune, de intoxicare gravă cu alcool sau stupefiante;

– condiţiile improprii de scris, poziţia incomodă, suportul neobişnuit, temperatura scăzută sau, dimpotrivă, excesiv de înaltă.

Totodată, şi aceasta s-a confirmat prin bogata practică criminalistică, modificările cauzate de factorii menţionaţi cu excepţia unor cazuri în parte, nu duc la denaturare grave ale scrisului şi, prin urmare, nu afectează posibilitatea identificării scriptorului.

Acumularea de cunoştinţe privind bazele psihofiziologice ale scrisului a condus la conturarea sarcinilor ce ţin de competenţa expertizei criminalistice a manuscriselor. Astfel, la etapa actuală, genul respectiv de expertiză, în majoritatea cazurilor, preconizează:

– verificarea autenticităţii unui manuscris sau a semnăturii în scopul identificării persoanei nominalizate în document sau căreia i se atribuie textul sau semnătura.

– identificarea scriptorului unui text sau semnăturii falsificate.

– identificarea autorului unui text suspect anonim, dar cu conţinut antisocial, după caracteristicile limbajului şi modul de redactare.

---

[1] L. Ionescu, *Expertiza criminalistică a scrisului,* Bucureşti, 1973, p. 39; В. Трубников, *Признаки необычного выполнения рукописи // Судебно-почерковедческая экспертиза,* Moscova, 1971, p. 128.

Atunci când organul judiciar se află în căutarea persoanei (persoanelor) implicate, expertului i se va solicita efectuarea unei analize ştiinţifice a înscrisului în litigiu în vederea obţinerii anumitor pronosticuri privind personalitatea scriptorului de natură să contribuie la constrângerea cercului celor suspecţi (numărul persoanelor care au scris un text, sexul acestora, vârsta, profesia, limba şi, respectiv, naţionalitatea, nivelul de cultură generală).

Aşadar, obiectul principal al expertizei scrisului îl constituie identificarea scriptorului, având în vedere atât autorul, cât şi executorul înscrisului. Totodată, în practică s-a demonstrat că se atestă situaţii când soluţionarea cauzei reclamă cunoaşterea împrejurărilor întocmirii actului în litigiu, chiar dacă scriptorul este determinat. În acest caz, expertul va trebui să confirme sau să infirme faptul executării manuscrisului în condiţii improprii de scris sau în stare de discomfort psihofiziologic (de stres, şoc, ebrietate, amnezie ş.a.), precum şi dacă scrisul în litigiu este denaturat.

2. Caracteristicile de identificare după scris

Individualitatea unui scris se manifestă prin anumite particularităţi ale deprinderilor de a scrie, materializate în manuscris sub formă de elemente specifice, cunoscute în criminalistică sub denumirea de caracteristici de identificare după scris. Punerea în evidenţă a acestor caracteristici, analiza şi evaluarea ştiinţifică a lor constituie, pe bună dreptate, sarcina primordială a expertizei scrisului[1].

Experienţa acumulată de specialiştii în domeniul respectiv demonstrează că, la cercetarea scrisului, se au în vedere două categorii de caracteristici:

a) ce se referă la conţinutul de idei şi limbaj, denumite în literatura şi practica de specialitate *caracteristici ale limbajului scris;*

b) ce exprimă structura grafică a scrisului, cunoscute sub denumirea de *caracteristici grafice* sau *grafotehnice*[2] .

Caracteristicile de identificare după scris, indiferent de grupul la care aparţin, se subdivizează în *generale,* dacă definesc scrisul la nivelul de grup, şi *particulare,* în cazul în care oglindesc particularităţile scrisului la nivelul elementelor de structură a acestuia.

Principalele particularităţi specifice cu semnificaţia generică a limbajului scris sunt: stilul expunerii, nivelul de cultură gramaticală şi structura lexical-expresivă. În cercetările criminalistice, stilul exprimării gândurilor în scris

---

[1] В. Орлова, *Идентификационные признаки почерка // Судебно-почерковедческая экспертиза,* Moscova, 1971, p. 52.

[2] Н.Окромешко, В. Орлова, *Учение о почерке как объекте криминалистической экспертизы // Судебно-почерковедческая экспертиза,* Moscova, 1988, p. 66.

prezintă interes, deoarece indică sfera de activitate a autorului, înlesnind în mod direct căutarea lui.

După lexemele, construcţiile utilizate şi modul de exprimare a ideii principale, el poate fi artistic, ştiinţific, profesional, glumeţ, arhaic, haotic.

Nivelul de cultură gramaticală a scrisului, care, după numărul şi caracterul abaterilor de la regulile ortografiei în vigoare, poate fi apreciat ca fiind *înalt, mediu, scăzut* sau *foarte scăzut.* În acest context, important este să remarcăm că, prin studii experimentale, s-a dovedit existenţa unei corelaţii între nivelul gramatical şi structura grafică a scrisului. Deci evidenta discordanţă dintre aspectul gramatical şi cel grafic impune două versiuni. Prima: autorul şi executorul actului în litigiu sunt persoane diferite, situaţie frecvent întâlnită în cazul scrisorilor anonime şi a doua: atestarea unui scris denaturat.

Structura lexico-expresivă se manifestă în scris prin bogăţia lexicală şi exactitatea terminologică. Ea poate fi *bogată, medie* sau *redusă.*

La nivelul individual, caracteristicile limbajului scris mai frecvent se manifestă prin utilizarea specifică a anumitor unităţi lexicale (sensul eronat al termenilor, folosirea cuvintelor din alte limbi, a regionalismelor, profesionalismelor sau jargoanelor), precum şi prin devierile cu caracter stabil de la regulile ortografice, morfologice şi sintactice privind scrisul corect.

Caracteristicile grafice generale, fiind relativ mai numeroase, sunt reunite în două subgrupuri.

Primul constituie elementele topografice, respectiv particularităţile deprinderilor de amplasare a textului pe hârtie sau alt suport. Ele îşi găsesc expresie în forma şi dimensiunile marginilor lăsate pe ambele părţi ale hârtiei, mărimea alineatelor, distanţa dintre rânduri şi cuvinte, forma şi direcţia liniei scrisului în raport cu secţiunea orizontală a hârtiei, amplasarea rechizitelor, în special a semnăturii şi datei, a rezoluţiilor, inscripţiilor titulare şi a semnelor de punctuaţie.

Al doilea grup reprezintă caracteristicile privind gradul de evoluţie a scrisului, acesta considerându-se printre elementele de înaltă valoare identificatoare.

Prin gradul de evoluţie, se înţelege nivelul de formare a deprinderilor de a scrie, prin mişcări coordonate şi rapide, „stadiul la care o persoană a obţinut deprinderea sau tehnica de a scrie"[1]. El se determină după complicaţia, continuitatea, forma, înclinaţia scrisului, ritmul şi coordonarea mişcărilor în scris.

Evoluţia scrisului poate fi *superioară, inferioară* şi *medie* (fig. 66).

---

[1] E. Stancu, *Criminalistica. Investigarea ştiinţifică a infracţiunilor,* Bucureşti, 1986, p. 298.

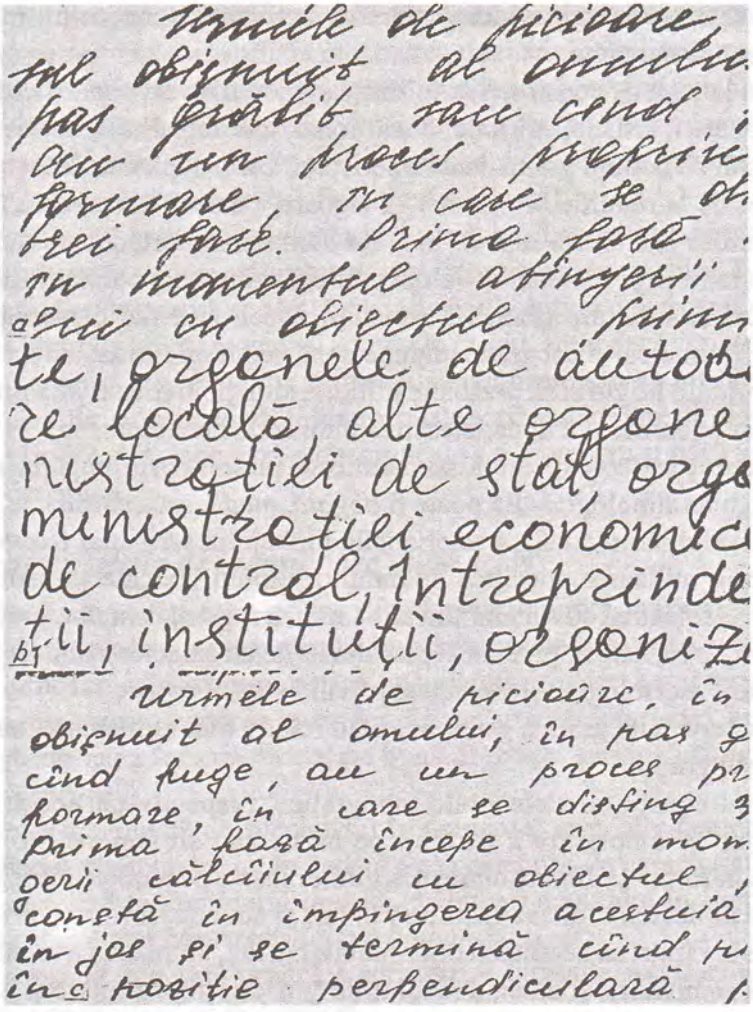

Fig. 66. **Evoluţia scrisului:** ***a*** – superioară, ***b*** – inferioară, ***c*** – medie

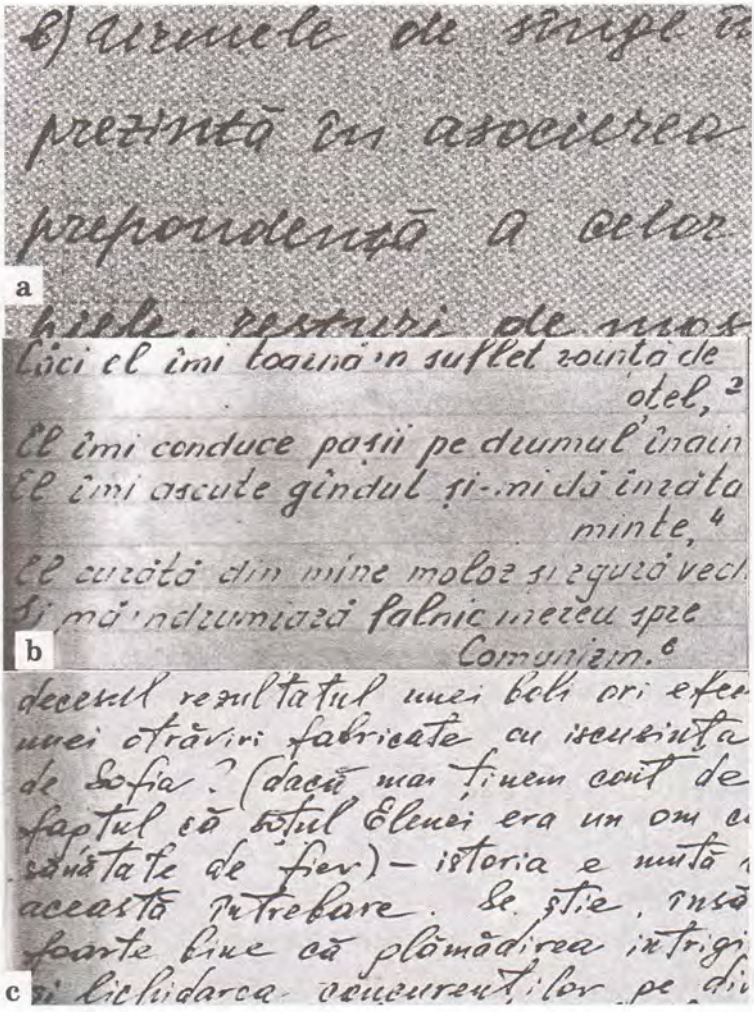

Fig. 67. Gradul de dificultate: ***a*** – simplu, ***b*** – simplificat, ***c*** – complicat

După gradul de dificultate, scrisul poate fi *simplu,* apropiat de modul caligrafic; *simplificat,* cu majoritatea semnelor grafice trunchiate, şi *complicat,* în structura căruia sunt atestate particularităţi suplimentare sub formă de diverse ornări (fig. 67).

Prin continuitatea scrisului, se înţelege gradul de conexiune a mişcărilor pe parcursul scrierii. Dacă, de exemplu, în scris se execută peste 5 litere fără întrerupere, acesta va fi considerat de *continuitate mare.* Scrisul, care se întrerupe după fiecare 2-3 litere, este apreciat având *continuitate mică* (fig. 68).

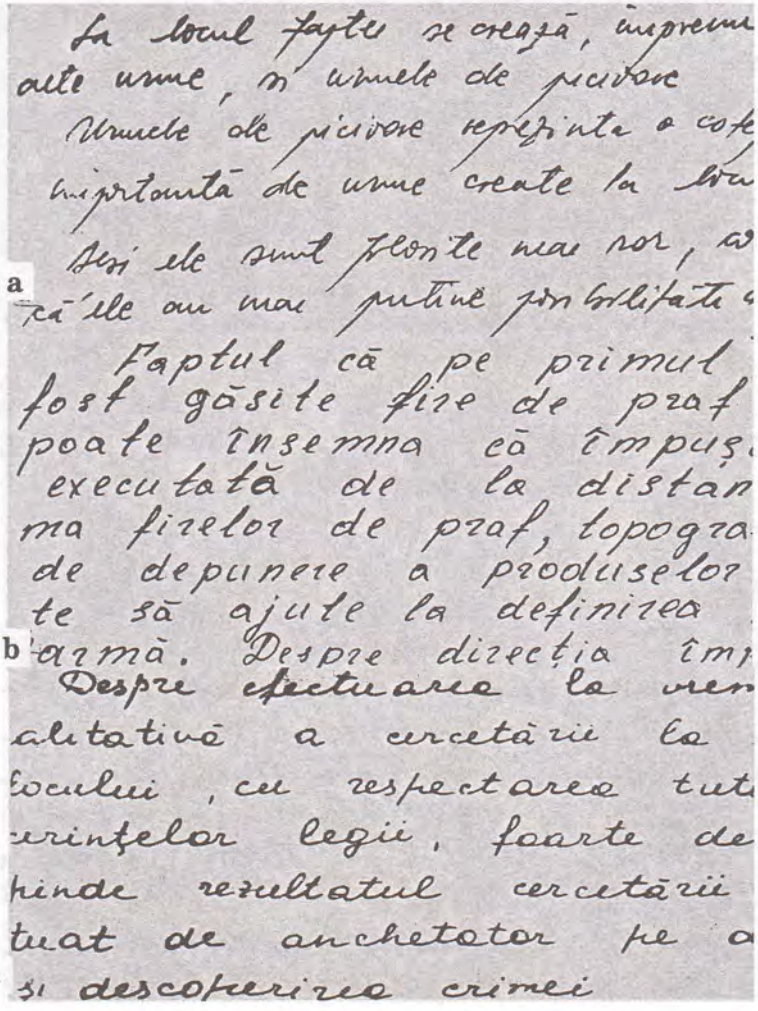

Fig. 68. Continuitatea scrisului: ***a*** **– mare,** ***b*** **– mică,** ***c*** **– medie**

Forma scrisului se determină după modelul predominant de executare a elementelor de bază, a literelor și a traseelor de legătură. Printre formele întâlnite, se disting scrisuri arcadiforme, unghiulare, ghirlandiforme și rotunjite. De exemplu, minusculele „m", „n", „p", „h" pot avea în partea superioară a gramelor trasee de legătură cu prevalență în formă arcuită sau unghiulară, iar depasantele literelor „d", „f" și „p" se pot prezenta sub formă unghiulară sau ghirlandată.

Prin înclinația scrisului se are în vedere poziția axei longitudinale față de linia scrisului. După acest element, se disting scrisuri înclinate spre dreapta, spre stânga și verticale (fig. 69).

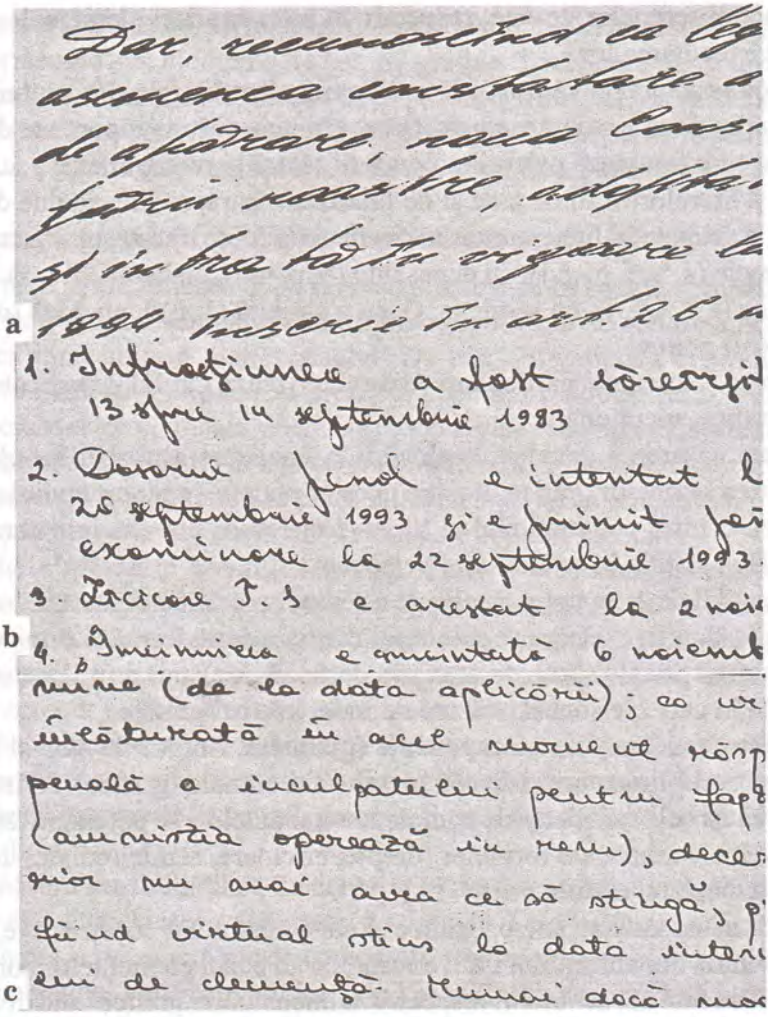

Fig. 69. Înclinația scrisului: ***a*** – spre dreapta, ***b*** – spre stânga, ***c*** – vertical

Ritmul şi coordonarea mişcărilor în scris se determină în baza dezvăluirii unui şir de alte elemente caracteristice ale scrisului, în special după gradul de complicare, formă şi continuitatea acestuia. Scrisul rapid întotdeauna figurează simplificat, predominat de trasee unghiulare sau arcuite, şi cu un nivel mai înalt de legare a literelor în cuvinte.

Caracteristicile grafice particulare ale scrisului reflectă deprinderile scriptorului privind modul de executare a literelor, cifrelor, semnăturilor, a altor semne sau grup de semne grafice. Practica demonstrează că efectuarea expertizei criminalistice a scrisului este de neconceput fără un studiu minuțios al

construcţiei semnelor grafice, respectiv în baza analizei elementelor specifice privind executarea lor.

După structura prevăzută de formele caligrafice, literele alfabetului românesc constau din două elemente constructive: grame – părţi componente de bază ale literelor care figurează printr-o singură trăsătură şi trasee anexate sau de completare a literelor (linii de atac şi de finalizare, bară, sedile, semne diacritice). Ele pot fi grupate în litere cu trasee circulare (a, o, g, d) sau semicirculare (c, x, s), cu bucle (e, b, f, o, g, j), cu depasante (b, p, g, j), cu barări (f, t, z), cu semne diacritice (i, î, â, ă, j), cu sedile (ş, ţ), cu o singură (1, i, t), cu două (n, v, u) sau cu trei (m) grame.

Dintre elementele particulare ce caracterizează modul de executare a semnelor grafice, menţionăm:

– amplasarea punctelor de atac şi de finalizare a mişcărilor efectuate la executarea semnelor grafice. Poziţia acestor puncte, în raport cu linia scrisului, dar şi cu centrul convenţional al literei respective, constituie o caracteristică esenţială şi stabilă în scrisul unei persoane;

– modul de începere şi finalizare a semnelor grafice. Această caracteristică se manifestă prin executarea celor mai diverse, după formă şi dimensiuni, trăsături nefuncţionale (linie de atac sau de finalizare) sau prin lipsa acestora în situaţiile în care ele sunt prevăzute de modelele caligrafice;

– forma elementelor componente (gramelor, liniilor de atac şi finalizare, trăsăturilor suplimentare şi de completare ale semnelor grafice). Atât trăsăturile grame, cât şi cele auxiliare (de completare a semnelor) se pot manifesta sub cele mai diverse variante ale formelor (drepte, circulare, semicirculare, unghiulare, concave, buclate, ondulatorii);

– dimensiunile semnelor grafice şi ale elementelor constructive, raportate la alte semne din ansamblul unui cuvânt, iar în cazul elementelor componente, la alte elemente ale semnului respectiv. Dimensiunile grafice constituie de asemenea o caracteristică semnificativă a scrisului unei persoane. Ele pot fi mari, mici sau medii;

– modul de legare a semnelor grafice învecinate şi a elementelor acestora. Sunt atestate forme de legătură simplă, prin juxtapunere, contopită sau distanţată şi complicată, realizată prin trasee suplimentare;

– repartizarea presiunii în trăsăturile grafice. Evidenţierea acestei caracteristici, ea de bună seamă aparţinând elementelor de strictă individualitate, nu întotdeauna este un lucru simplu. Presiunea e influenţată de instrumentul cu care se scrie, de suport, de poziţia scriptorului etc.;

– trebuie de avut în vedere şi faptul că elementele de presiune sunt mai evidente în trăsăturile realizate prin mişcări descendente şi mai puţin evidente în cele efectuate prin mişcări ascendente;

– direcţia şi succesiunea mişcărilor instrumentului scriptural la executarea anumitelor semne sau elemente de semne grafice. Toate cele patru direcţii de mişcare grafică descendentă (de sus în jos), ascendentă (de jos în sus), de abducţie (de la stânga spre dreapta) şi de aducţie (de la dreapta spre stânga), pot avea într-un scris litigios multiple variante proprii ale scriptorului[1].

3. Specificul examinării criminalistice a scrisului

Expertiza de identificare după scris se efectuează în baza examinării comparative a textului sau semnăturii în litigiu cu modelele de scriere a persoanei suspecte ca fiind autorul manuscrisului. De aici obligaţiunea organului care dispune expertiza de a obţine şi a prezenta expertului modele de comparaţie a scrisului persoanelor verificate, adecvate problemelor ce se pun în faţa expertizei. Nivelul cantitativ şi calitativ al acestor materiale determină eficienţa expertizei.

În baza unei vaste practici, în criminalistică s-au cristalizat anumite cerinţe privind modelele de comparaţie a scrisului ce trebuie respectate:

– să fie obţinute în condiţii legitime. Potrivit dispoziţiilor legislaţiei în vigoare (art. 154-155 şi 126 Cod proc.pen.), organul cu funcţie de urmărire ori instanţa de judecată sunt autorizaţi să obţină de la învinuit şi inculpaţi, precum şi de la martori şi victimă, modele de comparaţie a scrisului. În urma acestei activităţi, organul judiciar va întocmi un proces-verbal;

– să fie autentice, adică să provină de la persoana supusă verificării. Autenticitatea manuscriselor ridicate va fi certificată prin inscripţiile respective şi semnăturile persoanei în cauză, precum şi prin constatări directe făcute de organul judiciar;

– în măsura posibilităţii să fie contemporane documentului în litigiu. Manuscrisele executate la intervalele mari de timp de la perioada redactării actului în litigiu nu pot servi ca modele de comparaţie, deoarece, pe parcursul timpului, în scrisul persoanei verificate pot interveni modificări, de natură să influenţeze negativ asupra rezultatelor expertizei;

– să fie confruntabile cu manuscrisul în cauză după conţinutul textual, limbă şi grafic;

– să fie scrise cu instrumente de acelaşi tip (stilou, creion, pix) şi pe suport de natură identică documentului în litigiu (formular, hârtie liniată, tipografie etc.);

– să reproducă întreaga gamă de elemente caracteristice scrisului persoanei în cauză. În acest sens, are importanţă volumul materialelor de comparaţie. În literatură, precum şi în practica de specialitate, s-a convenit asupra unei poziţii generale: cu cât textul în litigiu este mai redus, cu atât mai voluminos

---

[1] M. Constantinescu, *Expertiza scrisului de mână în limba română // Tratat practic de criminalistică,* vol. II, Bucureşti, 1978, p. 112.

va fi scrisul-model de comparaţie. În orice caz, textul manuscrisului-model de comparaţie trebuie să depăşească în volum textul actului litigios, cel puţin, de 3-4 ori.

În criminalistică, modelele de comparaţie a scrisului se împart în două categorii: *libere* şi *experimentale.*

Modelele libere de comparaţie sunt scrisuri textuale sau semnături executate de persoana în cauză la o dată anterioară apariţiei cauzei, în condiţii în care ea nu putea presupune utilizarea scrisului sau a semnăturii respective ca model de comparaţie. Astfel de modele, cunoscute şi ca „piese preconstituite", pot servi tot felul de acte scrise executate în scopul executării de către persoana bănută a funcţiilor de serviciu sau de studiu (acte oficiale şi de evidenţă, declaraţii, scrisori, autobiografii, cereri, conspecte, reclamaţii etc.) care se caracterizează prin sinceritatea şi lipsa de interes de a-şi schimba şi a denatura scrisul. Ele se pot depista la locul faptei în timpul cercetării acestuia, ridicate prin percheziţie şi alte activităţi de ridicare a obiectelor sau documentelor ori cerute de către organul de urmărire penală sau instanţă în ordinea prevăzută în art. 126 şi 157 Cod proc.pen.

Modelele experimentale sunt texte sau semnături executate de persoana în cauză la cerinţa organului de urmărire penală sau a instanţei judecătoreşti în prezenţa şi sub controlul acestora.

În teoria şi practica expertizei scrisului, modelele libere se consideră mai prioritare, deoarece sunt garantate de denaturări premeditate ale scrisului. Faptul în cauză însă nu trebuie conceput ca ignorarea modelelor experimentale. Valoarea ultimelor rezidă, pe de o parte, în posibilitatea administrării directe de către organul judiciar a procesului de executare a manuscriselor sau semnăturilor, preconizându-se obţinerea modelelor care să corespundă cerinţelor privind limba, conţinutul, materialul şi instrumentul de scris. Există situaţii când nu sunt atestate modele libere ce ar respecta aceste cerinţe. Pe de altă parte, prezenţa modelelor experimentale asigură posibilitatea verificării prin comparare a autenticităţii modelelor libere.

La obţinerea modelelor experimentale de comparaţie este indicat să se ţină cont de natura înscrisului în litigiu. În doctrina şi practica criminalistică, sub acest aspect se deosebesc şase categorii de înscrisuri: texte executate prin scriere cursivă, texte executate prin înscris stilizat (imitând forma literelor de tipar) sau denaturat (executat de mai multe persoane sau cu schimbarea mâinii cu care persoana scrie), texte cifrice, semnături ale titularilor actelor scrise, dăinuirea cărora nu provoacă dubii, semnături din numele persoanelor a căror inexistenţă este cert constatată, înscrisuri textuale anonime.

Pentru examinarea înscrisurilor menţionate, expertului i se vor prezenta modele de comparaţie[1], obţinute de la persoanele verificate, cu respectarea următoarelor cerinţe tactice (tab. 9).

[1] Я. Яковлев, В. Буларгин, Л. Франк. *Подготовка и направление следователем материалов на криминалистическую экспертизу документов*, Duşanbe, 1963, p. 78.

Tabelul 9

Înscrisurile ce urmează a fi expertizate, modele de comparație necesare pentru efectuarea expertizei și modalitățile de obținere a acestora

Nr. d/o	Înscrisurile ce urmează a fi expertizate	Formația materialelor de comparație	Modalități de obținere
1	Înscrisuri textuale executate prin scriere cursivă	Înscris textual executat prin scriere cursivă	Dictarea, transcrierea (copierea) unui text din-tr-o publicație
2	Înscrisuri textuale executate prin scris stilizat sau denaturat	1) Înscrisuri textuale executate prin scris cursive	Dictarea, transcrierea (copierea) unui text din-tr-o publicație
		2) Înscrisuri textuale executate prin scris stilizat	Dictare
3	Înscrisuri cifrice	1) Înscrisuri textuale executate prin scris cursiv	Dictarea, transcrierea (copierea) de texte cifrice
		2) Înscrisuri cifrice executate prin scris cursiv	Dictare sau copiere de înscrisuri cifrice din orice publicație
4	Semnături ale titularilor actelor scrise	1) Înscrisuri textuale executate de către titularii actelor scrise prin scris cursiv	Dictarea unui text publicat
		2) Semnăturile titularilor în toate variantele	
5	Semnături din numele persoanelor inexistente	1) Înscrisuri textuale executate de persoana bănuită a unor texte în cadrul cărora să figureze numele de familie al persoanei nominalizate în document	Executate pe câteva (3-5) pagini cu întrerupere de timp
		2) Semnătura persoanei verificate	Dictarea unui text întocmit anticipat
6	Înscrisuri textuale anonime	1) Înscrisuri executate cursiv a unor texte apropiate după conținut cu cel al înscrisului în litigiu	Executată pe 3-5 coale de hârtie Dictare, copiere
		2) Înscrisuri executate cursiv	Compunere pe o temă apropiată după conținut celei din actul în litigiu

În unele cazuri, modelele libere pot fi completate cu înscrisuri executate de învinuit, martor sau victimă, în legătură cu fapta (declaraţii, demersuri, reclamaţii), acestea fiind numite modele condiţional-libere ale scrisului.

Examinarea propriu-zisă se efectuează de specialişti în patru etape proprii tuturor expertizelor criminalistice de identificare: examinarea prealabilă, examinarea separată, examinarea comparativă şi evaluarea rezultatelor examinării comparative şi tragerea concluziilor.

Examinarea prealabilă prevede cunoaşterea obiectului expertizei şi aprecierea cantitativă şi calitativă a materialelor de comparaţie prezentate. În situaţia când întrebările înaintate prin ordonanţă sau hotărâre sunt formulate incorect, ambiguu, admiţând interpretări diferite, expertul va cere de la organul judiciar precizările respective. Referitor la modelele de comparaţie, acestea se vor studia din punctul de vedere al comparabilităţii lor cu înscrisul în litigiu după conţinut, grafie, timpul executării şi alte particularităţi cantitative şi calitative. Dacă modelele prezentate sunt considerate insuficiente, expertul va cere completarea lor, suspendând temporar expertiza.

A doua etapă, respectiv examinarea separată, se referă la cercetarea textului în litigiu şi a modelelor de comparaţie, preconizându-se evidenţierea caracteristicilor generale şi particulare prin care se manifestă individualitatea scrisurilor ce urmează a fi comparate. Se vor evidenţia şi fixa toate caracteristicile, insistându-se în special asupra celor mai rar întâlnite, cunoscute sub denumirea de „ticuri ale scrisului". Se va stabili, de asemenea, la această etapă, dacă scrisul reflectă aspectul normal al deprinderilor sau prezintă indicii de modificare în urma denaturării sau a executării scrisului în condiţii improprii. Semnăturile se supun unui studiu microscopic în vederea descoperirii urmelor falsificării prin copiere.

Etapa decisivă o constituie examinarea comparativă a scrisului în litigiu cu cel prezentat în modelele de comparaţie. Examinarea se efectuează vizual, direct pe scrisurile comparate, folosindu-se anumite instrumente (optice, de măsurare etc.). La început se compară caracteristicile generale, apoi se confruntă elementele particulare.

Dacă prin examinarea comparativă a caracteristicilor generale se stabileşte că gradul de evoluţie a scrisului în actul litigios este mai avansat faţă de cel al persoanei bănuite, dată fiind imposibilitatea imitării unui scris mai avansat de către o persoană cu un scris inferior, expertul va trage concluzia negativă privind identitatea scriptorului.

Un moment semnificativ constituie şi evaluarea rezultatelor obţinute în urma examinării comparative. Pentru a constata identitatea scriptorului, expertul va trebui să determine dacă coincidenţele dintre scrisurile comparate formează ansamblul irepetabil de caracteristici ale scrisului unei persoane, să excludă scrierea textului sau semnăturii în litigiu de către o altă persoană.

Evaluarea rezultatelor examinării comparative este influenţată de un şir de factori subiectivi, în special de competenţa, experienţa, perspicacitatea şi de alte proprietăţi personale ale expertului. Depăşirea factorului subiectiv al expertizei scrisului, inclusiv al celui referitor la evaluarea rezultatelor examinării comparative, aparţine viitorului nu prea îndepărtat, având în vedere preocupările intense ale specialiştilor în acest domeniu.

Bibliografie selectivă

1. Anghelescu I., Constantin I., Coman L., *Definiţia, obiectul şi metodele de studiu ale criminalisticii // Tratat practic de criminalistică,* vol. 1, Bucureşti, 1976.
2. Cârjan L., Chiper M., *Criminalistica: tradiţie şi modernism*, Bucureşti, 2009.
3. Ciopraga A., *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal,* Iaşi, 1979.
4. Dolea Ig., *Drepturile persoanei în probatoriul penal*, Chişinău, 2009.
5. Gheorghiţă M., *Diagnosticarea criminalistică ca premisă a identificării criminalistice // Metodici şi tehnici de identificare criminalistică*, Bucureşti, 2006.
6. Golubenco Gh., *Urmele infracţiuni*, Chişinău, 1999.
7. Frăţilă A., Constantin R., *Expertiza grafică şi raţionamentul prin analogie*, Bucureşti, 2000.
8. Ionescu L., Sandu D., *Identificarea criminalistică*, Bucureşti, 1990.
9. Popa Ş., Stoian N., Neicu Ş., *Fotografia judiciară*, Bucureşti, 1992.
10. Sandu D., *Falsul în acte*, Bucureşti, 1994.
11. Colectiv de autori, *Dactiloscopia*, Bucureşti, 1975.
12. Ionescu L., *Expertiza criminalistică a scrisului*, Iaşi, 1973.
13. Locard E., *Traite de criminalistique* (traducere în rusă de Poznâşev V. şi Terziev N.), Moscova, 1941.
14. Măcelaru V., *Balistica judiciară*, Bucureşti, 1972.
15. Neagu I., *Drept procesual penal,* Bucureşti, 1988.
16. Stancu E., *Tratat de criminalistică*, Bucureşti, 2008.
17. Suciu C., *Criminalistica*, Bucureşti, 1972.
18. Аверьянов А., *Система: философская категория и реальность,* Moscova, 1976.
19. Белкин Р., *Курс криминалистики*, Moscova, 2001.
20. Белкин Р., *Собирания, исследования и оценка доказательств,* Moscova, 1966.
21. Белкин Р., *Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы,* Moscova, 1987.

22. Биленчук П., Сегай М., *Методика собирания и использования следов запаха при расследовании преступлений // Криминалистика и судебная экспертиза,* вып. 39, Kiev, 1989.
23. Винберг А., *Криминалистическая экспертиза в советском уголовном процессе,* Moscova, 1956.
24. Клименко Н., *Криминалистические знания в структуре профессиональной подготовке следователя,* Kiev, 1990.
25. Крылов И., *Были и легенды криминалистики,* Leningrad, 1987.
26. Крылов И., *Криминалистическое учение о следах,* Leningrad, 1976.
27. Крылов И., *Следы на месте преступления*, Leningrad,1961.
28. Грановский Г., *Основы трассологии,* Moscova, 1974.
29. Корниенко Н., *Судебная видеозапись // Курс криминалистики*, Sankt-Petersburg, 2004.
30. Гончаренко В., *Научно-технические средства в следственной практике,* Kiev, 1984.
31. Колдин В., *Идентификация и ее роль в установлении истины по уголовным делам,* Moscova, 1969.
32. Колдин В., Полевой Н., *Информационные процессы и структуры в криминалистики*, Moscova, 1985.
33. Дулов А., *Судебная психология,* Minsk, 1975.
34. Леви А., Горинов Ю., *Звукозапись и видеозапись в уголовном судопроизводстве,* Moscova, 1983.
35. Новоселова Н., *Криминалистическая идентификационная экспертиза,* Minsk, 1966.
36. Селиванов Н., *Советская криминалистика (система понятий),* Moscova, 1982.
37. Селиванов Н., *Математические методы в собирании и исследовании доказательств,* Moscova, 1974.
38. Селиванов Н., Эйсман А., *Судебная фотография,* Moscova, 1965.
39. Орлова В., *Теория почерковедческой идентификации // Труды ВНИИСЭ,* ed. 6, Moscova, 1973.
40. Шевченко Б., *Теоретические основы трассологической идентификации в криминалистике,* Moscova, 1975.
41. Селиванов Н. şi alţii. *Обнаружение невидимых и маловидных следов*, Moscova, 1975.
42. Снетков В., *Портретная идентификация личности,* Moscova, 1968.
43. Строгович М., *Учение о материальной истине в уголовном процессе,* Moscova, 1947.
44. Colectiv de autori, *Судебная фотография,* Minsk, 1978.

PARTEA A TREIA

ELEMENTE DE TACTICĂ CRIMINALISTICĂ

Parte integrantă a ştiinţei şi cursului Criminalistica care inserează principiile logice ale procesului de cunoaştere a realităţii obiective privind săvârşirea şi cercetarea actelor infracţionale; mecanismele psihologice cu implicaţie directă în comportamentul persoanelor (culpabile sau în altă calitate) participante la proces; cunoştinţele acumulate, constituind suportul ştiinţific al recomandărilor privind organizarea şi dirijarea urmăririi penale, în conformitate cu prevederile legislaţiei procesual-penale în vigoare, pregătirii şi efectuării activităţilor de administrare a probelor, inclusiv a cercetării la faţa locului, percheziţiei, prezentării spre recunoaştere, experimentului în procedura de urmărire penală, audierii bănuiţilor şi a învinuiţilor, a martorilor şi a persoanelor vătămate, verificării declaraţiilor acestora la locul faptei ş.a.

CAPITOLUL 1

TACTICA CRIMINALISTICĂ – ŞTIINŢA DESPRE METODELE ŞI PROCEDEELE DE ORGANIZARE ŞI EFECTUARE A URMĂRIRII PENALE

SECŢIUNEA I: CONSIDERAŢII GENERALE PRIVIND TACTICA CRIMINALISTICĂ

§ 1. Noţiunea, obiectul şi sistemul tacticii criminalistice

Termenul *tactică*, în accepţiune largă, este utilizat cu semnificaţia de metode şi procedee a căror aplicare în condiţiile dificile ale activităţilor cu caracter conflictual asigură obţinerea rezultatelor scontate. Domeniile ce se preocupă de elaborarea acestor metode şi procedee poartă denumirea de *ştiinţe tactice*[1].

Cercetarea faptelor penale se desfăşoară, după cum este cunoscut, în condiţii conflictuale, date fiind interesele diferite, deseori diametral opuse, pe care le urmăresc cei doi factori ai urmăririi penale: organul de urmărire penală „tehnic şi plin de imaginaţie"[2], aspirând spre stabilirea adevărului privind fapta şi împrejurările acesteia, şi infractorul, interesat în ascunderea adevărului pentru a se sustrage sau a diminua răspunderea penală, în care scop apelează la cele mai perfide acţiuni şi speculaţii - denaturarea urmelor şi mijloacelor materiale de probă, disimularea infracţiunilor real săvârşite şi înscenarea altor fapte, de exemplu, a unui omor prin moarte în urma unui accident sau prin suicid cu intenţia de a direcţiona activitatea de urmărire penală.

Multitudinea relaţiilor tensionate, alături de diversele sarcini ce trebuie soluţionate, cu care se confruntă urmărirea penală de fiecare dată, denotă de la bun început caracterul complex al cercetării penale. Concluzia care se impune ar fi: cunoaşterea infracţiunii, bazată doar pe percepţii indirecte şi informaţii furnizate de martori sau de obiecte materiale, care reflectă activitatea infracţională, se dovedeşte a fi extrem de dificilă.

---

[1] Noţiunea de *tactică* – parte a artei militare ce se ocupă cu studiul, pregătirea şi desfăşurarea operaţiilor de luptă – este frecvent utilizată în teoria şi practica diplomatică, politică, sportivă ş.a. A se vedea: А. Васильев, *Следственная тактика,* Moscova, 1976, p. 30.

[2] N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, *Psihologia judiciară,* Bucureşti, 1992, p. 149.

În condițiile sociale în care procedeele inchiziționale erau deja inaplicabile, cele semnalate au condiționat elaborarea și punerea la îndemâna justiției penale a metodelor susceptibile să contribuie la depășirea factorilor defavorabili menționați și, în ultimă instanță, să asigure activității de urmărire penală o desfășurare organizată, sigură și eficientă. Astfel, au apărut diverse idei vizând comportarea organului de urmărire penală, care, evoluând, cu timpul au condus la delimitarea în cadrul criminalisticii a unui compartiment distinct, cunoscut sub denumirea de *tactică criminalistică.*

Ca parte integrantă a criminalisticii, *tactica criminalistică reprezintă un ansamblu de teze științifice, metode și procedee specifice destinate organizării și guvernării anchetei penale, pregătirii și desfășurării în condiții optime a activităților de urmărire penală în vederea constatării la timp și cu certitudine a faptelor ce constituie infracțiuni, identificării făptuitorilor și determinării împrejurărilor în care s-a activat.*

Din definiția enunțată rezultă două probleme esențiale ale tacticii criminalistice: cea a metodelor de organizare și conducere a activității de urmărire penală și cea a procedeelor de pregătire și desfășurare a activităților procedurale de colectare și utilizare a probelor necesare dovedirii faptei penale și vinovăției celor care au comis-o.

Procedeele specifice destinate pregătirii și efectuării actelor de urmărire penală se numesc *procedee tactice.* Prevederile științifice privind alegerea și modul de aplicare a lor, în funcție de situațiile cauzelor concrete avute în cercetare, de modul de comportare a persoanelor implicate în proces, au fost calificate drept *recomandări tactice.*

Metodele și procedeele ce constituie tactica criminalistică au la bază realizările științei referitor la organizarea muncii, logica și psihologia judiciară, reflectând, totodată, experiența pozitivă a organelor competente în materie. Astfel, datele cu privire la organizarea științifică a muncii constituie reperul metodelor și procedeelor de planificare și conducere a activităților de urmărire penală, mobilizare și folosire rațională a forțelor și mijloacelor necesare pentru realizarea scopului urmăririi penale - a descoperi la momentul oportun și sub toate aspectele infracțiunile săvârșite. Principiile logice ale activității spirituale umane stau la baza procedeelor tactice privind pregătirea și efectuarea cercetării la fața locului, percheziției, ridicării de obiecte și înscrisuri, a tuturor activităților și actelor de cercetare, a căror firească desfășurare reclamă un anumit nivel de gândire, aplicarea raționamentelor logice de analiză și sinteză, modelare și comparare, inducție și deducție. În baza mecanismelor psihologice implicate în comportarea umană, inclusiv a persoanelor culpabile sau participante la procesul de cercetare, se stabilesc procedeele tactice de audiere în cadrul interogatoriului, prezentării spre recunoaștere, confruntării etc.

Deosebit de importantă pentru tactica criminalistică este practica organelor de urmărire penală. Generalizând experienţa pozitivă în acest domeniu, ea elaborează procedee privind planificarea activităţii de urmărire penală, a altor activităţi de urmărire, stabileşte priorităţile şi ordinea efectuării acestora.

În cadrul tacticii criminalistice, după cum se susţine în literatura de specialitate, se disting două părţi componente ale acesteia: *generală* şi *specială*[1] (schema 2).

Partea generală cuprinde, pe de o parte, problemele ce vizează organizarea şi dirijarea activităţii de urmărire penală, în special, în cazul în care ea se efectuează în echipă, iar, pe de altă parte, metodele şi principiile, care trebuie respectate pentru a realiza planificarea urmăririi penale, aceasta constituind o condiţie obligatorie pentru desfăşurarea perfectă a cercetării cauzelor penale şi în consecinţă, justa soluţionare a acestora. În legătură cu organizarea şi conducerea urmăririi penale, tactica criminalistică stipulează un şir de probleme tactice ce ţin de cercetarea infracţiunilor efectuată în echipă, specifică formelor şi principiilor de conlucrare şi interacţiune a organului de urmărire cu serviciile operative, orientându-le spre folosirea judicioasă a întregului potenţial destinat combaterii fenomenului infracţional.

În contextul acestui subiect general, tactica criminalistică oferă o serie de îndrumări tactice organului de urmărire penală pentru obţinerea informaţiei necesare cu privire la persoanele participante la proces, pune în evidenţă calităţile profesionale cerute organului de urmărire penală, atacă problemele referitoare la elaborarea şi verificarea versiunilor de urmărire penală, acestea reprezentând elementul de bază al planului de cercetare a unei fapte penale[2].

Partea specială a tacticii criminalistice este consacrată iniţierii şi argumentării procedeelor tactice de pregătire şi efectuare a activităţilor de urmărire penală: cercetarea la faţa locului, percheziţia, ascultarea martorilor şi a persoanelor aflate în culpă, prezentarea spre recunoaştere, experimentarea unor împrejurări în care s-a acţionat ş.a.

---

[1] В. Васильев, *Следственная тактика (общие положения) // Криминалистика,* Moscova, 1971, p. 253; И. Герасимов, Л. Драпкин, *Общие вопросы криминалистической тактики // Криминалистика,* Moscova, 1994, p. 223; C. Aioniţoae, E. Sandu, *Tactica criminalistică – rolul ei în prevenirea şi combaterea infracţiunilor // Tratat de tactică criminalistică,* Craiova, 1992, p. 10.

[2] N. Bracaciu, Gh. Zăhărăchescu, *Planificarea modului de efectuare a unei activităţi de urmărire penală // Ghidul procurorului criminalist,* Timişoara, 1994, p. 37.

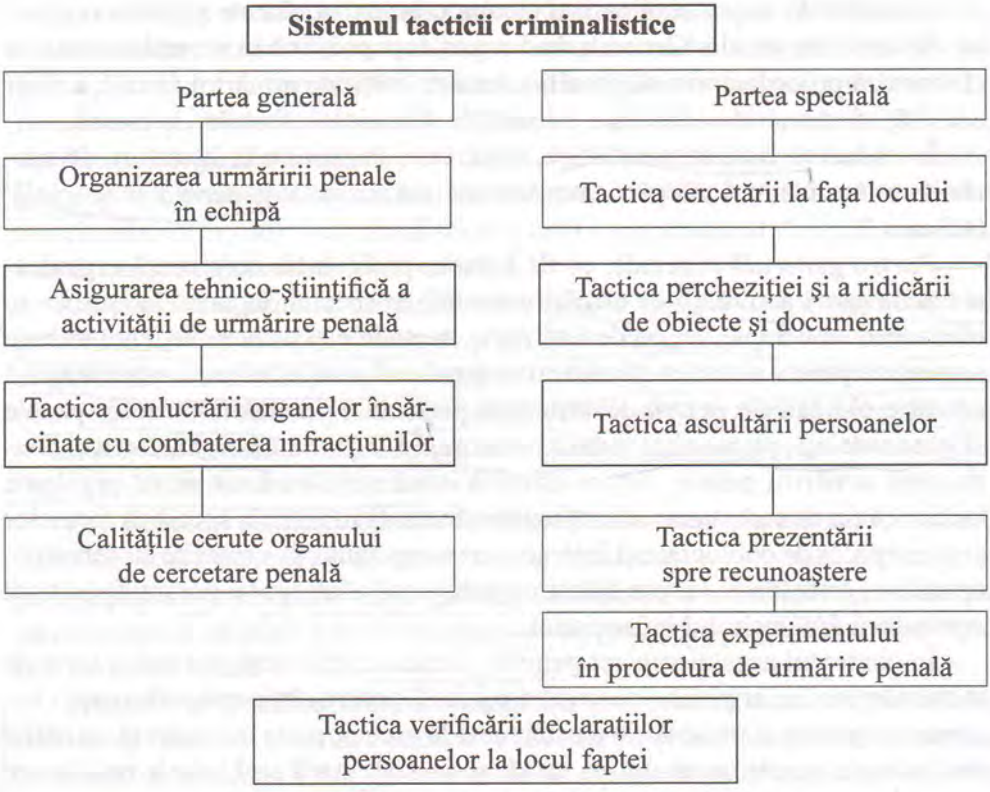

Schema 2. Sistemul practicii criminalistice

Procedeele tactice destinate pregătirii şi realizării anumitor activităţi de urmărire penală constituie tactica acestora. Tocmai, în acest sens, în criminalistică se folosesc formulele „tactica cercetării la faţa locului", „tactica reconstituirii şi a experimentului", „tactica audierii învinuitului sau a martorilor", „tactica percheziţiei" ş.a.

§ 2. Procedeele tactice: noţiunea şi clasificarea lor

Faptele şi împrejurările de fapt ce constituie obiectul probaţiunii într-un proces penal se stabilesc în baza mijloacelor de probă, acestea fiind circumscrise în mod expres în legislaţia procesual-penală: declaraţiile martorilor şi ale părţii vătămate, declaraţiile bănuitului sau ale învinuitului, raportul de expertiză şi de constatare tehnico-ştiinţifică sau medico-legală, mijloacele materiale de probă şi documentele, înregistrările audio sau video, fotografiile (art. 93 Cod proc.pen.).

În lege sunt prevăzute, de asemenea, formele de administrare a mijloacelor de probă. Declaraţiile martorilor, ale victimelor, persoanelor suspectate sau

culpabile se obţin prin audierea acestora în cadrul interogatoriului. Corpurile delicte şi documentele pot fi administrate în urma cercetării la faţa locului, percheziţiei sau ridicării de obiecte şi documente. Faptele cu semnificaţie probantă, a căror determinare reclamă profesionalism, cunoştinţe de specialitate, altele decât cele juridice, se stabilesc prin intermediul expertizei judiciare. Pentru elucidarea cauzei sub toate aspectele, legea prevede desfăşurarea unor activităţi de verificare a datelor probante, cum ar fi: prezentarea spre recunoaştere, confruntarea, reconstituirea pe cale experimentală a împrejurărilor faptei, audierea la faţa locului a persoanei implicate, verificarea prin experienţă a anumitor fapte şi împrejurări de fapt.

Fiecare formă de administrare a probelor se realizează potrivit prevederilor legislaţiei procesual-penale, prin a căror strictă respectare se asigură obţinerea de date probante obiective şi veritabile, respectarea pe deplin a drepturilor celor implicaţi în proces. Prin lege însă sunt prevăzute doar cele mai importante norme, activitatea procedurală privind administrarea probelor infracţiunii realizându-se, în mare măsură, în baza procedeelor speciale puse la îndemâna organelor de urmărire penală de tactica criminalistică.

Între normele procesual-penale ce reglementează activităţile de urmărire penală şi procedeele tactice aplicate în legătură cu efectuarea acestora există un vădit raport de reciprocitate, ele însă nu se identifică. Normele procesual-penale au un caracter imperativ, obligatoriu, ignorarea lor fiind inadmisibilă[1]. Procedeele tactice, dimpotrivă, reprezintă doar recomandări ştiinţifice, organul de urmărire penală fiind disponibil în folosirea lor, pornind de la condiţiile concrete ale cauzei cercetate. Procedeele tactice care dobândesc caracterul de normă procesuală, fenomen cunoscut în practica legislativă de procedură penală, din momentul consfinţirii prin lege, încetează a mai fiinţa[2].

Rezumând, se poate semnala că, prin noţiunea de *procedee tactice criminalistice*, se au în vedere anumite operaţii şi acţiuni elaborate de tactica criminalistică conform legislaţiei procesual-penale în vigoare, prescrise a fi aplicate în condiţii diverse, în care se desfăşoară activităţile de urmărire penală, în vederea obţinerii de rezultate optime cu eforturi neînsemnate şi cheltuieli minime de mijloace şi timp.

Sfera specifică de aplicare, cum este justiţia penală, reclamă anumite condiţii care trebuie să corespundă procedeelor tactice, şi anume:

1. Să fie în deplină concordanţă cu prevederile legale şi morale. Procedeele tactice trebuie să asigure respectarea întocmai a drepturilor fundamentale şi demnităţii tuturor persoanelor participante la proces, indiferent de rolul şi starea

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica (tactică)*. Iaşi, 1986, p. 110.
[2] И. Герасимов, Л.Драпкин, *Понятие и классификация тактических приемов // Криминалистика,* Moscova, 1994, p. 224.

lor procesuală. Manifestând o permanentă cointeresare pentru dreptate şi adevăr, organele de urmărire penală nu pot apela decât la procedee şi mijloace admise de lege. Sunt interzise, sub orice formă, frauda, ameninţările şi alte acţiuni amorale. Legea în vigoare prevede răspundere penală pentru orice tratament inuman a celor implicaţi în proces (art.314 Cod.proc.pen.). În această ordine de idei, trebuie amintite prevederile cuprinse în „Codul de conduită pentru persoanele răspunzătoare de aplicarea legii", adoptat de Adunarea Generală a ONU în decembrie 1979. Art.2 al acestui cod reglementează că răspunzătorii de aplicarea legii, îndeplinindu-şi obligaţiunile, trebuie să respecte şi să protejeze demnitatea umană, să apere drepturile fundamentale ale tuturor persoanelor. Nicio persoană responsabilă de aplicarea legii, se menţionează în art.5, nu are dreptul de a provoca ori tolera acte de tortură, de a apela la forme de tratament inuman, a invoca un ordin al superiorilor săi ori împrejurări excepţionale - pericolul de război, contra securităţii statale, instabilitatea politică internă etc. pentru a-şi realiza scopurile sale.

2. Să contribuie la obţinerea de date probante incontestabile şi oportune justei soluţionări a cauzelor penale. În primul rând, procedeele tactice trebuie să garanteze crearea celor mai favorabile condiţii pentru desfăşurarea raţională şi obiectivă a activităţilor de urmărire penală. Semnificative, în acest sens, sunt procedeele tactice necesare stabilirii contactului psihologic, el constituind o condiţie obligatorie pentru efectuarea prezentării spre recunoaştere, ascultării învinuitului, a victimelor infracţiunii şi a martorilor, în special, a celor care depun mărturii false.

În al doilea rând, procedeele tactice trebuie să orienteze persoanele implicate în proces spre o comportare corectă, ca să depună mărturii conform faptei săvârşite.

3. Reprezentând doar anumite recomandări ştiinţifice, procedeele tactice trebuie să fie formulate în mod alternativ, ca organele de urmărire penală să poată manifesta iniţiativă, să fie libere în aprecierea oportunităţii aplicării procedeelor tactice în funcţie de situaţia în care se desfăşoară activitatea respectivă. Drept exemplu poate servi tactica cercetării la faţa locului, care prevede o pluralitate de procedee tactice (concentric, excentric, frontal, liniar, sectoral ş.a.). Modalitatea de examinare a locului comiterii unei fapte concrete va fi determinată de organul învestit cu realizarea acestei activităţi, în funcţie de amplasarea locului faptei, dimensiunile şi componenţa lui, de persoanele participante şi de alţi factori (starea gravă a sănătăţii victimei ş.a.) ce pot impune aplicarea unei anumite modalităţi de cercetare.

Marea diversitate de procedee tactice elaborate de tactica criminalistică, dar şi de practica organelor competente în materie, comportă preocupări privind clasificarea acestora după anumite criterii. Este unanim susţinută ideea eşalonării procedeelor tactice după domenii ştiinţifice, pe realizările cărora acestea se

bazează. Potrivit acestui criteriu, se disting procedee tactice axate: a) pe logică (de cercetare la faţa locului şi în cadrul percheziţiei, de analiză criminalistică a declaraţiilor martorilor şi a persoanelor culpabile); b) pe mecanisme psihologice (de stabilire a contactului psihologic cu persoanele ascultate, de influenţa psihologică, de observarea psihologică în cadrul percheziţiei); c) pe date ştiinţifice privind organizarea şi administrarea muncii (de pregătire şi efectuare a activităţilor de urmărire penală, de organizare a conlucrării, interacţiunii organului de urmărire penală cu alte persoane participante la proces ş.a.).

Un alt criteriu de clasificare îl constituie sfera de aplicare a procedeelor tactice, acestea fiind divizate în *generale,* care pot fi întrebuinţate la efectuarea mai multor activităţi procedurale, cum ar fi, de exemplu, cele ce asigură contactul psihologic, *şi particulare* sau *speciale,* a căror aplicabilitate este pusă în legătură cu o singură activitate de urmărire penală – repetarea actelor verificate în cadrul experimentului în procedura de urmărire penală, observarea comportării persoanelor prezente la efectuarea percheziţiei ş.a.

În fine, este stipulată pe larg clasificarea procedeelor tactice după structura acestora. După acest criteriu, procedeele tactice se împart în *simple* şi *combinaţii tactice*[1].

Procedeele tactice simple presupun o singură operaţie, acţiune, de exemplu, prezentarea procesului-verbal al audierii martorului de rea-credinţă în care învinuitul recunoaşte comiterea faptei.

Combinaţiile tactice reprezintă o îmbinare de procedee tactice determinate de scopul comun preconizat în cadrul unei anumite activităţi de urmărire penală[2]. Combinaţiile respective se aplică frecvent la efectuarea experimentului, la ascultarea învinuitului şi a martorilor de rea-credinţă, în cadrul prezentării spre recunoaştere, percheziţiei şi a altor activităţi procedurale. Ele nu trebuie confundate cu operaţiile tactice. Spre deosebire de combinaţiile tactice, conţinutul cărora, după cum s-a menţionat, constă în îmbinarea a două sau mai multor procedee tactice la efectuarea unei anumite activităţi de urmărire penală, operaţiile tactice reprezintă elemente metodice de investigare penală bazate pe comasarea şi realizarea în mod coordonat a unui sir de activităţi procedurale şi extraprocesuale în vederea soluţionării anumitor sarcini nodale ale cercetării infracţiunilor[3].

---

[1] И. Герасимов, Л. Драпкин, *Понятие и классификация тактических приемов // Криминалистика,* Moscova, 1994, p. 225; Р. Белкин, *Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы,* Moscova, 1988, p. 137.

[2] În dicţionarele enciclopedice, termenul *combinaţie* semnifică o intenţie complexă, sistem de procedee necesare pentru realizarea unei activităţi. A se vedea, în acest sens, С. Ожегов, *Словарь русского языка.* M., 1978, p. 263.

[3] А. Дулов, *Тактические операции при расследовании преступлений,* Minsk, 1979, p. 44.

Un exemplu semnificativ de operaţie tactică îl constituie comunitatea de activităţi organizatorice, procedurale, operative şi medico-legale efectuate, de regulă, la etapa iniţială de cercetare a omuciderilor în scopul determinării identităţii cadavrului. La operaţii tactice se apelează, şi în cazul urmăririi şi reţinerii autorilor infracţiunilor săvârşite clandestin, la căutarea obiectelor furate ş.a.

§ 3. Cunoaşterea persoanelor participante la proces – condiţie indispensabilă aplicării măsurilor tactice criminalistice

Fiinţa umană, reprezentând forma cea mai înaltă de organizare şi funcţionare a materiei vii, caracterizându-se prin gândire şi inteligenţă, întotdeauna a constituit obiectul preocupărilor specialiştilor din diverse domenii de activitate. În literatura de specialitate se subliniază că majoritatea ştiinţelor aspiră spre cunoaşterea personalităţii, având ca obiectiv principal „crearea condiţiilor necesare pentru existenţa ei"[1].

Cercetarea infracţiunilor, urmărirea penală presupun anumite relaţii între reprezentantul organului de urmărire penală, subiectul acestei activităţi şi ceilalţi participanţi la proces. Datele privind personalitatea acestora, fie ei subiecţi sau părţi în proces, au o deosebită importanţă pentru organizarea activităţilor de urmărire penală, fapt ce justifică clasarea problemelor ce ţin de colectarea şi utilizarea acestor date în sfera tacticii criminalistice.

În teoria şi practica criminalistică, particularităţile de natură să contribuie la definirea unei persoane sunt divizate în trei categorii: *social-demografice, psihologice* şi *somatice (biologice).*

Din categoria caracteristicilor social-demografice se studiază îndeosebi vârsta şi starea familială ale individului, studiile, profesia şi sfera lui de activitate, experienţa, inclusiv infracţională. În baza cunoaşterii acestor caracteristici, organul de urmărire penală poate stabili procedeele tactice adecvate de cercetare. Astfel, în funcţie de vârsta şi cunoştinţele persoanei culpabile, se vor alege procedeele tactice de ascultare, iar datele privind profesia acesteia vor sta la baza procedeelor tactice de pregătire şi efectuare a percheziţiei. De aceste date se va ţine cont şi la selectarea specialiştilor, experţilor şi a altor participanţi la proces.

Însuşirile psihologice multiple ale individului au fost divizate în două categorii. Prima categorie o constituie însuşirile ereditare, native, determinate de factura biologică a subiectului, cum ar fi temperamentul şi înzestrarea aptitudinală a acestuia. Cunoaşterea acestor caracteristici asigură prognozarea

[1] А. Кузнецов, *Уголовное право и личность,* Moscova, 1977, p. 10.

eventualei comportări a persoanelor participante la proces şi, în consecinţă, stabilirea măsurilor tactice adecvate.

A doua categorie include aşa-numitele caracteristici ambiantale, cunoştinţele, deprinderile, îndemânările, ideile, aspiraţiile, atitudinile, care, după cum este cunoscut, determină modul de viaţă al persoanei.

În fine, personalitatea se manifestă prin calităţile sale biologice la care se atribuie, pe de o parte, fizice, iar, pe de altă parte, starea organelor de simţ. Este cunoscut faptul că comportarea persoanelor cu deficienţe fizice se deosebeşte de comportarea celor cu constituţie fizică normală. Starea de disfuncţie a organelor de simţ influenţează negativ capacităţile psihologice, aceasta reflectându-se în mod direct asupra comportării persoanei.

Datorită contactului permanent al persoanei cu mediul social şi fizic în continuă transformare, însuşirile acesteia pe parcursul vieţii uneori se modifică esenţial. Pe lângă aceasta, „personalitatea nu este numai suma trăsăturilor, fie ele caracteristice şi relativ stabile, ci este o constelaţie specifică a trăsăturilor, între care una sau câteva dobândesc un caracter dominant, subordonându-le pe celelalte"[1]. Deci, cunoaşterea reală a unei persoane implicate în proces presupune specificarea caracteristicilor dominante, delimitarea acestora în funcţie de starea procesuală a persoanei în cauză. Sub acest ultim aspect, persoanele implicate în proces pot fi grupate în trei categorii. Prima cuprinde persoanele participante la activitatea de urmărire penală, respectiv asistenţii procesuali, specialiştii - experţi. Cunoaşterea lor necesită punerea în evidenţă şi studierea capacităţilor perceptive, pe de o parte, deoarece ar fi o adevărată confuzie participarea la efectuarea actelor de urmărire penală (cercetarea la faţa locului, prezentarea spre recunoaştere, reconstituire) a unor persoane cu posibilităţi perceptive limitate şi, pe de altă parte, a caracteristicilor de competenţă, aceasta fiind o cerinţă prevăzută în legea procesual-penală în vigoare (art. 87 şi 89 Cod.proc.pen.) cu privire la participarea la proces a specialistului şi expertului.

Din a doua categorie fac parte martorii despre care trebuie să existe informaţii mai detaliate. Obţinerea de mărturii conforme realităţii presupune crearea unui fond tactic adecvat personalităţii martorului şi deci cunoaşterea trăsăturilor de caracter, emoţionale, temperamentale, a nivelului intelectual, a modului de gândire şi, ceea ce este nu mai puţin important, a capacităţilor perceptive şi memoriale ale celui ce urmează să prezinte mărturii.

Categoria a treia de persoane participante la proces, de a căror cunoaştere organul de cercetare este preocupat de fiecare dată, o constituie infractorii şi victimele infracţiunii.

---

[1] N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, *Psihologia judiciară,* Bucureşti, 1992, p. 53.

Cunoaşterea victimei, a persoanelor suspecte sau a celor cărora li s-au înaintat învinuiri, impune efectuarea unor activităţi procesuale şi extraprocesuale în vederea stabilirii stării sociale şi a antecedentelor penale, a studiilor şi profesiei, a aptitudinilor, a tipului de caracter şi de temperament, a deprinderilor şi a altor caracteristici de natură să contribuie la realizarea în mod eficient a interogatoriului.

Importanţa cunoaşterii persoanelor participante la proces se manifestă pe multiple planuri.

În primul rând, datele privind personalitatea învinuitului şi a victimei contribuie la înaintarea versiunilor posibile şi, în consecinţă, la direcţionarea activităţii de cercetare. Versiunile de urmărire penală se elaborează în baza datelor probante concrete, de care organul de urmărire dispune la o etapă anumită de cercetare, inclusiv a celor ce caracterizează personalitatea învinuitului şi a persoanelor care au avut de suportat consecinţele infracţiunii.

Astfel, datele vizând personalitatea victimei infracţiunii pot contribui la cunoaşterea făptuitorului, a motivului, mecanismului şi a modului în care s-a activat. În acest scop, studierea victimei trebuie să cuprindă:

- comportamentul ei în viaţa casnică şi la serviciu, în alte condiţii, a legăturilor avute de aceasta şi dacă aceste legături atingeau interesele altor persoane, în special a persoanelor bănuite sau învinuite;
- dacă victima era în relaţii conflictuale cu alte persoane, inclusiv cu cele care au agresat-o.
- situaţia economică a victimei, respectiv, dacă posedă imobile, mijloace de transport, obiecte preţioase şi, bineînţeles, dacă există persoane care cunoşteau sau manifestau anumit interes în acest sens;
- zonele şi îndeletnicirile preferate ale victimei şi implicit sistemele ei de comunicare;
- în cazul infracţiunilor violente, modul în care acesta s-a comportat, dacă nu a comis acţiuni provocatoare etc.

Analiza criminalistică a datelor obţinute vizavi de personalitatea victimei trebuie să asigure: a) stabilirea naturii faptei şi responsabilitatea pentru săvârşirea ei a persoanei concrete; b) elaborarea celor mai posibile versiuni privind persoanele implicate, motivul şi scopul infracţiunii; c) posibilitatea de a prevedea comportamentul victimei în procesul de urmărire penală, pentru a preîntâmpina prin măsuri tactice o posibilă conduită indecentă.

În al doilea rând, cunoaşterea caracteristicilor de bază ale învinuitului, victimei, ale altor persoane implicate în proces, face posibilă o previziune reală a eventualei comportări a acestora, cărora organul de cercetare se va adecva pentru a reuşi să-şi atingă scopurile urmărite în cadrul percheziţiei, prezentării spre recunoaştere, confruntării, altor activităţi de urmărire penală, mai cu seamă, la realizarea interogatoriului.

În fine, cunoaşterea trăsăturilor de personalitate ale celor implicaţi în proces influenţează nemijlocit procesul de valorificare a probelor. Este de neconceput, de exemplu, aprecierea declaraţiilor în lipsa unor cunoştinţe concrete referitoare la personalitatea martorului, la capacităţile lui fiziopsihologice, fizice şi morale sau a altor probe testimoniale, bunăoară, a raportului de expertiză. Evaluarea acestuia are ca punct de plecare stabilirea indicilor de competenţă a expertului, a studiilor şi practicii de activitate în domeniul respectiv.

La cunoaşterea personalităţii învinuitului, victimei, martorului sau a altei persoane implicate în proces, organul de urmărire va folosi posibilităţile oferite de legislaţia procesual-penală în vigoare. O primă şi eficientă modalitate este observarea directă a organului de cercetare asupra persoanelor participante la efectuarea interogării, percheziţiei, prezentării spre recunoaştere, la alte activităţi de urmărire penală. Contactul direct cu ele creează organului de urmărire condiţii favorabile de studiere a celor mai diverse trăsături de personalitate, în special a aspectului fizic şi stării organelor de simţ, cunoştinţelor şi modului de gândire, a reacţiei şi expresiei emoţionale, limbajului preferat ş.a.

Cunoaşterea persoanelor ce prezintă interes pentru cauză se poate realiza şi în baza examinării documentelor, actelor de evidenţă locală a populaţiei şi de angajare în câmpul muncii, a fişelor medicale, a corespondenţei şi a altor înscrisuri personale, cum ar fi carnetele de note, jurnalele de memorie ş.a. Date importante privind personalitatea învinuitului se pot obţine din fişele de evidenţă criminalistică, din dosarele cauzelor în care acesta, într-un mod sau altul, a fost implicat.

Un alt mijloc important de cunoaştere a persoanelor participante la proces constă în ascultarea martorilor, victimei şi a părtaşilor la săvârşirea actului penal. Date importante privind trăsăturile de caracter şi de temperament, profesia, interesele şi alte caracteristici ale persoanei pot oferi martorii oculari, colaboratorii de serviciu, vecinii.

Atunci când împrejurările cauzei reclamă determinarea unor capacităţi psihofiziologice ale persoanei (starea defectă a organului de simţ, reacţia, maturitatea gândirii ş.a.), organul de urmărire va solicita efectuarea unor cercetări de laborator în cadrul expertizei judiciare.

§ 4. Calităţile profesionale pe care trebuie să le posede reprezentanţii organului învestit cu aplicarea măsurilor tactice

Orice activitate umană înaintează anumite cerinţe faţa de persoanele ce o practică la nivel profesional. Cu cât activitatea este mai dificilă, cu atât cerinţele sunt mai înalte.

Din perspectiva criminalistică, urmărirea penală reprezintă o activitate de cercetare şi de administrare a probelor necesare dovedirii faptelor ce consti-

tuie infracţiuni, identificării făptuitorilor şi împrejurărilor în care s-a comis infracţiunea.

Diversitatea cauzelor avute în cercetare, complexitatea obiectivelor urmărite, în situaţia în care majoritatea infracţiunilor se săvârşesc în mod enigmatic, conferă urmăririi penale un carcater complex, dificil şi specific, care impune, în mod obligatoriu, ca persoana învestită să o desfăşoare, să posede un şir de calităţi profesionale. Sunt oarecum exagerate, dar nicidecum lipsite de raţiune, afirmaţiile, conform cărora organului de urmărire penală i se atribuie calificativul de „fenomen înnăscut". Practica demonstrează cu prisosinţă că specialist în domeniu de calificare înaltă poate să devină numai persoana înzestrată cu aptitudini deosebite, predispusă nativ spre această profesie. Prin aceasta se explică insistenţa cu care în literatura de specialitate se expune ideea selectării după anumiţi indici de aptitudine a persoanelor tentate să îmbrăţişeze profesia de organ de urmărire penală[1].

Dintre calităţile pe care le impune specificul profesiei organului de urmărire penală se disting cele ce ţin de competenţa, capacitatea intelectuală şi moralitatea acestuia. Un specialist bun trebuie să fie, înainte de toate, jurist competent, inteligent, care să posede dexterităţi profesionale înalte. Competenţa acestuia se măsoară, în primul rând, după cunoştinţele pe care le manifestă în domeniul dreptului penal şi de procedură penală. Cunoaşterea legislaţiei penale este o condiţie indispensabilă desfăşurării urmăririi penale, deoarece această activitate este de neconceput fără o conformare a faptelor stabilite prin cercetarea normelor de drept penal, care atestă şi sancţionează acţiunile sau inacţiunile considerate socialmente periculoase. Totodată, întreaga gamă de activităţi întreprinse cu prilejul cercetării unei cauze penale trebuie să se desfăşoare potrivit reglementărilor prevăzute asupra urmăririi penale în legislaţia de procedură penală. Pentru a se conforma cerinţelor legale, aceasta reprezentând un imperativ al justiţiei într-un stat de drept, persoanele învestite cu urmărirea penală trebuie să cunoască temeinic legislaţia în vigoare. Acesta trebuie să posede, de asemenea, cunoştinţe profesionale profunde. Pe de o parte, să stăpânească metodele şi mijloacele tehnico-ştiinţifice criminalistice, iar, pe de altă parte, să cunoască realizările curente ale ştiinţelor moderne, pentru a solicita în mod autorizat concursul persoanelor competente la stabilirea faptelor ce reclamă cunoştinţe speciale.

---

[1] В. Васильев, *Проблемы профессионального отбора следователей // Социалистическая законность,* Moscova,1968, p. 54; Г. Шиханцов, *Формирование у студентов направленности личности следователя // Вопросы судебной психологии,* Minsk, 1972, p. 33; Д. Котов, Г. Шиханцов, *Психология следователя,* Voronej, 1977, p. 89; Н. Клименко, *Криминалистические знания в структуре профессиональной подготовки следователя,* Kiev, 1990, p. 48.

Specialistul în domeniu bine pregătit va poseda şi cunoştinţe ce ţin de alte profesii, inclusiv referitoare la formele de organizare a activităţii de producţie şi de deservire socială, va cunoaşte tradiţiile populare, obiceiurile şi moravurile caracteristice pentru zonele şi mediile unde s-au comis infracţiunile şi din care provin făptuitorii. La cercetarea infracţiunilor săvârşite de persoane cu experienţă penală va fi utilă cunoaşterea „formelor inedite" ale limbajului acestora[1].

Afară de cunoştinţe profesionale temeinice, urmărirea penală, care se confruntă cu situaţii dificile, solicită celor chemaţi să o efectueze, calităţi înalte psihointelectuale şi morale, în primul rând o capacitate sporită de observare şi memorizare a faptelor, ce prezintă interes pentru cauză, anumite calităţi mintale, care cer, la rândul lor, obiectivitate, echilibru psihologic, prudenţă şi fermitate.

Aptitudinea de a observa şi a reţine, din perspectiva problematicii în discuţie, presupune, înainte de toate, starea fiziologică normală a sistemelor senzoriale şi de stocare a datelor informativ-probante, pe care le stabileşte în urma contactului cu diferite persoane şi obiecte materiale pe parcursul activităţii de urmărire penală. Având la bază starea normală a organelor de simţ, capacitatea de observare şi stocare a informaţiei probante va creşte permanent pe măsura acumulării de noi cunoştinţe, datorită procesului de instruire şi activitate practică. Cu cât mai ample sunt cunoştinţele organului de urmărire penală cu privire la modalităţile frecvent aplicate la săvârşirea infracţiunilor, cu cât mai frecvent apelează la metodele şi mijloacele criminalistice în activitatea de cercetare, cu atât mai cuprinzătoare va fi capacitatea sa de observare şi memorare.

Printre calităţile ce configurează fondul intelectual al organului de urmărire penală, un loc aparte revine forţei mintale, gândirii originale şi creative. În activitatea sa de stabilire a infracţiunilor, acesta trebuie să analizeze cu pricepere materialul probant pentru a deosebi faptele de primă importanţă de cele neesenţiale, astfel încât, în baza datelor de care dispune la etapele incipiente de urmărire, să modeleze mintal împrejurările faptei şi, în consecinţă, să direcţioneze în mod coerent activitatea de urmărire. Dat fiind caracterul retrospectiv, anevoios şi cu elemente de opoziţie, urmărirea penală impune celor ce o efectuează capacităţi perspicace de a rezolva probleme dificile de cunoaştere în mod intuitiv, în baza unui proces de gândire definitiv necontrolat. Intuiţia, ca şi alte forme de gândire proprii activităţii de urmărire penală, se fundamentează pe cunoştinţele şi experienţa acumulată, cunoscându-se faptul că fenomenele şi obiectele percepute sau utilizate în cadrul activităţii profesionale influenţează reversibil, contribuind la realizarea în persoana celui ce activează o anumită conduită şi un mod adecvat de gândire[2].

---

[1] А. Ратинов, *Судебная психология для следователей,* Moscova, 1967, p. 97.
[2] К. Платонов, *Вопросы психологии труда,* Moscova, 1970, p. 97.

Aşa cum s-a menţionat, o calitate importantă ce ţine de personalitatea celor învestiţi cu urmărirea penală, reprezintă obiectivitatea. În contextul problemei în discuţie, obiectivitatea presupune:

– conduita riguroasă, dar limpede şi transparentă în relaţiile cu persoanele implicate în proces;

– evitarea sentimentelor de simpatie faţă de unele persoane şi de antipatie faţă de altele;

– elaborarea şi verificarea tuturor versiunilor posibile asupra faptei şi a împrejurărilor de fapt;

– adunarea şi interpretarea, sub toate aspectele, atât a probelor ce confirmă, cât şi a celor ce infirmă versiunile elaborate;

– analiza atentă şi critică a fiecărei probe în parte şi în ansamblu a materialului probatoriu existent în vederea evitării deciziilor pripite.

Pentru a se opune fenomenului criminal, formelor de comportare indecentă, uneori vulgară şi chiar degradată, a persoanelor culpabile, deseori socialmente decăzute, colaboratorii organului de urmărire penală au nevoie de tărie de caracter[1], care să le asigure calmul şi echilibrul psihologic. Indiferent de situaţia în care activează, ei trebuie să manifeste răbdare, stăpânire de sine, vigilenţă şi certitudine. Practica demonstrează că atunci când aceştia nu reuşesc să-şi asigure o stare psihologică adecvată situaţiei, manifestând nesiguranţă, nelinişte, nervozitate sau dezorientare, şansele descoperirii şi cercetării, sub toate aspectele, a cauzelor penale sunt minime.

Ca şi alte calităţi, tăria de caracter se dobândeşte prin instruire şi activitate practică de urmărire penală, în baza organizării moderne a muncii, într-o atmosferă psihologică favorabilă.

Profesia de specialist în domeniul urmăririi penale necesită anumite calităţi morale, printre care se evidenţiază:

– responsabilitatea personală faţă de profesia aleasă şi sarcinile pe care aceasta le înaintează;

– sentimentul de respect faţă de legislaţie şi de normele deontologice[2].

– respectul faţă de om şi faţă de drepturile lui, receptivitatea la cererile şi durerile celor implicaţi în proces.

---

[1] В. Любинский. *Профессия следователя требует...*, // *Социалистическая Законность*, nr. 1, Moscova, 1969, p. 50.

[2] Deontologie – ştiinţă preocupată de elaborarea normelor morale care trebuie respectate de persoanele ce exercită anumite activităţi la nivel profesional. Cele mai mari progrese în elaborarea normelor deontologice s-au realizat în domeniul medicinei. În baza cercetărilor efectuate în acest domeniu, în 1949 a fost adoptat Codul Internaţional de Deontologie Medicală. Elaborarea unor coduri de conduită profesională pentru alte sfere de activitate social-economică, inclusiv de urmărire penală, este o problemă de perspectivă. A se vedea: *Большая советская энциклопедия*, ed. 3, vol. 8, p. 105; C. Aioniţoae, E. Stancu, *Deontologia organelor de urmărire penală // Tratat de tactică criminalistică*, Craiova, 1992, p. 304.

O sarcină foarte importantă a organelor de urmărire penală este descoperirea la timp şi completă a infracţiunilor pentru asigurarea tragerii temeinice şi legale la răspundere penală a persoanelor vinovate (art. 1 Cod.proc.pen.). Această sarcină imediată a procesului penal trebuie să fie realizată de către organul cu funcţii de urmărire penală, cu un înalt grad de responsabilitate, manifestându-se activ în restabilirea dreptăţii. Numai astfel procedând, acesta va da dovadă de înaltă probitate profesională.

În activitatea sa, organul de urmărire penală, ca reprezentant al statului, trebuie să se manifeste ca un veritabil luptător pentru adevăr şi echitate, să nu admită indiferenţă faţă de orice atentat la viaţa şi integritatea persoanei, la proprietatea socială şi privată, la alte valori sociale, să fie onest şi modest, să respingă categoric orice propunere josnică, să nu intre în relaţii dubioase, cu atât mai mult perverse. Numai prin atitudinea sa conştiincioasă, corectă şi plină de respect faţă de om, el îşi poate asigura stima şi prestigiul cuvenit în societate.

După cum s-a remarcat, urmărirea penală, ca şi orice altă preocupare constantă, influenţează personalitatea celuia care o efectuează, dezvoltând calităţile necesare pentru desfăşurarea normală a activităţii de urmărire penală. În acelaşi timp, munca îndelungată pe acest tărâm, activitatea complexă, cu situaţii extreme, împrejurări şi fapte excepţionale, contactul permanent cu fenomenul infracţional, cu urmările grave ale faptelor penale, comunicarea cu indivizi lipsiţi de tact, obraznici, cinici, pot conduce la apariţia unor însuşiri care se răsfrâng negativ asupra activităţii de urmărire penală. Acest fenomen, cunoscut sub denumirea de *deformaţie profesională* [1], se manifestă pe multiple planuri, principalele fiind:

– orientarea unilaterală a investigaţiilor; elaborarea selectivă a versiunilor; administrarea cu precădere a probelor de învinuire şi, dimpotrivă, tendinţa de diminuare a faptelor şi împrejurărilor favorabile învinuitului;

– suspiciuni de rea-credinţă asupra tuturor persoanelor participante la proces; lipsa de încredere şi, ca urmare, formarea unor imagini deformate nu numai despre învinuiţi, dar şi despre martori şi alte persoane, într-un mod sau altul, implicate în proces;

– lipsa spiritului critic, încrederea exagerată în posibilităţile şi experienţa proprie, desconsiderarea experienţei altor colegi şi atitudinea neglijentă faţă de realizările şi recomandările ştiinţifice. Deformarea profesională a unor persoane ce activează în domeniul urmăririi penale, de altfel, problemă demnă de o atenţie sporită în teoria şi practica criminalistică, poate fi depăşită prin ameliorarea permanentă a condiţiilor procesual-deontologice şi morale în care se activează. Practica demonstrează că în unităţile în care există un climat de muncă creativă, iar personalul respectiv se află într-o perpetuă desăvârşire a pregătirii profesionale, fenomenul deformării este redus la minimum.

---

[1] Д. Котов, Г. Шиханцов, *Психология следователей*, Voronej, 1977, p. 104 şi urm.

SECŢIUNEA A II-A: ORGANIZAREA ACTIVITĂŢII DE URMĂRIRE PENALĂ

§ 1. Noţiuni generale privind organizarea urmăririi penale

Combaterea criminalităţii presupune, alături de alte măsuri, o reacţie promptă şi sigură a organelor statului la fiecare faptă penală comisă. Aplicarea fermă a legii asupra celor care, prin comportarea nedemnă, lezează valorile sociale, reprezintă, de fapt, principalul mijloc de prevenire a fenomenului infracţional. Or, este ştiut faptul că nimic nu încurajează mai mult la săvârşirea infracţiunilor decât încrederea în posibilitatea evitării răspunderii penale.

Descoperirea la timp, cercetarea sub toate aspectele a faptelor ce constituie infracţiuni, impune o muncă organizată, desfăşurarea tuturor activităţilor de urmărire în mod ordonat, după un plan judicios şi bazat pe date reale.

În literatura de specialitate, termenii de *organizare* şi *planificare* a activităţii organelor de urmărire penală se folosesc frecvent drept categorii echivalente, deşi este evident că, reprezentând elemente indispensabile activităţii de cercetare penală, acestea nu se suprapun. Organizarea urmăririi penale are un sens mai larg decât cel al planificării acestei activităţi.

Prin organizare se are în vedere, pe de o parte, crearea condiţiilor de muncă, pregătirea şi repartizarea forţelor şi mijloacelor de care dispun organele respective, iar, pe de altă parte, ordonarea în baza planului de lucru a activităţilor şi măsurilor necesare realizării scopului propus, al clarificării depline a faptelor şi a împrejurărilor ce pot contribui la confirmarea adevărului într-un proces penal.

În baza celor de mai sus, raportându-ne şi la opiniile expuse în literatura de specialitate[1], putem constata că, sub aspectul criminalisticii, organizarea urmăririi penale cuprinde: a) coordonarea activităţii organelor destinate să lupte împotriva criminalităţii atât la nivel statal, cât şi local, crearea echipelor de cercetare din colaboratori operativi şi specialişti, asigurarea acestora cu mijloace necesare efectuării activităţilor iniţiale (cercetarea la faţa locului, reţinerea, percheziţia ş.a.) de cercetare în vederea descoperirii şi fixării urmelor şi a altor materiale probante indispensabile pentru demascarea autorilor infracţiunilor considerate ca fiind socialmente periculoase deosebit ori excepţional de periculoase, cum ar fi omorul, banditismul ş.a.; b) crearea condiţiilor de lucru, prezenţa unei încăperi dotate cu mobilierul necesar, mijloace de legătură, comunicare şi fixare; c) asigurarea unui contact direct cu specialiştii implicaţi în activitatea de cercetare în vederea conjugării şi concentrării cunoştinţelor acestora asupra problemelor

[1] Л. Драпкин, В. Герасимов, *Организация и планирование расследования // Криминалистика,* Moscova, 1994, p. 229; И. Пантелеев, *Организация и планирование расследования // Криминалистика,* Moscova, 1993, p. 82.

a căror soluţionare reclamă cunoştinţe multidisciplinare[1]; d) crearea condiţiilor necesare cercetării în echipă - formă de investigare penală prevăzută de lege şi, pe bună dreptate, acceptată şi frecvent aplicată în practică, dar care ridică o serie de probleme de ordin organizatoric, atât referitoare la determinarea sferei de activitate a membrilor echipei, cât şi la instaurarea unui climat de contact, dialog şi conlucrare reciprocă[2].

După cum este cunoscut, legislaţia procesual-penală în vigoare prevede două forme de cercetare în echipă: 1) constituită dintr-o brigadă de ofiţeri şi procurori (art.270) pentru cercetarea infracţiunilor socialmente deosebit de periculoase (omor, banditism, sustragere din patrimoniul obştesc etc.) şi care reclamă mari eforturi în vederea colectării şi valorificării materialului probatoriu necesar soluţionării cauzei; 2) compusă dintr-o grupă de procurori şi colaboratori operativi, în situaţia în care împrejurările cauzei impun operaţii de căutare şi reţinere a făptuitorilor, de obţinere pe cale confidenţială a anumitor informaţii de natură să faciliteze activitatea de urmărire penală, alte măsuri operative.

Indiferent de componenţă, echipa va fi dirijată de un procuror sau ofiţer experimentat (şeful echipei), capabil să organizeze activitatea ei.

Planificarea reprezintă latura cea mai importantă a organizării cercetării faptelor penale, ea asigurând efectuarea acesteia în conformitate cu cerinţele legale, în mod temeinic, obiectiv şi complet. Aşa cum se susţine în literatura de specialitate şi după cum confirmă practica judiciară, cercetarea actelor penale, îndeosebi a celor săvârşite în mod premeditat, este de neconceput decât în baza unui plan de lucru, unei programe bine chibzuite şi întemeiate pe o analiză profundă a datelor pe care le oferă fapta la o anumită etapă de urmărire penală.

Atunci când datele existente sunt insuficiente pentru elucidarea împrejurărilor în care s-a comis fapta penală, situaţie proprie fazei iniţiale de cercetare (uneori şi celor de mai târziu), organul de urmărire penală trebuie să analizeze minuţios datele de care dispune şi, în baza unor raţionamente, să determine direcţiile în care să se activeze în vederea stabilirii adevărului, demascării şi tragerii la răspundere a celor vinovaţi. Odată cu orientarea cercetărilor, se vor specifica activităţile procedurale şi ordinea efectuării acestora în funcţie de condiţiile în care se activează, de forţele şi timpul disponibil, într-un cuvânt, de situaţia procesual-tactică în care se desfăşoară investigarea cauzei.

Realizarea activităţilor de cercetare prevăzute iniţial, materialul probant obţinut pe această cale, orientează în continuare activitatea de cercetare, impunând organului judiciar iniţierea de noi activităţi, procesul respectiv succedându-se

---

[1] Соя-Серсо, *Условия труда следователя // Научная организация труда следователя,* Moscova, 1970, p. 90.

[2] Л. Корнеева, И. Галкин, *Расследование преступлений группой следователей,* Moscova,1965, p.18; M. Ţerbancea, *Etica cercetării în echipă // Ghidul procurorului criminalist*, Timişoara, 1995, p. 144.

până la stabilirea faptelor şi împrejurărilor de fapt indispensabile soluţionării cauzei.

Planificarea, prin urmare, este un proces continuu care atribuie cercetării penale un suport ştiinţific de organizare a muncii, eliminând din activitatea organelor de urmărire penală orientarea unilaterală a investigaţiilor, desfăşurarea unor activităţi inutile, formalismul şi rutina. Practica oferă suficiente exemple, din care rezultă că în cazul în care metoda planificării se ignorează, urmărirea penală este desfăşurată superficial, uneori haotic, cu toate consecinţele care decurg din aceasta: clarificarea incompletă a împrejurărilor faptei, administrarea necalificată a probelor, trecerea cu uşurinţă peste fapte şi împrejurări semnificative pentru soluţionarea cauzei, utilizarea insuficientă a metodelor şi mijloacelor ştiinţifice criminalistice, alte deficienţe de natură să conducă la cheltuieli inutile de energie şi timp, iar în cazuri mai dificile, să facă imposibilă descoperirea infracţiunii. La cele menţionate se cuvine să adăugăm că planificarea activităţii de urmărire penală nu trebuie înţeleasă în mod simplist, ca întocmire a unei liste de acţiuni, aşa cum, cu mare regret, mai procedează unii practicieni. Planificarea are un conţinut mai amplu, ea reprezentând „latura organizatorică şi creatoare a unui complicat proces de gândire a organului de urmărire"[1], proces care finalizează cu întocmirea unei programe de lucru, a unui model de activitate de cercetare în perspectivă. Sub acest aspect, planificarea poate fi tratată ca un proces creativ de programare (modelare) a activităţii de cercetare penală, proces care cuprinde, pe de o parte, determinarea în baza analizei datelor existente în cauză a situaţiei de fapt, iar, pe de altă parte, direcţionarea activităţii de cercetare, stabilirea mijloacelor şi modului de administrare a probelor, a altor măsuri de organizare a activităţii de cercetare în măsură să asigure succesul.

Aşadar, putem sublinia că planificarea activităţii de urmărire penală are o importanţă practică deosebită, asigurând:

– orientarea cercetărilor şi efectuarea acestora în mod organizat, organul judiciar deţinând iniţiativa în administrarea probelor;

– efectuarea activităţilor de urmărire penală în deplină concordanţă cu cerinţele legislaţiei procesual-penale şi la un înalt grad calitativ, respectarea strictă a drepturilor celor implicaţi în proces;

– conjugarea posibilităţilor organelor de anchetă şi a celor operative, aplicarea vastă a cunoştinţelor speciale prin antrenarea în proces a specialiştilor din diverse domenii ale ştiinţei, tehnicii, artei şi meşteşugăriei.

Din cele enunţate rezultă că organizarea urmăririi penale trebuie percepută ierarhizat. Pe scara superioară se situează repartizarea efectivă şi în conformitate

[1] И. Пантелеев, *Организация и планирование расследования // Криминалистика*, Moscova, 1993, p. 84; А.Ларин, *Расследование по уголовному делу (планирование, организация)*, Moscova, 1970, p. 57.

cu legislaţia în vigoare a atribuţiilor organelor statului învestite cu combaterea infracţiunilor, conjugarea posibilităţilor de care acestea dispun în procesul de descoperire şi cercetare a actelor infracţionale, asigurarea folosirii pe scară largă a realizărilor ştiinţei şi tehnicii moderne, inclusiv a celei vizând organizarea muncii, în activitatea de administrare a probelor. La acest nivel, organizarea urmăririi penale trebuie înţeleasă ca un sistem de măsuri administrativ statale în vederea asigurarii funcţionalităţii sistemului de organe ale statului învestite cu combaterea infracţiunilor. La o următoare scară putem vorbi de organizarea unui act concret de cercetare sau, mai bine-zis a organizării cercetării unei infracţiuni concrete, care îşi găseşte expresia în planul de urmărire penală întocmit cu acest prilej în conformitate cu recomandările metodicii criminalistice, vizavi de cercetarea categoriei respective de infracţiuni.

În fine, un element indispensabil al organizării urmăririi penale îl constituie pregătirea şi ordonarea activităţilor desfăşurate în cadrul unui act de procedură ca cercetarea la faţa locului, audierea părţilor în proces, percheziţiei etc., astfel ca aceasta să se desfăşoare eficient după un plan bine pus la punct, sub aspect tactic şi tehnico-tactic.

§ 2. Versiunile criminalistice şi rolul lor în planificarea şi desfăşurarea urmăririi penale

Declanşarea unui proces penal şi începerea urmăririi penale presupun existenţa anumitor fapte, date reale sau indici, constituind urme ale infracţiunii, care denotă săvârşirea unui act prevăzut de legislaţia penală în vigoare. În majoritatea cazurilor, datele suficiente pentru decfăşurarea procesului penal nu asigură nici pe departe posibilitatea explicării cauzei, cu atât mai mult soluţionarea temeinică a acesteia. Prin urmare, la etapa iniţială a cercetărilor, organul învestit cu aceste funcţii se va afla într-o situaţie dificilă, dacă datele de care dispune el oferă mai multe explicaţii probabile ale faptei şi a împrejurărilor acesteia. Astfel, moartea violentă a unei persoane poate fi calificată drept omor, sinucidere, accident rutier sau de muncă. O lipsă în gestiune se poate datora unor furturi nedescoperite, delapidări, alterări şi pierderi de bunuri materiale. Spargerea unui depozit sau case de bani poate fi reală sau înscenată de persoanele responsabile etc. Explicaţii diverse pot fi formulate nu numai referitor la natura faptei săvârşite, dar şi privind elementele constitutive ale acesteia, precum şi împrejurările în care s-a activat. Omorul, de exemplu, poate fi săvârşit intenţionat (la comandă, din motiv de răzbunare, huligănie), din imprudenţă (în urma unei încăierări), comis în stare de legitimă apărare. Atâta timp cât fapta şi împrejurările acesteia rămân nestabilite şi admit explicaţii variate, urmărirea penală va fi însoţită de o permanentă gândire ipotetică, de presupuneri şi verificări menite, în cele din urmă, să confirme o singură explicaţie a faptei.

Variantele posibile, sub care infracţiunile şi împrejurările acestora pot fi înfăţişate în baza datelor deţinute la o anumită etapă de cercetare şi care urmează a fi verificate, poartă denumirea de *versiuni de urmărire penală*. Cu alte cuvinte, versiunea constituie o explicaţie probabilă (ipoteză) a faptei sau a împrejurărilor acesteia, elaborată în urma unui proces de analiză logică a datelor de care dispune organul de urmărire la o anumită etapă de cercetare şi prin a cărei verificare se urmăreşte determinarea adevărului. Se poate deci afirma că elaborarea şi verificarea versiunilor este o metodă de lucru inerentă a activităţii de urmărire penală. Aplicarea ei în cunoştinţă de cauză asigură verificarea tuturor variantelor posibile legate de fapta avută în cercetare şi, în consecinţă, clarificarea acesteia în mod obiectiv şi sub toate aspectele.

Având acelaşi conţinut logic ca şi al ipotezei ştiinţifice – explicaţie probabilă făcută pe baza unor fapte sau date cu privire la esenţa sau cauza unui fenomen din lumea reală – versiunea de urmărire penală are anumite elemente distinctive. În primul rând, dată fiind sfera specifică de aplicare cum este practica cercetării faptelor penale, versiunea se reprezintă alternativ, ca variantă prin care se explică fapta sau împrejurările acesteia. În al doilea rând, elaborarea şi, mai ales, verificarea versiunilor se realizează în ordinea şi prin metodele prevăzute în legislaţia procesuală. Rezultatele verificării versiunilor înfăţişate altfel decât în modul indicat în art. 95 al Cod.proc.pen. sunt inutile procesului de probaţiune. În fine, în al treilea rând, versiunile de urmărire penală trebuie întemeiate pe date obiective, reale şi determinate. Versiunile bazate pe date dubioase, incerte sau pe impresii şi fantezie ideală orientează greşit urmărirea penală şi, în consecinţă, conduc la tergiversarea acesteia, pierderea probelor, cheltuieli inutile de eforturi şi timp ş.a.

Datele reale care servesc la elaborarea versiunilor se împart în trei categorii. În prima se înscriu cele obţinute pe cale procesuală, ele reprezentând probe, cum ar fi declaraţiile învinuitului şi ale martorilor, mijloacele materiale de probă, documentele, constatările înregistrate în procesele-verbale întocmite în timpul cercetării la faţa locului, a percheziţiei, prezentării spre recunoaştere ş.a. Categoria a doua cuprinde datele extraprocesuale, colectate pe cale operativă sau din presă, scrisori, adresări etc. Referitor la categoria a treia, ea are în vedere datele şi schemele prevăzute de caracteristica criminalistică a unor categorii de infracţiuni[1], experienţa generalizată exprimată în literatura de specialitate, propria experienţă a organului de urmărire penală.

În unele studii se subliniază insistent superioritatea datelor de natură procesuală în ceea ce priveşte valoarea lor la fundamentarea versiunilor. Fără a

[1] Л. Видонов, *Использование аналоговых схем при выдвижении версий о лицах, совершивших умышленных убийств // Вопросы совершенствования деятельности прокуроров криминалистов,* Moscova, 1976, p. 72.

intra în detalii asupra acestei poziții, menționăm că, la începutul cercetărilor, când totul este incert, presupunerile inițiale privind caracterul general al faptei, versiunile, în lipsa cărora cercetarea este de neconceput, de cele mai multe ori se întemeiază pe date extraprocesuale, pe elemente de gândire intuitivă, pe experiența practică. Pentru ca cercetarea să nu fie greșit orientată, în atare situații organul de urmărire penală are obligația de a verifica cât mai curând aceste date și a le materializa în probe (art. 93 Cod.proc.pen.). Elaborarea judicioasă a versiunilor, verificarea și folosirea lor la orientarea investigațiilor impune organului de urmărire penală cunoștințe ample de specialitate, dar și din alte domenii de activitate. Cunoștințele și experiența stimulează procesele de gândire, intuiția, așa-numitul „fler", adică aptitudinea de orientare justă și operativă în situații dificile[1].

O problemă importantă privind versiunile de urmărire penală ține de clasificarea acestora. Deși problema în cauză, în literatura de specialitate, n-a fost lipsită de atenție, discuțiile mai continuă.

Un prim și principal criteriu de clasificare a versiunilor de urmărire penală constituie conținutul acestora, „obiectul și întinderea" lor[2]. Conform acestui criteriu, versiunile se împart în *generale, principale* și *secundare*.

Versiunile generale se referă la fapta în cercetare luată în ansamblu. Fiind elaborate la etapa inițială de cercetare, ele stabilesc dacă s-a comis o faptă penală ori este vorba de un alt eveniment. Exemplificativă este situația descoperirii unui cadavru, când se înaintează următoarele versiuni generale posibile: omor, sinucidere, accident sau moarte naturală.

Versiunile principale cuprind elementele constitutive ale infracțiunii: obiectul, latura obiectivă, subiectul, latura subiectivă.

În majoritatea cazurilor, obiectul infracțiunii este reprezentat de consecințele acesteia. Se pot întâlni însă cazuri în care obiectul infracțiunii este incert și, prin urmare, apar anumite variante. Astfel, dacă se cercetează fapte care pot reprezenta disimulări ale unor acte penale, organul de urmărire penală va elabora versiuni-perechi, cunoscute și sub denumirea de „ipoteze-perechi", când, în paralel cu versiunia reclamată, se înaintează și una de opoziție sau contraversiune: accident-omor; sinucidere-omor; dispariția persoanei-omor; incendiu-omor; incendiu-delapidare; furt-delapidare[3].

Referitor la latura obiectivă a infracțiunii, se vor elabora versiuni diverse, potrivit circumstanțelor multiple ce constituie această latură: timpul și locul săvârșirii infracțiunii, modul în care s-a activat, mijloacele utilizate, locul ascunderii obiectelor folosite sau asupra cărora s-a activat ș.a. Elaborarea judicioasă și

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica (tactica)*, Iași, 1986, p. 18.
[2] E. Stancu, *Criminalistica*, București, 1995, p. 42.
[3] N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, *Psihologia judiciară*, București, 1992, p. 167.

la timp a versiunilor privind latura obiectivă a infracţiunii este, pe bună dreptate, chezăşia cercetării cu succes a faptei, descoperirea multor infracţiuni pornind de la determinarea locului, timpului şi modului în care s-a activat.

Versiunile privind subiectul infracţiunii pot fi formulate pe parcursul cercetării la faţa locului, după o analiză profundă a urmelor infracţiunii, precum şi la o fază ulterioară, în baza relatărilor martorilor şi a victimei despre înfăţişarea făptuitorului şi modului de acţiune. În baza versiunilor elaborate, se vor efectua activităţi de urmărire, expertize, alte măsuri ce vor sfârşi prin identificarea autorului faptei. Concomitent, se vor elabora versiuni privind latura subiectivă, în special, referitoare la scopul urmărit şi motivul actului ilicit.

Versiunile secundare reprezintă presupuneri cu privire la unele împrejurări şi fapte subordonate elementelor esenţiale ale cauzei, cum ar fi: posibilitatea de a împuşca din armă cu cartuşe fabricate manual sau industrial, dar destinate pentru o armă de alt model, posibilitatea de a parcurge o anumită distanţă într-o unitate de timp, dacă în cadrul întocmirii documentului s-a procedat la denaturarea scrisului ş.a. După cum opinează, pe bună dreptate, unii autori, versiunile secundare se elaborează înaintea celor principale[1]. Rezultatele obţinute prin verificarea lor deseori servesc drept bază pentru elaborarea altor categorii de versiuni.

Un alt criteriu de clasificare a versiunilor de urmărire penală constituie temeiul acestora. Potrivit datelor pe care se fundamentează, versiunile se divizează *în particulare* şi *tipice*.

Categoria versiunilor particulare cuprinde toate versiunile bazate pe date reale obţinute pe cale procesuală sau rezultate din alte activităţi privind cercetarea faptei în cauză (revizie, expertiză, acţiuni operative). Versiunile tipice se elaborează la etapa incipientă de cercetare, atunci când în situaţia unui deficit acut de informaţie sunt imposibile versiunile particulare. În fond, versiunile tipice reprezintă variante teoretice, scheme-standarde bazate pe generalizarea experienţei de cercetare a anumitor categorii de infracţiuni, pe experienţa pozitivă, inclusiv proprie a organului însărcinat cu cercetarea faptei. În ultimul timp se folosesc tot mai frecvent versiunile tipice fondate pe caracteristicile criminalistice proprii unor categorii de infracţiuni determinate în mod ştiinţific în baza generalizărilor de mare amploare a practicii de cercetare penală. De exemplu, conform generalizărilor ştiinţifice criminalistice, pentru situaţia dificilă, proprie cercetării cauzelor penale intentate în legătură cu dispariţia unei persoane sau cu descoperirea unui cadavru dezmembrat, este tipică versiunea privind săvârşirea acestor infracţiuni de către rude sau alte persoane apropiate victimei.

Importanţa versiunilor constă în atribuirea procesului de cercetare penală unui caracter obiectiv şi multilateral. Atâta timp cât fapta rămâne nedescoperită, iar făptuitorul neidentificat, organul de urmărire penală va elabora versiunile

[1] E. Stancu, *Criminalistica,* vol. 2, Bucureşti, 1993, p. 36.

posibile, ca să le supună ulterior unei verificări minuţioase şi, pe această cale, să determine care dintre ele corespunde realităţii. Versiunea care se confirmă prin probe este adevărată, altele decad, ca neavând nimic comun cu realitatea. Prin urmare, verificarea versiunilor este un proces complex de probaţiune ce asigură trecerea de la versiuni, ipoteze probabile la explicaţii care exprimă adevărul. Aceasta presupune, pe de o parte, determinarea problemelor necesare a fi clarificate pentru fiecare versiune, iar, pe de altă parte, stabilirea activităţilor prin a căror efectuare se vor rezolva aceste probleme.

Pentru ca verificarea versiunilor să se desfăşoare în mod legal şi eficient, se impune organizarea activităţii de urmărire penala în baza unui plan de cercetare, dar şi respectarea anumitor reguli tactice.

În primul rând, toate versiunile trebuie considerate, în egală măsură, posibile. Organul judiciar entuziasmat de una din versiuni activează în defavoarea altora şi, prin urmare, unilateral. Practica demonstrează că ignorarea versiunilor posibile până la verificarea lor definitivă influenţează negativ rezultatele cercetării multor categorii de infracţiuni, în special, a celor grave, cum ar fi omorul, banditismul, furtul ş.a.

În al doilea rând, versiunile-perechi se verifică în paralel, şi nu consecutiv[1]. Această regulă tactică asigură cercetarea faptei penale în condiţii optime, excluzându-se dedublarea activităţilor de urmărire penală, cheltuielile suplimentare de timp. Verificarea se poate considera terminată numai dacă una din versiuni este confirmată prin probe, iar celelalte se dovedesc a fi imposibile.

În fine, este indicat ca verificarea să se efectueze prin mijloace procesuale. La investigări operative se va apela doar pentru obţinerea de date necesare organizării şi desfăşurării în condiţii propice a actelor procedurale (ascultarea martorilor şi a victimei, prezentarea spre recunoaştere, percheziţia, dispunerea de expertize respective etc.).

Ordinea desfăşurării activităţilor de verificare a versiunilor este în funcţie de natura faptei şi a împrejurărilor acesteia. În mod urgent se vor efectua activităţile ce ţin de fixarea şi ridicarea urmelor materiale ale infracţiunii, de curmarea activităţii infracţionale şi reţinerea făptuitorului (cercetarea la faţa locului, ridicarea de obiecte şi documente, percheziţia, reţinerea şi examinarea corporală a persoanelor suspecte etc.).

Cu precădere, se vor efectua activităţile imediate şi din alte considerente. De exemplu, situaţia gravă a victimei impune ascultarea acesteia în mod prioritar. Tot în categoria activităţilor imediate se înscrie şi ascultarea martorilor oculari, în special a celor domiciliaţi în zone îndepărtate. Prioritare, sub aspectul efec-

[1] И. Пантелеев, *Криминалистические версии // Криминалистика,* Moscova, 1993, p. 78; C. Aioniţoae, E. Stancu, *Planificarea urmăririi penale // Tratat de tactică criminalistică,* Craiova, 1992, p. 21.

tuării lor în timp, sunt activităţile ale căror rezultate pot avea importanţă pentru verificarea mai multor versiuni, precum şi cele de rezultatele cărora depinde verificarea definitivă a unei versiuni. În cazul în care prin actul infracţional s-au produs prejudicii materiale, se vor întreprinde, de asemenea, acţiuni imediate de natură să asigure acoperirea acestora (percheziţia, sechestrarea averii ş.a.).

§ 3. Principiile, conţinutul şi tehnica planificării activităţii de urmărire penală

Planificarea activităţii de urmărire penală se desfăşoară potrivit anumitor reguli, stabilite în baza unei vaste practici de urmărire penală, ce au atribut de principii, deoarece se aplică de fiecare dată indiferent de natura cauzei, situaţia sau faza la care s-a ajuns în cercetarea acesteia.

Principiile planificării activităţii de urmărire penală sunt reguli specifice doar ale acestei activităţi şi nu trebuie confundate cu principiile fundamentale ale criminalisticii, cu atât mai mult, cu cele generale ale procesului penal, deşi este vorba de sisteme funcţional corelate.

În literatura de specialitate s-au exprimat puncte de vedere diverse asupra numărului, chiar şi a conţinutului acestor principii. Majoritatea autorilor, ceea ce confirmă şi practica de cercetare a infracţiunilor, consideră că principalele reguli cărora trebuie să corespundă un plan de urmărire penală sunt: *individualitatea, realitatea* şi *mobilitatea* sau *dinamismul.*

Principiul individualităţii planificării activităţii de urmărire penală presupune ca la elaborarea unui plan de anchetă să se ţină cont de natura şi specificul infracţiunii avute în cercetare, de particularităţile acesteia. Atâta timp cât infracţiunea reprezintă un eveniment individual prin mijloacele şi metodele de comitere, individualitatea persoanelor implicate, împrejurările de timp şi de loc în care s-a activat, scopul urmărit, planificarea trebuie să se efectueze individual pentru fiecare cauză în parte. Chiar dacă pornim de la aceea că unele infracţiuni, după caracterul săvârşirii, sunt specifice anumiţilor autori, fenomen exploatat pe larg în criminalistică la identificarea făptuitorilor, cercetarea unei fapte concrete nu poate să se desfăşoare după un plan-şablon, deoarece în fiecare caz aparte împrejurările, ce constituie obiectul probaţiunii, vor fi diferite şi, respectiv, activităţile necesare pentru stabilirea lor. Modul de operare, după cum este bine cunoscut, reprezintă doar unul din elementele, fie şi dintre cele mai principale, ale obiectului probaţiunii.

Principiul individualităţii impune organului de urmărire penală o atitudine creatoare faţă de problemele pe care le ridică cercetarea cauzei şi, în consecinţă, depăşirea primitivismului şi a rutinei care, cu tot regretul, sunt încă frecvente în practica unor funcţionari ai organelor de urmărire penală.

Principiul realităţii planificării activităţii de urmărire penală are în vedere, în primul rând, intuirea sarcinilor care decurg obiectiv din versiunile elaborate şi, în al doilea rând, prevederea în plan a activităţilor realizabile din punctul de vedere al posibilităţilor de care dispune la moment teoria şi practica criminalistică şi organul respectiv. Elaborarea versiunilor implică, pe lângă formularea presupunerilor, un proces de analiză logică în vederea determinării problemelor necesare a fi clarificate pentru confirmarea sau infirmarea acestora, respectiv, a sarcinilor activităţii de cercetare. Pentru fiecare sarcină în plan se vor prevedea activităţi de urmărire penală, care să fie realizabile. În caz contrar, planul va avea un caracter abstract, ireal şi deci va fi inaplicabil.

Principiul mobilităţii, cunoscut şi sub denumirea de *principiul dinamismului,* reprezintă a treia regulă, potrivit căreia planul de cercetare penală trebuie să fie adaptabil la situaţiile modificabile ale cercetării cauzei. De regulă, planul activităţii de cercetare a unei infracţiuni se întocmeşte în baza datelor limitate de care dispune organul de anchetă la etapa incipientă de cercetare. La această etapă nu pot fi prevăzute toate versiunile posibile şi acţiunile care trebuie întreprinse. Un atare plan poate direcţiona activitatea de urmărire penală doar temporar, pentru o anumită etapă a cercetărilor. În raport cu diversele aspecte apărute, el va fi renovat prin formularea unor versiuni noi, a altor probleme de rezolvat şi, în consecinţă, a unor activităţi suplimentare de cercetare. Sunt frecvente cazurile în care rezultatele unei activităţi procedurale impun efectuarea altor operaţiuni, neprevăzute în planul iniţial. Nu sunt excluse situaţiile în care materialul probatoriu obţinut să reclame o altă direcţionare a anchetei penale şi deci modificarea planului până la înlocuirea celui iniţial cu un altul „care să orienteze urmărirea pe această nouă cale"[1]. De aici decurge obligaţia organului de urmărire penală de a completa şi a desăvârşi planul de cercetare, astfel ca toate împrejurările faptei să fie stabilite la timp şi în mod complet[2].

În activitatea de urmărire penală se aplică trei forme de planificare: *planificarea cercetării unei fapte în ansamblu, planificarea operaţiilor tactice* şi *planificarea activităţilor de urmărire penală.*

Planificarea cercetării unei fapte penale, în ansamblu, cuprinde:

– Determinarea sarcinilor activităţii în funcţie de natura faptei şi prevederile legale. Într-o cauză penală, potrivit art.96-97 al Cod.proc.pen. al Republicii Moldova, se cer dovedite fapta şi împrejurările de fapt, inclusiv locul, timpul, modul şi împrejurările în care s-a activat; făptuitorul, vinovăţia şi responsabilitatea acestuia; circumstanţele agravante şi atenuante ale faptei; prejudiciile, caracterul şi gravitatea acestora, alte fapte şi împrejurări în măsură să influen-

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica (tactica),* Iaşi, 1986, p. 10; М. Шалимов, *Принципы планирования расследований, // Криминалистика.* Moscova, 1979, p. 263.

[2] И. Пантелеев, *Принципы планирования расследований // Криминалистика,* Moscova, 1993, p. 85.

ţeze răspunderea şi stabilirea pedepsei, cum ar fi, de exemplu, caracteristica făptuitorului, comportarea victimei, antecedentele penale ş.a.

Elementele enunţate ale obiectului probaţiunii se vor concretiza în planul de cercetare în funcţie de conţinutul versiunilor elaborate prin formularea întrebărilor la care urmărirea penală trebuie să dea răspuns.

Este evident că întrebările şi deci sarcinile ce configurează planul de cercetare diferă nu numai de la o categorie de infracţiuni la alta, dar şi de la un caz la altul, chiar dacă se atribuie la aceeaşi categorie. Întotdeauna însă planul trebuie să prevadă clarificarea următoarelor aspecte prevăzute de aşa-numita „formula celor 7 întrebări", şi anume, ce faptă penală s-a comis, unde a avut loc, când a fost săvârşită, modul înfăptuirii, cine este autorul, scopul urmărit de făptuitor, cine a avut de suportat urmările infracţiunii; stabilirea măsurilor procesuale şi extraprocesuale ce urmează a fi efectuate în vederea reţinerii făptuitorului, curmării activităţii sale infracţionale şi administrării probelor necesare justei soluţionări a cauzei.

În plan se vor prevedea activităţile de urmărire penală şi posibilitatea efectuării lor la nivelul tactic adecvat. În acest scop se va preciza ordinea, locul şi procedeele tactice, prin a căror aplicare activităţile planificate să se desfăşoare cu succes. În cazul cercetării în echipă, aceste probleme trebuie să fie consultate cu membrii acesteia sau a grupului operativ.

– Specificarea termenelor de realizare a activităţilor de urmărire penală, precizarea persoanelor concrete învestite cu efectuarea acestora. Ofiţerul de urmărire penală va determina forţele şi mijloacele de care dispune la moment, dar şi posibilităţile folosirii lor în mod eficient. Termenele efectuării activităţilor prevăzute în plan pot fi stabilite cu aproximaţie (de exemplu, în aprilie, în prima jumătate a lunii iunie etc.) sau în mod precis (bunăoară, la ora 7, pe data de 10 iunie).

Planificarea operaţiilor tactice şi a activităţilor de urmărire penală au, de regulă, aceeaşi structură: determinarea scopului, specificarea ordinii şi a timpului efectuării, a forţelor şi mijloacelor necesare. Firește, conţinutul planului acestor activităţi este în funcţie de natura cauzei, dar şi de specificul activităţii de urmărire penală. Unul va fi conţinutul planului ascultării învinuitului şi altul cel al reconstituirii.

Activitatea de planificare se materializează într-un plan scris, care poate avea cele mai diverse forme – de la o schiţare a activităţilor ce urmează a fi efectuate în cazurile simple, de exemplu, în cazul unui act de huliganie, până la combinaţii de scheme, sisteme de fişe, tabele grafice ş.a., în cazuri complicate, cu un număr mare de învinuiţi, de acte infracţionale sau episoade. Unica cerinţă care trebuie respectată, indiferent de forma planului, rezidă în faptul ca el să cuprindă toate elementele planificării menţionate mai sus: versiunea, problemele ce urmează a fi elucidate în legătură cu fiecare versiune, operaţiile tactice şi activităţile de

urmărire, prin a căror efectuare se prevede verificarea versiunilor şi determinarea împrejurărilor faptei, termenele şi persoanele executante.

Cea mai curentă formă a planului de cercetare, predominantă în literatura de specialitate şi frecvent folosită în practică, se realizează după următorul model (tab. 10):

Tabelul 10

Nr.	Versiunea	Probleme ce trebuie soluţionate	Activităţile procedurale, alte măsuri de urmărire penală	Data şi ordinea executării	Persoanele care execută	Observaţii

Dacă se efectuează cercetarea în echipă, planificarea ia altă amploare. În paralel cu planul de bază elaborat de persoana autorizată să dirijeze întreaga activitate de cercetare, se vor întocmi planuri individuale pentru fiecare membru al echipei. Conţinutul acestora este în funcţie de sarcinile atribuite membrilor echipei: verificarea unei sau a mai multor versiuni, cercetarea unui sau a unor episoade, a tuturor împrejurărilor referitoare la activitatea infracţională a unuia dintre învinuiţi. În cazul în care activitatea criminală a cuprins diverse localităţi sau teritorii, acţiunile membrilor echipei de cercetare se vor desfăşura după criterii teritoriale.

În cauzele complexe, cu un grad sporit de dificultate, un număr mare de participanţi şi cu multiple infracţiuni săvârşite, la planul de cercetare penală, elaborat pentru întreaga cauză, se pot anexa fişe pentru fiecare învinuit, care conţin date despre faptele săvârşite, problemele ce urmează a fi elucidate, ordinea şi modalităţile de rezolvare, scheme privind structura grupei infracţionale şi a relaţiilor dintre membrii acesteia, grafice referitoare la efectuarea unor activităţi de cercetare, cum ar fi: reţinerea şi prezentarea spre recunoaştere, percheziţia, ascultarea învinuiţilor ş.a.

§ 4. Aspecte tactice privind corelarea activităţii organului de urmărire penală cu cea a serviciilor operative în cadrul cercetării faptelor penale

Una din condiţiile indispensabile descoperirii la timp şi cercetării sub toate aspectele a faptelor penale constă în organizarea unei colaborări fructuoase a organelor de urmărire penală cu alte structuri statale învestite prin lege să contribuie la combaterea infracţiunilor, în special cu serviciile operative ale ministerelor de Interne şi Securităţii Naţionale. Colaborarea acestor organe, ca formă specifică de interacţiune, adică de a activa în comun la descoperirea

şi cercetarea infracţiunilor, se impune de necesitatea corelării mijloacelor şi metodelor de lucru ale structurilor menţionate, conjugării competenţelor care acestea le posedă.

Ofiţerii de urmărire penală sunt învestiţi să desfăşoare diverse activităţi procedurale (cercetarea la faţa locului, percheziţia, ascultarea învinuitului şi a martorilor, prezentarea spre recunoaştere ş.a.) în vederea determinării pe baze de probe a faptei şi a autorului acesteia. La rândul lor, organele autorizate cu funcţii operative dispun de mijloace şi forţe care fac posibilă supravegherea activă a persoanelor susceptibile de a comite infracţiuni, reţinerea făptuitorilor în flagrant delict, stabilirea diverselor surse de informaţii probante, inclusiv a martorilor oculari şi a mijloacelor materiale de probă ascunse etc. Posibilităţile organelor operative au crescut esenţial datorită desăvârşirii bazei legale şi materiale a activităţii respective, aplicării pe scară largă a datelor din cartotecile de evidenţă criminalistică şi informare operativă.

Întrunirea mijloacelor, forţelor şi inteligenţei de specialitate proprii celor două organe, oarecum autonome pe plan funcţional şi administrativ, este în măsură să ridice esenţial randamentul activităţii lor şi, în consecinţă, capacitatea de a combate fenomenul infracţional.

Interacţiunea organelor de urmărire penală cu cele de investigare operativă are la bază următoarele principii:

1. Principiul legalităţii, care prevede ca activitatea în comun a acestor organe să se desfăşoare în conformitate cu prevederile legislaţiei procesual-penale în vigoare. În cazurile în care urmărirea penală este obligatorie, organul de investigare operativă, în conformitate cu art.273 al Cod proc.pen. al Republicii Moldova, întreprinde măsuri pentru descoperirea şi fixarea probelor, reţinerea făptuitorului şi, din însărcinarea procurorului sau ofiţerului de urmărire penală, efectuează acţiuni de căutare. La solicitarea acestora, organul de investigare operativă este obligat să participe la efectuarea activităţilor de urmărire penală şi, prin aceasta, să asigure eficienţa lor.

2. Principiul organizării judicioase a interacţiunii, care presupune ca activitatea în comun să fie planificată aparte sau prevăzută în mod concret în planul de cercetare a cauzei. Sarcinile organului de investigare operativă trebuie să fie riguros delimitate, astfel ca el să-şi poată realiza pe deplin potenţialul profesional. Nu poate fi acceptată practica încadrării lucrătorilor operativi în echipa de cercetare doar pentru a pune pe seama lor efectuarea unor activităţi procedurale de importanţă redusă, cum ar fi: ascultarea unor martori, ridicarea de obiecte şi documente, obţinerea modelelor de comparaţie necesare pentru efectuarea expertizei, punerea la curent a învinuitului cu materialele cauzei ş.a.

3. Principiul superiorităţii organului de urmărire penală în organizarea şi direcţionarea activităţii organelor de investigare operativ, încadrate în echipa de cercetare. Având întreaga responsabilitate cu privire la cercetarea faptei, organul

învestit cu cercetarea cauzei coordonează activitatea participanţilor la proces şi apreciază rezultatele activităţii lor. Datele obţinute pe cale extraprocesuală, considerate de el inutile sau contradictorii faptelor stabilite prin mijloace procesuale, vor fi respinse fără a proceda la formalităţi procesuale.

4. Principiul independenţei organului de investigare operativă de a alege metodele şi mijloacele de realizare a sarcinilor ce ţin de competenţa sa. Organul de urmărire penală, în mod autonom sau cu participarea organului respectiv, va contura problemele ce pot fi rezolvate pe cale operativă, el însă nu poate decide asupra procedeelor specifice la care va apela organul de investigare operativă.

Formele de interacţiune, de conlucrare a organului de urmărire penală cu serviciile operative depind de natura şi caracterul faptei în curs de cercetare. În cazurile infracţiunilor evidente, când s-a activat deschis, probele fiind la suprafaţă, organul de urmărire penală apelează la poliţie, solicitându-i doar ajutorul necesar pentru menţinerea ordinii pe parcursul cercetării la faţa locului, percheziţiei, reconstituirii şi experimentului, efectuării altor activităţi de urmărire penală. Dimpotrivă, la cercetarea infracţiunilor grave, săvârşite în mod tainic, după cum sunt, de obicei, majoritatea omuciderilor, violurilor, actelor de corupţie, sustragerilor din patrimoniul public, tâlhăriilor, furturilor, conlucrarea cu organele operative ia cu totul altă amploare şi nu poate fi ignorată decât în detrimentul aflării adevărului.

Cel mai frecvent utilizate forme de conlucrare a organului de urmărire penală cu serviciile operative sunt:

1) Deplasarea în comun la locul săvârşirii faptelor grave în vederea cercetării lui complete şi sub toate aspectele, descoperirii şi fixării mijloacelor materiale de probă, obţinerii datelor necesare pentru urmărirea şi reţinerea făptuitorilor pe „urmele calde" ale infracţiunii.

Odată sesizat asupra unei atare infracţiuni, organul de urmărire penală precizează componenţa echipei de cercetare, care include unul sau mai mulţi lucrători operativi, specialistul criminalist, chinologul cu câinele dresat şi, dacă există cadavre, medicul legist.

Lucrătorii operativi întreprind, la faţa locului, acţiuni de audiere a martorilor oculari, stabilesc, în baza declaraţiilor acestora, semnalmentele făptuitorilor, direcţia şi modul de retragere a lor de la locul faptei. În urma cercetării în prealabil a urmelor şi a mijloacelor materiale de probă, specialistul poate prezenta informaţii privind modul de operare, mijloacele şi instrumentele folosite, locul de pătrundere şi retragere a făptuitorului de la faţa locului, precum şi anumite date caracteristice (fizice, profesionale) ale lui, toate acestea pentru a fi folosite la organizarea lucrărilor de căutare a făptuitorului pe „urmele calde" ale infracţiunii.

Această formă de conlucrare poate continua şi după stabilirea făptuitorului, chiar până la soluţionarea definitivă a cauzei.

2) Împuternicirea organului de investigare operativă cu efectuarea unor operaţiuni şi activităţi de urmărire penală în vederea stabilirii anumitor împrejurări ale infracţiunii avute în cercetare. Legea (art. 57 Cod proc.pen.) obligă organul operativ să întreprindă măsurile cerute, dar nu specifică situaţiile în care se poate apela la această formă de conlucrare şi nici activităţile procedurale cu a căror efectuare el poate fi însărcinat. Menţionăm, în această ordine de idei, că împuternicirea organelor operative de a face cercetări ce ţin de competenţa lor, în cazurile necesare, firește, este întotdeauna oportună. Cu efectuarea de activităţi procedurale, acestea fiind de competenţa ofiţerului de urmărire penală, organul de investigare operativă poate fi însărcinat doar în anumite cazuri, cum ar fi, de exemplu, efectuarea concomitentă a percheziţiilor (percheziţii în grup), ascultarea unui grup de martori, ridicarea de obiecte amplasate în locuri diferite ş.a.

3) Antrenarea colaboratorilor serviciilor operative la efectuarea unor activităţi de urmărire penală dificile sau cu un grad înalt de complexitate, cum ar fi percheziţia, cercetarea locului faptei şi a împrejurimilor acestuia, prezentarea spre recunoaştere după caracteristicile funcţional-dinamice, reţinerea ş.a. Organul operativ acorda organului de urmărire penală ajutor în vederea creării condiţiilor optime pentru desfăşurarea activităţii respective sau participă nemijlocit la efectuarea ei.

4) Activitatea corelată a organelor menţionate asupra cauzelor, a căror cercetare a fost suspendată conform prevederilor art. 287-288 al Cod proc.pen. în vigoare, deoarece nu a fost stabilit făptuitorul sau locul aflării acestuia. Suspendarea urmăririi penale nu înseamnă încetarea tuturor activităţilor în cauza respectivă. Urmează căutarea infractorului după un plan întocmit în comun de ofiţerul de urmărire penală şi colaboratorul serviciului operativ, însărcinat cu această activitate.

CAPITOLUL 2
TACTICA EFECTUĂRII CERCETĂRII LA FAȚA LOCULUI

§ 1. Noțiunea, importanța și sarcinile cercetării la fața locului

Activitatea infracțională, reprezentând, în fond, o formă aparte de interacțiune a omului cu mediul, în majoritatea cazurilor este însoțită de producerea anumitor modificări în ambianța locului infracțiunii, cunoscute în teoria și practica criminalistică sub denumirea de *urme ale infracțiunii.* Reflectând în mod obiectiv activitatea persoanelor implicate în comiterea actului ilicit, urmele infracțiunii constituie elemente de înaltă valoare probantă, nu de puține ori unice, în măsură să asigure stabilirea adevărului în procesul penal.

În vederea folosirii urmelor lăsate în legătură cu săvârșirea infracțiunii în procesul de probațiune, legislația procesual-penală în vigoare prevede efectuarea de către organul de urmărire penală a unui act de investigare, numit *cercetarea la fața locului.* Astfel, potrivit art.118 al Cod proc.pen., organul de urmărire penală efectuează la fața locului cercetarea locului faptei și a împrejurimilor acestuia, a încăperilor, obiectelor și documentelor în vederea descoperirii urmelor infracțiunii, determinării situației de ansamblu, a modului și împrejurărilor în care s-a comis fapta penală. Actul de cercetare se desfășoară cu participarea unor specialiști competenți în materie și se încheie cu un proces-verbal de cercetare (art. 124 Cod proc.pen.). În ceea ce privește cercetarea la fața locului, legea prevede efectuarea diverselor lucrări (fotografii, desene, schițe) de reproducere și fixare a tabloului de ansamblu al locului respectiv, a urmelor și obiectelor ce prezintă interes pentru cauză.

Din cele de mai sus rezultă că *cercetarea la fața locului reprezintă activitatea procedurală, al cărei conținut îl constituie examinarea nemijlocită de către organul de urmărire penală a unui teren deschis ori a unei încăperi, în care a avut loc fapta sau în perimetrul cărora s-au manifestat consecințele ei, a obiectelor ce alcătuiesc ambianța acestora, în vederea descoperirii, fixării și ridicării urmelor infracțiunii și a altor mijloace materiale de probă necesare stabilirii naturii infracțiunii, identificării făptuitorului, a modului și împrejurărilor în care s-a activat.*

Astfel percepută, cercetarea la faţa locului prezintă o seamă de elemente caracteristice, care o disting de alte activităţi procedurale desfăşurate pentru cercetarea unei cauze penale.

În primul rând, cercetarea la faţa locului constituie o activitate de urmărire penală *iniţială*, în sensul că, de regulă, precede în timp alte acte de urmărire penală[1]. Cercetarea actelor de omor începe cu cercetarea la faţa locului, tâlhărie, furt, precum şi a tot felul de accidente (de circulaţie, de muncă ş.a.), al căror caracter penal urmează a fi stabilit. Efectuarea acestei activităţi la etapa iniţială de cercetare este impusă de necesitatea obţinerii de date probante de natură să conducă la orientarea investigaţiilor[2]. Practica organelor de urmărire penală demonstrează cu certitudine că datele obţinute în urmă cercetării la faţa locului constituie punctul de reper, determină direcţia în care se vor desfăşura cercetările.

În al doilea rând, cercetarea la faţa locului este o activitate *imediată şi insubstituibilă*. Realizarea neîntârziată a cercetării este o condiţie indispensabilă fixării şi examinării urmelor şi a altor surse materiale de probă. Orice întârziere în timp a activităţii de investigare este în defavoarea cercetărilor ulterioare a cauzei, deoarece, între timp, la locul faptei pot surveni modificări de natură să ducă la pierderea parţială sau totală a mijloacelor materiale de probă.

Cercetarea la faţa locului este o măsură de neînlocuit, deoarece martorii, victima, bănuitul sau învinuitul pot oferi organului de urmărire date cu privire la situaţia de la faţa locului. Dar acestea nu pot substitui constatările bazate pe date obţinute prin contact direct, pe perceperea nemijlocită de către organul respectiv a consecinţelor actului ilicit, a stării de fapt de la faţa locului şi a poziţiei obiectelor ce constituie ambianţa locului faptei.

În fine, cercetarea la faţa locului, după cum se susţine, pe bună dreptate, în literatura de specialitate, reprezintă o *activitate investigaţională*.[3] Desfăşurarea acesteia presupune realizarea unor acte de studiu bazate atât pe forma empirică, cât şi pe cea raţională de cunoaştere. Formularea unor constatări reale privind situaţia la faţa locului reclamă aplicarea tuturor formelor de investigare — de la observarea directă a ambianţei locului respectiv până la examinarea obiectelor ce o constituie prin măsurare, comparare, analiză, sinteză, descriere etc. Fixarea mecanică a obiectelor din spaţiul în care s-a desfăşurat infracţiunea, formă întâlnită adeseori în practica ofiţerilor de urmărire penală, chiar şi a procurorilor

---

[1] A. Ciopraga, I. Iacobuţă, *Criminalistica,* Iaşi, 1997, p. 239.

[2] V. Berchesan, C. Pletea, I. Sandu, *Cercetarea la faţa locului // Tratat de tactică criminalistică,* Craiova, 1992, p. 30.

[3] В. Колмаков, *Следственный осмотр.* Moscova, 1969, p. 54; Д. Рассейкин, *Осмотр места происшествия и трупа при расследовании убийств,* Saratov, 1967, p. 12; V. Berchesan, C. PIetea, I. Sandu, *Cercetarea la faţa locului // Tratat de tactică criminalistică,* Craiova, 1992, p. 30.

mai puţin experimentaţi, este inutilă stabilirii adevărului. Este incontestabilă afirmaţia potrivit căreia pentru organul de urmărire penală cercetarea la faţa locului trebuie să reprezinte un adevărat examen de probitate ştiinţifică.[1]

Formula „faţa locului" semnifică locul în perimetrul căruia s-a desfăşurat activitatea infracţională, precum şi cel în care s-au manifestat consecinţele acesteia. Or, locul săvârşirii infracţiunii şi locul descoperirii urmărilor ei nu întotdeauna coincid. Astfel, în cazul unei infracţiuni de omor, cadavrul poate fi descoperit cu totul în alt loc decât cel în care a fost suprimată viaţa victimei. Anumite bunuri materiale pot fi sustrase dintr-un loc şi depozitate sau abandonate în alt loc.

Locul faptei, respectiv locul de cercetat, diferă de la caz la caz, în funcţie de natura faptei, de modul şi împrejurările în care s-a activat, precum şi de scopul urmărit. În majoritatea cazurilor, el se prezintă sub una dintre următoarele variante:

a) încăperea sau porţiunea de teren în perimetrul căreia s-au desfăşurat anumite acţiuni de pregătire în vederea săvârşirii infracţiunii (fabricarea armei, a unui instrument de spargere, întocmirea de acte false ş.a.);

b) încăperea sau locul deschis unde s-a produs fapta (omuciderea, furtul, accidentul de circulaţie, incendiul etc.);

c) împrejurimile locului faptei în cadrul cărora se pot afla urme sau obiecte purtătoare de semne ale infracţiunii;

d) încăperea sau porţiunea de teren deschis unde au fost tăinuite cadavrul, bunurile sustrase ori unde se ascunde făptuitorul.

Prin prisma celor expuse, cercetarea la faţa locului se dovedeşte a fi una dintre cele mai complexe activităţi de urmărire penală, activităţi ale cărei rezultate adeseori influenţează în mod direct cercetarea şi, în consecinţă, soluţionarea cauzei penale. Importanţa acestei activităţi se manifestă pe multiple planuri.

În primul rând, prin deplasarea la faţa locului organul de cercetare ia cunoştinţă de tabloul de ansamblu şi împrejurările în care a avut loc fapta, aceasta oferindu-i posibilitatea de a raţiona cu categorii reale la interpretarea situaţiei de fapt, valorificarea informaţiei obţinute în urma realizării actelor de urmărire penală.

În al doilea rând, prin realizarea unui studiu minuţios al urmelor infracţiunii şi obiectelor, într-o măsură sau alta, exploatate în timpul comiterii actului ilicit, a poziţiei şi stării acestora, organul judiciar poate obţine date probante indispensabile elaborării celor mai judicioase versiuni, şi în acest mod, să orienteze corect de la bun început activitatea de cercetare. Rezultatele cercetării la faţa locului, în ipoteza în care această activitate este efectuată neîntârziat şi în mod eficient, servesc, după cum s-a menţionat, nu numai la elaborarea celor mai

[1] L. Cârjan, M. Chiper, *Criminalistica: tradiţie şi modernism*, Bucureşti, 2009, p. 271.

posibile versiuni, ci şi pentru realizarea unui program adecvat de verificare a acestora – a planului de cercetare a faptei.

În sfârşit, cercetarea la faţa locului prezintă importanţă prin faptul că asigură colectarea probelor materiale ale infracţiunii, punând, totodată, în evidenţă şi alte surse de informaţii probante. În practică s-a demonstrat că locul în care făptuitorul şi-a desfăşurat activitatea infracţională sau unde s-au produs consecinţele ei constituie sursa celor mai diverse şi valoroase probe privind fapta şi autorul acesteia. Descoperirea, fixarea şi interpretarea corectă a materialului probatoriu la faţa locului reprezintă condiţia esenţială pentru soluţionarea perfectă a cauzelor penale, în special a celor cu caracter violent. Pe parcursul cercetării la faţa locului pot fi, de asemenea, stabilite persoanele care au fost martori ai faptei săvârşite sau cunosc anumite împrejurări ale acesteia.

Natura şi împrejurările în care a avut loc infracţiunea sau fapta, al cărei caracter penal rămâne necunoscut, modul în care făptuitorul a săvârşit actul infracţional, atribuie locului faptei caracteristici particulare, impunând activităţii de cercetare la faţa locului obiective diferite[1]. Totodată, şi aceasta s-a confirmat de vasta practică a organelor de urmărire penală, cercetarea la faţa locului trebuie să rezolve o serie de sarcini ce vizează obiectul probaţiunii, indiferent de natura infracţiunii, împrejurările şi modul în care s-a activat.

În situaţia în care cercetarea la faţa locului este efectuată neîntârziat şi calitativ, organul învestit cu efectuarea ei, în baza unui studiu consecvent şi cu raţiune a modificărilor parvenite în urma actului ilicit, se va strădui să determine:

a) *Natura juridică a faptei.* Tabloul de ansamblu al locului cercetat, obiectele prezente sau lipsă, urmele lăsate prin desfăşurarea activităţii infracţionale, starea obiectului material al infracţiunii pot conduce la stabilirea, uneori în mod categoric, a naturii faptei (moarte naturală, omor, sinucidere, accident). E de menţionat, în această ordine de idei, că decizia privind natura faptei nu trebuie să fie pripită, cu atât mai mult premeditată. Situaţia de fapt de la faţa locului poate, între timp, suporta modificări de natură să conducă la concluzii eronate cu privire la fapta comisă. Aşa cum s-a menţionat, locul faptei poate fi disimulat prin diverse înscenări. Dar şi în atare cazuri mecanismul de creare şi amplasare a urmelor, prezenţa acestora, aşa-numitele „împrejurări negative", adică a elementelor de disonanţă între acţiunile desfăşurate la faţa locului şi urmările acestora, oferă organului de urmărire penală posibilitatea stabilirii, fie sub o formă mai mult ori mai puţin prezumtivă, naturii faptei.

b) *Locul şi timpul în care a fost comisă fapta.* Precum s-a subliniat, locul cercetat nu întotdeauna coincide cu cel în care s-a desfăşurat activitatea infracţională. Cadavrul poate fi descoperit şi cercetat cu totul în alt loc decât cel în care a fost suprimată viaţa victimei. Cu situaţia respectivă, organele de urmărire

[1] В. Колмаков, *Следственный осмотр,* Moscova, 1969, p. 61.

penală se confruntă ori de câte ori autorul infracţiunii îndepărtează cadavrul de la locul unde s-a săvârşit actul de omor. Locul furtului şi cel în care au fost descoperite bunurile sustrase se cercetează aparte.

Din perspectiva criminalistică, cunoaşterea locului unde s-a consumat activitatea infracţională are importanţă, înainte de toate, pentru organizarea cercetării lui în vederea identificării şi fixării urmelor infracţiunii, a altor mijloace materiale de probă ce pot fi valorificate în scopul stabilirii adevărului.

Locul săvârşirii infracţiunii, coinciderea sau necoinciderea acestuia cu locul reclamat se determină în baza fixării şi examinării căilor de pătrundere a făptuitorului acolo, deplasării şi ieşirii lui, a urmelor de picioare, mijloacelor de transport, a petelor de sânge, fragmentelor de ţesuturi ş.a. O importanţă deosebită, în acest sens, au împrejurările negative, urmele ce nu se încadrează logic în situaţia de la locul cercetat. De exemplu, cadavrul găsit la marginea drumului, în apropierea nemijlocită a unei localităţi urbane are leziuni corporale grave provocate cu un obiect ascuţit în regiunea abdominală. Deşi îmbrăcămintea era îmbibată cu sânge, în locul aflării lui s-a constatat o lipsă totală a urmelor de sânge. În schimb, pe haine s-au observat urme de vegetaţie, ciulini, plantă ce nu creştea în locul respectiv şi în împrejurimi. Versiunea că omorul a fost săvârşit în câmp sau pe imaş, în cele din urmă, s-a confirmat. Pe parcursul cercetării locului faptei comise, organul de urmărire trebuie să stabilească timpul săvârşirii ei. Cunoaşterea acestei circumstanţe se impune de necesitatea determinării dacă persoana suspectată a putut sau nu săvârşi infracţiunea, avându-se în vedere posibilitatea acesteia de a se afla în momentul critic la locul faptei. Este cunoscut că majoritatea alibiurilor false se „întemeiază" pe exploatarea factorului de timp. Dacă, de exemplu, când a avut loc fapta ilicită persoana suspectată nu se găsea acolo, se afirmă că ea, în mod obiectiv, nu putea participa la acţiunea criminală. Stabilirea timpului comiterii imfracţiunii oferă organului de cercetare posibilitatea de a urmări în timp activitatea persoanelor implicate şi a stabili pe această cale eventualitatea ajungerii lor la locul faptei, împrejurare de o deosebită semnificaţie la demascarea falsului.

La precizarea timpului săvârşirii infracţiunii de un real folos pot fi înscrisurile de tot felul, biletele de transport, teatru sau cinema şi, firește, urmele, în special cele de sânge, ţesuturi, salivă etc. Se va ţine, de asemenea, cont de ora indicată de ceasul găsit la faţa locului, de filele nerupte ale calendarului, de becul aprins, de draperiile trase, de starea bucatelor de pe masă, de modificările produse de fenomenele naturii (ploaie, zăpadă) etc. În cazul infracţiunilor de omor, a accidentelor de circulaţie sau de muncă, la stabilirea timpului comiterii faptei se va lua în cont şi starea cadavrului (răcirea, deshidratarea şi rigiditatea cadavrică).

c) *Modul în care a fost comisă infracţiunea.* Modul săvârşirii unei fapte penale cuprinde mijloacele şi metodele de pregătire şi realizare a activităţii

infracţionale sau de acoperire a urmărilor acesteia. Alegerea de către făptuitor a unui anumit mod de operare din multitudinea de modalităţi posibile este condiţionată, pe de o parte, de împrejurările şi situaţia în care se activează, iar, pe de altă parte, de deprinderile şi experienţa făptuitorului, inclusiv infracţională.

Stabilirea, la această etapă incipientă a procesului penal, a modului în care s-a activat este importantă din două motive:

1) Pentru determinarea activităţilor care urmează a fi întreprinse operativ în vederea administrării probelor necesare identificării faptei şi a autorului ei. Dispunerea şi efectuarea la timp a percheziţiei, ridicării de obiecte şi documente, a altor activităţi speciale înlesnesc descoperirea şi ridicarea armelor, instrumentelor, mijloacelor de transport şi a altor obiecte folosite sau de care s-ar fi putut face uz la săvârşirea infracţiunii, iar prin verificarea în baza cartotecilor de evidenţă criminalistică a modului de operare se poate restrânge cercul persoanelor suspecte.

2) Pentru încadrarea juridică corespunzătoare a faptei. După cum se ştie, modul, în care se operează, reprezintă o importantă circumstanţă calificativă a mai multor categorii de infracţiuni, în special a celor violente, ca, de exemplu, omorul premeditat (dacă se recurge la cruzime pentru suprimarea vieţii sau la mijloace de natură să pună în pericol viaţa mai multor persoane), furtul şi jaful (săvârşite prin acte de violenţă sau spargere), tâlhăria (săvârşită cu aplicarea armei de foc sau a altor obiecte utilizate în calitate de armă, prin pătrundere în încăpere sau însoţită de violenţă periculoasă pentru viaţa ori sănătatea persoanei păgubaşe) ş.a.

Prin urmare, efectuând cercetarea la faţa locului, organul de urmărire penală trebuie să depună eforturi susţinute pentru determinarea modului în care s-a activat, acesta, pe bună dreptate, reprezentând, în majoritatea cazurilor, punctul de plecare în desfăşurarea activităţii de cercetare.[1] În acest scop se vor studia minuţios obiectele care, într-un mod sau altul, au fost exploatate de către făptuitor sau de alte persoane implicate, urmele lăsate la aplicarea armei, anumitor unelte, instrumente etc. Astfel, în cazul unui furt săvârşit prin spargere, examinarea urmelor de pe obiectele forţate (uşă, fereastră, perete) permite organului de anchetă stabilirea naturii instrumentului utilizat, modul în care acesta a fost aplicat, succesiunea operaţiilor de pătrundere în încăpere şi, în consecinţă, să decidă asupra modului de operare. La infracţiunile contra vieţii şi sănătăţii persoanei, o atenţie sporită se va acorda leziunilor corporale care, deseori, oferă date suficiente pentru o reprezentare exactă a modului în care s-a procedat la suprimarea vieţii sau vătămarea integrităţii corporale.

---

[1] В. Колдин, Н. Полевой, *Информационные процессы и структуры в криминалистике,* Moscova, 1985, p. 7.

d) *Autorul faptei, mobilul şi scopul săvârşirii infracţiunii.* O sarcină deosebit de importantă pe care trebuie să o rezolve cercetarea la faţa locului rezidă în obţinerea de informaţii de natură să contribuie la limitarea cercului de persoane din rândul cărora să se recruteze subiectul infracţiunii[1] şi, în cele din urmă, să asigure identificarea acestuia.

Examinarea minuţioasă a traseului parcurs de infractor, a căilor de pătrundere a acestuia la faţa locului şi de retragere de acolo, a spaţiului în perimetrul căruia s-a epuizat activitatea infracţională, a urmelor instrumentelor şi a mijloacelor de transport folosite, a altor obiecte, cum ar fi, de exemplu, resturile de produse alimentare, mucurile de ţigară, vesela utilizată ş.a., poate conduce la stabilirea numărului persoanelor participante, tipologia acestora (sexul, vârsta, forţa, deprinderile etc). Urmele de mâini, de picioare, de dinţi, de sânge, spermă, salivă asigură identificarea directă a persoanelor care le-au produs. Nu vor fi trecute cu vederea nici microurmele de îmbrăcăminte etc.

Valorificarea datelor obţinute, datorită cercetării la faţa locului, poate conduce la delimitarea *motivului şi scopului infracţional.* De exemplu, în cazul unui omor, despre scopul urmărit se poate judeca după modificările materiale şi starea bunurilor aparţinând victimei (buzunarele îmbrăcămintei întoarse, actele rupte, uşile dulapurilor şi sertarelor deschise, obiecte aruncate în dezordine etc.). Lipsa unor atare modificări poate avea două explicaţii: omorul a fost săvârşit din alte motive decât cele de acaparare (răzbunare, ascunderea altei infracţiuni, gelozie) sau că făptuitorul urmăreşte interese materiale mai îndepărtate, ca, de exemplu, obţinerea de drepturi succesoriale, înlesniri contractuale ş.a.).

Trebuie însă avute în vedere eventualele înscenări la care infractorii experimentaţi recurg adeseori pentru ascunderea adevăratelor motive şi a scopului infracţiunii. Practica cunoaşte multe cazuri în care se încearcă derutarea urmăririi penale prin diverse înscenări (accidente sau fapte nesancţionate penal).

e) *Identitatea şi calitatea victimei.* Cunoaşterea victimei şi a calităţii acesteia are importanţă, înainte de toate, pentru orientarea activităţii de cercetare, deoarece, în majoritatea cazurilor, personalitatea ei reprezintă punctul de plecare în activitatea logică de elaborare şi verificare a versiunilor privind motivul şi eventualul scop urmărit de făptuitor. După relaţiile, funcţiile şi îndeletnicirile victimei se pot delimita până la un cerc îngust persoanele suspectate de comiterea infracţiunii, determina desfăşurarea activităţilor procesuale şi extraprocesuale necesare reţinerii acestora.

Totodată, cunoaşterea, sub toate aspectele, a victimei, a stării acesteia, în general, şi anterior momentului agresiunii, în special, asigură încadrarea juridică a faptei, avându-se în vedere circumstanţele agravante prevăzute în legislaţia penală în vigoare (femeie însărcinată, persoană dependentă, bolnavă sau din alte

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica: tratat de tactică,* Iaşi, 1996, p. 40.

motive aflată în stare de neputinţă, sau care se găseşte în momentul agresiunii în îndeplinirea anumitor funcţii de serviciu sau publice)[1].

De regulă, stabilirea identităţii victimei şi, pe această cale, a calităţii ei, nu reprezintă dificultăţi mari, cu excepţia cazurilor în care persoanele cointeresate au întreprins măsuri de disimulare prin denaturarea (deteriorarea) exteriorului victimei în viaţă, dezmembrarea şi desfigurarea cadavrului, cazuri, de altfel, nu atât de frecvente.

La faţa locului, date referitoare la persoana victimei şi la calităţiile sale se obţin prin examinarea urmelor, a obiectelor şi documentelor existente, dar şi în baza convorbirilor cu persoanele prezente. În ceea ce priveşte cadavrele necunoscute, în vederea identificării lor se aplică mai multe metode, la care ne vom referi, în mod special, în capitolul consacrat cercetării omorului. Aici menţionăm doar metoda prezentării cadavrului spre recunoaştere, care, de regulă, se realizează concomitent sau imediat după finalizarea cercetării locului unde a fost descoperit.

f) Alte *împrejurări în care s-a comis infracţiunea*. În raport cu natura faptei, cercetarea la faţa locului va urmări, de asemenea, stabilirea efectelor dăunătoare ale infracţiunii sau ale faptei, al cărei caracter penal urmează a fi stabilit, şi a factorilor care au cauzat sau au favorizat declanşarea acestora, a altor împrejurări de fapt de natură să contribuie la realizarea în mod conştiincios a măsurilor profilactice[2] în conformitate cu cerinţele legislaţiei procesual-penale în vigoare (art. 96 Cod proc.pen.).

Realizarea acestei sarcini de către organul abilitat cu cercetarea faptei se bazează, pe de o parte, pe analiza elementelor materiale ale locului investigat (starea pazei, a sistemelor de încuiere şi semnalizare, a modului de înregistrare a operaţiilor valutare etc), iar, pe de altă parte, pe constatările privind modul, timpul şi alte circumstanţe în care s-a desfăşurat activitatea infracţională.

Din cele menţionate reiese că, în urma cercetării la faţa locului, organul învestit cu efectuarea acestei acţiuni va căuta răspunsuri la întrebările care, dintotdeauna, constituie sarcini ale activităţii de urmărire penală: ce, unde, când, cine, cum, asupra cui, cu ce scop.

§ 2. Principiile tactice privind cercetarea la faţa locului

Pentru ca cercetarea la faţa locului să se desfăşoare eficient, este necesar să fie înfăptuită conform următoarelor principii tactice:

1. *Principiul operativităţii,* care presupune efectuarea cercetării imediat ce activitatea infracţională s-a epuizat şi făptuitorul a părăsit locul infracţiunii.

---

[1] S. Brînză, *Infracţiuni contra vieţii, sănătăţii şi demnităţii persoanei,* Chişinău, 1999, p. 50 ş.a.

[2] В. Колмаков, *Следственный осмотр,* Moscova, 1969, p. 65; A. Ciopraga, *Criminalistica: Tratat de tactică,* Iaşi, 1996, p. 36-40.

Cercetarea fără întârziere a locului faptei asigură descoperirea şi valorificarea probelor materiale ale infracţiunii înainte ca acestea să fie distruse sau să suporte modificări. Practica organelor de urmărire penală demonstrează că cercetarea întârziată a locului faptei reduce esenţial eficacitatea acestei activităţi, implicit, şansa descoperirii la timp şi cercetarea completă a infracţiunii. În cazul infracţiunilor violente (omor, furt, tâlhărie) sau al accidentelor, cercetarea în mod operativ a locului faptei se impune şi de necesitatea orientării cercetării faptei, inclusiv în baza elaborării, potrivit datelor obţinute, a celor mai reale versiuni privind natura, împrejurările şi autorul faptei[1].

Principiul operativităţii cercetării la faţa locului se realizează prin reducerea la minimum a timpului necesar pentru deplasarea la locul faptei reclamate şi, prin urmare, depinde de nivelul de organizare a activităţii de urmărire penală. Acolo unde există un sistem bine pus la punct de informare şi coordonare a organelor statale competente în luptă cu criminalitatea, unde sunt formate şi funcţionează în regim permanent echipe specializate în stare să se deplaseze în mod urgent la faţa locului, asigurate cu unităţi de transport şi având în dotare tehnica criminalistică necesară, deplasarea la faţa locului sub aspect temporar este ireproşabilă.

2. *Principiul conducerii unice a activităţii de cercetare.* Cercetarea la faţa locului este o activitate procedurală la efectuarea căreia participă mai multe persoane. Legea prevede că dacă la faţa locului a fost descoperit un cadavru, cercetarea lui se exercită cu participarea specialistului în domeniul medicinei (art. 120 Cod proc.pen.). În anumite cazuri, ofiţerul de urmărire penală poate include în echipa de cercetare specialistul criminalist, în scopul cercetării la nivelul cuvenit a urmelor infracţiunii, specialistul tehnic, pentru a cerceta locul unui accident. În echipă pot fi angajaţi colaboratori ai poliţiei cu funcţii operative sau de menţinere a ordinii. În cazuri extraordinare (omucidere, accidente catastrofale ş.a.), la faţa locului se pot deplasa persoane responsabile sus-puse (comisarul, procurorul, conducătorul organului de urmărire penală, reprezentanţi ai administraţiei ş.a.).

Conducerea şi coordonarea membrilor echipei şi a altor persoane implicate de către o singură persoană, adică principiul conducerii unice a cercetării la faţa locului atribuie acestei activităţi un caracter organizat, evitând elementul haotic în activitatea participanţilor la cercetare. Funcţia de conducere în cadrul cercetării aparţine procurorului sau ofiţerului de urmărire penală, care determină atribuţiile membrilor echipei, ordinea şi tactica realizării activităţilor de cercetare. În situaţia în care cercetarea se desfăşoară în lipsa acestora, funcţia respectivă va fi exercitată de către persoana desemnată în calitate de şef al echipei de cercetare.

---

[1] Gh. Zăhărăchescu, *Cercetarea la faţa locului // Ghidul procurorului criminalist,* Timişoara, 1994, p. 79.

3. *Principiul efectuării cercetării la faţa locului în mod organizat* prevede coordonarea activităţii membrilor echipei de cercetare, desfăşurarea ei în mod metodic, într-o succesiune şi ordine stabilită. Respectarea acestui principiu este o condiţie indispensabilă bunei desfăşurări a actului de procedură în discuţie, descoperirii urmelor şi a altor mijloace materiale de probă.

Ofiţerul de urmărire, şeful echipei trebuie să specifice de la bun început sarcinile ce revin fiecărui membru al echipei, inclusiv celor cu atribuţii operative şi de pază, şi să coordoneze acţiunile acestora. De exemplu, în cazul unui furt prin spargere, ofiţerul de poliţie cu misiuni operative poate fi abilitat cu urmărirea instrumentelor utilizate de către infractor şi a bunurilor sustrase. Specialistul criminalist se va ocupa de ridicarea şi conservarea urmelor şi a obiectelor purtătoare de urme ale infracţiunii. Tehnicianul va fotografia sau va imprima pe bandă videomagnetică locul faptei, urmele şi obiectele din spaţiul cercetat. Toate aceste activităţi se vor ordona în funcţie de necesitatea protejării urmelor, de posibilităţile de aplicare a anumitor mijloace tehnico-ştiinţifice adecvate situaţiei existente şi, firește, potrivit celor două faze de cercetare la faţa locului – de observare generală şi de cercetare detaliată a obiectelor din spaţiul respectiv.

4. *Principiul obiectivităţii cercetării la faţa locului.* Referitor la activitatea procedurală în discuţie, principiul obiectivităţii presupune examinarea în mod succesiv şi consecvent a spaţiului unde s-a comis fapta, a tuturor obiectelor existente la faţa locului, cauzal legate cu fapta cercetată, excluzându-se în mod categoric factorul subiectiv. Organul de anchetă nu trebuie să subordoneze cercetarea la faţa locului unor explicaţii subiective ale faptei, versiunilor ce se impun la prima vedere sau care au fost elaborate în baza unor date neverificate. El, cu atât mai mult, nu trebuie să ţină cont de tot felul de presupuneri, care, de obicei, parvin de la persoanele implicate în procesul de cercetare la faţa locului. Dacă situaţia reclamă în mod evident elaborarea anumitor versiuni, de acestea se va ţine cont doar pentru a orienta activitatea organelor de urmărire operativă şi în vederea efectuării imediate a altor activităţi de cercetare, cum ar fi percheziţia, ridicarea de obiecte şi documente, ascultarea unor persoane ş.a. Concluziile privind natura faptei, personalitatea făptuitorului, modul în care s-a activat şi alte împrejurări ce constituie obiectul probaţiunii, sub formă ipotetică se vor configura doar la finele activităţii, în baza analizei tuturor constatărilor făcute asupra stărilor de fapt existente la momentul cercetării locului faptei.

5. *Principiul utilizării efective a mijloacelor tehnico-ştiinţifice criminalistice.* Practica organelor de urmărire penală demonstrează că aplicarea mijloacelor tehnice criminalistice la cercetarea locului faptei constituie unul dintre factorii ce înlesnesc esenţial eficacitatea acestei activităţi. Utilizarea judicioasă a tehnicii din dotarea organelor de urmărire amplifică perceptibilitatea urmelor infracţiunii şi a altor mijloace materiale de probă, asigurând, în consecinţă, eficienţa activi-

tăţii de cercetare. Locul faptei conservă o seamă de modificări latente cunoscute în criminalistică sub denumirea de „urme invizibile", cum sunt amprentele papilare, lăsate prin depunere sudoripară pe suprafeţe absorbante (hârtie, carton, furnir), petele de sânge pe suporturi cromatic omogene cu sângele, microurmele de textile, de păr, de factori suplimentari ai împuşcăturii etc. a căror cercetare este de neconceput fără punerea lor în evidenţă cu ajutorul mijloacelor tehnice criminalistice, a dispozitivelor de iluminare, inclusiv cu radiaţii invizibile, a tehnicilor optice de mărire, a materialelor de revelare şi conservare etc.

Situaţia de la faţa locului nu de puţine ori reclamă aplicarea unor mijloace mai sofisticate pentru depistarea armelor, instrumentelor, a substanţelor explozive sau stupefiante ascunse, în special a detectoarelor de metale, de explozive şi cadavre, a radiodozimetrelor ş.a.

În fine, mijloacele tehnice criminalistice contribuie la fixarea obiectivă a locului faptei şi a rezultatelor cercetării lui. Sfera mijloacelor speciale frecvent aplicate în legătură cu cercetarea la faţa locului cuprinde aparatele de înregistrare fotografică şi fonovideomagnetică, diverse instrumente de măsurare şi reprezentare grafică a locului cercetat.

§ 3. Pregătirea în vederea cercetării la faţa locului

Una din condiţiile determinante privind realizarea cu succes a cercetării la faţa locului constă în pregătirea acestei activităţi. Potrivit prevederilor tacticii criminalistice, măsurile de pregătire în vederea cercetării la faţa locului se desfăşoară în două etape: până la deplasarea la faţa locului şi după sosirea acolo.

La sediul unităţii de urmărire penală, în legătură cu sesizarea referitor la săvârşirea faptei penale, organul de competenţa căruia aparţine cercetarea ei, va întreprinde următoarele activităţi pregătitoare:

a) Primirea şi verificarea sesizării. Indiferent de modul în care este informat (denunţ, reclamaţie etc.), organul de cercetare va preciza cine şi de unde semnalează despre comiterea faptei, natura ei şi locul unde s-a produs (localitatea, adresa, numărul de telefon), căile de acces la locul faptei. În cazul sesizărilor telefonice făcute de persoane necunoscute, pentru a se evita deplasări zadarnice, verificarea sesizării se poate efectua şi sub alte forme, ca, de exemplu, consultarea organelor administraţiei locale, a factorilor de conducere a unităţii economice, de unde s-a făcut apelul. Dacă s-au comis infracţiuni grave, accidente catastrofale, pot fi solicitate date privind natura şi gravitatea urmărilor faptei, alte informaţii necesare pentru completarea echipei de cercetare şi dotarea tehnică a acesteia.

b) Dispune luarea măsurilor de urgenţă şi modul în care acestea trebuie efectuate în vederea menţinerii locului faptei în starea sa iniţială până la sosirea organului de cercetare.

În situaţia în care sesizarea se face telefonic de către o persoană, fie reprezentantă a administraţiei locale sau a unei instituţii, ori agent economic, acesteia i se va cere să cheme la faţa locului cel mai apropiat organ al poliţiei. Până la sosirea lui, ea va fi datoare să organizeze acordarea ajutorului medical celor care au avut de suferit în urma faptei şi să ia măsuri de pază a locului faptei pentru a-i asigura intangibilitatea.

Organul de poliţie, sosind la faţa locului, va întreprinde o seamă de măsuri şi acţiuni ce ţin de competenţa sa şi care nu pot fi tărăgănate. În primul rând, acesta trebuie să asigure acordarea ajutorului medical celor ce au suportat fizic consecinţele faptei. Salvarea victimei la faţa locului sau transportarea şi internarea în unitatea sanitară din preajmă ori în instituţia medicală specializată sunt prioritare altor interese, totodată, de la cei sosiţi la faţa locului li se va cere să nu producă nicio schimbare în ambianţa acestuia. Modificările ce pot surveni în spaţiul respectiv în legătură cu acordarea de ajutor victimei trebuie să fie marcate şi fixate, astfel ca să poată fi luate în calcul de organul ce urmează să efectueze cercetarea. În cazul în care victima se transportă de la faţa locului, se vor lua măsurile de rigoare pentru conservarea urmelor şi microobiectelor de pe îmbrăcămintea şi corpul acesteia.

În al doilea rând, organul de poliţie va întreprinde acţiuni pentru a păstra intact locul faptei, a proteja urmele şi mijloacele materiale de probă. Locul faptei poate fi modificat atât de fenomene ale naturii (ploaie, zăpadă, vânt), cât şi de oameni, de aceea accesul oricărei persoane, indiferent de funcţia pe care o deţine şi scopul urmărit, până la sosirea echipei de cercetare este interzis. Urmele şi obiectele ce constituie probe materiale, în cazurile necesare, vor fi protejate de factorii destructivi ai naturii prin acoperirea cu diverse obiecte (lăzi, peliculă).

O obligaţiune deosebită a organului de poliţie sosit la faţa locului constă în reţinerea făptuitorului, a bănuiţilor şi identificarea persoanelor care pot prezenta informaţii de natură să contribuie la buna desfăşurare a cercetării, la soluţionarea cauzei. Dacă făptuitorul a părăsit locul faptei, se vor lua măsuri operative în vederea reţinerii lui.

c) Verificarea şi pregătirea mijloacelor tehnice criminalistice de cercetare. Actualmente, organele de urmărire sunt dotate cu diverse mijloace tehnice destinate cercetării la faţa locului, percheziţiei, reconstituirii, prezentării spre recunoaştere, a altor activităţi de procedură şi specializate menite să asigure eficienţa operaţiilor de căutare şi fixare, cum ar fi, de exemplu, trusa fotografică, de testare a substanţelor narcotice ş.a.

În legătură cu pregătirea pentru cercetarea la faţa locului, organul însărcinat cu efectuarea acestei activităţi va selecta, în funcţie de natura şi împrejurările faptei, trusa potrivită, va verifica dacă aparatajul şi instrumentele care urmează a fi utilizate sunt în stare de funcţionare. Este oportun ca operaţia respectivă să

se realizeze pe compartimente şi în succesiunea după cum urmează: compartimentul fotografiei judiciare şi al înregistrărilor videomagnetice, compartimentul surselor de iluminare, inclusiv al utilajelor de radiaţii invizibile, compartimentul de detectare şi punere în evidenţă a urmelor şi a obiectelor corp-delict, compartimentul instrumentelor necesare întocmirii planului-schiţă a locului faptei etc. În cazul utilizării laboratoarelor criminalictice mobile cu care sunt dotate organele de anchetă centrale şi municipale ale Ministerului de Interne şi Procuraturii Generale a Republicii Moldova, verificarea şi punerea în stare de funcţionare a instrumentarului acestora se efectuează de către tehniceni sau de alte persoane autorizate.

d) *Completarea echipei de cercetare.* Cercetarea la faţa locului reprezintă o activitate de echipă, în sensul că la efectuarea ei participă în mod activ mai multe persoane. În primul rând, având în vedere semnificaţia datelor, pe care de obicei le oferă cercetarea locului faptei pentru stabilirea împrejurărilor în care a avut loc fapta penală.

Împrejurările de fapt de la faţa locului adeseori impun aplicarea anumitor cunoştinţe de specialitate într-un domeniu sau altul. În atare situaţii, legea (art. 87, Cod proc.pen.) prevede participarea la efectuarea actului procedural a persoanelor competente – specialiştilor din diverse domenii.

La cercetarea cadavrului, legea prevede participarea în mod obligatoriu a medicului legist sau a altei persoane capabile să-l aprecieze (art. 120, Cod proc.pen.). Datele stabilite de ei privind natura şi timpul morţii, mecanismul de producere a leziunilor corporale, caracteristicile armei, ale instrumentelor sau materialelor folosite la suprimarea vieţii ş.a. vor contribui eficient la elaborarea celor mai adecvate versiuni referitoare la cercul persoanelor din care poate face parte făptuitorul, la alte împrejurări de fapt şi, implicit, la orientarea activităţii de cercetare a cauzei.

În celelalte cazuri, participarea specialistului la cercetarea locului faptei se face la necesitate, adică atunci când organul de cercetare o consideră utilă. Având în vedere problemele complexe ce ţin de descoperirea, fixarea şi interpretarea urmelor, prezenţa în echipă a specialistului criminalist este o condiţie indispensabilă pentru buna desfăşurare a cercetării locului săvârşirii furturilor, actelor de jaf şi tâlhărie, a altor infracţiuni violente. De asemenea, la cercetarea la faţa locului, în cazul incendiilor, exploziilor şi accidentelor, inclusiv a celor rutiere, specialiştii în domeniile respective pot contribui la verificarea stării mijloacelor tehnice, la conservarea urmelor şi a altor mijloace materiale de probă, la limpezirea unor împrejurări de ordin tehnic ş.a.[1]

[1] Э. Мельникова, *Участие специалистов в следственных действиях,* Moscova, 1964, p. 43.

În fine, în vederea folosirii datelor obţinute în cadrul cercetării locului faptei la urmărirea şi reţinerea făptuitorului, în echipă se vor include persoane cu funcţii operative, specialistul chinolog, iar în situaţii dificile şi unele forţe de ordine ale poliţiei.

În legătură cu cele expuse, se impune următoarea remarcă: acţiunile menţionate de pregătire trebuie să se desfăşoare riguros, dar fără tărăgănarea timpului, astfel ca deplasarea la faţa locului să se facă neîntârziat, aceasta constituind, după cum s-a menţionat anterior, un element primordial al tacticii efectuării activităţii procedurale în discuţie.

Imediat după sosirea la locul faptei, până la începerea cercetării propriu-zise, organul însărcinat cu realizarea acestei activităţi va proceda la anumite acte de pregătire, care, în majoritatea cazurilor, vizează:

a) Obţinerea informaţiei operative privind situaţia de la faţa locului. Printr-un contact de comunicare cu persoanele care au sosit primele la locul comiterii faptei, cu martorii oculari şi victima infracţiunii, conducătorul echipei de cercetare va obţine informaţii utile pentru desfăşurarea ulterioară a activităţii de cercetare. În cadrul acestei operaţiuni, se va verifica corectitudinea acţiunilor efectuate de către persoanele care au sosit primele la faţa locului cu privire la acordarea ajuorului medical victimelor, asigurarea intangibilităţii locului faptei, protejării şi conservării urmelor şi mijloacelor materiale de probă, urmărirea şi reţinerea făptuitorului etc. În cazul în care măsurile respective nu au fost luate înaintea sosirii echipei de cercetare, se va dispune efectuarea neîntârziată a acestora. Dacă la faţa locului se află persoane care au suportat vătămări fizice, sarcina imediată va fi acordarea asistenţei medicale, pornind de la principiul că salvarea vieţii persoanei este un obiectiv mai important decât alte interese, inclusiv cele ce vizează cercetarea faptei penale[1].

Obiectul chestionării preliminare a persoanelor prezente la faţa locului se va axa în continuare în jurul a două probleme: 1) privind fapta şi împrejurările acesteia şi 2) referitoare la eventualele modificări produse ambianţei locului faptei până la sosirea echipei de cercetare. Datele obţinute astfel au o deosebită importanţă la faza incipientă a acestei activităţi procedurale pentru orientarea justă a operaţiunilor de cercetare, dar şi pentru stabilirea măsurilor de urmărire operativă a făptuitorului, bunurilor sustrase, obiectelor abandonate ş.a.

b) Delimitarea spaţiului ce urmează a fi cercetat. În baza informaţiilor obţinute ca rezultat al contactului cu persoanele prezente la faţa locului, a constatărilor proprii făcute după primele observări asupra locului faptei, organul de

[1] В. Колмаков, *Следственный осмотр,* Moscova, 1969, p. 140; L. Coman, M. Constantinescu, *Reguli tactice ale efectuării cercetării la faţa locului // Tratat practic de criminalistică,* vol. I, Bucureşti, 1976, p. 425.

urmărire penală va preciza spaţiul ce trebuie cercetat, astfel ca în perimetrul lui să fie cuprinse în întregime câmpul infracţional şi zonele din ambianţa acestuia. Dacă la această etapă incipientă a activităţii echipei de cercetare hotarele locului infracţiunii nu pot fi stabilite cu certitudine, situaţie cu care ne confruntăm frecvent în cadrul cercetării infracţiunilor violente, când se impune studierea căilor de acces şi de retragere a făptuitorului (a altor persoane implicate) de la locul faptei, a accidentelor autorutiere, exploziilor, incendiilor etc., este indicat să fie lărgit spaţiul locului ce urmează a fi examinat, ca să includă toate zonele şi obiectele care ar conţine urme ale infracţiunii. Astfel, locul care urmează a fi cercetat, în cazul unui accident de circulaţie, va cuprinde, în afară de terenul unde se află victima, mijloacele de transport implicate la săvârşirea faptei şi încărcătura transportată, anumite segmente de drum, din direcţia din care acestea se deplasau. Dacă într-un apartament la bloc a fost descoperit un cadavru cu semne de moarte violentă, vor fi cercetate toate încăperile, inclusiv bucătăria, balconul, blocul sanitar etc. Într-o casă la pământ, cercetarea se va extinde atât asupra încăperilor de locuit, cât şi asupra tuturor construcţiilor auxiliare (garajul, pivniţa, grajdul etc.).

La cercetarea locului infracţiunii, persoanele inutile vor fi înlăturate, accesul lor fiind limitat la minimum. Nu trebuie scăpat din vedere faptul că printre cei sosiţi la faţa locului din curiozitate poate să fie şi făptuitorul sau persoane care intenţionează să compromită rezultatele cercetării prin alterarea urmelor, expedierea de la faţa locului ori, dimpotrivă, introducerea în ambianţa acestuia a anumitor obiecte ş.a. Bănuitul, învinuitul, victima şi martorii pot fi antrenaţi în activitatea de cercetare la faţa locului, dar numai în situaţia în care organul de anchetă consideră că participarea lor la realizarea actului de procedură poate influenţa pozitiv eficacitatea sa.

c) Alte operaţii de pregătire propriu-zis efectuate. Până la iniţierea cercetării la faţa locului, organul învestit cu realizarea acesteia va pătrunde la locul faptei pentru a lua cunoştinţă de componenţa ei şi, în funcţie de constatările făcute, va stabili punctul de plecare în desfăşurarea activităţii de cercetare, sarcinile ce revin membrilor echipei şi succesiunea în care aceştia vor activa. Dacă se consideră necesar, specialistul chinolog va proceda la prelucrarea urmelor sau a obiectelor purtătoare de urme olfactive cu ajutorul câinelui dresat. La nevoie, se vor lua şi alte măsuri pregătitoare, cum ar fi, de exemplu, asigurarea prezenţei reprezentantului unităţii unde a avut loc fapta, stabilirea modalităţilor de legătură între membrii echipei în vederea asigurării operative a schimbului de informaţii, organizarea activităţii de observare asupra persoanelor prezente şi culegerea de informaţii în paralel cu cercetarea la faţa locului ş.a.

§ 4. Efectuarea cercetării propriu-zise la faţa locului

Din perspectiva tacticii criminalistice, cercetarea propriu-zisă a locului faptei se desfăşoară în două faze succesive: 1) de observare generală a locului faptei; 2) de cercetare detaliată a ambianţei lui. Consecutivitatea respectivă a cercetării are la bază principiul logic al procesului de cunoaştere – de la general la particular. Nu susţinem punctul de vedere exprimat în literatura de specialitate, potrivit căruia distanţarea dintre fazele menţionate (numite de unii autori, respectiv, *statică* şi *dinamică)* „are un caracter convenţional, deoarece se pot crea situaţii în care activităţile din prima fază se pot executa în cea de a doua şi invers"[1] (schema 3).

Este adevărat că fazele indicate reprezintă două trepte ale procesului unic de cercetare, dar care se disting atât după sarcinile ce le revin, cât şi după metodele şi mijloacele de investigare.

Observarea generală constă în efectuarea de către persoana învestită cu realizarea cercetării a unui studiu preliminar al locului faptei, al obiectelor de acolo, al urmelor şi al altor materiale de probă, în vederea orientării, fixării şi reprezentării în ansamblu a tabloului iniţial.

Faza de observare generală începe, de regulă, cu un sondaj vizual efectuat dintr-un punct din preajma sau din interiorul spaţiului ce urmează a fi cercetat, în scopul determinării dacă împrejurările faptei impun implicarea altor persoane. Pentru stabilirea stării cadavrului şi a raportului acestuia cu mediul, se vor invita medicul legist şi specialistul criminalist, în prealabil delimitându-se zonele şi suprafeţele eventual purtătoare de urme şi luându-se măsuri de conservare a lor. În ceea ce priveşte antrenarea altor persoane, de exemplu, partea vătămată, bănuitul sau învinuitul, este indicat ca numărul acestora să fie pe cât este posibil limitat.

În continuare, observarea generală va determina şi va fixa natura locului faptei (teren deschis, porţiune de drum, suprafaţă de locuit, oficiu, construcţie auxiliară), amplasarea acestuia (localitatea, adresa, etajul, căile de acces) şi a obiectelor considerate principale sau purtătoare de urme vizibile ale infracţiunii, starea uşilor, ferestrelor şi a dispozitivelor de încuiere a acestora, poziţia şi starea altor obiecte, într-un mod sau altul exploatate în timpul desfăşurării activităţii infracţionale, eventualele direcţii din care a venit făptuitorul spre locul faptei şi în care s-a îndepărtat.

O sarcină specifică fazei de observare generală constituie fixarea ambianţei locului faptei la momentul cercetării. Din locul de unde s-a efectuat observarea

[1] V. Berchеşan, C. Pletea, J. Sandu, *Efectuarea cercetării la faţa locului // Tratat de tactică criminalistică,* Craiova, 1992, p. 43; Д. Рассейкин, *Осмотр места происшествия и трупа при расследовании убийств,* Saratov, 1967, p. 38.

generală se vor puncta caracteristicile topografice ale spaţiului în cercetare, locurilor în care se află obiectele şi urmele vizibile rezultate din activitatea infracţională, pentru ca în baza acestor însemnări provizorii ulterior să se efectueze redactarea părţii respective a procesului-verbal şi întocmirea schiţei de plan a locului faptei. Dacă reprezentarea locului faptei reclamă precizări dimensionale, se va recurge la operaţii de măsurare, dar nu înaintea luării măsurilor de păstrare a urmelor şi a obiectelor-mijloace materiale de probă. Tabloul de ansamblu al locului faptei, înainte de a fi suferit vreo modificare, se va fixa cu ajutorul fotografiei judiciare. La această fază se realizează fotografia de orientare, fotografia-schiţă şi cea nodală sau a obiectelor principale. La fixarea obiectelor şi fenomenelor dinamice, cum ar fi, de exemplu, anumite mecanisme în stare de funcţionare, este recomandabilă înregistrarea videomagnetică, care, în acest sens, are anumite avantaje[1].

Cea de a doua fază, de cercetare detaliată a locului faptei, constă în examinarea de sine stătătoare a tuturor obiectelor în vederea stabilirii legăturii lor cu fapta, descoperirii şi fixării urmelor activităţii infracţionale.

Pentru asigurarea examinării sistematice a locului faptei este indicat ca activitatea echipei de cercetare să se desfăşoare succesiv într-un anumit sens, pas cu pas, astfel ca nicio porţiune de teren, niciun obiect, ce ar putea furniza informaţii de natură să contribuie la soluţionarea cauzei să nu rămână necercetat.

În baza datelor obţinute în faza de observare, organul de cercetare înainte de toate va determina punctul de plecare, modul şi direcţia în care trebuie să se desfăşoare cercetarea. Începutul şi modul efectuării cercetărilor se stabilesc în funcţie de natura faptei, de structura spaţială şi topografică a locului acesteia. Astfel, în cazul unui furt dintr-o locuinţă, magazie, depozit etc., este oportun ca cercetarea să înceapă de la locul de pătrundere a făptuitorului în încăpere, apoi să se desfăşoare de-a lungul pereţilor după sau contra acelor ceasornicului. Ulterior se va trece la studierea obiectelor ce se află pe planul al doilea, continuând astfel până la centrul încăperii. În funcţie de forma geometrică a încăperii, cercetarea se va efectua conform următoarelor procedee tactice: *frontal,* care prvede desfăşurarea activităţii de cercetare în mod liniar, echipa de cercetare deplasându-se de la punctul de plecare spre partea opusă, şi invers, pe raze bine delimitate, şi *circular* – echipa va efectua cercetarea deplasându-se *concentric,* pe spirală: de la pereţi spre centrul încăperii. În situaţia unui omor, cercetarea detaliată va porni de la centrul locului faptei, adică de la locul amplasării cadavrului, ca apoi să se desfăşoare pe spirală, *excentric,* spre periferie.

[1] E. Stancu, *Criminalistica,* Bucureşti, 1995, p. 32.

Locurile de proporţii mai mari se recomandă a fi cercetate pe sectoare. Fiecare parte de teren, delimitată în prealabil cu ajutorul unor repere naturale sau artificiale, se va cerceta de sine stătător, apelându-se fie la procedeul liniar, fie la cel circular, în funcţie de caracteristicile terenului, de modul de amplasare a urmelor infracţiunii şi de alte mijloace materiale de probă.

Pentru a nu se omite nimic ce ar putea servi la elucidarea împrejurărilor în care a avut loc fapta, este necesar ca la această fază de cercetare toate obiectele, despre care se presupune că sunt, într-o măsură sau alta, legate cu infracţiunea săvârşită ori care reprezintă o consecinţă a acesteia, să se studieze iniţial în mod static în vederea determinării elementelor lor caracteristice şi a legăturii cu mediul, apoi în mod dinamic, fiind admisă deplasarea lor din poziţia iniţială, pentru a fi examinate în condiţii propice descoperirii, fixării şi ridicării urmelor. În acest sens, faza la care ne referim este decisivă, organul de cercetare desfăşurând o amplă activitate de examinare a urmelor infracţiunii şi a altor mijloace materiale de probă, precum şi de fixare a acestora prin aplicarea desenului grafic, a fotografiei judiciare etc.

O sarcină aparte a cercetării detaliate a locului faptei constă în punerea în evidenţă şi conservarea urmelor-materie. După cum este cunoscut, această categorie de urme cuprinde, pe de o parte, urmele biologice de provenienţă umană (de sânge, de ţesuturi, de salivă, de păr, de miros ş.a.), iar, pe de altă parte, tot felul de resturi minuscule de substanţe anorganice (fibre de ţesătură, particule de sticlă, metal, lemn, vopsea, sol etc.). Căutarea microurmelor la faţa locului se efectuează într-o anumită ordine. De la început se delimitează obiectele cu care cei implicaţi au putut contacta în comiterea infracţiunii. Apoi, fiind instalate pe o peliculă sterilă, acestea se examinează minuţios, apelându-se la o sursă de lumină puternică şi la mijloacele optice de mărire din dotarea truselor criminalistice de specialitate. Urmele-materie, care provoacă luminiscenţă (lumină rece) pot fi uşor descoperite prin aplicarea sursei de radiaţii ultraviolete.

Modul de ridicare a urmelor-materie se va alege de fiecare dată în funcţie de specificul suportului acestora. Prioritară însă rămâne regula generală, potrivit căreia urmele infracţiunii se ridică în comun cu obiectul purtător de acestea. În situaţia în care ridicarea obiectului purtător de urme-materie este cu neputinţă, se va proceda la ridicarea urmelor prin colectarea lor cu pensa de pe fiecare obiect în parte şi ambalarea în eprubete sau plicuri de hârtie curată. De pe suprafeţele netede, microurmele, constituind particule solide, pot fi ridicate cu ajutorul peliculei adezive. Este evident că la descoperirea şi ridicarea acestei categorii de urme trebuie să contribuie specialiştii care participă la efectuarea cercetării.

Urmele descoperite la faţa locului se supun unei analize profunde în vederea stabilirii dacă ele reprezintă consecinţele infracţiunii real săvârşite sau au fost

făcute special. Aşa cum s-a menţionat, sunt frecvente cazurile de disimulare a infracţiunilor real săvârşite prin înscenarea altor fapte: omuciderea prin simularea unui accident, sinucidere sau moarte naturală, delapidarea – prin furt sau incendiu, însuşirea de bani – prin tâlhărie etc.

Persoanele experimentate pot prezenta înscenări gândite sub toate aspectele, dar, în majoritatea cazurilor, locul faptei simulate constituie anumite modificări ireale, lipsite de legătură logică, adeseori exagerate şi chiar nejustificate de modul de săvârşire a faptei reclamate. Prezenţa nejustificată la faţa locului a anumitor modificări materiale, neconcordanţa lor, înfăţişarea inutil complicată a ambianţei locului faptei, dispunerea vădit demonstrativă a urmelor şi a altor surse materiale de probă reprezintă un prim indiciu al disimulării.

Un alt indiciu al disimulării îl constituie aşa-numitele *împrejurări negative,* prin care, în accepţiunea criminalistică, se subînţelege absenţa anumitor modificări în ambianţa locului faptei, ce trebuiau să se producă neapărat, dacă fapta ar fi avut loc în realitate. Împrejurări negative sunt, de exemplu, lipsa aşchiilor de metal în preajma locului, susţinându-se că a fost tăiată prin pilire toarta lacătului sau zăvorul uşii de la intrarea în magazie, absenţa urmelor de sânge la locul descoperirii cadavrului, al cărui deces a survenit în urma producerii unor leziuni corporale grave, însoţite de vătămarea vaselor sangvine, lipsa cioburilor de sticlă în interiorul încăperii, în cazul în care se reclamă pătrunderea făptuitorului prin spargerea geamului etc.

Constatările făcute pe parcursul cercetării locului faptei se notează într-un carnet de lucru sau se înregistrează pe bandă de magnetofon, utilizându-se apoi la întocmirea procesului-verbal de cercetare la faţa locului. Cercetarea la faţa locului trebuie să fie însoţită de activităţi operative de natură să contribuie la reţinerea făptuitorului. De competenţa organului cu funcţii operative inclus în componenţa echipei ţine:

a) observarea comportamentului celor ce manifestă interes exagerat faţă de activitatea desfăşurată de către organul de cercetare la faţa locului în vederea selectării persoanelor eventual cointeresate în rezultatele ei. Nu se exclude ca printre cei prezenţi la locul faptei să se afle făptuitorul sau complicii săi;

b) stabilirea persoanelor care pot furniza informaţii privind circumstanţele faptei şi personalitatea făptuitorului. În acest scop se vor verifica posibilităţile de a percepe fapta din diverse împrejurimi ale locului comiterii ei, se vor identifica persoanele care se aflau în apropierea locului faptei sau treceau pe acolo;

c) inspectarea împrejurimilor limitrofe locului cercetat în vederea descoperirii modificărilor produse de făptuitor, când se apropia sau se îndepărta de la locul faptei (urme, locuri de popas, arme şi alte obiecte abandonate sau pierdute);

d) modelarea, în baza datelor obţinute în cadrul cercetării la faţa locului, a modului de operare în scopul identificării făptuitorului după acest indice din cartoteca corespunzătoare de evidenţă criminalistică[1].

Organul operativ din componenţa echipei de cercetare poate fi însărcinat cu efectuarea unor activităţi procedurale (ascultarea martorilor şi a victimei, ridicarea de obiecte şi documente, percheziţionarea anumitor locuri sau persoane) în cazul în care circumstanţele impun realizarea lor imediată.

În principiu, cercetarea la faţa locului trebuie să se desfăşoare continuu, în sensul că, odată începută, să fie finisată. Pot însă apărea împrejurări care să determine suspendarea activităţii de cercetare [2]. Este irezonabilă, de exemplu, continuarea cercetării în condiţii de noapte, dacă mijloacele de iluminare cu care este dotată echipa nu asigură căutarea eficientă a urmelor, descoperirea şi fixarea altor materiale în legătură cu fapta. În cazul unui spaţiu deschis, întreruperea cercetării poate fi condiţionată de anumite fenomene meteorologice de natură să defavorizeze activitatea de cercetare şi rezultatele ei (ploaie, furtună ş.a) ori de survenirea unor cauze ce periclitează viaţa sau sănătatea persoanelor implicate (incendiu), pentru a căror înlăturare este necesară o anumită perioadă de timp.

Dacă cercetarea la faţa locului este suspendată, organul de urmărire penală va asigura condiţiile necesare pentru desfăşurarea ulterioară a ei, preconizând măsurile de rigoare:

- asigurarea integrităţii porţiunilor de teren rămase necercetate. Pentru evitarea eventualelor modificări ale ambianţei locului faptei, acesta va fi luat sub pază. Încăperile, parţial sau totalmente necercetate, se vor încuia şi sigila, pentru a fi transmise organului de pază;
- informarea membrilor echipei şi a martorilor asistenţi asupra orei prelungirii cercetării. Cercetarea în continuare a locului faptei poate fi efectuată de persoanele care au desfăşurat-o până la momentul întreruperii ei;
- fixarea exactă a locului unde a fost suspendată cercetarea şi de unde aceasta se va desfăşura în continuare.

În procesul-verbal, referitor la cercetarea la faţa locului efectuată cu intermitenţă, se vor menţiona două aspecte: cauza întreruperii cercetării şi timpul ce a expirat din acest moment până la reluarea ei.

---

[1] Б. Богданов, *Розыск* în *Криминалистика,* Moscova, 1971, p. 417; И. Крылов, А. Быстрыкин, *Осмотр места происшествия - важнейший источник информации, используемой при розыске,* în *Розыск, дознание, следствие,* Leningrad, 1984, p. 14; К. Скибицкий, *Сведения о преступнике, получаемые в ходе осмотра места происшествия // Криминалистика и судебная экспертиза,* nr. 8, Kiev, 1971, p. 43.

[2] M. Gheorghiţă, *Tactica cercetării la faţa locului*, Chişinău, 2004, p. 17.

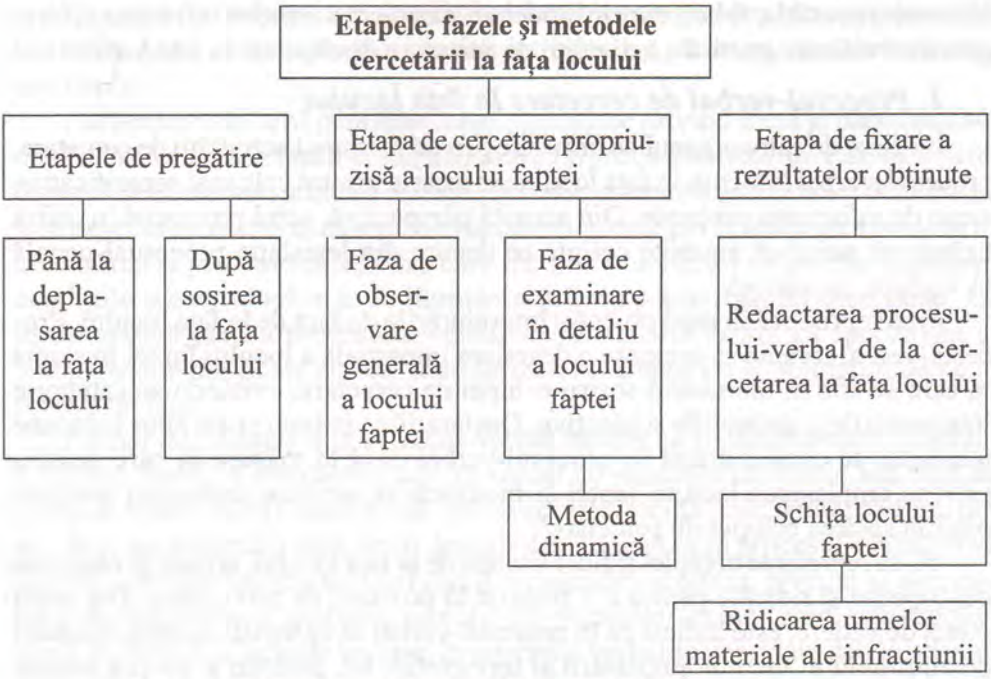

Schema 3. Etapele, fazele şi metodele cercetării la faţa locului

§ 5. Fixarea rezultatelor cercetării la faţa locului

Fixarea rezultatelor cercetării la faţa locului constă în efectuarea de către organul de urmărire penală a anumitor lucrări în vederea înregistrării şi reprezentării fidele şi integrale a stării de lucruri, a poziţiei, stării şi a raportului de legătură ale obiectelor ce constituie ambianţa acestuia, conservării şi retragerii urmelor infracţiunii şi a altor mijloace materiale de probă[1]. Conţinutul lucrărilor de fixare a rezultatelor cercetării la faţa locului este în mod expres specificat în legislaţia procesual-penală în vigoare. Astfel, potrivit prevederilor 124 ale Codului proc.pen., după efectuarea cercetării la faţa locului, se încheie un proces-verbal care reprezintă mijlocul procesului de fixare a datelor probante. La necesitate, se subliniază în art. 118 al Cod proc.pen., în legătură cu cercetarea la faţa locului se vor executa măsurări, fotografii, lucrări de schiţare a locului faptei şi a obiectelor din perimetrul acestuia, precum şi de modelare prin mulajare, desenare sau copiere a urmelor materiale ale infracţiunii.

Realizarea de fotografii şi înregistrări videomagnetice

Deci, legea prevede utilizarea celor mai diverse procedee şi mijloace tehnico-ştiinţifice, inclusiv reprezentarea grafică a locului cercetat, fotografierea

[1] *Dicţionar de criminalistică,* Bucureşti, 1984, p. 77.

ambianţei acestuia, ridicarea prin modelare şi copiere a urmelor infracţiunii, înregistrarea videomagnetică a activităţii de cercetare desfăşurată la faţa locului ş.a.

1. Procesul-verbal de cercetare la faţa locului

Încheiat de către organul de urmărire penală în timpul activităţii de cercetare, procesul-verbal întocmit la faţa locului se înscrie printre cele mai semnificative surse de informaţii probante. Din această perspectivă, actul procesual în cauză trebuie să satisfacă anumite cerinţe ce decurg din legislaţia procesual-penală în vigoare, şi anume:

a) să reproducă în mod obiectiv împrejurările de fapt de la faţa locului. Procesul-verbal trebuie să prezinte o descriere imparţială a locului faptei în starea în care se afla în momentul sosirii echipei de cercetare, evitându-se categoric interpretările şi deducţiile subiective. Declaraţiile victimei şi ale altor persoane implicate se consemnează în procesul-verbal doar în măsura în care acestea privesc amplasarea locului faptei şi modificările produse ambianţei acestuia până la sosirea echipei de cercetare[1];

b) să reprezinte complet şi fidel situaţia de la faţa locului, urmele şi obiectele descoperite şi ridicate pentru a fi folosite în procesul de probaţiune. Din acest punct de vedere, este indicat ca în procesul-verbal să se insiste asupra tabloului de ansamblu al locului amplasării şi topografiei lui, precum şi asupra tuturor modificărilor ce constituie consecinţe ale actului infracţional. Prin conţinutul său, procesul-verbal trebuie să ofere posibilitate celor ce îl vor studia să-şi imagineze cu uşurinţă locul şi împrejurările în care a avut loc fapta ilicită, iar, în situaţii critice, să asigure reconstituirea acestora[2].

În ceea ce priveşte urmele şi mijloacele materiale de probă, acestea se descriu în procesul-verbal după elementele caracteristice generale (destinaţie, formă, culoare, dimensiuni), dar şi după anumite semne specifice (defecte de uzură, elemente de reparaţie ş.a.);

c) să fie redactat într-un limbaj îngrijit, clar şi accesibil. Este contraindicată utilizarea termenilor ambigui, construcţiilor dubioase sau cu multiple interpretări. Trebuie categoric evitate formulele de tipul „probabil că ...", „nu departe de ...", „aproximativ la ...". Termenii ştiinţifici de circulaţie redusă se vor utiliza doar în situaţiia în care nu pot fi înlocuiţi cu termeni adecvaţi de circulaţie largă. Neologismele se vor explica în termeni accesibili;

d) să reprezinte constatările făcute privind cercetarea la faţa locului în succesiunea în care organul judiciar a subordonat activitatea de cercetare a locului faptei. Descrierea locului faptei trebuie să se desfăşoare de la consemnarea datelor obţinute la etapa de observare generală a lui, ulterior consemnându-se faptele şi împrejurările stabilite în urma examinării detaliate.

---

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica: tratat de tactică,* Iaşi, 1996, p. 77.

[2] В. Колмаков, *Следственный осмотр,* Moscova, 1969, p. 177.

Procesul-verbal de cercetare la faţa locului este prevăzut în lege (art. 260 Cod proc.pen.) cu o structură tripartită: introductivă, descriptivă şi de încheiere sau finală.

Partea introductivă cuprinde relatări succinte privind locul şi data când s-a efectuat cercetarea la faţa locului; denumirea şi profilul unităţii din care face parte organul de cercetare, temeiul de fapt şi juridic al cercetării; numele; denumirea instituţiei în care activează specialiştii care au participat la realizarea cercetării; denumirea şi profilul unităţii din care fac parte lucrătorii de poliţie implicaţi, condiţiile meteorologice şi de iluminare în care s-a desfăşurat cercetarea. La finele acestei părţi a procesului-verbal se va remarca faptul că specialiştii şi alte persoane implicate au fost familiarizaţi cu drepturile şi obligaţiunile ce le revin prin lege.

Partea descriptivă a procesului-verbal începe cu o caracterizare generală a locului faptei, a amplasării sale în raport cu punctele cardinale sau faţă de anumite repere relativ stabile: clădire învecinată, stradă, cale ferată, pădure, râu etc. În cazul cercetării unui teren deschis este indicat ca în procesul-verbal să se acorde o atenţie deosebită reliefului şi topografiei acestuia, precum şi elementelor de delimitare a spaţiului cercetat de obiectele vecine (gard, construcţie, şanţ). Referitor la locurile închise, în procesul-verbal se vor relata datele privind destinaţia încăperii (locuinţă, oficiu, auditoriu sau clasă pentru studii, casă la sol, garaj, pivniţă), amplasarea (localitate, raion, sector, bloc, etaj ş.a.), elementele caracteristice şi ambianţa sa (pereţii, duşumeaua, tavanul, uşile, ferestrele, starea dispozitivelor de încuiere a acestora, a mobilierului etc.).

În continuare vor fi consemnate constatările făcute în legătură cu cercetarea detaliată a locului faptei, adică se vor descrie amănunţit obiectele cauzal legate cu fapta în cercetare şi urmele rezultate din activitatea făptuitorului sau a altor persoane implicate. În procesul-verbal obiectele se descriu după însuşirile constatate pe parcursul cercetării, în special după natura, destinaţia, modul de confecţionare, mărimea, forma, culoarea lor, precum şi după anumite elemente particulare caracteristice, cum ar fi, de exemplu, semnele marcate de producător (marca, seria, modelul, numărul) sau condiţionate de gradul de uzură (dereglarea, degradarea, defectarea, murdăria ş.a.). Documentele, în măsura în care au fost studiate la faţa locului, se vor fixa în procesul-verbal după denumire şi destinaţie, conţinut, caracteristicile materialelor din care sunt confecţionate atât sub aspect cantitativ (dimensional), cât şi calitativ (structural). În ceea ce priveşte obiectele, a căror legătură cu fapta în cercetare este evidentă sau întemeiat presupusă, este indicat ca în procesul-verbal să fie înregistrate rezultatele măsurărilor efectuate în vederea determinării distanţei dintre ele şi obiectul principal, dar şi faţă de alte puncte de la faţa locului (perete, uşă, fereastră, scară etc.).

O deosebită atenţie se va acorda fixării urmelor infracţiunii. În procesul-verbal ele se descriu prin consemnarea constatărilor făcute de către organul de

urmărire privind genul şi natura lor (urme-formă sau urme-materie, urme de mâini, de picioare, de instrumente etc), modul de creare (de adâncime sau de suprafaţă, statice sau dinamice), locul unde au fost descoperite (caracteristica suprafeţei purtătoare), în cazurile posibile şi după elementele de structură şi relief.

În procesul-verbal se fac, de asemenea, menţiuni cu privire la procedeele şi mijloacele utilizate la descoperirea, fixarea şi ridicarea urmelor şi a obiectelor-mijloace materiale de probă, indiferent dacă acestea au fost aplicate de organul de cercetare sau de specialistul criminalist, încorporat în echipa de cercetare.

Partea finală a procesului-verbal de cercetare la faţa locului cuprinde menţiuni referitor la urmele şi mijloacele materiale de probă care au fost ridicate, modul şi mijloacele tehnice criminalistice utilizate în acest scop. Se precizează, de asemenea, dacă organul de cercetare a utilizat fotografia judiciară, filmarea, videocasetofonul sau l-au schiţat grafic circumstanţele locului faptei. Procesul-verbal se încheie cu notarea timpului în care s-a desfăşurat cercetarea, a obiecţiilor martorilor asistenţi şi ale altor persoane participante. Se semnează fiecare pagină de către persoana sub a cărei conducere s-a desfăşurat activitatea de cercetare şi de martorii asistenţi, iar la sfârşit – de toţi cei care au participat, într-o calitate sau alta, la efectuarea activităţii de cercetare.

2. Schiţa locului faptei

Una dintre modalităţile tehnice de fixare şi prezentare a locului faptei şi a obiectelor din perimetrul lui, modalitate utilizată pe scară largă în practică, constituie schiţarea prin desenare a situaţiei de la faţa locului. Schiţa locului faptei are menirea de a ilustra constatările expuse în procesul-verbal, asigurându-le o înţelegere adecvată şi uniformă pe întregul parcurs al procesului penal.

În teoria şi practica criminalistică sunt validate două variante tehnice de întocmire a schiţei locului faptei. Prima, relativ simplă, numită desen-schiţă sau schiţă simplă, prevede fixarea grafică a tabloului de la faţa locului, a elementelor spaţiale şi a obiectelor din perimetrul său, fără a se respecta strict dimensiunile reale ale acestora. Limitele spaţiale de la locul faptei, mărimea obiectelor şi a distanţei dintre ele, în măsura în care prezintă interes pentru cauză, se vor consemna prin cifre, constituind valorile măsurărilor efectuate pe parcursul activităţii de cercetare.

Cea de a doua variantă, numită plan-schiţă, presupune reprezentarea locului faptei, a obiectelor ce constituie ambianţa acestuia, şi a distanţei dintre ele, la un anumit grad de micşorare faţă de dimensiunile lor reale. Scara la care se întocmeşte planul-schiţă se determină, de la caz la caz, în funcţie de dimensiunile şi

distanţele ce urmează a fi fixate grafic. Astfel, planul-schiţă al încăperilor mici şi medii, a mijloacelor de transport etc., de regulă, se efectuează la scara de 1:50 sau 1:100, ceea ce înseamnă că un centimetru măsurat pe planul-schiţă este egal, respectiv, cu 50 sau 100 cm de la faţa locului. Într-o încăpere spaţioasă (unitate de producţie, gară feroviară, aeroport etc.), planul-schiţă poate fi conceput la scara de 1:500 sau chiar de 1:1000. E de menţionat că, datorită procedurii oarecum sofisticate, planul-schiţă sau schiţa la scară are o aplicabilitate redusă, oferindu-se prioritate desenului-schiţă.

În practică se utilizează trei procedee de întocmire a desenului-schiţă: 1) în proiecţie orizontală; 2) în proiecţie verticală şi 3) schiţa desfăşurată a încăperii.

Desenul-schiţă în proiecţie orizontală, cunoscut şi sub numirea de „desen în plan orizontal",[1] este cea mai eficientă şi cea mai frecvent aplicată formă de fixare grafică a locului faptei. El poate fi aplicat în toate cazurile de cercetare a încăperilor, uneori la fixarea unei secţiuni de stradă, ogradă sau a altor locuri deschise. Avantajele acestui procedeu constau în redarea pozitivă a poziţiei şi a legăturii dintre elementele constitutive ale locului faptei, dintre obiectele purtătoare de urme din perimetrul lui (fig. 70).

În cazul în care situaţia de la faţa locului reclamă fixarea unor elemente de construcţie a încăperii (scara, locul de trecere dintr-o odaie în alta etc.), schiţa în proiecţie orizontală poate fi completată de o schiţă întocmită în proiecţie verticală (fig. 71).

În fine, pentru reprezentarea urmelor şi a obiectelor-corp delict de pe suprafeţele verticale ale obiectelor de construcţie (pereţi) şi a mobilierului amplasat nu departe de pereţi, se procedează la schiţarea grafică în proiecţie orizontală a suprafeţelor verticale şi la inversarea tavanului, adică se aplică procedeul numit *desfăşurare în desen a încăperii* sau *metoda cutiei desfăşurate.* În desenul-schiţă desfăşurat al unei încăperi, partea centrală o constituie planul ei orizontal (fig. 72).

Planurile pereţilor şi ale tavanului încadrează partea centrală din cele patru (sau mai multe) părţi.

Schiţa locului faptei, întocmită în legătură cu realizarea cercetării la faţa locului, poate fi suplimentată de o serie de schiţe auxiliare, după cum urmează:

– schiţa unor porţiuni din spaţiul locului faptei prin care se urmăreşte redarea într-o formă mărită a anumitor zone, considerate deosebit de importante (locurile de pătrundere şi de retragere a făptuitorului de la faţa locului, zona în perimetrul căreia au finalizat acţiunile infracţionale sau în care se manifestă cele mai evidente probe ale infracţiunii);

[1] E. Sandu, *Întocmirea schiţei la faţa locului // Tratat practic de criminalistică,* vol. 1, Bucureşti, 1976, p. 86.

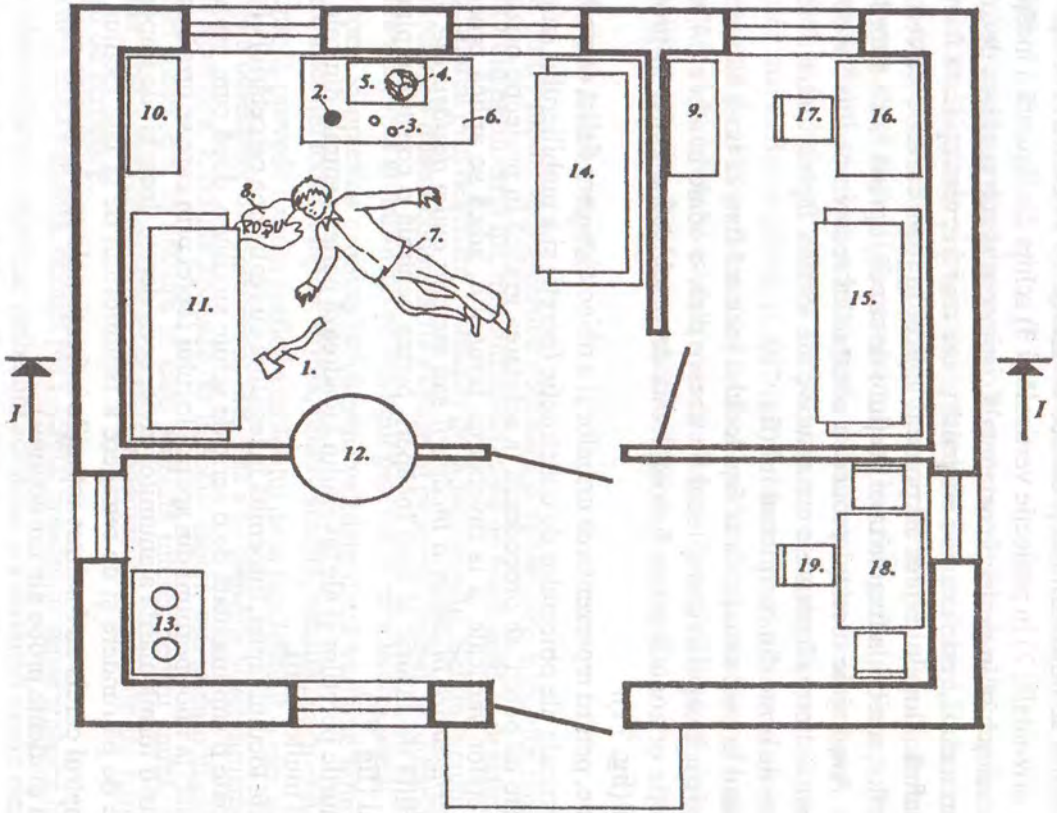

Semnificația:

1. *Topor*
2. *Sticlă*
3. *Pahar*
4. *Căciulă*
5. *Televizor*
6. *Masă*
7. *Cadavru*
8. *Pată de sânge*
9. *Comodă*
10. *Bufet*
11. *Pat*
12. *Sobă*
13. *Aragaz*
14. *Pat*
15. *Pat*
16. *Masă*
17. *Scaun*
18. *Masă*
19. *Scaun*

Scara: 1:50

Fig. 70. Planul-schiță al poziției locului faptei și al elementelor lui constitutive

Scara: 1:50

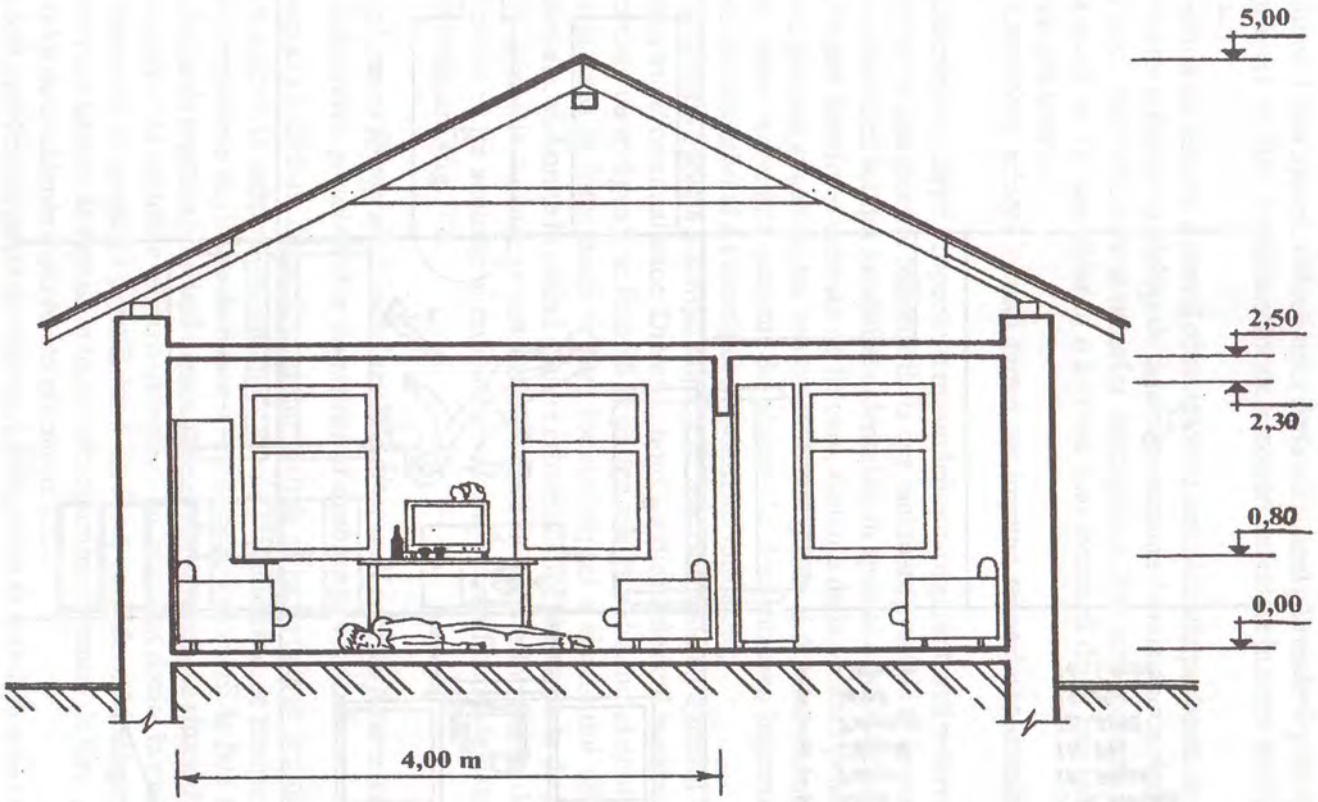

Fig. 71. Planul-schiță al poziției locului faptei, întocmit în proiecție verticală

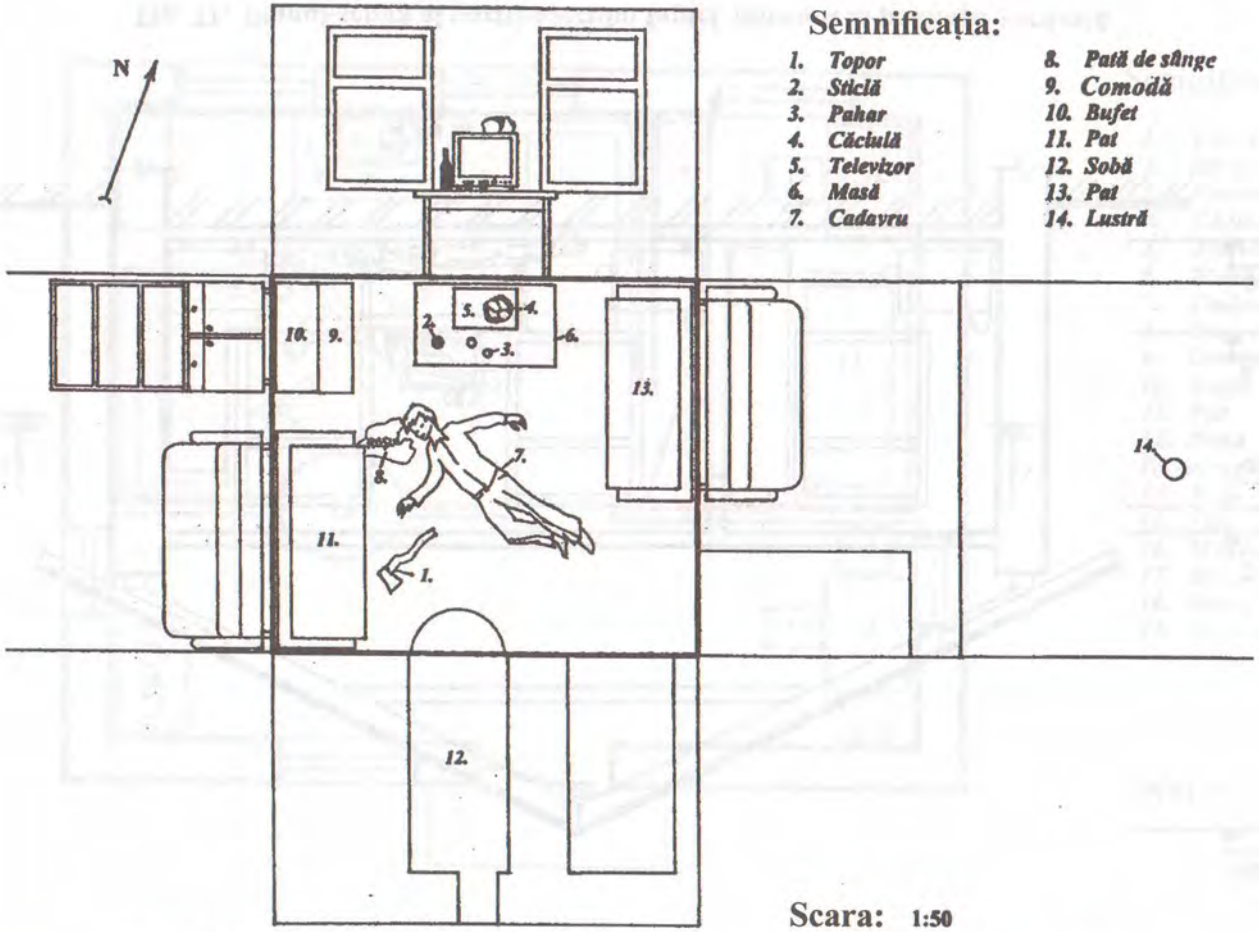

Fig. 72. Planul desfășurat al unei încăperi, schițat în proiecție orizontală

– schiţa obiectelor principale de la faţa locului, respectiv, a cadavrului şi obiectelor ce-l înconjoară, obiectivelor forţate în cazul pătrunderii prin spargere într-o încăpere închisă, a mijloacelor de transport defectate în urma accidentului rutier ş.a.;

– schiţa de detaliu, desenul obiectelor cu semnificaţie probantă deosebită sau al urmelor infracţiunii. Schiţa de detaliu presupune demonstrarea elementelor caracteristice ale obiectelor şi urmelor descoperite, fapt care reclamă realizarea ei la scara de 1:1 sau chiar la o mărime mai avansată decât cea naturală a obiectului sau urmei.

La întocmirea schiţei locului faptei, se impune respectarea următoarelor cerinţe:

– exactitatea schiţei, respectiv a măsurărilor care garantează redarea fidelă a situaţiei de la faţa locului. Măsurările la cea mai mare precizie se impun îndeosebi la întocmirea schiţei locului accidentelor, în special a celor de circulaţie rutieră, la care lungimea urmelor de frânare, distanţa de la victimă şi marginea drumului, precum şi cea dintre vehiculele participante şi diverse elemente ale spaţiului rutier reprezintă punctul de plecare în determinarea împrejurărilor fatale ale accidentului şi a vinovăţiei persoanelor implicate;

– orientarea corectă a schiţei după punctele cardinale cu ajutorul busolei din dotarea trusei criminalistice. Direcţia „nord", indicată de acul busolei trebuie să fie marcată cu o săgeată indicativă în partea stângă a desenului-schiţă;

– utilizarea la întocmirea schiţei locului faptei a sistemului de semne convenţionale, elaborate în cadrul ştiinţei criminalistice şi acceptate de practica judiciară. Semnele cu care se notează obiectele de la faţa locului în desenul-schiţă trebuie să fie aceleaşi şi aplicate cu aceeaşi semnificaţie de către toate organele judiciare (fig. 70).

3. Aplicarea fotografiei judiciare şi a altor mijloace de fixare a locului faptei, a urmelor şi obiectelor constituind ambianţa acestuia

Fotografia judiciară, datorită gradului înalt de obiectivitate şi demonstrativ pe care îl asigură în redarea obiectelor de studiu criminalistic, se înscrie printre cele mai importante mijloace de fixare a rezultatelor cercetării la faţa locului. Datele oferite de practica judiciară demonstrează că fotografia se situează printre cele mai aplicabile mijloace tehnico-ştiinţifice cu care sunt dotate la momentul de faţă organele de urmărire penală, fiind, în fond, considerată indispensabilă fixării diferitor situaţii de fapt de la locul infracţiunilor de omor, de furt, precum şi a tot felul de accidente (rutiere, de producţie ş.a.).

Întrucât problemele ce ţin de utilizarea fotografiei în activitatea de urmărire penală au fost pe larg discutate deja, în cele ce urmează ne vom referi doar la unele aspecte cu atribuţie nemijlocită la fixarea rezultatelor cercetării la faţa locului.

Semnul convenț.	Semnificația	Semnul convenț.	Semnificația
	Grădină		Sobă
	Vie		Calorifer
	Livadă		Aragaz
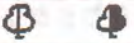	Pomi izolați		Cadă de bae
	Pădure		WC
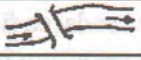	Râu, pod		Sursă de lumină
	Cale ferată		Telefon
	Șosea		Pată (baltă) de sânge
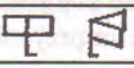	Bornă, km		Urme de mâini
	Autobuz		Urme de picior
	Autoturism		Urme de transport
	Motocicletă		Urme de frânare
	Poartă		Cioburi de sticlă
	Împrejmuire		Armă de foc
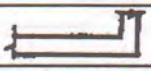	Perete		Tub
	Uşă		Glonte
	Fereastră		Exploziv
	Masă		Cuțit
	Scaun		Topor
	Fotoliu		Sticlă
	Pat		Pahar
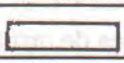	Dulap		Cadavru

Fig. 73. Semne convenționale folosite la întocmirea desenelor-schiță

Pentru ca fotografiile executate în legătură cu cercetarea la faţa locului să reproducă întocmai situaţia de fapt şi rezultatele acestei activităţi, este necesar ca la realizarea lor să fie respectate anumite reguli tactice, elaborate în baza practicii pozitive a organelor de urmărire penală.

La faţa locului se fac patru feluri de fotografii: de orientare, schiţă, nodală sau a obiectelor principale şi de detaliu. Primele trei se realizează în cadrul fazei de observare generală a locului faptei, până la aplicarea operaţiilor de cercetare de natură să provoace modificări în ambianţa respectivă. Fotografia de detaliu, numită şi *fotografia detaliilor,* se execută în cea de a doua fază a acestei activităţi de cercetare în detaliu a locului faptei.

Fotografia de orientare serveşte la reprezentarea locului faptei a unuia sau a mai multor puncte de reper, de natură să servească la identificarea exactă şi cu uşurinţă a spaţiului în perimetrul căruia s-a desfăşurat activitatea infracţională. Ea se execută de la distanţa impusă de necesitatea încadrării depline a ambianţei spaţiului respectiv, în cazurile posibile, de pe un plan mai înalt. Ca puncte de orientare, pot servi ansamblurile de clădiri din aproprierea nemijlocită a locului faptei sau o singură clădire, cunoscută după destinaţie (şcoală, spital, gară etc.), indicatoarele de tot felul ca, de exemplu, de denumire a străzilor, bornele kilometrice, chiar şi unele elemente de ordin topografic ale locurilor deschise (pădure, râu, iaz ş.a.).

În funcţie de specificul spaţiului cercetat, fotografia de orientare se va executa apelându-se la aparate cu obiective fotografice adecvate: cu unghiul de cuprindere mare, în cazul unui imobil amplasat pe o stradă îngustă, şi, respectiv, cu distanţa focală mare, pentru imaginarea unui teren deschis extins. În lipsa acestora, la fotografierea obiectelor ce nu se încadrează pe o singură fotografie, se aplică metoda fotopanoramică – liniară sau circulară.

Fotografia-schiţă se execută pentru fixarea locului propriu-zis al faptei, izolat de mediul înconjurător. Acest fel de fotografie trebuie să reprezinte spaţiul în perimetrul căruia a avut loc fapta, cu toate obiectele şi urmele, legate cauzal, într-un mod sau altul, de activitatea ilicită. După cum s-a menţionat, organul de cercetare, odată sosit la faţa locului, are obligaţia să delimiteze locul faptei, să stabilească întinderea acestuia, iar în cazurile necesare, să jaloneze liniile lui de margine. Este, de asemenea, indicat ca obiectele principale din perimetrul locului cercetat, urmele, dar şi obiectele, într-un mod sau altul exploatate în comiterea actului ilicit, înaintea executării fotografiei-schiţă, să fie marcate într-o anumită ordine cu tăbliţe numerotate din dotarea truselor criminalistice.

Fotografia-schiţă poate fi unitară, dacă locul faptei este reprodus pe o singură fotografie sau în serii, în cazul în care locul faptei este fixat pe sectoare. Varianta fotografiei în serii reprezintă fotografia contrară şi cea încrucişată, ele constând în reproducerea locului faptei, respectiv, din două sau patru poziţii diametral opuse (fig. 74).

Fotografia nodală sau a obiectelor principale reproduce la o scară mărită obiectele de care s-a făcut uz în activitatea infracţională sau care constituie consecinţele acesteia. Ea trebuie să reprezinte atât elementele caracteristice prin care se manifestă obiectele principale de la faţa locului, cât şi raportul de legătură a acestora cu alte elemente din câmpul infracţional. Dacă situaţia faptei cercetate reclamă fixarea dimensiunilor obiectului principal sau raportul de mărime dintre acesta şi elementele ce-l înconjoară, fotografierea se va efectua de pe un plan perpendicular suprafeţei de sus, aplicându-se metoda metrică, cu excepţia cadavrului, care, constituind în mod aprioric obiectul principal la locul faptei, se fotografiază din partea de sus şi din ambele părţi laterale. Trei poze obţinute astfel reproduc, de regulă, exact situaţia şi starea cadavrului, caracterul leziunilor corporale, vestimentaţia şi obiectele purtate.

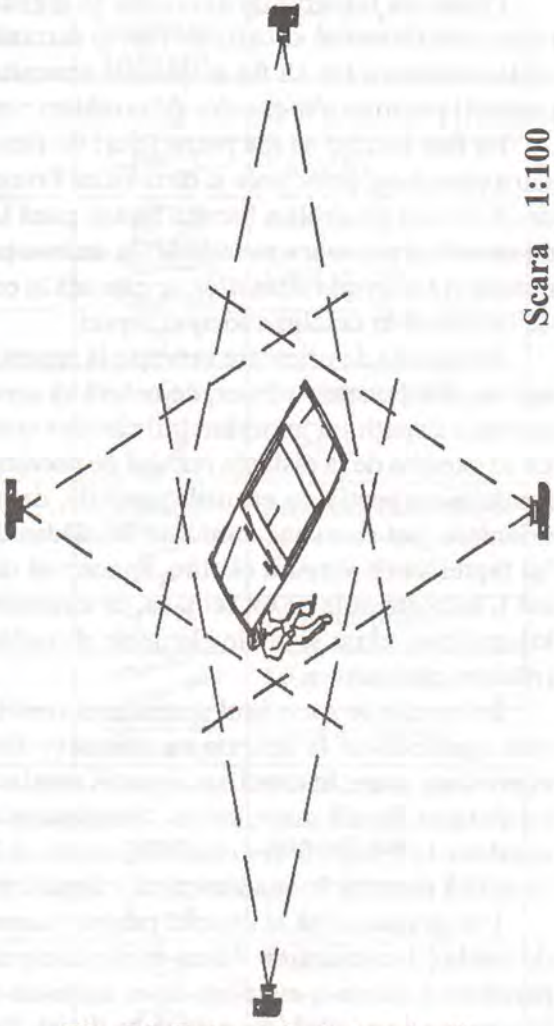

Fig. 74. Fotografie încrucişată
(din patru puncte diametral opuse)

În fine, la faţa locului se execută fotografii de detaliu ale urmelor infracţiunii şi ale obiectelor ce constituie mijloace materiale de probă. Scopul aplicării fotografiei de detaliu constă în fixarea şi demonstrarea prezenţei la faţa locului a anumitor urme sau obiecte-corpuri delicte, pe de o parte, iar, pe de altă parte, în redarea elementelor caracteristice ale acestora. Realizarea acestor două sarcini ale fotografiei de detaliu are o deosebită semnificaţie tactica, avându-se în vedere că persoanele cointeresate în proces (bănuitul, învinuitul) nu de puţine ori încearcă să contesteze datele consemnate în procesul-verbal de cercetare la faţa locului.

Pentru ca fotografia de detaliu să asigure realizarea acestor sarcini, ea trebuie să corespundă următoarelor cerinţe: să redea materialul fotografiat (urma,

obiectul) aşa cum el este perceput de organul uman de simţ; să redea cu precizie elementele caracteristice (generale şi particulare) ale urmei sau ale obiectului supus cercetării criminalistice; să asigure posibilitatea realizării măsurărilor necesare determinării dimensiunilor urmei sau ale obiectului fotografiat, precum şi ale elementelor caracteristice ale acestora în eventualitatea unei examinări criminalistice de laborator în cadrul expertizei de identificare.

Condiţiile menţionate impun respectarea unui şir de reguli tehnice de fotografiere privind poziţia aparatului de fotografiat, folosirea surselor de iluminare, aplicarea inelelor intermediare şi obţinerea imaginilor mărite ale obiectelor fotografiate ş.a., în privinţa cărora s-au făcut referiri mai ample în capitolul respectiv din primul volum al acestui curs[1].

Afară de mijloacele de fixare menţionate, în cazuri deosebite, cum sunt infracţiunile de omor, actele de banditism, alte infracţiuni grave ori accidente catastrofale, la fixarea rezultatelor cercetării la faţa locului mai pot fi aplicate filmul şi înregistrarea videomagnetică. Avantajele acestor mijloace de fixare sunt următoarele: înregistrează obiectiv ambianţa locului faptei în întreaga sa complexitate, adică fără a selecta în prealabil urmele şi obiectele eventual legate cu fapta în cauză, aşa cum se procedează, de regulă, în cazul fixării locului faptei cu ajutorul mijloacelor procesuale (procesul-verbal) şi tehnice enunţate (de schiţare şi fotografiere); surprinde activităţile de cercetare la faţa locului în desfăşurarea lor dinamică, având o deosebită importanţă pentru aprecierea, la justa lor valoare a rezultatelor acestui act procedural iniţial de investigare penală; face posibilă reproducerea în ritmuri moderate a înregistrărilor în vederea precizării unor detalii şi împrejurări cărora, din diferite motive, obiective sau subiective, li s-a acordat mai puţină atenţie la faţa locului ş.a.[2]. Înregistrarea videomagnetică permite verificarea imediată a plenitudinii şi exactităţii cu care s-au făcut constatările principale în procesul-verbal de cercetare la faţa locului.

În fond, filmul judiciar, ca şi înregistrarea videomagnetică, se montează în ordinea desfăşurării activităţii de cercetare şi, ca şi în cazul fotografiei judiciare, presupune înregistrări de orientare şi schiţă ale obiectelor principale şi ale detaliilor. Deoarece aplicarea la faţa locului a aparaturii de filmare sau înregistrare videomagnetică impune anumite cunoştinţe tehnice speciale, este indicat ca această activitate să fe pusă pe seama specialistului şi, totodată, să nu fie scăpată de sub controlul persoanei cu funcţii de conducere din echipa de cercetare la faţa locului.

La cercetarea locului comiterii infracţiunilor grave, ca şi a accidentelor cu consecinţe de proporţii, se practică, de asemenea, aplicarea mijloacelor de fixare sonoră, a căror utilitate în cadrul acestui act procedural se manifestă pe două planuri distincte: ca mijloc de fixare în prealabil a informaţiei oferite organului sosit la faţa locului de către persoanele care au perceput fapta sau consecinţele

---

[1] S. Doraş, *Criminalistica,* vol. I, Chişinău, 1996, p. 95.

[2] A. Леви, *Видеозапись и киносъёмка, Справочник следователя,* Moscova, 1990, p. 31.

acesteia şi ca mijloc de fixare a constatărilor făcute pe parcursul efectuării cercetării locului faptei.

Este evident că atât sub primul, cât şi sub cel de al doilea aspect, înregistrările sonore reprezintă doar o modalitate tehnică de lucru. Importanţa lor tactică rezidă, în primul rând, în faptul că influenţează benefic organizarea şi efectuarea în continuare sau în regim de urgenţă a altor activităţi de procedură sau extraprocesuale (ascultarea persoanelor, urmărirea şi reţinerea făptuitorului şi a bunurilor sustrase etc.). Practica demonstrează că existenţa unei atare înregistrări a declaraţiilor făcute la faţa locului nu îngăduie martorului, de exemplu, să se conforme ulterior cu uşurinţă declaraţiilor altor persoane sau să declare mincinos. În al doilea rând, înregistrarea pe bandă de magnetofon a constatărilor făcute privind examinarea locului faptei, a obiectelor din ambianţa acestuia, este superioară notelor făcute în scris de conducătorul echipei de cercetare şi, prin urmare, contribuie eficient la redactarea procesului-verbal de cercetare la faţa locului, asigurând descrierea completă şi exactă a stării de fapt.

O sarcină deosebit de importantă a organului, sub a cărui conducere s-a desfăşurat cercetarea la faţa locului, constă în aprecierea rezultatelor obţinute. Imediat după încheierea activităţii de cercetare, la locul faptei, apoi la sediul acestuia, toţi membrii echipei vor purcede la o analiză profundă a urmelor şi a mijloacelor materiale de probă în parte şi în contextul situaţiei de fapt de la faţa locului în vederea determinării valorii lor probante, a măsurii în care pot contribui la clarificarea împrejurărilor cauzei.

Aprecierea rezultatelor cercetării la faţa locului se impune, înainte de toate, de necesitatea determinării naturii juridice a faptei. Dacă datele obţinute în urma cercetării semnalează comiterea unei infracţiuni, va fi organizată cercetarea acesteia, respectiv, se vor administra în regim procesual probele indispensabile soluţionării pe cale judiciară a cauzei. Aprecierea rezultatelor cercetării la faţa locului reprezintă punctul de plecare în ceea ce priveşte dispunerea şi efectuarea actelor de urmărire ce nu suferă amânare în timp, a activităţilor procedurale imediate cum ar fi, de exemplu, ascultarea fără întârziere a unui martor ori a victimei, efectuarea unei percheziţii sau ridicări de obiecte şi documente, reţinerea făptuitorului şi a complicilor, prezentarea spre recunoaştere a cadavrului neidentificat ş.a. Tot la acest capitol se referă şi dispunerea unor expertize juduciare, în special a celor ce se impun în mod urgent de natura instabilă a urmelor.

În situaţia în care în urma aprecierii rezultatelor cercetării la faţa locului se constată că spaţiul respectiv a fost cercetat incomplet, că trebuie să se găsească şi alte urme, precum şi pentru verificarea unor noi versiuni, organul învestit cu cercetarea faptei poate proceda la o cercetare suplimentară sau repetată a locului faptei[1].

---

[1] Cercetarea suplimentară cuprinde elemente de spaţiu şi obiecte, care, din motive obiective sau subiective, au fost omise pe parcursul cercetării primare, cea repetată se extinde asupra locului faptei în întregime sau a unei părţi a acestuia, cercetată iniţial superficial. А.Костров, *Тактика следственнойо осмотра // Криминалистика,* Minsk, 1996, p. 300.

CAPITOLUL 3

TACTICA REŢINERII PERSOANELOR BĂNUITE ÎN COMITEREA DE INFRACŢIUNI

§ 1. Temeiurile juridice şi formele reţinerii persoanelor bănuite în comiterea infracţiunii

Libertatea, la fel ca şi siguranţa persoanei declarate prin Legea Fundamentală ca reprezentând valori inviolabile, presupune că nimeni nu poate fi privat de libertate, adică reţinut, arestat sau expus oricărei altei forme de limitare a libertăţii, decât în cazurile şi în strictă conformitate cu prevederile legislaţiei în vigoare.

Ca acţiune procesuală, reţinerea este prevăzută şi tratată în art.165 Cod proc.pen., ca o activitate de procedură care consistă în privarea persoanei de libertate pe o perioadă scurtă de timp, dar nu mai mult de 72 de ore, în locurile şi în condiţiile stabilite prin lege. Potrivit normei procesual-penale la care ne referim, pot fi supuse reţinerii persoanele:

– bănuite întemeiat în săvârşirea unei infracţiuni pentru comiterea căreia legea penală prevede pedeapsă cu închisoare pe un termen mai mare de un an;

– condamnate, în privinţa cărora s-au adoptat hotărâri de anulare a condamnării cu suspendarea condiţionată a executării pedepsei ori de anulare a liberării condiţionate de pedeapsă înainte de termen.

Reţinerea poate fi efectuată în baza:

a) procesului-verbal din care să decurgă cert că persoana a comis infracţiunea;

b) ordonanţei organului de urmărire penală;

c) hotărârii judecătoreşti în cazul unei infracţiuni de audienţă. În cazul persoanelor bănuite de comiterea unei infracţiuni, reţinerea se va considera întemeiată şi deci legală, dacă persoana respectivă a fost prinsă în flagrant delict, sau dacă martorii oculari ori partea vătămată indică direct că persoana în cauză a comis fapta penală, precum şi în situaţiile în care pe corpul sau vestimentaţia persoanei, la domiciliul ei sau în mijlocul de transport ce-i aparţine, au fost depistate urme evidente ale infracţiunii. În alte cazuri, persoana bănuită în comiterea infracţiunii poate fi reţinută doar dacă a încercat să se ascundă sau să-şi ascundă identitatea, nu are loc permanent de reşedinţă şi un serviciu.

În fond, măsurile tactice se efectuează în cele patru etape de reţinere. În prima etapă, deplasarea la locul aflării persoanei ce urmează a fi reţinută şi pătrunderea în încăpere trebuie făcute cu multă atenţie, pentru a nu pune în gardă persoana în cauză. Casa în care se află persoana va fi pusă sub pază, astfel ca posibilele căi de retragere a acesteia să fie blocate. Intrările şi ieşirile casei vor fi supravegheate prin camerele de luat vederi, astfel încât în orice moment să se poată înregistra prinderea persoanei în caz dacă aceasta ar încerca să fugă ori, fiind prinsă, ar opune rezistenţă sau ar încerca să se debaraseze de obiectele ce o compromit. Pătrunderea în încăpere se va efectua în mod obişnuit, ca în cazul percheziţiei, sau forţat, dacă alte modalităţi posibile au eşuat.

Din momentul pătrunderii în încăpere începe etapa secundă a activităţii de reţinere. Aşa cum s-a mai specificat, cel care conduce operaţia se va legitima, va verifica identitatea persoanei respective, a altor persoane prezente, iar celui reţinut i se va aduce la cunoştinţă că este reţinut înmânându-i-se copia ordonanţei organului de urmărire sau a hotărârii judecătoreşti despre reţinerea sa. În această etapă se va efectua percheziţionarea celui reţinut în vederea deposedării lui de tot ce ar putea fi folosit ca mijloc de atac, depistării, fixării şi ridicării obiectelor şi documentelor ce pot avea importanţă pentru soluţionarea justă a cauzei.

Urmează apoi a treia etapă – de scortare a persoanei reţinute la sediul organului care a dispus reţinerea. Pe întregul itinerar se vor lua măsurile necesare ca persoana reţinută să nu poată comunica, fugi de sub escortă sau de a-şi cauza leziuni corporale. Este indicat ca aceasta să fie transportată cu un mijloc de transport, cu care sunt dotate unităţile de interne de profil.

În sfârşit, în ultima etapă de documentare a reţinerii şi plasarea celui reţinut în locul de detenţie, se va întocmi procesul-verbal de reţinere, se vor respecta întocmai prevederile art.173 Cod. proc. pen. şi, după caz, stipulate în art. 189 Cod proc.pen. în vigoare.

CAPITOLUL 4
TACTICA ORGANIZĂRII ŞI EFECTUĂRII PERCHEZIŢIEI ŞI A RIDICĂRII DE OBIECTE ŞI DOCUMENTE

§ 1. Noţiunea, sarcinile şi felurile percheziţiei

Percheziţia face parte din categoria actelor de urmărire penală prevăzute în legislaţia procesual-penală în vederea descoperirii şi colectării probelor materiale ale infracţiunii. Astfel, potrivit legii (art. 125 Cod proc.pen.), în situaţia în care există date suficiente pentru a bănui întemeiat că într-un loc sau asupra unei persoane se pot afla obiecte ce au servit la săvârşirea infracţiunii sau sunt purtătoare de urme ale infracţiunii, documente şi alte materiale de natură să servească la stabilirea împrejurărilor faptei penale, organul de urmărire penală dispune efectuarea unei percheziţii în scopul depistării şi ridicării acestora, descoperirii persoanelor aflate în căutare şi a cadavrelor ascunse.

Aşadar, fără să formuleze în mod direct noţiunea *de percheziţie,* legiuitorul a specificat caracteristicile distinctive ale acestei activităţi de urmărire penală, caracteristici care o individualizează şi, concomitent, o deosebesc de alte acte şi activităţi de cercetare prevăzute în legea procesual-penală în vigoare.

În primul rând, percheziţia este una dintre activităţile de procedură destinată colectării probelor infracţiunii, efectuarea căreia presupune utilizarea anumitor forme de constrângere. În interesul stabilirii adevărului în justiţia penală, legea îngăduie, prin însăşi efectuarea percheziţiei, să se acţioneze asupra libertăţii şi drepturilor fundamentale ale persoanei: inviolabilitatea domiciliului, păstrarea secretului corespondenţei, vieţii intime personale şi familiale ş.a.

În vederea majorării eficacităţii acestei activităţi, legea prevede reţinerea la locul percheziţiei, pe întregul parcurs al acesteia, a persoanelor prezente la momentul sosirii organului, interzicerea anumitor forme de activitate (a deplasărilor şi a actelor de comunicare între persoanele aflate la locul percheziţiei), forţarea încuietorilor, dacă persoana percheziţioată nu deschide uşa benevol.

În al doilea rând, percheziţia are drept scop căutarea persoanelor, obiectelor şi documentelor ascunse sau a căror deţinere de către anumite persoane este tăgăduită. Dacă obiectele şi documentele ce interesează organul care cercetează

cauza nu sunt dosite, administrarea acestora se face în cadrul cercetării la faţa locului sau prin ridicarea lor în ordinea art.126 Cod proc.pen.

Din perspectiva celor menţionate, percheziţia poate fi definită ca *o activitate procedurală care constă în cercetarea prin constrângere a unui loc deschis, încăpere sau a unei persoane în vederea depistării şi ridicării de urme ale infracţiunii, a anumitor obiecte, valori şi documente ce constituie mijloace materiale de probă, precum şi descoperirii persoanelor aflate în căutare şi a cadavrelor ascunse.*

Specificul percheziţiei a condiţionat stabilirea unui cadru procesual aparte. După cum s-a subliniat, la efectuarea percheziţiei, organul de cercetare poate recurge numai dacă se află în posesia unor date ce în mod obiectiv întemeiază necesitatea efectuării ei. Altfel spus, pentru a proceda la efectuarea percheziţiei, organul de urmărire trebuie să dispună de date probante (documente, mărturii) sau informaţii operative de natură să justifice prezumţia că în locul indicat sau la persoana respectivă sunt ascunse obiecte, documente sau alte materiale ce pot contribui la stabilirea adevărului. Percheziţia efectuată în lipsa unui temei faptic este nelegitimă. Ea se face în baza ordonanţei organului de urmărire penală, sancţionată (autorizată) de către judecătorul de instrucţie. În situaţii excepţionale, în special în cazul în care amânarea percheziţiei este, evident, în detrimentul stabilirii adevărului, percheziţia se poate face fără autorizaţia judecătorului de instrucţie, organul de urmărire penală fiind obligat să prezinte judecătorului de instrucţie materialele percheziţiei în timp de 24 de ore pentru verificarea legalităţii acestei acţiuni.

Percheziţia nu trebuie confundată cu cercetarea vamală sau cu alte activităţi de control administrativ, care se desfăşoară conform unor acte normative ce reglementează activitatea organelor de control la punctele de trecere a frontierei de stat sau în locurile cu regim special, cum ar fi, de exemplu, instituţiile de detenţie ş.a.

Sarcinile percheziţiei diferă de la caz la caz, în funcţie de natura infracţiunii săvârşite. Unele vor fi sarcinile acestei activităţi în cazul unui furt şi altele în cazul omuciderii. În cadrul uneia şi aceleiaşi categorii de infracţiuni, sarcinile percheziţiei pot varia în funcţie de scopul urmărit de către autorul faptei penale, de modul în care acesta a activat, de mijloacele utilizate etc. Este lesne de înţeles că obiectivele percheziţiei efectuate în scopul cercetării unui omor săvârşit pentru înlăturarea persoanei rivale, fie pe plan economic, fie pe plan politic, intim ş.a., nu vor coincide nici pe departe cu cele ale percheziţiei întreprinse în cazul omorului săvârşit de un hoţ, care nu urmărea decât sustragerea anumitor bunuri materiale.

Specificarea sarcinilor percheziţiei în funcţie de factorii menţionaţi ţine de problematica ce vizează metodica cercetării anumitor categorii de infracţiuni.

Făcând abstracţie de natura şi particularităţile infracţiunii, putem evidenţia următoarele sarcini ale percheziţiei:

– imobilizarea făptuitorului, curmarea activităţii infracţionale şi de ascundere a urmelor infracţiunii. Sub acest aspect, percheziţia bine organizată şi desfăşurată la un nivel profesional înalt poate avea repercusiuni cu semnificaţie tactică deosebită. Sunt frecvente cazurile când percheziţia influenţează în mod esenţial comportamentul celui ce urmează a fi tras la răspundere pentru fapta comisă;

– descoperirea şi ridicarea urmelor infracţiunii, a obiectelor şi documentelor ce conţin sau poartă astfel de urme ca, de exemplu, urmele de sânge pe obiectele de construcţie, diverse urme-materie pe obiectele vestimentare, actele false ş.a.;

– identificarea şi ridicarea obiectelor ce constituie produse ale infracţiunii, cum ar fi bunurile sustrase, valorile primite ca mită sau obţinute prin şantaj sau escrocherie;

– descoperirea persoanelor aflate în căutare, a cadavrelor ascunse sau a părţilor din cadavre;

– depistarea şi ridicarea documentelor cu conţinut probatoriu şi a materialelor ce caracterizează personalitatea, modul de viaţă şi legăturile bănuitului sau învinuitului: înscrisuri, chitanţe, mandate poştale, bilete de transport, carnete cu adrese şi numere de telefoane, adrese ale complicilor, fotografii, înregistrări audiovizuale, filme ş.a.;

– depistarea şi ridicarea mijloacelor şi instrumentelor folosite sau destinate săvârşirii infracţiunii, precum şi a obiectelor, a căror deţinere este interzisă: arme de foc, muniţii, substanţe explozive, instrumente de spargere, utilaje de confecţionare a mărfurilor de larg consum falsificate, stupefiante;

– fixarea printr-un act de sechestru, efectuat în conformitate cu art. 202-203 al Cod proc.pen., a bunurilor aflate în patrimoniul făptuitorului în vederea reparării prejudiciului cauzat prin infracţiunea săvârşită, precum şi pentru garantarea executării pedepsei cu amendă. Practica demonstrează că momentul percheziţiei creează condiţii dintre cele mai favorabile pentru realizarea sechestrării averii;

– fixarea locurilor tainice, a ascunzătorilor făcute în mod special pentru a tăinui obiecte, bunuri, documente şi alte materiale ce pot interesa justiţia penală. Cu acest scop se vor folosi mijloacele şi metodele fotografiei judiciare operative, în unele cazuri videoaparatura.

În conformitate cu prevederile legislaţiei procesual-penale şi ale tacticii criminalistice, în literatura de specialitate s-au formulat trei criterii de clasificare a percheziţiilor: natura obiectului de cercetat în cadrul percheziţiei; numărul de percheziţii întreprinse asupra aceleiaşi persoane; numărul per-

soanelor la care se efectuează. După natura obiectului de cercetat în cadrul percheziției, deosebim percheziția locurilor deschise, a încăperilor și a persoanelor (schema 4).

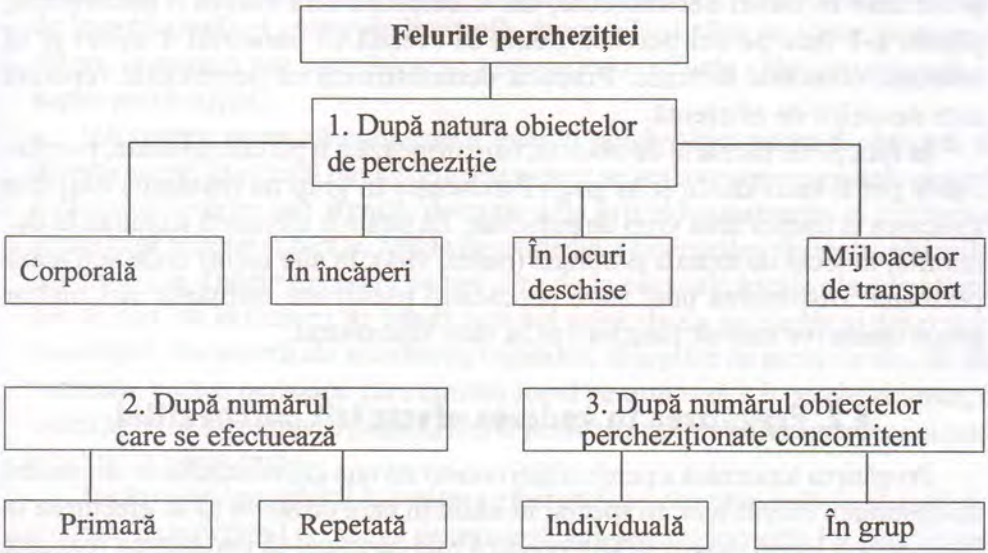

Schema 4. Felurile percheziției

Noțiunea de *loc deschis,* ca obiect al percheziției, cuprinde terenuri aflate în proprietatea sau folosința exclusivă a unei persoane (curtea, grădina, suprafața agricolă). Locurile deschise (câmpul, pădurea), aflate în proprietate sau folosință colectivă, nu constituie obiecte ale percheziției, examinarea lor efectuându-se prin cercetarea la fața locului.

Încăperile, asupra cărora se poate dispune efectuarea percheziției, se împart în două categorii: 1) locuințele (case, vile, apartamente) cu toate dependințele posibile (magazie, șură, pivniță, garaj) și 2) birourile (oficiile) și alte locuri închise în perimetrul cărora persoana supusă urmăririi penale își desfășoară activitatea. Nu reprezintă obiecte de percheziționat încăperile cu acces larg public (auditoriul universitar, sala de concerte și spectacole, incinta stației feroviare, salonul de expoziții etc.).

Percheziția persoanei presupune cercetarea vestimentației, corpului, obiectelor purtate asupra sa (geamantan, poșetă, umbrelă) și a mijloacelor de transport (autovehicul, motocicletă, bicicletă), în prezența cărora ea a fost surprinsă la momentul percheziției.

Perchezițiile se subdivid în primare, adică efectuate pentru prima dată, și repetate. La repetarea percheziției se recurge, de regulă, în situația în care se constată că, din cauza condițiilor nefavorabile sau din alte motive,

percheziţia primară a fost efectuată defectuos sau superficial. Uneori, percheziţia repetată se aplică cu semnificaţia de procedeu tactic. De exemplu, organul de urmărire penală ştie că obiectele ce interesează au fost expediate şi ascunse în locuri necunoscute, dar efectuează fără succes o percheziţie, pentru a-l face pe cel percheziţionat să creadă că pericolul a trecut şi să restituie obiectele ascunse. Practica demonstrează că percheziţia repetată este deosebit de eficientă.

În funcţie de numărul de obiecte, care urmează a fi percheziţionate, percheziţiile pot fi individuale şi în grup. Percheziţia în grup nu înseamnă neapărat aplicarea ei asupra unui grup de persoane. Ea poate fi efectuată simultan la domiciliu, la locul de muncă şi odihnă (birou, vilă), în alte locuri unde activează persoana. Dispunerea unei atare percheziţii presupune formarea mai multor grupe operative care să funcţioneze în mod sincronizat.

§ 2. Pregătirea în vederea efectuării percheziţiei

Pregătirea temeinică a percheziţiei constituie una din condiţiile ce determină desfăşurarea reuşită a ei, în special în cazul în care urmează să se efectueze în încăperi sau locuri deschise. Din practică este cunoscut că percheziţia realizată în grabă, la întâmplare, de obicei este ineficace, nereuşită.

Pregătirea în vederea efectuării percheziţiei reclamă întreprinderea de către organul de urmărire penală a unor măsuri preliminare, care să atribuie acestei activităţi o desfăşurare organizată şi eficientă.

Înainte de a începe percheziţia, organul de urmărire va determina scopul ei în raport cu cauza avută în cercetare. În baza materialelor de care dispune (procesul-verbal de cercetare la faţa locului, declaraţiile victimei, martorilor şi ale altor persoane implicate), el va specifica obiectele, valorile şi documentele care trebuie căutate în cadrul percheziţiei, natura şi caracteristicile principale ale acestora (forma, dimensiunea, structura). Informaţia privind obiectele ce urmează a fi căutate trebuie să corespundă următoarelor cerinţe:

a) să contribuie la elaborarea unei prognoze asupra posibilităţilor de ascundere şi, în consecinţă, să direcţioneze activitatea de căutare;

b) să asigure elaborarea mijloacelor şi procedeelor tactice adecvate de căutare. Este lesne de înţeles că mijloacele şi metodele de căutare a documentelor se vor deosebi esenţial de cele necesare pentru descoperirea obiectelor voluminoase.

Un alt aspect ce ţine de pregătirea pentru efectuarea percheziţiei constă în cunoaşterea prealabilă a locului acesteia. În cazul unei încăperi (casă, apartament, birou ş.a.) interesează amplasarea ei (strada, numărul blocului, scara, etajul), dispunerea dependinţelor (magazie, pivniţă, garaj ş.a.), căile de acces şi

ieşire din încăpere (numărul şi amplasamentul uşilor, ferestrelor), posibilităţile de comunicare (telefon, fax), identitatea persoanelor care locuiesc la adresa respectivă şi a celor din vecinătatea nemijlocită. În cazul unui loc deschis, este important să se precizeze relieful şi întinderea acestuia, delimitările spaţiale de împrejurimile şi teritoriile limitrofe, drumurile şi căile de acces, persoanele cărora le aparţin sau care folosesc terenurile învecinate celui ce urmează a fi supus percheziţiei.

Informaţia necesară cunoaşterii locului percheziţiei poate fi obţinută din diverse surse. În primul rând, sub acest aspect se vor examina registrele şi actele de împroprietărire sau arendă, documentele privind construcţia şi arhitectura imobilelor urbane şi rurale, actele de evidenţă a terenurilor agricole, pădurilor, pajiştilor ş.a. Datele necesare se vor cere de la organele locale ale administraţiei de stat, de la factorii de conducere din unităţile de producţie şi deservire a populaţiei. Nu se exclude ascultarea vecinilor, colegilor de serviciu sau de universitate, a altor persoane care cunosc locul ce urmează a fi percheziţionat, cu condiţia că aceştia nu vor pune în alertă persoana asupra căreia se preconizează efectuarea percheziţiei.

Tot în cadrul pregătirii în vederea efectuării percheziţiei trebuie să se obţină anumite date privind persoana ce urmează a fi percheziţionată. Pe lângă datele biografice, interesează profesia şi sfera socială în care ea activează, gradul de cultură, pasiunile, îndeletnicirile etc., în baza cărora organul de cercetare poate afla ipotetic despre modul de ascundere a obiectelor căutate. Viaţa şi practica judiciară demonstrează existenţa unei legături directe între profesia, intelectul şi alte calităţi ale persoanei şi alegerea modului şi a locului de ascundere[1]. Organizarea şi crearea condiţiilor necesare desfăşurării eficiente a acestei activităţi impun cunoaşterea unor particularităţi individuale şi trăsături de caracter ale celui ce urmează a fi percheziţionat, a relaţiilor şi legăturilor lui cu alte persoane, mai cu seamă cu cele din lumea interlopă. De exemplu, dacă se constată că el are un temperament impulsiv, un caracter neechilibrat şi agresiv, de aceasta se va ţine seama la formarea echipei de percheziţie. În componenţa acesteia se vor include persoane care să asigure ordinea şi securitatea participanţilor la percheziţie. Este indicat să se activeze şi în vederea cunoaşterii persoanelor care locuiesc cu cel ce urmează a fi percheziţionat (membri ai familiei, rude, chiriaşi), precum şi a vecinilor, pentru a restrânge cercul indivizilor la care ar putea fi ascunse obiectele căutate.

Informaţiile necesare pentru cunoaşterea persoanei percheziţionate şi a celor din anturajul ei pot fi obţinute prin contact direct cu diverse persoane participante la proces (partea vătămată, partea civilă şi cea civilmente responsabilă),

[1] В. Коновалова, *Психология в расследовании преступлений,* Harkov, 1978, p. 85.

cu martori, colegi de serviciu, factori de conducere a unităţilor de producţie sau de instruire, dar şi prin realizarea unor investigaţii operative.

În raport cu datele obţinute cu privire la obiectele, persoanele şi locul ce urmează a fi percheziţionat, organul, care conduce activitatea de investigare a cauzei, stabileşte momentul efectuării percheziţiei, componenţa grupului de persoane participante şi a mijloacelor necesare desfăşurării reuşite a acestei activităţi.

La alegerea celui mai potrivit moment de efectuare a percheziţiei se vor lua în considerare, pe de o parte, prescripţiile legii (art.128, Cod proc.pen.) care interzice exercitarea ei în timpul nopţii (între orele 20 seara şi 6 dimineaţa), cu excepţia cazurilor grave de delict flagrant, în care orice întârziere în timp a percheziţiei poate avea consecinţe nefavorabile asupra cercetării cauzei, iar, pe de altă parte, principiul tactic, potrivit căruia percheziţia trebuie efectuată, în toate cazurile, surprinzător şi în condiţii de timp care să asigure căutarea şi ridicarea obiectelor şi documentelor ce interesează cauza.

Din acest punct de vedere, este oportun ca percheziţia să se efectueze urgent, la un interval de timp pe cât e posibil mai scurt de la momentul săvârşirii infracţiunii sau de la momentul în care au apărut presupuneri întemeiate că în locul sau la persoana respectivă se găsesc obiectele sau documentele ce pot servi la stabilirea adevărului. În cazurile unor categorii de infracţiuni, cum ar fi, de pildă, luarea de mită, sustragerea de bunuri prin escrocherie sau şantaj, în care numărul urmelor materiale şi cel al probelor cu martori sunt limitate, percheziţia efectuată prompt înlătură posibilitatea celor care urmează a fi percheziţionaţi de a ascunde sau a distruge obiectele, a căror descoperire şi ridicare constituie scopul percheziţiei şi, de regulă, conduce la obţinerea unor probe care să asigure soluţionarea cauzei.

Această regulă generală nu exceptă însă situaţii în care percheziţia, din considerente tactice, să fie amânată pentru un anumit timp. Se procedează astfel când datele de care dispune organul de cercetare justifică prezumţia că descoperirea obiectelor ascunse, practic, este imposibilă. Amânarea urmăreşte scopul de a face impresie persoanei care va fi percheziţionată că „primejdia" a trecut şi de a o determina să renunţe la ascunderea în continuare a obiectelor căutate.

Stabilirea momentului efectuării percheziţiei presupune, de asemenea, alegerea celei mai potrivite ore pentru desfăşurarea acestei activităţi. În acest sens este indicat să se efectueze percheziţia dimineaţa, pentru a evita eventualele dificultăţi legate de pătrunderea la locul acesteia, dar şi pentru că la începutul zilei capacitatea de căutare, datorită stării mai puţin perturbante a organelor de simţ, este mai înaltă decât pe parcursul sau la finele zilei.

Un moment important privind pregătirea percheziţiei este determinarea persoanelor care vor participa la efectuarea ei. Componenţa echipei ce va activa

în cadrul percheziţiei diferă de la caz la caz, ea fiind condiţionată de natura obiectelor, a căror descoperire constituie scopul percheziţiei, amplasarea şi structura locului de percheziţionat şi, firește, de datele ce caracterizează personalitatea celui ce urmează a fi percheziţionat şi membrii familiei lui. Una va fi componenţa echipei în cazul percheziţiei, cu scopul de a descoperi şi a ridica obiecte sustrase prin atac tâlhăresc de către un grup criminal organizat, care se ascunde într-o vilă cu mai multe încăperi şi construcţii anexe, şi alta, cînd se efectuează în biroul unui şef, unde se află locul lui de lucru, în vederea depistării şi ridicării valorilor şi documentelor pentru a dovedi împejurările unui act de mită.

Sub aspect procesual, persoanele participante la efectuarea percheziţiei se pot diviză în două categorii: 1) a căror participare este prevăzută prin lege (art. 127, Cod proc.pen.) în mod obligatoriu şi 2) a căror participare se impune în mod obiectiv, fie de împrejurările dificile în care urmează să se desfăşoare percheziţia, fie de caracterul complicat al activităţii de căutare a obiectelor şi documentelor ce interesează cauză.

Din prima categorie fac parte, în afară de organul de cercetare, persoana percheziţionată ori un membru al familiei sale, reprezentantul organului puterii locale, în situaţia în care asigurarea prezenţei celui percheziţionat sau a unei persoane apropiate lui nu este cu putinţă, şi un reprezentant al instituţiei de cultură sau unităţii de producţie, dacă percheziţia urmează să se desfăşoare la locul de muncă. La efectuarea percheziţiei în încăperile aflate în stăpânirea sau folosinţa personalului diplomatic străin este obligatorie, de asemenea, prezenţa procurorului şi reprezentantului Ministerului Afacerilor Externe (art.129 Cod proc.pen.).

Potrivit dispoziţiilor normei procesual-penale enunţate, organul sub a cărui conducere se desfăşoară cercetarea cauzei, este obligat să întreprindă măsurile necesare pentru a asigura prezenţa fără echivoc a persoanelor menţionate la efectuarea percheziţiei. Or, toate aceste persoane trebuie pregătite anticipat.

A doua categorie cuprinde persoanele a căror participare la realizarea activităţii în discuţie, pornind de la condiţiile concrete ale cauzei, este considerată utilă: una sau mai multe persoane din cadrul organelor de urmărire penală (ofiţeri de poliţie), care să participe la activitatea de căutare propriu-zisă ori să ţină sub control comportamentul celor prezenţi la locul percheziţionat; un număr suficient de poliţişti care vor asigura paza locului percheziţionat; specialişti din diverse domenii care să ajute organul de cercetare la identificarea locurilor tainice, la ridicarea şi conservarea urmelor şi obiectelor-corp delict.

În această categorie de persoane unii autori includ partea vătămată, rudele ori prietenii acesteia, pentru a contribui la identificarea unor articole de îmbrăcăminte, lucruri de folosinţă casnică sau a altor bunuri, din categoria obiecte-

lor de acelaşi gen[1]. Considerăm că participarea acestor persoane la efectuarea percheziţiei este contraindicată, deoarece, din motive deja cunoscute, obiectele descoperite nu mai pot fi prezentate lor spre recunoaştere.

În fine, pentru realizarea scopului percheziţiei, echipa trebuie să fie dotată cu mijloace tehnico-ştiinţifice, care să asigure eficacitatea activităţii de căutare. Pe lângă materialele, uneltele şi instrumentele aflate în dotarea truselor criminalistice universale, sunt necesare anumite utilaje, printre care de o deosebită utilitate sunt: sursele de lumină pentru descoperirea obiectelor ascunse în locuri insuficient luminate; diferite tipuri de detectoare, cum sunt cele de metale sau cadavre, magneţi puternici pentru ridicarea obiectelor metalice din fântâni, bălţi şi rezervoare de apă; aparate portative Roentgen; dispozitive cu radiaţie ultravioletă, toate acestea necesitând o pregătire prealabilă. Nu se va ignora aparatajul şi materialele de fotografiat, iar, în cazurile complicate, şi camera de luat vederi sau dispozitivul de înregistrare videomagnetică. Se vor pregăti, de asemenea, materiale şi instrumentul de ambalare, sigilare şi conservare a mijloacelor materiale de probă.

§ 3. Regulile generale tactice privind efectuarea percheziţiei

Tactica efectuării percheziţiei se stabileşte, de la caz la caz, în funcţie de natura obiectului percheziţionat (încăpere, loc deschis, persoană), de parametrii fizici ai obiectelor căutate (obiecte voluminoase, bijuterii, înscrisuri, macro- sau microurme ale infracţiunii, stupefiante), de datele ce caracterizează persoana percheziţionată şi cei care o înconjoară, de efectivul operativ şi tehnic de care se dispune.

Cu toate acestea, în criminalistică, în baza practicii înaintate a organelor de urmărire penală, s-au stabilit anumite principii, reguli tactice generale prin respectarea cărora trebuie să se desfăşoare percheziţia. Aceste reguli, în esenţă, sunt următoarele:

1) Efectuarea percheziţiei în mod inopinat, ceea ce presupune, pe de o parte, dispunerea acestui act procedural la momentul oportun, iar, pe de altă parte, pregătirea sa la un anumit grad de confidenţialitate; Efectuarea percheziţiei prin surprindere, pe lângă faptul că exclud posibilităţile persoanelor percheziţionate de a ascunde, a nimici sau a se debarasa în orice alt mod de obiectele ce le compromit, prezintă şi o deosebită importanţă tactică: exercită influenţă psihologică şi, implicit, zădărniceşte încercările infractorilor de a se sustrage de la răspunderea penală prin alibiuri false şi declaraţii mincinoase. Practica demonstrează că percheziţia efectuată operativ şi în mod potrivit din perspectiva

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica,* Iaşi, 1986, p. 87; А. Лапин, *Тактика обыска и выемки, // Криминалистика,* Minsk, 1996, p. 329.

principiului tactic în discuție, nu de puține ori conduce la modificări esențiale ale comportamentului celor supuși urmăririi penale. Sunt cunoscute multiple cazuri când rezistența cu care se opuneau aceștia organului judiciar la stabilirea adevărului până la momentul percheziției scădea substanțial, uneori totalmente după efectuarea acestei activități.

2) Executarea întocmai a procedurilor prevăzute de lege asupra activității de efectuare a percheziției în sensul strictei respectări a formelor procesuale ce țin de reglementarea acestui act procedural; La locul de efectuare a percheziției, organul sub a cărei conducere este concepută această activitate, trebuie neapărat, în mod civilizat, să se legitimeze și apoi să identifice, în baza actelor respective, persoana care va fi percheziționată și celelalte persoane surprinse la fața locului. Celor prezenți li se va aduce la cunoștință scopul activității ce va fi desfășurată, drepturile și obligațiile ce le revin în raport cu rolul și starea lor procesuală (învinuit, bănuit, specialist ș.a.). Persoanei supuse percheziției (cu excepția cazurilor reținerii făptuitorilor în flagrant delict) i se va prezenta (cu semnătură) ordonanța și autorizația la efectuarea percheziției și, totodată, i se va cere să predea benevol obiectele, bunurile și documentele căutate. Dacă ea acceptă cerința organului judiciar și prezintă obiectele solicitate, în ipoteza în care împrejurările cauzei exclud în mod categoric existența altor materiale ce ar prezenta interes, percheziția trebuie abandonată.

Prin realizarea fără echivoc a formelor procesuale deja în etapa incipientă a percheziției, organul judiciar demonstrează că efectuarea acesteia se impune de necesitatea stabilirii adevărului, deci de interesul major al înfăptuirii justiției, astfel prevenind discuțiile inutile, eventualele incidente ce pot fi provocate de cei cointeresați pe parcursul percheziției, dar și de tot felul de reclamații și aprecieri, de regulă insinuante, privind rezultatele obținute.

3) Efectuarea percheziției în două faze: a) de recunoaștere sau de inspectare generală a obiectului de percheziționat și b) de examinare sistematică a tuturor componentelor acestuia în vederea descoperirii obiectelor, documentelor și bunurilor ascunse; Această regulă tactică privește în mod deosebit percheziția încăperilor și a locurilor deschise, ea însă nu trebuie ignorată nici în cazul percheziției corporale.

În cele ce urmează, trecând la expunerea principalelor momente tactice privind efectuarea anumitor forme de percheziție (a încăperilor, locurilor deschise, a persoanelor), ne vom referi în mod detaliat la această regulă tactică, aici subliniem doar faptul că efectuarea percheziției în faze atribuie acestei activități o desfășurare logică, coordonată și consecventă. Ea asigură efectuarea de către organul de urmărire penală a unui control integral asupra ambianței locului percheziționat, precum și a comportării celor găsiți la fața locului prin întreprinderea la faza inițială a măsurilor necesare pentru prevenirea incorectitudinii, a actelor de provocare și agresiune.

4) Perseverenţă în căutare, adică tenacitate, răbdare, calm şi stăpânire de sine, certitudine şi orientare permanentă spre obiectivele preconizate; După cum se susţine, în literatura de specialitate, percheziţia deseori se desfăşoară în condiţii dintre cele mai dificile, determinate de intervenţia anumiţilor factori de natură psihologică[1]. Condiţiile de mediu în care se desfăşoară activitatea de căutare (elementele spaţiale, temperatura scăzută sau ridicată, iluminarea insuficientă), comportamentul nestăpânit, uneori provocator al celor percheziţionaţi şi, ca urmare, situaţia conflictuală în care se activează, aspectul dezagreabil al unor locuri şi obiecte cu care se contactează pe parcursul percheziţiei – toate acestea pot provoca stări psihice şi emoţionale, care ar putea reduce capacităţile de cunoaştere ale celui ce efectuează activitatea respectivă. La cele menţionate trebuie să mai adăugăm starea de oboseală, determinată de prelungirea în timp a unor operaţii monotone proprii activităţii de căutare, care poate avea un efect destructiv deosebit asupra concentrării atenţiei şi, implicit, asupra posibilităţilor perceptive. De aici, calităţile solicitate organului care trebuie să efectueze percheziţia: perseverenţă, disciplină lăuntrică, exigenţă, mult calm, certitudine şi chiar rezistenţă fizică[2].

Cauzele ce determină de cele mai multe ori insuccesul percheziţiei sunt confirmate de practica organelor de urmărire penală – efectuarea percheziţiei în atmosferă de conflict deschis; desfăşurarea operaţiilor de căutare în mod nechibzuit, haotic; examinarea superficială a locurilor dezagreabile şi obiectelor repulsive (murdare, infecte); şovăiala şi, ca urmare, cedarea în faţa unui volum mare de muncă fizică pe care îl reclamă adeseori percheziţia ş.a.

5) Observarea directă şi permanentă asupra persoanei percheziţionate în vederea constatării unor manifestări psihocomportamentale ale acesteia la anumite acte de cercetare efectuate de către organul de urmărire în cadrul percheziţiei, manifestări care, în ipoteza în care nu sunt dirijate în mod conştient, pot prezenta elemente semnificative pentru orientarea activităţii de căutare;

Este cert că persoana care deţine asupra sa obiecte, documente sau bunuri ce îi pot demonstra activitatea infracţională, va sesiza în timpul percheziţiei o intensă tulburare şi nelinişte. Tensiunea psihică se va amplifica pe măsura apropierii organului judiciar de locurile în care se află obiectele compromiţătoare, la un anumit moment exteriorizându-se printr-o seamă de manifestări fiziologice (dereglarea respiraţiei, scăderea salivaţiei şi uscarea gurii, tremur al mâinilor, transpiraţie, creşterea presiunii sanguine şi accelerarea bătăilor inimii, schimbarea tenului şi a expresiei normale a feţei), ori prin forme improprii de comportare (frământarea mâinilor, sucirea bumbului de la haină, mototolirea unui obiect, frecarea pavilionului urechii ş.a.). Dacă organul judiciar se îndepăr-

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica,* Iaşi, 1986, p. 89.
[2] E. Stancu, *Criminalistica,* Bucureşti, 1995, p. 184.

tează de locul unde se află ascunse obiectele căutate, persoana percheziționată poate trece la o stare de relaxare, vădind anumite semne de calmare: expresia mai liniștită a feței, strălucirea ochilor, gesticulație, stingerea sau, dimpotrivă, aprinderea unei țigări ș.a.

De aceea este neapărat ca în cursul efectuării percheziției să fie observați permanent cei percheziționați de către o persoană competentă în materie, de regulă, de cel care conduce percheziția, care, prin anumite acte de comunicare, activitate cunoscută în criminalistică sub denumirea de „testare verbală"[1] (adresarea de întrebări și ascultarea explicațiilor asupra obiectelor căutate sau a unor împrejurări de fapt, concentrarea privirii asupra unui loc etc.), să verifice starea psihică a celor percheziționați, să aprecieze semnificația formelor de manifestare a acestei stări pentru direcționarea activității de căutare[2]. Aceasta cu atât mai mult că persoanele cu experiență infracțională pot dirija anumite stări psihice (stăpânire de sine, calm, eleganță, servilism, stare de boală, leșin, protest, nedumerire sau chiar indignare) în vederea distragerii atenției și dezordonării activității de căutare.

1. Percheziția în încăperi

Tactica percheziției în încăperi, indiferent de destinația ei (locuințe, oficii, construcții anexe) cuprinde, pe de o parte, anumite reguli tactice privind modul de deplasare și pătrundere la locul percheziției, iar, pe de altă parte, procedeele de căutare propriu-zise ale obiectelor ce interesează cauza.

Deplasarea la locul percheziției trebuie făcută cu multă atenție și în mod operativ, astfel încât persoana ce urmează a fi percheziționată să fie privată de posibilitatea de a se gândi la comportarea sa și a celor ce-l înconjoară. Modul de deplasare se alege în funcție de natura și amplasarea locului de percheziționat (apartament la bloc, vilă, birou de lucru, casă în localitatea rurală). În toate cazurile însă este indicat ca deplasarea să se facă cu un mijloc de transport, care să se afle la dispoziția echipei de percheziție pe întregul interval de timp prevăzut în prealabil pentru realizarea acestei activități. Parcarea mijlocului de transport se va face într-un loc, unde, de obicei, staționează mașinile (în fața unei instituții de stat, întreprinderi, firme, magazin, depozit ș.a.), la o anumită distanță de la blocul, casa, edificiul în care este situată încăperea respectivă, ca, în continuare, echipa să se deplaseze pe jos, în grupe mici de câte două-trei persoane.

Din momentul sosirii la locul percheziției, se vor lua măsurile necesare de pază (blocarea căilor de acces și de comunicare din exterior) și de observare asupra geamurilor și a altor locuri, prin care cel ce va fi percheziționat poate

---

[1] А. Ратинов, *Судебная психология для следователей,* Moscova, 1967, p. 239; A. Дулов, *Судебная психология,* Minsk, 1975, p. 351.

[2] В. Коновалова, *Психология в расследовании преступлений,* Harkov, 1978, p. 79.

înlătura obiectele ce-l compromit, înainte de a admite intrarea echipei în încăpere. Practica cunoaşte cazuri, când, presimţind sosirea organului de urmărire penală, persoanele ce urmează a fi percheziţionate aruncă prin geamuri obiectele (armele, instrumentele) care demască activitatea lor infracţională.

Pătrunderea în încăpere nu trebuie să se efectueze cu întârziere. În mod obişnuit, organul sub a cărui conducere se află echipa, sună sau bate în uşă, cerând deschiderea acesteia. Dacă datele privind personalitatea percheziţionatului inspiră suspiciuni că la cerinţa organului de urmărire el nu va deschide uşa, atunci în această operaţie se vor coopta persoane (un vecin, un reprezentant al administraţiei comunale, primăriei, serviciului administrativ de asigurare, serviciului medical ş.a.) care vor cere deschiderea uşii sub pretexte, ce, de obicei, nu trezesc bănuieli.

Nu reprezintă dificultăţi nici pătrunderea în încăperi, care constituie locul de lucru al celui percheziţionat, deoarece acţiunea în cauză, conform legii în vigoare, se desfăşoară cu concursul unei persoane a unităţii respective cu sau fără funcţii de răspundere.

În cazul în care persoana refuză categoric să deschidă benevol uşa, intrarea în încăpere se efectuează forţat, dar nu înainte ca ea să fie prevenită în mod explicit.

Aşa cum s-a menţionat, percheziţia propriu-zisă se desfăşoară în două etape: în etape preliminară, înainte de toate, se vor lua măsurile de rigoare pentru crearea unui cadru propice bunei desfăşurări a activităţii de căutare. Pe această cale se va activa operativ în vederea zădărnicirii oricărei forme de comportare agresivă din partea celui percheziţionat sau celor prezenţi la locul supus percheziţiei. Dacă se ştie că persoana percheziţionată sau vreunul din membrii familiei sale deţin arme, pentru a preîntâmpina eventualele acte violente, se vor efectua percheziţii corporale în vederea dezarmării acestora şi, firește, ridicării armelor, în ipoteza în care deţinerea lor este ilegală.

Persoanele găsite la faţa locului, exceptând copiii minori şi bolnavii, după identificarea în baza actelor respective, se vor strânge într-un anumit loc, de obicei, în sufragerie, vestibul, hol, unde se vor afla în timpul percheziţiei. Totodată, se va urmări ca ele să nu aibă nici o posibilitate de a comunica prin telefon, radiotelefon sau prin anumite forme de semnalare de avertisment (aprinderea luminii, închiderea oberlihtului sau tragerea storurilor, punerea sau scoaterea de pe geam a unui anumit obiect ş.a.).

În continuare, şeful echipei, în prezenţa persoanei percheziţionate, iar în lipsa acesteia, a pesoanei chemate s-o substituie în cadrul percheziţiei, va efectua o inspectare generală asupra locului percheziţiei în vederea orientării concrete a activităţii de căutare, specificării procedeelor tactice, care vor contribui la desfăşurarea activităţii echipei în întregime şi a fiecărui membru al acesteia în parte.

O sarcină deosebit de importantă ce urmează a fi realizată la etapa dată constă în delimitarea locurilor problematice din punctul de vedere al posibilităţii folosirii lor la tăinuirea obiectelor căutate sau pentru crearea de ascunzători. La intuirea acestor locuri se va ţine cont de natura, forma şi dimensiunile obiectelor căutate, precum şi de posibilitatea dezmembrării sau fragmentării lor. Este lesne de înţeles că, la ascunderea obiectelor mici (pistol, cuţit, bijuterie, bancnote, documente), poate fi folosit orice element material din spaţiul încăperii percheziţionate, pe când tăinurea obiectelor mari (autovehicul, televizor, computer, covor, obiecte vestimentare) presupune existenţa unor locuri cu capacităţi spaţiale adecvate (garaj, subsol, pivniţă, magazie, grajd sau alte încăperi auxiliare).

Este indicat, de asemenea, ca la descoperirea locurilor tainice să se ţină cont de profesia şi îndeletnicirile persoanei percheziţionate şi ale membrilor familiei sale, deoarece practica învederează o vădită tendinţă a acestora de a ascunde obiectele ce îi compromit în locurile legate de preocupările lor.[1] Astfel, tâmplarii fac, de obicei, ascunzători în obiecte de mobilă, dublând pereţii sau fundurile în dulapuri, sertare, fotolii, scaune; zidarii folosesc obiectele de construcţie, în care creează tot felul de nişe; croitorii – obiectele de îmbrăcăminte etc.

În etapa a doua echipa desfăşoară căutarea sistematică a obiectelor în toate locurile de ascundere posibile. Într-o locuinţă (casă la sol sau apartament cu mai multe odăi la bloc), cercetarea va începe cu încăperea de la intrare (antreu, hol), continuând cu cele ce urmează şi terminând cu podul, terasa, dependinţele ş.a.

Pe parcursul activităţii de căutare se vor folosi procedeele tactice de cercetare circulară, care se aplică la cercetarea la faţa locului, dar e de subliniat că, în cadrul percheziţiei încăperilor, acestea se realizează doar sub varianta sa concentrică, pornindu-se spre dreapta sau stânga de la intrare, de-a lungul pereţilor, şi apoi va continua pe spirală, spre centrul încăperii.

Respectarea acestei reguli tactice asigură examinarea succesivă a obiectelor de construcţie (pereţii, duşumeaua, tavanul), a mobilierului şi a tot felul de instalaţii tehnico-sanitare, a fiecărui obiect casnic, care, eventual, putea fi folosit ca ascunzătoare.

La descoperirea ascunzătorilor, se va aplica întreaga gamă de metode şi mijloace tehnice criminalistice, aflate în dotarea organelor de urmărire penală. Printre acestea pe prim-plan se situează metoda de observare, metoda de măsurare, metoda de palpare, metoda de comparare şi modelare etc. Astfel, examinarea vizuală a obiectelor de construcţie poate conduce la depistrea unor indici specifici lucrărilor de amenajare a ascunzătorilor (aspectul deosebit după culoarea şi prospeţimea tencuielii, vopselei sau tapetele de pe anumite sectoare, lipsa uniformităţii de amplasare a scândurilor de parchet şi a depunerilor de praf dintre ele, aşezarea nejustificată logic a unor obiecte ş.a.). Prin măsurare se pot

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica (tactica)*, Iaşi, 1986, p. 98.

stabili elementele de asimetrie şi neconcordanţă dintre dimensiunile exterioare şi interioare ale pereţilor şi obiectelor de mobilă (dulapuri, sertare, lăzi), precum şi dintre greutatea şi volumul unor vase închise. Metoda de palpare se exprimă în trei variante:

a) palparea propriu-zisă a obiectelor de mobilă tapisate, a vestimentaţiei, lenjeriei şi încălţămintei;

b) palparea sonoră care constă în depistarea prin ciocănire a sunetului specific (înfundat) locurilor deşerte în pereţi şi în alte obiecte de construcţie;

c) palparea cu sonde metalice în grămezi şi saci cu cereale, în saltele, în sol afânat ş.a.

Posibilităţi nelimitate de ascundere reprezintă obiectele din interiorul încăperilor: rafturile de cărţi, aparatele electrocasnice (frigiderul, maşina de spălat, aparatul de radio, televizorul), obiectele fixate pe pereţi (tablouri, hărţi, covoare), unde sau în spatele cărora pot fi dosite documente, fotografii şi alte obiecte plate. Drept mijloace de camuflare a obiectelor de volum mic (bijuterii, bani etc.), pot servi vasele de bucătărie, recipientele de rezerve alimentare.

Percheziţia la locul de muncă a persoanei cercetate se efectuează, de regulă, concomitent cu percheziţia la domiciliu sau imediat după finalizarea acesteia. La percheziţionare se procedează în două situaţii: în cazul în care infractorul a profitat de situaţia de serviciu sau dacă există date că acolo se află obiecte, valori sau înscrisuri ce pot contribui la determinarea împrejurărilor cauzei.

Din perspectivă tactică, percheziţia la locul de muncă nu se deosebeşte de cea domiciliară. Problema cu care se confruntă organul de cercetare sosit la locul percheziţiei rezidă în delimitarea precisă a locului în care persoana îşi desfăşoară activitatea. De acest moment incipient depinde orientarea activităţii de căutare în spaţiu şi, în consecinţă, rezultatele percheziţiei. Totodată, limitele locului supus percheziţiei nu trebuie să depăşească locurile unde persoana respectivă are acces aproape în exclusivitate în legătură cu activitatea sa profesională. Un manager poate avea acces în mai multe încăperi ale unităţii de producţie, însă percheziţionată poate fi doar încăperea (biroul, laboratorul), care, practic, se află sub stăpânirea sa. Pentru a nu perturba activitatea unităţii în care activează persoana percheziţionată, dar şi în vederea evitării unor interpretări de prisos, de care, de obicei, este indicat ca percheziţia la locul de muncă să se desfăşoare în afara orelor de lucru[1].

Obiectele descoperite pe parcursul percheziţiei încăperilor, indiferent de destinaţia lor, trebuie să fie imediat prezentate persoanei percheziţionate (sau persoanei chemate să participe în locul acesteia) şi celorlalte persoane participante[2]. Persoanei percheziţionate (sau reprezentantului ei) i se vor cere explicaţii

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica (tactica)*, Iaşi, 1986, p. 101.
[2] А. Лапин, *Тактика обыска и выемки // Криминалистика*, Minsk, 1996, p. 337.

asupra provenienței lucrurilor găsite și semnarea lor. Această măsură tactică are importanță din două considerente: va face imposibilă contestarea ulterioară a celui percheziționat cu privire la identitatea și proveniența obiectelor respective și, după cum s-a menționat, va preîntâmpina aprecierile denaturate asupra rezultatelor percheziției, suspiciunile și reclamațiile nepotrivite.

1) Datorită caracterului său inconfortabil, percheziția încăperilor impune celor ce o desfășoară o comportare fermă, dar nu lipsită de tact și politețe. Cerându-i-se să manifeste hotărâre și să ducă la bun sfârșit căutarea obiectelor ce interesează cauza, cel care desfășoară percheziția trebuie să dea dovadă de calm și stăpânire de sine și să impună tuturor celor implicați în această activitate un comportament corect și constructiv. În această ordine de idei, se cuvine să semnalăm că, potrivit normelor deontologice și etico-judiciare, este contraindicată efectuarea percheziției în prezența copiilor.

2) Aplicarea unor operații devastatoare ca, de exemplu, deschiderea forțată a unor obiecte prin deteriorarea acestora, cu excepția situațiilor în care astfel de operațiuni se impun de necesitatea ridicării obiectelor ascunse, iar recuperarea lor pe altă cale se dovedește a fi imposibilă[1].

3) Comentarea aspectelor legate de viața intimă a persoanei percheziționate și a membrilor familiei sale.

4) Punerea în discuție a materialelor din sfera de afaceri a celui percheziționat sau a apropiaților săi în ipoteza în care acestea nu interesează cauza.

2. Percheziția în locuri deschise

Ca și în cazul încăperilor, percheziția în locuri deschise se desfășoară în două faze, precedate de o pregătire minuțioasă, ce cuprinde cunoașterea locului percheziției și a personalității celui percheziționat, formarea echipei care va efectua percheziția, pregătirea mijloacelor tehnice necesare realizării operațiilor de căutare etc.

La fază preliminară, organul care conduce echipa de percheziție, cu participarea persoanei percheziționate, va lua cunoștință de spațiul ce urmează a fi cercetat (ogradă, grădină, teritoriu cultivat aparținând persoanei percheziționate sau care se află în folosința acesteia), de modul în care acesta este delimitat de alte teritorii (repere naturale, haturi, îngrădituri, ziduri, garduri), de caracteris-

[1] Astfel de operații se consideră justificate dacă, la momentul dispunerii lor, organul de cercetare se afla în posesia unor date obținute pe cale procesuală (declarațiile martorului) sau operativă, care în mod direct semnalează despre păstrarea obiectului căutat în anumite locuri sau dacă pe parcursul percheziției au fost depistați indici care atestă obiectiv prezența ascunzătorii: indicațiile mijloacelor tehnico-criminalistice de căutare, așa-numitele „semne negative" ale ascunzătorii (deosebirea dimensiunilor interioare și exterioare ale lăzii, dulapului, sertarului, peretelui, a culorii și prospețimii tencuielii, vopselii ș.a.).

ticile topografice şi de obiectele din perimetrul său (lac, şanţ, groapă, fântână, sistem vegetal, stog ş.a.).

Faza a doua presupune examinarea cu maximă atenţie a terenului delimitat, a fiecărui obiect material existent la suprafaţa acesteia în vederea descoperirii locurilor de ascundere a obiectelor ce interesează cauza. Modul de cercetare este în funcţie de obiectele căutate, pe de o parte, iar, pe de altă parte, de dimensiunile şi particularităţile topografice ale locului supus cercetării. În locuri deschise, de obicei, se ascund armele şi uneltele prin aplicarea cărora a fost săvârşită infracţiunea, obiectele purtătoare de urme ale infracţiunii, valorile şi lucrurile obţinute pe cale ilicită. Cele mai frecvente modalităţi de ascundere sunt amplasarea obiectelor compromiţătoare într-o zonă mai puţin accesibilă persoanelor străine şi acoperirea (camuflarea) lor cu resturi vegetale, materiale de construcţie (pietre, nisip, lemn), gunoaie ş.a. sau, prin îngroparea acestora în locuri determinate (în preajma unui obiect de construcţie, arboret, pom fructifer). Prin îngropare, se tăinuiesc adeseori cadavrele şi părţile dezmembrate ale acestora.

Dacă locul percheziţionat reprezintă un teren delimitat (ogradă, grădină), examinarea se va desfăşura liniar sau circular, aplicându-se aceleaşi procedee tactice utilizate ca şi în cazul cercetării la faţa locului. Suprafaţa terenurilor de dimensiuni mari poate fi împărţită şi cercetată pe sectoare. Un procedeu specific percheziţiei în locuri deschise reprezintă aşa-numita cercetare prin „greblare", care prevede dispunerea unui grup de persoane în lanţ, pentru a parcurge teritoriul percheziţionat de la o extremă la alta[1].

Activitatea de ascundere desfăşurată pe teren deschis conduce inevitabil la lăsarea unor urme cu semnificaţie de indici ai ascunzătorilor. Ca elemente orientative, în acest sens, pot servi nuanţa deosebită de culoare a obiectelor şi a locurilor în care acestea sunt plasate, elementele vegetale recent strămutate, sectoarele proaspăt săpate, urme ale uneltelor folosite, denivelările de teren, diferenţa de afânare a solului etc.

În cazul în care prin percheziţie se urmăreşte descoperirea cadavrelor şi a părţilor acestora ascunse la suprafaţă, a materialelor explozive sau stupefiantelor, este important, înainte ca echipa să procedeze la căutarea propriu-zisă, să se folosească câinele dresat. Dacă percheziţia vizează reţinerea făptuitorului, acest procedeu se înscrie printre cele mai eficiente.

Percheziţia locurilor deschise, la fel ca şi cercetarea la faţa locului, reclamă în mod obligatoriu aplicarea pe scară largă a mijloacelor tehnice. Astfel, la căutarea obiectelor de metal, cum sunt armele de foc, muniţia, grenadele, minele, cuţitele, topoarele se vor folosi detectoarele de mine, electromagneţii sau magneţii puternici. Cadavrele îngropate pot fi depistate cu ajutorul detectorului de cadavre, cu care sunt dotate laboratoarele criminalistice mobile. La

[1] C. Suciu, *Criminalistica,* Bucureşti, 1972, p. 557.

căutarea obiectelor în fântâni, iazuri se vor folosi cângi şi plase pentru drenare, în unele cazuri recurgându-se şi la ajutorul scafandrelor autonome. Echipa ce urmează să efectueze percheziţia unui loc deschis trebuie să aibă în dotare şi anumite instrumente care să-i asigure lucrările de căutare specifice acestui gen de percheziţie - sonde metalice, cazmale, lopeţi, topoare etc.

3. Percheziţia persoanei

Percheziţia persoanei reprezintă o activitate procedurală, care constă în cercetarea corporală a persoanelor surprinse în flagrant delict, învinuite sau bănuite în săvârşirea de infracţiuni, în vederea descoperirii şi ridicării obiectelor purtătoare de urme, a documentelor sau valorilor ce pot contribui la demascarea făptuitorului şi stabilirea împrejurărilor cauzei cercetate. Percheziţia se efectuează asupra a două categorii de persoane: a celor surprinse în flagrant delict şi a celor care deţin starea procesuală de bănuit sau învinuit. În ceea ce priveşte alte categorii de persoane, această măsură procesuală poate fi aplicată doar în situaţii excepţionale, când ele ascund asupra lor obiecte ce interesează cauza.

În vederea evitării eventualelor abuzuri, legea (art. 130) prevede desfăşurarea activităţii în discuţie în ordinea care să excludă lezarea sub orice formă a drepturilor şi demnităţii omului, a reputaţiei şi bunului său nume. Percheziţia persoanei poate fi efectuată de o persoană de acelaşi sex. Dispunerea ei trebuie să fie argumentată într-o ordonanţă specială pentru acest gen de percheziţie şi sancţionată de către judecătorul de instrucţie ce supraveghează legalitatea activităţii organelor de cercetare penală. De la această regulă legea exceptă percheziţia persoanei reţinute sau arestate, precum şi a persoanelor prezente la percheziţia locului sau ridicării de obiecte şi documente, dacă există suspiciuni întemeiate că aceştia ascund asupra lor obiectele căutate. În aceste situaţii, percheziţia persoanei se efectuează fără a emite o ordonanţă specială.

Percheziţia persoanei cuprinde corpul, vestimentaţia şi obiectele purtate de persoana respectivă asupra sa, cum sunt, de exemplu, poşeta, portmoneul, valiza, sacoşa etc. (aparate muzicale şi de reproducere fotografică sau videomagnetică, bastoane, umbrele etc.), dar şi mijloacele de transport în posesia cărora persoana respectivă se află la momentul dispunerii percheziţiei.

Din perspectivă tactică, percheziţia persoanei se desfăşoară în două etape, la fel ca şi cea a încăperilor şi a locurilor deschise. În prima fază este percheziţionat, de obicei, la locul unde persoana este surprinsă, în a doua – la sediul organului de urmărire penală[1].

Percheziţia preliminară urmăreşte, pe de o parte, deposedarea persoanei percheziţionate de obiectele, cu ajutorul cărora ar putea opune rezistenţă sau

[1] А. Лапин, *Тактика обыска и выемки // Криминалистика,* Minsk, 1996, p. 335; I. Mircea, *Criminalistica,* Iaşi, 1994, p. 293.

chiar ataca organul de cercetare, adică dezarmarea sa, iar, pe de altă parte, descoperirea şi ridicarea obiectelor pe care aceasta le-ar putea pe parcurs arunca sau distruge. Se vor lua cele mai riguroase măsuri de prevenire a unor eventuale încercări de a se sustrage de la percheziţie. Astfel, celui percheziţionat i se va cere să ridice mâinile şi de la distanţa de un metru şi să se sprijine cu ele de perete, zid, automobil, având picioarele mult îndepărtate. Această poziţie minimalizează posibilitatea unui atac rapid şi neaşteptat. În cazul în care persoana se consideră deosebit de periculoasă, ea va fi pusă în poziţie orizontală cu faţa în jos şi mâinile la spate.

Percheziţionarea în această fază constă în cercetarea prin palpare a îmbrăcămintei şi încălţămintei persoanei suspectate, acordându-se atenţie în mod special buzunarelor, centurii, turetcii cizmelor – locuri unde, de obicei, se poartă armele de foc sau albe. Nu vor fi trecute cu vederea nici obiectele de pe capul celui percheziţionat (căciulă, pălărie, şapcă), care sunt folosite frecvent pentru ascunderea banilor, valutei, documentelor, bijuteriilor şi a altor obiecte de dimensiuni mici.

În a doua fază se cercetează în parte fiecare piesă de îmbrăcăminte şi încălţăminte, corpul celui percheziţionat, precum şi obiectele purtate asupra sa. La îmbrăcăminte se verifică căptuşeala, gulerul, vatelina de la umere, manşetele pantalonilor. Căutarea se face prin palpare fermă şi prin strângerea porţiunilor de îmbrăcăminte mai groase sau prin sondare cu acul. În vederea unui control amănunţit, îmbrăcămintea poate fi scoasă de pe corpul persoanei. Dacă se consideră că obiectul de îmbrăcăminte cercetat are buzunare duble sau secrete, el poate fi descusut în măsura în care să permită studierea sa şi sub acest aspect. Aceeaşi atenţie se va acorda încălţămintei, deoarece în căptuşeală, talpă şi, mai ales, în tocurile cizmelor, sandaletelor şi pantofilor, se fac adeseori ascunzători pentru obiecte mici (bijuterii, valută) şi documente.

Cercetarea în detaliu a geamantanului, poşetei, portmoneului, tocului pentru instrumente muzicale preconizează, pe de o parte, depistarea în interiorul lor a obiectelor ce interesează cauza, iar, pe de altă parte, descoperirea eventualelor ascunzători (funduri duble, buzunare secrete ş.a.). Cu o deosebită atenţie se vor examina bastoanele, umbrelele, stilourile, tabacherele, care pot servi ca locuri de ascundere, alteori ele însele reprezentând arme camuflate[1].

Cercetarea corpului persoanei percheziţionate se efectuează de către o persoană de acelaşi sex şi, de obicei, cu participarea medicului. Ea cuprinde regiunile şi organele ce pot fi purtătoare de urme ale infracţiunii (pielea) sau pot servi ca ascunzători (părul, orificiile naturale). În situaţia în care obiectele ce interesează cauza au fost înghiţite sau introduse în interiorul corpului prin orificiile naturale, modalitate de ascundere întâlnită de multe ori în practică,

[1] C. Suciu, *Criminalistica,* Bucureşti, 1972, p. 559.

se va proceda la examinarea radiologică cu antrenarea specialistului respectiv. Cu participarea persoanelor competente în materie se vor cerceta, de asemenea, protezele de mâini, de picioare, de dinţi, alte dispozitive medicale (aparatul auditiv, corsetul, centura pentru hernie ş.a.), care pot fi folosite la ascunderea unor obiecte.

§ 4. Fixarea rezultatelor percheziţiei

Potrivit prevederilor art. 131 Cod proc.pen., principalul mijloc de fixare a rezultatelor percheziţiei este procesul-verbal, care se întocmeşte în mod obligatoriu. Dacă la efectuarea percheziţiei s-au aplicat mijloace tehnice de fixare sau s-a procedat la schiţarea în întregime sau parţială a locului percheziţionat, procesul-verbal va fi întregit cu fotografii, înregistrări videomagnetice, desene şi cu alte materiale ilustrative.

Procesul-verbal reprezintă principala sursă de fixare a rezultatelor acestei complicate activităţi procedurale. El trebuie să corespundă după formă şi conţinut cerinţelor prevăzute în lege, adică să fie întocmit la locul percheziţiei şi redactat astfel, încât cele trei părţi constitutive – introductivă, descriptivă şi finală – să reprezinte constatările făcute de organul de cercetare pe întregul parcurs al percheziţiei – din momentul sosirii până la abandonarea locului respectiv.

Partea introductivă cuprinde menţiuni privind data şi locul întocmirii procesului-verbal, numele şi gradul, unitatea din care face parte organul ce efectuează percheziţia, membrii echipei, datele referitoare la identitatea persoanei percheziţionate şi a celor prezente. De asemenea, aici se vor indica data, scopul şi temeiul legal, în baza căruia se realizează percheziţia, dacă celui percheziţionat i s-a solicitat predarea benevolă a obiectelor ce interesează cauza, precum şi modul în care acesta a reacţionat. În cazul în care persoana percheziţionată prezintă obiectele cerute, în procesul-verbal se va face o descriere detaliată a acestora. Dacă totuşi s-a procedat la efectuarea percheziţiei, se vor menţiona în mod succint motivele deciziei.

Partea descriptivă conţine menţiuni cu privire la tabloul în ansamblu al locului percheziţionat, întinderea spaţială, numărul încăperilor ş.a. Aici se specifică modul în care s-a pătruns în locul percheziţionat, mai ales dacă această operaţie s-a desfăşurat anevoios. Succint se descriu, în ordinea desfăşurării lor, operaţiile de căutare a obiectelor, valorilor şi documentelor ce pot furniza informaţii probante de natură să contribuie la determinarea împrejurărilor cauzei. Dacă în legătură cu percheziţia s-au produs anumite degradări, în procesul-verbal se va concretiza natura şi necesitatea acestora. Se menţionează rezumativ şi comportamentul celui percheziţionat, formele în care a reacţionat, în special în cazurile în care a protestat sau chiar a încercat să se opună percheziţiei. Detaliat se vor descrie obiectele şi valorile descoperite, locurile unde au fost găsite. Se

specifică fiecare obiect în parte după destinaţie, dimensiuni, greutate, serie, număr, felul de confecţionare, formă, culoare, structura morfologică, gradul de uzură ş.a. În ipoteza unor ascunzători, este indicat să se specifice natura, locul amplasării şi modul în care au fost amenajate.

În *partea finală* se vor menţiona obiectele ridicate, eventualele obiecţii parvenite din partea celui percheziţionat, ora începerii şi finalizării percheziţiei. În cazul ridicării mai multor obiecte, acestea pot fi enumerate într-o listă aparte, care se anexează la procesul-verbal. Tot aici se fac menţiuni privind utilizarea în cadrul percheziţiei a fotografiei judiciare operative şi a altor mijloace tehnico-ştiinţifice de fixare.

Procesul-verbal de percheziţie se întocmeşte în două exemplare, se semnează pe fiecare pagină de persoana percheziţionată sau de cel ce o reprezintă, iar la sfârşit – de toate persoanele participante la ea. O copie a procesului-verbal se lasă persoanei percheziţionate sau unui membru al familiei sale.

O metodă eficientă, frecvent utilizată la efectuarea percheziţiei, după cum confirmă practica judiciară, constituie fixarea prin fotografiere. Fotografia de percheziţie se execută în scopul prezentării unei imagini de ansamblu a locului percheziţionat, fixării obiectelor sau documentelor descoperite, precum şi a locurilor tainice, ascunzătorilor amenajate în mod special. Din punct de vedere metodic, fotografia de percheziţie este analogică celei aplicate în cadrul cercetării la faţa locului. Astfel, fixarea fotografică a tabloului de ansamblu al locului percheziţionat se realizează prin fotografierea încăperii sau a spaţiului deschis în perimetrul cărora s-a desfăşurat activitatea de căutare. Ordinea executării acestor fotografii corespunde totalmente celei de executare a fotografiei-schiţă a locului faptei.

Locurile tainice, ascunzătorile se fotografiază în momentul descoperirii obiectelor, valorilor sau documentelor ce interesează cauza, înainte ca acestea să fie scoase de acolo. Dacă se consideră importantă demonstrarea dimensiunilor şi a modului de amenajare a locurilor de tăinuire, la fotografierea lor se va aplica metoda metrică. Pentru a obţine o imagine perfectă, locurile tainice amenajate în pereţi, ziduri şi alte obiecte de construcţie, în obiecte de mobilă sau în mijloacele de transport ş.a., se vor fotografia din poziţia în care obiectivul aparatului cade perpendicular pe zona din centru a suprafeţei fotografiate. Obiectele descoperite şi ridicate prin percheziţie se fotografiază împreună şi fiecare în parte, evidenţiindu-se caracteristicile lor generale şi particulare, atributele ce le individualizează. Obiectele cu semne de fabricare, marcate cu cifre sau cu alte inscripţii, bancnotele, biletele valutare şi hârtiile de valoare, actele de identitate etc. se fotografiază astfel ca aceşti indici să se observe distinct.

Un alt procedeu tehnic important de fixare a percheziţiei reprezintă înregistrarea videomagnetică. Datorită posibilităţilor de a reda cu fidelitate aspectul locului percheziţionat, momentele de căutare şi descoperire a obiectelor ce in-

teresează cauza, înregistrarea videomagnetică în practica organelor de urmărire penală, îşi găseşte o aplicare tot mai vastă, în special în cazurile percheziţiilor dificile sau a căror efectuare prezintă un grad sporit de complexitate.

În fine, la percheziţia locurilor deschise, precum şi a unor locuinţe, descrierea cărora, datorită structurii complexe, este dificilă, pentru a facilita perceperea menţiunilor făcute în procesul-verbal, se practică schiţarea spaţiului percheziţionat în ansamblu şi a locurilor unde au fost găsite obiectele căutate.

§ 5. Ridicarea de obiecte şi documente

Similară percheziţiei, dar nu identică, ridicarea de obiecte şi documente reprezintă o activitate procedurală prevăzută în mod distinct în legislaţia procesual-penală în vigoare. Astfel, potrivit art. 126 al Codului proc.pen., în situaţia în care se cunoaşte că anumite obiecte sau documente ce pot servi ca mijloace de probă în procesul penal se găsesc în posesia unei persoane fizice sau juridice, organul de ceretare efectuează ridicarea lor. Ridicarea documentelor cu caracter secret comercial sau bancar se face numai cu autorizaţia judecătorului de instrucţie, care supraveghează legalitatea activităţii de cercetare a cauzei şi în ordinea stabilită de comun acord cu factorii de conducere ai instituţiei respective.

Specificul acestui act procedural rezidă în modul în care se realizează: organul de cercetare dispune efectuarea ridicării printr-o ordonanţă, în baza căreia obligă persoana fizică sau juridică, care deţine obiectele sau documentele ce interesează cauza, să le predea lui. Dacă persoana în cauză refuză să predea benevol obiectele ori documentele cerute, situaţie cu o frecvenţă redusă în practica organelor de urmărire penală, dar care nu se exclude, acestea se ridică forţat.

Aşadar, putem afirma că ridicarea de obiecte şi documente reprezintă o activitate procedurală consacrată colectării probelor materiale ale infracţiunii, care constă în cererea şi ridicarea silită a anumitor obiecte şi documente ce prezintă interes pentru cauză, aflate în posesia persoanelor fizice sau juridice.

Actul procedural al ridicării de obiecte şi documente se deosebeşte de percheziţie prin faptul că aici organul de cercetare cunoaşte obiectele şi documentele ce urmează a fi ridicate, legătura acestora cu fapta avută în cercetare, precum şi persoana care le deţine sau în răspunderea căreia se află. Alta este situaţia în cazul percheziţiei. La momentul dispunerii acesteia, organul ce urmează să o efectueze deţine anumite date, care, după cum s-a menţionat deja, întemeiază doar prezumţia că într-un anumit loc sau la o anumită persoană se pot găsi urme ale infracţiunii, obiecte sau documente ce pot contribui la soluţionarea cauzei.

Diferă substanţial şi conţinutul activităţilor procedurale în discuţie. Pe lângă cererea şi ridicarea obiectelor şi documentelor, la care se limitează actul

procedural de ridicare, percheziţia cuprinde o vastă activitate de căutare, care urmăreşte scopuri diverse (descoperirea obiectelor purtătoare de urme ale infracţiunii, a bunurilor materiale rezultate din activitatea infracţională, a tot felul de acte scrise ce pot furniza date probante, reţinerea persoanelor declarate în căutare, depistarea locurilor ascunderii cadavrelor etc.).

Ca şi celelalte activităţi precedurale, destinate administrării probelor materiale ale infracţiunii, ridicarea de obiecte şi documente se desfăşoară în prezenţa persoanei în posesia sau ocrotirea căreia se află obiectele şi documentele cu pricina. Actul de ridicare a obiectelor şi documentelor se consemnează într-un proces-verbal, care cuprinde menţiuni privind data, locul, organul care efectuează ridicarea, baza juridică a activităţii respective, datele de identitate a persoanei de la care se ridică obiecte sau documente, caracteristicile şi starea obiectelor şi documentelor ridicate.

Procesul-verbal de ridicare de obiecte şi documente, ca şi în cazul percheziţiei, se întocmeşte în două exemplare, se semnează de către organul judiciar şi persoana de la care se ridică, căreia i se lasă un exemplar.

În situaţia în care persoana de la care se cer obiectele şi documentele ce interesează cauza neagă existenţa sau deţinerea lor, se va proceda la căutarea acestora, adică la actul de percheziţie, care se desfăşoară în ordinea şi conform procedeelor tactice menţionate anterior. Posibilitatea unei situaţii de acest gen trebuie prevăzută pentru a evita eventualele obstacole ce pot apărea în legătură cu trecerea imediată de la activitatea de ridicare la cea de percheziţie. Din perspectivă tactică este indicat ca să se respecte următoarele reguli:

1) Obiectele şi documentele ridicate trebuie să fie prezentate persoanei deţinătoare, pentru a le recunoaşte, apoi descrise în procesul-verbal după elementele lor caracteristice (destinaţie, dimensiuni, formă, culoare, conţinat, structură, relief etc.).

2) Obiectele cu titlu de probe de produse alimentare sau industriale, indiferent de modul de confecţionare, să fie ridicate în două exemplare, pentru a garanta repetarea examinării acestora în situaţia contestării rezultatelor examinării primare.

3) În cazul documentelor-probe materiale, se ridică primul exemplar al acestora în original. Se ridică toate exemplarele, dacă se constată că fiecare exemplar prezintă în mod distinct importanţă pentru cauză.

4) Documentele şi obiectele cu caracter secret se ridică în prezenţa persoanei, în deţinerea căreia acestea se află. Documentele respective se păstrează la organul de urmărire penală şi se prezintă instanţei de judecată la cererea acesteia. La dosarul cauzei se ataşează doar copia fragmentului de text ce prezintă interes.

În situaţia în care desfăşurarea activităţii de urmărire penală impune ridicarea corespondenţei expediate de către o persoană implicată în activitatea infracţio-

nală sau adresată acesteia, organul ce desfăşoară cercetarea faptei, cu autorizaţia procurorului sau a instanţei de judecată, printr-o ordonanţă aparte poate dispune oficiilor poştale să reţină şi să prezinte scrisorile, telegramele, coletele şi alte genuri de corespondenţă (art. 134, Cod proc.pen.).

După cum este cunoscut, legislaţia în vigoare garantează secretul corespondenţei adresate altei persoane, sancţionând penal deschiderea, sustragerea sau divulgarea conţinutului acesteia. Prin urmare, aplicarea acestei măsuri trebuie să fie justificată de interesul stabilirii adevărului într-o cauză penală. Ridicarea sau divulgarea sub orice alt motiv a corespondenţei unei persoane reprezintă o gravă încălcare a drepturilor fundamentale ale omului.

Specifică pentru această activitate procedurală este participarea unităţilor poştale la realizarea ei. Organul de urmărire penală dispune punerea sub arest şi ridicarea corespondenţei. Reţinerea acesteia, pentru a fi prezentată anchetatorului sau instanţei de judecată, se efectuează nemijlocit de către oficiile poştale.

Ridicarea prin arest a corespondenţei, pe lângă importanţa sa ca mijloc procesual de administrare a probelor, prezintă şi o anumită semnificaţie tactică: exclude posibilitatea celor implicaţi de a comunica şi a transfera pe cale poştală a tot felul de informaţie documentară, bunurile suspecte şi alte mijloace materiale de probă sau, dimpotrivă, le impune tentaţii de comunicare prin poştă. Ridicarea corespondenţei este o măsură indispensabilă stabilirii locului aflării persoanelor ce se ascund, pentru a se sustrage de la răspunderea penală. În acest sens este indicat: corespondenţa controlată să nu fie reţinută, ci restituită adresatului, pentru a nu pune în gardă persoanele cointeresate[1].

[1] C. Suciu, *Criminalistica,* Bucureşti, 1972, p. 560.

CAPITOLUL 5
TACTICA ASCULTĂRII PERSOANELOR ÎN PROCESUL PENAL

SECŢIUNEA I: TACTICA ASCULTĂRII MARTORILOR ŞI A VICTIMEI INFRACŢIUNII

§ 1. Noţiunea şi importanţa declaraţiilor martorilor

Posibilitatea stabilirii unei fapte penale, a împrejurărilor în care aceasta a avut loc, se datorează faptului că săvârşirea unei infracţiuni, ca şi orice altă formă de activitate a omului, în majoritatea cazurilor, este însoţită de producerea în mediul existent a anumitor modificări a căror examinare, în condiţii normale, asigură reconstituirea tabloului dinamic al faptei, identificarea persoanelor participante şi a comportării acestora.

Modificările produse în mediu în legătură cu săvârşirea unei fapte penale, cunoscute în teoria şi practica criminalistică sub denumirea generică de *urme ale infracţiunii,* se divizează în *materiale* şi *spirituale. Urmele materiale* ale infracţiunii reprezintă schimbări fizice suportate de obiectele din mediul în care s-a activat în timpul săvârşirii actului penal. Ele constituie informaţii probante prin particularităţile de formă şi structură, poziţie, interpoziţie şi amplasament, toate acestea putând fi constatate prin cercetări directe efectuate de organul judiciar nemijlocit, cu sau fără concursul specialiştilor de profil. *Urmele spirituale* sunt imaginaţii rezultate dintr-un complicat proces psihic de reflectare şi conservare în memorie a faptelor percepute în legătură cu activitatea infracţională. Dată fiind natura lor imaterială, imaginaţiile celor ce au perceput fapte cu semnificaţie probantă nu pot fi cunoscute altfel decât prin transpunerea acestora în cadrul unui proces de comunicare. În justiţia penală, acest proces se realizează prin actul procedural de ascultare, adică prin mobilizarea persoanelor ce deţin date probante privind împrejurările faptei penale pentru a le mărturisi în faţa organului judiciar de urmărire penală sau a instanţei.

Relatările persoanelor care presupun sau cunosc fapte de natură să contribuie la stabilirea adevărului într-un proces penal, făcute şi fixate în conformitate cu cerinţele legislaţiei procesual-penale în vigoare, constituie mijloace de probă, numite *declaraţii* sau *declaraţii ale martorilor.*

În conformitate cu prevederile art.90 al Codului proc.pen. al Republicii Moldova, calitatea de martor este atribuită persoanelor fizice, care posedă informaţii probante de natură să contribuie la justa soluţionare a unei cauze penale. Prin urmare, în calitate de martor poate fi chemată orice persoană fizică, care, eventual, cunoaşte fapte sau împrejurări de fapt, apte să servească la aflarea adevărului. Nu pot participa ca martori doar persoanele cu deficienţe psihofiziologice, care sunt incapabile a percepe şi a reproduce în mod adecvat realitatea şi avocaţii, care au luat cunoştinţă de anumite date în exerciţiul funcţiunilor de apărători ai învinuitului sau bănuitului. Fac excepţie de la obligaţia de a da mărturii în defavoarea învinuitului sau inculpatului soţii şi rudele apropiate ale acestora.

Persoanele chemate în calitate de martori sunt obligate să se prezinte şi să comunice organului judiciar tot ce ştiu referitor la împrejurările faptei aflate în cercetare. În privinţa martorilor care nu-şi îndeplinesc aceste obligaţiuni, legea prevede diverse sancţiuni până la răspunderea penală pentru depunerea de mărturii mincinoase. Totodată, martorii sunt protejaţi de violenţă, de orice alt fel de constrângere, demnitatea lor fiind garantată prin lege.

În pofida discuţiilor multiple desfăşurate asupra problemei referitoare la posibilitatea stabilirii adevărului cu ajutorul probei testimoniale, neîncrederea exprimată faţă de acest mijloc de probă[1], declaraţiile martorilor, cunoscute din vremuri străvechi, continuă să ocupe un loc deosebit în sistemul probelor judiciare, ele fiind folosite, practic, în orice cauză penală.

Frecvenţa înaltă a mărturiilor în procesul penal se explică, în primul rând, prin faptul că nu în orice cauză există mijloace materiale de probă. Sunt frecvente situaţiile când infractorii întreprind măsuri bine gândite, pentru a nu lăsa urme materiale sau de deteriorare a acestora. În aceste cazuri, ca şi în situaţia infracţiunilor ce presupun o anumită publicitate (actele de huliganism), declaraţiile martorilor sunt decisive în aflarea adevărului. În al doilea rând, prezenţa mijloacelor materiale de probă nu diminuează importanţa mărturiilor atâta timp cât acestea contribuie, după cum, pe bună dreptate, se susţine în literatura de specialitate, la determinarea esenţei mijloacelor materiale de probă şi integrarea acestora „în ansamblul materialelor probatorii în cauze"[2].

Adăugim la cele enunţate şi sfera largă a problemelor la care se pot referi declaraţiile martorilor. Spre deosebire de alte mijloace de probă, declaraţiile martorilor pot pune în evidenţă date privind toate împrejurările ce constituie

---

[1] În urma cercetărilor bazate pe realizările ştiinţei psihologice din a doua jumătate a sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea, s-a conturat teza potrivit căreia o depoziţie nu poate fi decât relativă, de unde neîncrederea faţă de proba cu martori. A se vedea, în acest sens, Г. Доспулов, Ш. Мажитов, *Психология показаний свидетелей и потерпевших,* Alma-Ata, 1975, p. 6; A.Ciopraga, *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal,* laşi, 1979, p.10 ş.a.

[2] A. Ciopraga, *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal,* laşi, 1979, p. 8.

obiectul probaţiunii, inclusiv împrejurările săvârşirii infracţiunii, metodele şi mijloacele folosite în acest scop, locul, timpul şi modul în care s-a activat. Martorii pot prezenta referiri directe asupra personalităţii făptuitorului şi a victimei infracţiunii sau indica anumite elemente specifice de natură să contribuie la identificarea acestuia. Un martor poate fi întrebat despre calităţile învinuitului sau ale victimei, comportamentul acestora, în general, şi în legătură cu fapta penală, în special. Nu de puţine ori martorii specifică condiţiile care au înlesnit sau favorizat săvârşirea infracţiunii şi măsurile ce se impun în vederea prevenirii unor noi infracţiuni ş.a.

Ascultarea martorilor, ca mijloc legal de administrare a probelor testimoniale, reprezintă o activitate complexă, a cărei desfăşurare necesită anumite cunoştinţe referitoare la psihologia lor, la procesul de formare a declaraţiilor acestora. De aici necesitatea expunerii în continuare, fie în mod succint, a mecanismelor psihologice pe care se bazează acest proces şi a factorilor care-l influenţează.

§ 2. Procesul psihologic de formare a declaraţiilor martorilor

Cercetările ştiinţifice privind psihologia martorilor au demonstrat cu prisosinţă că declaraţiile acestora, bazate pe mecanismele psihice ale procesului de cunoaştere a realităţii obiective, au anumite elemente specifice, condiţionate de necesitatea comunicării cunoştinţelor obţinute în urma contactului cu spaţiul infracţional organului judiciar, pentru a fi transformate în informaţii probante. Ele reprezintă rezultatul unui proces de recepţie şi stocare a faptelor cu semnificaţie juridică, urmat de reproducerea lor în condiţiile şi sub forma prevăzută de lege. Aşadar, declaraţiile martorilor se formează treptat, presupunând trei etape succesive: recepţia – o etapă în care martorul, prin mijlocirea organelor de simţ, percepe fapte legate de infracţiunea săvârşită, memorarea, adică evaluarea şi stocarea faptelor percepute, şi reproducerea acestora prin comunicarea lor orală sau în formă scrisă organului judiciar[1].

Recepţia reprezintă reflectarea în conştiinţa martorilor a datelor referitoare la infracţiune şi făptuitorul ei. Ea se realizează în baza senzaţiilor şi percepţiei, acestea constituind etapa iniţială a procesului psihic de cunoaştere. *Senzaţia* – impresie recepţionată de un organ de simţ, influenţat direct de realitatea înconjurătoare – semnalează unele însuşiri izolate (culoare, greutate, miros, gust, duritate ş.a.) ale factorilor de contact. *Percepţia* este actul psihic de sintetizare a senzaţiilor, asigurând cunoaşterea obiectului sau a fiinţei în complexitatea însuşirilor acestora, identificarea lor. Obiectele şi fiinţele cu care martorul contactează se vor reflecta în conştiinţa sa prin suma însuşirilor ce influenţea-

[1] А. Дулов, *Судебная психология,* Minsk, 1975, p. 299.

ză nemijlocit organele respective de simţ şi a celor care, deşi la moment nu acţionează asupra organelor senzoriale, sunt prezente datorită experienţei şi cunoştinţelor martorului. Masa, cu care martorul a contactat, va fi descrisă nu numai după mărime, culoare, amplasare, formă, dar şi după materialul din care este confecţionată (metal, masă plastică, lemn), destinaţie (de birou, de bucătărie) ş.a. Deoarece între ambele procese psihologice există o relaţie reciprocă, în practică diferenţierea lor este dificilă. În literatura de specialitate, termenul *percepţie* este folosit în sens larg, avându-se în vedere atât senzaţiile, cât şi percepţiile propriu-zise[1].

Percepţia senzorială se realizează în funcţie de mai mulţi factori, care în literatura de specialitate se subdivid în obiectivi şi subiectivi. Factorii obiectivi sunt condiţionaţi de împrejurările în care are loc percepţia, cei subiectivi – de calităţile psihofiziologice ale martorului şi de trăsăturile de personalitate ale acestuia.

Dintre factorii obiectivi de natură să influenţeze percepţia de către martor a faptelor legate de săvârşirea unei infracţiuni menţionăm:

Intensitatea stimulilor care acţionează asupra organelor senzoriale; Impulsurile trebuie să aibă puterea necesară pentru a provoca senzaţii. Există anumite limite ale senzaţiilor cunoscute sub denumirile de *pragul minim* şi cel *maxim* de sensibilitate a omului. Pot produce senzaţii stimulii; a căror valoare se încadrează în limitele senzoriale ale martorului. De asemenea organul judiciar trebuie să ţină cont de posibilităţile martorului de a reacţiona la anumiţi stimuli, fiindcă sensibilitatea organelor de simţ diferă de la o persoană la alta în funcţie de sfera de activitate, de interesele acestora.

Perioada de timp, în care a avut loc contactul martorului cu spaţiul infracţional, cu obiectele sau faptele ce constituie obiectul ascultării acestuia; Dacă percepţia se realizează într-un timp relativ scurt, martorul nu va putea reţine decât înfăţişarea generică a faptei sau a tabloului de la faţa locului, a persoanelor şi obiectelor din ambianţa acestuia. Sunt frecvente cazurile când în urma comiterii bruşte a faptei, ca în cazul unei explozii, sau datorită formei dinamice a acesteia, de exemplu, accidentele de circulaţie, persoanele, care au fost martori, nu pot descrie fapta nici în linii generale.

Distanţa de la care martorul poate percepe; De la distanţe mari, el va percepe doar conturul obiectelor, sunetelor şi a altor fenomene din câmpul infracţional. Semnalmentele persoanelor, elementele caracteristice ale obiectelor, alte amănunte şi secvenţe ale infracţiunii pot fi percepute, în cele mai favorabile condiţii, de la o distanţă de 50-60 m[2].

---

[1] Имре Кертэс, *Тактика и психологические основы допроса,* Moscova, 1965, p. 41; A. Ciopraga, *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal,* Iaşi, 1979, p. 16.

[2] Н. Гапанович, *Опознание в судопроизводстве,* Minsk, 1975, p. 26.

Unghiul de observaţie. Percepţia vizuală mai depinde de unghiul de observaţie, dat fiind faptul că un anumit unghi de observaţie, în mod obiectiv, este favorabil pentru perceperea anumitor obiecte, persoane sau acţiuni şi defavorabil pentru perceperea altor persoane, obiecte şi acţiuni din acelaşi spaţiu.

Factorii de bruiaj (vântul, ploaia), respectiv diferite obstacole fizice, perturbările climaterice pot reduce mult din calitatea percepţiilor. Nu sunt excluse şi disimulările înfăţişării, când persoanele cointeresate apelează la diferite forme de denaturare a aspectului lor exterior şi a obiectelor cu care se activează, pentru ca să nu fie observaţi sau să fie observaţi în mod eronat.

Factorii amintiţi vor influenţa nu numai vizibilitatea şi audibilitatea, dar şi alte forme perceptive. Astfel, durata, distanţa de observare, factorii de bruiaj diminuează esenţial percepţia obiectelor după mirosul lor specific. Temperatura ridicată sau exagerat scăzută deformează percepţiile tactile şi gustative.

Pe lângă factorii obiectivi menţionaţi, procesul perceptiv al martorilor este influenţat de o seamă de factori subiectivi, deoarece fiecare om reflectă realitatea obiectivă prin prisma proprietăţilor sale psihofiziologice, în conformitate cu aptitudinea, experienţa şi interesele pe care le poartă, adică prin prisma propriei personalităţi.

Printre factorii subiectivi ce pot influenţa procesul perceptiv al martorului mai importanţi, în opinia noastră, sunt următorii:

a) Starea organelor receptive, devierile de la normă, deficienţele ereditare, accidentale cauzate de anumite maladii, toate acestea reducând parţial sau în întregime posibilităţile perceptive ale martorilor.

b) Vârsta martorului, fiind cunoscut faptul că în copilărie percepţiile nu sunt pe deplin conforme realităţii, datorită elementului de fantezie inerent acestei vârste, iar la etapa vârstnică – lacunare, deoarece, în cea de a doua parte a vieţii, vederea, auzul, alte sisteme perceptive sunt în scădere[1].

c) Gradul de instruire şi profesia martorilor, care, în anumite situaţii, pot influenţa decisiv procesul de percepţie. Oamenii cu diferite niveluri de cunoştinţe „văd" lucrurile în mod divers. Cu cât nivelul de cunoştinţe este mai ridicat, cu atât percepţia va fi mai clară, mai completă. Un rol deosebit în percepţia faptelor legate de săvârşirea unei infracţiuni le revine cunoştinţelor profesionale, în special atunci când acestea sunt apropiate de specificul faptei la care asistă martorul[2]. Profesia, activitatea profesională sensibilizează procesul perceptiv astfel încât medicul va fixa cu mare precizie poziţia cadavrului, croitorul – caracteristicile şi starea obiectelor vestimentare avute asupra sa, şoferul – perimetrul străzii unde a fost descoperit.

Cunoştinţele, experienţa, în special cea profesională, au un rol deosebit în perceperea raporturilor spaţiale şi de timp, a vitezei cu care un obiect sau altul

---

[1] N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, *Psihologia judiciară,* Bucureşti, 1972, p. 117.
[2] E. Stancu, *Criminalistica,* vol. 2, Bucureşti, 1995, p. 60.

se deplasează în spaţiu. În majoritatea cazurilor, persoanele, în prezenţa cărora se desfăşoară evenimentele ce ulterior interesează justiţia penală, nu apelează la mijloace tehnice de măsurare a spaţiului, timpului şi vitezei. Prin urmare, mărturiile lor, în acest sens, sunt bazate pe experienţa de a percepe însuşirile respective ale obiectelor materiale.

d) Starea fizică sau psihică afectată a martorului. În momentul percepţiei, martorul în atare stare nu va observa obiecte şi elemente de fapt cu semnificaţie procesual-penală. Ziua grea de muncă, oboseala, insomnia, starea de ebrietate sau de intoxicaţie narcotică influenţează negativ totalitatea proceselor psihice, inclusiv a celor perceptive. Deseori, martorii, fiind preocupaţi de anumite probleme de serviciu sau personale, trec fără să fixeze persoanele, obiectele sau fenomenele care s-au desfăşurat în faţa lor. Însăşi fapta sau împrejurările acesteia pot produce modificări bruşte în conştiinţa martorilor, ei percepând faptele ce interesează justiţia penală fragmentar sau lacunar. Procesul săvârşirii unor infracţiuni, consecinţele grave ale acestora, provoacă emoţii de teamă şi groază, sentimente de ură şi revoltă faţă de făptuitori, alte stări sufleteşti de natură să influenţeze negativ procesul perceptiv[1].

e) Atenţia subiectului receptiv în momentul în care vine în contact cu spaţiul infracţional. Ca fenomen psihic, atenţia este determinată de tipul de temperament şi de caracter al individului. În activitatea cotidiană, ea serveşte la direcţionarea procesului perceptiv prin selectarea informaţiei în corespundere cu necesităţile şi năzuinţele personale. Atenţia poate fi involuntară când se menţine asupra unor fapte şi fenomene fără eforturi volitive, care se caracterizează prin concentrarea intenţionată a sistemului perceptiv şi a altor mecanisme ale psihicului asupra anumitor obiecte şi fenomene. În majoritatea cazurilor, declaraţiile martorilor au la bază actele de percepţie involuntară, deşi nu se exclude observarea intenţionată de către martor a anumitor împejurări ale infracţiunii.

Atenţia martorului, ca factor inerent procesului de recepţie a împrejurărilor circumscrise faptei penale şi făptuitorului, este provocată şi menţinută, pe de o parte, de însuşirile acestora de a se detaşa de alte elemente ale mediului prin caracteristicile ce privesc mărimea, forma, culoarea, complexitatea, neregularitatea, mişcarea etc., iar, pe de altă parte, de interesele martorului, de raportul împrejurărilor, ce constituie obiectul mărturiilor, cu preocupările martorului[2]. Faptele, care nu suscită atenţia martorului, rămân în afara câmpului său de percepere. Prin aceasta se explică fenomenul frecvent întâlnit în practică, când martorul cinstit şi de bună-credinţă nu poate reproduce fapte, care s-au desfăşurat în faţa sa.

---

[1] I. Mircea, *Criminalistica,* Iaşi, 1994, p. 253.

[2] Н. Порубов, *Научные основы допроса на предварительном следствии,* Minsk, 1978, p. 36; A.Ciopraga, *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal,* Iaşi, 1979, p. 103.

A doua etapă importantă a formării depoziţiilor martorului constituie, după cum s-a menţionat, memorizarea faptelor, obiectelor şi fenomenelor percepute în legătură cu săvârşirea actului penal.

Memorizarea reprezintă un proces psihic de ordonare şi stocare a impresiilor privind obiectele şi fenomenele percepute, proces, la baza căruia se află legăturile nervoase specifice ce iau naştere în scoarţa cerebrală datorită activităţii de cunoaştere a omului. După cum se subliniază în literatura de specialitate, memorizarea nu este o înregistrare mecanică a celor percepute, „ci un proces dinamic, activ de prelucrare şi sistematizare a datelor receptate, în funcţie de personalitatea fiecărui individ, de interesul manifestat faţă de o anumită problemă"[1]. La fel ca şi alte procese psihice, memorizarea poate fi voluntară, când persoana care percepe anumite fapte intenţionează, deci depune eforturi pentru a le reţine, şi involuntară, când faptele percepute se înregistrează neintenţionat, adică în situaţia în care persoana nu-şi pune scopul de a reţine datele percepute. Indubitabil, datele memorizate intenţionat se vor păstra cu mai mare precizie şi un timp îndelungat, comparativ cu cele memorizate involuntar.

În justiţia penală ne confruntăm cu memorizarea voluntară doar în situaţiile în care martorul depune eforturi pentru a reţine faptele percepute, fiind conştient de eventuala sa participare într-un posibil proces penal asupra evenimentelor, la a căror desfăşurare a asistat ori în privinţa cărora, într-un mod sau altul, a obţinut anumite informaţii. Aceasta nicidecum nu înseamnă că martorii, care involuntar au reţinut fapte privind infracţiunea şi autorul acesteia, trebuie trataţi cu credibilitate redusă. Eficienţa mărturiilor întemeiate pe memorarea involuntară este de netăgăduit, dacă organul judiciar, în activitatea sa de ascultare a martorilor, va ţine cont de factorii care influenţează procesul de memorizare, şi anume:

a) Tipuri individuale de memorie a martorului. Se pot întâlni martori cu memorie *vizuală* sau *auditivă,* care reţin cu mai mare precizie faptele şi evenimentele; *motrice,* când martorul este predispus să fixeze, în primul rând, ceea ce se află în mişcare; *logică* sau *mecanică,* după nivelul de analiză a faptelor recepţionate şi *emoţională,* care presupune reţinerea faptelor şi fenomenelor legate de sentimentele de înalt grad de densitate, trăite recent sau mai puţin recent de către martor[2].

---

[1] E. Stancu, *Criminalistica,* Bucureşti, 1995, p. 63.

[2] A. Ciopraga, *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal.* Iaşi, 1979, p. 118; А. Васильев, Л. Корнеева, *Тактика допроса,* Moscova, 1970, p. 24; Н. Порубов, *Научные основы допроса на предварительном следствии,* Minsk, 1978, p. 39; A. Ciopraga, *Criminalistica (tactica),* Iaşi, 1986, p. 138.

b) Afecţiunile psihofiziologice cauzate de diverse maladii şi de vârstă, care intensifică procesul uitării. Faptele înregistrate în memorie nu rămân fixe. Pe măsura acumulării de noi informaţii, urmează gruparea şi sistematizarea acestora în unităţi logice, conform sferelor de interese şi preocupare ale individului. În acest proces continuu, în conţinutul faptelor întipărite anterior, din cauza uitării, sunt omise unele lucruri. Fiind un proces psihic aparent contrar, dar natural şi necesar funcţionării normale a memoriei omului, el poate atinge mărimi exagerate în urma unor disfuncţii ale centrului de stocare a informaţiei, provocate de diverse maladii, cu precădere neurastenice, dar şî ca rezultat al procesului de îmbătrânire.

c) Starea emoţională cauzată de fenomenele percepute. Faptele cu repercusiuni emoţionale pozitive sau negative se memorizează mai bine decât cele indiferente, emoţional neutre.

d) Gradul de înţelegere a fenomenelor percepute. Omul poate memoriza fenomene şi împrejurări ale căror sens şi conţinut îi sunt accesibile. Lucrurile necunoscute sunt imperceptibile şi, prin urmare, nu pot constitui materie memorizabilă. Deci cu cât mai ample sunt cunoştinţele unei persoane, cu atât mai bogată este memoria sa.

e) Intervalul de timp dintre momentul perceptiv şi cel al reproducerii. Procesul uitării şterge din memorie anumite fapte, înlocuindu-le cu altele, care reprezintă interes la moment. Pe lângă aceasta, în psihologie este cunoscut faptul că durata stocării informaţiei este în funcţie de importanţa materialului perceput. Datele considerate de martor mai puţin importante se vor fixa de aşa-numita memorie de scurtă durată, ele fiind a fi date uitării după o perioadă scurtă de timp de la reţinere. Acesta este motivul pentru care în crimanalistică se susţine insistent că momentul ascultării martorilor trebuie să fie cât mai aproape de cel al percepţiei evenimentului.

A treia şi ultima etapă a procesului de formare a declaraţiilor martorilor constituie reproducerea în faţa organului de urmărire penală sau instanţei judecătoreşti a faptelor memorizate. Calitatea şi plenitudinea reproducerii sunt influenţate de capacităţile şi calităţile de personalitate ale martorului, de condiţiile şi împrejurările în care se desfăşoară audierea acestuia şi, în cele din urmă, de comportarea tactică a celor care îndeplinesc atribuţiile organelor respective[1].

După cum se ştie, reproducerea unei informaţii obţinute recent sau anterior presupune transpunerea imaginilor acesteia fixate în memorie în limbajul vorbit sau scris. Gradul de instruire, profesia şi experienţa sunt factori ce se repercutează direct asupra procesului de exprimare şi de verbalizare a faptelor. Practica demonstrează că, în majoritatea cazurilor, dificultăţile privind reproducerea de

[1] A. Ciopraga. *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal,* Iaşi, 1979, p. 141.

către martori a faptelor recepţionate constă în lipsa limbajului adecvat, a fondului lexical sărac al persoanelor cu un nivel scăzut de pregătire generală. Anumite erori privind conţinutul faptelor percepute şi memorate pot apărea în etapa de reproducere, datorită naturii specifice a obiectului mărturiei, când comunicarea informaţiei impune transpunerea imaginilor în limbajul propriu unei specialităţi străine preocupărilor profesionale ale martorului.

Reproducerea mărturiilor poate fi influenţată, pozitiv sau negativ, de împrejurările în care se realizează ascultarea martorului, însuşi faptul că este chemat să prezinte mărturii într-o cauză penală generează inevitabil o anumită tensiune psihologică. Practicienii experimentaţi cunosc cât de emoţionaţi sunt martorii care pentru prima dată vin în faţa organului judiciar. Condiţiile improprii, regimul formalizat al dialogului pot reprezenta, în conştiinţa unor martori, împrejurări excepţionale de natură să intensifice în continuare starea lor emoţională şi, în consecinţă, să influenţeze reproducerea. Nu întâmplător, legislaţia procesual-penală (art.105 şi 110) prevede în mod special formele de chemare a martorilor şi condiţiile în care aceştia pot fi ascultaţi. În conformitate cu cerinţele legii, criminalistica pune la îndemâna organelor respective recomandări practice privind crearea anumitor condiţii care să faciliteze reproducerea mărturiilor. Se recomandă, de exemplu, ca încăperea în care se prevede ascultarea martorilor să fie mobilată conform necesităţilor acestei activităţi, excluzându-se obiectele inutile, cu atât mai mult, frapante şi extravagante, care ar putea abate şi sustrage atenţia celui ascultat. Prezenţa unor persoane, de asemenea, poate distrage atenţia martorului de la obiectul de comunicare.

În fine, reproducerea poate fi influenţată de comportarea celui ce conduce ascultarea martorilor. Pentru ca martorul să poată comunica faptele cunoscute, el are nevoie de o atmosferă psihologică propice, bazată pe încredere şi respect faţă de personalitatea şi depoziţia sa. Prin urmare, organul judiciar este dator să manifeste toleranţă, calm şi atenţie faţă de martor, obiectivitate faţă de informaţiile lui. Din punct de vedere tactic, o deosebită importanţă are adaptarea martorului la condiţiile şi rolul pe care urmează să le îndeplinească. Aceasta se realizează printr-o convorbire preliminară asupra unor probleme exterioare obiectului cauzei, care, pe de o parte, ar contribui la diminuarea emoţiilor trăite de martor cu prilejul chemării sale în faţa organului judiciar, iar, pe de altă parte, ar conduce treptat la crearea unei atmosfere de credibilitate. Convorbirea poate avea ca obiect cele mai diverse preocupări, activităţi şi pasiuni ale martorului, dar şi ale altor persoane cunoscute acestuia. Prin întrebările adresate martorului, prin discuţiile desfăşurate, se va accentua importanţa mărturiilor sale în realizarea procesului penal, pentru apărarea dreptului şi triumful dreptăţii.

§ 3. Organizarea activităţii de ascultare a martorilor

Ca şi cercetarea la faţa locului, prezentarea spre recunoaştere, percheziţia şi alte acte de procedură penală, ascultarea martorilor parcurge trei etape: de organizare şi pregătire, de ascultare propriu-zisă şi de consemnare (fixare) a declaraţiilor.

Pentru ca proba cu martori să contribuie la stabilirea adevărului într-un proces penal, este necesar ca activitatea de ascultare a martorilor, în special, în etapa de urmărire penală, să se desfăşoare în mod organizat şi, fireşte, în deplină conformitate cu prevederile legislaţiei procesual-penale în vigoare. Organizarea activităţii de ascultare a martorilor cuprinde: a) stabilirea cercului de persoane care ar putea comunica date utile soluţionării cauzei, succesiunea, timpul şi modul de chemare a acestora pentru a depune mărturii şi b) pregătirea în vederea audierii unor martori, consideraţi purtători de importante date probante.

Pe parcursul întregii perioade de cercetare a faptei, organul de urmărire penală, ca şi cel judiciar, vor fi în permanenţă preocupaţi de analiza materialului probant existent în vederea stabilirii situaţiei de fapt, a împrejurărilor ce urmează a fi dovedite şi a posibilelor surse de probă. Examinarea materialelor dosarului cauzei permite organului de cercetare penală să contureze cercul de persoane care, eventual, posedă informaţii privind fapta şi împrejurările acesteia, pentru ca din el să fie recrutaţi martorii care vor fi ascultaţi.

La realizarea acestei activităţi dificile de căutare a martorilor, organul de urmărire penală se va baza, pe de o parte, pe rezultatele cercetării la faţa locului, percheziţiei şi ale altor activităţi de urmărire penală, care, în majoritatea cazurilor, în mod obiectiv semnalează categoriile de persoane în rândul cărora se află martorii, iar, pe de altă parte, pe datele oferite în această privinţă de victimă şi de alte persoane participante la proces.

După delimitarea cercului de persoane care urmează a fi ascultate în calitate de martori, trebuie să se determine modul şi ordinea în care acestea vor fi chemate să depună mărturii. Legea (art.236, Cod proc.pen.) prevede trei modalităţi de chemare a martorilor: prin citaţie, telegrafic sau telefonic şi prin mijloace electronice. Alegerea unei sau altei forme de chemare a martorului este în funcţie de personalitatea lui, de relaţiile acestuia cu părţile, dar şi cu alţi martori. Cea mai sigură şi mai firească modalitate este citaţia martorilor. Dacă există temerea că citaţia va provoca martorului emoţii negative sau disconfort psihic, din considerente de ordin tactic, se poate proceda la chemarea lui printr-un apel telefonic la serviciu sau la domiciliu ori printr-o citaţie scrisă, dar mai puţin oficială. Trebuie reţinut că alegerea judicioasă a formei de chemare a martorului reprezintă primul pas tactic spre un contact psihologic adecvat cu martorul.

Ordinea chemării martorilor, în special, dacă ei sunt mulţi, după cum, pe bună dreptate, se subliniază în literatura criminalistică, are adânci implicaţii

tactice[1]. Pentru a evita eventualele influenţări asupra declaraţiilor martorilor, este indicat ca aceştia să fie chemaţi pentru audiere, astfel ca să se excludă posibilitatea unui contact îndelungat între ei sau cu părţile în proces. Cu excepţia cazurilor în care se preconizează prezentarea pentru recunoaştere a anumitor obiecte sau persoane, este recomandabilă chemarea succesivă a martorilor, la intervale de timp care ar exclude contactul lor atât la sediul organului de urmărire penală, cât şi în afara acestuia.

La stabilirea ordinii chemării martorilor se va avea în vedere, de asemenea, importanţa informaţiei pe care aceştia o pot comunica. De regulă, martorii care au perceput nemijlocit fapta penală sau anumite împrejurări ale acesteia, vor fi ascultaţi înaintea celor care posedă informaţii obţinute în mod indirect[2]. În ordinea stabilită, ascultarea martorilor va fi inclusă în planul general de cercetare.

Obţinerea unor declaraţii conforme realităţii de la o persoană concretă chemată în calitate de martor depinde, în mare măsură, de modul în care se face pregătirea ascultării sale. Este adevărat că volumul lucrărilor de pregătire în vederea ascultării unui martor diferă de la caz la caz, fiind în funcţie de particularităţile şi complexitatea cauzei, de caracterul materialului probant existent, de natura şi valoarea informaţiei de care dispune acesta. Rămâne însă în afara oricărei discuţii, şi aceasta confirmă imensa practică judiciară, că efectuarea activităţii date în lipsa unor măsuri de pregătire nu este decât în defavoarea obţinerii depoziţiilor veridice şi calitative.

Pregătirea ascultării martorilor cuprinde determinarea împrejurărilor de fapt ce trebuie clarificate în cadrul ascultării; acumularea de informaţii cu privire la personalitatea celor chemaţi să depună mărturii; acumularea de cunoştinţe speciale în situaţia în care obiectul dialogului ce urmează a avea loc se referă la un domeniu îngust şi mai puţin cunoscut organului judiciar; asigurarea condiţiilor necesare bunei desfăşurări a ascultării.

Înainte de a proceda la audierea unei persoane ca martor, este necesar ca organul de urmărire penală să revadă anumite date din dosarul cauzei pentru a anticipa modul şi împrejurările în care persoana respectivă a luat cunoştinţă de împrejurările faptei. Din actele de informare iniţială privind fapta în cauză (denunţul sau plângerea victimei, procesul-verbal de cercetare la faţa locului, materialele prezentate de alte structuri, cum ar fi cele de revizie şi control, ale

---

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica (tactica)*, Iaşi, 1986, p. 146.

[2] Deoarece organului judiciar în identificarea persoanelor care urmează a fi ascultate în calitate de martori i se rezervă un rol important, selecţionarea acestora după principiul dacă sprijină sau nu versiunea învinuirii, nu este acceptabilă. Organul de urmărire penală are obligaţia să acorde aceeaşi atenţie martorilor, ale căror relatări dovedesc vinovăţia sau circumstanţele ce agravează răspunderea făptuitorului, cât şi celor care prin declaraţiile lor probează fie nevinovăţia învinuitului, fie existenţa unor circumstanţe de natură să atenueze răspunderea penală a acestuia.

inspectoratelor departamentale ş.a.), organul de urmărire penală, se poate informa dacă persoana, a cărei ascultare urmează a contacta nemijlocit cu fapta sau ştie de împrejurările acesteia, de unde, cum şi în ce condiţii a recepţionat informaţia.

Acest moment de pregătire are o importanţă stringentă, deoarece sunt frecvente cazuri când persoanele în faţa cărora au avut loc faptele ce interesează cauza, din diferite motive, în fel şi chip se străduiesc să se sustragă de la depunerea de mărturii. Dispunând de datele respective, organul judiciar va insista ca martorii oculari să depună mărturii asupra faptelor cunoscute.

Înainte de a proceda la ascultarea unei persoane concrete ca martor, dar şi pe parcursul convorbirii preliminare, este indicat ca organul de cercetare să obţină un minimum de date privind particularităţile psihofiziologice şi trăsăturile de personalitate ale celui ce urmează a fi ascultat. Acest minim cuprinde:

1) starea sănătăţii şi a organelor receptive (vizuale, auditive), profesia, cunoştinţele şi interesele predominante, alte date de care depinde calitatea şi cantitatea perceperii;

2) sfera socială căreia aparţine, vârsta, starea familială, locul de muncă, atitudinea şi consideraţia de care se bucură în rândul celor din jur, antecedentele penale, alte caracteristici ce conturează personalitatea şi eventualul mod de comportare a martorului în faţa organului de cercetare;

3) specificul relaţiilor cu persoanele participante la proces, eventuala cointeresare materială sau morală în rezultatele cauzei.

Din perspectiva problemei în discuţie, importanţa cunoaşterii unor date privind personalitatea martorilor se manifestă pe două planuri: pe de o parte, în baza lor organul judiciar va stabili regimul tactic adecvat trăsăturilor de personalitate proprii celor chemaţi să depună mărturii, iar, pe de altă parte, astfel de date contribuie la aprecierea declaraţiilor martorilor la adevărata lor valoare probantă, în funcţie de caracteristicile psihologice şi morale ale acestora, de relaţiile lor cu alte persoane participante la proces[1].

În cazul în care problemele ce trebuie elucidate sunt specifice unor domenii de activitate necunoscute sau mai puţin cunoscute, este indicat ca organul judiciar să consulte literatura necesară sau specialiştii respectivi. Dacă martorul urmează a fi ascultat asupra rezultatelor unei expertize, e de dorit să participe şi expertul. În unele cazuri, înainte de ascultarea martorilor la faţa locului, se ia cunoştinţă de anumite procese legate cauzal de fapta avută în cercetare (de condiţiile de muncă, procedeele tehnologice, modul şi mijloacele de evidenţă fmanciar-contabilă aplicate în sistemul respectiv ş.a.)[2].

---

[1] A. Ciopraga, *Op. cit,* p. 149.

[2] А. Васильев, Л. Корнеева, *Тактика допроса,* Moscova, 1970, p. 64; Н. Порубов, *Научные основы допроса на предварительном следствии,* Minsk, 1978, p. 90.

În fine, organizarea audierii necesită, uneori, crearea unor condiţii propice desfăşurării acestei activităţi, pregătirea materialelor necesare pentru explicarea şi verificarea faptelor sau a elementelor de fapt ce ţin de obiectul ascultării (fotografii, documente, obiecte-corp delict etc.).

§ 4. Tactica ascultării propriu-zise a martorilor

Procedeele tactice, ce constituie tactica ascultării martorilor, după scopul urmărit prin aplicarea lor, se subdivid în trei categorii. Prima categorie include procedeele tactice destinate creării contactului psihologic, acesta prezentând unul din principalii factori de care depinde succesul sau insuccesul ascultării. Categoria a doua cuprinde procedeele menite să acorde martorilor ajutorul necesar la reactivarea memoriei şi reproducerea datelor recepţionate în urma contactului cu fapta sau împrejurările acesteia. În categoria a treia se înscriu procedeele tactice de influenţă psihologică în situaţia în care se impune depăşirea mărturiilor false.

Categoriile menţionate se aplică în mod consecutiv în cele trei faze în care se desfăşoară ascultarea martorilor: *introductivă, de relatare liberă şi de primire a răspunsurilor la întrebările adresate martorului de către organul de urmărire penală.*

În prima etapă, organul însărcinat cu ascultarea martorului este obligat să stabilească identitatea lui, solicitându-i să-şi declare numele, prenumele, vârsta, domiciliul, starea familială, studiile etc. Declaraţiile martorului vor fi verificate în baza documentelor de identitate. După identificare, martorul este încunoştinţat asupra cauzei şi împrejurărilor în legătură cu care este chemat să depună mărturii şi, concomitent, avertizat că este obligat să spună adevărul, în caz contrar poate fi tras la răspundere penală pentru depoziţii de mărturii mincinoase. Momentul final al fazei introductive de ascultare presupune stabilirea raporturilor martorului cu pricina, precum şi cu persoanele participante la proces (învinuitul, victima), a eventualelor interese materiale sau morale ale acestuia şi a altor împrejurări care pot trezi suspiciuni referitoare la obiectivitatea declaraţiilor.

La această etapă de contact cu martorii, organul învestit cu audierea va apela la anumite procedee tactice pentru a asigura crearea contactului psihologic necesar obţinerii de declaraţii sincere şi complete, dintre care menţionăm:

– primirea la timp şi corectă a martorului, indiferent dacă el este chemat din iniţiativa organului de cercetare sau a fost propus ca martor de învinuit sau victimă; Trebuie avut în vedere că aşteptarea de lungă durată, orice formă de tratare necivilizată, lipsa de atenţie vor trezi nemulţumirea martorului şi deci sunt în detrimentul contactului psihologic.

– forma de manifestare şi maniera de comportare a organului de cercetare; La crearea contactului psihologic contribuie mult înfăţişarea şi atitudinea serioasă, dar loială şi binevoitoare, a organului de urmărire faţă de martor şi

de relatările lui. Înainte de a explica martorului obiectul cauzei şi importanţa pe care o pot avea relatările sale, organul care conduce audierea trebuie să se prezinte, declarându-şi numele, gradul şi postul pe care îl ocupă.

– forma în care martorului i se explică drepturile şi obligaţiile pe care le are conform legislaţiei în vigoare, în special, de a nu depune mărturii mincinoase. Această procedură trebuie executată în mod diferenţiat, în funcţie de calităţile şi eventuala lui poziţie. Dacă faţă de martorii de bună-credinţă şi predispuşi să contribuie la stabilirea adevărului ea va avea un caracter moderat, apoi faţă de cei ce nu inspiră încredere se impune o conştientizare insistentă asupra normelor respective, în special a celor ce prevăd răspunderea penală pentru mărturii false sau pentru sustragerea de la obligaţia de a prezenta mărturii (art. 312-313, Cod penal);

– discuţia liberă prin abordarea unor probleme de natură exterioară obiectului cauzei, dar care ţin de activitatea martorului, îndeletnicirile sale profesionale sau casnice; O atare convorbire preliminară asigură, după cum s-a menţionat, adaptarea martorului la rolul, condiţiile, dar şi la persoana (persoanele) cu care urmează să converseze.

A doua etapă – de relatare liberă – debutează cu invitaţia martorului de a expune tot ce ştie referitor la fapta sau împrejurările de fapt, pentru a căror explicare a fost chemat.

Relatarea liberă are o deosebită semnificaţie tactică, deoarece reproducerea evenimentelor, acţiunilor şi faptelor într-o altă ordine decât cea în care acestea au fost recepţionate, prezintă anumite dificultăţi, condiţionate de necesitatea restructurării informaţiei ordonate în memorie după o anumită logică. Prin urmare, relatarea liberă, oferind martorului posibilitatea de a expune faptele în ordinea în care acestea au fost percepute şi stocate în memorie, contribuie la armonizarea declaraţiilor. În practică sunt frecvente situaţii în care unele persoane propuse ca martori de părţi, în special de învinuiţi, în fel şi chip se eschivează de la relatarea liberă a faptelor, cerând să fie interogaţi. În cele din urmă se constată că aceşti martori se dovedesc a fi mincinoşi.

Printre alte avantaje pe care le oferă relatarea liberă, mai menţionăm:

– posibilitatea observării directe a limbajului martorului, care îi permite organului de cercetare să stabilească anumite particularităţi de ordin psihofiziologic şi de intelectualitate ale martorului;

– reducerea la minimum a influenţei organului de urmărire asupra conţinutului de fond a declaraţiilor martorului, acestuia oferindu-i-se posibilitatea să reproducă faptele memorate prin propriile mijloace intelectual-expresive;

– posibilitatea organului de urmărire sau judiciar de a observa fermitatea şi certitudinea cu care martorul prezintă faptele, ceea ce permite a valorifica în mod adecvat declaraţiile lui.

Procedeele tactice de natură să contribuie la desfăşurarea cu succes a relatării libere sunt următoarele:

a) Crearea unei atmosfere favorabile desfăşurării expunerii; Relatările martorului trebuie ascultate cu răbdare, calm şi atent, fără a fi întrerupte. Organul de urmărire penală poate interveni, fără a-i sugera, numai în situaţia în care martorul relatează fapte vădit lipsite de semnificaţie pentru cauză, în vederea orientării mărturiilor spre obiectul cauzei.

b) Analiza criminalistică a unor secvenţe din relatările martorului în scopul punerii în evidenţă a eventualelor contraziceri sau neclarităţi; Asupra unor momente considerate principale sau de importanţă deosebită, organul ce desfăşoară audierea poate solicita martorului, fireşte, în mod civilizat şi tacticos, anumite precizări inclusiv în ceea ce priveşte veridicitatea datelor prezentate.

c) Observarea asupra modului de comportare a martorului; Practica demonstrează că martorii care expun faptele aşa cum au fost recepţionate, sunt siguri şi consecvenţi în relatările lor. Dacă însă unele fapte sunt tăinuite sau denaturate, în expunere se observă mai puţină siguranţă, acestea fiind prezentate în mod inhibitiv, neclar şi chiar confuz.

d) Acordarea de ajutor martorilor care, din diferite motive, nu reuşesc să prezinte mărturii în mod ordonat sau întâmpină dificultăţi în exprimarea gândurilor. Sunt frecvente cazurile când martorii, în special cei al căror nivel de cunoştinţe este redus, fie din cauza stării emoţionale, fie din cauza posibilităţilor lexico-expresive limitate sau specificului faptelor ce constituie obiectul ascultării, nu sunt în stare să reproducă cu certitudine evenimentele recepţionate în legătură cu fapta penală săvârşită. Se impune deci un ajutor din partea celui ce conduce ascultarea, ajutor care poate avea diverse forme: selectarea unor unităţi lexicale potrivite, reproducerea grafică (desenul, schiţa) a faptelor, demonstrarea acestora cu ajutorul anumitor obiecte, fotografii ş.a.

În etapa a treia a ascultării martorilor, denumită de unii autori „fază (etapă) de interogare" sau de „ascultare dirijată", organul judiciar intervine cu întrebări urmărind clarificarea sau precizarea anumitor aspecte ale declaraţiilor făcute la etapa de relatare liberă. La interogarea martorilor se procedează în două situaţii: 1) când martorii de bună-credinţă pe parcursul relatării libere involuntar comunică date dubioase, incomplete sau contradictorii şi 2) în cazul mărturiilor false prezentate de martorii mincinoşi.

În legătură cu declaraţiile martorului de bună-credinţă, organul de urmărire penală poate interveni cu trei genuri de întrebări: *de completare,* pentru stabilirea anumitor fapte sau împrejurări de fapt la care martorul din diverse motive nu s-a referit; *de precizare,* urmărindu-se determinarea cu exactitate a unor circumstanţe de loc, de timp, a modului şi împrejurărilor în care s-a activat; *de verificare,* destinate, în majoritatea cazurilor, stabilirii surselor din care martorul a obţinut informaţiile sau a condiţiilor în care a avut loc recepţionarea acestora.

Pentru ca interogarea martorilor de bună-credinţă să se desfăşoare eficient, este necesar ca întrebările ce urmează a fi adresate lui să corespundă următoarelor cerinţe tactice:

– să fie directe, clare, formulate laconic şi în succesiunea în care s-au desfăşurat relatările libere;

– să fie expuse într-un limbaj accesibil persoanei ascultate, în special în situaţia în care obiectul audierii aparţine sferei de activitate specifice sau mai puţin cunoscute martorului;

– prin conţinutul de idei, modul de formulare şi adresare, să nu sugereze anumite răspunsuri, ştiindu-se că declaraţiile martorilor depind nu numai de natura întrebărilor, dar şi de felul cum sunt adresate, de intonaţia şi gesturile care însoţesc comunicarea acestora;

– întrebările de precizare trebuie să fie corelate cu anumite puncte de reper, forme reale. Întrebările din această categorie pot fi însoţite de prezentarea unor obiecte în natură, modele, fotografii, schiţe etc. De exemplu, „Vi se prezintă fotografia de orientare la locul accidentului de circulaţie în cauză, precizaţi locul unde a fost tamponată victima?"

Probleme deosebite ridică etapă de interogare a martorilor de rea-credinţă, a persoanelor care din prima etapă sau pe parcursul relatării libere au demonstrat nesinceritate sau tendinţa de a denatura faptele.

Persoanele care depun mărturii mincinoase se cuvine a fi trase la răspundere penală conform legislaţiei în vigoare, dar deoarece preocupările prioritare ale organelor de cercetare sunt legate de fiecare dată de stabilirea adevărului, se impune o altă soluţie – depăşirea atitudinii iresponsabile a martorilor de rea-credinţă şi obţinerea de mărturii conforme realităţii. Evident, penalizarea martorilor conduce la pierderea acestora şi, prin urmare, nu este decât în defavoarea clarificării cauzei.

Din perspectiva tacticii criminalistice, ascultarea martorilor tentaţi să depună mărturii mincinoase presupune, pe de o parte, stabilirea motivelor care determină persoana respectivă să se situeze pe poziţii mincinoase, iar, pe de altă parte, conducerea ascultării într-o astfel de manieră, încât să se ajungă la determinarea acestora să abandoneze atitudinea iresponsabilă şi să prezinte obiectiv faptele percepute.

Potrivit majorităţii lucrărilor consacrate tacticii criminalistice, există patru categorii de factori care determină martorii să ascundă sau să denatureze adevărul[1]:

---

[1] А. Ратинов, Ю. Адамов, *Лжесвидетельство,* Moscova, 1976, p. 29; Н. Порубов, *Научные основы допроса на предварительном следствии,* Minsk, 1978, p. 113; Г. Доспулов, Ш. Мажитов, *Психология показаний свидетелей и потерпевших.* Alma-Ata, 1975, p. 182; A. Ciopraga, *Criminalistica (tactica),* Iaşi, 1986, p. 165.

– cointeresarea materială sau morală în urma cauzei datorită raportului de legătură cu învinuitul, victima sau altă parte în proces: rudenie, bună sau rea vecinătate, colegialitate de serviciu sau de studii, rivalitate, duşmănie, înrăire, invidie ş.a.;

– sentimentul de frică inspirat de monstruozitatea celor implicaţi în proces sau datorită presiunilor directe exercitate de către persoanele cointeresate (rude, prieteni, complici etc). De multe ori, martorii sau membrii familiei lor sunt intimidaţi prin diverse ameninţări de răzbunare;

– sentimentul de inoportunitate a obligaţiilor împovărătoare de martor, tendinţa de a evita eventualele chemări repetate în faţa organului de urmărire şi în instanţa de judecată;

– atitudinea negativă a persoanelor cu antecedente penale faţă de organul de urmărire penală, faţă de justiţie în general, determinată de relaţiile avute cu acestea anterior.

Datele privind personalitatea martorului dobândite până la procesul de ascultare, coroborate cu cele obţinute pe parcursul etapelor iniţiale ale audierii, inclusiv cea introductivă şi de relatare liberă, oferă organului de urmărire posibilitatea de a dezvălui cu certitudine adevăratele motive care determină martorii să depună mărturii mincinoase şi să procedeze în continuare la un interogatoriu în cunoştinţă de cauză. Pe această cale, martorilor le vor fi adresate întrebări prin a căror conţinut, în mod direct sau indirect, ei vor fi informaţi că organul de urmărire cunoaşte motivele care îi fac să ascundă sau să denatureze faptele. Acest prim procedeu tactic adeseori este suficient pentru ca martorii să abandoneze poziţia nesinceră şi să depună mărturii conforme realităţii.

Dacă în urma aplicării procedeului tactic menţionat nu s-a obţinut rezultatul scontat, martorul continuând să rămână pe poziţie de rea-credinţă, se recomandă să se procedeze la demascarea caracterului mincinos al depoziţiilor, procedeu care presupune adresarea într-o ordine bine gândită a unei serii de întrebări cu privire la anumite aspecte de loc sau de timp, la modul de operare şi la mijloacele aplicate. Martorului i se poate cere descrierea semnalmentelor persoanelor participante, a anumitor obiecte şi a ambianţei de la locul faptei. Acest procedeu tactic se justifică, îndeosebi, atunci când se depun mărturii ticluite ori martorii înaintaţi de învinuit încearcă să confirme alibiul făptuitorului.

Rezumând, subliniem că martorilor li se pot prezenta probe care demonstrează cu certitudine că evenimentele, faptele şi împrejurările ce constituie obiectul audierii sunt cu totul sau parţial de altă natură decât cum au fost expuse acestea. Dacă martorilor concomitent cu prezentarea probelor, li se vor aminti cu voce fermă obligaţia sa de a spune adevărul, dar şi despre răspunderea penală la care riscă continuând să susţină minciuna, acest procedeu tactic, în multe cazuri, va influenţa decisiv comportarea lui ulterioară. Utilizarea procedeului tactic în discuţie poate contribui la obţinerea rezultatelor scontate în cazul în care se va

ţine cont de următoarele condiţii: probele prezentate să fie incontestabile, iar prezentarea lor să se efectueze într-o modalitate conformă personalităţii celui audiat, dezvoltării psihice şi nivelului de pregătire ale acestuia.

§ 5. Reguli tactice de ascultare a martorilor minori, în etate şi a celor handicapaţi

Legea procesual-penală în vigoare nu stabileşte vârsta minimă la care minorii pot fi ascultaţi ca martori. Potrivit doctrinei şi practicii judiciare penale, martorii minori se subdivid în două categorii de vârstă: până la 14 ani şi de la 14 până la 16 ani. Cu privire la prima categorie, legea prevede ca ascultarea să se desfăşoare cu participarea specialistului-pedagog, iar, în unele cazuri, şi a părinţilor, rudelor apropiate sau a tutorelui. Participarea persoanelor menţionate la ascultarea minorilor în vârstă de 14-16 ani este recomandabilă în situaţiile în care aceştia manifestă retard în dezvoltare.

Minorii sub vârsta de 14 ani nu poartă răspundere penală pentru mărturii mincinoase, însă, înainte de a fi ascultaţi asupra problemelor de fond ale cauzei, într-o formă accesibilă vor fi avizaţi asupra necesităţii de a depune mărturii numai despre ceea ce le este cunoscut.

Tactica ascultării minorilor va fi stabilită în funcţie de nivelul lor de dezvoltare, de capacităţile perceptive şi de înţelegere a faptelor şi evenimentelor la care au asistat. Astfel, la vârsta de 7-10 ani, copiilor le este caracteristică o dezvoltare psihică mai intensivă, o creştere accentuată sporită a potenţialului perceptiv şi de cunoaştere. Datorită noilor cunoştinţe lingvistice acumulate, creşte mult capacitatea de redare a realităţii înconjurătoare, primele elemente ale gândurii abstracte.

Reuşita audierii martorilor din această categorie de minori depinde în mare măsură de gradul de pregătire şi ordinea în care se desfăşoară ea. Este indicat ca ascultarea să fie efectuată la şcoală sau în alte locuri bine cunoscute minorilor şi, firește, cu participarea pedagogului din instituţia de instruire respectivă. Accentul se va pune pe relatarea liberă a faptelor cunoscute martorului. La precizarea declaraţiilor prin intermediul întrebărilor se va proceda doar în situaţiile în care aceasta se impune în mod deosebit. Deoarece copiii la această vârstă pot fi uşor influenţaţi, întrebările trebuie să fie formulate clar, direct şi într-un limbaj accesibil lor. Dacă minorul încearcă să depună mărturii mincinoase, organul de urmărire trebuie să determine şi să înlăture motivaţia comportării lui. După cum demonstrează practica, în majoritatea cazurilor martorii în vârstă de până la 10 ani falsifică informaţiile fiind influenţaţi de prieteni, rude şi de alte persoane cointeresate în cauză.

Mai dificile sunt problemele privind audierea minorilor în vârstă de 11-14 ani. La această vârstă, majoritatea copiilor traversează o perioadă plină de transformări biofiziologice, care influenţează esenţial psihicul, întreaga structură

psihologică a individului. Datorită elementelor de gândire logică, tendinţei de interpretare a celor percepute în baza propriei experienţe, recepţia devine echilibrată, memoria mai cuprinzătoare şi stabilă. La această vârstă, minorii se caracterizează printr-o comportare mai puţin stabilă, sunt iritabili, predispuşi spre fantezie şi exagerarea faptelor percepute. Nu sunt excluse nici declaraţiile mincinoase, comportarea agresivă sau chiar obraznică.

Cele menţionate impun, pe de o parte, ascultarea fără întârziere, a martorilor de această vârstă, iar, pe de altă parte, crearea unor condiţii psihologice favorabile desfăşurării dialogului. Organul ce conduce audierea trebuie să manifeste multă răbdare şi calm, astfel încât audierea să se desfăşoare într-o manieră serioasă, dar încurajatoare.

Relatarea liberă rămâne şi aici etapa de bază a procesului de ascultare. Ca şi în cazul martorilor maturi, declaraţiile minorilor în vârstă de 11-14 ani pot fi precizate şi completate prin adresarea de întrebări, la formularea cărora îşi vor da concursul specialiştii-pedagogi.

În situaţia adolescenţilor, adică a persoanelor de 14-16 ani, vârstă care se caracterizează printr-o stabilitate a psihicului, se vor aplica măsuri tactice prevăzute pentru ascultarea martorilor maturi. Totodată, organul de cercetare va ţine cont de nivelul de cunoştinţe şi de experienţa de viaţă a adolescentului pentru a alege cele mai adecvate modalităţi de discuţie.

În ceea ce priveşte tactica ascultării martorilor în etate, aceasta se va stabili în funcţie de gradul de evoluţie a psihicului. Primele simptome de îmbătrânire vizează potenţialul perceptiv şi se manifestă prin scăderea posibilităţilor de percepţie vizuală şi auditivă. Ca regulă, ele apar la vârsta de 60-65 de ani, deşi la unele persoane se pot observa mult mai devreme. Pe măsura înaintării în vârstă, regresia psihică devine mai accentuată. Pe lângă scăderea evidentă a capacităţilor perceptive, apar elemente de disfuncţie a gândirii, memoriei şi vorbirii, persoanele în vârstă devin suspicioase, susceptibile şi iritabile.

Conduita tactică a organului de urmărire, a magistratului trebuie să se bazeze pe cunoaşterea particularităţilor caracteristice martorului în etate. întrucât persoanele de aceeaşi vârstă pot avea deficienţe diferite, pe lângă trăsăturile generale menţionate proprii lor, necesită a fi cunoscute şi unele particularităţi individuale. În acest scop, organul de urmărire penală va întreprinde activităţi pentru obţinerea informaţiei necesare privind modul de viaţă, preocupările, starea sănătăţii, interesele şi atitudinea, în special faţă de lege şi dreptate. Informaţii de acest gen pot fi căpătate în urma contactului cu persoanele apropiate martorului sau procedând în prealabil la o discuţie cu el.

Tot în etapa introductivă, organul care conduce ascultarea trebuie să informeze persoana asupra calităţii procesuale de martor, familiarizând-o, totodată, cu obligaţiunile şi drepturile de care dispune conform legislaţiei procesual-penale în vigoare. Dacă după discuţia în prealabil se observă că martorul de

vârstă înaintată acceptă calitatea procesuală ce i se oferă şi că se află într-o stare psihologică de încredere şi binevoitoare, se va trece la relatarea liberă a faptelor şi împrejurărilor ce constituie obiectul ascultării.

La finele relatării libere, se va interveni cu întrebări pentru precizarea anumitor momente din declaraţiile martorului, completarea sau verificarea acestora. Interogarea trebuie să se desfăşoare într-o atmosferă calmă şi respectuoasă. Sunt contraindicate formulările care pot jigni personalitatea martorului.

Anumite particularităţi specifice are şi ascultarea martorilor handicapaţi, în special a persoanelor surde şi surdomute, care nu de puţine ori sunt prezente la locul săvârşirii actelor antisociale. După cum este cunoscut, legislaţia procesual-penală în vigoare (art. 58 al Codului proc.pen.) nu admite participarea la proces în calitate de martor a persoanelor care, datorită defecţiunilor fizice sau psihice, nu sunt în stare să perceapă şi să reproducă corect fapte şi împrejurări de fapt cu semnificaţie probantă. Această normă procesuală nu trebuie tratată în mod absolut, după cum se procedează uneori. Ea nu se referă la persoanele surde şi surdomute care, în majoritatea cazurilor, posedă o sistemă perfectă de recepţie vizuală, acesta asigurându-le mari posibilităţi de observare. În practică s-a dovedit că surdomuţii, de exemplu, fixează la maximum semnalmentele persoanelor implicate în activitatea infracţională, descriu cu mare exactitate vestimentaţia lor, tot felul de alte obiecte din spaţiul respectiv[1]. Fără a intra în alte discuţii asupra aspectului procesual al problemei în cauză, menţionăm că prezenţa deficienţelor auditive şi de exprimare nu exclude participarea persoanelor surde şi surdomute la proces în calitate de martori, dacă ei au observat fapte şi împrejurări de natură să contribuie la soluţionarea justă a cauzei.

Tactica ascultării persoanelor surde şi surdomute este în funcţie de gradul de pregătire a martorului şi, firește, de raportul de legătură a acestuia cu cauza. Prin urmare, organul de urmărire penală are datoria să se informeze în prealabil asupra acestor împrejurări. De aceea, este indicat ca la etapa de pregătire să se stabilească instituţia de instruire a martorului surd sau surdomut pentru a obţine informaţia respectivă referitoare la capacităţile şi nivelul de cunoştinţe ale acestuia. Se recomandă ca interpreţii-participanţi obligatorii la acest act de cercetare să fie selectaţi tot din cadrul instituţiilor de instruire a persoanelor handicapate.

Ascultarea propriu-zisă poate pleca de la o convorbire în prealabil, în cadrul căreia organul judiciar va preciza obiectul ascultării şi după aceasta va avertiza martorul despre faptul că are obligaţia să depună mărturii numai despre ceea ce a recepţionat şi că, în caz contrar, săvârşeşte o infracţiune de mărturie mincinoasă. În continuare, martorul este invitat să expună cele observate în le-

[1] С. Щерва, *Участие слепых, глухих, немых, глухонемых в осмотрах и опознаниях. Вопросы предварительного следствия,* Chişinău, 1973, p. 42.

gătură cu fapta în cauză. Dacă relatarea liberă decurge anevoios, se recomandă trecerea la interogatoriu. Evident, se va evita totul ce poate contribui la apariţia unei stări de nervozitate, cunoscut fiind faptul că handicapaţii, în majoritate, sunt sensibili la comportările neadecvate stării lor[1].

§ 6. Particularităţi tactice privind ascultarea părţii vătămate

Potrivit legislaţiei procesual-penale în vigoare (art.59 al Codului proc.pen.), persoanei căreia, prin săvârşirea infracţiunii, i s-au cauzat suferinţe morale sau fizice ori pagube materiale, poartă denumirea de parte vătămată. Persoana care a suportat vătămări fizice, morale sau materiale, dacă participă la proces, are drepturi şi obligaţiuni, printre care şi dreptul de a prezenta declaraţii, adică de a fi ascultată asupra faptei şi a împrejurărilor de fapt. Prin urmare, atribuind (prin ordonanţă sau hotărâre) persoanei vătămate calitatea de parte în proces, organul de urmărire penală, magistratul are obligaţia să dispună ascultarea acesteia.

Ascultarea părţii vătămate se desfăşoară potrivit dispoziţiilor procesuale cu privire la ascultarea acesteia (art. 111 al Codului proc.pen.) şi are ca obiectiv stabilirea:

1) stării de fapt şi a împrejurărilor în care a avut loc fapta penală (unde, când, în ce mod şi cine a săvârşit infracţiunea);

2) consecinţelor actului infracţional şi gravitatea acestora (caracterul şi amplasarea leziunilor corporale, obiectele furate şi caracteristicile acestora ş.a.);

3) relaţiilor părţii vătămate cu făptuitorul şi cu alte persoane până la săvârşirea actului ilicit (împrejurările în care au făcut cunoştinţă, caracterul relaţiilor, ocazia cu care victima s-a aflat la faţa locului);

4) materialelor probante, surselor de informaţie probantă (urme ale infracţiunii pe corpul şi vestimentaţia victimei şi a agresorului, eventualele modificări cu semnificaţie probantă care pot fi găsite la faţa locului, datele privind persoanele care pot depune mărturii);

5) stării psihologice a victimei în momentul agresiunii, condiţiile în care partea vămămată a recepţionat fapta şi împrejurările acesteia, dacă făptuitorul a întreprins măsuri de camuflare şi în ce mod.

Declaraţiile părţii vătămate, dacă pun în evidenţă date cu privire la fapta săvârşită, persoanele participante, împrejurările şi modul în care s-a activat, reprezintă unul din cele mai eficiente mijloace de probă, în unele cazuri, în special, la cercetarea actelor violente, contribuind în mod direct la stabilirea adevărului. Dar pentru a obţine de la victimă declaraţii conforme realităţii, pe lângă respectarea strictă a legislaţiei privind participarea părţii vătămate

[1] E. Stancu, *Criminalistica,* Bucureşti, 1995, vol. II, p. 84.

la procesul penal (art. 58, 59, 60, 111 etc. Cod proc.pen.), se impune, pe de o parte, cunoaşterea mecanismelor psihologice specifice de formare a depoziţiei victimei, iar, pe de altă parte, aplicarea în mod conştiincios a celor mai adecvate procedee tactice de ascultare.

Pentru a proceda la ascultarea victimei este necesar ca organul de urmărire penală să aibă în cercetare o cauză declanşată din iniţiativa sau la cererea acesteia. Dacă persoana vătămată nu acceptă participarea la proces ca parte, în interesul stabilirii adevărului, ea poate fi chemată şi ascultată în calitate de martor. În linii mari, momentul de bază în formarea declaraţiilor părţii vătămate, la fel ca şi în cazul martorilor, îl constituie recepţia senzorială. Cât însă victima reprezintă persoana asupra căreia în cadrul unei infracţiuni violente se acţionează fizic, la formarea declaraţiilor acesteia, alături de senzaţiile vizuale şi auditive, concură, într-o măsură esenţială, şi senzaţiile cutanate, în special, cele de durere, tactile şi olfactive. Astfel, în situaţia în care victimei i-au fost legaţi ochii, ţinută în întuneric sau acoperită cu un oarecare înveliş, deficienţa senzaţiilor vizuale ale victimei se poate completa pe seama celor auditive şi cutanate. Şi, totuşi, la fel ca şi în cazul martorilor, la formarea declaraţiilor persoanei vătămate determinante sunt recepţiile vizuale şi auditive, a căror precizie este condiţionată de acuitatea organelor de simţ, dar şi de factorii ce ţin de starea psihologică deosebită a victimei. Pe de o parte, stăpânită de sentimente de ură şi răzbunare, victima de multe ori exagerează faptele în defavoarea făptuitorului[1]. Pe de altă parte, conştientă de propria comportare dubioasă (neinteligentă, scandaloasă, provocatoare), victima benevol ascunde împrejurările care o poate demasca în acest sens. În practica de specialitate se întâlnesc diverse forme de comportare a victimei. Astfel, sunt frecvente situaţiile în care:

a) victima cunoaşte infractorul, îl denunţă, dar, profitând de ocazie, încearcă să pună pe seama lui fapte pe care acesta, în realitate, nu le-a comis; în cazul furturilor, nu de puţine ori victimele reclamă dispariţia unor valori (obiecte sau bani) pe care nu le-au avut;

b) victima ştie cine este infractorul, dar nu-l denunţă din teamă de răzbunare a acestuia asupra sa sau asupra familiei sale; sentimentul de teamă poate rezulta din ameninţarea exercitată în mod direct de infractor sau de către alte persoane din anturajul acestuia;

c) victima cunoaşte infractorul, dar nu-l denunţă din motive ce ţin de viaţa lor particulară; de exemplu, autorul furtului de bani este persoana cu care victima căsătorită avea relaţii intime;

d) victima cunoaşte infractorul, dar nu-l denunţă din motive de teamă că acesta va divulga date ce ţin de activitatea sa ilegală; aici se au în vedere cazu-

[1] I. Mircea, *Criminalistica,* Iaşi, 1994, p. 262.

rile de şantaj, escrocherie şi alte forme de încasare de la victimă a banilor sau a obiectelor de valoare obţinute pe cale ilegală[1].

Declaraţiile persoanei vătămate pot conţine şi denaturări inconştiente, expuneri lacunare şi imprecise ale faptelor datorită factorilor de bruiaj, dar mai cu seamă, graţie stării psihologice deosebite în care se află. Într-adevăr, persoanele vătămate, precum şi martorii, percep şi reţin circumstanţele reale în diferite condiţii de iluminare, de timp, de loc, de distanţă, în timpul diverselor fenomene meteorologice, tehnologice etc. care defavorizează în mod obiectiv procesul de recepţie. Sunt frecvente şi disimulările înfăţişării persoanelor participante la comiterea infracţiunii şi ale obiectelor aplicate, diverse forme de camuflare utilizate de făptuitori pentru a-şi masca înfăţişarea.

Mai influenţabili însă sunt factorii subiectivi, în special, cei ce ţin de starea victimei. Tulburările interne, emoţiile cauzate de frică, mânia, durerea suportată pot provoca starea de şoc, care, după cum este cunoscut, reduce esenţial capacităţile psihologice ale victimei, ceea ce duce la cunoaşterea incompletă, uneori doar fragmentară, a procesului de comitere a infracţiunii.

În declaraţiile persoanelor victime de bună-credinţă sunt posibile:

a) supraestimarea unor momente ce vizează procesul comiterii infracţiunii: micşorarea numărului persoanelor participante, a dimensiunilor obiectelor utilizate de făptuitor, a perioadei de timp la care victima a fost supusă actelor de tortură ş.a.;

b) redarea faptelor la un grad înalt de generalizare; se folosesc frecvent expresiile „erau câteva persoane", „toţi activau împreună", „mă ţineau câţiva" ş.a.;

c) incoerenţa şi lacunele în descrierea procesului săvârşirii infracţiunii, a modului în care au activat persoanele participante, ordonarea evenimentelor altfel decât cum s-au desfăşurat în realitate;

d) erori cu privire la desfăşurarea în timp a evenimentelor. Punând accentul pe acţiunile violente, persoanele victime alteori nu sunt în măsură de a orienta în timp unele activităţi ale infractorului.

Cu toate acestea, în majoritatea cazurilor, victimele care au perceput nemijlocit procesul desfăşurării activităţii infracţionale identifică cu uşurinţă persoanele participante, împrejurările şi modul în care s-a activat. Chiar şi atunci când infracţiunile se săvârşesc tainic, ca în situaţia furturilor prin pătrundure în apartament, persoanele care au avut de suportat consecinţele lor pot furniza date de înaltă valoare operativă referitoare la obiectele furate şi calităţile lor, la persoanele suspectate de comiterea furtului.

---

[1] Е. Центров, *Криминалистическое учение о потерпевшем,* Moscova, 1988, p. 58; N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, *Psihologia judiciară,* Bucureşti, 1992, p. 102.

În fond, tactica ascultării părții vătămate este apropiată de cea a ascultării martorilor, deși nu este lipsită de unele elemente specifice la care considerăm necesar să ne referim în continuare.

După cum este cunoscut, ascultarea primară a persoanelor vătămate se efectuează, în majoritatea cazurilor, îndată după momentul final al infracțiunii, în paralel cu cercetarea la fața locului. Efectuarea urgentă a acestei activități se impune de necesitatea organizării activității de urmărire operativă în vederea prinderii și identificării făptuitorului, precum și a ordonării activităților de descoperire și fixare a probelor infracțiunii. Cu ascultarea celor vătămați, de obicei, începe cercetarea furturilor, violurilor, tâlhăriilor, actelor de banditism, tentativelor de omor ș.a. Prin urmare, spre deosebire de cazul martorilor, ascultarea victimei este o activitate expromptă, în sensul că lipsește momentul de pregătire, de planificare și de cunoaștere a personalității acesteia. Majoritatea recomandărilor referitoare la pregătirea audierii părții vătămate în baza analizei, „studierii" dosarului cauzei, cunoașterii datelor privind personalitatea victimei etc., asupra căreia insistă unii autori, sunt, în opinia noastră, inutile, cu excepția cazurilor în care audierea acesteia, fie din motive tactice (acordarea posibilității de a-și restabili echilibrul sufletesc), fie pentru a depăși anumite situații obiective (starea fizică gravă a victimei), este amânată în timp.

Din cele enunțate rezultă prima cerință de ordin tactic care prevede că la faza introductivă a ascultării, victima să fie audiată în mod amănunțit asupra personalității sale, precum și a relațiilor avute cu alte persoane într-un mod sau altul implicate în activitatea infracțională. Din relatările victimei, organul judiciar trebuie să desprindă informația necesară pentru determinarea interesului pe care aceasta îl poate avea la soluționarea cauzei penale. În această fază este absolut necesar să se creeze condiții propice pentru ca persoana vătămată să-și dobândească liniștea, să depășească tulburările psihologice provocate de actul infracțional și de urmările lui. În acest scop se va folosi convorbirea preliminară în baza unei tematici independente de cauză, dar și asupra importanței pe care o pot avea declarațiile sale pentru descoperirea infracțiunii, identificarea și tragerea la răspundere a autorilor ei.

După verificarea identității și ascultarea cu privire la datele despre personalitate, treptat se va trece la faza de relatare liberă, când victimei i se solicită descrierea evenimentului în urma căruia a avut de suferit. În anumite cazuri, victimei i se va oferi posibilitatea să-și demonstreze declarațiile în legătură cu locul faptei[1]. Eventual, victima, pe parcursul relatării libere în urma retrăirii anumitor momente, va manifesta tulburări lăuntrice de natură să dezechilibreze expunerea.

[1] А. Васильев, Л. Корнеева, *Тактика допроса,* Moscova, 1970, p. 26.

Semnele de tensiune emoţională exagerată (pauze nejustificate în expunere, devieri, repetarea unor fraze etc.) trebuie observate la timp pentru a restabili calmul şi a acorda victimei ajutorul necesar în vederea reproducerii faptelor aşa cum acestea au fost percepute în realitate. Procedeele tactice aplicate pentru aceasta sunt de natura celor folosite la ascultarea martorilor (detalizarea unor secvenţe, apelarea la anumite fenomene cu semnificaţie asociativă, demonstrarea faptelor cu ajutorul unor modele sau obiecte reale).

Ascultarea victimei în momentul imediat după săvârşirea infracţiunii finalizează cu adresarea către aceasta a unor întrebări de completare sau de verificare a informaţiei relatate. Este indicat ca întrebările să se adreseze într-o anumită ordine. La început se vor pune întrebările vizând activitatea celui ascultat în situaţia anterioară săvârşirii infracţiunii, apoi cele referitoare la procesul comiterii actului infracţional şi, în cele din urmă, întrebările privind evenimentele ce s-au derulat după acesta.

A treia fază a ascultării este importantă pentru cunoaşterea personalităţii victimei. În baza răspunsurilor şi a informaţiei obţinute prin observarea premeditată asupra comportării ei, se pot trage concluzii privind tipologia temperamentală şi de caracter, interesele, comunicabilitatea, nivelul intelectual şi principiile morale ale acesteia, ca, în cele din urmă, să se estimeze sinceritatea declaraţiilor sale. Faza interogatorie este de o semnificaţie deosebită în situaţia în care victima pe parcursul primelor două faze ale ascultării şi-a demonstrat rea-credinţa ori, la o etapă mai tardivă a cercetării penale, vine în faţa organului judiciar cu alte declaraţii decât cele depuse iniţial. Într-o atare situaţie, ascultarea trebuie dirijată astfel, încât cel audiat să conştientizeze necesitatea prezentării declaraţiilor conforme cu realitatea. Pentru a obţine declaraţii fidele prin intermediul interogatorului, organul care efectuează audierea trebuie să pună în evidenţă factorii care determină persoana respectivă să prezinte declaraţii mincinoase. De aceea, ei i se vor adresa întrebări prin care se va urmări dezvăluirea relaţiilor victimei cu făptuitorul sau cu anumite persoane din anturajul acesteia, precum şi demascarea intenţiei de a obţine avantaje sub pretextul că prin infracţiune i s-au produs prejudicii materiale. În paralel, victimei i se va atrage atenţia asupra urmărilor prevăzute în legea penală pentru declaraţii false.

§ 7. Mijloacele de fixare a declaraţiilor martorilor şi ale părţii vătămate

Valoarea probei testimoniale într-un proces penal depinde, în cele din urmă, de obiectivitatea şi modul de fixare a rezultatelor ascultării martorilor sau a victimei.

Potrivit legislaţiei procesual-penale în vigoare (art. 83, 115 şi 140), principalul mijloc de fixare a declaraţiilor persoanelor audiate într-o cauză penală,

de altfel, ca şi a rezultatelor altor acte de cercetare, constituie procesul-verbal prevăzut din trei părţi componente: introductivă, descriptivă şi finală sau de încheiere. Partea introductivă cuprinde:

a) referiri cu privire la organul în faţa căruia martorul sau victima au fost chemaţi să depună mărturii, locul şi data ascultării lor;

b) răspunsurile acestora la întrebările specificate de formularul-tip privind numele, prenumele şi patronimicul, locul şi anul naşterii, domiciliul, starea familială, studiile şi sfera socială în care activează;

c) menţiunile respective referitoare la participarea interpretului, în situaţia în care cei audiaţi nu cunosc limba de stat şi privind avertizarea în vederea răspunderii penale în cazul sustragerii de la obligaţia de a declara adevărul, precum şi pentru depuneri mincinoase.

În partea descriptivă, se consemnează în mod direct declaraţiile martorilor sau ale victimei în ordinea în care acestea au fost depuse la faza relatării libere şi la cea a interogatoriului. De regulă, se înregistrează de către organul ce conduce ascultarea fie la maşina de scris, fie de mână. Nu este exclus însă ca martorii sau victima să-şi consemneze personal declaraţiile, dar nu înainte de a le expune în mod verbal în faţa organului de cercetare penală.

Declaraţiile se fixează la persoana întâi singular şi, pe cât este posibil, în ordinea logică şi în limbajul propriu persoanei ascultate. Ele trebuie să reflecte calităţile persoanei, în special, nivelul de pregătire generală, cultura lingvistică, modul de a gândi şi a argumenta, expresiile specifice utilizate, stilul şi posibilităţile expesive. Terminologia folosită de persoanele ascultate, fie martori sau victimă, va fi păstrată în întregime, eliminându-se doar expresiile indecente.

După fixarea declaraţiilor făcute la faza relatării libere şi semnarea lor de către cel ascultat, se vor consemna întrebările şi răspunsurile date de martor sau victimă.

Partea finală a procesului-verbal cuprinde ora de început şi cea de finalizare a ascultării, completările şi obiecţiile adresate de cei ascultaţi, precum şi precizarea că procesul-verbal a fost adus la cunoştinţă prin lectura sa nemijlocită, de către persoana ascultată sau de organul de anchetă. În cazul minorilor, procesul-verbal va fi dat citirii de persoana participantă la ascultarea acestora (pedagogul, părintele, psihologul). Procesul-verbal este semnat de cel ascultat pe fiecare pagină, de asemenea şi unele răspunsuri la întrebările adresate de către organul de cercetare. Veridicitatea declaraţiilor va fi certificată prin semnătura persoanelor participante (pedagogul, interpretul, specialistul) şi a organului care efectuează ascultarea.

În procesul-verbal nu se admit modificări prin adăugire sau ştergere de text, iar dacă acestea nu pot fi evitate, se vor atesta prin semnăturile celui ascultat şi ale organului de cercetare. Spaţiile libere din procesul-verbal se barează cu linii, pentru a exclude posibilitatea modificării ulterioare a conţinutului său iniţial.

O modalitate eficientă de materializare a declaraţiilor martorilor şi a persoanelor vătămate reprezintă înregistrarea fonică şi videofonică. Puse la îndemâna organelor de urmărire penală în urmă cu câteva decenii, mijloacele de înscriere sonoră (dictofoanele, magnetofoanele) şi videosonoră (videomagnetofoanele) şi-au găsit aplicare largă în toate cele trei sfere practice de activitate criminalistică: operativă, de urmărire penală şi de laborator. Datorită avantajelor pe care le prezintă, audiovideotehnica a devenit indispensabilă în ascultarea martorilor, victimei şi a altor persoane implicate în săvârşirea infracţiunilor grave, în special, a actelor de banditism, omuciderilor, tâlhăriilor, violurilor, furturilor ş.a.

Datorită capacităţii de a reprezenta elocvent şi sub toate aspectele împrejurările şi modul în care s-a desfăşurat activitatea de ascultare, starea psihologică, comportarea, particularităţile lexicoexpresive şi vocale ale celui ascultat, înregistrările fono şi videomagnetice atribuie depoziţiilor celor ascultaţi un grad înalt de obiectivitate, asigurând, totodată, posibilitatea verificării condiţiilor procesuale şi tactice în care persoanele respective au fost audiate, în special, dacă s-au respectat pe deplin drepturile acestora garantate prin lege[1]. Folosirea mijloacelor fonice şi videofonice la audierea martorilor şi a persoanei, care a suferit în urma infracţiunii, reprezintă importanţă şi datorită faptului că garantează stabilitatea declaraţiilor acestora. Sunt frecvente cazurile când cei care au depus mărturii, din diverse motive, schimbă parţial sau în întregime declaraţiile, motivând că au fost constrânşi când au dat declaraţiile iniţiale.

Înregistrarea pe bandă fono sau videomagnetică s-a dovedit a fi utilă la fixarea declaraţiilor: a) persoanelor minore, indiferent dacă sunt martori sau victime ale infracţiunii, pentru a reda cu precizie datele prezentate şi specificul verbalizării acestora; b) părţii vătămate atunci când viaţa acesteia, fie datorită leziunilor corporale, fie din cauza unei maladii se află în pericol; c) martorilor care din anumite motive (deplasare peste hotarele ţării) nu vor putea fi chemaţi în faţa instanţei judecătoreşti; d) persoanelor (martori sau victime) cu particularităţi specifice ale vocii şi vorbirii; e) persoanelor care în mod vădit pot fi influenţate pentru a-şi retracta ulterior declaraţiile.

Pentru ca banda de magnetofon sau de videomagnetofon să contribuie la sporirea eficienţei probatorii a declaraţiilor martorilor sau a victimei, este necesar ca persoanele audiate să fie de la bun început înconştientizate despre aplicarea mijloacelor tehnice de înregistrare. Imprimarea începe cu indicarea numelui şi calităţii organului de urmărire şi a persoanelor participante la efectuarea ascultării, a datei şi locului desfăşurării acesteia. După aceasta celui ascultat i se

[1] А. Леви, *Звукозапись в уголовном процессе,* Moscova, 1974, p. 10; А. Леви, Ю. Горинов, *Звукозапись и видеозапись в уголовном судопроизводстве,* Moscova, 1983, p. 8; A. Ciopraga, *Criminalistica (tactica).* Iaşi, 1986, p. 280; E. Stancu, *Criminalistica,* Bucureşti, 1995, p. 87.

cere să-şi spună numele, prenumele şi patronimicul, apoi urmează înregistrarea convorbirii cu privire la avertizarea martorului sau victimei despre consecinţele prezentării unor mărturii mincinoase şi invitarea acestora să declare tot ce le este cunoscut în legătură cu fapta în cauză. În continuare, pe banda audio sau videomagnetică se vor înregistra fără întrerupere relatarea liberă, întrebările organului care conduce ascultarea şi răspunsurile celor ascultaţi. După finalizarea ascultării, se procedează la audierea declaraţiilor, iar cel ascultat este întrebat dacă ele au fost corect imprimate. Când înregistrarea întrebării şi a răspunsului persoanei ascultate a luat sfârşit, organul care conduce ascultarea indică prin înregistrare ora începerii şi finalizării, tipul mijlocului tehnic de imprimare şi principalii parametri tehnici ai acestuia.

Deşi folosirea magnetofonului şi a videomagnetofonului nu reclamă cunoştinţe speciale, din punct de vedere tactic, se recomandă ca partea tehnică a acestei activităţi să fie dirijată de un tehnician, dar nu de organul de urmărire penală care trebuie să acorde atenţia cuvenită procesului de prezentare a faptelor şi aprecierii valorii lor probante.

SECŢIUNEA A II-A: TACTICA ASCULTĂRII BĂNUITULUI ŞI ÎNVINUITULUI

§ 1. Noţiunea şi importanţa ascultării bănuitului şi a învinuitului

Principalul subiect al raporturilor de drept ce ia naştere în urma declanşării unui proces penal este autorul actului prevăzut de legea penală. Acesta, fiind reţinut conform prevederilor art.165 Cod proc.pen. sau privat de libertate prin arest preventiv potrivit art.185 Cod proc.pen., obţine la început calitatea procesuală de bănuit, apoi din momentul în care i s-a înaintat învinuirea în legătură cu săvârşirea unei sau a mai multor infracţiuni, cea de învinuit.

Persoanele participante la proces în calitate de bănuit şi de învinuit se disting, sub aspect procesual, după volumul şi caracterul drepturilor de care dispun şi ale obligaţiilor pe care le suportă în legătură cu desfăşurarea urmăririi penale. Acest lucru devine evident dacă comparăm articolele din Codul de procedură penală, prin care se reglementează relaţiile învinuitului cu alte persoane implicate în proces, cu cele consacrate bănuitului. Totodată, legislaţia în vigoare nu face deosebire între persoanele bănuite şi cele învinuite, dacă se referă la formele şi procedura aplicării măsurilor preventive sau reglementează participarea acestora la efectuarea activităţilor de urmărire. Din această perspectivă este important să subliniem dreptul bănuitului şi învinuitului de a face declaraţii şi deci de a fi

ascultaţi, prevăzut prin lege în egală măsură, declaraţii care, conform prevederilor art. 93 Cod proc.pen., constituie surse de probă echivalente cu depoziţiile martorilor, rezultatele recunoaşterii, expertizei ş.a.

În cadrul ascultării propriu-zise, bănuitul şi învinuitul traversează aceleaşi situaţii de fapt şi psihologice, ambii fiind impuşi să decidă asupra comportării lor: sau să recunoască fapta (dacă întruchipează făptuitorul), sau să încerce prin declaraţii mincinoase să se sustragă de la răspunderea penală. Prin aceasta se explică faptul că, în majoritatea lucrărilor de specialitate, tactica ascultării bănuitului şi învinuitului este tratată în mod uniformizat.

Aşadar, putem menţiona că *ascultarea bănuitului şi a învinuitului reprezintă activităţi procedurale prin care persoanele suspectate ca fiind autorii unor infracţiuni sau cărora, în baza materialului probant existent,* s-*au înaintat învinuiri, sunt chemate să facă declaraţii sau să dea explicaţii în faţa organului de urmărire penală.* Declaraţiile bănuitului şi ale învinuitului, în situaţia în care aceştia recunosc completamente sau parţial comiterea faptei, prezintă un mijloc important de probă, care să servească în mod direct la stabilirea adevărului.

Deşi legea nu conferă declaraţiilor bănuitului şi învinuitului o valoare probantă deosebită, referirile directe ale acestora la împrejurările şi modalităţile prin care s-a comis infracţiunea, cunoscute de ei la perfecţie, pot avea un rol decisiv la soluţionarea cauzei. Atunci când obiectul ascultării îl constituie propria activitate infracţională, motivul şi trăirile suportate în legătură cu aceasta, declaraţiile bănuitului şi ale învinuitului sunt unica sursă de informaţie probatorie directă, fiind de neînlocuit. Putem deci conclude că ascultarea bănuitului şi a învinuitului reprezintă, înainte de toate, un important mijloc de obţinere a probelor indispensabile soluţionării unei cauze penale, neglijarea căruia nu este decât în detrimentul cercetării în mod obiectiv şi sub toate aspectele a infracţiunii săvârşite.

Pe de altă parte, ascultarea asigură bănuitului şi învinuitului dreptul la apărare, oferindu-le unica posibilitate de a contesta materialul probant existent, de a solicita verificarea acestuia, precum şi de a administra anumite mijloace de probă care, în opinia lor, le pot demonstra nevinovăţia[1]. Este adevărat că bănuitul şi învinuitul nu au obligaţia de a-şi dovedi nevinovăţia, dar nici nu sunt privaţi de dreptul de a proba netemeinicia suspiciunilor sau învinuirii ce li se impută, a suportului acestora. Având obligaţia să examineze sub toate aspectele împrejurările cauzei, să colecteze nu numai probele ce confirmă, dar

[1] Ю. Стецовский, А. Ларин, *Конституционный принцип обеспечения обвиняемому права на защиту,* Moscova, 1988, p. 236; Я. Мотовиловкер, *Показания и объяснения обвиняемого как средства защиты в советском уголовном процессе,* Moscova, 1958, p. 15 ş.a.

şi care infirmă vinovăţia (art. 100 Cod.proc.pen.), organul de cercetare penală va verifica riguros declaraţiile şi solicitările bănuitului şi învinuitului pentru a evita orice neclaritate, incertitudine şi eventualele erori de care niciodată nu este garantat.

Ascultarea, în fine, reprezintă un mijloc eficient de influenţă cu o rezonanţă deosebită asupra procesului de reeducare şi recuperare socială a celor ajunşi în faţa organului de urmărire penală în calitate de bănuiţi sau învinuiţi. Fără a intra în detalii asupra acestei arhicomplexe probleme, menţionăm că contactele directe cu bănuitul şi învinuitul, realizate în condiţiile specifice ale urmăririi penale, oferă organului respectiv mari posibilităţi în acest sens. Or, recunoaşterea sinceră a faptei comise, sentimentele de regret şi remuşcare, repararea benevolă a prejudiciilor provocate prin activitatea infracţională reprezintă indici de redresare a comportării, de corecţie atitudinală. Exemplele de care dispunem mărturisesc că acest moment de importanţă deosebită de multe ori este ignorat. În situaţia în care există probe suficiente de vinovăţie, unii practicieni acordă mai puţină atenţie ascultării bănuitului şi învinuitului, considerând că atitudinea făptuitorului faţă de fapta săvârşită, recunoaşterea de către acesta a vinovăţiei sale nu au mare importanţă. Este, bineînţeles, o eroare, deoarece recunoaşterea sinceră a faptei comise, starea de remuşcare şi sentimentele de regret, participarea activă la stabilirea împrejurărilor cauzei reprezintă indici de corectitudine atitudinală, de redresare în plan comportamental. Nu trebuie uitat şi faptul că recunoaşterea şi participarea activă la descoperirea infracţiunii şi la ameliorarea urmărilor dăunătoare ale acesteia reprezintă circumstanţe atenuante ale răspunderii penale (art.76 Cod penal).

Bănuitul şi învinuitul pot recunoaşte sau tăgădui faptele în legătură cu care li s-au adus suspiciuni sau învinuiri. Recunoaşterea, ca şi tăgăduirea suspiciunilor şi a învinuirilor, poate fi deplină sau parţială. De exemplu, în cazul unor însuşiri de surse băneşti din fondul social, aceştia pot recunoaşte numai anumite episoade sau sume din ansamblul celor ce li se culpatizează. Recunoscând faptul omuciderii, ei pot nega faptul săvârşirii infracţiunii în mod premeditat sau din motive care agravează responsabilitatea (interes acaparator, huliganism însoţit de viol ş.a.).

Din perspectiva procesului de probaţiune, declaraţiile de recunoaştere ale bănuitului şi învinuitului prezintă importanţă pe două planuri: ca sursă eficientă de probă, întrucât, în ipoteza în care au săvârşit infracţiunea, o vor putea prezenta în mod detaliat şi sub toate aspectele şi, ca sursă de informaţie privind mijloacele de probă, care, în mod obiectiv, confirmă autenticitatea declaraţiilor. Recunoscând comiterea infracţiunii, cei interogaţi în calitate de bănuiţi sau învinuiţi se pot referi la cele mai diverse împrejurări ale actului infracţional, inclusiv la evenimentele care au dinamizat sau favorizat săvârşirea lui. Ei pot indica locul unde au fost tăinuite obiectele furate sau cadavrul, în cazul unui

omor, obiectele utilizate pentru comiterea infracţiunii ş.a., care pot fi descoperite şi fixate procesual în cadrul altor activităţi de urmărire penală[1].

Cu toată importanţa pe care o reprezintă recunoaşterea de către bănuit şi învinuit a faptelor ce li se impută, declaraţiile acestora nu au o semnificaţie superioară altor mijloace de probă. Legea (art.101 Cod proc.pen.) stabileşte că orice probă, inclusiv declaraţiile bănuitului şi ale învinuitului, pot servi la aflarea adevărului în măsura în care sunt coroborate cu alte probe administrate în cauză şi numai în ansamblul acestora. Raportată la problema în discuţie, această precizare făcută de legiuitor înseamnă că obţinerea declaraţiilor de recunoaştere nu poate servi ca temei pentru simplificarea procesului penal. Recunoaşterea poate fi falsă sau eronată. Sunt frecvente cazurile în care bănuiţii sau învinuiţii se declară vinoveţi de faptele pe care nu le-au comis, pentru a ascunde o altă faptă mai gravă, pentru a pune la adăpost de răspunderea penală o persoană apropiată sau dintr-o simplă neînţelegere. Nu sunt excluse nici greşelile cauzate de starea psihică a persoanei bănuite sau învinuite.

Din perspectiva principiului obiectivităţii, o anumită importanţă au şi declaraţiile bănuitului sau învinuitului care nu recunosc învinuirea ce li se aduce. În situaţia în care bănuitul şi învinuitul într-adevăr nu au comis fapta, declaraţiile lor vor cuprinde date ce denotă imposibilitatea aflării lor la faţa locului în momentul în care s-a săvârşit infracţiunea. Învinuitul va prezenta, de asemenea, explicaţii referitoare la materialul probator, în baza căruia a fost formulată învinuirea, el se va strădui să invoce toate acele fapte şi împejurări ce probează nevinovăţia sa[2]. El poate solicita administrarea anumitor probe de natură să demonstreze că a acţionat în stare de legitimă apărare (art. 36 Cod pen.), extremă necesitate (art. 38 Cod pen.) sau stăpânit de situaţii ce atenuează responsabilitatea (art. 76 Cod pen.). Prin verificarea obiectivă şi sub toate aspectele a declaraţiilor persoanei bănuite sau învinuite în comiterea faptei, organul de urmărire penală va obţine probele necesare justei soluţionări a cauzei.

§ 2. Unele aspecte referitoare la psihologia bănuitului şi a învinuitului

Pentru ca declaraţiile bănuitului şi ale învinuitului să servească la stabilirea adevărului într-un proces penal, este necesar ca ascultarea acestora să se efectueze în deplină conformitate cu legea şi în baza unui sistem tactic bine determinat. Aceasta presupune cunoaşterea, de către organul de urmărire penală, a stării

[1] Л. Корнеева, А. Ратинов, С. Степичев, *Показания обвиняемых и подозреваемых, // Теория доказательств в советском уголовном процессе (часть особенная)*, Moscova, 1967, p. 138-139.

[2] A. Ciopraga, *Criminalistica (tactica)*, Iaşi, 1 986, p. 174.

psihologice a persoanelor venite în faţa sa în calitate de bănuit sau învinuit, a mecanismelor psihologice pe care se bazează formarea declaraţiilor acestora.

După cum este cunoscut, orice activitate umană presupune realizarea anumitor trebuinţe materiale, biologice sau spirituale. Dacă activitatea se încununează de succes, în urma atingerii scopului preconizat şi satisfacerii trebuinţelor respective, tensiunea psihică, legată de realizarea activităţii, scade până la reducerea sa deplină. Acest proces psihologic este caracteristic tuturor formelor de activitate admise într-o societate. Cu totul altă situaţie întâlnim în cazul unei infracţiuni[1]. Conştientizarea consecinţelor infracţiunii, teama de a fi identificat şi tras la răspundere generează nelinişte şi nesiguranţă, stare care îşi lasă amprenta asupra modului de comportare a făptuitorului. Această stare supraîncărcată emoţional şi în întregime stăpânită de puternice tulburări spirituale determină consolidarea în conştiinţa făptuitorului a dominantei de apărare, sub a cărei influenţă subiectul întreprinde diverse acţiuni de protejare[2]. Unii operează activ în vederea deteriorării obiectelor-mijloace materiale de probă şi a urmelor infracţiunii. Din acest motiv, ei se întorc la locul faptei pentru a-şi „corecta greşelile" comise pe parcursul realizării actului penal, întreprind alte măsuri de înlăturare a probelor cum ar fi, de exemplu, nimicirea documentelor, distrugerea uneltelor şi a instrumentelor într-un mod sau altul utilizate la săvârşirea infracţiunii ş.a. Alţii îşi creează alibiuri prin apariţia imediată după săvârşirea faptei în alte locuri, pentru ca în situaţia în care li se vor înainta învinuiri, să poată „dovedi" că în momentul în care a fost săvârşită infracţiunea ei se aflau în compania unor persoane relativ departe de locul faptei. Sunt frecvente încercările de corupere şi intimidare a martorilor, victimei şi a altor persoane participante în proces. Practica cunoaşte cazuri când făptuitorii apar în preajma locului unde se desfăşoară activităţile organelor de cercetare, încercând să se informeze asupra desfăşurării activităţii respective.

Fără a intra în detalii, menţionăm că informaţia privind tentativele bănuitului sau învinuitului de a se sustrage pe această cale de la răspunderea penală, de vreme ce demonstrează cunoaşterea împrejurărilor ce nu trebuie, din punctul lor de vedere, să devină cunoscute organului judiciar, dar şi cointeresarea vădită în eşuarea cercetărilor, are o anumită semnificaţie probantă. În literatura de specialitate, se subliniază în mod excelent că datele vizând activităţile de disimulare a infracţiunii comise, cunoscute în practica criminalistică sub denumirea de „probe de comportament"[3], au o deosebită importanţă la elaborarea tacticii de ascultare a persoanelor bănuite sau învinuite în cauză.

---

[1] А. Ратинов, Н. Ефимова, *Психология допроса,* Moscova, 1988, p. 7; E. Stancu, *Criminalistica,* vol. 2, Bucureşti, 1995, p. 124.

[2] А. Ратинов, *Судебная психология для следователей,* Moscova, 1967, p. 196.

[3] А. Ковалев, *Улики повеления и их роль в расследовании преступлений,* autoreferatul tezei de doctor, Moscova, 1988, p. 9.

Cele de mai sus caracterizează în linii generale starea psihologică şi comportarea persoanelor care au comis fapte prevăzute de legea penală. Această stare, care, în cele din urmă, determină comportamentul făptuitorilor, diferă de la caz la caz, în funcţie de modul în care s-a activat şi de caracteristicile de personalitate ale acestora. În situaţia infracţiunilor comise din imprudenţă sau ocazional, făptuitorii, surprinşi de desfăşurarea evenimentelor şi de urmările faptei comise, suportă stări emoţionale de înaltă densitate. Această categorie de făptuitori, în majoritatea cazurilor, îşi recunosc vinovăţia, întreprind măsuri în vederea reparării prejudiciului cauzat, participă activ la stabilirea împrejurărilor faptei şi, de regulă, chemaţi în faţa organului de urmărire, prezintă declaraţii sincere. Pot exista însă şi situaţii în care aceştia, conştienţi de faptul că vor fi traşi la răspundere penală, intenţionează să prezinte faptele în modul în care să excludă sau, cel puţin, să le diminueze vinovăţia. În faţa organului de urmărire, ei nu neagă fapta, dar, în fel şi chip, se străduie să-şi creeze o situaţie mai uşoară. În acest scop, pot evita sau denatura anumite fapte în mod conştient.

La săvârşirea infracţiunilor intenţionate, făptuitorii sunt mobilizaţi şi conştienţi de consecinţele socialmente periculoase ale activităţii, întreprind anticipat diverse măsuri de disimulare a împrejurărilor acestora. În perioada postinfracţională, ei se prezintă mai siguri, într-o stare emoţională mai puţin pronunţată. Aceasta nu înseamnă că autorii infracţiunilor intenţionate nu suportă un anumit disconfort psihic în legătură cu faptele comise. Starea de nelinişte şi neîncredere în care se află făptuitorii, mai cu seamă din momentul declanşării procesului de urmărire penală, se exteriorizează prin formele de comportare a acestora, prin tendinţa de a cunoaşte modul în care se desfăşoară urmărirea penală, probele de care dispune organul respectiv ş.a.

În faţa organului de urmărire, autorii infracţiunilor intenţionate se prezintă având deja o poziţie mai mult ori mai puţin determinată. Fermitatea cu care se menţin pe poziţia de nerecunoaştere a faptei depinde, pe de o parte, de tipul de personalitate la care aparţin şi de experienţa penală, iar, pe de altă parte, de atmosfera în care se desfăşoară procesul de ascultare, de iscusinţa profesională a celui ce conduce ascultarea de a contracara de la prima întâlnire încercarea de a declara mincinos, de a disimula faptele ce constituie obiectul ascultării.

În momentul ascultării bănuitului şi a învinuitului, pentru organul de cercetare este deosebit de important să cunoască motivele care explică atitudinea de tăgadă a faptelor ce li se impută. Practica demonstrează că, alături de teama de răspundere, sub a cărei stăpânire se prezintă aceştia în faţa justiţiei, atitudinea de rea-credinţă poate fi cauzată, de asemenea, de dorinţa de a pune la adăpost anumite persoane care, într-un mod sau altul, au participat la comiterea faptei, de neîncrederea faţă de organul de cercetare, dar şi datorită presiunii exercitate asupra lor de către alte persoane complice sau cointeresate în cauză. Determinând împrejurările care explică obiectiv atitudinea de rea-credinţă, organul de

urmărire penală va încerca să le înlăture şi, pe această cale, să convingă persoana cercetată că poziţia de negare a faptelor nu are nicio perspectivă, deoarece, în cele din urmă, adevărul va fi stabilit în conformitate cu realitatea. În acest scop, ofiţerul sau procurorul experimentat va exploata la maxim stările, sentimentele şi dispoziţiile persoanelor ascultate, reacţiile psihofiziologice ale acestora.

Practica judiciară demonstrează că cele mai ilustrative manifestări privind starea psihică a celor ascultaţi în calitate de persoane bănuite sau învinuite sunt: a) înroşirea feţei şi apariţia unor pete pe părţile deschise ale corpului, ca urmare a ridicării tensiunii sanguine; b) scăderea salivaţiei, dereglarea vocii şi a întregului sistem de comunicare datorită spasmului glotic; c) sudoraţia sporită a mâinilor; d) dereglarea respiraţiei, tremurul vocii, mimica şi gesticulaţia exagerată ş.a.

Sesizarea acestui tablou psihic nu reprezintă mari dificultăţi, mai anevoioasă fiind interpretarea sa, deoarece infractorii versaţi, recidiviştii pot simula atât starea de calm, cât şi cea de isterie (leşin, inconştienţă, nebunie). Nu trebuie trecut cu vederea nici faptul că şi persoanele nevinovate, în situaţia contactului direct cu reprezentantul oficial al autorităţii, influenţate de atitudinea oficială, de atmosfera creată în care se desfăşoară audierea, pot prezenta aceleaşi semne de tensiune emoţională. Se impune deci o atenţie deosebită asupra conţinutului declaraţiilor. Bănuiţii şi învinuiţii nesinceri sunt laconici în descrierea momentului executării infracţiunii. Declaraţiile lor privind momentul ei principal sunt sărace în detalii, imprecise, uneori controversate. Bănuiţii şi învinuiţii sinceri, dimpotrivă, se străduiesc să convingă organul de cercetare că declaraţiile lor corespund realităţii. Atunci când recunosc fapta, ei fac referiri la detalii asupra cărora organul de cercetare nu avea cunoştinţe.

§ 3. Pregătirea în vederea ascultării bănuitului şi a învinuitului

Experienţa organelor de urmărire penală demonstrează cu certitudine că reuşita audierii bănuitului sau a învinuitului depinde, în mare măsură, de nivelul de organizare a acestei activităţi.

Trebuie de menţionat că audierea persoanelor bănuite sau învinuite în săvârşirea unei infracţiuni de fiecare dată se desfăşoară în anumite condiţii procesual-tactice, acestea având tendinţa de a se schimba în funcţie de comportamentul celui audiat. Aceasta justifică afirmaţia potrivit căreia pentru ca ascultarea să-şi atingă scopul, se impune, înainte de toate, o pregătire informativă a celui învestit cu efectuarea activităţii în cauză[1].

O primă cerinţă, în acest sens, este cunoaşterea fără nicio rezervă de către cel ce urmează să conducă interogarea a materialului probant existent, a altor

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica. Tratat de tactică*, Iaşi, 1996, p. 198.

date informative privind fapta şi împrejurările acesteia. Studiul materialelor cauzei presupune analiza şi interpretarea fiecărei probe administrate, verificarea sursei din care provine, a modului în care a fost obţinută. Vor fi analizate datele referitoare la victimă şi comportamentul acesteia, la modul şi mijloacele folosite la comiterea faptei, la activitatea de acoperire a infracţiunii ş.a. În baza examinării tuturor materialelor cauzei, organul învestit cu cercetarea cauzei va formula învinuirea şi pentru a interacţiona în mod eficient cu bănuitul sau învinuitul, va determina: a) împrejurările faptei care sunt dovedite; b) împrejurările faptei care urmează a fi dovedite, inclusiv prin declaraţiile învinuitului; c) probele şi mijloacele de probă ce vor fi folosite în timpul ascultării; d) ordinea şi procedeele tactice în care se va desfăşura ascultarea.

Pe lângă studierea materialelor cauzei, dacă situaţia impune, organul de cercetare va lua cunoştinţă de specificul sectorului de activitate sau chiar de zona socială în care a avut loc infracţiunea. Astfel, în cazul infracţiunilor săvârşite de către reprezentanţii administraţiei de stat ori de către persoane cu funcţii de răspundere sau de alte persoane din sistemele de instruire, deservire socială, ştiinţă, cultură etc., o deosebită importanţă pentru desfăşurarea cu succes a ascultării bănuitului şi a învinuitului are cunoaşterea actelor normative referitoare la modul de funcţionare a instituţiei respective, a tuturor actelor de reglementare internă şi referitoare la atribiţiile de serviciu ale persoanelor angajate în câmpul muncii, în special a celor ce urmează a fi ascultate. Având în cercetare o infracţiune săvârşită într-o unitate de producţie, comerţ sau de deservire, organul de urmărire penală trebuie să se documenteze suplimentar asupra sistemului tehnologic, a relaţiilor dintre furnizori şi beneficiari, precum şi asupra formelor de evidenţă a bunurilor materiale şi a surselor băneşti, a circulaţiei actelor financiar-contabile ş.a.[1]

Cunoaşterea temeinică a materialelor cauzei, a împrejurărilor specifice în care s-a desfăşurat activitatea infracţională conferă organului de cercetare o poziţie mai sigură în timpul ascultării, aceasta contribuind la obţinerea de declaraţii sincere şi complete.

O altă cerinţă privind pregătirea informativă a audierii bănuitului şi învinuitului rezidă în cunoaşterea personalităţii acestora. Această cerinţă, după cum se subliniază în literatura de specialitate, are o incidenţă directă asupra bunei desfăşurări a ascultării bănuitului sau învinuitului şi, în consecinţă, asupra procesului de cercetare a infracţiunii[2].

Cunoaşterea personalităţii celor ce urmează a fi ascultaţi în calitate de bănuiţi sau învinuiţi presupune stabilirea şi valorificarea anumitor date social

[1] C. Aioniţoae, T. Butoi, *Ascultarea învinuitului sau inculpatului // Tratat de tactică criminalistică,* Craiova, 1992, p. 92.
[2] E. Stancu, *Tratat de criminalistică,* Bucureşti, 2008, p. 437.

psihologice de natură să conducă la definirea acestora şi, în cele din urmă, la crearea celor mai propice condiţii tactice pentru desfăşurarea cu succes a acestei activităţi. În acest sens, interesează: a) mediul în care s-a format şi în care se află antrenat bănuitul sau învinuitul, gradul de instruire, profesia, conduita la locul de muncă, în familie şi societate; b) trăsăturile de caracter şi de temperament, aptitudinile, pasiunile; c) puterea de voinţă, calitatea emotivă, sociabilitatea, atitudinile; d) antecedentele penale şi experienţa privind contactul cu organele de urmărire penală.

Culegerea informaţiei privind personalitatea celor ce urmează a fi ascultaţi în calitate de bănuiţi sau învinuiţi se efectuează prin mijloace procesuale (percheziţie, ridicare de obiecte şi documente, dispunerea şi efectuarea expertizei medico-legale, psihologice sau psihiatrice, ascultarea victimei şi a martorilor). O atenţie deosebită se va acorda rezultatelor cercetării la faţa locului. Din analiza urmelor, a altor mijloace de probă şi, mai ales, a modului în care s-a activat, se pot, aşa cum s-a mai precizat, desprinde concluzii cu privire la profesia, aptitudinile, deprinderile şi capacităţile făptuitorului. Abilitatea cu care a conceput şi a săvârşit infracţiunea, precum şi cu care a activat în vederea ascunderii acesteia, poate conduce la anumite, fie mai puţin categorice, concluzii privind trăsăturile de caracter ale făptuitorului (cruzime, chibzuinţă, superficialitate ş.a.).

Date utile referitor la personalitatea bănuitului sau a învinuitului pot fi obţinute prin observarea directă asupra comportării acestora în cadrul ascultării, percheziţiei, prezentării spre recunoaştere şi a altor activităţi de cercetare, precum şi în urma investigaţiilor operative întreprinse în acest scop. Contactul direct cu bănuitul sau învinuitul pentru organul de cercetare condiţionează completarea cunoştinţelor cu noi date privind echilibrul emoţional, modul de a gândi, reacţiona şi dialoga şi, în consecinţă, de a-şi forma o imagine fidelă despre persoanele ce urmează a fi ascultate.

Pregătirea pentru ascultarea bănuiţilor sau învinuiţilor impune, de asemenea, şi anumite operaţii organizatorice, dintre care menţionăm:

a) Precizarea locului unde va fi efectuată ascultarea, a momentului şi modului de chemare a bănuitului sau învinuitului; Audierea bănuitului în general şi a învinuitului, în special, se va desfăşura la sediul organului de urmărire penală, într-o încăpere bine amenajată, în care să nu aibă acces persoane străine. Dacă din cauza stării fizice nesatisfăcătoare nu se pot prezenta, ascultarea poate fi efectuată în alte condiţii (la domiciliu, într-o instituţie medicală ş.a.). (art.104, Cod.proc.pen.).

Principala modalitate de chemare a bănuitului şi învinuitului pentru a da declaraţii este citarea. În situaţia în care ei sunt reţinuţi sau arestaţi preventiv, se aduc la locul de audiere. Dacă bănuitul şi învinuitul neglijează chemarea, încearcă să se sustragă de la urmărirea penală ori caută să influenţeze buna

desfăşurare a acesteia prin distrugerea mijloacelor materiale de probă, coruperea sau şantajarea persoanelor participante la proces (victima, martorii, complicii), în baza unui mandat prevăzut de lege, vor fi aduşi pentru a da declaraţii fără a fi în prealabil citaţi.

b) Asigurarea prezenţei persoanelor a căror participare la efectuarea acestei activităţi procedurale este prevăzută prin lege; Organul de cercetare are obligaţia să asigure prezenţa apărătorului (avocatului) la ora şi locul unde urmează să se desfăşoare ascultarea. În situaţia în care bănuitul sau învinuitul nu cunoaşte limba în care se desfăşoară cercetarea, organul de urmărire penală este dator să asigure participarea unui interpret. Participarea interpretului are drept scop de a ajuta bănuitul şi învinuitul să înţeleagă învinuirile ce li se aduc şi de a-şi formula declaraţiile. Ea este obligatorie şi în situaţiile în care organul ce conduce ascultarea posedă limba celui ascultat.

Pregătirea ascultării minorilor în vârstă de până la 16 ani în calitate de bănuiţi sau învinuiţi reclamă, de asemenea, asigurarea prezenţei pedagogului sau a specialistului psiholog şi a persoanei, în îngrijirea căreia se află minorul (părinte, tutore ş.a.). Deşi participarea persoanelor menţionate la ascultarea bănuiţilor şi învinuiţilor minori, care au atins vârsta de 16 ani, este alternativă, din punct de vedere tactic, utilitatea asistenţei acestora este incontestabilă.

c) Selectarea materialului probatoriu, determinarea şi verificarea stării de funcţionare a mijloacelor tehnice preconizate pentru a fi aplicate în cadrul ascultării; Este indicat ca magnetofonul, videomagnetofonul şi alte mijloace ce vor fi utilizate să fie probate anticipat, astfel ca să se excludă eventualele eşecuri pe parcursul ascultării.

Rezultatele pregătirii în vederea ascultării bănuitului şi învinuitului se vor materializa într-un plan de ascultare, la întocmirea căruia se va ţine cont de situaţia la care s-a ajuns cu stabilirea împrejurărilor cauzei şi de eventuala comportare a celui ce urmează a fi ascultat, în special de atitudinea acestuia faţă de fapta comisă şi de urmările ei. Planul de ascultare cuprinde problemele care necesită a fi clarificate, materialul probant existent şi lista întrebărilor ce vor fi adresate celui audiat. În cazurile dificile, planul de ascultare se va întocmi în mod detaliat după următoarea schemă:

Problemele şi împrejurările ce urmează a fi clarificate în cadrul ascultării	Forma şi succesiunea întrebărilor la care cel ascultat va trebui să răspundă	Probele existente, ordinea tactică de folosire pe parcursul ascultării	Observaţii

§ 4. Tactica ascultării propriu-zise a bănuitului şi a învinuitului

Conform prevederilor legislaţiei în vigoare (art. 103-104, Codul proc.pen.), ascultarea propriu-zisă a persoanelor suspecte sau învinuite se desfăşoară, ca şi ascultarea martorilor, în trei faze:

– stabilirea şi verificarea identităţii celui ce urmează a fi ascultat;

– ascultarea relatărilor libere făcute de persoana suspectată sau învinuită în legătură cu faptele ce li se impută;

– interogatoriul, adresarea de întrebări şi urmărirea răspunsurilor celor ascultaţi.

Stabilirea şi verificarea identităţii constă în formularea de întrebări prin care celui ascultat i se cere să-şi declare numele, prenumele, data şi locul naşterii, domiciliul, cetăţenia, starea familială, situaţia militară, locul de muncă, ocupaţia, studiile, antecedentele penale, alte date de natură să contribuie la conturarea personalităţii bănuitului sau învinuitului şi, firește, la stabilirea veritabilităţii acestor date în bază de documente. Ea nu constituie un simplu act tehnic, după cum consideră unii practicieni, ci reprezintă un mijloc de studiu al personalităţii celui ascultat, un mijloc de a determina atitudinea acestuia faţă de situaţia în care se află, a stării sale psihologice. Datele obţinute în această fază de ascultare trebuie să contribuie la precizarea modului în care se va desfăşura dialogul de mai departe, la stabilirea procedeelor tactice ce urmează a fi aplicate în continuare. Practica demonstrează că sunt frecvente cazuri când cei interogaţi, deşi aparent îşi descriu amănunţit biografia, nu evită posibilitatea de a distrage atenţia organului de urmărire penală de la unele momente, episoade din viaţa lor, considerate oarecum „riscante"[1]. Punerea în evidenţă a unor atare încercări, urmată de o discuţie asupra lor, poate să încredinţeze bănuitul sau învinuitul că pe parcursul audierii nicio faptă ce nu corespunde adevărului, nu va fi trecută cu vederea şi că cel aflat în faţa sa nu poate fi uşor indus în eroare.

După verificarea identităţii, celui ascultat i se aduce la cunoştinţă ordonanţa de învinuire sau, în cazul bănuitului, faptele ce constituie obiectul cauzei, cerându-i-se să-şi expună atitudinea faţă de faptele ce i se incriminează. Indiferent de poziţia pe care se situează – de recunoaştere integrală ori parţială sau de contestare a învinuirii, învinuitului, bănuitului li se va solicita în continuare să declare tot ce ştiu cu privire la fapta comisă. Astfel, în cazul recunoaşterii învinuirii, cel ascultat va avea posibilitatea să prezinte evenimentele în ordinea în care acestea s-au desfăşurat, fără a i se limita sau dirija expunerea, adică în mod liber. Organul ce conduce ascultarea va observa şi va nota omisiunile, lacunele şi

[1] Л. Филонов, *Психологические способы выявления скрываемого обстоятельства,* Moscova, 1979, p. 47.

momentele contradictorii care trebuie clarificate. Dacă învinuitul nu recunoaşte învinuirea ce i se aduce, sperând astfel să se sustragă de la răspunderea penală, relatarea liberă va fi dificilă chiar şi în cazul în care şi-a pregătit anticipat o anumită legendă. Se va observa uşor că expunerea faptelor este superficială, cu multe generalizări, în ea existând şi evidente momente de neconcordanţă logică. În acest sens, relatarea liberă dă posibilitate organului de cercetare de a cunoaşte poziţia pe care se situează învinuitul, certitudinea cu care se prezintă, fermitatea de a se menţine pe poziţia de negare, modalitatea de a judeca şi de a-şi exprima gândirea, alte elemente caracteristice de personalitate necesare pentru elaborarea unei strategii tactice de interogare la etapa ce urmează. De aceea, este indicat ca relatarea liberă să fie ascultată cu răbdare, evitându-se întreruperile sau intervenţiile inutile, gesturile de nemulţumire, enervare sau alte forme de manifestare a atitudinii negative faţă de declaraţiile bănuitului sau învinuitului făcute în această etapă[1].

După ascultarea relatării libere a bănuitului sau învinuitului, se va trece la ultima etapă activă a audierii, la interogarea acestora prin adresarea de întrebări şi ascultarea răspunsurilor. În ceea ce priveşte obţinerea de declaraţii conforme situaţiei reale de fapt, în special în cazurile în care persoanele ascultate se situează categoric pe poziţia de nerecunoaştere, etapa de interogare este decisivă. În acelaşi timp, etapa la care ne referim reprezintă o formă specifică de activitate care se caracterizează printr-un înalt grad de tensiune psihologică, cauzată de interesele opuse ale celor doi interlocutori – organul de cercetare ce acţionează activ în vederea obţinerii de declaraţii sincere şi conforme realităţii şi cel audiat, încercând să ascundă adevărul pentru a se sustrage de la răspunderea penală.

Obiectul interogatoriului depinde de poziţia pe care se situează învinuitul sau bănuitul. În condiţiile recunoaşterii învinuirii, acestora li se pot adresa întrebări de completare, dacă se consideră că pe parcursul relatării libere au fost omise fapte importante pentru soluţionarea cauzei, de precizare când anumite împrejurări ale faptei au fost elucidate incomplet sau imprecis şi de verificare, iniţiate în vederea obţinerii de date care, în opinia noastră, pot confirma declaraţiile celui ascultat. Declaraţiile de recunoaştere ale învinuitului sau bănuitului, considerate cândva „regina probelor", reprezintă, conform legislaţiei în vigoare, un mijloc de probă care poate fi utilizat la soluţionarea unei cauze penale numai în măsura în care sunt atestate şi coroborate cu alte probe. Prin intermediul întrebărilor de verificare, învinuitul sau bănuitul trebuie impus să facă trimiteri la mijloacele de probă ce pot demonstra fidelitatea declaraţiilor sale. Momentul tactic constă aici în faptul că, dovedindu-şi fidelitatea declaraţiilor prin trimitere la anumite mijloace de probă, învinuitul sau bănuitul ulterior nu va putea cu uşurinţă reveni asupra recunoaşterii prin refractarea declaraţiilor. Practica

[1] E. Stancu, *Tratat de criminalistică,* Bucureşti, 2008, p. 439-440.

demonstrează că sunt frecvente cazuri în care învinuiţii, recunoscându-şi în cel mai sincer mod vinovăţia, nu ezită ulterior, fie în etapa de cercetare, fie în judecată, să încerce modificarea conţinutului acestora. Cei mai experimentaţi procedează la recunoaştere în mod precipitat, urmărind trimiterea dosarului în judecată, fără ca declaraţiile lor să fie consolidate cu probe indubitabile, pentru ca în instanţă să-şi poată cu uşurinţă retrage declaraţiile şi în acest mod să se sustragă de la răspunderea penală.

Aşadar, în ipoteza unor declaraţii de recunoaştere nu se pun probleme tactice deosebite. Cu totul altfel stau lucrurile în situaţia în care învinuitul sau bănuitul denaturează faptele, fac declaraţii nesincere sau incomplete. În atare situaţie, buna desfăşurare a ascultării depinde de profesionalismul organului de cercetare şi, înainte de toate, de aptitudinea acestuia de a aplica în mod judicios procedeele tactice prevăzute în ştiinţa criminalistică asupra acestei activităţi.

Potrivit doctrinei criminalistice contemporane, confirmate de practica pozitivă a organelor de urmărire penală, procedeele tactice de urmărire a învinuiţilor şi bănuiţilor ce declară mincinos, se subdivid în trei categorii:

a) de stabilire a contactului psihologic între organul de urmărire penală şi bănuit sau învinuit;

b) de analiză a comportamentului celui ascultat şi a declaraţiilor lui în vederea demascării poziţiei de rea-credinţă;

c) de influenţă psihologică menită să zădărnicească rezistenţa opusă şi prin aceasta să se obţină declaraţii sincere şi veritabile.

Stabilirea contactului psihologic între organul de cercetare, urmărire penală şi învinuit sau bănuit, respectiv crearea unei atmosfere de încredere şi înţelegere reciprocă, de comunicare deschisă şi fără ascunzişuri[1], reprezintă o condiţie indispensabilă bunei desfăşurări a activităţii procedurale în discuţie[2]. Interesat în obţinerea de la persoana bănuită sau învinuită a unor declaraţii sincere şi complete, organul de cercetare, prin comportarea fermă, obiectivă şi corectă, prin iscusinţa profesională de a atenua tendinţa celor angajaţi în dialog de a vedea în personalitatea sa un adversar de interese, va reduce esenţial distanţa la care se situează, de obicei, participanţii la ascultare la primul contact. În acest scop este indicat ca audierea să înceapă cu o discuţie asupra unor probleme neutre în cadrul căreia învinuitul sau bănuitul să se poată încredinţa că se află în faţa unui organ de stat de un înalt profesionalism, înţelegător, loial, dar exigent în ceea ce priveşte adevărul şi dreptatea.

Un alt element tactic în măsură să contribuie la crearea contactului psihologic constă în alegerea modului cel mai adecvat personalităţii învinuitului sau

---

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica. Tratat de tactică,* Iaşi, 1996, p. 252-253.

[2] Н. Порубов, *Научные основы допроса на предварительном следствии,* Minsk, 1978, p. 43.

bănuitului de a le aduce la cunoştinţă formula învinuirii sau suspiciunilor faţă de ei. Învinuirea formulată în ordonanţa respectivă va fi explicată într-un limbaj accesibil, punct cu punct, până la încadrarea juridică a acesteia.

La realizarea contactului psihologic poate avea importanţă, de asemenea, forma în care cel ce efectuează audierea introduce învinuitul sau bănuitul în atmosfera juridică. Ei vor fi puşi la curent cu drepturile şi obligaţiile prevăzute asupra lor de lege. Învinuitul şi bănuitul trebuie familiarizaţi insistent cu prevederele art.76 al Codului penal, conform căruia recunoaşterea sinceră, contribuirea activă la stabilirea împrejurărilor faptei şi la repararea prejudiciilor cauzate ori a pagubei pricinuite reprezintă circumstanţe ce atenuează răspunderea penală.

În sfârşit, un procedeu tactic cu semnificaţie decisivă, în acest sens, constă în adaptarea de către organul de cercetare a unei atitudini umane şi de înţelegere a situaţiei critice prin care trec bănuitul şi învinuitul, a cerinţelor şi a intereselor vitale ale acestora. Experienţa de cercetare a infracţiunilor demonstrează că atitudinea indiferentă sau neglijentă faţă de aceştia, de interesele lor, problemele familiale este în detrimentul contactului psihologic şi bunei desfăşurări a dialogului.

După cum s-a menţionat, cerinţa de a se prezenta în faţa organului judiciar şi de a face declaraţii cu privire la infracţiunea săvârşită, atmosfera în care se desfăşoară ascultarea, frământările emoţionale în legătură cu eventualele consecinţe, dacă vinovăţia se va dovedi, toate acestea tensionează starea psihică a învinuitului sau bănuitului şi modul lor de comportare. Depistarea acestui disconfort psihic prin observare directă asupra celui audiat[1] determină aplicarea anumitor procedee tactice, cum ar fi, de exemplu, interogarea directă asupra unor împrejurări de fapt, adresarea de întrebări de precizare, prezentarea la momentul potrivit a anumitor probe ş.a.

Contactul direct cu învinuitul sau bănuitul oferă organului de urmărire penală posibilitatea de a ţine sub control declaraţiile acestora printr-o permanentă analiză de conţinut. Urmărind relatările de tăgadă ale învinuitului, organul de cercetare va pune în evidenţă existenţa anumitor necoincidenţe, a unor elemente de disonanţă între faptele expuse, deoarece, şi aceasta confirmă practica, persoana care depune un fals nu este în stare să prevadă toate amănuntele cu privire la alibiurile inventate. Contestările învinuitului sau ale bănuitului, de obicei, sunt în contradicţie cu multe materiale probante existente în cauză, cu anumite date aprioric cunoscute. În astfel de situaţie s-au dovedit a fi eficiente

[1] În multe ţări, actualmente, se încearcă insistent aplicarea mijloacelor tehnice de depistare a stărilor psihologice şi emoţionale ale celor implicaţi în proces (poligraful de înregistrare a indicilor de bază şi a modificărilor fiziologice specifice stării de stres psihologic, detectorul de stres emoţional ş.a.). Se discută, de asemenea, asupra posibilităţii efectuării cu acest prilej a expertizei psihologice. (E. Stancu, *Criminalistica,* vol. 2, Bucureşti, 1995, p. 143; А. Васильев, Л. Корнеева, *Тактика допроса,* Moscova, 1970, p. 193)

procedeele tactice ofensive printre care întrebările de detaliu, ascultarea repetată şi interogarea încrucişată. Procedeul întrebărilor de detaliu rezidă în formularea şi adresarea într-o ordine bine chibzuită a unor întrebări prin care învinuitului (bănuitului) i se cer amănunte referitoare la diferite împrejurări ale faptei săvârşite. În cazul declaraţiilor pregătite din timp, întrebările de detaliu pot scoate la iveală elemente de neconcordanţă sau chiar contradictorii care lesne pot fi folosite împreună cu alte probe existente pentru a determina persoana ascultată să declare datele necesare pentru stabilirea adevărului. Rezultate pozitive pot fi obţinute, de asemenea, apelând la repetarea ascultării învinuitului asupra unora şi aceloraşi fapte şi împrejurări. În declaraţiile făcute în cadrul ascultării repetate la anumite intervale de timp, vor apărea, inevitabil, anumite nepotriviri vizavi de declaraţiile iniţiale, pentru că, în cazul declaraţiilor false, toate detaliile nu pot fi puse la punct de fiecare dată. La ascultarea repetată a învinuiţilor care neagă fapta săvârşită, manifestând nesinceritate, răutate şi chiar agresivitate, poate fi aplicat procedeul ascultării încrucişate, care constă în interogarea învinuitului de către doi sau mai mulţi ofiţeri, procurori sau lucrători operativi competenţi în cauza în care se face ascultarea. Scopul aplicării acestui procedeu constă în depăşirea rezistenţei opuse şi determinarea persoanei ascultate să abandoneze poziţia de tăgadă şi să treacă la recunoaşterea adevărului[1].

Dacă în urma utilizării recomandărilor tactice la care ne-am referit, învinuitul sau bănuitul continuă să conteste sau să denatureze faptele, se va proceda la aplicarea procedeelor tactice de influenţă psihologică cu ajutorul probelor ce confirmă vinovăţia.

În funcţie de volumul probelor de care dispune organul de urmărire penală, de poziţia şi personalitatea celui audiat, teoria şi practica criminalistică recomandă aplicarea în cadrul interogării învinuitului sau bănuitului, care contestează învinuirea, două procedee de prezentare a probelor în învinuire: *progresivă şi frontală*[2].

Prezentarea progresivă a probelor rezidă în aducerea succesivă a acestora persoanei ascultate, începând cu cele mai puţin importante sau care se referă doar la una sau la câteva împrejurări ale faptei, continuând treptat cu cele din care rezultă evident vinovăţia. Procedeul respectiv se aplică după ascultarea şi consemnarea declaraţiilor făcute la etapa de relatare liberă sau în cadrul ascultării repetate, organul de cercetare având deja informaţia necesară privind personalitatea învinuitului sau bănuitului, precum şi poziţia acestora referitor

[1] Н. Селиванов, *Допрос и очная ставка // Справочник следователя,* Moscova, 1990, p. 157.

[2] А. Леви, Г. Пичкалева, Н. Селиванов, *Получение и проверка показаний следователем*, Moscova, 1987, p.14-15; E. Stancu, *Criminalistica,* vol. 2, Bucureşti, 1995, p. 141; В. Гуняев, И. Крылов, *Тактика допроса // Криминалистика,* Leningrad, 1976, p. 374.

la învinuirea sau bănuirea ce li se aduce sau la faptele de care sunt suspectaţi. Eficienţa utilizării procedeului în discuţie este în funcţie de valoarea materialului probatoriu, de faptul dacă acesta este de natură să dovedească în mod incontestabil vinovăţia celui audiat.

Procedeul de prezentare frontală a probelor constă în aducerea învinuitului sau bănuitului pe neaşteptate a uneia sau a mai multor probe care confirmă învinuirea. Acest procedeu se recomandă în situaţia în care ascultarea învinuitului sau bănuitului se desfăşoară imediat după săvârşirea infracţiunii, până ce ei nu şi-au potrivit fundamental declaraţiile, când sunt încă nepregătiţi[1]. O variantă a acestui procedeu constituie prezentarea materialului probatoriu în ansamblu.

În fine, organul de urmărire, atunci când se află în posesia probelor ce, indiscutabil, clarifică împrejurările şi modul în care a fost săvârşită infracţiunea, bazându-se şi operând cu probe, poate proceda la evocarea unor împrejurări, episoade sau chiar a drumului parcurs de făptuitor ca, prin aceasta, să convingă învinuitul sau bănuitul de inutilitatea tăgăduirii.

Tactica ascultării învinuiţilor sau bănuiţilor minori se stabileşte de la caz la caz, în funcţie de gradul lor de dezvoltare psihointelectuală, mediul în care se află, posibilităţile persoanelor cointeresate de a le influenţa comportarea în timpul anchetării şi, firește, de experienţa de contact cu organele de urmărire şi judiciare.

Pentru ca ascultarea învinuiţilor sau bănuiţilor minori să se desfăşoare cu succes este necesară, înainte de toate, cunoaşterea sub toate aspectele a personalităţii acestora, a datelor ce caracterizează psihologia lor. În acest scop, în etapa de pregătire organul de cercetare va consulta pedagogul, respectiv, rudele, alte persoane apropiate. În baza datelor privind personalitatea minorului ce urmează a fi ascultat, organul de urmărire penală va prognoza eventuala lui comportare în timpul audierii, pentru a adopta măsurile necesare obţinerii unor declaraţii sincere cu privire la fapta cercetată. Se vor specifica condiţiile favorabile bunei desfăşurări a audierii, persoanele participante şi, nu în ultimul rând, conduita tactică propice stabilirii contactului psihologic.

Locul ascultării bănuitului sau învinuitului minor este sediul organului de urmărire, ce trebuie să corespundă anumitor condiţii de intimitate şi care, în acelaşi timp, să-l convingă pe minor de seriozitatea situaţiei în care se află. Pentru ca ascultarea minorilor să se desfăşoare în conformitate cu particularităţile lor psihice, legea prevede realizarea acestei activităţi în prezenţa unor terţe persoane, spre exemplu, a pedagogului chemat, pe de o parte, să contribuie la obţinerea de relatări exacte privind fapta cercetată, iar, pe de altă parte, să asigure luarea contactului cu învinuitul sau bănuitul şi, prin urmare, desfăşurarea în mod obiectiv şi multilateral a ascultării.

---

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica (tactica)*, Iaşi, 1986, p. 190.

Ca şi în cazul persoanelor mature, ascultarea minorilor parcurge trei etape: de stabilire şi verificare a identităţii, de relatare liberă şi de adresare de întrebări şi ascultare a răspunsurilor, ultima având o importanţă deosebită, deoarece minorii nu întotdeauna posedă capacităţile necesare unei expuneri logice a faptelor. În acest sens, o atenţie deosebită trebuie să se acorde ambianţei în care se realizează ascultarea. Este absolut necesar ca minorul să fie tratat cu respect; în timpul audierii, să existe o atmosferă plină de sobrietate şi calm, lipsită de duritate şi de orice alte elemente ce ar putea provoca sentimente de teamă, duşmănie sau ură. Întrebările adresate minorului trebuie să fie clare, formulate într-un limbaj pe înţelesul acestuia şi, firește, să nu provoace zăpăceală, mai ales, în situaţia în care minorul nu este ferm predispus să ascundă adevărul.

Dacă învinuitul sau bănuitul minor neagă participarea la săvârşirea infracţiunii, pe primul plan se pune problema cunoaşterii şi înlăturării adevăratelor motive (frica de pedeapsa cu care este ameninţat, influenţa asupra sa din partea complicilor, prietenilor, rudelor şi a altor persoane cointeresate, sentimentele de timiditate, ruşine ş.a.) care au determinat atitudinea de contestare a învinuirii. În continuare, dacă minorul rămâne pe poziţie de tăgăduire, se va proceda la prezentarea probelor, începând cu cele ce infirmă argumentele minorului şi continuând cu cele care confirmă vinovăţia lui. Aşa cum învederează practica de cercetare, cel mai potrivit procedeu tactic de prezentare a probelor în cadrul ascultării minorilor este procedeul progresiv care, după cum este cunoscut, presupune prezentarea treptată a probelor, începând cu cele de importanţă mai redusă şi continuând, treptat, cu probele din ce în ce mai convingătoare. Fiecare probă utilizată trebuie să fie pe înţelesul minorului. Nivelul intelectual redus, lipsa unei experienţe de viaţă pot crea minorului o stare de confuzie, de imposibilitatea de a se orienta în situaţia confruntării cu materialul probant. Din acest punct de vedere prezentarea frontală, pe neaşteptate, a unei sau a mai multor probe, în situaţia minorului, este mai puţin recomandată.

§ 5. Fixarea şi verificarea declaraţiilor bănuitului şi a învinuitului

Legislaţia în vigoare reglementează în mod detaliat activitatea de fixare şi verificare a declaraţiilor persoanelor ascultate în calitate de învinuit sau bănuit. Astfel, potrivit legii (art. 103-104, Cod proc.pen.), mijlocul principal de înregistrare a declaraţiilor bănuitului şi învinuitului constituie procesul-verbal de ascultare, redactat de către organul care conduce ascultarea sau, la cerinţă, de către cel ascultat. Însă, deoarece legea (art. 115, Cod proc.pen.) prevede posibilitatea aplicării mijloacelor tehnice de înregistrare fonică şi videofonică, procesul-verbal de ascultare poate fi suplinit cu o fonogramă ori videofonogramă

judiciară, cu un desen, schemă sau cu o altă formă grafică cu care cel ascultat şi-a ilustrat sau exemplificat relatările.

Fără a reproduce în detalii prescripţiile procesuale prevăzute asupra procesului-verbal de ascultare a bănuitului şi învinuitului, menţionăm că, din perspectiva tactică, acest act de fixare trebuie să corespundă anumitor cerinţe:

a) Consemnarea declaraţiilor să se efectueze în succesiunea în care s-a desfăşurat audierea, adică să reflecte etapele pe care le parcurge activitatea de ascultare. Respectarea acestei cerinţe asigură aprecierea declaraţiilor bănuitului şi învinuitului nu numai după conţinut, dar şi după modul în care au fost obţinute. Este evident că doar în conformitate cu aceste cerinţe, procesul-verbal de ascultare va putea reflecta poziţia lor la etapa iniţială de ascultare, transformarea acesteia pe parcursul audierii, cadrul tactic la care s-a procedat în timpul ascultării.

Dacă bănuitul sau învinuitul este ascultat pentru prima dată, după fixarea răspunsurilor la întrebările de ordin biografic prevăzute în mod obligatoriu prin lege, se va trece la consemnarea relatării libere, dar nu înainte de a specifica atitudinea bănuitului sau învinuitului faţă de suspiciunile sau învinuirea ce li se aduc (în cazul învinuitului, respectiv, încadrarea juridică a faptei). În cele din urmă, în procesul-verbal se fixează întrebările adresate celui ascultat din partea ofiţerului de urmărire penală şi a participanţilor activi la acest act procedural (procurorul, specialistul, expertul, avocatul, pedagogul în cazul minorilor) şi a răspunsurilor acestuia.

În situaţia ascultării învinuiţilor care recunosc integral învinuirile, în procesul-verbal de ascultare trebuie să fie specificate în mod detaliat conţinutul activităţii infracţionale, modul în care s-a activat, mijloacele folosite, unde, când şi în ce mod acestea au fost procurate sau confecţionate, care a fost motivul şi scopul urmărit[1]. În ipoteza în care infracţiunea a fost săvârşită în grup, în procesul-verbal de ascultare trebuie să fie descrisă amănunţit forma de complicitate, rolul şi contribuţia celor implicaţi la pregătirea şi săvârşirea infracţiunii. Nu vor fi scăpate din vedere, de asemenea, consecinţele actului infracţional şi modul în care acestea sunt percepute şi tratate de cel ascultat, împrejurările care au determinat sau favorizat comiterea infracţiunii, alte fapte ce ţin de latura obiectivă şi de cea subiectivă ale infracţiunii.

În procesul-verbal de ascultare a persoanelor care recunosc parţial învinuirile aduse, se vor expune, sub toate aspectele menţionate, împrejurările de fapt, episoadele asupra cărora învinuitul îşi recunoaşte vinovăţia şi, în mod distinct, împrejurările învinuirii tăgăduite, precum şi argumentele în baza cărora acestea sunt considerate de cel ascultat ca fiind lipsite de temei. Această ultimă remarcă se referă şi la fixarea declaraţiilor învinuiţilor sau bănuiţilor care resping completamente învinuirile ce li se aduc.

---

[1]Р. Рахунов, *Признание обвиняемым своей вины,* Moscova, 1975, p. 142.

b) Conținutul procesului-verbal de ascultare trebuie să reprezinte întocmai informația comunicată de cel ascultat. Faptele relatate se vor înregistra detaliat, integral, cu respectarea strictă a succesiunii producerii lor și fără a se omite ceva ce ar avea importanță pentru soluționarea justă a cauzei, după cum nici nu se va adăuga nimic la cele relatate de către învinuit sau bănuit. Procesul-verbal se întocmește într-o formă laconică, conciziunea sa însă nu trebuie să fie în detrimentul fixării depline a declarațiilor. Aceasta nu înseamnă că în procesul-verbal de ascultare vor fi consemnate date și detalii vădit inutile, lipsite de legătură cu fapta ce se află în cercetare. În această ordine de idei, se iscă întrebarea cum să se procedeze în situația în care anumite fapte, importante din punctul de vedere al intereselor învinuitului sau bănuitului, sunt considerate de către cel ce conduce ascultarea inutile, lipsite de orice semnificație pentru cauză. Răspunsul este categoric: tot ce învinuitul consideră că are importanță pentru justa soluționare a cauzei în care este implicat și aparține de declarațiile sale în procesul-verbal de ascultare trebuie să fie fixat. Declarațiile învinuitului sunt ale lui și deci lui îi aparține dreptul de a decide asupra conținutului procesului-verbal de ascultare. Acest răspuns derivă din tonul imperativ în care legiuitorul a formulat dreptul învinuitului de a completa și a rectifica conținutul procesul-verbal de ascultare în conformitate cu declarațiile sale (art. 104 Cod proc.pen.).

c) Stilul în care este redactat procesul-verbal de ascultare trebuie să reflecte personalitatea celui ascultat, posibilitățile verbale pe care le folosește el în procesul de comunicare, formele lingvistice utilizate cu acest prilej. Nu se admite înlocuirea elementelor vii ale limbajului celui ascultat cu forme tipizate, orice altă formă de stilizare a declarațiilor. Momentele de înaltă relevanță ca, de exemplu, modul în care s-a activat la locul faptei (omuciderea, furtul, jaful, escrocheria ș.a.), conținutul convorbirii avute cu alte persoane participante anterior actului infracțional, contribuția altor complici la pregătirea și săvârșirea infracțiunii etc., se vor reproduce în procesul-verbal cuvânt în cuvânt, cu excepția vulgarităților, formulelor indecente sau amorale al căror conținut, dacă prezintă interes, va fi redat în termeni literari.

d) Procesul-verbal trebuie să cuprindă toate întrebările adresate bănuitului sau învinuitului și, firește, răspunsurile la fiecare întrebare în parte. Discuția care se mai duce asupra acestei probleme în literatura de specialitate este vădit inutilă[1]. Întrebările, prin intermediul cărora se realizează procedeele tactice, inclusiv cele de prezentare a probelor, sau prin care se clarifică anumite împrejurări de fapt, demonstrează, prin forma și conținutul lor, atmosfera în care s-a desfășurat ascultarea și deci fixate fiind, contribuie la aprecierea de către instanța de judecată a declarațiilor învinuitului făcute în etapa de cercetare.

---

[1]А. Михайлов, Е. Подголин, *Письменная речь при производстве следственных действий,* Moscova, 1980, p. 71.

Astfel întocmit, procesul-verbal se aduce la cunoştinţa învinuitului care confirmă conţinutul acestuia cu semnătura sa pe fiecare filă şi după fiecare răspuns dat la întrebările ce i s-au adresat[1]. La sfârşit, procesul-verbal se semnează de către persoanele participante (procuror, avocat, specialist) şi de către organul care conduce ascultarea.

După cum este cunoscut deja, legea (art. 104 Cod proc.pen.) prevede că învinuitul are dreptul să-şi scrie personal declaraţiile. De obicei, această formă de fixare se practică în situaţia în care învinuitul recunoaşte integral] sau parţial învinuirile ce i se aduc, deşi, în principiu, de acest drept se poate folosi şi învinuitul care contestă învinuirile. Această prevedere procedurală are o anumită semnificaţie tactică, deoarece se consideră, şi nu fără temei, că declaraţiile scrise personal redau în mod excelent particularităţile învinuitului de a-şi exprima gândurile, propriul stil de a reproduce faptele. Există şi alt avantaj al fixării declaraţiilor prin scriere personală, şi anume, că învinuitul nu va putea cu uşurinţă reveni asupra lor.

Declaraţiile învinuitului şi bănuitului pot fi înregistrate fonic sau videofonic. Aplicarea acestor mijloace de fixare este avantajoasă din mai multe considerente. În primul rând, înregistrarea fonică şi videofonică asigură organului de cercetare posibilitatea de a se reîntoarce asupra declaraţiilor învinuitului şi a bănuitului pentru a studia modul de manifestare a acestora, starea psihică şi reacţiile care puteau fi trecute cu vederea pe parcursul ascultării. În al doilea rând, aplicarea mijloacelor tehnice de înregistrare atribuie activităţii de fixare un grad sporit de obiectivitate sub aspectul cuprinderii tuturor împrejurărilor şi faptelor ce au constituit obiectul dialogului între anchetator şi anchetat. În fine, în al treilea rând, înregistrarea fonică şi videofonică a declaraţiilor învinuitului sau bănuitului instituie un plus de garanţie a stabilităţii lor, aceştia de acum înainte, neputând afirma că au făcut declaraţii fiind, într-un fel sau altul, constrânşi.

Sub aspect procesual, ascultarea învinuitului şi a bănuitului se încheie o dată cu semnarea procesului-verbal. Din acest moment, organul de urmărire va desfăşura o amplă activitate de verificare a declaraţiilor acestora, de rezultatele căreia depinde, în totalitate, calitatea cercetărilor şi, în consecinţă, realizarea scopului procesului penal. În fond, împrejurările unei cauze penale nu se pot considera clarificate atâta timp, cât declaraţiile persoanelor implicate în proces nu sunt verificate în mod obiectiv şi sub toate aspectele.

Aşadar, verificarea declaraţiilor învinuitului şi ale bănuitului, la fel ca şi verificarea altor probe, a întregului material probant, reprezintă una din atribuţiile procesuale de bază ale organului de urmărire penală. Realizarea acestei funcţii de importanţă majoră presupune, pe de o parte, confruntarea declaraţiilor celor supuşi urmăririi penale cu probele existente la moment în cauză şi stabilirea

[1] În aceeaşi ordine semnează procesul-verbal şi interpretul.

pe cale logică a veridicității acestora, iar, pe de altă parte, realizarea anumitor activități de urmărire penală în vederea obținerii de noi probe de natură să confirme sau să infirme faptele și împrejurările cu care învinuitul sau bănuitul își argumentează poziția[1].

Verificarea declarațiilor învinuitului și ale bănuitului se realizează, după cum s-a menționat, prin efectuarea altor acțiuni procedurale, cum ar fi percheziția, ascultarea victimei și a martorilor, confruntarea etc. Un loc deosebit, în acest sens, îl deține reconstituirea și experimentul, prin care se verifică posibilitatea obiectivă de producere a faptelor și acțiunilor în anumite condiții de loc și de timp declarate de învinuit sau bănuit, a vocației acestora de a activa în modul în care a fost săvârșită infracțiunea.

În situația în care stabilirea anumitor fapte de natură să contribuie la verificarea declarațiilor învinuitului sau bănuitului reclamă cunoștințe speciale (altele decât cele juridice) dintr-un domeniu sau altul de activitate, se va dispune efectuarea expertizelor judiciare respective. Este de netăgăduit, în acest sens, semnificația expertizei criminalistice, medico-legale, tehnologice, chimice, autorutiere, merceologice etc.

În modul cel mai exigent se vor verifica alibiurile învinuitului și bănuitului, respectiv afirmațiile acestora, potrivit cărora la momentul critic al faptei se aflau în alt loc decât cel unde s-a comis actul infracțional. Verificarea alibiurilor trebuie efectuată prompt, pentru a curma orice tentativă din partea celor chemați în fața organelor de urmărire penală sau a altor persoane cointeresate în cauză de a plăsmui dovezi în susținerea declarațiilor cu alibi. Nu trebuie uitat că, odată făcând trimiteri la împrejurări cu semnificație de alibi, învinuitul și bănuitul se vor strădui în fel și chip să asigure credibilitatea declarațiilor făcute. În acest scop, anumite persoane pot fi instigate să depună mărturii false. În multe cazuri se procedează la falsificarea actelor, la coruperea persoanelor cu funcție de răspundere etc.

Verificarea alibiurilor are ca punct de plecare ascultarea persoanelor care le-au desemnat, adică a învinuitului sau bănuitului, în cadrul căreia este indicat să se precizeze în mod categoric următoarele împrejurări:

– locul unde s-a aflat învinuitul sau bănuitul la momentul săvârșirii infracțiunii, cat timp s-a găsit în locul respectiv (ora sosirii și plecării);

– cu ce scop, de unde, împreună cu cine au sosit și au plecat din acel loc, cine a sesizat momentul sosirii și plecării;

– cu cine au contactat, în ce mod și în ce împrejurări, de cine au fost văzuți, cu ce erau ocupați cei prezenți;

---

[1] Р. Белкин, *Собирание, исследование и оценка доказательств,* Moscova, 1966, p. 63.

– ce evenimente au avut loc pe parcursul timpului la locul respectiv, starea meteorologică, vestimentaţia avută şi cea purtată de persoanele cu care au contactat.

În continuare se va proceda la planificarea şi efectuarea unei ample activităţi de investigare[1], la realizarea unei serii de activităţi (ascultarea persoanelor, ridicarea de obiecte şi documente, prezentarea spre recunoaştere etc.), prin mijlocirea cărora se vor obţine date probante de natură să confirme sau să infirme declaraţiile de alibi.

SECŢIUNEA A III-A: TACTICA VERIFICĂRII LA LOCUL INFRACŢIUNII A DECLARAŢIILOR PERSOANELOR IMPLICATE ÎN PROCES

§ 1. Noţiunea, conţinutul şi sarcinile verificării la locul faptei a declaraţiilor persoanelor implicate în proces

O activitate de urmărire penală susceptibilă să suplimenteze mijloacele de administrare a probelor într-un proces penal o constituie verificarea la locul infracţiunii a declaraţiilor persoanelor implicate în proces. Astfel, potrivit art. 114 Cod proc.pen. în vigoare, pentru a verifica sau a preciza declaraţiile martorului, părţii vătămate, bănuitului sau invinuitului despre evenimentele infracţiunii săvârşite într-un loc concret, reprezentantul organului de urmărire penală este în drept să se prezinte la locul infracţiuniii împreună cu persoana audiată şi să propună acesteia să descrie circumstanţele şi obiectele despre care a făcut şi poate face şi acum, în prezenţa persoanelor participante, inclusiv a reprezentantului său legal, declaraţii. Persoana audiată, se stipulează în continuare în lege, arată calea spre locul săvârşirii infracţiunii, descrie circumstanţele şi obiectele despre care anterior a făcut declaraţie şi răspunde la întrebările organului de urmărire penală. În cazul în care pe parcursul verificării declaraţiilor la locul faptei se vor găsi obiecte sau înscrisuri ce pot servi ca probe în cauza penală, ele se vor ridica şi acest fapt se consemnează în procesul-verbal. Verificarea declaraţiilor la locul faptei se admite potrivit normei respective a Codului de procedură penală cu condiţia de a nu leza demnitatea şi onoarea perosanelor participante şi de a nu pune în pericol sănătarea lor. Ca şi în cazul altor activităţi de urmărire penală, declaraţiile verificate se fixează în procesul-verbal al acestei activităţi probatorii şi cu ajutorul mijloacelor tehnice criminalistice admise de

[1] В. Образцов. А. Топорков, *Методика исследования алиби // Криминалистика,* Moscova, 1997, p. 498.

legislaţia în vigoare (foto şi video aparaturii, mijloacelor de înregistrare audio, se pot întocmi schiţe ale locului faptei, alte anexe la procesul-verbal). Despre aplicarea mijloacelor de înregistrare audio sau video magnetică persoana audiată va fi înştiinţată înainte de a începe audierea la locul faptei.

Din conţinutul enunţat al legislaţiei procesual-penale în vigoare, rezultă că verificarea declaraţiilor persoanei la locul faptei este o activitate de urmărire penală compexă, ea încorporând elemente proprii altor activităţi de urmărire penală, în special a cercetării la faţa locului, experimentului, prezentării spre recunoaştere şi, firește, audierii, dar nu se suprapune niciuneia dintre acestea. Verificarea declaraţiilor persoanei la locul faptei se particularizează prin modul de efectuare, dar, mai ales, prin scopul şi sarcinile specifice care îi revin. Importanţa activităţii în cauză rezidă în cercetarea şi întregirea informaţiei probatorii a declaraţiilor verificate, înlăturarea eventualelor lacune şi a aspectelor contradictorii din conţinutul acestora.

Sarcinile verificării declaraţiilor la locul faptei sunt diverse, mai principale fiind: stabilirea dacă persoana respectivă cunoaşte locul infracţiunii a căilor de acces şi a obiectelor ce constituie ambianţa acestuia, a altor împrejurări de fapt de natură să asigure aprecierea justă a conştiinciozităţii persoanei audiate şi, în consecinţă, a autenticităţii declaraţiilor sale. Ea poate fi dispusă şi efectuată de asemenea cu scopuri specifice cum ar fi: scoaterea la iveală a martorilor falşi, demascarea autoînvinuirii plăsmuite, stabilirea împrejurărilor care au favorizat comiterea infracţiunii, a altor circumstanţe importante pentru justa soluţionare a cauzei.

Din cele expuse derivă condiţiile care admit efectuarea verificării la locul faptei a declaraţiilor persoanelor implicate în proces. În formă generalizată, acestea pot fi exprimate în felul următor:

1) Verificate la locul faptei pot fi doar declaraţiile existente în cauză. Deci pentru a proceda la verificarea la locul faptei a declaraţiilor martorului, părţii vătămate, bănuitului sau învinuitului, aceste persoane trebuie să fie anticipat ascultate în calitatea lor procesuală, respectiv, de martor, partea vătămată, bănuit sau învinuit.
2) Persoana, a cărei declaraţie urmează a fi verificată, cunoaşte locul faptei datorită implicării sale în calitatea procesuală respectivă în actul infracţional.
3) În cauză trebuie să existe date faptice autentice cu privire la locul faptei şi la ambianţa acestuia (procesele-verbale ale cercetării la faţa lcoului, ale declaraţiilor martorilor, percheziţiei, prezentării spre recunoaştere etc.);
4) Bunăvoinţa persoanei a cărei declaraţii urmează a fi verificată la locul faptei, exprimată şi fixată în procesul-verbal de audiere anticipată. Nici martorii, nici partea vătămată, nici bănuitul sau învinuitul nu pot fi siliţi să facă declaraţii la locul infracţiunii.

Din cele enunţate urmează *că verificarea declaraţiilor la locul faptei este o activitate de urmărire penală care constă în deplasarea organului de urmărire penală cu persoana a cărei declaraţii urmează a fi verificate la locul infracţiunii unde acesta, la solicitarea orgnului de urmărire penală, arată locul, obiectele şi împrejurările despre care a făcut declaraţii anterior, explică legătura acestora cu fapta săvârşită şi, după caz, demonstrează activitatea sa şi a altor persoane implicate în actul infracţional*[1]. În pofida faptului că verificarea la locul faptei a declaraţiilor poartă un pronunţat caracter verificativ, după cum reiese şi din denumirea sa în procesul de urmărire penală, ea întotdeauna are o anumită încărcătură informativă. Organul de urmărire penală percepe declaraţiile verificate, compară datele expuse cu cele existente în realitate la locul faptei, cu alte date probante existente în dosarul cauzei şi, astfel se convinge de existenţa sau inexistenţa anumitor circumstanţe ale cauzei avute în cercetare. Prin acesata se explică frecvenţa verificării declaraţiilor persoanelor coautoare ale infracţiunilor săvârşite în grup, a bănuiţilor ce s-au autodenunţat ori în privinţa cărăra există suspiciuni de falsă recunoaştere. Este lesne de înţeles că persoanele care nu au participat nemijlocit la comiterea infracţiunii, în cadrul acestei activităţi vor manifesta incompetenţă, în special, în ceea ce priveşte modul în care s-a activat la locul faptei. Or, prin practică s-a constatat că declaraţiile persoanelor implicate în proces făcute în condiţiile locului faptei, sunt mai expresive, mai detaliate şi chiar mai bogate după conţinut, în raport cu cele făcute la sediul organului de urmărire penală. Acest fapt este lesne de explicat. Necesitatea demonstrării activităţilor desfăşurate de cei implicaţi în actul infracţional impune persoanei, a cărei declaraţii se verifică, anumite eforturi şi reactualizarea faptei în deplina s-a desfăşurare.

§ 2. Pregătirea pentru verificarea la locul faptei a declaraţiilor persoanelor implicate în proces

Eficienţa acestei activităţi în mare măsură depinde de pregătirea efectuării acesuia. În primul rind, până la deplasarea la faţa locului, persoanele, a căror declaraţii urmează a fi verificate, trebuie audiate referitor la toate împrejurările ce ţin de locul infracţiunii. Interesează amplasarea acestuia, căile de acces şi caracteristica obiectelor ce constituie ambianţa sa şi, în mod special, a celor care au atenţionat persoana. Verificarea declaraţiilor la locul faptei poate fi dispusă şi efectuată, aşa cum am mai menţionat, doar cu consimţământul celor audiaţi. Prin urmare, la audierea preliminară este de obligaţia organului care conduce

[1] В. Уваров, *Проверка показаний на месте* // Autoreferatul tezei de doctor. Moscova, 1981, p. 8.

acţiunea să clarifice dacă persoanele respective pot şi doresc să participe activ la acest act probatoriu, să demonstreze declaraţiile sale în condiţiile locului infracţiunii.

Pregătirea pentru verificarea la locul faptei a declaraţiei unei sau altei persoane presupune de asemenea determinarea timpului verificării şi a persoanelor participante. Ea trebuie efectuată în cel mai scurt timp de la momentul obţinerii consimţământului persoanei respective de a arăta locul infracţiunii şi de a declara condiţiile acestuia[1]. Fireşte, verificarea se va desfăşura ziua şi în condiţii benefice proceselor perceptive.

Această activitate este una de echipă care, de obicei, include colaboratori ai serviciilor operative, iar în cazul verificării declaraţiilor bănuitului sau învinuitului este indicată participarea avocatului apărător, în anumite cazuri poate fi utilă şi participarea specialiştilor, a tehnicienilor criminalişti, a unui număr suficient de poliţişti care să asigure paza şi ordinea la locul faptei. Echipa va lua toate măsurile pentru a se deplasa la locul infracţiunii cu un mijloc de transport potrivit. Tot la sediul organului de urmărire penală echipa va întreprinde măsuri de pregătire a mijloacelor tehnico-ştiinţifice de orientare şi fixarea camerei de luat vederi şi fotoaparatului cu toate materialele necesare, trusa criminalistică şi instrumentele necesare în cazul refacerii locului faptei sau a unei părţi a acestuia.

Dacă activitatea de verificare urmează să se desfăşoare într-o încăpere, se va asigura prezenţa la locul respectiv a posesorului acesteia sau a reprezentantului său. În cazul în care locul respectiv este păzit, se vor lua măsurile de rigoare pentru a garanta pătrunderea liberă şi fără întârziere acolo a echipei. Înainte de deplasarea la locul faptei, şeful echipei va aduce la cunoştinţă membrilor echipei conţinutul activităţii, rolul şi condiţiile în care acestea vor activa. Martorii sunt preveniţi de răspundere pentru declaraţii false, iar cei participanţi – pentru divulgarea datelor confidenţiale ale urmăririi penale.

§ 3. Tactica efectuării verificării la locul faptei a declaraţiilor persoanelor implicate în proces

Verificarea la locul faptei a declaraţiilor persoanelor, indiferent de calitatea lor procesuală, este indicat să se efectueze după un plan de lucru, care să prevadă ordinea şi procedeele tactice ce ar asigura desfăşurarea activităţii într-o anumită succesiune şi efectiv.

Deşi tehnologia şi tactica activităţii în cauză diferă de la caz la caz, în funcţie de natura faptei, de starea procesuală a persoanei, a cărei declaraţii urmează a

[1] А. Лапин. *Тактика проверки показаний на месте. // Criminalistica*, Minsk, 1996, p. 367.

fi verificate, teoria şi practica criminalistică au specificat elementele de fond ale algoritmului activităţii procesuale respective. Acesta prevede desfăşurarea activităţii de verificare în trei faze. În prima fază, după ce persoanelor participante li se explică conţinutul şi sarcinile activităţii, drepturile şi obligaţiile ce le revin potrivit legislaţiei în vigoare, persoanei, ale cărei declaraţii se verifică, i se solicită să declare în mod succint totul ce se referă la fapta cercetată şi la împrejurările în care a fost comisă. Celui audiat i se pot adresa întrebări de precizare, în special cu privire la căile de deplasare. Persoana respectivă poate prezenta traseul în formă grafică care ulterior se va anexa la procesul-verbal. Urmează apoi faza a doua, respectiv, de deplasare spre locul faptei. Persoanei, ale cărei declaraţii se verifică, i se oferă în mijlocul de transport locul alături de conducătorul acestuia sau în urma sa pentru a putea indica direcţia deplasării. Pe parcurs, acestuia i se pot adresa întrebări cu privire la direcţia deplasării, la obiectele şi elementele distinctive ale traseului[1]. Este contraindicat ca reprezentantul organului de urmărire penală, alţi membi ai achipei să se pronunţe asupra traseului, să sugereze alte variante.

Faza a treia cuprinde relatările propriu-zise ale persoanei nemijlocit la locul faptei, fixarea acestora în procesul-verbal şi prin mijloacele tehnice criminalistice. La locul verificării declaraţiilor, organul de urmărire penală solicită persoanei, a cărei declaraţii se verifică, să arate locul unde s-a desfăşurat activitatea infracţională, spaţiul în perimetrul acestuia unde s-au desfăşurat principalele evenimente ca, de exemplu, uciderea vicitmei, căutarea şi depistarea bunurilor furate, ascunderea acestora etc. Descrierea va cuprinde obiectele din ambianţa locului respectiv atât sub aspectul său caracteristic (destinaţie, mărime, culoare, stare ş.a.), cât şi al amplasării şi a raportului de legătură cauzală cu fapta penală. Persoana audiată se va deplasa la locul faptei liber, membrii echipei mişcându-se în urma ei la o distanţă care să asigure perceperea declaraţiilor, dar să nu poată interveni cu sugestii sau cu acte de corectare.

La această fază organul de urmărire penală intervine cu întrebări pentru a detalia sau a preciza declaraţiile. Persoanei i se pot adresa întrebări referitoare la obiectele ce constituie ambianţa locului faptei, dar, mai ales, la acţiunile celor implicaţi în actul infracţional. Întrebările trebuie formulate astfel, încât prin răspunsurile sale cel audiat să demonstreze competenţă sau, dimpotrivă, incompetenţă în ceea ce priveşte cunoaşterea locului infracţiunii.

[1] С. Шеифер, *Следственные действия,* Moscova, 1981, p. 33.

§ 4. Fixarea verificării la locul faptei a declarațiilor persoanelor implicate în proces și prezentarea rezultatelor acesteia

Ca și în cazul altor activități de urmărire penală, la verificarea declarațiilor la locul faptei, se aplică toate trei forme de fixare: respectiv cea verbală, expresiv demonstrativă și grafică. Forma verbală presupune întocmirea unui proces-verbal de verificare a declarațiilor la locul faptei, în care să se descrie situația și condițiile în care s-a efectuat verificarea declarațiilor uneia sau altei persoane, ordinea în care s-a desfășurat activitatea respectivă și rezultatele acesteia. Procesul-verbal trebuie să conțină date autentice cu privire la persoana, a cărei declarații au fost supuse verificării și la caracterul benevol al participării sale la activitatea de verificare, la toate alte persoane participante și, nu în ultimul rând, la locul și timpul efectuării verificării. În partea descriptivă a procesului-verbal se va decrie calea parcursă spre locul infracțiunii, obiectele indicate de persoana audiată ca reprezentând puncte de orientare și direcționare a deplasării spre locul faptei. Tot în partea descriptivă este indicat să se consemneze explicațiile persoanei, a cărei declarații se supun verificării, locurile în care persoana respectivă a demonstrat modul în care a fost săvârșită infracțiunea. Dacă la locul faptei sau în împrejurimile acestuia au fost depistate urme ale infracțiunii sau alte obiecte cu semnificație criminalistică, acest fapt se va consemna în procesul-verbal, iar urmele și obiectele depistate se vor ridica și fixa în ordinea prevăzută în legislația în vigoare și tactica criminalistică. În cele din urmă, aici se vor consemna întrebările adresate de către organul de urmărire penală și răspunsurile persoanei, a cărei declarații sunt verificate.

Forma expresiv-demonstrativă prevede aplicarea la fixarea procesului de verificare și a rezultatelor obținute a fotografiei judiciare și a înregistrării videomagnetice. Fotografia de orientare și cea nodală se execută în timpul verificării declarațiilor cu privire la itinerarul parcurs spre locul faptei, punctele de reper ale acestuia la care persoana respectivă făcea trimiteri. La locul faptei se vor aplica procedeele cunoscute ale fotografiei locului infrcțiunii: fotografia-schiță, cea nodală în unele cazuri și cea a detaliilor sau de detaliu care, fiind aplicate în cunoștință de cauză, asigură fixarea și prezentarea locului în care s-a efectuat verificarea obiectelor ce constituie ambianța acestuia.

Cea mai eficientă formă expresiv demonstrativă de fixare a verificării declarațiilor la locul faptei, formă unanim recunoscută, este înregistrarea videomagnetică. Avantajele pe care aceasta le prezintă în raport cu fotografia, dar și cu alte mijloace tehnice predestinate fixării împrejurărilor de fapt și a materialelor probatorii în procedura de urmărire penală, au fost specificate înt-un paragraf din cadrul compartimentului respectiv al tehnicii criminalistice. Aici reamintim

doar principalele avantaje faţă de fixarea şi prezentarea declaraţiilor pe banda videomagnetică, şi anume:

- fixarea simultană a imaginii şi (sunetului) a vorbirii pe acelaşi suport material; Pe parcursul verificării declaraţiilor la locul infracţiunii, înregistrarea exhaustivă a activităţii, adică a declaraţiilor şi a acţiunilor prin care persoana audiată demonstrează anumite fapte relevante pentru cauză, poate avea o importanţă decisivă pentru aprecierea valorii probante a declaraţiilor. Videograma prezintă maniera în care bănuitul, învinuitul, persoana-victimă chiar şi martorul explică faptele şi acţiunile persoanelor implicate, modul în care acestea îşi exprimă voinţa, gândirea şi sentimentele pe care le trăiesc.
- înregistrarea şi redarea la un înalt grad de obiectivitate a declaraţiilor şi a acţiunilor pe care le desfăşoară persoana la locul faptei; În cazul altor mijloace, inclusiv fotografiei, fixarea se efectuează selectiv la voia celui care conduce activitatea respectivă;
- Asigurarea posibilităţii de a delimita şi a demonstra rolul şi contribuţia fiecărui participant în cazurile de omucidere, viol, furt şi a altor infracţiuni frecvent săvârşite în grup;
- Videofilmul reprezintă condiţiile în care s-a desfăşurat activitatea de verificare, ordinea efectuării acesteia, legalitatea şi eficienţa măsurilor tactice întreprinse;
- Înregistrarea videomagnetică asigură respectarea drepturilor celor implicaţi în activitatea de verificare, împiedicând folosirea unor forme ilegale ca, de exemplu, îndemnarea, inducera în eroare, insuflarea direcţiei de deplasare ş.a, constituind un important mijloc de verificare, în etapele ulterioare ale procesului, a corectitudinii formulării şi adresării întrebărilor şi a redării răspunsurilor.

Aşadar, verificarea declaraţiilor la locul faptei penale, localizarea unor obiecte şi acţiuni în spaţiul respectiv presupune fixarea grafică, adică întocmirea unor desene-schiţă, care în colaborare cu celelalte tehnici de fixare, pot consolida, particulariza, suplini şi, în consecinţă, spori eficienţa probatorie a activităţii de verificare şi a rezultatelor acesteia.

SECȚIUNEA A IV-A: TACTICA CONFRUNTĂRII

§ 1. Noțiunea și importanța confruntării

Pe parcursul cercetării cauzelor penale, de multe ori, declarațiile persoanelor audiate asupra uneia și aceleiași fapte sau împrejurare de fapt nu corespunde în fond sau în anumite detalii. Contrarii sunt frecvent declarațiile victimei și ale martorilor față de cele ale învinuitului și bănuitului, implicați în aceeași cauză, chiar și ale martorilor ascultați asupra aceleiași probleme.

Discordanța de conținut între declarațiile persoanelor ascultate într-o cauză penală poate avea la bază diverse motive dependente sau independente de voință. Astfel, nepotrivirea între declarațiile martorilor de bună-credință, anumite contradicții între relatările martorilor și ale victimei, pot fi cauzate de percepția și memorarea incompletă, de incapacitatea acestora de a reproduce faptele în conformitate cu realitatea. Depozițiile martorilor mincinoși, de obicei, nu corespund cu cele ale martorilor sinceri, cauzele care îi determină să procedeze astfel fiind: coruperea sau șantajul din partea învinuiților sau a altor persoane cointeresate în cauză, relațiile prietenești sau ostile cu părțile, sentimentele de simpatie sau antipatie față de cei implicați în proces, teama sau nedorința de a purta povara martorului, adesea anevoioasă. Contradicțiile dintre declarațiile învinuitului sau bănuitului și ale celorlalte persoane ascultate în cauză sunt determinate, în majoritatea cazurilor, de interesele pe care aceștia le urmăresc: demonstrarea nevinovăției în cazul unor învinuiri neîntemeiate și încercarea de sustragere de la răspunderea penală pentru fapta ilicită comisă intenționat sau din imprudență.

Fiindcă o cauză penală nu poate fi soluționată decât în baza unui material probatoriu coerent și armonizat, de datoria organului de cercetare este să înlăture nepotrivirile dintre declarațiile persoanelor ascultate. În acest scop, legislația în vigoare prevede efectuarea unei activități speciale, denumite confruntare, care constă în ascultarea concomitentă a două persoane în declarațiile cărora, făcute în cadrul ascultării lor în mod separat, se stabilește existența unor contradicții de natură să împiedice cunoașterea adevărului.

Conform dispozițiilor legale (art.113 Cod proc.pen.), confruntarea se poate efectua între oricare două persoane ale căror declarații se contrazic. Prin urmare, organul de cercetare poate aduce față în față, pentru a fi interogați, doi învinuiți sau bănuiți, învinuitul sau bănuitul și partea vătămată, partea vătămată și martorii, doi sau mai mulți martori. Nu se admite confruntarea experților ale căror concluzii prezentate nu se potrivesc, după cum nu se admite confruntarea specialistului consultant al organului de urmărire penală.

Importanța confruntării rezidă în contribuția ei la clarificarea cauzei penale. În primul rând, confruntarea constituie un mijloc eficient de înlăturare a con-

tradicţiilor dintre declaraţiile persoanelor ascultate în cauză şi de clarificare pe această cale a împrejurărilor ce formează obiectul probaţiunii. În acest sens, importanţa confruntării este cu atât mai mare cu cât neconcordanţele dintre declaraţiile celor ascultaţi vizează împrejurări esenţiale ale cauzei. Este de neconceput finalizarea cercetării unei cauze penale înainte ca discordanţele dintre probele orale privind locul, timpul, modul în care s-a activat, vinovăţia celor implicaţi, caracterul şi gravitatea prejudiciilor aduse, circumstanţele ce agravează sau diminuează răspunderea ş.a. să fie înlăturate[1].

În situaţia persoanelor de bună-credinţă, indiferent de starea lor procesuală (învinuit, victimă, martor), confruntarea este cea mai eficace modalitate de înlăturare a nepotrivirilor dintre relatările anterioare ale acestora. Dialogul desfăşurat în cadrul confruntării impulsionează procesele psihice ale celor ascultaţi, stimulează gândirea, ceea ce conduce la valorificări suplimentare ale împrejurărilor cauzei, ca, în cele din urmă, să se ajungă la acceptarea lor deplină.

Confruntarea poate da rezultate pozitive şi în situaţia în care unul din cei ascultaţi este de rea-credinţă. Ascultarea acestuia în prezenţa persoanei sincere gata să dezmintă orice relatare mincinoasă, produce, adeseori, efectul psihologic necesar pentru ca cel ascultat să abandoneze poziţia injustă şi să facă noi declaraţii.

Odată cu înlăturarea contradicţiilor dintre probele orale, aceasta reprezentând sarcina principală a confruntării, efectuarea activităţii în cauză la un nivel tactic bine gândit poate duce şi la obţinerea de noi probe. Este posibil ca, în cursul desfăşurării, confruntării persoanele ascultate să-şi amintească aspecte şi detalii asupra cărora la ascultarea anterioară nu s-au pronunţat, considerându-le inutile pentru cauză. Practica cunoaşte, de asemenea, cazuri, când, în timpul confruntării, una dintre persoanele participante, de obicei cea de bună-credinţă, face trimiteri la anumite persoane, documente sau la alte mijloace de probă necunoscute până în acel moment organului de cercetare, care, în opinia sa, sunt în măsură să-i confirme relatările.

În fine, confruntarea reprezintă, după cum s-a menţionat, un mijloc procesual de verificare a declaraţiilor persoanelor ascultate în cauză, dar şi o modalitate eficientă de cunoaştere de către organul de cercetare a fermităţii cu care cei audiaţi se situează pe anumite poziţii, pentru a conforma tactica de interacţiune în cadrul activităţilor ce urmează. Aşa cum, pe bună dreptate, se subliniază în literatura de specialitate, confruntarea determină apariţia unui „stres psihologic aparte", astfel încât persoanele care insistă asupra declaraţiilor lor nesincere pot avea reacţii care să le demaşte rea-credinţa, reacţii care trebuie surprinse şi valorificate în interesul aflării adevărului[2].

---

[1] Л. Корнеева, А. Соловьев, А. Чувилев, *Допрос подозреваемого и обвиняемого,* Moscova, 1969, p. 93.

[2] E. Stancu, *Criminalistica,* vol. 2, Bucureşti, 1995, p. 154.

Din dispoziţia art. 113 al Codului de procedură penală în vigoare rezultă că organul de cercetare este acela care trebuie să decidă de fiecare dată asupra oportunităţii efectuării confruntării. La soluţionarea acestei probleme, organul de urmărire penală va miza pe propria experienţă, dar fără a scăpa din vedere recomandările ştiinţei criminalistice în această direcţie.

Confruntarea este o activitate complexă, dificilă şi riscantă. Rezultatele ei adeseori sunt imprevizibile, deoarece, puşi faţă în faţă, cei ascultaţi pot conveni la o poziţie mincinoasă comună. Învinuiţii şi bănuiţii pot sesiza punctele slabe ale probatoriului, ceea ce îi va încuraja în nerecunoaşterea faptelor de care sunt învinuiţi[1]. De aceea, la confruntare se va recurge numai dacă se constată că nu există alte modalităţi decât cea pentru înlăturarea contradicţiilor existente între declaraţiile celor ascultaţi. În acest context, ţinem să subliniem că sunt inutile încercările de a confrunta două persoane care şi-au demonstrat ferm poziţia de rea-credinţă. Organul de urmărire penală trebuie să hotărască cu mare atenţie asupra oportunităţii confruntării a două persoane, dintre care una poate fi dominată de personalitatea celeilalte, fie datorită gradului diferit de cultură generală sau profesională, fie datorită diferenţei de vârstă, statutului social, forţei fizice etc.[2] Nu este indicată confruntarea între persoanele apropiate, după cum este lipsită de perspective confruntarea persoanelor între care există relaţii duşmănoase.

§ 2. Pregătirea şi efectuarea confruntării

Faţă de ascultarea propriu-zisă a învinuitului, bănuitului, victimei sau martorilor, confruntarea lor, atât după conţinut, cât şi după modul desfăşurării sale, prezintă un grad sporit de complexitate. Aceasta impune organului de urmărire penală efectuarea unor operaţii de pregătire şi alegere a celor mai adecvate măsuri tactice pentru înfăptuirea ei cu succes.

Potrivit opiniilor specialiştilor în materie, pregătirea în vederea efectuării confruntării cuprinde:

1. Determinarea contradicţiilor existente între declaraţiile celor ascultaţi în cauză şi a necesităţii confruntării pentru înlăturarea acestora. Pentru aceasta se va proceda la un studiu comparativ al probelor orale avute în cauză în vederea punerii în evidenţă a nepotrivirilor existente, a naturii acestora şi a împrejurărilor ce le-au cauzat. Analiza declaraţiilor obţinute anterior trebuie făcută în lumina altor materiale probante, inclusiv a celor rezultate din cercetarea la faţa locului, percheziţie, diverse expertize ş.a., pentru a stabili împrejurările cauzei asupra cărora în probele orale există neconcordanţe, dacă înlăturarea acestora

[1] Н. Васильев, Л. Корнеева. *Тактика допроса,* Moscova, 1970, p. 156; E. Stancu, *Criminalistica,* vol. 2, Bucureşti, 1995, p. 155.
[2] I. Mircea, *Criminalistica,* Iaşi, 1994, p. 279.

nu este posibilă în baza materialului probatoriu existent sau prin realizarea altor activităţi procedurale, decât confruntarea.

În situaţia în care se impune înlăturarea contradicţiilor dintre declaraţiile mai multor persoane ascultate în cauză, cunoaşterea naturii şi a împrejurărilor care le-au determinat prezintă importanţă pentru aprecierea succesiunii în care se vor efectua confruntările, a ordinii desfăşurării fiecărei confruntări în parte. Dacă, de exemplu, contradicţiile dintre declaraţiile învinuitului şi ale martorului, ambii sinceri şi de bună credinţă, se referă la împrejurări de detaliu, neesenţiale sau lipsite de semnificaţie în stabilirea adevărului, după cum de obicei se întâmplă, necoincidenţele se vor clarifica prin audierea repetată a acestora, fără a se proceda la confruntare. De asemenea, dacă la etapa de pregătire se stabileşte că discrepanţele dintre declaraţiile a două persoane ascultate se datorează anumitelor relaţii ce provoacă sentimente de ură şi ostilitate, confruntarea, ca mijloc de înlăturare a contrazicerilor, se va efectua doar după epuizarea altor modalităţi procesuale şi tactice de care dispune organul de cercetare pentru clarificarea împrejurărilor unei cauze penale.

2. Cunoaşterea persoanelor care urmează a fi confruntate şi a relaţiilor dintre ele.

Datele privind personalitatea celora care urmează a fi confruntaţi în special, cele ce îi caracterizează pe plan psihologic sau în ceea ce priveşte experienţa de contact cu organele de urmărire penală, permit organului de cercetare să stabilească tactica de urmat în cursul confruntării, să-şi conformeze comportamentul la eventuala situaţie psihologică încă în etapa incipientă a acestei activităţi. Cunoaşterea relaţiilor între persoanele în cauză este necesară pentru determinarea oportunităţii confruntării în condiţiile concrete ale unei cauze penale şi, în cazul dispunerii acestei activităţi, pentru întreprinderea de măsuri tactice de natură să neutralizăze influenţa acestor relaţii asupra desfăşurării şi rezultatelor confruntării.

3. Stabilirea locului şi momentului tactic favorabil bunei desfăşurări a confruntării. De obicei, locul efectuării confruntării este sediul organului de cercetare, unde cei ce urmează a fi confruntaţi sunt chemaţi sau aduşi, astfel ca să nu poată comunica între ei. Însă, în unele situaţii, din considerente tactice sau din alte motive (participarea unui minor, a unei persoane handicapate ş.a.), pentru efectuarea confruntării va fi stabilit un alt loc.

Momentul confruntării trebuie ales astfel, ca informarea celor confruntaţi referitor la modul în care tratează faptele ce interesează cauza să nu fie în detrimentul bunei desfăşurări a acesteia. Dacă, de exemplu, martorii sau victima sunt ascultaţi în aceeaşi zi şi în declaraţiile lor au fost constatate contraziceri ce necesită a fi înlăturate, confruntarea poate fi efectuată imediat, până când aceştia nu au convenit între ei asupra declaraţiilor făcute în faţa organului de urmărire judiciar. Tot imediat se va proceda la confruntarea persoanelor care ar

putea fi influenţate de către persoanele cointeresate într-o anumită soluţionare a cauzei. Nu este exclusă şi altă variantă. Astfel, în cazul cercetării unei infracţiuni săvârşite în grup, până la clarificarea activităţii infracţionale a participanţilor activi la actul ilicit, confruntarea este contraindicată, cu excepţia unor situaţii extreme[1].

4. Asigurarea mijloacelor de probă ce vor fi folosite pe parcursul confruntării. Înlăturarea prin confruntare a contradicţiilor dintre declaraţiile pesoanelor ascultate are ca scop final demascarea minciunii şi obţinerea declaraţiilor ce corespund realităţii. În anumite situaţii, se pot prezenta documente, concluziile experţilor, diverse obiecte-probe materiale ale infracţiunii care se vor pregăti anticipat. Dacă situaţia cauzei impune efectuarea unei serii de confruntări a învinuitului cu martorii sau cu complicii săi, aşa-numita „confruntare în lanţ", în cadrul activităţii de pregătire, se va preciza ordinea desfăşurării acestora. În situaţii normale, confruntarea în lanţ se va desfăşura în mod progresiv, adică începând cu persoanele a căror declaraţii sunt mai puţin impresionabile şi continuând cu cele ce prezintă declaraţii de forţă probantă sporită.

5. Stabilirea persoanelor care urmează să participe la efectuarea confruntării. Afară de organul care conduce cercetarea cauzei, la efectuarea confruntării va fi implicat un lucrător experimentat în munca operativă sau un alt anchetator, care, pe de o parte, va zădărnici încercările celor confruntaţi de a-şi coordona declaraţiile prin semne, gesturi sau prin alte forme de comunicare nonverbală, iar, pe de altă parte, va supraveghea comportarea lor în vederea observării modului în care reacţionează la declaraţiile făcute de fiecare la întrebările adresate de către organul de cercetare. Participarea unui lucrător operativ la confruntare este necesară, mai ales, dacă ambele persoane ce urmează a fi puse faţă în faţă pot manifesta brutalitate sau chiar agresivitate. Pentru ca persoana implicată să activeze eficient, trebuie, în prealabil, avizată asupra problemelor care urmează a fi rezolvate prin confruntare şi a sarcinilor ce îi revin în legătură cu realizarea acestei activităţi.

Confruntarea propriu-zisă începe cu aşezarea celor confruntaţi faţă în faţă, astfel încât să poată fi lesne observaţi, după aceasta li se pune în vedere că nu au voie să converseze decât prin intermediul şi cu permisiunea celui ce conduce confruntarea. Martorilor şi victimei li se atrage atenţia că sunt obligaţi să declare adevărul şi că, în caz contrar, vor suporta consecinţele care decurg din nerespectarea acestei obligaţiuni. Despre toate acestea se fac menţiunile respective în procesul-verbal.

Tot la această etapă incipientă se stabileşte dacă cei confruntaţi se cunosc şi care este natura raporturilor dintre ei. În acest scop, în mod consecutiv li se adresează întrebările respective, de exemplu: „Declaraţi dacă cunoaşteţi

[1] Н. Васильев, Л. Корнеева, *Тактика допроса,* Moscova, 1970, p. 159.

persoana de faţă şi în ce relaţii sunteţi cu ea ?" După fixarea acestei întrebări şi a răspunsurilor obţinute, se procedează la ascultarea celor confruntaţi asupra împrejurărilor pe marginea cărora s-au constatat contradicţii în declaraţiile lor iniţiale.

Prima este ascultată persoana considerată sinceră, căreia i se adresează o întrebare privind fapta, bunăoară „Ce cunoaşteţi în legătură cu furtul din apartamenul vecinului dumneavoastră, care a avut loc pe data de 10 mai curent?" În situaţia confruntării a două persoane învinuite, prima va fi ascultată cea care recunoaşte integral sau parţial învinuirile ce i se aduc. Întrebarea adresată ei va avea, de asemenea, un caracter general, dar cu un anumit subtext, care să-i direcţioneze relatările. De exemplu: „Când, de unde şi cu cine aţi săvârşit în ultimul timp infracţiuni de furt ?" După detalizarea şi precizarea relatărilor acesteia, se va trece la ascultarea persoanei considerate nesincere, căreia i se va cere să declare dacă confirmă sau infirmă declaraţiile celui cu care este confruntat. Întrebarea adresată trebuie formulată astfel, ca să impună un răspuns explicit şi nu unul sub formă de „da" ori de „nu". O atare întrebare poate fi: „Adeveriţi sau nu depoziţiile persoanei de faţă că pe data de 10 mai curent, folosindu-vă de o cheie potrivită, aţi pătruns împreună în apartamentul lui „H" de la etajul 5 al blocului nr.15 de pe strada Grădinilor, de unde aţi sustras bijuterii şi bani?" Dacă cel ascultat dă un răspuns succint, situaţie frecvent întâlnită, pentru a-i desfăşura declaraţiile, i se vor adresa întrebări de precizare, de control şi completare, până la clarificarea poziţiei sale.

În cele din urmă, celor confruntaţi li se va permite să-şi adreseze reciproc întrebări. Astfel, organul care conduce audierea va putea afla noi detalii privind împrejurările şi contradicţiile, pentru a căror înlăturare s-a convenit la efectuarea confruntării. Atât întrebările adresate reciproc, cât şi răspunsurile celor ascultaţi se vor fixa amănunţit în procesul-verbal de confruntare.

Plecând de la cele de mai sus, putem concluziona că, deşi constituie o acţiune procedurală aparte, confruntarea, în fond, este o formă de ascultare a persoanelor a cărei desfăşurare se bazează pe regulile tactice prevăzute în criminalistică asupra ascultării părţilor şi a martorilor. Ceea ce ţine de specificul tactic al confruntării se referă, după cum s-a văzut, la unele particularităţi privind modul de organizare şi desfăşurare a acestei activităţi (determinarea oportunităţii confruntării, efectuarea ei în mod obligatoriu, participarea unui colaborator competent în materie care să asigure supravegherea şi fixarea comportamentului celor confruntaţi, ascultarea, în primul rând, a persoanei care confirmă faptele şi apoi a celei ce le infirmă, prezentarea probelor în ordinea în care s-a desfăşurat ascultarea). Ca şi în cazul altor activităţi de cercetare, organului care conduce confruntarea îi revine sarcina să asigure pe întregul parcurs al acestei activităţi o atmosferă de calm şi linişte, iar, prin comportarea sa, să demonstreaze că unicul interes pe care îl urmăreşte este stabilirea faptelor în deplină conformitate cu realitatea.

SECŢIUNEA A V-A: MODALITĂŢI TACTICE NETRADIŢIONALE DESTINATE CONSOLIDĂRII INFORMAŢIEI NECESARE IDENTIFICĂRII, DEPISTĂRII ŞI REŢINERII PERSOANELOR ŞI A BUNURILOR MATERIALE AFLATE ÎN CĂUTARE, VALORIFICĂRII PROBATORIULUI EXISTENT ÎNTR-O CAUZĂ PENALĂ

§ 1. Interceptarea convorbirilor telefonice, a altor comunicări electronice - mijloc important de informare pe parcursul urmăririi penale

Proliferarea infracţionalităţii, sporirea ca număr a formelor grave ale acesteia, folosirea la săvârşirea lor a celor mai recente realizări ale ştiinţei, inclusiv a celor din domeniul telefoniei şi teleradiocomunicării, au pus în dificultate activitatea de descoperire şi cercetate a mai multor categorii de infracţiuni, în mod special a celor săvârşite de grupări criminale organizate, precum şi a celor însoţite de mare violenţă asupra persoanelor sau comise prin corupere, şantaj, estorcare ş.a.

În vederea depăşirii inconvenienţei cu care organul de urmărire penală se confruntă pe parcursul cercetării categoriilor menţionate de infracţiuni, legislaţia procesual-penală în vigoare prevede posibilitatea interceptării convorbirilor telefonice şi a altor comunicări, atât până la pornirea urmăririi penale, cât şi pe parcursul acesteia, în vederea obţinerii informaţiei necesare prevenirii infracţiunilor în etapa de pregătire, dar şi organizării activităţilor de descoperire şi cercetare a faptelor penale consumate (epuizate) sau în curs de săvârşire.

Astfel, potrivit art. 135 Cod proc.pen., interceptarea comunicărilor (convorbirilor telefonice, prin radio, sau altor convorbiri cu utilizarea mijloacelor tehnice) se efectuează de către organul de urmărire penală cu autorizaţia judecătorului de instrucţie, în baza ordonanţei motivate a procurorului în cauzele cu privire la infracţiunile deosebit sau excepţional de grave. În caz de urgenţă, dacă întârzierea obţinerii autorizaţiei ar provoca prejudicii grave activităţii de administrare a probelor, procurorul poate dispune, prin ordonanţă motivată, interceptarea şi înregistrarea comunicărilor, informând despre aceasta imediat, dar nu mai târziu de 24 de ore, judecătorul de instrucţie care, la rândul său, tot în 24 de ore se va pronunţa asupra ordonanţei procurorului şi dacă o confirmă, va autoriza, în caz de necesitate, interceptarea în continuare, iar dacă nu o confirmă, dispune încetarea imediată a interceptării şi nimicirea înregistrărilor efectuate.

Interceptarea convorbirilor telefonice şi a altor comunicări, ca măsură operativă de investigaţie, poate, potrivit prevederilor art. 303 Cod proc.pen., fi înfăptuită cu autorizaţia judecătorului de instrucţie atât până la pornirea urmăririi

penale, cât şi pe parcursul acesteia, de către organele învestite prin Legea nr.45 – XIII din 12 aprilie 1994 privind activitatea operativă de investigaţie cu activitatea respectivă, şi anume: Serviciul de Informaţie şi Securitate, Ministerul Afacerilor Interne şi Centrul pentru combaterea crimelor economice şi corupţiei.

În conformitate cu actele legislative menţionate, asigurarea tehnică a interceptării convorbirilor telefonice şi a altor comunicări se efectuează de subdiviziunea specializată din cadrul Serviciului de Informaţie şi Securitate cu utilizarea mijloacelor tehnice speciale conectate la echipamentul operatorilor. Semnalul interceptat se transmite organului care efectuează activitatea operativă de investigaţie pentru înregistrarea informaţiei care prezintă interes operativ pe suport de hârtie sau electronic. În cazul interceptării efectuate în baza ordonanţei emise de organul de urmărire penală în ordinea prevăzută în art. 135 Cod proc.pen., înregistrarea (caseta) în original se transmite organului respectiv, care studiază conţinutul comunicărilor înregistrate, pune în vedere informaţia pe care o consideră importantă pentru cauză, întocmind, în acest sens, un proces-verbal. Caseta cu originalul înregistrărilor, procesul-verbal despre cercetarea acestuia de către organul de urmărire penală, reproducerea integrală în scris a comunicărilor înregistrate şi alte acte întocmite privind interceptarea şi înregistrarea comunicărilor, se transmit judecătorului de instrucţie pentru păstrarea în locuri speciale, într-un plic sigelat. Autenticitatea convorbirilor înregistrate, caracterul real al înregistrărilor şi fidelitatea altora pot fi stabilite prin intermediul expertizei judiciare (tehnică şi vocalografică) pentru a stabili caracterul autentic şi original al înregistrării ori pentru identificarea persoanei după voce şi vorbire dispusă de către instanţa de judecată la cererea părţilor sau din oficiu. Până atunci, datele obţinute în ordinea prevăzută în art. 135–136 şi 303 Cod proc.pen. reprezintă informaţii ce pot fi efectiv folosite pentru orientarea activităţii de urmărire penală, stabilirii, prin intermediul altor activităţi de urmărire penală, a situaţiei de fapt şi implicit, aflării adevărului în cauză.

Persoanele, a căror convorbiri telefonice (alte comunicări efectuate prin mijloace tehnice) pot fi interceptate, se subdivid în două categorii. Prima categorie cuprinde, în majoritatea cazurilor, persoane bănuite sau învinuite în comiterea de infracţiuni deosebit sau excepţional de grave, alte persoane implicate, inclusiv care desfăşoară acţiuni de obstrucţionare sau zădărnicire a activităţii de urmărire penală[1].

O a doua categorie de persoane, convorbirile (comunicările) cărora pot fi interceptate şi înregistrate în conformitate cu art. 135–136 Cod proc.pen., constituie partea vătămată şi martorii genurilor respecive de infracţiuni, în situaţia în care aceste persoane sau membrii familiilor lor sunt ameninţate cu acte de violenţă, estorcare sau alte infracţiuni.

[1] Т. Аверьянов. *Технология прослушивания и запись телефонных переговоров // Криминалистика*, Moscova, 1999, p. 284.

Aşadar, este foarte importantă informaţia obţinută în urma interceptării şi înregistrării convorbirilor telefonice şi a altor comunicări în procedura de urmărire penală. În primul rând, datele obţinute astfel direcţionează, aşa cum s-a mai menţionat, activitatea de urmărire penală pe cea mai scurtă cale spre adevăr. Informaţiile obţinute prin interceptarea convorbirilor oferă, organului de urmărire penală, posibilitatea elaborării celor mai verosimile versiuni faţă de împrejurările faptei şi de persoana celui care a comis-o, să desemneze circumstanţele care urmează a fi clarificate pe parcursul urmăririi penale şi să specifice actele de urmărire penală, ce urmează a fi efectuată, succesiunea şi tactica pregătirii şi desfăşurării acestora. Strâns dependentă de informaţia de care dispune organul de urmărire penală, inclusiv obţinută în urma interceptării convorbirilor telefonice, este tactica efectuării activităţilor verbale de administrare a probelor. Urmele ideale sau memoriale nu pot, aşa cum s-a mai menţionat, fi percepute de către organul de urmărire penală decât prin procesul de comunicare cu persoanele care au reflectat psihic fapta şi împrejurările acesteia (infractorii, partea vătămată sau victima infracţiunii, bănuitul şi învinuitul) în procesul audierii, confruntării, verificării declaraţiilor persoanelor implicate în proces prin reproducerea acestora la lcoul faptei, prezentării spre recunoaştere etc. Conţinutul reflectărilor ideale poate fi pus în evidenţă exclusiv prin intermediul procesului comunicativ al organului de urmărire penală cu persoanele enunţate, proces ghidat de anumite reguli tactice criminalistice, bazate pe informaţie şi, firește, pe abilitatea organului de urmărire penală de a manevra cu datele de care dispune în mod tactic şi deci eficient.

Ca orice altă activitate de procedură, interceptarea şi înregistrarea comunicărilor trebuie dispuse şi efectuate cu respectarea anumitor principii (reguli generale) tactice criminalistice, dintre care merită a fi reţinute următoarele:

– Principiul oportunităţii; acesta prevede ca dispunerea şi efectuarea interceptării comunicărilor şi a altor genuri de comunicare să fie întreprinse doar atunci când organul de urmărire penală deţine date ce întemeiază presupunerea că pe această cale se vor obţine date informative indispensabile bunei desfăşurări a cercetării şi soluţionării cauzelor penale privind infracţiunile deosebit şi excepţional de grave, ori că există pericolul real al violenţei estorcării sau altor acte criminale asupra persoanei vătămate, martorilor sau rudelor acestora.

Potrivit principiului oportunităţii, organului de urmărire penală îi revine, ca sarcină primordială, cunoaşterea persoanelor a căror convorbiri telefonice, alte comunicări urmează a fi interceptate şi înregistrate, tipul dispozitivelor de comunicare, locul amplasării acestora, persoanele împuternicite cu realizarea tehnică a interceptării şi înregistrării informaţiei ce interesează cauza.

– Principiul confidenţialităţii, care presupune păstrarea în taină a activităţilor de pregătire şi efectuare a interceptării şi înregistrării convorbirilor telefonice, a altor comunicări electronice; Practica demonstrează în mod ca-

tegoric că, atunci când pregătirea sau efectuarea interceptării comunicărilor devin cunoscute persoanelor bănuite sau învinuite, altor persoane implicate sau interesate în proces, rezultatele şi, în consecinţă, scopul activităţii informativ tactice în discuţie, sunt de obicei completamente compromise.

– Organul de urmărire penală, la fel ca şi cel cu funcţii operative de investigaţie, este obligat prin lege (art.136, Cod proc.pen.) să asigure confidenţialitatea acestei activităţi. Persoanele chemate să pună în funcţie mijloacele tehnice de interceptare şi înregistrare (specialiştii, tehnicienii ş.a.) a convorbirilor telefonice, a altor comunicări trebuie preîntâmpinate despre răspunderea penală pe care o pot suporta în cazul denunţării secretului corespondenţei (art. 14, Cod pen.) şi a secretului datelor urmăririi penale (art. 212, Cod penal).

§ 2. Tehnica poligraf – mijloc netradiţional de constatare a comportamentului simulat şi stabilirii nesincerităţii declaraţiilor persoanelor implicate în proces

Sinceritatea persoanelor chemate să mărturisească în faţa organului de urmărire penală, în mod special a celor care au fost implicate în activitatea ilicită, reprezintă o importantă însuşire a probelor testimoniale, în lipsa căreia acestea nu pot înlesni procesul formării convingerii organului de urmărire penală în autenticitatea datelor probante enunţate de cel audiat, motiv pentru care ele nu pot fi puse la baza unei sau altei decizii luate în cauză.

Specialiştii în materie de procedură penală şi criminalistică, atât la nivel doctrinar, cât şi la cel practic, au accentuat în nenumărate rânduri importanţa stabilirii sincerităţii cu care cei chemaţi să depună mărturisiri relevante pentru cauză, vin în faţa organelor învestite cu urmărirea răufăcătorului, cercetarea şi soluţionarea cauzelor penale. Este susţinută concepţia potrivit căreia nesinceritatea bănuitului şi învinuitului în procedura de urmărire penală poate fi constatată prin observare directă, asupra comportării persoanelor respective în procesul audierii şi în afara acestuia. Când aceştia au săvârşit infracţiuni, comportarea lor este marcată de o stare lăuntrică de disconfort de tensiune şi nesiguranţă, ca urmare a senzaţiilor de teamă, nelinişte continuă, încordare psihică în permanentă creştere etc.

Prin metoda observării directe, aşa cum s-a menţionat deja, pot fi puşi în evidenţă indicii comportamentului de nesinceritate sub forma unei serii de exteriorizări ale modificărilor fiziologice (congestionare, răguşeală, dereglarea ritmului respiraţiei şi a celui cardiac, scăderea salivaţiei, contractaţia musculară ş.a.). Nesinceritatea în declaraţii poate de asemenea fi recunoscută prin metoda logică de analiză a informaţiei pe care cel audiat o prezintă. Relevarea prin această metodă a elementelor contradictorii sau inadecvate situaţiei de fapt de

la locul faptei care, în declaraţiile nesincere, după cum mărturisesc exemplele practice, sunt prezente, uneori chiar din abundenţă.

Imensa practică judiciară a demonstrat că observarea directă a comportamentului persoanelor implicate în proces, fie şi făcută de persoane experimentate, nu totdeauna sunt în măsură să asigure determinarea comportamentului simulat, mai ales al persoanelor bănuite sau învinuite în comiterea de infracţiuni, deoarece modificările cauzate de tensiunea psihică sunt dependente de personalitatea celui audiat de sensibilitatea acestuia, dar şi de abilitatea sa de a-şi controla voluntar emoţiile, adică de a simula altă stare, decât cea tensionată psihic. De aceea, atunci când cunoaşterea comportamentului simulat are importanţă pentru soluţionarea cauzei, în doctrina criminalistică se recomandă să se apeleze la procedeul de deducţie a comportamentului simulat, cunoscut sub denumirea de biodetectare cu ajutorul tehnicii poligraf, a cărei utilizare pretinde a contribui la depăşirea celui mai mare impediment în descoperirea şi cercetarea multor infracţiuni – disimularea adevărului şi legea tăcerii[1].

Tehnica de detectare a stărilor emoţionale a celor bănuiţi ori învinuiţi într-o cauză penală, numită la începuturile sale (1925) „ lei – detector " – detector de minciuni, ulterior mereu perfecţionată, are la bază două elemente sau premise ştiinţifice:

– persoana care simulează, adică se înfăţişează printr-o comportare improprie, prezintă în mod necesar o seamă de manifestări emoţionale;

– în cadrul audierii, acesta nu-şi poate controla manifestările emoţionale[2].

Tehnicile poligraf, folosite în ţările din vecinătatea Moldovei, sunt concepute pentru înregistrarea a cinci feluri de indicatori fiziologici, cauzaţi de tensiunea psihologică, condiţionată de eforturile necesare simulării unui anumit comportament, după cum urmează:

– *cardiovasculari*, manifestându-se în ritmul sporit al pulsului şi în mărirea tensiunii arteriale;

– *respiratorie*, aceasta devenind neregulată şi mai mai grea ca de obicei;

– *electrodermică a pielii*, însoţită de transpiraţie intensă, în special pe suprafeţele palmare.

– *fonorespiratorie*, consistând în modificarea vocii;

– *grafice,* manifestându-se în majorarea presiunii scrisului, majorarea sau, dimpotrivă, micşorarea vitezei în scris.

Indicii menţionaţi se înregistrează concomitent cu o penită inscriptoare pe o bandă de hârtie ce rulează continuu.

---

[1] N. Zamfirescu, *Investigarea ştiinţifică a infracţiunilor de omor rămase cu autorii neidentificaţi,* Bucureşti, 200, p. 279.

[2] E. Stancu, *Tratat de criminalistică,* Bucureşti, 2007, p. 447-448.

Ca şi oarecare altă activitate desfăşurată în procedura de urmărire penală, biodetectarea cu tehnică poligraf trebuie minuţios pregătită. În primul rând, persoana care urmează a fi supusă testării nu trebuie să aibă nicio infirmitate medicală sau neuropsihologică. Îndată după ce îşi va da acordul să treacă testarea la poligraf, ea va fi supusă controlului medico-psihologic respectiv. Urmează apoi amenajarea încăperii în care se preconizează efectuarea testării. Aceasta trebuie să fie izolată fonic şi sobru mobilată, astfel încât nimic să nu distragă atenţia celui testat. Încăperea trebuie să aibă o ventilaţie şi o temperatură constantă, dar şi o iluminare adecvată. Este indicat ca testarea propriu-zisă să fie precedată de o convorbire pretest cu scopul, pe de o parte, de a informa subiectul despre modul în care trebuie să se comporte în cadrul testării specialistul-examinator, pe de altă parte, se va informa asupra atitudinii celui ce urmează a fi testat, dar şi cu privire la eventualele animozităţi ce pot avea loc pe parcursul testării propriu-zise[1].

Aşezat comod într-un fotoliu şi cuplat la poligraf, subiectul supus testării trebuie să răspundă cu „da" sau „nu" la trei categorii de întrebări adresate direct de către cel învestit, cu efectuarea activităţii în cauză. La această, a treia şi principala etapă a testării la poligraf, subiectului i se adresează întrebări: **neutre**, lipsite de orice legătură cu cauza ca, de exemplu, referitoare la starea civilă, a celui testat, la nivelul de studii, profesie şi domiciliul acestuia; **relevante**, nemijlocit legate de fapta cercetată şi deci afectogene psihologic. Atare întrebări se vor referi direct la elementele constitutive ale infracţiunii care i se impută celui testat, ca: „Ai condus aseară autovehiculul BMW, furat de la parcarea de pe strada armenească 31, spre oraşul Tighina?" sau „Ştii cine a cumpărat autovehiculul pe care împreună cu Nicolae Manole l-aţi furat aseară de la parcarea de pe strada Armenească 31?"; **de control** sau de verificare, adică care se referă la o altă infracţiune şi la care subiectul testării evident va da un răspuns negativ, de pildă, „au mai furat anterior autovehicule?"

Răspunsurile celui testat vor fi comparate şi apreciate de către cel învestit cu efectuarea acestei activităţi, de obicei, persoane competente în psihologia judiciară şi cu o pregătire specială în tehnologia domeniului, care la această a treia şi ultima etapă, va veni cu o concluzie vizavi de sinceritatea sau nesinceritatea subiectului supus testării de poligraf. Din cele de mai sus rezultă că, din perspectiva tehnologică, poligraful în procedura de urmărire penală este folosit în acelaşi mod fără a provoca dificultăţi. Ele apar în stadiul utilizării rezultatelor acestui procedeu tehnic la stabilirea împrejurărilor infracţiunii. În lipsa prevederilor legale privind aplicarea poligrafului în activitatea procesual-penală, în literatura de specialitate s-au expus opinii diferite, de la atribuirea acestei

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica: tratat de tactică,* Iaşi, 1996, p. 286-287.

activităţi semnificaţia unei surse speciale de probă[1], până la negarea categorică a posibilităţii aplicării acesteia în practica de combatere a infracţiunilor[2].

Fără a intra în discuţie asupra argumentelor invocate de cei care susţin posibilitatea atribuirii prin lege, fireşte, a metodei poligrafului statutul de mijloc de probă, cât şi a celor ce neagă această posibilitate, menţionăm următoarele:

1. Metoda testării la tehnica de poligraf este fundamentată ştiinţific, ea fiind efectiv practicată în multe alte sfere de activitate umană, şi, în principiu, poate fi folosită în procedura de urmărire penală, alături de alte mijloace tehnico-ştiinţifice criminalistice. Or, aşa cum se susţine în literatura de specialitate, încadrarea tehnicii de stabilire a sincerităţii sau nesincerităţii persoanelor implicate în proces este problematică nu numai din motive că nu este prevăzută în lege, dar, mai ales, fiindcă aplicarea acesteia nu garantează comiterea unor erori de natură să afecteze procesul de stabilire a adevărului în procesul penal şi, în consecinţă, să ştirbească din drepturile persoanelor implicate în proces.

2. În Codul de procedură penală al Republicii Moldova (art. 93) sunt prevăzute expres mijloacele de probă admise în procedura de urmărire penală: declaraţiile bănuitului, învinuitului, ale părţii vătămate, părţii civile, părţii civilmente responsabile, martorului; raportul de expertiză; corpurile delicte; procesele-verbale privind acţiunile de urmărire penală; documentele; înregistrările audio sau video, fotografiile; constatările tehnico-ştiinţifice şi medico-legale. Legea (art. 93 şi 95) prevede că probele sunt pertinente, concludente şi utile, dacă au fost administrate în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală în vigoare. Conform art. 115, la audierea persoanelor, organul de urmărire penală, din oficiu sau la cererea persoanelor audiate, poate efectua înregistrarea audio sau video. Despre aplicarea mijloacelor de înregistrare audio sau video se comunică persoanei care urmează a fi audiată înainte de începerea audierii. Testarea sincerităţii cu ajutorul tehnicilor de poligraf a persoanelor audiate nu este prevăzută de Codul proc.pen. nici ca mijloc de probă, nici ca mijloc de administrare a probelor verbale. Pornind de la cele menţionate mai sus, s-ar putea susţine că detectarea sincerităţii sau nesincerităţii prin metoda tehnicii poligraf n-a avut justificare legală şi nu poate fi utilizată. Studiile speciale în domeniu denotă că metoda în acuză nu este acceptată de majoritatea practicienilor[3]. În acelaşi timp, problema posibilităţii şi utilităţii aplicării tehnicii poligraf, în procedura de urmărire penală, este discutată pe larg în literatura criminalistică. Aici, fie

---

[1] Е. Россинская, *Нетрадиционные методы и средства получения и использования значимой для расследования информации* // *Криминалистика*, Moscova, 1999, p. 118 şi urm.

[2] В. Образцов, А. Топорков, *Собирание ориентирующей информации с помощью специалиста в области криминалистической полиграфологии.* //*Криминалистика*, Moscova, 1997, p. 319 şi urm.

[3] Ig. Dolea, *Drepturile persoanei în probatoriul penal,* Chişinău, 2009, p. 171.

şi în mod diferit, metoda este tratată pozitiv, dar nu ca mijloc de probă, ci doar semnificaţia unui mijloc (instrumentariu) de investigaţie criminalistică.

Fără a intra în detalii privind argumentele invocate pentru sau contra utilizării în procedura de urmărire penală a testării cu tehnica poligraf a persoanelor audiate, menţionăm următoarele:

1) Metoda testării la poligraf nu trebuie (ea nici nu poate) să pretindă a fi recunoscută ca mijloc de probă. Poligraful trebuie tratat şi, firește, legitimat, ca mijloc tehnico-ştiinţific criminalistic, alături de celelalte mijloace tehnice aplicate în mod direct sau prin adaptarea în activitatea criminalistică.

2) Metoda testării la tehnica de poligraf este una fundamentată ştiinţific, ea fiind efectiv utilizată în medicină, psihiatrie, psihologie şi în alte genuri de activitate umană. Testarea la poligraf se aplică pe scară din ce în ce mai largă în activitatea organelor de urmărire penală a multor ţări[1].

3) Opinia (la care ne subscriem), potrivit căreia tehnica de constatare a indicilor comportamentului simulat trebuie să constituie un auxiliar al organelor de urmărire penală[2], un instrument de lucru cu unica aplicabilitate, şi anume, la audierea bănuitului, învinuitului, părţii vătămate, martorilor şi altor persoane implicate în proces. În urma stabilirii prin analiza fiziologică, adică prin testare la poligraf, a indicilor comportamentului simulat a persoanelor audiate, organul învestit cu urmărirea penală îşi va orienta activitatea pe un făgaş real şi efectiv, inclusiv tactica interogatoriului.

4) Constituind un mijloc tehnic de constatare a indicilor simptomatici ce însoţesc activitatea simulată, testarea la tehnica poligraf nu trebuie neglijată, cu atât mai mult infirmată.

---

[1] В. Образцов, А. Топорков, *Нетрадиционные криминалистические методы поисков о познавательной деятельности в уголовном судопроизводстве // Криминалистика*, Moscova, 1997, p. 328.

[2] A. Ciopraga, *Criminalistica: tratat de tactică*, Iaşi, 1996, p. 298.

CAPITOLUL 6
TACTICA PREZENTĂRII SPRE RECUNOAŞTERE

§ 1. Noţiunea şi importanţa prezentării spre recunoaştere

Stabilirea sub toate aspectele a împrejurărilor unei fapte penale, a modului în care s-a activat şi a persoanelor implicate reclamă efectuarea la timp şi în mod judicios, sub aspect tactic, a activităţilor de urmărire penală prevăzute în lege în vederea administrării probelor, identificării şi demascării făptuitorului.

Printre activităţile de urmărire aplicate frecvent în cercetarea actelor penale, în special a celor cu caracter violent, se înscrie şi prezentarea spre recunoaştere, activitate a cărei finalitate, după cum demonstrează practica, contribuie în mod direct la stabilirea făptuitorului, a modului de operare şi a împrejurărilor în care s-a activat.

În esenţă, *prezentarea spre recunoaştere constă în înfăţişarea martorului, victimei, bănuitului sau învinuitului, a persoanelor şi obiectelor aflate într-un anumit raport de legătură cu infracţiunea săvârşită, în vederea stabilirii dacă acestea sunt aceleaşi cu cele percepute anterior în împrejurări, direct sau indirect, legate de activitatea ilicită a făptuitorului sau a altor persoane implicate*[1].

Din perspectiva psihologică, recunoaşterea constă în perceperea persoanei sau obiectului ce se prezintă şi compararea acestora cu imaginile memoriale ale persoanelor şi obiectelor cu care cel chemat să recunoască a contactat anterior, în legătură cu fapta în cauză sau în alte împrejurări, în vederea stabilirii identităţii, asemănării sau deosebirii lor[2].

Ne aflăm deci în prezenţa unei forme de identificare criminalistică, la baza căreia se află mecanismele psihice comune tuturor actelor de cunoaştere de către om a realităţii materiale, formă ce se distinge prin modul în care se desfăşoară. Recunoaşterea se realizează în cadrul unui act de urmărire penală – prezentarea spre recunoaştere – prevăzut în legislaţia procesual-penală în vigoare (art.116-117) ca mijloc de constatare a faptelor cu semnificaţie probantă.

---

[1] Б. Бурданова, И. Быховский, *Предъявление для опознания на предварительном следствии,* Moscova, 1975, p. 3; И. Герасимов, Л. Драпкин, *Тактика предъявления для опознания // Криминалистика,* Moscova, 1994, p. 297.

[2] A. Ciopraga, *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal,* Iaşi, 1979, p. 156-157.

Prezentarea spre recunoaştere, în accepţiunea sa procesuală, nu trebuie confundată cu înfăţişarea de persoane şi obiecte în scopuri tactice sau în vederea precizării anumitor fapte şi împrejurări, după cum este inadmisibilă substituirea prezentării spre recunoaştere cu diverse forme extraprocesuale de recunoaştere. Într-adevăr, pe parcursul ascultării învinuitului, deseori apare necesitatea operării cu diferite obiecte-probe materiale pentru a demasca poziţia mincinoasă şi, în consecinţă, a obţine declaraţii conforme realităţii. Se practică pe larg şi procedeul tactic cunoscut sub denumirea de „întâlnire prin surprindere", când într-un moment psihologic potrivit al interogatoriului, prin camera în care se desfăşoară ascultarea învinuitului, se trece cu anumite obiecte sau se conduce în altă încăpere victima, un complice sau o altă persoană despre care cel audiat ştie că se află în posesia unor date probante indiscutabile. Un obiect găsit la faţa locului sau într-un spaţiu percheziţionat poate fi înfăţişat proprietarului încăperii, avându-se în vedere nu identificarea, dar precizarea provenienţei sale.

În cadrul activităţii de urmărire penală sunt multiple formele neprocesuale de recunoaştere. Astfel, cadaval necunoscut poate fi înfăţişat persoanelor prezente la faţa locului. Fotografia acestuia poate fi demonstrată unui public larg prin intermediul presei sau al televiziunii. Fotorobotul, portretul-schiţă, alte forme de modelare după metoda portretului vorbit al făptuitorului se reprezintă în mod individual, dar şi prin mass-media.

Deşi utilitatea acestor forme de recunoaştere pe plan informativ este indiscutabilă, ele nu pot înlocui prezentarea spre recunoaştere în ordinea prevăzută de lege. Datele obţinute prin procedee extraprocesuale, inclusiv prin înfăţişare de persoane şi obiecte, pot contribui la stabilirea adevărului în procesul-penal numai fiind confirmate pe cale procesuală. Ţinem să facem această precizare pentru a preveni apelarea nechibzuită la operaţii neprocesuale de recunoaştere. Trebuie avut în vedere că persoana sau obiectul cu care martorul, victima sau învinuitul a contactat în cadrul cercetării faptei, fie ocazional, fie în vederea realizării unei activităţi operative, nu mai pot fi prezentate acestora spre recunoaştere[1].

Aşa cum menţionam, pe plan psihologic, recunoaşterea, ca proces mintal de cunoaştere, se desfăşoară în două etape distanţate în timp: de formare a reprezentărilor mintale şi de reactivare şi comparare a acestora cu persoanele sau obiectele înfăţişate[2].

Aşadar, recunoaşterea, la fel ca şi depoziţiile martorilor şi ale victimei, este în funcţie de diverşi factori obiectivi şi subiectivi ce influenţează calitatea percepţiei şi a conservării în memorie a celor percepute. Dintre factorii obiectivi ce influ-

---

[1] Н. Гапанович, *Опознание в судопроизводстве,* Minsk, 1975, p. 15; А. Дулов, П. Нестеренко, *Тактика следственных действий,* Minsk, 1971, p. 175.

[2] Самошина, *Вопросы теории и практики предъявлении для опознания па предварительном следствии,* Moscova, 1976, p. 31; В. Коновалова, *Психология в расследовании преступлений,* Harkov, 1978, p. 90.

enţează, de cele mai deseori, asupra procesului perceptiv reamintim: condiţiile de vizibilitate şi de audibilitate existente la momentul percepţiei, distanţa care îl desparte pe cel ce percepe de persoanele sau obiectele percepute, durata în timp a percepţiei, existenţa unor obstacole de natură să îngreuieze perceperea şi a unor elemente de asemănare între persoanele şi obiectele observate. Ca şi în cazul mărturiilor, trebuie avuţi în vedere şi factorii subiectivi ca, de exemplu, calitatea organelor de simţ, vârsta, studiile şi profesia, experienţa, starea psihică la moment şi, desigur, atenţia celui ce urmează să recunoască.

Un factor aparte, care poate influenţa esenţial recunoaşterea, constituie intervalul de timp dintre momentul recepţiei şi cel al recunoaşterii. Este deja cunoscut că, odată cu trecerea timpului, reprezentările mintale sunt supuse anumitor denaturări din cauza uitării, proces care şterge din memorie, în primul rând, elementele de detaliu, caracteristicile fine ale fiinţelor şi obiectelor percepute, făcând recunoaşterea acestora anevoioasă sau chiar imposibilă[1].

La soluţionarea cauzelor penale, prezentarea spre recunoaştere se înscrie printre activităţile procedurale cu o rezonabilitate deosebită. Analiza practicii organelor de urmărire penală demonstrează categoric că cercetarea actelor de viol, tâlhărie, jaf, şantaj, escrocherie şi a altor infracţiuni grave, trebuie să se realizeze neapărat în baza identificării agresorului şi împrejurărilor cauzei prin intermediul prezentării spre recunoaştere. S-a constatat că procentul, în urma prezentării spre recunoaştere la cercetarea acestor categorii de infracţiuni, depăşeşte cifra de 80 la sută. În majoritatea cazurilor (62%), această activitate se efectuează la etapa iniţială de cercetare. În sfârşit, două din trei persoane recunoscute ca fiind autori ai infracţiunilor violente (viol, tâlhărie, jaf, şantaj), sunt supuse arestului preventiv. Aşadar, datorită prezentării spre recunoaştere se pot obţine date care vor dovedi în mod direct săvârşirea infracţiunii de către o anumită persoană sau vor pune în lumină aspectele esenţiale ale activităţii infracţionale[2]. Astfel, recunoaşterea de către martorul ocular sau victimă a autorului infracţiunii, în ipoteza în care identificarea acestuia este sigură, reprezintă o probă directă privind vinovăţia sa. Probă directă va constitui şi recunoaşterea de către învinuit a persoanei asupra căreia a comis un act de jaf sau a persoanei care poate confirma şi confirmă alibiul declarat.

În cazul în care prin recunoaştere se identifică persoana observată de martor în apropierea nemijlocită a locului faptei îndată până la comiterea acesteia sau după ea, ori se stabileşte că instrumentul găsit la faţa locului aparţine persoanei

---

[1] A. Ciopraga, *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal,* Iaşi, 1979, p. 131.

[2] А. Винберг, Г. Миньковский, Р. Ратинов, *Косвенные доказательства в советском уголовном процессе,* Moscova, 1956, p. 8; U. Neagu, *Drept procesual penal,* Bucureşti, 1988, p. 255.

bănuite, ne aflăm în prezenţa unei probe indirecte, care numai împreună cu alte probe, directe sau indirecte, permite a trage anumite concluzii. Şi aceasta este evident, pentru că aflarea bănuitului în apropierea locului unde a fost săvârşită infracţiunea, la fel ca şi situarea în spaţiul infracţional a unui obiect care îi aparţine, poate avea cu totul altă explicaţie decât cea a participării sale la săvârşirea infracţiunii.

Ca formă importantă de identificare criminalistică, prezentarea spre recunoaştere constituie una dintre cele mai eficiente modalităţi de identificare a cadavrelor necunoscute, de stabilire a apartenenţei bunurilor sustrase în mod ilicit, a armelor şi uneltelor folosite la comiterea infracţiunii şi a altor obiecte ce se referă la latura obiectivă a acesteia.

§ 2. Reguli generale tactice privind efectuarea prezentării spre recunoaştere

1. Pregătirea în vederea prezentării spre recunoaştere. Pregătirea respectivă presupune realizarea unor activităţi, dintre care menţionăm:

a) ascultarea prealabilă a persoanei ce urmează sa recunoască;

b) asigurarea condiţiilor necesare bunei desfăşurări a recunoaşterii;

c) alegerea persoanelor (asistenţilor procedurali) şi obiectelor pentru a fi prezentate împreună cu cele care trebuie recunoscute.

Ascultarea prealabilă a persoanei care urmează să recunoască este o condiţie obligatorie prevăzută în lege (art. 116 Cod proc.pen.). Ea se va efectua urgent până la prezentarea propriu-zisă, indiferent de faptul dacă persoana a fost ascultată anterior în calitate de martor sau ca parte în proces. În cadrul ascultării, accentul se pune pe trei probleme, acestea constituind obiectivul comunicării, şi anume:

– condiţiile şi împrejurările în care cel ascultat a recepţionat persoana sau obiectul de identificat;

– posibilităţile perceptive şi de memorare, starea organelor respective de simţ;

– datele referitoare la caracteristicile persoanei sau obiectului de identificat percepute şi memorate de cel ascultat, natura acestora şi măsura în care asigură identificarea obiectivă.

La ascultarea prealabilă a persoanei trebuie să se clarifice, înainte de toate, împrejurările care puteau facilita sau, dimpotrivă, îngreuiau procesele de percepere şi memorare a informaţiei privind obiectele de identificat. Celui ascultat i se va solicita să specifice timpul, distanţa şi poziţia din care a perceput persoana sau obiectele ce necesită a fi recunoscute. Lui i se va cere, de asemenea,

să precizeze condiţiile climaterice şi de iluminare în care a perceput, prezenţa unor factori de bruiaj fonic sau a obstacolelor fizice de natură să influenţeze calitatea percepţiei. Datele privind timpul şi distanţa de la care s-a exercitat observarea, având o importanţă deosebită, trebuie clarificate şi sub aspectul modului în care cel ascultat le-a apreciat – din ochi sau în baza instrumentarelor (ceas, metru etc.) de măsurare.

În legătură cu ascultarea, trebuie să se clarifice şi împrejurările de ordin subiectiv care au putut influenţa reprezentarea de către cel ascultat a persoanei sau obiectelor ce urmează a fi prezentate spre recunoaştere. În primul rând, acesta va fi întrebat dacă a cunoscut persoana sau obiectul în cauză, când şi cu ce ocazie a contactat cu ele anterior. Apoi se va preciza dacă organele de simţ funcţionează normal. Dacă în această privinţă există anumite dubii, organul de cercetare poate proceda la verificarea posibilităţilor perceptive ale celui ascultat pe cale experimentală sau printr-o expertiză medico-legală. Astfel, în vederea stabilirii capacităţii de recepţionare a culorii, de exemplu, se pot folosi tăbliţele cromatografice sau anumite obiecte multicolore. Pentru clarificarea caracteristicilor privind forma obiectelor, se vor folosi diverse cataloage, fotografii, diapozitive, orice alte obiecte-model, dacă acestea nu reprezintă elemente sugestive pentru cel ascultat. Se va preciza neapărat modul în care s-a efectuat observarea şi reţinerea informaţiei (spontan, involuntar sau premeditat, fiind instigat de anumite interese), trăirile emoţionale care au optimizat sau, dimpotrivă, au perturbat procesul de percepţie. Victima, în plus, va fi chestionată şi cu privire la suferinţele fizice şi morale suportate în urma actului infracţional, ştiute fiind repercusiunile acestora asupra acuităţii senzoriale.

În ipoteza în care persoana ascultată susţine că ar putea recunoaşte persoana sau obiectul asupra căruia a făcut declaraţii, se va trece la a doua fază a ascultării, fază în care martorului, victimei li se vor cere să specifice semnalmentele persoanei sau caracteristicile obiectului de identificat. Este indicat ca prezentarea verbală a semnalmentelor şi a elementelor caracteristice să se desfăşoare liber, fără ca organul care conduce ascultarea să intervină tendenţios sau cu întrebări şi observaţii sugestive.

Legislaţia procesual-penală în vigoare prevede în mod categoric că recunoaşterea nu va avea loc, iar cea care a avut loc nu se va considera întemeiată, dacă persoana chemată să facă recunoaşterea a indicat în declaraţiile sale particularităţi incerte pentru identificarea persoanei prezentate (pct.5 art.116, Cod proc.pen.).

Din analiza practicii reiese însă că sunt frecvente situaţiile în care persoanele ascultate nu pot prezenta cu certitudine caracteristici ale persoanei sau obiectului de identificat. Mai mult ca atât, practica pozitivă demonstrează că incapacitatea unei persoane de a descrie în cadrul ascultării prealabile caracteristicile individuale ale persoanei sau obiectului perceput în legătură cu fapta

penală nu înseamnă şi incapacitatea ei de a-l recunoaşte. Sunt frecvente cazurile de recunoaştere exactă a agresorului de către victimă sau de către martori, care în cadrul ascultării nu au putut să-i descrie înfăţişarea sau au descris-o superficial. Acest fenomen are explicaţie ştiinţifică: excitaţiile provocate de contactul nemijlocit cu factorii care au determinat formarea impresiilor privind persoanele şi obiectele percepute anterior sunt în măsură să actualizeze reprezentarea mintală a acestora şi, în consecinţă, să asigure recunoaşterea lor.

Pe parcursul ascultării, organul ce conduce această acţiune, trebuie să observe cu atenţie comportamentul celui ascultat, pentru a stabili fermitatea poziţiei pe care se situează. Trebuie avut în vedere că a declara recunoaşterea făptuitorului faţă de el, din punct de vedere psihologic, cere mult curaj şi tărie de caracter. Practica cunoaşte multiple cazuri când cei chemaţi să recunoască autorul infracţiunii, de frică sau din alte motive, renunţă să-i declare identitatea, deşi l-au recunoscut. Pentru a exclude situaţii de această şi de altă natură, dar mai cu seamă pentru protejarea celor chemaţi să recunoască, legiuitorul a prevăzut în alineatul 3 al art. 116 Cod proc.pen. că persoana care trebuie recunoscută este prezentată celui care urmează să o recunoască în afara spaţiului vizibilităţii celui care urmează a fi recunoscut, împreună cu cel puţin patru asistenţi procedurali.

Şi în cadrul prezentării spre recunoaştere a cadavrului sau a obiectelor de îmbrăcăminte ale acestuia, persoanele invitate să recunoască retrăiesc sentimente dezagreabile care pot să influenţeze rezultatele recunoaşterii. Având în vedere dificultăţile menţionate, este indicat ca la finele ascultării să se procedeze la o convorbire de încurajare, de pregătire psihologică a celui ce urmează să recunoască.

Pentru ca prezentarea spre recunoaştere să asigure identificarea precisă şi obiectivă a persoanelor şi obiectelor ce interesează justiţia, este necesar ca ea să se desfăşoare în condiţii asemănătoare celor care au existat în momentul de contact iniţial al celui chemat să recunoască. Această regulă impune organului de cercetare determinarea în prealabil a locului şi timpului prezentării pentru recunoaştere, pregătirea ambianţei şi a obiectelor cu a căror aplicare se va realiza.

De regulă, prezentarea spre recunoaştere se efectuează la sediul organului de cercetare, într-o încăpere sau într-un spaţiu deschis, amenajate asemănător cu locul în care s-a desfăşurat percepţia iniţială. O deosebită atenţie se va acorda modului de iluminare, care trebuie să asigure posibilitatea observării directe şi în întregime a persoanei sau obiectului prezentat de către toţi participanţii la această activitate.

Există însă situaţii în care prezentarea spre recunoaştere se face în alte locuri decât cel al sediului organului de cercetare. Astfel, recunoaşterea persoanelor după caracteristicile funcţional-dinamice ale mersului se poate realiza într-un spaţiu, care ar permite deplasarea concomitentă a persoanei de recunoscut şi a

asistenţilor procedurali într-o anumită direcţie şi sub un anumit unghi de vedere faţă de cel chemat să recunoască. Cadavrul, de obicei, se prezintă în morgă sau în altă încăpere cu destinaţie similară. Animalele se vor prezenta în grup la o unitate zootehnică sau în alt loc unde se află ele.

Din cele de mai sus rezultă că locul prezentării spre recunoaştere se alege, de fiecare dată, în funcţie de natura obiectelor ce urmează a fi recunoscute, de caracteristicile identificatoare ale acestora.

În ceea ce priveşte timpul prezentării spre recunoaştere, este indicat ca să se efectueze la lumina zilei şi într-un moment, pe cât este posibil, apropiat celui în care a avut loc perceperea iniţială. Trebuie reţinut că amânarea în timp a prezentării spre recunoaştere este în defavoarea desfăşurării cu succes a acestui act de identificare. Alegerea momentului prezentării spre recunoaştere se va face şi în funcţie de anumite considerente tactice. Nu se recomandă, de exemplu, prezentarea obiectelor-probe materiale, a căror divulgare prematură poate defavoriza activitatea de cercetare.

O sarcină deosebit de importantă a organului de cercetare constă în selectarea persoanelor şi a obiectelor care vor alcătui grupul, în componenţa căruia va fi prezentată persoana sau obiectul ce urmează a fi recunoscut. Legea (art.116) prevede în mod obligatoriu prezentarea spre recunoaştere a persoanelor şi obiectelor într-un grup de persoane (asistenţi procedurali) sau obiecte asemănătoare şi în număr nu mai mic de patru în cazul persoanelor şi trei în cazul obiectelor. Această condiţie procedurală stabilită pentru toate cazurile (cu excepţia prezentării spre recunoaştere a cadavrelor) impune organului de cercetare anumite acţiuni de selectare după acest criteriu a persoanelor şi obiectelor. Acţiunile organului de urmărire, în acest scop, se vor baza pe analiza a două categorii de caracteristici:

1. Generale ale persoanei sau obiectului ce urmează a fi recunoscut. Pentru persoane: rasa, sexul, vârsta, constituţia fizică, semnalmentele individuale, îmbrăcămintea; pentru animale: specia, rasa, vârsta, culoarea; pentru obiectele materiale: denumirea, destinaţia, forma, mărimea, culoarea, modelul.
2. Specificate în cadrul ascultării prealabile de persoana chemată să recunoască. Dacă, de exemplu, ea a precizat culoarea, forma, dimensiunile, modelul obiectului ce urmează a fi identificat, de aceste caracteristici se va ţine cont, în primul rând, la alegerea obiectelor preconizate a fi prezentate în grup.

2. Desfăşurarea prezentării spre recunoaştere şi materializarea rezultatelor obţinute

Prezentarea spre recunoaştere se desfăşoară în patru etape: preliminară sau introductivă, de recunoaştere propriu-zisă, de detalizare şi de fixare.

În etapa *introductivă* se realizează un şir de operaţii care să contribuie la crearea unui cadru procesual-tactic, favorabil desfăşurării cu succes a acestei

activităţi. Asistenţilor procedurali, în prezenţa cărora se efectuează recunoaşterea, li se va explica conţinutul activităţii de cercetare penală la care sunt chemaţi să participe şi rolul care le revine conform legislaţiei în vigoare. Asupra drepturilor şi a obligaţiilor lor procesuale vor fi avizaţi, de asemenea, interpretul şi specialiştii care vor activa în ordinea şi prin intermediul celui ce conduce prezentarea. Interpretului i se va pune în vedere că este obligat să interpreteze faptele corect, iar în caz de refuz sau de denaturare a acestora, legea în vigoare (art. 312-313, Cod penal) prevede răspundere penală.

Grupul de persoane sau obiectele ce urmează a fi prezentate se aduc la locul prezentării în prezenţa interpretului şi specialiştilor, a altor persoane participante (avocatul, procurorul, colaboratorul organului de poliţie). În cazul persoanelor, celui care trebuie recunoscut i se va propune să ocupe loc între persoanele cu care va fi prezentat. Respectarea acestei reguli exclude orice suspiciuni privind posibilitatea informării persoanei ce urmează să recunoască referitor la locul în care se va situa persoana care trebuie identificată. Dacă se prezintă obiecte, acestea se vor marca cu numere, astfel ca cei prezenţi să cunoască locul amplasării obiectului de identificat. Etapa introductivă finalizează cu invitarea persoanei ce urmează să recunoască şi cu precizarea datelor sale nominale. Dacă ea are calitatea procesuală de martor sau victimă, se va proceda în conformitate cu art.116 Cod proc.pen., amintindu-i-se că are datoria să fie sinceră şi responsabilă şi că, pentru declaraţii mincinoase, poartă răspundere penală (art.112, Cod penal).

A doua etapă – *de recunoaştere propriu-zisă* – începe cu invitarea persoanei chemate să recunoască la un studiu al persoanelor sau obiectelor înfăţişate, pentru a stabili dacă printre acestea se află persoana sau obiectul despre care a făcut declaraţii. Invitaţia spre recunoaştere trebuie formulată clar, concis şi să nu sugereze răspunsul. Totodată, persoanei chemate să recunoască i se vor crea condiţiile cerute pentru examinarea grupului de persoane sau obiecte prezentate. Astfel, dacă ea cere ca persoanele prezentate în grup să-şi schimbe poziţia, această cerinţă va fi satisfăcută, organul de cercetare solicitându-le celor prezentaţi să facă aceasta. În cazul prezentării pentru recunoaştere a obiectelor materiale, a lucrurilor, ele vor fi ridicate şi studiate sub toate aspectele şi a elementelor ce le caracterizează.

În urma examinărilor, persoana chemată să recunoască decide dacă în grupul prezentat se află sau nu persoana sau obiectul cu care a contactat în câmpul infracţional sau în alte împrejurări, făcând, în acest sens, declaraţia respectivă. Acestea, fiind recunoscute, vor fi indicate cu mâna.

După fixarea momentului de recunoaştere, se trece la etapa *detalizării,* când cel ce recunoaşte este chemat să se refere la elementele caracteristice de care s-a folosit. Datele identificatoare menţionate se vor specifica prin detalizarea şi concretizarea declaraţiilor celui ce recunoaşte, care se vor fixa amănunţit în

procesul-verbal. În ipoteza în care martorul sau victima semnalează caracteristici la care nu s-a referit în cadrul ascultării prealabile, situație frecvent întâlnită în practica judiciară, acestea se vor fixa fără a se proceda imediat la o discuție asupra lor. Faptul că persoana care recunoaşte prezintă, în acest moment, elemente noi, nu trebuie să surprindă. Recunoaşterea, după cum s-a remarcat deja, se bazează pe procesul psihic de actualizare a impresiilor anterioare, care se produce în urma contactului direct al persoanei chemate să recunoască cu persoanele şi obiectele prezentate. Examinarea persoanelor sau obiectelor înfățişate poate conduce, de multe ori, la evocarea unor elemente care s-au consolidat slab ori s-au şters din memoria celui ce recunoaşte până la ascultarea sa preliminară.

În continuare, celui ce recunoaşte i se va cere să specifice cu ce ocazie şi în ce împrejurări a contactat anterior cu persoana sau obiectul recunoscut. Din perspectivă tactică, acest moment prezintă importanţă pe două planuri: asigură un grad înalt de credibilitate a recunoaşterii şi exercită o anumită influenţă psihologică asupra celui recunoscut, dacă obiectul recunoaşterii îl constituie învinuitul sau bănuitul.

La finele acestei etape se va determina certitudinea cu care se declară recunoaşterea celui interogat, solicitându-i-se să dovedească aceasta. Astfel se va proceda şi în cazul în care cel chemat să recunoască infirmă identitatea din motivul că persoanele sau obiectele prezentate sunt altele, din punctul său de vedere, decât cele percepute anterior.

În situaţia în care persoana chemată să recunoască declară că recunoaşterea nu e posibilă din cauza lipsei elementelor de identificare caracteristice, ei i se va cere să stabilească dacă în componenţa grupului prezentat se află vreo persoană sau obiect asemănător după anumite caracteristici cu cel despre care a declarat în cadrul ascultării preliminare. Determinarea apartenenţei de grupă, în anumite situaţii, poate avea importanţă pentru orientarea de mai departe a activităţii de urmărire penală, înaintarea şi verificarea versiunilor respective. Nu trebuie scăpat din vedere, de asemenea, faptul că, la momentul prezentării spre recunoaştere, persoana sau obiectul în cauză poate suferi modificări de natură să îngreuneze recunoaşterea, după cum nu se exceptă ca cel chemat să recunoască să fi uitat elementele de detaliu ale persoanei sau obiectului ce urmează a fi recunoscute. În etapa *de fixare* se întocmeşte procesul-verbal de prezentare spre recunoaştere care, conform legii (art. 93, Cod proc.pen.), constituie sursă de probă şi ca toate procesele-verbale încheiate la efectuarea actelor de urmărire penală, în cele trei părţi constitutive (introductivă, descriptivă şi finală), trebuie să cuprindă date privind: data, locul şi împrejurările în care s-a efectuat prezentarea spre recunoaştere; numele, calitatea şi instituţiile din care fac parte organul de cercetare şi alte persoane participante; motivele care au impus prezentarea spre recunoaştere; caracteristicile persoanei sau obiectului prezentat spre recunoaştere, ale obiectelor şi persoanelor ce constituie grupul de prezentat: datele personale şi calitatea procesuală (martor, victimă) a celui chemat să recunoască.

De asemenea, în procesul-verbal se vor face menţiuni privind prevenirea martorului despre obligaţia de a declara adevărul şi despre răspunderea prevăzută în lege pentru declaraţii mincinoase, precum şi referitor la faptul că persoana prezentată spre recunoaştere a fost invitată şi ea şi-a ales locul pe care l-a dorit (în cazul obiectelor – ordinea în care acestea au fost marcate cu numere şi amplasate în grupul de prezentat).

În continuare se vor consemna modul în care a decurs recunoaşterea, de la persoana întâi singular, declaraţiile persoanei chemate să recunoască, obiecţiile eventuale ale persoanei recunoscute şi ale altor persoane participante. Astfel întocmit, procesul-verbal oferă posibilitatea unei judecăţi coerente asupra condiţiilor şi a modului de desfăşurare a prezentării spre recunoaştere şi, în consecinţă, asupra valorii şi forţei probatorii a rezultatelor obţinute.

Printre mijloacele tehnice de fixare a prezentării spre recunoaştere, pe primul plan se situează fotografia judiciară. Pentru a se asigura fixarea celor mai semnificative momente şi a rezultatelor recunoaşterii, în cadrul acestei activităţi este indicat să se execute trei fotografii: a persoanelor sau obiectelor prezentate în grup, care să demonstreze măsura în care s-au respectat cerinţele legii privind calităţile persoanelor ori ale obiectelor din grupul de prezentat; a momentului când cel ce recunoaşte indică persoana sau obiectul identificat, din care să rezulte că din grupul prezentat a fost recunoscută o anumită persoană sau obiect, a persoanei sau obiectului recunoscut, executată în modul în care să redea elementele caracteristice ale acestora. Dacă identificarea se bazează pe caracteristici cromatice, este indicat să se recurgă la fotografia color.

O metodă modernă de fixare folosită cu mult succes în cadrul prezentării spre recunoaştere este înregistrarea videomagnetică. Principalul ei avantaj rezidă în capacitatea videofonogramei judiciare de a reda sincronic şi simultan imaginea şi declaraţiile celor ce participă în mod activ la realizarea recunoaşterii. Din perspectivă tactică, fixarea pe bandă videomagnetică presupune, ca şi în cazul fotografiei judiciare, înregistrarea condiţiilor în care s-a desfăşurat recunoaşterea, a grupului prezentat, a momentului de recunoaştere, a persoanei sau obiectului recunoscut şi, în mod deosebit, a declaraţiilor celui ce a făcut recunoaşterea.

§ 3. Prezentarea spre recunoaştere a persoanelor

1. Particularităţi privind prezentarea spre recunoaştere după semnalmente

Recunoaşterea făptuitorului sau a victimei, aceştia constituind obiectul activităţii în cauză, se efectuează, în majoritatea cazurilor, după înfăţişare, mers, voce şi vorbire.

Recunoaşterea după înfăţişare şi *după mers* se realizează în baza percepţiei vizuale, iar *după voce* şi *vorbire* – a celei auditive mai puţin perfecte, ceea ce explică aplicarea ei mai puţin frecventă.

În cazul recunoaşterii persoanei după înfăţişare se face analiza comparativă a semnalmentelor persoanei prezentate cu cele ale persoanei cu care martorul, sau altă persoană chemată să recunoască, a contactat în timpul săvârşirii faptei penale sau în alte împrejurări similare. Dacă semnalmentele persoanei ce se prezintă coincid, persoana chemată să recunoască poate afirma că aceasta este persoana cu care a contactat.

Printre semnalmentele pe care se sprijină, de obicei, declaraţiile celor chemaţi să recunoască persoane, pe primul plan se află trăsăturile anatomice (statice), cum ar fi: constituţia fizică, culoarea tenului (uneori şi a ochilor), culoarea şi natura părului, formele anatomice ale capului, aspectul feţei, dimensiunile elementelor constitutive ale acesteia, în special ale nasului şi zonei bucale. Recunoaşterea este sigură în cazul în care caracteristicile anatomice se manifestă evident sau au anumite infirmităţi, defecte, semne şi variaţii morfologice, dobândite ereditar, în urma unor maladii, intervenţii medicale etc. În anumite situaţii pot prezenta importanţă şi semnalmentele funcţionale, particularităţile dinamice, cum ar fi: ţinuta corpului, poziţia capului, privirea, ticurile şi gesticulaţia specifice, modul tipic de a exercita anumite acţiuni (de a se prezenta, de a-şi aranja părul, haina, de a aprinde sau stinge ţigara), alte forme condiţionate de diverse deprinderi individuale.

Un rol important în recunoaşterea unei persoane după înfăţişare îl pot avea obiectele de îmbrăcăminte, specifice după factură, model, felul şi culoarea materialului din care sunt confecţionate, precum şi alte obiecte avute asupra ei, purtate permanent (ceas, bijuterii) sau folosite ocazional (ochelari, baston), ce reprezintă elemente caracteristice de natură să fie percepute cu siguranţă şi, în consecinţă, să contribuie esenţial la recunoaştere.

Aşa cum s-a menţionat, obiectul recunoaşterii după înfăţişare îl constituie, în majoritatea cazurilor, infractorii, mai rar persoanele victime ale infracţiunii, excepţie făcând martorii. Prin urmare, constatările făcute în cadrul acestei activităţi au o deosebită importanţă, ele repercutându-se în mod direct asupra desfăşurării de mai departe a cercetărilor, uneori chiar şi asupra deciziilor luate în cauză. Însemnătatea identificării prin recunoaştere a învinuitului şi a altor persoane implicate, dar mai ales consecinţele grave pe care le poate induce o falsă recunoaştere, reclamă efectuarea acestei activităţi cu mare atenţie şi cu respectarea strictă a tuturor regulilor juridice şi tactice prevăzute.

Pentru început, organul de urmărire va determina oportunitatea ei. În practică s-a constatat că recunoaşterea persoanelor după înfăţişare este rezonabilă în următoarele trei situaţii:

– când cel chemat să recunoască declară că nu cunoaşte persoana ce urmează a fi identificată, dar o poate recunoaşte după semnalmentele percepute în urma contactului avut cu ocazia comiterii faptei penale;

– când persoana chemată să recunoască susţine că cunoaşte persoana care va fi prezentată, dar o nominalizează eronat;

– când persoana ce urmează să fie identificată neagă comiterea infracţiunii, susţinând că ea nu poate fi recunoscută.

Apoi se va trece la pregătirea acestei activităţi care, după cum s-a spus, cuprinde, pe de o parte, formarea grupului în care se va prezenta persoana ce urmează a fi identificată, iar, pe de altă parte, asigurarea unui cadru propice desfăşurării eficiente a recunoaşterii.

Formarea grupului include pregătirea exteriorului a celui ce urmează a fi recunoscut şi selectarea persoanelor împreună cu care acesta va fi înfăţişat. În acest sens, se vor respecta cu stricteţe două reguli:

1. Persoana, care urmează a fi identificată, va fi prezentată spre recunoaştere având aspectul exterior similar cu cel din momentul comiterii faptei, adică în momentul în care a fost percepută de persoanele chemate să recunoască. Ea trebuie să aibă înfăţişarea respectivă atât în ceea ce priveşte silueta, cât şi vestimentaţia. În cazul unor eventuale modificări ale figurii (apariţia bărbii sau a mustaţei, tăierea sau dimpotrivă, creşterea excesivă a părului ş.a.) vor fi luate măsuri în vederea stabilirii situaţiei iniţiale. Se vor căuta şi utiliza obiectele de îmbrăcăminte purtate sau avute asupra sa de cel ce urmează a fi identificat în momentul perceperii sale de către martor, victimă sau de alte persoane chemate să recunoască. În situaţia în care autorul faptei, în momentul comiterii acesteia, şi-a schimbat exteriorul, elementele de deghizare (mustaţă, barbă, ochelari, obiecte de îmbrăcăminte deosebite, cum ar fi uniforma etc.) se vor folosi la realizarea prezentării spre recunoaştere. S-a accentuat asupra acestei reguli din motivul că, în practică, se mai întâlnesc cazuri de ignoranţă, când persoanele, mai ales cele aflate sub arest, se prezintă spre recunoaştere cu un exterior neîngrijit (bărbaţii nebărbieriţi, femeile prost pieptănate, în îmbrăcăminte şifonată), ceea ce se răsfrânge negativ asupra rezultatelor recunoaşterii.

2. Persoanele care vor constitui grupul în care se preconizează introducerea persoanei ce urmează a fi recunoscută, trebuie să corespundă următoarelor condiţii: a) să fie neutre, adică să nu fie cointeresate în cauză; b) să nu fie cunoscute persoanei chemate să facă recunoaşterea; c) să aibă semnalmente similare.

Cointeresarea şi, ca urmare, tendinţa de a obţine soluţionarea cauzei într-un anumit mod, pot avea motivaţii diverse, mai frecvente fiind două: anumite relaţii (pozitive sau negative) cu părţile sau cu alte persoane implicate în proces şi legătura directă sau indirectă cu fapta şi consecinţele acesteia. Prin asemănarea persoanelor ce alcătuiesc grupul de prezentare cu persoana care urmează a fi recunoscută, se are în vedere, după cum s-a menţionat, identitatea de sex şi rasă, apropierea după vârstă, constituţie, tenul pelii şi culoarea părului, forma şi dimensiunile părţilor constitutive ale feţei. În ceea ce priveşte vestimentaţia, aceasta trebuie să coincidă după natura obiectelor de îmbrăcăminte (palton, scurtă, costum, pălărie, beretă, căciulă etc.), culoarea materialului din care acestea sunt confecţionate, elementele auxiliare ş.a. Subliniind importanţa selectării

după criteriul de asemănare a persoanelor, ţinem, totodată, să facem următoarea remarcă: grupul de persoane prezentate nu trebuie alcătuit din indivizi a căror înfăţişare este întru totul asemănătoare, pentru a evita eventualele erori.

Crearea condiţiilor bunei desfăşurări a prezentării persoanelor spre recunoaştere după înfăţişare cuprinde:

– amenajarea încăperii în care urmează să se desfăşoare prezentarea spre recunoaştere. Încăperea trebuie să asigure amplasarea tuturor participanţilor în ordinea şi potrivit sarcinilor ce revin fiecăruia în parte. O deosebită atenţie se va acorda specificării locului amplasării grupului ce urmează a fi prezentat şi, firește, persoanei chemate să recunoască;

– asigurarea condiţiilor de lumină asemănătoare celor în care s-a realizat percepţia iniţială. Dacă, de exemplu, percepţia iniţială a avut loc la lumină naturală, organul judiciar va organiza desfăşurarea recunoaşterii în aceleaşi condiţii, deşi nu este contraindicat să se folosească, la cerinţa celui chemat să recunoască, şi o sursă de lumină artificială, pentru relevarea în condiţii mai favorabile a semnalmentelor celor prezentaţi spre recunoaştere;

– luarea măsurilor de menţinere a ordinii şi a atmosferei de calm pe întregul parcurs al prezentării spre recunoaştere. Recunoaşterea persoanelor, în special a autorilor faptelor penale, de către martori sau victimă este întotdeauna însoţită de tensiuni psihologice intense, ceea ce impune organului însărcinat cu realizarea acestei activităţi, anumite măsuri în vederea menţinerii liniştei şi a atmosferei de seriozitate, măsuri care ar evita orice brutalitate, eventualele acte de intimidare, insulta şi alte forme de comportament neadecvat. Este indicat ca prezentarea spre recunoaştere să se desfăşoare cu participarea unui sau a mai multor colaboratori operativi, care, pe lângă menţinerea ordinii, să fie însărcinaţi cu observarea reacţiilor manifestate de factorii activi ai activităţii respective – cel ce recunoaşte şi cel recunoscut.

În baza prevederilor legale (art. 116 Cod proc.pen.) şi a practicii pozitive a organelor de cercetare penală, în criminalistică s-a consolidat următoarea ordine tactică de prezentare spre recunoaştere după înfăţişare a persoanelor (algoritmul activităţii de prezentare spre recunoaştere):

a) La locul efectuării prezentării spre recunoaştere se aduce persoana ce urmează a fi recunoscută, persoanele care vor crea grupul de prezentare (asistenţii procedurali), persoanele participante la realizarea recunoaşterii (lucrătorii operativi şi de pază, avocatul, specialiştii), cărora li se aduce la cunoştinţă esenţa şi scopul actului de procedură ce urmează să se desfăşoare.

Persoanei, care urmează a fi prezentată spre recunoaştere, i se dau explicaţiile respective referitoare la drepturile şi obligaţiile ce îi revin din legislaţia procesual-penală în vigoare. Concomitent, se atrage atenţia persoanelor participante să păstreze liniştea, să nu comunice între ele, iar dacă au ceva de spus, să o facă numai prin intermediul celui ce conduce activitatea.

După aceasta, persoana, care urmează a fi prezentată spre recunoaştere, este invitată să ocupe locul pe care îl doreşte între persoanele din grup. Din acest moment, nimeni din cei prezenţi nu trebuie să părăsească locul prezentării spre recunoaştere. Respectarea acestei cerinţe, pe de o parte, şi alegerea de către cel ce urmează a fi recunoscut, după dorinţa sa, a locului între persoanele din grup, pe de altă parte, reprezintă procedee tactice, a căror aplicare înlătură orice suspiciune cu privire la obiectivitatea efectuării actului de procedură în cauză.

b) La locul efectuării recunoaşterii se invită persoana chemată să recunoască. După verificarea identităţii acesteia, într-o manieră corectă, i se aminteşte obligaţia de a declara adevărul. Martorul şi victima vor fi avertizaţi că, în cazul în care vor ascunde adevărul, pot fi traşi la răspundere penală pentru infracţiune de mărturie mincinoasă. Apoi, celui chemat să recunoască, i se adresează întrebarea dacă din grupul ce i se prezintă, recunoaşte vreo persoană. În cazul unui răspuns afirmativ, acestuia i se va solicita să indice persoana identificată. Grupul prezentat şi momentul în care cel chemat să recunoască arată cu mâna persoana recunoscută se vor fixa pe fotografie sau pe bandă videomagnetică (fig. 75).

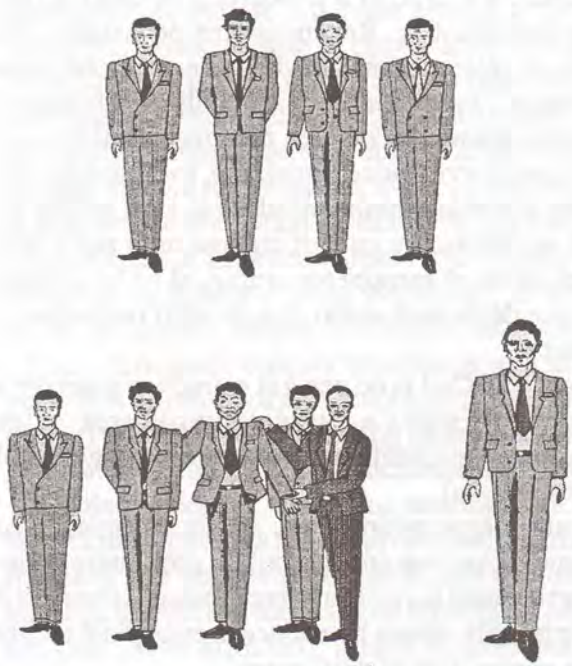

Fig. 75. Schema prezentării spre recunoaştere a persoanelor: grupul de persoane în componenţa căruia persoana bănuită se prezintă spre recunoaştere; momentul recunoaşterii persoanei bănuite; persoana recunoscută
(după C. Aioniţoae şi E. Stancu)

c) În cele ce urmează, persoanei care recunoaşte i se va cere să precizeze elementele caracteristice de care s-a condus la recunoaştere şi să specifice împrejurările în care a contactat anterior cu persoana recunoscută. Declaraţiile acesteia se vor consemna în mod detaliat în procesul-verbal şi pe banda videomagnetică.

d) Persoana recunoscută va fi solicitată să se nominalizeze, după ce va fi întrebată dacă vrea să prezinte declaraţii cu privire la recunoaşterea sa. Ea va fi fotografiată aplicându-se metoda fotografiei signalitice sau de recunoaştere. Declaraţiile persoanei recunoscute, la fel ca şi cele ale persoanei care a făcut recunoaşterea, se vor consemna amănunţit în procesul-verbal de recunoaştere.

2. *Prezentarea spre recunoaştere după fotografie*

În situaţia în care anumite împrejurări nu admit înfăţişarea nemijlocită a persoanei spre recunoaştere, legea (art. 114 Cod proc.pen.) prevede prezentarea acesteia în imagini fotografice. La această modalitate de prezentare se recurge în situaţiile în care:

– starea de boală a celui ce trebuie să recunoască face imposibilă chemarea sa pentru a participa la efectuarea recunoaşterii;

– persoana ce urmează a fi recunoscută se ascunde, încercând în acest mod să se sustragă de la răspunderea penală;

– din perspectivă tactică, prezentarea nemijlocită spre recunoaştere a bănuitului sau învinuitului este considerată nepotrivită, în cazul în care starea psihică a celui chemat să recunoască, inspiră teama că nu va putea declara recunoaşterea;

– învinuitul (bănuitul) refuză categoric să participe la prezentarea spre recunoaştere;

– se presupune că autorul faptei penale se poate situa printre persoanele aflate în recidivă, ale căror fotografii ale semnalmentelor exterioare se află în cartotecile de evidenţă criminalistică.

La recunoaşterea persoanelor se folosesc atât fotografiile semnalmentelor executate conform regulilor fotografei de recunoaştere, cât şi cele speciale predestinate să servească ca rechizite în actele de identitate şi în alte documente prevăzute cu fotografii. Achiziţionarea acestor fotografii nu reprezintă dificultăţi, ele putând fi cerute sau ridicate, respectiv, din cartotecile de evidenţă criminalistică şi din cele de paşaportizare a populaţiei. Se pot folosi şi alte genuri de fotografii ca, de exemplu, cele executate de către profesionişti în domeniul fotografiei artistice şi chiar de amatori în condiţii tehnice rudimentare. Trebuie însă avut în vedere că, datorită modului de expunere şi prelucrare a imaginii, aceste fotografii, de multe ori, redau înfăţişarea persoanei cu denaturări de natură să zădărnicească recunoaşterea. De exemplu, la fotografia comercială se aplică operaţii de retuşare în vederea atenuării sau chiar camuflării ridurilor, petelor, cicatricelor şi a altor particularităţi individuale utile identificării prin recunoaştere.

Prezentarea spre recunoaştere a persoanelor după fotografii se efectuează conform cerinţelor procesuale şi tactice generale, prevăzute asupra acestei activităţi de procedură penală. Unele particularităţi ţin doar de ordinea în care se desfăşoară prezentarea fotografiilor. Astfel, fotografia persoanei ce urmează a fi recunoscută şi două sau trei fotografii (egale după dimensiunile hârtiei şi a pozei celor imaginaţi) ale unor persoane identice după sex şi apropiate după trăsăturile fizice, vârstă, culoarea tenului şi a părului, ţinutei vestimentare, se vor încleia pe formularul procesului-verbal imediat după partea introductivă a acestuia. În prezenţa martorilor asistenţi, fotografiile se ştampilează şi se numerotează. În

continuare, în încăpere se introduce persoana chemată să facă recunoaşterea, căreia i se solicită să stabilească dacă pe fotografiile prezentate este imaginată vreo persoană cunoscută. În cazul unui răspuns afirmativ, aceasta va fi invitată să indice fotografia persoanei identificate şi să relateze succint despre împrejurările în care a cunoscut-o şi caracteristicile în baza cărora a recunoscut-o.

3. Prezentarea spre recunoaştere a persoanelor după mers

Prezentarea spre recunoaştere după mers constituie, sub aspect tactic, o formă aparte de identificare a persoanelor, într-un mod sau altul, implicate în activitatea infracţională. La această formă se recurge în cazul în care martorul sau victima declară că au perceput mersul specific al infractorului, care activa mascat (cu faţa acoperită) ori se deplasa spre sau de la faţa locului, condiţii în care perceperea trăsăturilor feţei era cu neputinţă (părăsea locul faptei în direcţia opusă).

Mersul, ca formă de activitate umană, reprezintă, după cum este cunoscut, mişcări coordonate necesare deplasării în spaţiu. La baza acesteia se află deprinderile obţinute de fiecare individ, ca urmare a unui îndelungat proces de învăţare. Procesul de formare a deprinderilor de a merge este influenţat de tipul sistemului nervos central, de caracteristicile anatomice ale membrelor inferioare, de condiţiile în care se realizează exerciţiile de deplasare în spaţiu, de alţi factori obiectivi şi subiectivi care, în cele din urmă, contribuie la elaborarea unui mers individual pentru fiecare persoană. Individualitatea mersului se exteriorizează prin poziţia şi formele proprii de mişcare a corpului, inclusiv a capului, mâinilor, taliei, elemente caracteristice care pot fi lesne percepute şi memorizate, mai ales dacă ele se deosebesc de cele ale mersului majorităţii persoanelor, ca în cazul şchiopătării, târârii unui picior ş.a.

Prezentarea spre recunoaştere după mers se efectuează potrivit regulilor generale prevăzute pentru aceste activităţi (prezentarea în grup, prezenţa martorilor asistenţi, ascultarea preliminară a persoanei care trebuie să recunoască), dar cu respectarea unor cerinţe specifice, şi anume:

a) pentru a preîntâmpina eventualele încercări de a denatura mersul, este indicat ca persoanele din grupul prezentat spre indentificare, inclusiv cea care va fi recunoscută, să se deplaseze într-un anumit spaţiu, fără ca să ştie că sunt observate după mers;

b) distanţa, pe care persoanele urmează să o traverseze, trebuie să permită observarea deprinderilor acestora de a merge. Ea nu poate fi mai mică decât distanţa parcursă de cel observat la faţa locului de către persoana chemată să recunoască;

c) sub pretexte bine gândite, persoanelor prezentate spre identificare li se va cere să traverseze spaţiul respectiv de mai multe ori, împreună sau câte una,

repede ori încet, în direcţia în care, după cum decurge din declaraţiile celui chemat să recunoască, cum se deplasa persoana la momentul percepţiei iniţiale.

Caracterul dinamic al recunoaşterii după mers impune în mod necesar aplicarea mijloacelor de înregistrare video sau de filmare, ele asigurând fixarea în mod adecvat a desfăşurării acestei activităţi şi a rezultatelor obţinute.

4. Prezentarea spre recunoaştere după voce şi vorbire

La această modalitate ce recurge în două situaţii: a) dacă victima susţine că a reţinut vocea şi vorbirea agresorului care activa cu faţa mascată; b) în cazul în care martorul declară că a perceput, integral sau parţial, dialogul între anumite persoane care s-a desfăşurat în mod confidenţial sau în condiţii ce nu permiteau percepţia vizuală. Fundamentul ştiinţific al acestei modalităţi de identificare îl constituie însuşirile principale ale vocii şi vorbirii de a se exterioriza printr-o seamă de particularităţi individuale caracteristice persoanei. Într-adevăr, datorită specificului aparatului respirator, elementelor ce alcătuiesc aparatul vocal, nivelului de cunoaştere a limbii, fiecare persoană se deosebeşte după intensitatea, tembrul şi tonul vocii, structura şi calitatea vorbirii, precum şi după limbajul folosit. Vocea poate fi clară, înfundată, răguşită, nazalizată, guturală, iar vorbirea, la rândul ei, rapidă, lentă, clară, peltică, învălmăşită sau bâlbâită, cu anumite forme de pronunţare defectuoasă a unor sunete sau cuvinte. În procesul vorbirii poate fi utilizat un limbaj specific după stil, modul de exprimare, alcătuirea frazelor şi, firește, după fondul lexical, termeni de profesie, regionalisme, unităţi lexicale din alte limbi. Unele persoane vor comite în vorbire erori gramaticale, ca, de exemplu, pronunţarea incorectă a cuvintelor ş.a.

Practica organelor de urmărire penală confirmă că prezentarea spre recunoaştere după voce şi vorbire nu întotdeauna permite a obţine rezultatul scontat satisfăcător. Insuccesele acestei activităţi sunt cauzate, pe de o parte, de imposibilitatea perceperii de către martor sau victimă, în diverse condiţii de săvârşire a infracţiunii, a caracteristicilor menţionate ale vocii şi vorbirii, şi, pe de altă parte, de modificările, nu de puţine ori intenţionate, ale vocii şi vorbirii celui ce urmează a fi recunoscut.

Pentru a depăşi dificultăţile condiţionate de factorii indicaţi, este necesar ca prezentarea să se desfăşoare în următoarea ordine tactică.

În una din două încăperi ce se află alături se invită persoana care trebuie să recunoască şi patru martori asistenţi, cărora li se vor explica drepturile prevăzute de lege în legătură cu efectuarea acestei activităţi. Martorul sau victima sunt preîntâmpinaţi despre răspunderea penală pe care o pot suporta în cazul unei recunoaşteri false.

Anchetatorul cu doi martori asistenţi trec în încăperea megieşă, unde este invitată persoana care urmează a fi identificată şi două sau trei persoane selectate după regulile generale de completare a grupului de prezentare spre recunoaştere.

Ultimelor li se anunţă că se va efectua o activitate de recunoaştere, dar fără a specifica conţinutul ei. La această etapă, persoanele din grupul de prezentare trebuie să fie amplasate în încăpere astfel, încât să nu fie văzute de persoana chemată să recunoască, aflată în camera de alături.

După ce persoana care trebuie identificată îşi va ocupa locul dorit în componenţa grupului de persoane prezentate, cel ce conduce recunoaşterea, sub un pretext bine gândit, va proceda la o discuţie asupra unui subiect neutru, dar care, în mod necesar, ar impune participanţilor pronunţarea anumitor fraze şi cuvinte. Dialogul se va întreţine cu fiecare persoană inclusă în grupul de recunoaştere într-o anumită ordine, începând cu cea din partea stângă şi terminând cu cea din partea dreaptă.

Apoi, din poziţia uşii întredeschise dintre cele două încăperi, organul care conduce activitatea va cere persoanei chemate să facă recunoaşterea, să declare dacă a identificat vreo persoană după voce şi vorbire. Dacă aceasta răspunde afirmativ, va fi chemată să o indice în ordinea în care s-a desfăşurat convorbirea. Apoi ea va trece în încăperea unde se află grupul de persoane prezentate şi, în prezenţa lor şi a martorilor asistenţi, va specifica particularităţile vocii şi ale vorbirii după care a făcut recunoaşterea. Procesul prezentării spre identificare după voce şi vorbire trebuie în întregime înregistrat pe bandă magnetică sau videomagnetică.

În situaţia în care există pericolul unui comportament impulsiv din partea persoanei ce urmează a fi recunoscută sau dacă persoana chemată să facă recunoaşterea nu acceptă să fie confruntată cu făptuitorul, prezentarea spre recunoaştere poate fi efectuată cu ajutorul bandei magnetice pe care sunt înregistrate vocea şi vorbirea persoanei anchetate. Se pot folosi înregistrări făcute special în timpul interogatoriului sau „modele libere", adică înregistrări ale vocii şi vorbirii persoanei efectuate până la intentarea procesului penal.

Având în posesie materialele menţionate, organul de urmărire va delimita 1-2 segmente ce redau mai exact caracteristicile vocii şi vorbirii persoanei care va fi identificată. Conţinutul acestor segmente va fi reprodus în faţa microfonului de către două persoane, selectate după regulile generale de completare a grupului de persoane pentru recunoaştere, în scopul înregistrării pe banda feromagnetică, şi prezentat spre audiere persoanei chemate să recunoască vocea şi vorbirea ei percepute în timpul săvârşirii infracţiunii sau în alte împrejurări.

§ 4. Tactica prezentării spre recunoaştere a cadavrelor

Recunoaşterea reprezintă principala modalitate de identificare a cadavrelor persoanelor omorâte sau decedate în urma diverselor accidente şi calamităţi naturale. Dacă moartea victimei a survenit în urma unui act de omor, prezentarea cadavrului spre recunoaştere este neapărat efectuată la etapa iniţială de

cercetare, deoarece, după cum demonstrează practica cercetării acestei categorii de infracţiuni, recunoaşterea lui constituie punctul de plecare al întregii activităţi de cercetare.

Deşi prezentarea spre recunoaştere a cadavrelor s-ar părea că nu este o problemă dificilă, buna desfăşurare a ei impune organului de cercetare respectarea unor reguli organizatorice şi de tactică criminalistică. Pentru a diminua pericolul unei false identificări, este indicat ca, înainte de toate, cadavrul să fie supus tratării medicale cu scopul reconstituirii aspectului exterior şi a expresiei feţei, adică să se obţină ca înfăţişarea acestuia, pe cât e posibil, să fie cât mai apropiată de cea avută în viaţă.

Dificultăţile ce pot apărea la recunoaşterea cadavrelor pot fi condiţionate, pe de o parte, de schimbările fiziologice ce survin după moartea persoanei (atârnarea muşchilor faciali, deformarea trăsăturilor exterioare, dispariţia expresiei feţei ş.a.) care, din momentul declanşării procesului de putrefacţie, înstrăinează tot mai mult aspectul cadavrului, iar, pe de altă parte, de starea psihică şi emoţională tensionată a celui chemat să recunoască, mai cu seamă dacă cadavrul este mutilat, dezmembrat sau intrat în putrefacţie. Tratarea cadavrului – operaţie premergătoare prezentării spre recunoaştere – cunoscută în teoria şi practica criminalistică sub denumirea de „toaletarea cadavrului", cuprinde curăţarea şi estetizarea lui (spălarea, pieptănarea, pudrarea, înroşirea buzelor şi a obrajilor), iar în cazurile cadavrelor degradate sau grav afectate – restaurarea acestora (refacerea unor ţesuturi, înlocuirea organelor lipsă cu proteze ş.a.)[1].

Prezentarea spre recunoaştere a cadavrelor neidentificate se efectuează la locul unde acestea sunt descoperite, în morgă sau la alte servicii medico-legale. În toate situaţiile însă organul de cercetare va avea obligaţia să creeze condiţii favorabile, pentru ca cel chemat să facă recunoaşterea să poată percepe semnalmentele ce constituie aspectul exterior al cadavrului.

La început, cadavrul se arată persoanelor prezente la locul faptei, celor domiciliate în apropierea acestui loc, reprezentanţilor administraţiei (organelor puterii locale, ale unităţilor economice şi de deservire socială ş.a.), precum şi altor persoane care manifestă dorinţa de a contribui la identificarea lui. Această formă de prezentare spre recunoaştere are un caracter extraprocesual şi urmăreşte un dublu scop: obţinerea informaţiei referitoare la identitatea cadavrului şi determinarea persoanelor cărora el poate fi prezentat spre recunoaştere în accepţiunea procesuală a acestei activităţi. Acelaşi scop se urmăreşte şi în cazul prezentării cadavrului spre recunoaştere prin înfăţişarea imaginii lui prin intermediul mijloacelor de informare în masă, în special al televiziunii.

---

[1] C. Dumitrescu, E. Gacea, *Elemente de antropologie judiciară,* Bucureşti, 1993, p. 123-124.

Subiecţii recunoaşterii propriu-zise a cadavrelor se aleg din rândul celor care au declarat anterior, sau când au fost chemaţi în faţa organului de urmărire penală, despariţia persoanei. Nu de puţine ori, subiecţii recunoaşterii sunt selectaţi din rândul persoanelor care, fără ca să fi sesizat organul de urmărire despre absenţa unei rude sau a unui prieten, aflând din mijloacele de informare în masă despre descoperirea unui cadavru, se prezintă cu cererea de a li se acorda posibilitatea să-l vadă, pentru a stabili dacă nu este al persoanei apropiate, de lipsa căreia sunt îngrijoraţi. Prezentarea spre recunoaştere a cadavrului se efectuează conform regulilor generale prevăzute asupra acestei activităţi procedurale, cu excepţia impusă de natura obiectului de recunoaştere, potrivit căreia cadavrul nu se prezintă în grup.

Din perspectivă tactică, este indicat ca persoanelor apropiate cadavrul să le fie prezentat dezbrăcat, pentru ca să poată specifica semnele particulare intime despre care au cunoştinţă şi, amănunţit le-au descris la ascultarea preliminară. Obiectele de îmbrăcăminte şi cele purtate (baston, ochelari, umbrelă, bijuterii etc.) se prezintă separat, cu respectarea regulilor de prezentare spre identificare a lucrurilor.

Modul în care s-a desfăşurat prezentarea spre recunoaştere şi rezultatele obţinute se consemnează, după cum s-a semnalat, în procesul-verbal care are valoarea de mijloc de probă.

În cazul în care cadavrul n-a fost recunoscut şi va fi înhumat, pentru a asigura posibilitatea aplicării altor modalităţi de stabilire a identităţii, se va proceda la fixarea caracteristicilor sale morfologice: descrierea semnalmentelor pe fişele-standard de evidenţă criminalistică, amprentarea desenelor papilare, fotografierea după regulile fotografiei operative de recunoaştere şi realizarea măştii mortuare. Caracteristicile particulare (cicatrice, urme ale intervenţiilor chirurgicale, tatuaje, pete ş.a.) se vor fotografia la scară, împreună cu regiunile de corp pe care se află.

§ 5. Prezentarea spre recunoaştere a obiectelor

Obiectele, care pot fi identificate prin prezentarea spre recunoaştere, se împart în două categorii, în funcţie de raportul de legătură a acestora cu infracţiunea săvârşită, cu făptuitorul, victima sau cu alte persoane implicate. Prima cuprinde mijloacele folosite la comiterea infracţiunii, respectiv, armele de foc, diverse utilaje şi instrumente, într-un mod sau altul exploatate în legătură cu săvârşirea actului penal, mijloacele de transport cu care infractorul s-a deplasat spre sau de la locul faptei.

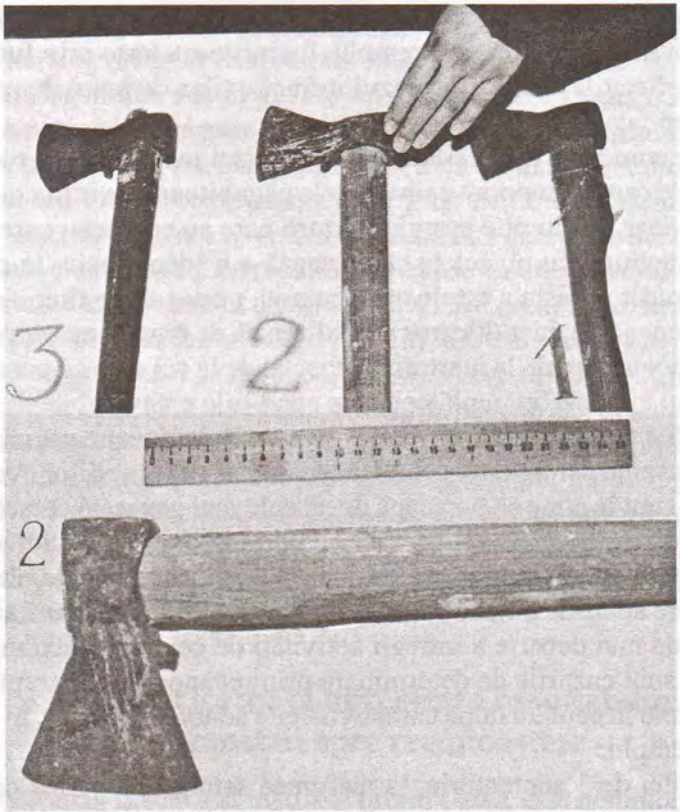

Fig. 76. Prezentarea spre recunoaştere a obiectului folosit la comiterea infracţiunii

Fig. 77. Prezentarea spre recunoaştere a obiectului sustras prin infracţiune de furt

Din a doua categorie fac parte obiectele materiale care au constituit un produs al infracţiunii, cum ar fi, de exemplu, lucrurile sustrase prin furt, bunurile de care a beneficiat făptuitorul în cazul infracţiunilor de luare de mită, şantaj, escrocherie etc.

Din cele enumerate rezultă că subiecţii acestei modalităţi de recunoaştere sunt persoanele care au suportat consecinţele păgubitoare ale infracţiunii (partea vătămată) şi, doar în anumite cazuri, martorii care au contactat anterior sau pe parcursul infracţiunii cu obiectele ce urmează a fi identificate. În cazul părţii vătămate, întrucât aceasta s-a folosit o anumită perioadă de timp de obiectele ce trebuie recunoscute, identificarea se realizează, de regulă, cu succes, ceea ce, firește, nu se poate cere de la martori, în special de la cei care au contactat anterior cu obiectul înfăţişat întâmplător sau în condiţiile nefavorabile de săvârşire a infracţiunii. Practica organelor de urmărire penală demonstrează că, de obicei, martorii în prezenţa cărora a fost comisă fapta, datorită emoţiilor avute în legătură cu ea, nu sunt în stare să perceapă decât cele mai generale caracteristici ale obiectelor folosite de infractor. Aceasta însă nu înseamnă că activitatea la care ne referim este categoric inoperantă. În unele situaţii, stabilirea de către martor a grupului la care aparţine obiectul folosit de infractor este de natură să faciliteze desfăşurarea de mai departe a întregii activităţi de cercetare. Exemplificative, în acest sens, sunt cazurile de determinare prin recunoaştere a grupului la care aparţin obiectele în căutare după caracteristicile sonore. Aducem, în acest sens, următorul exemplu:

În zorii zilei de 1 septembrie, la marginea satului, pe partea carosabilă a drumului ce ducea spre ferma de păsări, au fost găsite cadavrele lui T. de 36 de ani şi al fiului său A. de 11 ani din satul respectiv, moartea cărora, conform datelor obţinute în urma investigaţiilor iniţiale, a fost cauzată de un accident de circulaţie. Printre măsurile de căutare a mijlocului de transport cu pricina a fost prevăzută şi ascultarea trăitorilor de pe strada pe care aceştia se deplasau. Unul din cei ascultaţi, numit N., şofer de specialitate, a declarat că, după miezul nopţii, din direcţia fermei spre centrul satului a trecut o maşină, pe care nu a văzut-o, deoarece era în pat, dar ştie că aceasta, după caracteristicile sonore, era un GAZ-67. La întrebarea pe ce s-a bazat în afirmaţiile sale, martorul a răspuns că, în cei peste 40 de ani cât a lucrat în calitate de şofer, a condus automobile de diverse tipuri şi mai mult de 10 ani – automobilul de tip GAZ-67, pe care îl deosebeşte cu uşurinţă după caracteristicile dinamice şi sonore. S-a procedat la recunoaşterea unei maşini GAZ-67 dintr-un grup din 7 unităţi de transport diferite, ce se deplasau la un interval de timp de 3-4 minute. Indiferent de ordinea în care se deplasau, de viteza şi direcţia lor, martorul, în toate situaţiile, din dormitorul în care se afla, a deosebit cu exactitate tipul de automobil prezentat spre recunoaştere, demonstrându-le celor prezenţi caracteristicile lui dinamice şi sonore. Rezultatele recunoaşterii au contribuit la îngustarea cercului persoanelor suspectate şi, în consecinţă, la identificarea făptuitorului.

Prezentarea spre recunoaştere a obiectelor se efectuează în conformitate cu regulile generale prevăzute asupra acestei activităţi de procedură penală: asigurarea condiţiilor similare celor în care s-a realizat perceperea iniţială, ascultarea prealabilă a persoanei chemate să recunoască asupra condiţiilor în care s-a executat perceperea iniţială şi a însuşirilor caracteristice ale obiectului de identificat, prezentarea acestuia în componenţa unui grup de obiecte asemănătoare după destinaţie, dimensiuni, formă, culoare şi după alte caracteristici de ordin general. Persoanei chemate să facă recunoaşterea i se va oferi posibilitatea şi timpul necesar pentru o examinare în detaliu a obiectelor prezentate. În situaţia în care obiectul prezentat este identificat, la fel ca şi în cazul recunoaşterii persoanelor sau cadavrelor, persoanei ce recunoaşte i se va cere să demonstreze elementele caracteristice în baza cărora se afirmă identitatea (fig. 76-77).

Prezentarea spre recunoaştere a obiectelor imobile (case, edificii, monumente ş.a.) se fundamentează pe aceleaşi principii generale, cu o singură excepţie: obiectele preconizate să constituie grupul de prezentare se înfăţişează succesiv (prezentarea lor în comun fiind imposibilă) şi numai după examinarea lor sub toate aspectele, persoana chemată să recunoască va fi invitată să confirme sau să infirme identitatea.

§ 6. Verificarea şi aprecierea rezultatelor prezentării spre recunoaştere

Recunoaşterea, la fel ca şi mărturia propriu-zisă, este nemijlocit dependentă de momentul perceptiv iniţial, adică de măsura în care elementele caracteristice ale persoanei sau obiectelor ce trebuie identificate prin recunoaştere au fost percepute şi conservate în memoria celui chemat să facă recunoaşterea, ca urmare a contactului avut anterior. Cât însă capacitatea percepţiei iniţiale este, după cum s-a remarcat deja, influenţată nu numai de factorii obiectivi, dar, în mare măsură, şi de posibilităţile psihofiziologice ale martorului sau victimei, de predispunerea şi atitudinea pe care aceştia o manifestă la moment, recunoaşterea poate fi precisă, dar şi imprecisă, eronată, iar în cazurile persoanelor cointeresate în rezolvarea într-un anumit mod a cauzei, şi deliberat falsă. De aceea, pentru ca rezultatele acestei activităţi să contribuie la stabilirea adevărului şi, implicit, la justa soluţionare a cauzei, ele trebuie să fie verificate şi apreciate cu maximă prudenţă. Aceasta se impune cu atât mai mult, cu cât o recunoaştere imprecisă sau falsă poate provoca consecinţe dintre cele mai grave – de la aplicarea sancţiunilor penale asupra persoanei nevinovate până la deculparea nejustificată a infractorului.

Valorificarea recunoaşterii presupune, înainte de toate, stabilirea raporturilor celui care face recunoaşterea cu făptuitorul, victima şi cu alte persoane implicate, pentru ca pe această cale să se determine eventuala cointeresare a acestuia în proces. Cu acest scop este indicată ascultarea asupra rezultatelor obţinute prin recunoaştere a ambelor părţi ale acestei activităţi procedurale: a persoanei care a

făcut recunoaşterea şi a celei recunoscute. Nu e suficientă obţinerea declaraţiilor de recunoaştere sau de contestare a identităţii persoanei sau obiectelor înfăţişate, ci trebuie să se demonstreze obiectivitatea acestora. Dacă în persoana înfăţişată a fost recunoscut făptuitorul, ascultarea lui e necesar să se efectueze într-un timp cât mai apropiat sau chiar imediat după recunoaştere. Procedând astfel, organul judiciar, pe de o parte, asigură bănuitului sau învinuitului posibilitatea de a-şi realiza dreptul la apărare prin contestarea faptului recunoaşterii sale şi prezentarea unor date contrare, iar, pe de altă parte, pune persoana recunoscută în situaţia în care trebuie prompt să prezinte explicaţii referitoare la recunoaştere şi, implicit, asupra faptelor şi împrejurărilor de fapt ce rezultă din identificarea sa de către martor, victimă sau de altă persoană implicată în proces. Dacă, fiind recunoscut, bănuitul sau învinuitul declară că recunoaşterea a fost făcută din rea-credinţă, de un martor fals sau corupt, declaraţie pe care o întâlnim frecvent în practica judiciară, organul judiciar va trebui să facă verificările respective şi prin probe să confirme sau să demaşte declaraţiile mincinoase ale acestuia.

Persoana, care a făcut recunoaşterea, va fi ascultată asupra rezultatelor recunoaşterii chiar şi în situaţia în care identitatea a fost tăgăduită. Sunt frecvente cazurile când martorii, în cadrul ascultării ulterioare, declară că au recunoscut persoana cu care au contactat în legătură cu infracţiunea săvârşită, dar, din timiditate, n-au putut declara acest lucru de faţă cu ea.

Ascultarea persoanei care a făcut recunoaşterea va avea ca subiect şi posibilităţile perceptive ale acesteia. Este indicat ca verificarea declaraţiilor celui ascultat să se facă prin compararea lor cu datele medii ce caracterizează posibilităţile perceptive umane în condiţii normale. Astfel, în condiţii normale de vizibilitate, omul cu vederi sănătoase deosebeşte cu uşurinţă clădirile cu multe etaje de la o distanţă de 6000-8000 m, uşile şi ferestrele casei de la distanţa de 1500 m, mijloacele de transport, persoanele, animalele de la distanţă de până la 2000 m, statura, constituţia fizică ale persoanei, forma şi culoarea obiectelor de îmbrăcăminte de la o distanţă de 300 m, tenul (culoarea pelii), forma şi dimensiunile elementelor constitutive ale celor trei zone faţiale (frontală, nazală şi bucală) – de până la 30 m. Persoanele cu auz bun percep în mod sigur ecoul sonor al împuşcării din armă de foc de la distanţa de peste 3000 m, iar cel provocat de deplasarea unui mijloc de transport mecanic – de la 600 m. Sunetele vorbirii, ale dialogului dintre persoane, pot fi percepute de la o distanţă de până la 100 m, dacă, desigur, sonoritatea acestora nu este perturbată de vreun factor de bruiaj[1]. În baza datelor ştiinţifice privind sensibilitatea organelor de simţ uman, organul judiciar va aprecia în mod conştiincios declaraţiile de recunoaştere.

[1] В. Бурданова, И. Быховский, *Предъявление для опознания на предварительном следствии,* Moscova, 1975, p. 76; А. Леви, Г. Пичкалева, А. Селиванов, *Получение и проверка показаний следователем,* Moscova, 1987, p. 60.

Astfel, declarațiile martorului sau ale victimei, prin care insistă că au perceput anumite elemente caracteristice ale feței persoanei recunoscute (forma și mărimea frunții, poziția și culoarea ochilor, lungimea și lățimea nasului etc.) de la o distanță de 100-120 m, trebuie să pună organul de cercetare în gardă. În ipoteza în care vederea unei atare persoane este normală, declarațiile sale pot avea una din următoarele două explicații: persoana a apreciat eronat distanța de la care a perceput ori face declarații de recunoaștere mincinoase. Totodată, nu trebuie trecut cu vederea faptul că limitele sensibilității organelor perceptive (vizuale, auditive) diferă de la un individ la altul. De aceea, în situația în care rezultatele recunoașterii sub acest aspect provoacă dubii, acelea vor fi verificate pe cale experimentală sau prin intermediul expertizei judiciare.

Recunoașterea este una dintre cele mai eficiente forme procesuale de verificare a probelor, inclusiv a celor rezultate din prezentarea spre recunoaștere. În cadrul acestei activități de cercetare, persoanei care a făcut recunoașterea, în condiții identice celor în care a avut loc percepția inițială, i se înfățișează o persoană sau un obiect cunoscut, solicitându-i-se nominalizarea acestora. De exemplu, în cazul cercetării furtului unui autovehicul, martorul – o femeie în vârstă – a declarat că de la balconul blocului, în fața căruia era parcată mașina, a observat cum un tânăr înalt, la înfățișare având 20-25 de ani, blond, bine făcut și îmbrăcat într-un trening de culoare albastră, s-a oprit lângă mașină, a privit-o un oarecare timp, apoi, într-un mod oarecum suspicios, a urcat și a plecat spre partea de jos a cartierului. Dintre persoanele înfățișate în cadrul prezentării spre recunoaștere, ea a identificat persoana bănuită ca fiind autorul actului de furt. În vederea determinării posibilităților perceptive ale martorului, s-a procedat la metoda experimentală. În condiții identice de loc și de timp, de autovehiculul parcat în fața blocului, s-a apropiat studentul ce locuiește de acum al doilea an într-un apartament de la etajul de mai sus. La întrebarea anchetatorului, dacă cunoaște persoana din apropierea autovehiculului, martorul a nominalizat-o cu deplină siguranță.

În unele situații, determinarea posibilităților perceptive ale persoanei, care a făcut recunoașterea, impune efectuarea unor expertize: medico-legală – pentru determinarea stării fiziliogice de funcționare a organelor de simț, psihologică sau psihiatrică – în vederea stabilirii nivelului de dezvoltare spirituală a martorului și capacităților de percepție și memorizare, caracteristici indispensabile recunoașterii persoanelor și obiectelor.

În vederea verificării rezultatelor obținute, prezentarea spre recunoaștere poate fi repetată. Așa cum, pe bună dreptate, se subliniază în literatura de specialitate, aceasta este recomandabilă, ca o formă excepțională, în cazul în care:

a) recunoașterea inițială a persoanei sau a obiectelor a fost efectuată după fotografiile acestora. După cum e și firesc, recunoașterea de către martori sau victimă a unei persoane sau obiect după fotografie, nu întotdeauna inspiră

votul de încredere cerut unui material probant. De aceea, este indicat ca după înlăturarea cauzelor care au condiţionat utilizarea fotografiilor la recunoaşterea persoanelor sau obiectelor materiale să se procedeze la o prezentare a acestora în mod nemijlocit;

b) se constată că condiţiile în care s-a desfăşurat prezentarea spre recunoatere se deosebeau completamente de cele în care a avut loc percepţia iniţială sau că, în momentul efectuării acestei activităţi, persoana chemată să recunoască se afla într-o stare (fizică sau psihică) defavorabilă recunoaşterii.

Este neapărat ca persoanele şi obiectele prezentate spre recunoaştere în mod repetat să se înfăţişeze martorului sau victimei în componenţa grupului în care au fost prezentate iniţial. În caz contrar, recunoaşterea nu are sens, deoarece acestea sunt deja cunoscute celui chemat să recunoască.

Verificarea rezultatelor prezentării spre recunoaştere, confruntarea lor cu alte lucruri şi fapte, permit organului de cercetare să-şi formeze convingerea intimă asupra identităţii persoanelor şi obiectelor aflate într-un raport sau altul cu infracţiunea săvârşită ori cu autorul acesteia ca, în cele din urmă, să contribuie la justa soluţionare a cauzei.

CAPITOLUL 7
TACTICA EXPERIMENTULUI ÎN PROCEDURA DE URMĂRIRE PENALĂ

§ 1. Noţiunea, importanţa şi felurile experimentului în procedura de urmărire penală

Un mijloc important de administrare a probelor în procesul penal, de verificare şi precizare a împrejurărilor de fapt şi a modului în care s-a activat la faţa locului, mijloc prevăzut în mod direct în legislaţia procesual-penală în vigoare, îl constituie experimentul.

Astfel, potrivit art.123 Cod.proc.pen. în scopul verificării şi precizării datelor ce au importanţă pentru cauza penală şi care pot fi reproduse în condiţiile efectuării unor experimente şi a altor activităţi de investigaţii, organul de urmărire penală este în drept să efectueze un experiment în procedura de urmărire penală.

Experimentul, aşadar, reprezintă un act de procedură, al cărui conţinut este consfinţit în mod expres prin lege: „verificarea sau precizarea datelor care prezintă interes pentru cauză, prin reproducerea acţiunilor, situaţiei ori a altor împrejurări în care s-a petrecut o anumită faptă". Activitatea în cauză nu presupune reproducerea faptei în ansamblu, după cum se mai afirmă în literatura de specialitate, ci doar a anumitor acţiuni, fapte sau împrejurări în care aceasta a avut loc. În caz contrar, s-ar putea ajunge la comiterea unei noi infracţiuni analogice celei avute în cercetare.

Datele, pentru a căror determinare, verificare sau precizare se procedează la actul de experimentare, sunt dintre cele mai diverse. După conţinutul lor, ele pot fi divizate condiţional în două categorii: a) cele ce ţin de loc, de timp, de modul în care s-a activat, de alte împrejurări ce constituie latura obiectivă a infracţiunii şi b) cele ce se referă la aptitudinile perceptive sau la deprinderile persoanelor participante la proces. De obicei, prin actul de experienţă se verifică, pe de o parte, posibilitatea efectuării unor acţiuni, fie în limitele concrete de timp (dacă persoana cu anumite caracteristici fizice poate parcurge o oarecare distanţă într-o unitate de timp), fie în condiţii specifice de loc (pătrunderea la locul faptei în modul indicat), iar, pe de altă parte, capacităţile martorului, victimei sau ale altor persoane implicate în proces de a vedea sau a auzi fapte

şi acţiuni ce interesează cauza în condiţii similare celor în care s-a desfăşurat activitatea făptuitorului.

Reproducerea acţiunilor, situaţiei sau a împrejurărilor faptei se realizează în cadrul experimentului prin imitarea acestora în condiţii artificiale. Din această perspectivă, considerăm că sunt inutile tentativele de a nega existenţa experimentului ca formă distinctă, în procedura de urmărire penală[1]. Experienţa constituie, după cum se susţine în literatura de specialitate, fondul activităţii procesuale în discuţie, „modalitatea de efectuare a acesteia"[2].

Facem această precizare, deoarece datele de care dispunem mărturisesc că divergenţele existente în tratarea pe plan ştiinţific a acestei activităţi procedurale au condiţionat unele momente de confuzie întâlnite în mod frecvent în practica judiciară în aplicarea unei terminologii diferite privind dispunerea şi realizarea experimentului. Astfel, unele organe de urmărire folosesc termenul de experiment judiciar, altele de experiment de anchetă sau reconstituire. În actele procesuale întocmite în legătură cu efectuarea activităţii în discuţie sunt frecvente şi formulări dubioase. Într-o cauză penală de omor, ofiţerul de urmărire penală a procedat la verificarea declaraţiilor de recunoaştere a învinuitului prin reproducerea acestora la faţa locului, activitate, ale cărei rezultate au fost fixate într-un act procesual, numit „proces-verbal al experimentului prin reproducerea declaraţiilor la locul faptei". În alt caz, actul procesual de fixare a experimentului a fost numit „proces-verbal de reproducere experimentală a declaraţiilor martorului", deşi în cadrul activităţii, de facto, au fost reproduse experimental împrejurările cauzei în care martorul, potrivit declaraţiilor făcute anterior, a perceput fapte relevante pentru cauză.

Pentru evitarea neînţelegerilor de felul celor menţionate, credem că în art. 123 se impune o formulare unică mai clară atât a denumirii, cât şi a conţinutului activităţii procedurale în discuţie.

Avându-se în vedere cele de mai sus, *experimentul* poate fi definit ca *o activitate de procedură penală, care constă în reproducerea în condiţii artificiale a acţiunilor, faptelor şi fenomenelor ce au însoţit activitatea infracţională, în vederea stabilirii posibilităţii producerii acestora sau perceperii anumitor fapte şi împrejurări în situaţii determinate de spaţiu şi timp şi obţinerii, pe această cale, a datelor necesare determinării veritabilităţii materialului probant existent în cauză, elaborării şi verificării versiunilor de urmărire penală.*

---

[1] E. Stancu, *Reglementarea reconstituirii în legislaţia penală actuală; posibilitatea efectuării experimentului judiciar // Ghidul procurorului criminalist,* Timişoara, 1995, p. 101.

[2] Л. Самыгин, Ф. Форкер, *Эксперимент // Криминалистика социалистических стран,* Moscova, 1986, p. 262; Р. Белкин, *Эксперимент в следственной, судебной и экспертной практике,* Moscova, 1964, p. 44.

Experimentul, aşadar, trebuie privit ca o formă procesuală de examinare practică a împrejurărilor cauzei. Însă, deoarece împrejurările de fapt ce se verifică pe cale experimentală sunt întotdeauna provocate artificial, legea nu admite efectuarea acestei activităţi dacă:

a) actele experimentale pot pune în primejdie viaţa şi sănătatea persoanelor participante, a altor persoane din spaţiul respectiv;

b) prin activitatea experimentală se pot provoca distrugeri sau cauza pierderi materiale considerabile;

c) experienţa lezează cinstea şi demnitatea persoanelor implicate[1].

Importanţa experimentului în activitatea de urmărire penală rezultă din rolul deosebit pe care acestea îl poate juca la stabilirea împrejurărilor unei cauze penale. După cum demonstrează practica judiciară, rolul experimentului la cercetarea faptelor penale se manifestă pe mai multe planuri. Înainte de toate, acesta reprezintă o importantă sursă de verificare a probelor. Fără a intra în detalii, reamintim că, conform legislaţiei în vigoare, organelor de urmărire penală le revine sarcina probării şi deci obligaţiunea colectării, verificării şi aprecierii materialului probatoriu. Verificarea şi precizarea datelor cu semnificaţie probantă se efectuează, de obicei, prin realizarea altor activităţi procedurale, cum ar fi ascultarea persoanelor (martorilor, victimei, bănuitului sau învinuitului), percheziţia, prezentarea spre recunoaştere etc. Sunt frecvente însă situaţiile în care valoarea şi certitudinea unei sau altei probe nu pot fi apreciate decât prin verificare pe cale practică, adică experimentală. În primul rând, experimentul reprezintă cea mai eficientă sursă procesuală de verificare a declaraţiilor bănuitului sau învinuitului referitor la săvârşirea infracţiunii, a unor acţiuni. Dacă, de exemplu, se afirmă că în încăpere s-a pătruns prin ferestruică, experienţa poate confirma sau dezminţi posibilitatea pătrunderii în acest mod şi, în consecinţă, întări sau declina declaraţiile persoanei respective. În al doilea rând, experimentul serveşte la verificarea declaraţiilor martorilor prin reproducerea condiţiilor în care aceştia au perceput fapte ce interesează cauza. La experiment se recurge, mai ales, atunci când împrejurările cauzei impun verificarea dacă în condiţii determinate perceperea vizuală sau auditivă a fost cu putinţă, generalmente, dar şi în raport cu aptitudinile perceptive ale martorilor. În al treilea rând, experimentul poate urmări verificarea versiunilor şi obţinerea, pe această cale, de noi date probante, necunoscute până atunci organului de urmărire penală. Semnificative, în acest sens, sunt cazurile de înscenare a furturilor din locurile de depozitare a bunurilor materiale. Dacă prin experiment la faţa

[1] Л. Викторова, *Следственный эксперимент, Справочник следователя,* Moscova, 1990, p. 128.

locului se infirmă în mod obiectiv posibilitatea pătrunderii sau scoaterii din încăpere a bunurilor lipsă, versiunea privind furtul va fi înlăturată şi înlocuită cu cea potrivit căreia persoanele cointeresate au procedat la înscenarea actului de furt pentru a disimula adevăratele cauze ale lipsei de bunuri. Cu aceeaşi situaţie ne confruntăm şi în cazul experimentării cheilor ridicate prin percheziţie de la persoana bănuită. Cheia care deschide cu uşurinţă uşa, în condiţiile concrete ale unei cauze penale, poate deveni o importantă probă materială a infracţiunii de furt, săvârşită prin spargere.

Aşadar, după scopul urmărit şi modul de realizare, se disting următoarele categorii de experimente în procedura de urmărire penală:

1. Experimentul întreprins în vederea stabilirii posibilităţii realizării anumitor acţiuni. Din această categorie fac parte toate formele experimentale efectuate în legătură cu cercetarea unei cauze penale pentru stabilirea mecanismului săvârşirii infracţiunii (modul de pătrundere la faţa locului, desfăşurarea în timp a unei operaţii, scoaterea sau depozitarea anumitor obiecte în condiţii de loc determinate etc.). Prin stabilirea pe cale experimentală a posibilităţii sau imposibilităţii realizării anumitor acţiuni, se verifică, de asemenea, versiunile elaborate de către organul de urmărire în baza datelor probante de care dispune la etapa respectivă de cercetare, în special în baza datelor obiective obţinute în urma cercetării la faţa locului, a altor acte de administrare a probelor.

2. *Experimentul efectuat în scopul determinării posibilităţii perceperii anumitor acţiuni, fapte sau împrejurări de fapt.* Această categorie constă în reproducerea artificială a acţiunilor, faptelor sau fenomenelor care au avut loc în legătură cu săvârşirea actului infracţional, în vederea stabilirii perceptibilităţii lor în condiţii determinate de împrejurările cauzei. Prin activităţi experimentale, se verifică declaraţiile martorilor oculari, victimei sau ale altor persoane implicate, care susţin că au perceput (au văzut sau au auzit) evenimentele ce s-au desfăşurat la locul faptei. Rezultatele pozitive ale experimentului consolidează forţa probatorie a declaraţiilor supuse verificării pe cale experimentală. Dacă prin reproducere se demonstrează imposibilitatea perceperii, experimentul poate contribui în mod direct la demascarea martorilor de rea-credinţă, înlăturarea la timp a declaraţiilor nesincere, tendenţioase.

Experimentul în vederea verificării, dacă învinuitul sau bănuitul posedă anumite deprinderi. Majoritatea experimentelor de acest fel se aplică în cadrul cercetării infracţiunilor de fals de bancnote, valori şi documente sau privind contrafacerea mijloacelor de autentificare a actelor oficiale. În unele cazuri, persoanele implicate în proces sunt invitate să deseneze, să scrie sau să confecţioneze experimental anumite obiecte (ştampila unei instituţii de stat, unităţi economice ş.a.).

§ 2. Pregătirea în vederea dispunerii şi efectuării experimentului în procedura de urmărire penală

Desfăşurarea reconstituirii şi rezultatele experimentului în activitatea de urmărire penală, ca şi a oricărei alte activităţi de procedură, depinde de temeinicia cu care ea a fost pregătită. În linii mari, pregătirea experimentului urmăreşte scopuri bine determinate: a) asigurarea acţiunilor ce urmează a fi realizate a unei baze juridice inatacabile şi a unui regim tactic propice obţinerii de rezultate veritabile şi b) crearea celor mai favorabile condiţii pentru desfăşurarea acestora.

Înainte de toate, în baza datelor de care dispune, organul de urmărire penală va determina oportunitatea acestui act de procedură. Printr-o analiză suplimentară a rezultatelor cercetării la faţa locului, a percheziţiei, a ascultării persoanelor ş.a., se vor delimita împrejurările, faptele şi circumstanţele ce provoacă dubii, în sensul că admit interpretări variate, alternative sau a căror existenţă sau inexistenţă este doar prezumativă.

După precizarea obiectului, a împrejurărilor, faptelor şi circumstanţelor susceptibile a fi verificate pe cale experimenală şi, în raport cu acestea, felul acestuia, organul de urmărire va proceda la o amplă activitate de pregătire, care se desfăşoară în două etape: până la deplasarea la locul preconizat pentru efectuarea actelor experimentale şi după sosirea la locul experimentului, înainte de începerea acestuia.[1]

Pregătirea până la deplasarea la locul experimentului presupune soluţionarea unui şir de probleme, cum ar fi:

1. *Stabilirea condiţiilor de loc şi timp în care se va desfăşura experimentul.* Cu excepţia cazurilor în care se verifică dacă persoana în cauză posedă anumite deprinderi, activitatea experimentală, de obicei, se face la locul faptei, acesta oferind posibilitatea creării condiţiilor necesare pentru ca reproducerea împrejurărilor faptei să se desfăşoare productiv. Obligaţia organului de cercetare este să stabilească anticipat împrejurările în care a avut loc fapta ce constituie obiectul experimentului. Orice neclaritate, în acest sens, face imposibilă desfăşurarea acestei activităţi. Or, este de neconceput reproducerea unei acţiuni, fapte sau împrejurări de fapt anonime. Dacă în ambianţa locului faptei au intervenit modificări de natură să influenţeze desfăşurarea şi rezultatele experimentului, este indicat să se procedeze la refacerea ei, la restabilirea elementelor sale relevante pentru a fi realizat cu succes experimentul. La reamenajarea locului faptei, se pot folosi atât obiecte autentice, cât şi tot felul de modele ale acestora. La stabilirea

[1] Л. Викторова, *Подготовка и производство следственного эксперимента // Криминалистика,* Moscova, 1997, p. 440.

condiţiilor de timp, prin aceasta înţelegându-se precizarea zilei şi orei la care să se efectueze experimentul, se va ţine cont de posibilităţile de care dispune organul de urmărire penală de a realiza operaţiile pregătitoare în termenele rezervate, dar şi de cerinţa tactică, potrivit căreia experimentul trebuie efectuat în condiţii de timp similare celor în care a avut loc infracţiunea (dimineaţa, ziua, seara, noaptea).

2. Delimitarea cercului de persoane participante la efectuarea experimentului. Acest cerc este determinat, pe de o parte, de natura împrejurărilor pentru a căror limpezire se procedează la acte experimentale, iar, pe de altă parte, de condiţiile în care se desfăşoară acţiunile experimentale. Prezenţa unor participanţi este obligatorie întotdeauna (asistenţii procedurali), în vreme ce prezenţa altora va fi necesară numai în anumite cazuri şi, prin urmare, este alternativă. Astfel, în cazul experimentului efectuat în vederea verificării posibilităţii de audiţie de la o anumită distanţă sau dintr-o încăpere învecinată cu cea unde are loc dialogul dintre două persoane, în echipă va fi inclus un anumit număr de persoane pentru a putea forma două grupe: una să reproducă convorbirea, alta, aflată în locul din care se afirmă că a fost percepută convorbirea, să confirme sau să infirme audibilitatea.

Alegerea asistenţilor procedurali se face avându-se în vedere complexitatea acţiunilor experimentale şi a problemelor ce urmează a fi rezolvate. Ei trebuie să aibă un nivel de pregătire suficient pentru a înţelege esenţa şi semnificaţia activităţilor întreprinse în cadrul experimentului, precum şi a rezultatelor obţinute. Dacă se preconizează efectuarea unor acţiuni experimentale specifice anumitor domenii de activitate (tehnologiei de producere, conducerii mijloacelor de transport ş.a.), selectarea asistenţilor se va face în baza criteriului profesional[1].

Natura împrejurărilor ce se preconizează a fi verificate în cadrul experimentului poate cere participarea la efectuarea acestuia a martorilor oculari, a victimei, bănuitului sau învinuitului. Participarea acestora este indispensabilă, în special, în cazul în care pe cale experimentală se verifică aptitudinile lor subiective de a percepe anumite fapte (a vedea sau a auzi), sau când se urmăreşte a stabili dacă ei posedă anumite deprinderi (a picta, a scrie, a manipula anumite instrumente etc.). Martorii oculari şi victima infracţiunii pot fi invitaţi, de asemenea, şi pentru a participa (prin declaraţiile lor nemijlocit la faţa locului) la amenajarea acestuia.

La pregătirea şi efectuarea experimentului, poate fi solicitată asistenţa specialiştilor. Participarea acestora la organizarea şi efectuarea acţiunilor experimentale va asigura experimentului nivelul ştiinţific necesar, în special în situaţiile în care se verifică împrejurări de fapt cu un înalt grad de complexitate

[1] C. Aioniţoae, E. Stancu, *Reconstituirea // Tratat de tactică criminalistică,* Craiova, 1992, p. 266.

sau a căror evaluare reclamă cunoştinţe speciale. Ca şi în cazul cercetării la faţa locului, prezentării spre recunoaştere ş.a., specialistul va consulta organul de cercetare referitor la organizarea şi efectuarea experimentului şi la aprecierea rezultatelor obţinute prin experienţă. Domeniile din care se pot selecta specialiştii sunt dintre cele mai variate: criminalistică, medicină legală, tehnică şi tehnologie, construcţie etc.

În fine, la efectuarea experimentului pot fi încadraţi lucrători ai poliţiei – pentru menţinerea ordinii şi efectuarea pazei; colaboratori ai inspectoratului auto – pentru organizarea traficului rutier; alte persoane care să ajute la realizarea experimentului prin anumite acţiuni auxiliare (dislocarea unor obiecte în legătură cu amenajarea locului respectiv, producerea unor sunete, punerea în funcţiune a unor mecanisme etc.)

3. *Determinarea obiectelor prin a căror aplicare urmează să se realizeze experimentul.* Este indicat să fie folosite obiecte cu care s-a activat la locul faptei sau care au constituit scopul infracţiunii. Respectarea acestei cerinţe se impune, îndeosebi, dacă prin caracteristicile lor esenţiale (mărime, formă, culoare, volum, greutate ş.a.) acestea sunt în măsură să influenţeze rezultatele verificărilor experimentale. Totodată, din motive lesne de înţeles, nu se recomandă folosirea obiectelor periculoase de tipul explozivelor, armelor de foc, substanţelor incendiare ş.a. Organului, sub a cărui conducere se desfăşoară pregătirea experimentului, îi revine obligaţia de a decide asupra modului în care acestea să fie substituite sau imitate.

4. *Stabilirea mijloacelor tehnice criminalistice care urmează a fi folosite la fixarea secvenţelor mai importante şi a rezultatelor experimentului, a surselor de iluminare, a mijloacelor de măsurare şi cronometraj ş.a.*

Activitatea de pregătire, care se desfăşoară la locul experimentului, cuprinde:

a) invitarea unui reprezentant al administraţiei unităţii pe teritoriul căreia este preconizată efectuarea experimentului;
b) organizarea pazei şi îndepărtarea persoanelor inutile din perimetrul locului respectiv;
c) verificarea stării locului în care urmează să se desfăşoare activitatea experimentală propriu-zisă şi reamenajarea acestuia dacă se constată modificări de natură să influenţeze rezultatele acţiunilor experimentale;
d) instalarea participanţilor şi precizarea pentru fiecare în parte a atribuţiilor ce le revin în legătură cu experienţele ce se vor desfăşura;
e) fotografierea împrejurărilor locului experimentului[1].

[1] Л. Викторова, *Следственный эксперимент // Справочник следователя*, Moscova, 1990, p. 132.

§ 3. Caracteristica psihologică şi tactica experimentului în procedura de urmărire penală

Experimentul reprezintă activitatea procedurală care, desfăşurată în conformitate cu cerinţele legii şi la nivelul tactic indicat, poate condiţiona schimbări deosebite în conştiinţa persoanelor participante. După cum s-a menţionat, prin experienţă, în majoritatea cazurilor, se urmăreşte determinarea anumitor activităţi psihofiziologice (a proceda într-un anumit mod, a vedea sau a auzi anumite fapte şi împrejurări de fapt) de care dispun bănuitul, învinuitul, martorii sau victima infracţiunii. Participând nemijlocit la efectuarea experimentului, aceştia vin în contact cu mediul în care a avut loc infracţiunea, retrăiesc voit sau nevoit, consecinţele ei, fapt ce influenţează intensitatea proceselor psihice. Este în afara oricăror discuţii că, în condiţii normale, persoana se manifestă cu totul altfel decât în cele ale experienţei efectuate în cadrul procesului penal. Necesitatea reproducerii faptelor sau a acţiunilor în legătură cu împrejurările comiterii infracţiunii, în condiţiile procesuale specifice ale experimentului, reclamă o concentrare mai mare a psihicului. Martorul sau victima infracţiunii depune eforturi pentru a activa competent, a percepe (a vedea, a auzi) faptele experimentate la nivelul superior al capacităţilor sale. Bănuiţii sau învinuiţii, influenţaţi şi de rezultatele experimentului, de multe ori, îşi revăd poziţiile pe care s-au situat anterior, făcând declaraţii veridice. Din această perspectivă, considerăm că este pe deplin justificată practica apelării la experiment ca la un procedeu de influenţă psihologică în vederea depăşirii rezistenţei opuse urmăririi penale de către infractorii experimentaţi, însă nu fără să facem următoarea precizare: aplicarea acestui procedeu este contraindicată dacă rezultatele lui sunt, de la bun început, imprevizibile sau negative, acestea putând fi speculate de făptuitor pentru a-şi consolida poziţia sa defensivă. Totodată, nu trebuie scăpată din vedere şi posibilitatea unei situaţii diametral opuse celei enunţate mai sus, când persoana, ale cărei capacităţi psihofiziologice se verifică pe cale experimentală, nu este capabilă să realizeze în cadrul acesteia activităţi similare celor exercitate în condiţiile extreme ale infracţiunii. Groaza, durerea, surescitarea pot impulsiona activităţi imposibile în condiţii normale.

Pentru a obţine rezultate care să contribuie la realizarea sarcinilor ce se ridică la cercetarea unei fapte penale, experimentul trebuie să se desfăşoare într-un regim tactic adecvat împrejurărilor cauzei. Regulile tactice conform cărora se va efectua această activitate sunt următoarele:

1. *Limitarea la minimum a persoanelor participante.* La cele menţionate anterior cu privire la această problemă se poate adăuga că organul, sub a cărui conducere se desfăşoară cercetarea cauzei, trebuie să cântărească bine toate argumentele pro şi contra participării unei sau altei persoane, luând în considerare că aglomerarea locului activităţii respective îngreunează desfăşurarea

experienţelor, totodată, aceasta poate duce şi la divulgarea datelor obţinute în urma experimentării unor împrejurări ale faptei.

2. Efectuarea experimentului în condiţii similare sau apropiate la maxim de cele în care a avut loc fapta ce interesază cauza. Potrivit acestei reguli, experimentul trebuie să se realizeze, pe cât e posibil în condiţii analogice de loc şi timp, climaterice şi de iluminare asemănătoare celor ce interesează cauza. Pentru ca rezultatele experimentului să nu trezească dubii, este indicat ca locul efectuării acestuia să se asemene cu cel al săvârşirii faptei. La restabilirea locului faptei se pot folosi, după cum s-a menţionat, obiectele originale, precum şi alte analoage. Dacă se verifică posibilităţile auditive ale martorului sau victimei infracţiunii, se vor respecta condiţiile care pot înlesni sau defavoriza percepţia. Vorbirea, strigătele, ţipetele, semnalele de alarmă, răsunetul împuşcăturii, huruitul mijloacelor de transport, zgomotul mecanismelor, la verificarea lor pe cale experimentală, trebuie să fie reproduse de persoanele sau obiectele care le-au generat în câmpul infracţional. În situaţia în care folosirea acestora nu este posibilă, se va apela la persoane şi obiecte omogene (persoane de acelaşi sex, vârstă şi cu caracteristici vocale apropiate, armă de foc de acelaşi tip şi calibru, mecanisme şi instrumente identice etc.). Repetarea vorbirii, strigătelor se va face cu un grad de intensitate diferit. La reproducerea fenomenelor sonore, se vor lua în considerare, de asemenea, zgomotul străzii sau al unor mecanisme, alţi factori ce pot împedica acest proces.

3. *Repetarea operaţiei experimentale în aceleaşi condiţii.* Această regulă tactică contribuie la cunoaşterea mai temeinică a faptelor şi împrejurărilor ce interesează cauza, excluzându-se utilizarea în procesul de probaţiune a unor date întâmplătoare. Aplicarea ei se impune, mai ales, în cazul în care rezultatul experimentului ar putea fi influenţat de anumiţi factori ocazionali, de exemplu, o rafală de vânt sau anumite zgomote neprevăzute, la verificarea posibilităţilor de audiţie, starea de agitaţie a persoanei la realizarea acţiunii experimentale etc. Numărul experimentelor este în funcţie de natura faptelor ce constituie obiectul experimentului şi se determină de către organul de cercetare, de la caz la caz. Experimentul va fi repetat până când organul de cercetare se va convinge că rezultatele poartă cu siguranţă un caracter constant şi sunt fireşti. În unele cazuri, repetarea experimentului este inutilă. De exemplu, dacă în urma primului act experimental s-a constatat cu certitudine că scoaterea unui obiect dintr-un loc oarecare nu prezintă dificultăţi, repetarea este evident inutilă.

4. Modificarea în mod deliberat a condiţiilor experimentului. Respectarea acestei reguli tactice atribuie rezultatelor experimentului un grad înalt de plauzibilitate, mai cu seamă, dacă acestea vizează aptitudinile martorului, victimei sau ale altei persoane de a percepe vizual sau auditiv fapte ce interesează cauza. Este indicat să se procedeze atât la complicarea, cât şi la simplificarea condiţiilor de percepere prin mărirea sau micşorarea distanţei, schimbarea locului de

amplasare a obiectelor din perimetrul locului respectiv, a surselor de lumină, intensităţii fenomenelor sonore ş.a. În cazul obţinerii rezultatelor pozitive, se recomandă repetarea experienţei în condiţii mai complicate şi, dimpotrivă, dacă rezultatele sunt negative sau nesigure, experienţa se va repeta în condiţii mai favorabile celor iniţiale. Trebuie avut în vedere că rezultatele experimentului se consideră veridice, dacă au fost obţinute prin experimentarea în toate condiţiile posibile.

5. *Efectuarea activităţii experimentale pe etape pentru a asigura o mai bună percepere şi fixare a rezultatelor obţinute.* Aplicarea acestei reguli tactice este recomandabilă în situaţiile în care divizarea reală a anumitor etape ale activităţii experimentale şi realizarea unor pauze pentru analiza şi fixarea rezultatelor intermediare nu influenţează efectul activităţii în ansamblu.

§ 4. Fixarea, aprecierea şi valorificarea rezultatelor experimentului în procedura de urmărire penală

Pentru ca rezultatele experimentului să contribuie la consolidarea materialului probatoriu existent în cauză, acestea trebuie să fie fixate în conformitate cu prevederile legislaţiei în vigoare. Principalul mijloc de fixare a modului de desfăşurare şi a rezultatelor experimentului, sub aspect procesual, îl constituie procesul-verbal care, prin conţinutul său, trebuie să corespundă următoarelor condiţii:

a) să redea în mod obiectiv constatările făcute de organul de urmărire penală privind procesul de examinare pe cale experimentală a faptelor ce interesază cauza şi rezultatele obţinute în urma acestei activităţi, evitându-se interpretările sau eventualele concluzii;
b) să reflecte cu fidelitate toate operaţiile experimentale în succesiunea în care acestea s-au desfăşurat, precum şi rezultatele la care s-a ajuns;
c) să fie redactat într-un limbaj accesibil, concis, evitându-se termenii care ar putea conduce la interpretări diferite.

Procesul-verbal al experimentului are aceeaşi structură ca şi toate procesele-verbale întocmite în cadrul activităţii de urmărire penală, şi anume: partea introductivă, descriptivă şi finală. Pe lângă rechizitele de ordin general, după cum sunt data, locul, informaţia cu privire la persoanele participante, partea introductivă a procesului-verbal a experimentului trebuie să conţină, de asemenea, unele elemente specifice acestei activităţi, inclusiv:

a) menţiuni privind prevenirea martorilor şi victimei asupra răspunderii pentru declaraţii mincinoase;
b) precizări făcute de persoanele ale căror declaraţii se verifică pe cale experimentală privind măsura în care condiţiile experimentului corespund celor care au existat la momentul comiterii infracţiunii;

c) relatări referitor la ambianța de ansamblu a locului realizării experimentului, la modul în care aceasta a fost reabilitată pentru înfăptuirea activității procesuale respective;
d) referiri cu privire la condițiile meteorologice, acustice și de vizibilitate în care s-a desfășurat experimentul.

Partea descriptivă a procesului-verbal trebuie să cuprindă descrierea amănunțită a experiențelor întreprinse, în succesiunea efectuării lor, a metodelor și a obiectelor folosite. Aici se vor specifica în mod detaliat acțiunile, faptele și împrejurările reproduse pe cale experimentală, procedeele utilizate, rolul și acțiunile persoanelor participante, rezultatele obținute. Dacă s-a procedat la repetarea experimentelor, în procesul-verbal se vor indica scopul, numărul repetărilor și rezultatele la care s-a ajuns în urma fiecărei acțiuni de experimentare. În mod special se vor menționa rezultatele actelor experimentale efectuate în condiții deliberat-modificate de loc și timp, de intensitate și dinamism, de împrejurări acustice și de vizibilitate.

În partea finală a procesului-verbal se consemnează:
a) observațiile persoanelor participante și ale specialiștilor cu privire la modul de desfășurare a experimentului și exactitatea cu care au fost fixate rezultatele;
b) faptul că persoanele participante au fost prevenite asupra necesității păstrării în taină a rezultatelor experimentului, în situația în care divulgarea acestora ar putea complica cercetarea cauzei;
c) ora începerii și ora terminării experimentului. Dacă, dintr-un motiv sau altul, în cadrul experimentului s-au făcut întreruperi, în procesul-verbal se va arăta durata în timp a acestora;
d) mențiuni cu privire la mijloacele tehnice criminalistice utilizate la fixarea unor secvențe și a rezultatelor experimentului.

Procesul-verbal se semnează pe fiecare pagină de către organul de urmărire penală și de persoanele ale căror declarații s-au verificat, iar la sfârșit – de toate persoanele care, într-o calitate sau alta, au participat la efectuarea experimentului.

Dacă experimentul se desfășoară pe un teren deschis de anumite dimensiuni sau într-un imobil cu mai multe încăperi, este indicat ca locul experimentului, obiectele care au fost încadrate în activitatea experimentală, zonele în care au fost amplasate persoanele participante, să fie reprezentate grafic într-un planșchiță, acesta având menirea să ilustreze constatările din procesul-verbal și, în consecință, să ajute la o înțelegere exactă a rezultatelor obținute.

Un mijloc eficace de fixare a rezultatelor experimentului, ca și în cazul altor activități de procedură penală (cercetarea la fața locului, percheziția etc.), îl constituie fotografia judiciară operativă. Fotografiile executate pe parcursul experimentului sunt destinate, pe de o parte, să imagineze condițiile în care

s-a desfăşurat activitatea experimentală, iar, pe de altă parte, să demonstreze momentele principale ale acestuia şi rezultatele obţinute. După cum este cunoscut, tactica criminalistică prevede efectuarea experimentului în condiţii similare celor în care a avut loc fapta în cercetare. Această condiţie decurge în mod indirect şi din art. 123-124 Cod proc.pen., care prevede că organul de cercetare trebuie să fixeze amănunţit în procesul-verbal împrejurările în care s-a desfăşurat experimentul. Fotografia locului unde s-a efectuat experimentul demonstrează măsura în care condiţia menţionată a fost respectată. Fotografia are valoare şi pentru fixarea şi înfăţişarea celor mai importante secvenţe şi a rezultatelor experimentului.

Aşadar, putem observa că, de obicei, în legătură cu efectuarea experimentului în procedura de urmărire penală, se execută trei fotografii: 1) a împrejurărilor în care se desfăşoară acţiunile experimentale; 2) a momentelor principale; 3) a rezultatelor la care s-a ajuns. Astfel, în cazul verificării pe cale experimentală a vizibilităţii, înainte de a proceda la experimentarea propriu-zisă a posibilităţii de a observa, se va fotografia locul în care urmează să se desfăşoare experimentul, aplicându-se regulile fotografiei-schiţă a locului faptei. Ulterior, din punctul unde se află observatorul, se va executa o fotografie spaţială, care, obiectiv, confirmă sau infirmă declaraţiile martorului sau ale victimei infracţiunii. Cu aceeaşi situaţie ne confruntăm şi în cazul experimentul iniţiat în vederea verificării posibilităţii de a exercita anumite acţiuni (străbaterea unui spaţiu într-o unitate de timp, pătrunderea sau ieşirea dintr-un loc, scoaterea unor obiecte dintr-o încăpere etc.). Înainte de a proceda la efectuarea operaţiilor experimentale, încăperea sau locul deschis, determinate pentru realizarea activităţii procesuale respective, se vor fotografia în ansamblu, insistându-se, în special, asupra elementelor refăcute ale acestora. Apoi se vor fotografia momentele culminante ale acţiunilor experimentale şi rezultatul final. Organul de cercetare este obligat să aleagă acele secvenţe din activitatea experimentală, care, fixate fotografic, prezintă importanţă pentru înţelegerea procesului-verbal.

O sursă modernă de fixare, cu care actualmente sunt dotate, practic, toate organele abilitate cu cercetarea infracţiunilor, reprezintă aparatura videomagnetică. Înregistrarea videomagnetică a experimentului, în special în cazul verificării pe cale experimentală a posibilităţii efectuării anumitor acţiuni (scoaterea prin fereastra grilajată a unor obiecte, parcurgerea unui spaţiu într-o unitate de timp ş.a.), asigură redarea într-o formă accentuată a celor mai importante momente ale activităţii experimentale prin aplicarea procedeului „stop-cadru" şi fixarea concomitentă a acţiunilor fizice şi a fenomenelor sonore ce le însoţesc. Firește, utilizarea acestor mijloace de fixare impune anumite cunoştinţe tehnice, din care cauză este indicată încadrarea în această activitate a unui specialist în materie sau a unui tehnician.

În fine, dacă se experimentează condiţiile de audibilitate (posibilitatea de a percepe zgomotul produs printr-o împuşcătură, dialogul persoanelor implicate într-o activitate de corupere etc.), se pot efectua înregistrări fonice. În acest scop, este indicat să se folosească un dictofon, care să funcţioneze pe întregul parcurs al activităţii respective într-un singur regim tehnic de înregistrare.

Rezultatele experimentului, la fel ca şi rezultatele altor activităţi de urmărire penală, se vor verifica şi aprecia în asociere cu alte probe administrate în cauză pentru a se stabili valoarea lor probantă. Or, pot fi folosite ca probe doar faptele şi împrejurările stabilite în mod categoric şi apreciate ca fiind veridice. Din această perspectivă, considerăm ca inoperante discuţiile privind utilizarea datelor stabilite pe cale experimentală la nivelul unor probabilităţi. Dacă în urma activităţii experimentale se constată că fapta sau împrejurarea de fapt, pentru a cărei verificare s-a procedat la activităţi experimentale (ca în cazul verificării posibilităţii de a percepe vizual), în unele încercări se confirmă, iar în altele se infirmă, aceasta înseamnă că rezultatele experimentului sunt nule. În condiţiile determinate, rezultatele experimentului pot fi doar categoric pozitive, în situaţia în care adeveresc probele existente sau versiunea organului de urmărire, şi categoric negative dacă le dezminţesc.

Trebuie însă să se facă distincţie între rezultatele experimentului şi concluziile ce pot fi trase în legătură cu aprecierea lor. În urma aprecierii rezultatelor pozitive ale experimentului, organul de urmărire penală poate presupune că fapta în verificare a putut exista în realitate. Acesta însă nu poate decide în mod categoric că fapta a avut loc, deoarece posibilitatea unui fenomen nu înseamnă că acesta s-a consumat. Dacă, de exemplu, prin experimentare în vederea verificării posibilităţii percepерii vizuale se stabileşte că în condiţii determinate există această posibilitate, rezultatul experimentului nu înseamnă că martorul a şi văzut fapta ce interesază cauza. Din diferite motive s-ar putea ca acesta să nu fi văzut ceea ce a avut loc.

Rezultatele negative ale experimentului în procedura de urmărire penală, în ipoteza în care se stabileşte că sunt veridice, constituie un temei pentru elaborarea concluziilor categorice că fapta nu a avut loc în realitate. Astfel, dacă prin experiment se stabileşte că în toate situaţiile posibile zgomotul produs prin împuşcătură nu se aude în locul ce interesază cauza, se impune unica concluzie: martorul nu a auzit împuşcătura.

Rezultatele experimentului în procesul de urmărire penală au, de regulă, o dublă semnificaţie, de a servi ca temei pentru iniţierea şi efectuarea altor activităţi de procedură şi administrare pe această cale a probelor necesare pentru soluţionarea cauzei şi de a concura la argumentarea deciziei privind infracţiunea şi autorul ei, exprimată de către organul de urmărire în actul de învinuire sau în alt act procesual încheiat la sfârşitul cercetării.

CAPITOLUL 8

TACTICA DISPUNERII ŞI EFECTUĂRII EXPERTIZEI JUDICIARE

SECŢIUNEA I: ASPECTE CONCEPTUALE PRIVIND EXPERTIZA JUDICIARĂ

§ 1. Noţiunea şi clasificarea expertizelor judiciare

Principiul legalităţii, definitoriu pentru justiţia penală a unui stat de drept, presupune, înainte de toate, constatarea la timp şi completă a faptelor ce constituie infracţiuni, asigurarea soluţionării echitabile a cauzelor penale, astfel încât cei care încalcă interesele generale ale societăţii să fie adecvat sancţionaţi şi nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală.

Clarificarea obiectivă şi deplină a împrejurărilor specifice şi complexe ale cauzelor penale cere de la cei angajaţi în activitatea de urmărire penală, în afară de alte calităţi, cunoştinţe profunde de specialitate. Practica demonstrează că de nivelul de pregătire profesională a acestora depinde, în mare măsură, calitatea cercetărilor penale şi, în consecinţă, eficacitatea luptei împotriva criminalităţii.

Cu descoperirea şi cercetarea infracţiunilor se ocupă persoanele autorizate în drept. Cercul larg de cunoştinţe de care acestea dispun, de obicei, asigură desfăşurarea cu succes a activităţilor indispensabile identificării faptelor şi a împrejurărilor de fapt, interpretării şi folosirii lor în procesul de probaţiune. În practică însă s-a dovedit că cunoştinţele de care dispun organele de urmărire penală nu întotdeauna sunt suficiente pentru descoperirea şi valorificarea anumitor probe, semnalarea şi interpretarea unor fapte importante pentru cauză. Sunt frecvente situaţiile în care punerea în evidenţă a acestora presupune participarea în activitatea de urmărire penală a persoanelor competente din diferite domenii de activitate umană (ştiinţă, tehnică, artă ş.a.).

Antrenarea specialiştilor din alte domenii la înfăptuirea justiţiei se practica încă în vremurile străvechi. Este cunoscut faptul că în Imperiul Roman cadavrul lui Iulius Caesar, la cerinţa justiţiei, a fost supus unei minuţioase examinări medicale în vederea stabilirii cauzei şi împrejurărilor în care a survenit moartea. În China medicii participau la examinarea judiciară a cauzelor penale deja la începutul mileniului trecut. Odată cu dezvoltarea ştiinţelor naturale, a artei şi tehnicii, a crescut şi numărul infracţiunilor calificate săvârşite prin metode şi

mijloace sofisticate. De aceea la soluționarea cauzelor penale, în toate situațiile în care stabilirea împrejurărilor faptei impune cercetări științifice din alte domenii de activitate, decât cel juridic, au început să fie antrenate permanent, nu ocazional, persoane competente. La mijlocul secolului XVI, participarea acestora în proces a fost legiferată. Codul Carolin al Imperiului German prevedea obligatoriu participarea în proces a specialistului în medicină în cazurile de atentare la viața și sănătatea persoanei. Ulterior, asemenea norme au apărut în legislația multor țări europene și nu numai.

Legislația procesual-penală în vigoare a Republicii Moldova prevede două forme de activitate a persoanelor competente în procesul penal: consultativă, care se realizează prin participarea acestora la efectuarea activităților de procedură cu titlu procesual de specialist, și de examinare științifică a unor fapte sau împrejurări de fapt, efectuată la cerința organelor de urmărire penală sau a instanței de judecată, de către persoanele competente încadrate în proces prin ordonanța de dispunere a expertizei judiciare.

În ceea ce privește specialistul, legea prevede participarea obligatorie a persoanei autorizate în medicină la cercetarea cadavrului (art. 120). Participarea specialistului din alte domenii (criminalistică, tehnică, construcție, fizică, chimie etc.) la efectuarea cercetării la fața locului, a experimentului și a reconstituirii, percheziției, audierii ș.a. poate fi dispusă de către organul de cercetare penală sau de instanța de judecată dacă, pornind de la situația concretă a cauzei penale, se consideră oportună.

Specialistul este persoana neinteresată în cauză, care este chemată să participe la efectuarea unor acțiuni procesuale pentru acordarea ajutorului necesar organului de urmărire penală sau instanței de judecată. Potrivit art.87 Cod.proc. pen., în calitate procesuală de specialiști pot participa persoane ce funcționează în organul de urmărire penală, precum și alte persoane competente. Acestora le revin următoarele atribuții principale:

– să contribuie la descoperirea, fixarea și ridicarea urmelor infracțiunii, a altor mijloace materiale de probă;

– să întreprindă măsurile necesare pentru a proteja, a retrage și a conserva probele, dacă există pericolul de alterare sau de dispariție a lor;

– să ofere organului de urmărire penală sau instanței de judecată (oral sau în formă scrisă) explicații cu privire la faptele și împrejurările stabilite la cercetarea cauzei.

Așadar, activitatea specialistului consultant în procesul penal, chiar dacă el efectuează de sine stătător anumite operații, de exemplu, tratarea cu prafuri a unor obiecte pentru a descoperi urme de mâini, cercetarea cadavrului la fața locului cu scopul de a stabili și a fixa leziuni corporale ș.a., sub aspect procesual, este totalmente subordonată activității organului de urmărire penală. Legea nu prevede nicio formă de reprezentare a acestei activități, decât consemnarea

în procesul-verbal a faptului participării specialistului la efectuarea activităţii respective de procedură. Cu toate acestea, utilitatea participării lui la proces, în special la înfăptuirea cercetării la faţa locului, reconstituirii, percheziţiei ş.a., este indiscutabilă, ea manifestându-se pe două planuri. În primul rând, prin participarea la efectuarea unui sau altui act de procedură, specialistul poate contribui în mod direct la evidenţierea unor mijloace de probă, fapte şi împrejurări, care nu pot fi stabilite decât în baza aplicării unor metode speciale. În al doilea rând, oferind explicaţii cu privire la mijloacele de probă stabilite în urma desfăşurării unei sau altei activităţi de procedură, specialistul acordă organului de urmărire penală posibilitatea de a cunoaşte împrejurările legate de comiterea infracţiunii.

Legislaţia în vigoare (art. 139 Cod.proc.pen.) prevede şi a doua formă de participare a specialistului la proces, respectiv, încadrarea acestuia pentru efectuarea constatării tehnico-ştiinţifice sau medico-legale în situaţii specificate expres în lege: când există pericolul de dispariţie a unor mijloace de probă, ori de schimbare a unor situaţii de fapt, sau când este necesară explicarea imediată a unor fapte sau a unor împrejurări de fapt. Persoana antrenată în această formă de participare în proces examinează materialele puse la dispoziţia sa şi, într-un raport de constatare tehnico-ştiinţifică sau medico-legală, prezintă organului, care a dispus efectuarea constatării, concluzii sub formă de răspunsuri la întrebările solicitate.

Dacă evidenţierea unor fapte, situaţii şi stări de fapt ce constituie obiectul probaţiunii reclamă examinări ştiinţifice de laborator, se procedează la efectuarea în cauză a expertizei judiciare. Ca orice altă formă de constatare a datelor cu semnificaţie probantă, expertiza judiciară este reglementată în mod special în legislaţia în vigoare. Astfel, în lege sunt specificate condiţiile şi ordinea antrenării persoanelor competente în calitate de expert (art.142-143), forma şi conţinutul activităţii acestora (art.149-151), garanţiile procesuale, drepturile şi obligaţiunile celor implicaţi în proces în legătură cu dispunerea şi efectuarea expertizei (art. 142, 144-145).

Legiuitorul nu a determinat noţiunea de expertiză judiciară, specificând doar elementele, caracteristicile de bază ale acesteia. Potrivit prevederilor art.142 al Cod proc.pen., expertiza se dispune în situaţia în care determinarea împrejurărilor relevante pentru cauză presupune cunoştinţe profesionale în domeniile ştiinţei, tehnicii, artei etc. Prin urmare, necesitatea aplicării anumitor cunoştinţe speciale la determinarea împrejurărilor cauzei reprezintă o primă caracteristică a expertizei şi, în acelaşi timp, motivaţia dispunerii acesteia.

După cum este deja cunoscut, în lege (art.143 Cod proc.pen.) sunt prevăzute circumstanţele cauzelor penale, pentru a căror clarificare se impune efectuarea expertizei în mod obligatoriu: cauza decedării, natura şi gravitatea leziunilor corporale, starea psihică a bănuitului, învinuitului, dacă există suspiciuni referitoare la responsabilitatea acestora, vârsta făptuitorului şi a victimei, când

circumstanţa dată are importanţă pentru soluţionarea cauzei, dar stabilirea ei pe cale documentară s-a dovedit a fi imposibilă, stării psihice şi fizice a părţii vătămate şi a martorului, dacă apar îndoieli în privinţa capacităţii lor de a percepe just împrejurările ce au importanţă pentru cauza penală şi de a face declaraţii despre ele, dacă aceste declaraţii ulterior vor fi puse, în mod exclusiv sau în principal, la baza hotărârii în cauza dată şi, în alte cazuri, când prin alte probe nu poate fi stabilit adevărul în cauză.

În afara cazurilor menţionate, organul de cercetare, din oficiu sau la cerere, dispune efectuarea expertizei ori de câte ori constată existenţa unor împrejurări ori situaţii de fapt, a căror clarificare cere cunoştinţe profesionale, altele decât cele juridice. Ţinem să subliniem această cerinţă a legii (art.142 Cod proc. pen.), deoarece în literatura de specialitate se înaintează ideea, potrivit căreia expertiza poate fi ignorată, dacă împrejurările cauzei pot fi explicate prin administrarea altor probe (declaraţii ale persoanelor, mijloace materiale de probă ş.a.). A proceda astfel, înseamnă a neglija principiul, conform căruia organul de cercetare este obligat să folosească toate mijloacele de probaţiune prevăzute de lege. Cu atât mai mult că sunt multe situaţii şi împrejurări de fapt în clarificarea cărora expertizei îi aparţine un rol prioritar. Este de neconceput, de exemplu, stabilirea prin alte mijloace de probă decât cel al expertizei, a autenticităţii unui manuscris, a falsului într-un act oficial sau document de identitate, a mărfurilor nestandard şi necomplete, a posibilităţii conducătorului mijlocului de transport auto de a evita accidentul ş.a.

O altă trăsătură caracteristică distinctivă a expertizei, ca formă de utilizare a cunoştinţelor speciale în proces, constă în necesitatea *unor examinări speciale de laborator* în baza realizărilor altor domenii, decât cel juridic, pentru determinarea împrejurărilor faptei. Sunt inadmisibile încercările unor practicieni de a apela la expertiză pentru stabilirea aspectelor cauzei ce pot fi constatate printr-o analiză directă a mijloacelor de probă în baza cunoştinţelor profesionale ale organului de urmărire penală sau magistratului. Este regretabil, dar sunt frecvente încă cazurile când se dispune efectuarea expertizei în vederea stabilirii unor împrejurări, a căror determinare nu necesită examinări speciale de laborator. Din aceste motive, solicitările unor expertize autorutiere, contabile, chiar şi criminalistice, finisează adesea cu aşa-numitul „certificat de expertiză". Nu se poate cere expertului criminalist să determine dacă baioneta ridicată prin percheziţie constituie armă albă. De asemenea, nu este indicat a dispune efectuarea expertizei pentru a stabili vinovăţia sau nevinovăţia făptuitorului, alte fapte cu caracter juridic, asupra cărora trebuie să se pronunţe organul de cercetare în baza cunoştinţelor sale profesionale.

Autonomia procesuală a persoanei competente, încadrate în proces în calitate de expert, constituie a treia trăsătură caracteristică distinctivă a expertizei. Independenţa expertului, după cum se susţine, în literatura de specialitate, reprezintă o condiţie indispensabilă aflării adevărului într-o cauză penală.

Legislaţia în vigoare legiferează autonomia expertului. Sub acest aspect, se disting normele din Codul de procedură penală (art.88, 142, 145, 149), care specifică persoanele ce pot executa funcţia de expert judiciar, drepturile de care acestea dispun pe parcursul efectuării expertizei, modul şi forma în care se pun în evidenţă rezultatele acestei activităţi. Expertiza, conform prevederilor legii, poate fi efectuată de către colaboratorii unităţilor de expertiză sau de alte persoane competente, care au dreptul să ia cunoştinţă de materialul dosarului, să ceară organului de cercetare lămuriri cu privire la împrejurările cauzei, să manifeste iniţiativă la determinarea obiectului expertizei ş.a. În urma cercetărilor efectuate, expertul elaborează un raport de expertiză care constituie mijloc de probă.

În baza celor expuse, *expertiza judiciară trebuie percepută ca o activitate procesuală originală, care constă în examinarea materialelor cauzei efectuate, în ordinea prevăzută de legislaţia în vigoare, de către persoane competente în ştiinţă, tehnică, artă sau meşteşugărie, la solicitarea organului de urmărire penală sau instanţei de judecată în vederea stabilirii circumstanţelor cu semnificaţie probatorie indispensabile soluţionării echitabile a cauzelor penale sau civile.*

Expertizele, care se aplică în practica de urmărire penală, au fost repartizate în categorii aparte, după domeniile ştiinţifice de care ţin ele şi după modul lor de organizare şi realizare. În funcţie de domeniul ştiinţific, în cadrul căruia se efectuează expertiza, adică de cunoştinţele necesare pentru a soluţiona problemele ce interesează cauza, deosebim expertize medicale, criminalistice, psihologice, financiar-economice, de transport, tehnice, tehnologice, agrotehnice, zootehnice, ecologice, fizice şi chimice sau fizico-chimice etc. (schema 5). Aceste categorii de expertize întrunesc diferite varietăţi şi genuri de expertiză, care se disting după natura obiectelor de studiu, scopul urmărit, metodele şi procedeele aplicate la efectuarea lor. De exemplu, din categoria expertizei medicale fac parte: expertiza medico-legală a persoanelor în viaţă şi a cadavrelor, expertiza medicală a obiectelor-probe materiale şi expertiza psihiatrică; din cea criminalistică – expertiza scrisului, tehnică a documentelor, dactiloscopică, traseologică, balistică şi fotoportretică; din componenţa expertizei economice fac parte expertiza contabilă şi cea financiar-bancară. Tehnica şi tehnologia modernă permit a efectua diferite expertize: autorutieră, aeronautică, feroviară, de construcţie, de protecţie şi securitate a muncii, incendiară, tehnologică, merceologică etc.

În practica judiciară sunt, de asemenea, frecvente expertizele agrare, respectiv agrotehnică, veterinară şi zootehnică. În cadrul acestei categorii se înscrie şi expertiza pedologică care, în majoritatea cazurilor, are ca obiect de studiu urmele sub formă de resturi de sol, din care cauză unii autori au inclus-o nejustificat, în opinia noastră, în categoria expertizei criminalistice[1].

[1] А. Шляхов, *Классификация судебных экспертиз и типизации их задач,* Moscova, 1977, p. 58.

După modul de organizare şi efectuare, expertizele judiciare se subdivid în:

– simple, efectuate de către un specialist dintr-un anumit domeniu de activitate ori de câte ori organul de cercetare penală constată că pentru stabilirea unor fapte sau împrejurări de fapt sunt necesare cunoştinţe speciale. În acest caz, specialistul examinează de sine stătător materialele puse la dispoziţia sa, prezentând un raport de expertiză cu concluzii asupra problemelor înaintate de către organul de urmărire penală;

– efectuate de o comisie – un colegiu de specialişti dintr-un anumit domeniu[1]. Astfel, se înfăptuiesc expertizele repetate, dar şi unele expertize primare, dacă problemele ce urmează a fi clarificate pot influenţa în mod direct soluţionarea cauzei, de exemplu, expertiza psihiatrică – pentru a determina responsabilitatea autorului faptei penale, medico-legală – pentru a stabili cauza aşa-numitor erori medicale cu consecinţe grave ş.a.;

– complexă, la care participă specialişti din domenii diferite. La această expertiză, împrejurările cauzei sau mijloacele materiale de probă se supun unei examinări multidisciplinare, în baza rezultatelor obţinute trasându-se o concluzie unică[2].

Pornind de la problemele procesual-organizatorice, pe care, de obicei, le ridică efectuarea expertizei complexe, în literatura şi practica de specialitate, s-au delimitat două situaţii, care justifică dispunerea acestui gen de expertiză: a) în cazul în care faptele şi împrejurările de fapt, ce constituie obiectul expertizei, nu pot fi constatate decât în baza examinării datelor ce ţin de diferite domenii de activitate (este contraindicată dispunerea unei expertize complexe, în situaţia în care împrejurările cauzei pot fi lesne stabilite prin efectuarea unui complex de expertize simple); b) dacă efectuarea expertizei simple poate duce la modificarea obiectelor de studiu în măsură să facă imposibilă examinarea lor de către specialişti din alte domenii.

Practica unităţilor de expertiză demonstrează că organele de urmărire penală, de cele mai multe ori, apelează la următoarele genuri de expertiză complexă:

– medico-legală şi criminalistică în vederea stabilirii naturii urmelor, direcţiei şi succesiunii împuşcăturilor, modului în care au fost aplicate obiectele cu care a activat agresorul;

– medico-legală şi autorutieră, pentru a determina mijlocul de transport care a lovit sau a călcat victima, poziţia acesteia în momentul accidentului, natura urmelor şi a leziunilor corporale;

– medico-legală şi chimică sau biochimică, care asigură stabilirea împrejurărilor şi substanţelor care au provocat intoxicaţii în masă;

---

[1] Ig. Dolea, *Aspecte procesual-penale privind expertiza judiciară în cauzele privind minorii,* Chişinău, 2005, p. 15.

[2] Л. Ароцкер, *О синтетической форме производства судебных экспертиз, // Криминалистика и судебная экспертиза,* Kiev, 1980, p. 33.

– balistică şi chimică sau balistică şi fizico-chimică, la cercetarea muniţiilor, materialelor explozive şi a armelor de foc aplicate la comiterea unor infracţiuni;

– tehnică a documentelor şi chimică pentru stabilirea modului şi a materialelor folosite la corodarea textului documentului, la determinarea falsului prin adăugire şi refacere de text etc.

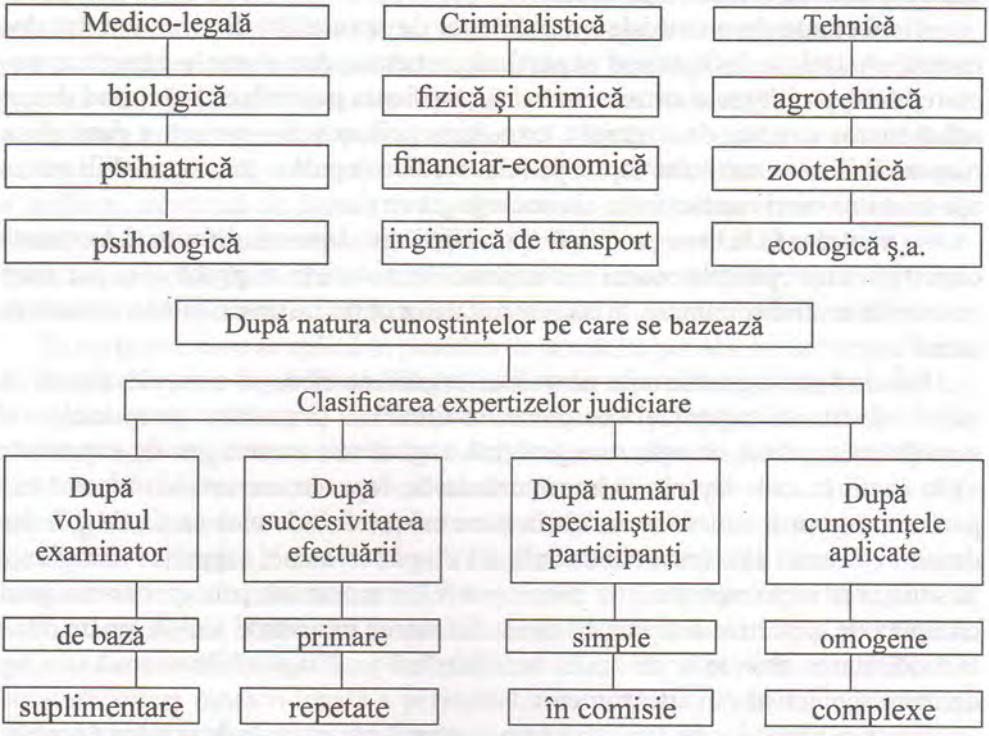

Schema 5. Clasificarea expertizelor judiciare

§ 2. Dispunerea efectuării expertizei judiciare în procedura de urmărire penală

Dacă în cursul cercetării unei fapte penale se constată existenţa unor fapte sau împrejurări, a căror elucidare reclamă aplicarea cunoştinţelor unui specialist, ofiţerul de urmărire penală va dispune efectuarea expertizei judiciare. Forma procesuală de dispunere este ordonanţa, care, potrivit art. 144 Cod proc.pen., cuprinde:

– împrejurările cauzei şi argumentarea în baza lor a necesităţii unor examinări de specialitate;

– instituţia de expertiză sau expertul desemnat să efectueze lucrarea;

– întrebările la care trebuie să răspundă expertul în baza cunoştinţelor sale speciale;

– materialele şi documentele care urmează a fi expuse expertizării, inclusiv piesele de comparaţie în situaţia expertizelor de identificare.

Ca oricare altă activitate desfăşurată în cadrul cercetării unei fapte penale, dispunerea efectuării expertizei judiciare presupune realizarea, de către organul de urmărire, a anumitor operaţii de pregătire, după cum urmează:

1. Determinarea obiectului expertizei, a problemelor, soluţionarea cărora necesită cunoştinţe speciale[1].

• Obiectul expertizei se delimitează prin formularea, în ordonanţa de dispunere a expertizei, a întrebărilor la care urmează să răspundă expertul. Ea reclamă organului de urmărire, pe de o parte, precizarea împrejurărilor cauzei ce trebuie stabilite prin expertiză, iar, pe de altă parte, un anumit nivel de cunoştinţe care să permită dispunerea şi aprecierea calitativă a rezultatelor expertizei. În acest scop, se va proceda la o analiză a materialului existent în dosarul cauzei, a obiectelor descoperite la locul faptei, ridicate prin percheziţie, la consultarea literaturii şi a specialiştilor din domeniul respectiv şi la alte activităţi de urmărire penală.

• Întrebările ce urmează a fi adresate expertului trebuie să fie clare şi precise, ca el să se pătrundă de sarcinile ce-i revin, să vizeze nemijlocit obiectul expertizei, să nu solicite expertului examinări ce nu ţin de competenţa lui.

2. Pregătirea materialelor necesare efectuării expertizei. Organul care dispune efectuarea expertizei are obligaţia să pună la îndemâna expertului materialele ce constituie obiectul expertizei, modele de comparaţie şi alte obiecte prin a căror examinare să se poată trasa concluzii temeinice şi convingătoare. Materialele ce urmează a fi expediate expertului trebuie să fie verificate, pentru a determina autenticitatea şi modul în care au fost descoperite şi fixate. Materialele, care nu au fost fixate în ordinea prevăzută de lege, nu pot constitui obiectul expertizei. Organul ce dispune efectuarea expertizei trebuie să se convingă că materialele destinate expertizei au fost ambalate corect şi nu se vor altera sau deteriora. Declaraţiile martorilor, ale victimei, bănuitului sau învinuitului, care se referă la obiectul expertizei, vor fi prezentate expertului doar după ce în prealabil vor fi apreciate şi verificate riguros. Nu se recomandă dispunerea efectuării expertizei judiciare în baza unor materiale sau date probante contradictorii.

Dacă se dispune efectuarea unei expertize identificatoare în conformitate cu legislaţia în vigoare (art. 154 Cod proc.pen.), organul de cercetare este obligat să colecteze materialele necesare pentru comparaţie. Cu excepţia cazurilor în care elaborarea modelelor de comparaţie necesită lucrări experimentale de laborator, punerea acestei îndatoriri în sarcina altor persoane, inclusiv a specialistului căruia i s-a încredinţat efectuarea expertizei, contravine legii. Participarea persoanelor

[1] А. Р. Шляхов, *Судебная экспертиза,* Moscova, 1979, p. 7.

competente la elaborarea anumitor modele de comparaţie (texte tipărite, probe de sânge, de păr ş.a.), sub aspect procesual, nu are decât semnificaţia unei consultări tehnico-ştiinţifice.

Modul în care se pot elabora modelele-tip de comparaţie este în funcţie de obiectul expertizei. Varietăţile posibile sunt prevăzute de tehnica criminalistică. Modelele de comparaţie trebuie să corespundă următoarelor condiţii:

a) să fie reprezentative, adică prin cantitatea şi calitatea lor să reflecte caracteristicile principale ale obiectelor supuse verificării;
b) să fie comparabile, după formă şi conţinut, cu obiectele identificatoare;
c) să corespundă în timp obiectelor identificatoare.

3. Alegerea instituţiei sau a expertului pentru efectuarea expertizei.

Potrivit legislaţiei în vigoare (art.149-150 Cod proc.pen.), expertiza în procesul penal poate fi înfăptuită de către specialiştii instituţiilor de profil şi de alte persoane competente (schema 6). În practică însă, majoritatea exepertizelor se efectuează de instituţiile specializate, deoarece unităţile de expertiză concentrează mijloacele tehnice şi cadrele respective, efectuează cercetări ştiinţifice în vederea desăvârşirii metodelor şi procedeelor aplicate la efectuarea diferitor categorii de expertiză, garantează independenţa expertului faţă de organele de urmărire penală.

Angajarea, în calitate de expert, a persoanelor ce nu activează în instituţiile de expertiză se consideră justificată doar în anumite cazuri, şi anume:

1) dacă instituţiile autorizate să efectueze expertize judiciare nu dispun de specialişti pentru efectuarea categoriei respective de expertiză. Instituţiile de expertiză din Republica Moldova, la etapa actuală, nu asigură efectuarea expertizei tehnice şi tehnologice, agrotehnice şi veterinare, psihologice, ecologice ş.a.[1];

2) în cazul în care învinuitul (bănuitul) cere în mod argumentat numirea în calitate de expert a unei persoane concrete. Legea (art. 142 CCP) prevede dreptul învinuitului de a cere efectuarea expertizei de către o persoană recomandată de el;

3) dacă stabilirea faptelor, ce interesează cauza, cere participarea la efectuarea expertizei a unui specialist de înaltă categorie dintr-un anumit domeniu. Sunt frecvente cazuri de participare la proces a specialiştilor din instituţiile de învăţământ, de la Academia de Ştiinţe ş.a.

La numirea expertului se vor respecta două condiţii de bază, pe care acesta trebuie să le îndeplinească: să fie competent în problemele ce vizează obiectul expertizei şi să nu fie interesat în cauză.

Expertul trebuie să aibă studii profesionale, o pregătire specială în domeniul expertizei respective şi experienţă de muncă. De studiile expertului depinde

[1] C. Aioniţoae, C. Pletea, *Constatarea tehnico-ştiinţifică şi expertiza // Tratat de tactică criminalistică,* Craiova, 1992, p. 245.

capacitatea lui de a soluţiona problemele ce interesează cauza. Prin urmare, expert judiciar poate fi doar persoana cu studii superioare.

Obiectivele şi sfera specifică în care se desfăşoară activitatea expertului judiciar presupune completarea cunoştinţelor obţinute în timpul studiilor universitare cu anumite date metodologice şi prescripţii procedurale privind desfăşurarea activităţilor de expertiză, fixarea şi prezentarea rezultatelor obţinute. Specializarea, aşadar, reprezintă un indice important, de care se va ţine cont la aprecierea competenţei expertului.

În fine, competenţa unui specialist este în funcţie de experienţa pe care el o are în domeniul respectiv. Experienţa expertului judiciar se consolidează cu timpul, ca urmare a exercitării, în repetate rânduri, a atribuţiilor de expert. Prin urmare, la aprecierea gradului de competenţă a expertului, organul ce dispune efectuarea expertizei va lua în considerare experienţa acestuia şi stagiul de activitate în domeniul respectiv.

În ceea ce priveşte necointeresarea expertului, această condiţie, prevăzută în lege (art. 88 Cod proc.pen.), impune organului judiciar precizări asupra relaţiilor expertului cu alte persoane implicate în proces, legăturii lui cu fapta şi autorul ei. Pot influenţa rezultatele cercetării cauzei atât relaţiile personale (de rudenie, amicale, intime) ale expertului cu învinuitul sau victima infracţiunii, cât şi raportul de legătură pe linie de serviciu al acestuia cu unitatea în care s-a săvârşit infracţiunea. Se interzice categoric antrenarea în calitate de expert a specialiştilor din cadrul personalului unităţii din care face parte învinuitul sau victima.

Dacă se preconizează efectuarea expertizei într-o instituţie de specialitate, organul de cercetare nominalizează doar instituţia, expertul urmând a fi desemnat de conducătorul unităţii de expertiză. Aceasta nu înseamnă că organul de urmărire nu poate numi, în calitate de expert, un specialist din instituţia specializată. În anumite situaţii, pornind de la condiţiile concrete ale cauzei, aceştia pot desemna în ordonanţă expertul căruia i se încredinţează efectuarea expertizei. În atare situaţii, conducătorii instituţiei de expertiză sunt obligaţi să respecte decizia organului în competenţa căruia se află cercetarea cauzei[1].

Aşa cum s-a menţionat, organul de cercetare poate să aleagă expertul, de asemenea, şi instituţia de expertiză. Principiile departamental şi teritorial, conform cărora funcţionează instituţiile de expertiză, creează dificultăţi în alegerea de către organul de urmărire a expertului şi a instituţiei de expertiză, nu contribuie la cercetarea completă, obiectivă şi multilaterală a faptelor penale.

Din oficiu sau la cererea părţilor altor persoane cointeresate, expertiza poate fi încredinţată unui grup de specialişti din diferite instituţii de expertiză.

---

[1] А. Шляхов, *Назначение экспертизы следователем (судом) и процессуальный регламент ее проведения, // Назначение и производство судебных экспертиз,* Moscova, 1988, p. 26.

În comisie pot fi incluşi, de asemenea, specialişti din unităţile de cercetări ştiinţifice academice sau de ramură, reprezentanţi ai catedrelor din instituţiile de învăţământ superior, ai Băncii de stat, Ministerului de Finanţe etc.

Actualmente, în Republica Moldova, în subordonarea Ministerului Sănătăţii, Ministerului Justiţiei şi Ministerului de Interne, se află instituţii abilitate să efectueze cele mai diverse expertize judiciare. Asfel, în sistemul Ministerului Sănătăţii funcţionează Centrul de expertiză medico-legală, care dispune de un număr considerabil de medici-legişti, de datoria cărora este:

– examinarea medico-legală a cadavrelor în vederea stabilirii naturii şi cauzei morţii, timpului când a survenut decesul, iar în caz de moarte violentă – a modului şi mijloacelor folosite la producerea ei;

– examinarea medico-legală a persoanei vătămate, a învinuitului sau bănuitului, pentru a se constata pe corpul lor existenţa, natura şi gravitatea leziunilor corporale, a fi stabilite alte fapte şi împrejurări de natură să contribuie la soluţionarea cauzei;

– examinarea medico-legală a obiectelor purtătoare de urme ale infracţiunii (de sânge, salivă, ţesuturi, păr etc.), în scopul determinării provenienţei şi raportului de legătură a acestora cu fapta cercetată.

O altă instituţie ce aparţine Ministerului Sănătăţii este Secţia de expertiză psihiatrică din cadrul Spitalului Clinic Republican de Psihiatrie. La cererea organelor de urmărire, ea efectuează cercetări ştiinţifice în vederea stabilirii stării psihice şi responsabilităţii persoanelor care au comis fapte antisociale, determinării capacităţii de exerciţiu a persoanelor cu retard în dezvoltare sau a celor cu handicap mintal, a victimelor minore etc.

În subordonarea Ministerului Justiţiei se află Centrul de expertize judiciare şi criminalistică, din componenţa căruia fac parte laboratoarele de criminalistică, de expertiză economică, tehnică auto, tehnico-incendiară şi de examinare a urmelor-materie.

Asfel, în Laboratorul de criminalistică se efectuează expertizele scrisului, tehnică a documentelor, dactiloscopică, traseologică, balistică şi a armelor albe, a obiectelor dezmembrate, a altor urme ale infracţiunii a căror cercetare reclamă cunoştinţe speciale criminalistice; în laboratorul de expertiză economică se pot dispune trei genuri de expertize: contabilă, financiară, inclusiv financiar-bancară şi merceologică. Laboratorul de cercetare a urmelor-materie (obiecte şi fragmente de obiecte din metal, sticlă, masă plastică, polimere, resturi de produse petroliere, de vopsea, stupefiante, microurme de îmbrăcăminte ş.a.) poate efectua expertize fizice, chimice şi biologice.

Centrul de expertize judiciare şi criminalistică are două filiale în oraşele Bălţi şi Cahul, care deservesc organele de urmărire penală, acestea efectuează expertizele contabilă şi tehnică auto.

În componenţa Ministerului de Interne funcţionează Direcţia de tehnică criminalistică care, în afară de îndatoririle sale de bază – implementarea meto-

delor şi mijloacelor tehnico-ştiinţifice de combatere şi prevenire a infracţiunilor în practica organelor de urmărire penală ale acestui minister, dotarea tehnică şi coordonarea activităţii specialiştilor sau grupelor de specialişti-criminalişti din cadrul comisariatelor de poliţie municipale, orăşeneşti şi raionale ş.a. – desfăşoară şi o amplă activitate de expertiză.

Secţiunile criminalistică şi tehnico-explozivă ale Direcţiei efectuează expertiza urmelor ce reclamă examinarea neîntârziată (de mâini, picioare şi de alte părţi corporale umane, de instrumente de spargere, transport şi mecanisme, de explozii, incendii) a înscrisurilor şi actelor suspecte de fals, a armelor albe, a bancnotelor valutare, a hârtiilor de valoare etc.

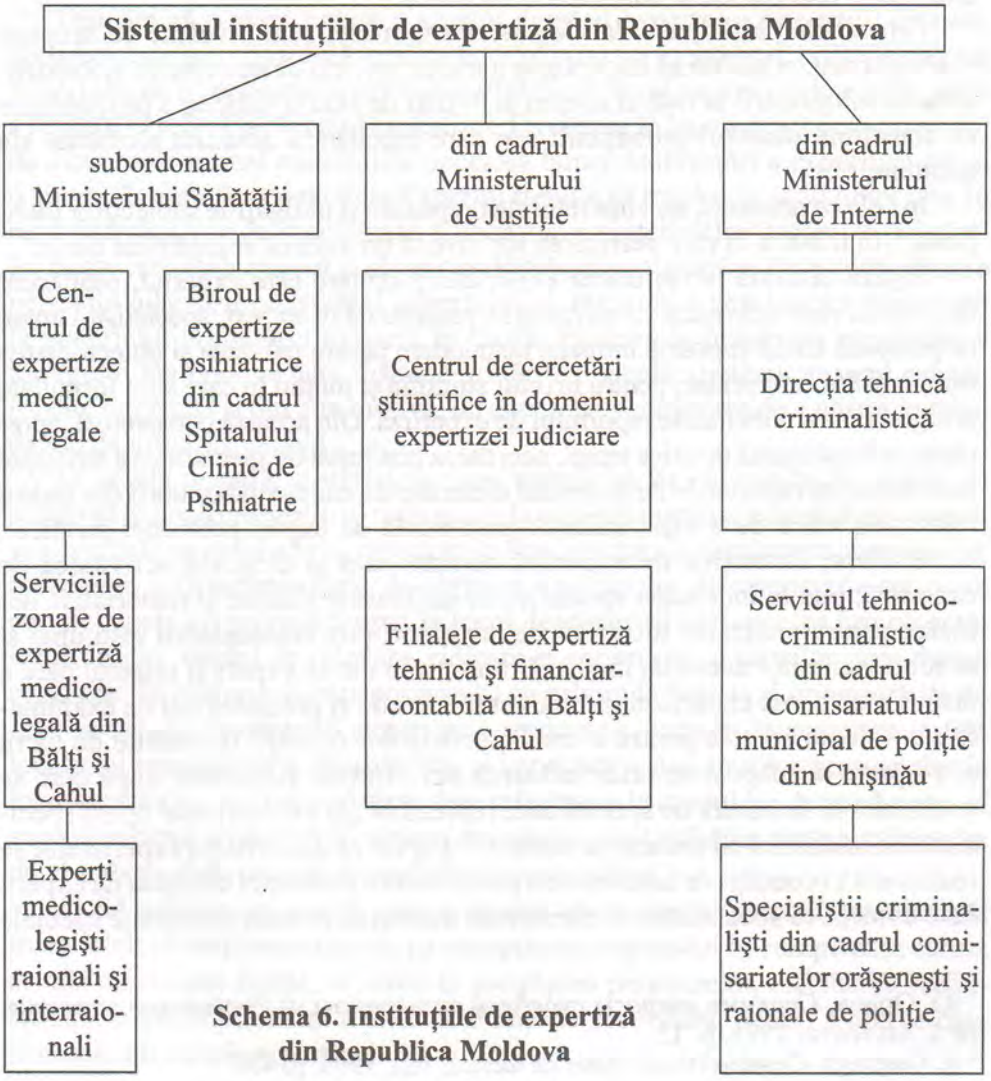

Schema 6. Instituţiile de expertiză din Republica Moldova

§ 3. Subiecţii oficiali ai expertizei judiciare, împuternicirile şi obligaţiile ce le revin în legătură cu dispunerea şi efectuarea expertizei judiciare

Din momentul dispunerii efectuării unei expertize, în procesul judiciar vor fi implicate noi persoane, care vor intra în contact între ele, dar şi cu alte persoane participante la proces. În funcţie de atribuţiile ce le revin în legătură cu dispunerea şi efectuarea expertizei, subiecţii acesteia se subdivid în patru categorii: experţii, organul care dispune efectuarea expertizei, conducătorul instituţiei specializate, căreia îi este încredinţată exercitarea lucrării, învinuitul, bănuitul şi alte persoane cointeresate în cauză.

Persoanele participante la efectuarea expertizei sunt învestite cu drepturi şi obligaţiuni, constituind importante garanţii privind obiectivitatea şi imparţialitatea soluţionării în cadrul acestei activităţi de studiu judiciar a problemelor ce constituie obiectul probaţiunii sau care elucidează anumite elemente ale acestuia.

În cele ce urmează, ne vom referi la drepturile şi obligaţiile subiecţilor menţionaţi, în măsura în care realizarea lor invocă un anumit angajament tactic.

Figura centrală la realizarea expertizei judiciare este expertul, indiferent de sfera în care activează. În calitatea sa procesuală de expert, specialistul apare ca persoană fizică şi poartă întreaga răspundere pentru calitatea şi obiectivitatea examinărilor întreprinse, pentru nivelul ştiinţific şi modul în care sunt formulate şi argumentate concluziile raportului de expertiză. Din această perspectivă, apreciem, ca fiind lipsită de orice temei, acordarea instituţiei de specialitate a atribuţiei de a titulariza raporturile de expertiză efectuate de către colaboratorii din cadrul instituţiei, adică de a oferi calitatea procesuală de expert persoanei juridice[1].

Evident, instituţiile de expertiză coordonează şi dirijează activitatea de expertiză; pun la îndemâna specialiştilor mijloacele tehnice şi materialele necesare pentru realizarea lucrărilor de laborator; prin conducătorii instituţiei şi ai subdiviziunilor acesteia, mediază raporturile dintre expert şi organul care a dispus efectuarea expertizei; promovează metode şi procedee noi de examinare ş.a. – toate acestea pentru a crea specialiştilor condiţii favorabile de lucru şi a-i pune la adăpost de orice influenţă din exterior. Expertiza, după cum se subliniază în literatura de specialitate, reprezintă „în exclusivitate opera specialistului însărcinat cu realizarea lucrării”[2]. Faptul că majoritatea expertizelor se realizează în condiţii de laborator nu poate atribui instituţiei calitatea de expert. Este evident că specialistul, şi nicidecum instituţia, posedă cunoştinţe speciale

[1] Ю. Орлов, *Спорные вопросы судебной экспертизы, // Российская юстиция,* № 1, Moscova, 1995, p. 13.

[2] A. Ciopraga, *Criminalistica: tratat de tactică,* Iaşi, 1996, p. 408.

într-un anumit domeniu. Expertul, şi nu instituţia de expertiză, poate formula concluzii, acestea reprezentând convingerea rezultată dintr-un proces complex de examinare şi de apreciere a rezultatelor obţinute.

Persoana validată în calitatea procesuală de expert dispune de următoarele drepturi:

1) Să cunoască materialele cauzei ce ţin de obiectul expertizei; Deşi în lege (art. 88 Cod proc.pen.) acest drept al expertului este formulat explicit, în literatura de specialitate nu există o unanimitate de opinii în privinţa lui. În opinia unor autori şi practicieni, expertului trebuie să i se acorde posibilitatea de a cunoaşte întregul material existent în dosar, pentru ca să poată formula concluzii adecvate împrejurărilor cauzei.

Opinăm că o atare tratare a acestui drept al expertului este vădit eronată, deoarece este incompatibilă legii care, după cum s-a menţionat, prevede dreptul expertului de a cunoaşte nu orice material din dosarul cauzei, ci doar acea parte a lui care se referă la obiectul expertizei. Limitarea în lege a dreptului expertului de a cunoaşte numai materialele necesare bunei desfăşurări a expertizei are şi o anumită semnificaţie tactică. Expertul trebuie să tragă concluzii obiective, în baza examinărilor de specialitate. Cunoaşterea materialelor dosarului şi probelor poate influenţa mersul şi chiar rezultatele investigaţiilor. Este vorba despre pericolul adaptării conştiinţei expertului şi, implicit, a rezultatelor expertizei la materialul probatoriu existent în cauză. Punerea la dispoziţia expertului a întregului material de care dispune urmărirea penală, inclusiv dosarul cauzei, nu este oportună şi din alte motive, de exemplu, necesitatea de a păstra în taină datele de urmărire penală.

În opinia noastră, materialele, care trebuie să fie cunoscute de expert, se subdivid în două categorii: a) referitoare la obiectele expuse examinării – procesele-verbale de percheziţie, cercetare la faţa locului, de ascultare a persoanelor, prezentare spre recunoaştere, de obţinere a modelelor de comparaţie etc., care conţin constatări privind timpul şi locul descoperirii persoanelor sau obiectelor în litigiu, modul de relevare, ridicare şi conservare a urmelor corp-delict, condiţiile de păstrare şi transportare; b) cu privire la faptele şi împrejurările de fapt ce constituie obiectul expertizei – procesele-verbale de cercetare la faţa locului şi reconstituire, de ascultare şi verificare a declaraţiilor persoanelor la locul faptei ş.a., în care s-au fixat date referitoare la modul lor de producere, în special în cazul infracţiunilor grave (omucidere, viol, tâlhărie, furt), accidentelor de circulaţie şi de muncă, incendiilor şi exploziilor.

2) Să solicite organului, care a dispus efectuarea expertizei, prezentarea materialelor complementare şi, cu acceptiunea organului în competenţa căruia se află cercetarea faptei, să asiste la ascultarea persoanelor, efectuarea reconstituirii şi experimentului a altor activităţi de procedură, pentru a obţine date necesare efectuării expertizei.

O sarcină primordială pe care trebuie să o rezolve expertul în etapa de examinare generală a materialelor prezentate este de a determina dacă acestea sunt suficiente pentru realizarea obiectivelor expertizei. Dacă materialele prezentate sunt considerate nesatisfacătoare, expertul va cere neîntârziat completarea lor, suspendând, totodată, efectuarea expertizei.

Categoria de „materiale" necesare realizării expertizei judiciare cuprinde atât obiectele expuse examinării (corpurile delicte şi modelele de comparaţie), cât şi mijloacele tehnice şi instrumentele indispensabile desfăşurării activităţii de expertiză[1].

Solicitarea de noi materiale se face printr-un demers în formă scrisă, în care expertul specifică natura, cantitatea şi calitatea pieselor necesare, orientează organul de urmărire penală asupra celor mai optime modalităţi de obţinere a acestora. În cazul în care colectarea anumitor obiecte, date sau informaţii de natură să contribuie la buna desfăşurare a expertizei presupune efectuarea unor activităţi de procedură, expertul poate solicita efectuarea acestora cu participarea sa.

Dacă materialul solicitat nu se prezintă cu 3 zile înainte de expirarea timpului stabilit pentru efectuarea lucrării, expertul avizează organul de urmărire despre imposibilitatea realizării expertizei, retrocedându-i materualul expus expertizei.

3) Să se refere în raportul de expertiză la împrejurările de fapt asupra cărora în ordonanţa de numire a expertizei nu au fost formulate întrebări, dar care, evident, au importanţă pentru justa soluţionare a cauzei (art. 88 Cod proc.pen.).

În procesul de examinare a obiectelor puse la dispoziţia sa, expertul poate evidenţia fapte şi împrejurări care nu puteau fi prezumate de către organul de urmărire la momentul dispunerii expertizei. Este lesne de înţeles că expertul, în baza cunoştinţelor profunde de specialitate de care dispune, dezvăluie legităţi şi raporturi de legătură inaccesibile organului de urmărire penală.

Dreptul expertului la iniţiativă asigură acestuia posibilitatea de a prezenta organului de cercetare unele date probante noi, stabilite în procesul de examinare, desfăşurat în timpul efectuării expertizei. Expertul însă nu poate revizui obiectul expertizei, preschimba sau modifica (reformula) întrebările din ordonanţă, după cum se mai susţine uneori în literatura de specialitate[2]. Acestea sunt în, exclusivitate, un drept al organului care dispune efectuarea expertizei.

Specialistul, desemnat în calitate de expert într-o cauză, are anumite obligaţiuni, dintre care merită a fi menţionate, în special, următoarele:

a) să aplice, în procesul de examinare, realizările de ultimă oră ale ştiinţei pe care o reprezintă şi să formuleze, în raportul de expertiză, concluzii care

---

[1] А. Дулов, *Права и объязанности участников судебной экспертизы*, Minsk, 1962, p. 149.

[2] А. Дулов, op. cit., p. 243.

să cuprindă răspunsuri la întrebările din actul procesual, prin care s-a dispus efectuarea expertizei;

b) să asigure integritatea obiectelor supuse expertizei pentru a face cu putinţă verificarea raportului de expertiză, corectitudinea cu care au fost stabilite faptele ce interesează cauza, inclusiv prin efectuarea unei contraexpertize. Aplicarea unor metode de natură să altereze obiectele expuse expertizei trebuie să fie sancţionată de către organul competent să cerceteze fapta penală;

c) să-şi declare autorecuzarea în cazul în care sunt prezente împrejurările expuse în lege (art. 89 şi 142 Cod proc.pen.);

d) să nu divulge datele ce ţin de materialul probatoriu existent în cauză. Expertul are obligaţiunea să ţină în taină atât informaţia probantă, de care a luat cunoştinţă în urma contactului cu materialele din dosarul cauzei sau participării la efectuarea unor activităţi de procedură, cât şi rezultatele expertizei.

În legătură cu dispunerea efectuării expertizei, organul, în cercetarea căruia se află cauza, trebuie să asigure drepturile învinuitului prevăzute în lege (art. 89, 145 Cod proc.pen.), în special: 1) a recuza specialistul desemnat în calitate de expert; 2) a solicita încadrarea în calitate de expert a anumitor persoane; 3) a participa la determinarea obiectului expertizei şi la formularea întrebărilor adresate expertului spre rezolvare; 4) a prezenta explicaţii referitor la împrejurările ce urmează a fi stabilite prin expertiză şi a completa materialele expertizei cu noi date.

Analiza literaturii şi practicii existente demonstrează că, în condiţiile reglementărilor în vigoare, organul de urmărire nu întotdeauna poate garanta în întregime drepturile învinuitului. Astfel, în cazul în care efectuarea expertizei este adresată unei instituţii specializate, dreptul acestuia la recuzare este irealizabil, deoarece la momentul când a luat cunoştinţă de ordonanţa şi materialele expertizei, adică când realizarea dreptului în discuţie este oportună, persoana expertului rămâne necunoscută, ea urmând a fi nominalizată ulterior de către conducătorul unităţii respective. Cu un anumit scepticism este privit şi dreptul învinuitului de a solicita angajarea în calitate de expert a unui specialist la recomandaţia sa. Se susţine, de exemplu, că, în cazul în care expertiza se exercită de o instituţie de specialitate, părţile nu pot desemna alte persoane în calitate de expert[1].

Fără a intra în detalii, menţionăm că această viziune este eronată, dacă pornim de la faptul că legea prevede acest drept al învinuitului, indiferent dacă expertiza se preconizează să fie efectuată sau nu în cadrul unei instituţii de expertiză judiciară. Realizarea de către învinuit a drepturilor privind participarea

[1] C. Aioniţoae, C. Pletea, *Constatarea tehnico-ştiinţifică şi expertiza // Tratat de tactică criminalistică,* Craiova, 1992, p. 245.

sa activă la pregătirea şi efectuarea expertizei, aceasta constituind un important component al dreptului la apărare, reprezintă un indice elocvent al obiectivităţii şi imparţialităţii cercetării cauzei.

Pe parcursul realizării expertizei, organul de urmărire penală, care instrumentează cauza, poate interveni cu anumite măsuri de natură să faciliteze desfăşurarea ei, a întregii activităţi de cercetare:

1. Efectuează, la cerinţa expertului, activităţi de procedură în vederea verificării materialului expus expertizei sau obţinerii de noi date necesare soluţionării problemelor ce ţin de obiectul expertizei (ascultarea unor persoane, ridicarea anumitor documente, experimentarea în condiţii impuse de problematica expertizei a unor fapte şi împrejurări de fapt etc.);

2. Coordonează activitatea experţilor care efectuează examinări în aceeaşi cauză penală, specifică modul în care acestea se pot informa reciproc asupra rezultatelor obţinute;

Constatările expertizei grafoscopice pot influenţa în mod decisiv caracterul raportului de expertiză contabilă. Un anumit raport de reciprocitate poate exista între faptele stabilite în cadrul expertizelor traseologice sau balistice şi medico-legale, tehnico-criminalistică a documentelor şi cea tehnologică sau merceologică ş.a.

3. Participă la înfăptuirea întregii expertize sau numai a unei părţi a ei; Practica judiciară a demonstrat că prezenţa organului de urmărire la efectuarea expertizei este utilă în următoarele trei situaţii:

a) dacă la efectuarea expertizei a fost admis învinuitul sau altă parte la proces, pentru a ordona şi a fixa raporturile acestora cu expertul;
b) în cazul în care în procesul de examinare au fost stabilite obiecte sau urme de natură să furnizeze noi informaţii probante. De exemplu, în cadrul examinării cadavrului, se pot descoperi şi fixa urme ale instrumentului de tăiere, care pot fi supuse unei expertize traseologice în vederea identificării instrumentului cu care au fost provocate leziunile corporale;
c) dacă împrejurările ce urmează a fi determinate în cadrul expertizei impun aplicarea de metode şi procedee de examinare de natură să deterioreze sau să distrugă materialele supuse expertizei.

4. Ia cunoştinţă de rezultatele unor examinări desfăşurate de către expert; În baza constatărilor provizorii ale expertului, organul de cercetare îşi va direcţiona în mod coerent activitatea de cercetare.

În instituţiile specializate, efectuarea expertizei judiciare este ghidată de către factorii de conducere a acestora, ei având obligaţia să garanteze calitatea şi obiectivitatea examinărilor. Potrivit reglementărilor în vigoare, conducătorul unităţii de expertiză desemnează specialistul care urmează să exercite lucrarea,

adresându-i, printr-o rezoluţie scrisă, materialele şi ordonanţa prin care a fost dispusă efectuarea expertizei, stabileşte termenele în care se va efectua lucrarea, pornind de la complexitatea problemelor ce constituie obiectul expertizei, controlează desfăşurarea activităţii de examinare şi rezultatele expertizei.

În literatura de specialitate, se discută chestiunea privind limitele în care conducătorul instituţiei poate să exercite atribuţii de control asupra activităţii şi concluziilor la care a ajuns expertul. Este vehiculată ideea, potrivit căreia conducătorul instituţiei trebuie să deţină dreptul de a controla sub orice aspect activitatea expertului. El poate şi trebuie să dea indicaţii expertului referitor la metodele de cercetare, la utilizarea anumitor mijloace tehnice, chiar şi la modul în care să se formuleze concluziile. Dacă conducătorul instituţiei, în urma controlului efectuat, constată că concluziile conţin „imprecizii sau sunt greşite, raportul va fi restituit pentru a fi refăcut sau completat"[1].

Menţionăm că o atare tratare a atribuţiilor conducătorului instituţiei de expertiză nu corespunde principiului independenţei expertului, care presupune acordarea lui a unei depline libertăţi în alegerea modalităţilor şi tehnicilor de efectuare a expertizei şi, mai cu seamă, în formularea şi argumentarea concluziilor. Având pregătirea necesară în domeniul respectiv, conducătorul instituţiei, la cererea sau din iniţiativă proprie, poate da consultaţii expertului în ceea ce priveşte aplicarea unei sau altei metode de examinare, la redactarea raportului de expertiză şi formularea concluziilor, fără ca să impună forme contradictorii convingerii proprii a expertului.

În această ordine de idei, se pune problema, cum trebuie să procedeze conducătorul instituţiei în situaţia în care, în urma studiului făcut asupra raportului de expertiză, constată serioase, în opinia sa, deficienţe ale acestuia, fiind ştiut că un raport de expertiză neglijent, trimis organului de cercetare, ar putea să împiedice stabilirea adevărului.

În practica instituţiilor de expertiză, problema în cauză se soluţionează în funcţie de natura deficienţelor stabilite. Dacă sunt înregistrate lacune privind forma raportului de expertiză (redactarea, argumentarea logică, ilustrarea etc.), expertului i se cere înlăturarea lor, iar dacă se constată inadvertenţe de conţinut sau concluziile sunt insuficient argumentate, conducătorul instituţiei respective va trimite, împreună cu materialele expertizei, un mesaj în care îşi va exprima dezacordul său cu concluziile expertului, organul judiciar urmând să le aprecieze alături de alte date probante existente în cauză.

---

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica: tratat de tactică,* Iaşi, 1996, p. 410.

§ 4. Tactica dispunerii şi efectuării expertizei suplimentare şi a contraexpertizei

Pentru ca faptele şi împrejurările de fapt, stabilite în urma examinării de specialitate, să se încadreze în sistemul materialului probatoriu existent într-o cauză penală, ele trebuie comunicate organului care a dispus efectuarea expertizei într-un act scris, numit *raport de expertiză.*

Prevăzut în lege (art. 93 Cod proc.pen.) ca mijloc de probă, raportul de expertiză nu reprezintă o forţă probantă deosebită şi nici prioritară, el putând servi la soluţionarea cauzei numai în măsura în care organul de urmărire penală sau judiciar se va convinge de temeinicia şi exactitatea concluziilor la care s-a ajuns în urma examinărilor efectuate. Prin urmare, odată depus organului respectiv, raportul de expertiză, la fel ca şi alte probe administrate în cauză, se va supune unei examinări critice în vederea determinării veridicităţii faptelor stabilite de către expert, precizării valorii lor probante.

Aprecierea raportului de expertiză presupune, după cum se ştie, determinarea pertinenţei şi admisibilităţii faptelor constatate de expert în baza cunoştinţelor sale speciale, adică dacă concluziile la care acesta a ajuns reprezintă fapte ce ţin de obiectul probaţiunii într-o anumită cauză penală, iar faptele şi împrejurările de fapt, ce constituie fondul raportului de expertiză, au fost stabilite în ordinea prevăzută în legislaţia procesual-penală în vigoare. Aceasta implică verificări ale competenţei expertului, condiţiilor în care a activat el, a concluziilor lui, a raportului de expertiză în întregime.

Pe lângă aspectul ştiinţific şi metodologic, se va verifica cum se respectă dispoziţiile legale ce reglementează dispunerea şi efectuarea expertizei. Dacă în urma activităţii de apreciere şi verificare se constată că raportul de expertiză nu conţine deficienţe, că la efectuarea expertizei s-au folosit cele mai actuale realizări ale ştiinţei în domeniul respectiv, iar concluziile trase corespund probelor existente în cauză, organul de urmărire procedează la utilizarea acestui important mijloc de probă în procesul de probaţiune. La raportul de expertiză se va apela în cadrul interogatoriului desfăşurat cu ocazia ascultării învinuitului, bănuitului, victimei şi a altor persoane implicate, precum şi pentru a argumenta deciziile privind existenţa sau inexistenţa faptei, vinovăţia sau nevinovăţia făptuitorului.

În practică, organul de urmărire nu de puţine ori constată că raportul de expertiză este incomplet, adică nu conţine răspunsuri exhaustive la întrebările formulate în actul prin care s-a dispus efectuarea expertizei. În vederea completării raportului de expertiză, legea (art.148 Cod proc.pen.) prevede efectuarea unei expertize suplimentare sau audierea expertului (art. 153 Cod proc.pen.).

Expertiza suplimentară poate fi efectuată numai de același expert. Obiectul expertizei suplimentare îl constituie întrebările la care în cadrul expertizei inițiale nu s-a răspuns sau s-a dat un răspuns incomplet. Aceasta se va înfăptui doar printr-un studiu suplimentar al materialelor examinate inițial. În literatura și practica de specialitate, contrar semnificației atribuite acestui gen de expertiză în lege – de a întregi raportul de expertiză – se susține că obiectul expertizei suplimentare cuprinde atât întrebările, la care expertul trebuia să răspundă, dar la care nu a răspuns sau a dat un răspuns incomplet, cât și aspectele noi, necunoscute în momentul în care s-a dispus efectuarea expertizei. Conformându-se acestei concepții, unii practicieni cer examinarea suplimentară a obiectelor (urmelor, documentelor) descoperite după efectuarea expertizei.

Constatările suplimentare făcute la cererea organului judiciar (ofițerului de urmărire penală sau instanței judecătorești) vor fi expuse într-un raport suplimentar de expertiză, care urmează a fi apreciate complementar.

Dacă în urma aprecierii rezultatelor expertizei se constată neclarități privind maniera în care s-au desfășurat anumite operații de examinare, iar modul de redactare a raportului de expertiză, limbajul folosit la formularea concluziilor impun precizări fără de care nu se poate stabili înțelesul exact al examinării de specialitate, se dispune ascultarea expertului[1]. Obiectul ascultării expertului este în mod expres formulat în art. 153, Cod proc.pen.: desluşirea semnificației lucrărilor desfășurate pentru efectuarea expertizei și a înțelesului raportului prezentat. Prin urmare, pe această cale nu se poate cere expertului completarea raportului și nici efectuarea unor noi examinări.

Necesitatea unor explicații suplimentare apare, de obicei, dacă expertul operează în raportul de expertiză cu categorii științifice mai puțin accesibile nespecialiștilor, și rezultatele expertizei sunt întemeiate pe realizările unui domeniu îngust al științei, pe calcule matematice, formule ș.a. Audierea expertului se realizează prin adresare de întrebări și ascultarea răspunsurilor.

În cazul în care se constată că raportul de expertiză este neîntemeiat sau concluziile trase suscită dubii, legea în vigoare (art.148, Cod proc.pen.) prevede efectuarea unei expertize repetate de către un alt specialist sau de o comisie de specialiști. Se vor cerceta problemele (în întregime sau parțial) care au făcut obiectul examinărilor executate ale primei expertize, deși, în unele situații, pot fi examinate și unele materiale suplimentare. Astfel, în cazul unei expertize de identificare, expertul, comisia de experți, însărcinați cu efectuarea expertizei repetate, pot cere completarea materialului inițial de comparație cu noi obiecte, modele, probe.

Neîntemeiat se va considera raportul de expertiză în care faptele ce constituie obiectul examinării de specialitate se afirmă sau se infirmă declarativ, fără a fi demonstrate. Temeinicia raportului de expertiză depinde de argumentarea

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica: tratat de tactică,* Iași, 1996, p. 417.

motivelor care au condus la tragerea anumitor concluzii, precizarea şi demonstrarea motivaţiei apelării la metodele şi mijloacele tehnice utilizate.

Împrejurările care pot trezi îndoieli referitor la veridicitatea faptelor enunţate în raportul de expertiză sunt dintre cele mai diverse. Acestea pot viza, înainte de toate, competenţa şi necointeresarea specialistului în cauză. Organul de urmărire poate manifesta neîncredere faţă de rezultatele expertizei şi, ca urmare, dispune efectuarea unei expertize repetate din momentul în care se află în posesia unor date ce pun la îndoială pregătirea profesională a expertului sau denotă existenţa anumitor raporturi de legătură ale acestuia cu fapta sau cu persoanele participante la proces. De exemplu, în cazul cercetării unui accident de circulaţie, ofiţerul de urmărire penală sau, după caz, instanţa de judecată poate respinge rezultatele expertizei autorutiere primare şi cere repetarea acesteia de către alţi specialişti, din motive că specialistul, însărcinat cu exercitarea lucrării, a procedat la contacte directe cu una din persoanele responsabile în cauză.

Îndoiala organului de urmărire cu privire la temeinicia concluziilor raportului de expertiză poate fi, de asemenea, provocată de constatarea unor deficienţe de redactare. Conţinutul raportului de expertiză trebuie să fie bine determinat, redat într-o formă îngrijită. Nu poate contribui la formarea convingerii raportul de expertiză alcătuit numai din teze şi dacă conţine concluzii contradictorii.

În unele cazuri se constată anumite necoincidenţe între concluziile raportului de expertiză şi alte probe existente în cauză. În principiu, această discordanţă încă nu constituie un temei pentru înlăturarea raportului de expertiză. Organul de urmărire trebuie să determine, printr-o activitate suplimentară de verificare, cauza contradicţiei şi numai dacă va constata împrejurări de natură să justifice presupunerea că concluzia expertului este greşită, va dispune efectuarea unei expertize repetate.

§ 5. Obiectivele expertizei criminalistice

Posibilităţile oferite de expertizele criminalistice în cercetarea cauzelor penale depind de evoluţia metodelor de studiu al obiectelor supuse expertizei. Din această perspectivă, expertizele criminalistice la care organul de urmărire penală poate recurge în legătură cu cercetarea unei infracţiuni pot fi divizate în două grupe:

1) tradiţionale (grafoscopică, tehnico-criminalistică a documentelor, dactiloscopică, traseologică, balistică şi fotoportretică), a căror posibilităţi ştiinţifice sunt determinate; metodele şi procedeele, elaborate în scopul efectuării expertizelor menţionate, asigură, în majoritatea cazurilor, soluţionarea problemelor ce le poate ridica utilizarea în proces a înscrisurilor şi a actelor dubioase, a urmelor formate de părţile corporale umane (de mâini, picioare, dinţi, îmbrăcăminte) sau de instrumente şi mecanisme;

2) recente (fonetica odorologică ş.a.) care, fiind bazate pe realizări metodice mai puţin veridice, unele controversate[1], au o aplicare limitată.

Indiferent de natura obiectelor de studiu, expertizele criminalistice, în majoritatea cazurilor, contribuie la identificarea fiinţelor, obiectelor şi fenomenelor, într-un mod sau altul, legate de activitatea făptuitorului, împrejurare de deosebită relevanţă în soluţionarea cauzelor penale. Determinarea identităţii autorului textului sau a semnăturii într-un act litigios, a instrumentelor folosite la întocmirea acestuia, a persoanei imaginate sau care a lăsat urme la faţa locului, a armei sau a instrumentelor utilizate în cadrul pregătirii şi săvârşirii actului ilicit, reprezintă în procesul penal una dintre condiţiile indispensabile stabilirii adevărului.

În cazul în care organul de urmărire penală se află în căutarea persoanelor participante la infracţiune, a armelor sau a obiectelor folosite la comiterea ei, expertului criminalist i se poate solicita efectuarea unor examinări diagnostice (stabilirea vârstei, sexului, profesiei şi sferei de activitate, nivelului de cultură şi de inteligenţă a persoanei, mărimei, formei, destinaţiei, particularităţilor morfologice ale obiectelor) în vederea obţinerii de date care să contribuie la recunoaşterea, reţinerea sau ridicarea acestora.

În acest context, este de menţionat că progresele pe care le-a înregistrat criminalistica în ultimele decenii la capitolul expertiza urmelor infracţiunilor şi a altor mijloace materiale de probă au condus la separarea şi consolidarea celor cinci genuri de expertiză criminalistică identificatoare, respectiv, grafoscopică, tehnică a documentelor, traseologică, balistică şi fotoportretistică, precum şi la perfecţionarea bazei metodico-ştiinţifice a acestora[2].

Totodată, succesele indiscutabile în materie de metodologie, aplicarea pe scară largă a realizărilor ştiinţei şi tehnicii moderne la efectuarea expertizelor criminalistice menţionate au condiţionat o sporire vădită a prestigiului şi a ponderii acestora în probaţiunea judiciară. Potrivit datelor statistice de care dispunem, fiecare a treia expertiză judiciară, efectuată pe parcursul ultimilor ani în instituţiile statale de expertiză din ţară, face parte din categoria celor criminalistice.

Cu toate acestea, practica denotă că posibilităţile expertizelor criminalistice nu sunt în mod adecvat valorificate. Pe lângă formularea ambiguă a problemelor expuse spre soluţionare experţilor sunt frecvente situaţiile confuze vizând determinarea obiectivelor sau chiar a genului de expertiză. Inconvenientele de acest gen provin, în opinia noastră, dintr-o insuficientă abordare în literatura de profil autohtonă a problematicii legate de dispunerea efectuării expertizelor

---

[1] А. Шляхов, *Классификация судебной экспертизы // Общее учение о методах судебной экспертизы*, М., 1977, p. 32.

[2] С. Дораш, *Организация и производство судебной экспертизы*, Chişinău, 1986, p. 41.

criminalistice şi sunt de natură să conducă la temporizarea soluţionării cauzelor sau chiar la regretabile erori privind stabilirea adevărului în justiţie.

Din considerentele expuse mai sus, credem că este oportun să facem referirile de rigoare cu privire la posibilităţile şi problemele ce fac obiectul celor mai frecvent solicitate genuri de expertiză criminalistică.

1. Sarcinile şi posibilităţile expertizei grafoscopice

Practica organelor de urmărire penală şi a celor judiciare demonstrează că expertiza grafoscopică se situează printre cele mai eficiente mijloace de administrare a probelor atât în procedura penală, cât şi în cea civilă. Este firesc să fie aşa, deoarece scrisul de mână, însuşit de majoritatea populaţiei, este aplicat pe larg în toate sferele de activitate umană, inclusiv la săvârşirea şi ascunderea activităţilor ilicite.

Cercetarea criminalistică a scrisului de mână, indiferent de natura sa grafică şi suportul în care s-a materializat, presupune o amplă activitate de examinare bazată metodologic pe individualitatea scrisului şi relativa sa stabilitate – adevăruri ştiinţifice incontestabile teoretic şi confirmate prin imensa practică criminalistică.

Individualitatea scrisului, respectiv proprietatea acestuia de a-şi prezenta autorul şi de a se deosebi de scrisul oricărei altei persoane decât autorul său, este explicabilă prin mecanismul psihofiziologic de formare a acestei deprinderi. După cum se ştie, scrisul oricărui individ se formează ca o deprindere funcţional-motrică în urma unui proces îndelungat de învăţare a scrie, proces care duce la elaborarea unei maniere individuale de a folosi în scris materialul lingvistic de care scriptorul dispune şi, mai cu seamă, de a profila într-un suport material semnele grafice şi elementele de legătură ale acestora în cuvinte.

La formarea deprinderii individuale de a scrie, pe lângă factorii psihofiziologici ca, de exemplu, tipul sistemului nervos, stereoscopia organelor de văz, structura braţului cu care se scrie ş.a., un rol important îl are metoda de predare a scrisului, inclusiv modelul caligrafic de care urmează să se conducă individul, dar şi condiţiile în care se desfăşoară exerciţiile.

Odată cu formarea deprinderilor grafotehnice, semnele grafice nu mai sunt imitate, ci memorate, scriptorul trecând la profilarea acestora prin mişcări automate.

Relativa stabilitate a scrisului presupune că, odată formată, deprinderea de a scrie se păstrează pe întregul parcurs al vieţii scriptorului, indiferent de natura, conţinutul şi condiţiile de loc şi de timp în care a fost elaborat înscrisul sau semnătura. Unele modificări ale scrisului condiţionate de evoluţia deprinderilor de a scrie la minori şi, dimpotrivă, de degradarea acestora la vârstnici sau de tendinţa scriptorului spre denaturarea (deghizarea) scrisului, inclusiv prin

imitarea scrisului altei persoane, evident îngreunează, dar nu exclude efectuarea cu succes a acestui gen de expertiză.

Problemele ce ţin de competenţa expertizei grafoscopice, la a căror soluţionare se practică frecvent angajarea în proces a persoanelor versate în domeniu, sunt divizate, aşa cum s-a menţionat deja, în identificatoare sau principale şi diagnostice sau secundare.

În funcţie de natura obiectului grafic în litigiu şi de împrejurările cauzei ce urmează a fi clarificate, expertiza grafoscopică de identificare poate fi dispusă în vederea stabilirii:

1. Autenticităţii semnăturilor într-un document în litigiu (recipisă, procură, contract, factură, bon, scrisoare etc.). Expertului i se cere în asemenea situaţie să stabilească dacă semnătura în documentul în litigiu este executată de însăşi persoana în numele căreia figurează semnătura, sau de către o altă persoană.

2. Identităţii scriptorului unui text alfabetic sau cifric. Expertului i se poate cere să determine dacă textul alfabetic sau/şi cifric din actul scris în litigiu este executat de către persoana bănuită.

3. În situaţia unor texte mari, expertului i se poate cere specificarea dacă executorul acestora şi persoana care le-a redactat, adică autorul conţinutului lor spiritual, este una şi aceeaşi sau persoane diferite. Practica cunoaşte cazuri când prin expertiză s-a stabilit că înscrisurile cu subiect litigios erau executate de o persoană, iar conţinutul spiritual al acestora – de o altă persoană.

4. Persoanei care a falsificat una sau mai multe semnături. Identificarea persoanei care a falsificat semnături reprezintă cea mai frecventă problemă pusă în sarcina expertului criminalist, dar şi cea mai complicată.

5. Formularea problemei, care urmează a fi soluţionată prin expertiza semnăturii eventual falsificate a unei persoane reale sau născocite, este nemijlocită, şi anume: semnătura pe numele unei anumite persoane în actul în litigiu este executată de persoana bănuită?

Problemele diagnostice secundare ce însoţesc acest gen de expertiză sunt dintre cele mai diverse. Prin soluţionarea unora se urmăreşte colectarea informaţiei necesare restrângerii cercului celor bănuiţi, ca fiind implicaţi în întocmirea înscrisului sau executarea semnăturii în litigiu. Altele se referă la împrejurările în care a fost executat un înscris.

Expertiza poate fi dispusă cu scopul de a determina:

1. Dacă două sau mai multe acte scrise şi semnături au fost executate de una şi aceeaşi persoană.

2. Dacă textul şi semnătura într-un document sunt executate de una şi aceeaşi persoană sau de persoane diferite.

3. Dacă textul iniţial şi adăugirile aplicate acestuia sunt executate de una şi aceeaşi persoană sau de persoane diferite.

4. Dacă pentru autorul unui înscris limba în care acesta este redactat este cea maternă.

5. Dacă înscrisul prezintă elementele unui scris evoluat sau aflat la etapa de formare a deprinderilor.

6. Dacă înscrisul în litigiu prezintă elemente caracteristice scrisului afectat de boli, bătrâneţe sau stări deosebite (ebrietate, stres).

7. Dacă scrisul în actul cu pricina este denaturat. Examinarea criminalistică a scrisului în vederea identificării scriptorului se bazează pe compararea înscrisului în litigiu cu scrisul persoanei bănuite ca fiind autorul acestuia. De aceea expertiza grafoscopică impune prezenţa, în mod neapărat, a modelelor-tip de comparaţie a scrisului.

După cum se ştie, sarcina de a elabora modele de comparaţie în vederea efectuării expertizei criminalistice revine organelor de urmărire şi instanţei de judecată. Acestea, în baza dispoziţiilor procedurale corespunzătoare, urmează să desfăşoare activităţile de rigoare pentru elaborarea modelelor de comparare a scrisului, care trebuie să întrunească toate calităţile formulate în doctrină şi susţinute unanim de practicieni, şi anume:

1. Să provină într-adevăr de la titularul înscrisului sau, după caz, de la persoana bănuită ca autor. Toate actele remise expertizei ca modele de comparaţie vor fi individualizate şi adeverite sub aspectul provenienţei lor prin inscripţiile şi semnăturile persoanei bănuite şi a celei care le-a ridicat.

2. Să fie contemporane cu actul în litigiu, adică să provină din aceeaşi perioadă sau, cel puţin, din intervale de timp apropiate cu domeniul în litigiu.

3. Să reflecte deprinderile scriptorului, adică să redea în mod suficient caracteristicile scrisului acestuia. Dezideratul în cauză priveşte mai mult aspectul cantitativ al materialelor de comparaţie. Cu cât actul în litigiu este mai redus sub aspect grafic, cu atât mai amplu trebuie să fie materialul de comparaţie.

4. Să fie comparabile cu înscrisul în litigiu după destinaţie, conţinut, limbajul folosit, dar şi după materialele aplicate (hârtie, cerneală, mină etc.).

Cerinţele menţionate privind materialul de comparaţie a scrisului se realizează prin colectarea şi remiterea către expert a două feluri de modele de comparaţie:

a) libere – înscrisuri şi semnături executate de persoana în cauză până la declanşarea procesului penal sau civil, când aceasta nu putea prevedea o eventuală utilizare a înscrisurilor respective ca mostre şi deci se crede că sunt sincere;

b) experimentale – executate de faţă cu organul care desfăşoară procesul penal sau civil, deopotrivă pe cale liberă şi prin dictare. Persoana care conduce elaborarea modelelor experimentale ale scrisului poate schimba împrejurările, materialele, modalitatea şi alte condiţii în care se scrie, supraveghind astfel o eventuală încercare a persoanei de a-şi camufla scrisul.

2. Expertiza tehnico-criminalistică a documentelor suspectate de fals: posibilităţi şi obiective

Actele scrise sau, în accepţiunea legislaţiei în vigoare, documentele, cunoscute şi aplicate din vremuri străvechi ca principale mijloace de menţinere a relaţiilor de interes reciproc, pe parcursul timpului au pătruns în cele mai diverse domenii ale activităţii umane. Actualmente, sub multiple forme, documentele sunt ridicate de pretutindeni, ele servind la fixarea a tot felul de fenomene şi evenimente (politice, economice, tehnico-ştiinţifice etc.), a oricăror relaţii cu caracter juridic.

Datorită frecvenţei cu care se folosesc la săvârşirea infracţiunilor, dar mai ales la ascunderea acestora, precum şi potenţialului informativ-probant pe care îl deţin, documentele servesc în justiţie la tranşarea celor mai importante probleme ce ţin de obiectul probatoriului. Totodată, punerea în evidenţă a informaţiei pe care o conţin documentele, descifrarea, decodarea şi interpretarea acesteia presupune cunoştinţe de specialitate în criminalistică.

Spre deosebire de alte domenii, în criminalistică documentele sunt tratate pe un sens oarecum mai îngust, ca obiecte materiale care reprezintă anumite date faptice exprimate prin scriere într-un suport material – hârtie, carton, piele etc. Prin urmare, orice document, indiferent de natura, conţinutul şi destinaţia sa, întodeauna se prezintă printr-un anumit conţinut textual şi structură materială, acestea constituind, sub aspect criminalistic, două sfere informative relativ autonome. Prin analiza criminalistică a conţinutului actelor scrise, se pot obţine importante date cu privire la natura faptei şi la împrejurările acesteia, la modul în care s-a activat şi, nu în ultimul rând, la persoanele implicate. În textul documentelor se materializează elementele caracteristice ale semnelor grafice, în baza cărora se efectuează identificarea criminalistică, inclusiv a mijloacelor folosite la întocmirea acestora.

Date de reală valoare pot fi obţinute şi în urma examinării criminalistice a materialelor folosite la întocmirea documentelor, la fabricarea hârtiei, la prepararea substanţelor de scris sau folosite la aplicarea ştampilelor, dar şi a impresiunilor acestora. Printr-un studiu specializat în cadrul expertizei tehnico-criminalistice, se pot determina cantitatea şi calitatea materialelor respective şi, ceea ce e foarte important, se stabileşte falsul.

Aşadar, expertiza tehnico-criminalistică a documentelor, în baza aplicării pe scară largă a realizărilor ştiinţei şi tehnicii moderne, reprezintă un important mijloc procesual de stabilire a faptelor şi a împrejurărilor de fapt indispensabile soluţionării echitabile a unei cauze penale sau civile. În general, expertiza respectivă vizează probleme care, în funcţie de natura lor, pot fi repartizate în patru grupe, după cum urmează:

1. Depistarea falsului în documente, respectiv a modificării conţinutului iniţial şi a contrafacerii rechizitelor acestora.

2. Identificarea mijloacelor folosite la întocmirea şi autentificarea documentelor oficiale.

3. Stabilirea conţinutului textual al actelor deteriorate sau decolorate.

4. Determinarea materialelor folosite la efectuarea (executarea) înscrisurilor în litigiu.

În criminalistică, falsul în documente figurează sub două aspecte: intelectual şi material. Falsul intelectual constă în atestarea într-un act scris a unor fapte sau împrejurări care nu corespund realităţii. De cele mai multe ori, această categorie de fals se practică de către persoanele cu atribuţii de serviciu la agenţiile economice de stat sau particulare cu scopul de a acoperi lipsurile de valori şi mijloace băneşti. Astfel, unele persoane care deţin funcţii ce prevăd răspundere materială contrafac bonuri de livrare fictivă a unor bunuri materiale, întocmesc acte privind alterarea mărfurilor la transportare sau păstrare, alte acte care atestă fapte neadevărate.

Falsul intelectual se stabileşte în baza operaţiei tactice - o complexă activitate criminalistică de cercetare la care participă specialişti din diverse domenii (contabilitate, economie şi comerţ, merceologie ş.a.).

Falsul material constă în modificarea conţinutului iniţial al documentelor preexistente. El poate avea diverse forme, cele mai frecvente fiind modificarea conţinutului iniţial al documentelor prin înlăturare, adăugire ori refacere de text, precum şi contrafacerea rechizitelor, în special a semnăturilor sau a impresiunilor de ştampile şi substituirea fotografiilor originale, în documentele prevăzute cu acest element, cu cele ale persoanelor dispuse să folosească documente false.

Problemele care urmează a fi soluţionate de către specialistul, învestit cu examinarea tehnică a documentelor suspectate de fals prin înlăturare, adăugire sau refacere de text, pot fi exprimate în următoarea formulare:

– dacă conţinutul textual iniţial în documentul (înscrisul) în litigiu a fost ulterior modificat; modul şi mijloacele folosite de făptuitor;

– care a fost conţinutul iniţial al actului în litigiu;

– care este conţinutul textului acoperit cu tuş albastru (negru, roşu) în documentul în litigiu;

La modificarea conţinutului iniţial al documentului în litigiu, au fost folosite materialele (chimicalele, cernelurile, tuşul) ridicate prin percheziţie de la persoana bănuită.

În situaţia unor acte oficiale suspectate de fals prin contrafacerea rechizitelor, expertului i se poate cere să stabilească:

– dacă semnăturile persoanelor titulare din documentul în litigiu sunt contrafăcute prin reproducerea celor autentice; modul şi mijloacele folosite de făptuitor;

– dacă impresiunea de ştampilă (sigiliu) din actul în litigiu este executată (aplicată) cu ştampila (sigiliu) autentică; în ce mod aceasta a fost falsificată;

– s-a respectat sau nu consecutivitatea formării textului, a semnăturii şi a impresiunii de ştampilă în documentul în litigiu;

– fotografia încleiată iniţial în documentul în litigiu a fost ulterior substituită cu cea existentă; care este conţinutul textual slab vizibil al impresiunii ştampilei sau sigiliului aplicat asupra documentului în litigiu;

– dacă unul sau diferite sigilii au fost aplicate la întocmirea mai multor documente.

Practica judiciară atestă numeroase cazuri de distrugere a documentelor prin rupere, ardere sau degradarea acestora în vederea ascunderii împrejurărilor şi a stărilor de fapt legate de săvârşirea furturilor, jafurilor şi a altor forme de sustragere din proprietatea privată sau de stat, a acţiunilor de împotrivire şi a celor de împiedicare a înfăptuirii justiţiei, a faptelor de corupţie ş.a.

Reconstituirea documentelor deteriorate, restaurarea (refacerea) conţinutului lor textual este, în situaţiile menţionate, o condiţie absolut necesară pentru cunoaşterea adevărului, şi, implicit, soluţionarea justă a cauzei, presupunând aplicarea unui ansamblu de procedee şi mijloace tehnice de examinare criminalistică de laborator, examinare bazată pe cunoştinţe speciale traseologice, grafice şi fizico-chimice.

Expertului i se poate solicita soluţionarea următoarelor întrebări:

– Bucăţile de hârtie cu text dactilografiat sau scris de mână, ridicate de la faţa locului, constituie părţi ale unui sau ale mai multor documente; care este conţinutul textual al acestora?

– Bucăţile de hârtie carbonizată constituie părţi ale unui document sau ale mai multor documente; care este conţinutul lor?

– Dacă documentul în litigiu a fost degradat, în ce mod s-a acţionat la degradarea lui şi care a fost conţinutul său iniţial?

Date utile cunoaşterii împrejurărilor şi a modului în care a fost comisă o faptă penală pot fi obţinute şi prin examinarea criminalistică a materialelor din care sunt constituite documentele, bineînţeles, dacă acestea au luat naştere sau sunt cauzal legate de infracţiunea în cercetare sau judecare.

Atât hârtia, cât şi cerneala folosite la întocmirea unui înscris, fie el document oficial, fie scrisoare personală, pot fi determinate după caracteristicile şi proprietăţile prin care se prezintă. Expertiza criminalistică a materialelor folosite la întocmirea documentelor poate fi dispusă în vederea stabilirii:

– dacă hârtia pe care s-a scris documentul în litigiu face parte din categoria de hârtie pe care s-au scris documentele ridicate prin percheziţie de la persoana bănuită;

– dacă cerneala cu care s-a scris textul şi (sau) semnătura documentului în litigiu sunt identice cu cerneala cu care sunt scrise textele şi semnătura în actele ridicate din documentaţia unei unităţi comerciale;

– dacă documentul în cauză a fost smuls sau tăiat dintr-un dosar, chitanţier, mapă etc.

În situaţia documentelor dactilografiate, sarcinile expertizei criminalistice se rezumă la identificarea maşinii de scris folosite şi a persoanei care a dactilografiat textul.

Expertul trebuie să stabilească:

– dacă textul documentului în litigiu a fost tipărit la maşina de scris aparţinând persoanei bănuite;

– dacă textul documentului în litigiu a fost tipărit de către persoana bănuită sau de către o altă persoană. Identificarea maşinii de scris se face în două etape. În prima etapă expertul, în baza caracterelor, pasului mecanismului principal, variaţiei semnelor claviaturii, lungimii rândurilor ş.a., determină modelul şi tipul maşinii de scris. În cea de a doua etapă, respectiv de particularizare a maşinii de scris, expertul trebuie să pună în evidenţă (şi să compare) caracteristicile strict individuale provenite fie în procesul de fabricare, fie din exploatarea intensă a maşinii de scris cum ar fi, de exemplu, conturul dereglat al unor semne, devierea acestora pe verticală sau pe orizontală de la linia scrisului, intervale diverse dintre semne şi rânduri, inexactităţi de verticalitate a unor semne ş.a.

Identificarea persoanei dactilografe, operaţie care poate finaliza cu succes doar în situaţia unui text extins, se realizează în baza unei analize profunde a caracteristicilor ce reflectă, pe de o parte, gradul de stăpânire a tehnicii de dactilografiere, iar, pe de altă parte, capacitatea intelectuală proprie persoanei care a dactilografiat textul (textele).

Expertiza textelor dactilografiate în vederea identificării maşinii la care au fost tipărite sau a persoanei dactilografe, la fel ca şi în cazul expertizei grafoscopice, presupune elaborarea şi prezentarea modelelor de comparaţie sau remiterea în instituţia de expertiză a maşinii de scris suspectate.

3. Expertiza traseologică ca formă de interpretare ştiinţifică a urmelor materiale ale infracţiunii

Comiterea unei infracţiuni presupune prezenţa făptuitorului la locul faptei şi efectuarea de către acesta a anumitor acţiuni care produc diverse modificări în ambianţa respectivă. Reflectând în mod obiectiv activitatea infracţională, modificările aduse obiectelor din spaţiul infracţional constituie elemente de o mare valoare probantă, de multe ori singurele în măsură să asigure cunoaşterea adevărului.

Prin urmare, cercetarea criminalistică a acestor modificări, cunoscute sub denumirea de urme ale infracţiunii, reprezintă una dintre condiţiile necesare identificării făptuitorului, a modului şi împrejurărilor în care acesta a acţionat şi, în consecinţă, soluţionarea în condiţii legale a cauzei.

Domeniul care se ocupă cu iniţierea şi instituirea mijloacelor tehnice şi a metodelor privind aplicarea lor la cercetarea urmelor materiale ale infracţiunii poartă denumirea de traseologie – ramură a tehnicii criminalistice care, pe lângă multe alte atribuţii, îşi asumă o sarcină deosebită: de a elabora mijloace şi metode necesare efectuării expertizei criminalistice a diferitor categorii de urme în vederea identificării factorilor de care acestea au fost formate.

4. Expertiza criminalistică a urmelor de mâini

Printre urmele folosite ca mijloace de probă, bazate pe investigaţii ştiinţifice, pe prim-plan se situează urmele lăsate de mâini, datorându-se, pe de o parte, folosirii acestora în alte împrejurări similare, în toate situaţiile în care persoanele implicate în activitatea infracţională acţionează manual, iar, pe de altă parte, proprietăţii lor de a contribui la identificarea directă a persoanelor care le-a lăsat.

Se ştie că urmele de mâini reproduc desenele papilare de pe degete şi de pe suprafaţa palmară care, graţie proprietăţilor de a fi unice, fixe şi inalterabile, asigură cu precizie deosebirea lor şi, implicit, identificarea persoanei care a lăsat urmele.

Expertiza urmelor de mâini, numită dactiloscopică, reprezintă etapa finală a activităţii complexe de cercetare criminalistică a acestei categorii de urme. În funcţie de situaţia probatorie existentă în cauză, ea poate fi dispusă la etapa iniţială de cercetare în vederea obţinerii de date necesare pentru limitarea cercului de persoane în procesul de căutare a celor care au format urmele în litigiu şi la o etapă ulterioară, în situaţia existenţei în cauză a unui material probatoriu de natură să fundamenteze versiunea cu privire la persoana de la care acestea este cel mai posibil să provină.

În prima situaţie, expertul, după ce examinează obiectul purtător de urmă sau urma de mâini, e în stare să ofere răspunsuri la mai multe întrebări ce pot fi formulate după cum urmează:

– Obiectul prezentat are pe suprafaţa sa urme de mâini ce pot fi cercetate prin metode dactiloscopice?

– Urma conţine suficiente elemente caracteristice individuale de identificare?

– Urma este digitală sau palmară şi din ce tip face parte?

– Urma este lăsată de o persoană matură sau de una minoră?

– Urma este lăsată cu mâna acoperită cu o substanţă anumită?

– Urmele de mâini de pe obiectele ridicate de la faţa locului au fost lăsate de una sau mai multe persoane?

– Urmele de mâini constatate pe obiectele de la locul săvârşirii a două sau mai multe infracţiuni au fost lăsate de una şi aceeaşi persoană sau de diferite persoane?

– Mâna persoanei care a lăsat amprente papilare la faţa locului are particularităţi de structură?

– Care este modul în care au fost lăsate urmele de pe obiectul ridicat de la faţa locului, mâna şi zona care le-au format?

În situaţia când organul care solicită efectuarea expertizei presupune că urmele de mâini puteau fi lăsate de anumite persoane şi prezintă expertului modelele de comparaţie sau fişele de evidenţă dactiloscopică a acestora, întrebarea la care va trebui să răspundă expertul va fi una:

– Urmele de mâini în cauză au fost lăsate de persoana bănuită sau de către o altă persoană?

În ipoteza urmelor lăsate cu mâinile înmănuşate, expertiza poate fi dispusă în vederea stabilirii dacă urmele respective au fost lăsate de mănuşile ridicate de la persoana bănuită.

5. Expertiza urmelor de picioare şi a altor urme lăsate de om

Urmele de picioare, respectiv modificările produse pe o suprafaţă, ca rezultat al contactului picioarelor omului cu ea, se formează datorită presiunii greutăţii corpului acestuia atât în timpul staţionării, cât şi la deplasarea în spaţiu. Prin urmare, urmele de picioare se vor forma inevitabil ori de câte ori săvârşirea unei fapte penale impune acţiuni ce duc la contactul picioarelor celor implicaţi în delict cu elementele materiale ale ambianţei locului faptei.

Urmele de picioare izolate, adică lipsite de legătura logică a mersului sau fugii, ca şi cele în forma unui ansamblu al urmelor picioarelor drept şi stâng, formate succesiv în procesul de deplasare – „cărarea urmelor", pot fi formate de picioarele desculţe, îmbrăcate în ciorapi sau şosete (semiîncălţate) şi de încălţăminte.

În funcţie de natura suprafeţei de contact, se pot forma urme de adâncime (în sol afânat, zăpadă, noroi, asfalt) şi de suprafaţă (pe parchet, linoleum, pervazul ferestrei, mobilier şi pe alte obiecte dure). Cele de suprafaţă se formează prin depuneri sau ridicare de substanţe, fapt pentru care au fost denumite, corespunzător, de stratificare şi destratificare.

Urmele de picioare diferă nu numai după natura lor, dar şi după potenţialul informativ probant pe care îl prezintă. Urmele de picioare desculţe pot, în condiţiile unei suprafeţe favorabile, reproduce desenele papilare de pe talpa picioarelor, iar uneori şi unele elemente de structură ale tălpii, a căror examinare prin metode dactiloscopice conduce la identificarea autorului urmelor.

Urmele de picioare semiîncălţate reproduc structura ţesăturii obiectului lăsător de urmă, care în unele situaţii pot asigura delimitarea şi chiar identificarea acestuia. Practica însă demonstrează că aceste două categorii de urme, din motive lesne de înţeles, se întâlnesc rar, de unde şi importanţa lor relativ scăzută. Cele

mai frecvent depistate şi supuse examinărilor criminalistice de laborator s-au dovedit a fi urmele de încălţăminte. Acestea pot furniza date de importanţă considerabilă cu privire la persoanele implicate în actele infracţionale de furt, jaf, tâlhărie, omor, viol ş.a.

Din cele enunţate rezultă că obiectivele expertizei urmelor de picioare vizează, pe de o parte, evidenţierea împrejurărilor de fapt necesare modelării persoanei sau a tipului de încălţăminte cu care au fost formate urmele în litigiu, iar, pe de altă parte, identificarea factorului lăsător de urme (piciorul desculţ, ciorapul sau încălţămintea) prin compararea elementelor caracteristice ale acestora cu cele ale urmelor găsite în perimetrul locului faptei.

– Urmele de picioare (desculţe, în ciorapi) sau de încălţăminte, descoperite la faţa locului au fost lăsate de persoane minore sau mature, de sex masculin sau feminin? Prin ce se particularizează fizicul acestora?

– Urmele de picioare (desculţe, în ciorapi) sau de încălţăminte găsite la faţa locului prezintă suficiente elemente caracteristice pentru identificare?

– Urmele de picioare (desculţe sau semiîncălţate) prezintă eventuale particularităţi anatomopatologice sau fiziologice ale persoanei care le-a lăsat?

– Urmele de picioare (desculţe, semiîncălţate) sau de încălţăminte descoperite la faţa locului au fost lăsate de una sau de mai multe persoane?

– Dacă urmele de picioare (desculţe, semiîncălţate) sau de încălţăminte descoperite la locul comiterii a două sau mai multor infracţiuni au fost lăsate de una şi aceeaşi persoană, sau de diferite persoane?

– Prin ce se caracterizează încălţămintea cu care au fost formate urmele depistate la faţa locului?

Atunci când organul de urmărire penală se află în posesia încălţămintei, a ciorapilor sau şosetelor persoanei bănuite că a lăsat urme la faţa locului, expertului i se va cere să determine dacă urmele respective au fost lăsate de încălţămintea, ciorapii sau şosetele prezentate pentru comparaţie.

În cazul urmelor de picioare desculţe, identificarea factorului lăsător de urme cere de la persoana bănuită modele de comparaţie a plantei picioarelor drept şi stâng în ordinea prevăzută de tactica activităţii procesuale, care prescrie aplicarea în acest scop a unei coli sau a câtorva coli de hârtie curată pe care bănuitul să se deplaseze având talpa picioarelor vopsită cu coloranţi.

6. Sarcinile expertizei criminalistice a urmelor de dinţi şi buze

Cercetările ştiinţifice de specialitate, confirmate şi de practica organelor de urmărire penală, demonstrează că aparatul dentar şi buzele diferă de la o persoană la alta după formă, dimensiuni, poziţie, relief şi că aceste elemente caracteristice, reproducându-se în urmele lăsate prin contactul avut în câmpul infracţional cu diverse preparate de natură alimentară (ciocolată, unt, brânzeturi,

fructe), precum şi cu articole de tutungerie, veselă, mai rar cu corpul victimei sau al agresorului, pot forma o bază temeinică de identificare criminalistică.

În pofida unor atitudini rezervate, folosirea urmelor de dinţi şi buze devine din ce în ce mai frecventă, datorită posibilităţilor pe care le oferă expertizarea acestora prin mijloace şi metode traseologice.

În etapa de căutare a eventualei persoanei lăsătoare de urme de dinţi şi de buze la faţa locului, expertul criminalist poate fi chemat să determine dacă urmele depistate sunt lăsate de aceste părţi ale aparatului bucal uman, timpul formării urmelor, sexul, vârsta şi tipul antropologic aproximativ al persoanei, mecanismul formării, precum şi particularităţile specifice ale dinţilor şi buzelor imprimate în urme.

Dacă organul de urmărire penală se află în posesia unui material probatoriu pentru a bănui o anumită persoană că a lăsat urmele de dinţi şi buze depistate la locul faptei, expertului i se va cere să stabilească dacă acestea au fost (sau nu au fost) lăsate de către persoana bănuită.

Subliniem că dispunerea expertizei traseologice a urmelor de dinţi şi buze impune un şir de acţiuni de pregătire a acesteia, în special de ridicare a modelelor de comparaţie. Dat fiind specificul urmelor respective, este indicat să se obţină modelul aparatului dentar şi al suprafeţei buzelor cu asistenţa specialistului în stomatologie (sau a medicului legist) şi cu aplicarea procedeelor şi materialelor proprii acestei profesii, dar pe obiecte analoage cu cele pe care au fost lăsate urmele la locul faptei.

7. Sarcinile expertizei criminalistice a urmelor instrumentelor de spargere

Când săvârşirea unei infracţiuni de genul celor de furt devine posibilă numai prin pătrunderea înăuntrul unui obiectiv închis (încăpere, casă de bani, maşină, sertar sau alt obiect de mobilier), făptuitorii recurg la deschiderea forţată a dispozitivelor de încuiere sau la deteriorarea obiectelor de construcţie, a uşilor, ferestrelor, zidurilor, tavanurilor. În acest scop, se aplică diferite obiecte, cu precădere unelte cu destinaţie profesională, utilizate în lăcătuşărie, tâmplărie sau construcţii (ciocane, cleşte, şurubelniţe, burghie, topoare, dălţi, ferăstraie, răngi, târnăcoape) sau obiecte găsite din întâmplare la locul faptei (o bară sau o ţeava metalică, o nuia, un par ş.a.). Făptuitorii, cu o oarecare experienţă infracţională, folosesc chei potrivite sau şperacle, iar cei profesionişti – şi mijloace sofisticate, bunăoară, sisteme de preluare a cifrului încuietorii uşii unei încăperi sau autovehicul cu dispozitive electromecanice de încuiere.

Expertiza criminalistică a urmelor instrumentelor de spargere poate oferi răspunsuri la cele mai diverse întrebări ce interesează cauza ca, de exemplu:

– Urmele de spargere fixate la locul săvârşirii infracţiunii au fost lăsate de un singur sau mai multe instrumente?

– Care a fost direcţia în care s-a acţionat şi succesiunea formării urmelor instrumentelor de spargere?

– Cu ce tip de instrument au fost formate urmele de spargere fixate la faţa locului?

– Persoana care a acţionat la faţa locului posedă deprinderile necesare mânuirii profesionale a instrumentelor cu care au fost formate urmele de spargere? Urmele de spargere fixate la locul comiterii a două sau mai multor infracţiuni au fost formate prin utilizarea unuia şi aceluiaşi instrument sau cu instrumente diferite?

Problema centrală a genului de expertiză în discuţie o constituie identificarea instrumentului cu care au fost formate urmele de spargere în litigiu. În acest scop, expertului i se cere să determine: urmele de spargere fixate la faţa locului au fost create cu instrumentul (instrumentele) ridicat de la persoana bănuită?

Identificarea instrumentului de spargere se efectuează prin compararea urmelor depistate în spaţiul infracţional cu urmele instrumentului, bănuit că a fost utilizat de făptuitor, obţinute pe cale experimentală în condiţii de laborator. Având în vedere că exploatarea acestuia, precum şi păstrarea sa în condiţii inadecvate pot duce la modificări morfologice ale suprafeţei de contact, este indicat ca ridicarea urmelor să se facă imediat şi, fără întârziere, să fie expediate spre examinare în laboratorul criminalistic.

8. Expertiza balistico-criminalistică a armelor, muniţiei şi a urmelor de împuşcături

Expertiza balistică constituie un mijloc important de probaţiune, ea asigurând cunoaşterea împrejurărilor fabricării, păstrării neadecvate şi aplicării ilicite a armelor de foc. Astfel, în cazul săvârşirii de infracţiuni cu arme de foc prin implicarea minorilor ori prin care s-a lezat integritatea corporală sau a fost curmată viaţa acestora, expertiza balistică, alături de cea medico-legală, va contribui eficient la determinarea condiţiilor tehnice în care s-a produs împuşcătura, numărul, succesiunea şi direcţia din care s-a tras şi, ceea ce este deosebit de important, identitatea armei de foc din care a fost efectuată împuşcătura.

În baza aplicării unui şir de metode şi mijloace tehnice curente de genul microscoapelor stereoscopice şi de comparare, a aparatajului de analiză spectrală şi de radiaţii invizibile, a stereografului etc., expertiza balistică îşi poate asuma soluţionarea celor mai diverse probleme cu care se confruntă organele învestite cu desfăşurarea procedurii de urmărire penală, probleme care, după obiectul de

studiu, dar şi după metodologia examinării, se divizează în trei mari categorii: cele referitoare la arma de foc, la muniţii şi la urmele împuşcăturii.

Sarcinile examinării de laborator a armei de foc variază în funcţie de modul de fabricare a acesteia.

În cazul armei de fabricaţie industrială, expertiza poate fi dispusă pentru a determina:

– Arma este în stare tehnică şi de funcţionare normală?

– Din arma în litigiu este posibil a împuşca?

– Arma în litigiu se poate declanşa fără acţionarea trăgaciului?

– Cu ce gen de muniţie se poate trage din arma în litigiu; e posibilă folosirea cartuşelor ridicate de la persoana bănuită?

Când o armă de foc de fabricaţie industrială a fost ulterior modificată, expertizei i se va putea pune în sarcină să stabilească modul în care arma a fost modificată şi dacă aceasta şi-a păstrat capacităţile balistice.

Dacă în litigiu se află o armă modificată de către o persoană, expertului i se pot adresa întrebări de genul celor ce urmează:

– Dacă dispozitivul în litigiu constituie armă de foc, modul, materialele şi principiile după care acesta a fost confecţionat.

– Care este muniţia pentru a cărei folosire este concepută arma (dispozitivul)?

– Arma (dispozitivul) prezintă anumite calităţi eficace de bătaie?

Examinarea criminalistică a muniţiei în majoritatea cazurilor are drept scop:

– identificarea lor după datele ce le caracterizează şi modul de fabricare, precum şi stabilirea apartenenţei la grup;

– stabilirea dacă tubul depistat la faţa locului şi proiectilul extras din obiectul în care s-a împuşcat au alcătuit anterior un cartuş;

– determinarea dacă cartuşul, căruia îi aparţine tubul, şi proiectilul corp delict este identic cu cartuşele ridicate de la persoana bănuită;

– stabilirea dacă tubul ars şi glontele corp-delict au fost trase din arma aparţinând bănuitului.

Precum s-a mai menţionat, şi urmele împuşcăturii, lăsate de proiectil sau de factorii suplimentari ai împuşcăturii, pot fi supuse unei examinări de laborator cu scopul de a stabili dacă obiectele corp-delict prezintă urme de împuşcătură, care a fost direcţia, distanţa şi locul de unde s-a tras, ce sistem de armă şi ce gen de muniţie s-a utilizat.

SECŢIUNEA A II-A: TACTICA ŞI TEHNOLOGIA COLECTĂRII MATERIALELOR DE COMPARAŢIE

§ 1. Noţiunea şi clasificarea materialelor de comparaţie

Pentru examinarea comparativă a obiectelor-corpuri delicte ridicate de la locul faptei, în urma percheziţiei, ridicării de obiecte şi documente în cadrul desfăşurării şi a altor activităţi de urmărire penală în vederea identificării provenienţei acestora şi soluţionării altor probleme pe care le ridică funcţionarea acestora în proces ca mijloace de probă, în mod necesar se va apela la colectrea materialelor de comparaţie. Spre deosebire de corpurile delicte care, de obicei, sunt depistate în urma activităţii persoanelor implicate în actul infracţional, materialele de comparaţie reprezintă produsul activităţii organului de urmărire penală (sau judiciar), de calitatea cărora, aşa cum demonstrează imensa practică în domeniu, depinde valorea acestor materiale şi, implicit, rezultatele examinărilor de comparaţie.

Colectarea materialelor de comparaţie se realizează în cadrul unei acţiuni de pocedură în mod special prevăzută în legislaţia procesual-penală în vigoare (art.154), sub deminirea de „colectarea mostrelor pentru cercetarea comparativă". Legea prevede că organul de urmărire penală (şi instanţa, la cererea părţilor) este în drept să colecteze monstre care reflectă particularităţile oamenilor vii, cadavrelor, animalelor, substanţelor şi obiectelor dacă investigarea lor are importanţă pentru cauza penală.

Materialele de comparaţie pot fi colectate, potrivit legii, de la bănuit şi învinuit, precum şi de la martori sau partea vătămată, dar numai dacă situaţia în cauză impune verificarea, dacă aceste persoane au lăsat urme la locul unde s-a produs evenimentul sau pe corpurile delicte. Conform legii, colectarea materialelor de comparaţie are loc în baza unei ordonanţe motivate a organului de urmărire penală, în care acesta trebuie să specifice cine şi de la cine urmează să colecteze materialele de comparaţie necesare examinării comparative şi conţinutul acestora. Sunt enumerate (art. 155 Cod.proc.pen.), ca materiale de comparaţie, sângele, sperma, părul, secvenţele de unghii, macroparticulele de pe corp, saliva, sudoarea şi alte elemente ale corpului uman; amprentele digitale, mulajele dinţilor şi falangelor; înscrisurile, obiectele, piesele vestimentare şi părţile acestora, materiale ce reflectă deprinderile persoanei; fonogramele vocii, fotografiile sau înregistrările video; corpurile materiale, substanţele; materia primă şi produsele confecţionate din acestea; armele de foc, muniţia, piesele şi uneltele folosite la confecţionarea acestora ş.a.

Legiuitorul, după cum e şi firesc, utilizează pentru identificarea materialelor de comparaţie noţiunea de mostre, expresie sintetică generală şi comună tuturor formelor acestora. Doctrina şi practica expertizei judiciare divid materialele

de comparaţie în cel puţin două mari categorii, şi anume: mostre sau probe şi modele de comparaţie.

Mostrele şi probele reprezintă exemplare dintr-o seamă oarecare de obiecte similare, parte dintr-un material sau dintr-un obiect material sau oarecare produs, prin examinarea cărora se urmăreşte stabilirea însuşirilor tipice, proprietăţile şi caracteristicile obiectelor, grupului de obiecte, ale substanţelor sau ale produselor confecţionate din acestea şi obţinerea pe această cale a informaţiei probante de care organul de urmărire penală are nevoie pentru orientarea şi desfăşurarea obiectivă a activităţii de cercetare şi, în consecinţă, pentru soluţionarea cauzei. Cu alte cuvinte, mostrele, ca şi probele, sunt obiecte materiale care reprezintă proprietăţile şi elementele caracteristice obiectului, substanţei, a grupului de obiecte din acestea, cunoaşterea cărora este indispensabilă soluţionării echitabile a cauzelor de omor, viol, furt de cereale, producerea de bunuri de consum larg nestandarde, modul şi locul fabricării anumitor bunuri, condiţiile de păstrare şi transportare a acestora.

Mostrele şi probele reprezintă o categorie aparte de materiale de comparaţie, în lipsa cărora sunt de neconceput expertizele medico-legale, biologice, tehnologice, merceologice, agrotehnice, ecologice etc., dacă examinarea obiectelor în întregimea lor sau a grupului de obiecte, substanţe sau produse se dovedeşte a fi imposibilă, ca în situaţia necesităţii determinării compoziţiei materialelor de construcţie (cementului), a apei în râpi, rezervoare, nisipului, solului, cerealelor din depozite şi, nu în ultimul rând, însuşirilor secreţiilor organismului uman (sânge, salivă, spermă, urină ş.a.).

Modelele de comparaţie reprezintă obiecte solide, care exprimă în formă materializată, elementele caracteristice ale altor obiecte şi care în procesul penal sunt aplicate la identificarea fiinţelor şi obiectelor care au lăsat urme în spaţiul infracţional sau în alte împrejurări similare. Acestui scop serveşte, de exemplu, impresiunile desenelor papilare de pe suprafaţa palmară a mâinilor sau tălpa plantei piciorului, muniţia împuşcată dintr-un exemplar cunoscut de armă de foc, fotoimaginea fiinţelor, cadavrelor şi obiectelor, amprenta ştampilei, particularităţile deprinderilor de a scrie, a picta.

Modelele de comparaţie, după povenienţa lor, se împart în trei categorii: libere, condiţional-libere şi experimentale. Libere se consideră modelele de comparaţie, care apar la intentarea cauzei şi nu în legătură cu împrejurările acesteia. Condiţional-libere sunt modelele care iau naştere în timpul urmăririi penale sau judecării cauzei, dar nu în legătură cauzală cu împrejurările acesteia şi nu pentru a fi folosite ca modele de comparare. Aşadar, modelele experimentale sunt obiectele pe care organul de urmărire penală le colectează în conformitate cu cerinţele legislaţiei în vigoare pe parcursul activităţii procesuale, de la persoanele bănuite ori învinuite, martori sau partea vătămată.

§ 2. Pregătirea pentru colectarea materialelor de comparaţie

Ca şi celelalte activităţi de urmărire penală, activitatea de colectare a materialelor de comparaţie necesită a fi gândită şi pregătită anticipat. Este adevărat că operaţiile de pregătire pentru colectarea materialelor de comparaţie nu pot fi asemănate nici după număr, nici după conţinut cu cele care se impun în situaţia cercetării la faţa locului, percheziţiei, reconstituirii sau experimentului în procedura de urmărire penală. Aceasta nu înseamnă însă că aici momentul de pregătire poate fi ignorat, mai ales când se preconizează colectarea mostrelor şi probelor, indiferent de la ce obiecte sau ansamblu de obiecte acestea urmează a fi preluate.

Colectarea materialelor de comparaţie presupune următoarele operaţii de pregătire:

1. Determinarea naturii materialelor de comparaţie, cantitatea şi calitatea acestora. Pentru aceasta, organul de urmărire penală va studia suplimentar unele mijloace de probe anexate la dosarul cauzei. În cazuri mai dificile, ca de exemplu, a mai multor obiecte sau a unei expertize dintr-un domeniu mai puţin cunoscut organului care desfăşoară urmărirea penală, problema naturii, cantităţii, calităţii, chiar şi a tehnologiei preluării mostrelor, probelor şi a modelelor de comparaţie va fi coordonată cu un specialist în domeniu.

2. Determinarea şi asigurarea prezenţei la timp a participanţilor la demonstrarea mostrelor, probelor şi a modelelor de comparaţie, în special a persoanelor de la care urmează să se preia materialele de comparaţie, pe de o parte, şi a tehnicienilor executanţi ai operaţiilor de preluare a mostrelor şi a probelor, pe de altă parte, când acestea urmează a fi preluate de la persoane în viaţă sau de la cadavre.

O categorie aparte de participanţi ai activităţii procesuale în discuţie constituie specialiştii din diverse domenii (medicină, criminalistică, tehnică şi tehnologie metereologică, proiectare şi construcţie, alimentară, agronomie şi pedologie etc.). Atribuţiile specialiştilor vizează, în primul rând, determinarea cantitativă şi calitativă a materialelor de comparaţie. După cum se ştie, acestea trebuie să fie reprezentative, adică prin calitatea şi cantitatea lor să reflecte caracteristicile de fond ale obiectelor supuse examinării în procedura de urmărire penală. În al doilea rând, trebuie să consulte organul de urmărire penală vizând tehnologia prelevării şi conservării materialelor de comparaţie, asigurarea securităţii celor implicaţi în efectuarea acestei activităţi.

3. Pregătirea mijloacelor necesare colectării, fixării şi conservării mostrelor, probelor şi a modelelor de comparaţie. Mijloacele folosite, în acest sens, se împart în două categorii după destinaţia lor: de colectare a materialelor de comparaţie (ghips şi alte materiale de modelare), mijloace de fixare a procesului de colectare a materialelor de comparaţie (fotografice şi de înregistrare video), surse de conservare, ambalare şi păstrare a materialelor prelevate (eprubete

ermetice, plicuri şi alte materiale de ambalare). Nu trebuie scăpat din vedere că unele materiale de comparaţie, în special cele de provenienţă umană, sunt mai puţin stabile. La prelevarea şi consumarea acestora, părerea specialistului trebuie să fie decisivă.

§ 3. Tehnologia colectării materialelor de comparaţie

Conform conţinutului articolelor 154-156 ale Codului de procedură penală, colectarea materialelor de comparaţie revine în exclusivitate organului de urmărite penală. Modelele libere de comparaţie se vor colecta în cadrul percheziţiei, a ridicării de obiecte şi documente şi pe parcursul altor activităţi procedurale cum ar fi, de exemplu, experimentul în procedura de urmărire panală, verificări la faţa locului ş.a. Tehnologia colectării acestora este determinată de tactica efectuării acivităţilor enunţate cu o singură remarcă: pentru a asigura autenticitatea materialelor de comparaţie, în raport de natura lor, acestea vor fi descrise în procesul-verbal, ambalate în ordinea deja descrisă, sigelate şi anexate la dosarul cauzei. Aşadar, colectarea materialelor libere de comparaţie face parte din atribuţiile importante ale organului care dispune efectuarea expertizei.

Materialele libere de comparaţie au o importanţă decisivă şi la soluţionarea obiectivelor unei expertize, dacă sunt autentice şi reprezentative. Pentru ca expertiza să aibă posibilitatea a stabili dacă materialele libere de comparaţie întrunesc exigenţele enunţate, ele se vor compara cu materialele de comparaţie colectate de către organele de urmărire penală nemijlocit (direct, personal), cunoscute în doctrina şi practica expertizei judiciare sub denumirea de materiale experimentale de comparaţie, dacă materialele sunt produse în anumite condiţii, într-o anumită cantitate şi cu un anumit conţinut, astfel ca ele să reproducă indubitabil proprietăţile de fond ale obiectului de la care sunt prelevate.

Tehnologia colectării acestora esre prevăzută în mod expres în art.156 al Codului de procedură penală. Unele momente care merită a fi menţionate se referă la cazurile prelevării mostrelor şi probelor de substanţe corporal-umane sau secretate de organismul omului, în special atunci când această operaţie se efectuează prin constrângere. Cum ar fi mostrele şi probele de sânge, salivă, spermă, ţesuturi s.a. în situaţia în care persoana de la care acestea urmează să fie prelevate se opune.

Colectarea materialelor de comparaţie, contrar voinţei persoanei cointeresate, trebuie să aibă loc doar în cazuri excepţionale şi cu respectarea următoarelor reguli suplimentare:

1. Să se desfăşoare în baza ordonanţei motivate a organului de urmărire, în deplină conformitate cu pct.5 al articolului 154 al Codului de procedură penală.

2. Să se obţină un certificat medical care să ateste faptul că procedura de preluare a materialului respectiv de comparaţie nu pune sub nicio formă în pericol integritatea şi sănătatea persoanei de la care acesta urmează a fi prelevat.

3. Să se colecteze materialele de comparaţie cu participarea specialistului în domeniul medicinei, care va utiliza cele mai adecvate modalităţi de prelevare a mostrelor şi (sau) a probelor.

Bibliografie selectivă

1. Aioniţoae C., Sandu G., *Tactica criminalistică - rolul ei în prevenirea şi combaterea infracţiunilor // Tratat de tactică criminalistică,* Craiova, 1992.
2. Aioniţoae C., Stancu E., *Deontologia organelor de urmărire penală // Tratat de tactică criminalistică,* Craiova, 1992.
3. Aioniţoae C., Stancu E., *Planificarea urmăririi penale // Tratat de tactică criminalistică,* Craiova, 1992.
4. Aioniţoae C., Butoi T., *Ascultarea învinuitului sau inculpatului // Tratat de tactică criminalistică,* Craiova, 1992.
5. Aioniţoae C., Pletea C., *Constatarea tehnico-ştiinţifică şi expertiza // Tratat de tactică criminalistică,* Craiova, 1992.
6. Bercheşan V., Pletea C., Sandu Gr., *Efectuarea cercetării la faţa locului // Tratat de tactică criminalistică,* Craiova, 1992.
7. Bracaciu N., Zahărăchescu Gh., *Planificarea modului de efectuare a unei activităţi de urmărire penală // Ghidul procurorului criminalist,* Timişoara, 1994.
8. Ciopraga A., *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal,* Iaşi, 1979.
9. Ciopraga A., *Criminalistica: tratat de tactică,* Iaşi, 1996.
10. Coman L., Constantinescu M., *Reguli tactice ale efectuării cercetării la faţa locului // Tratat practic de criminalistică,* vol. 1, Bucureşti, 1976.
11. Cârjan L., Chiper M., *Criminalistica: tradiţie şi modernism,* Bucureşti, 2009.
12. Dolea Igor, *Aspecte procesual-penale privind expertiza judiciară în cauzele privind minorii.* Chişinău, 2005.
13. Gheorghiţă M., *Tactica cercetării la faţa locului,* Chişinău, 2004.
14. Golubenco Gh., Neicuţescu O., Expertiza criminalistică, Chişinău, 2009.
15. Mircea I., *Criminalistica,* Iaşi, 1994.
16. Stancu E., *Criminalistica,* vol. 2, Bucureşti, 1995.
17. Stancu E., *Criminalistica - ştiinţa investigării infracţiunilor,* vol. 2, Bucureşti, 1993.

18. Stancu E., *Tratat de criminalistică*, Bucureşti, 2008.
19. Mitrofan N., Zdrenghea V., Butoi T., *Psihologia judiciară,* Bucureşti, 1992.
20. Suciu C., *Criminalistica,* Bucureşti, 1972.
21. Terbancia M., *Etica cercetării în echipă // Ghidul procurorului criminalist,* Timişoara, 1995.
22. Zăhărăchescu Gh., *Cercetarea la faţa locului // Ghidul procurorului criminalist,* Timişoara, 1994.
23. Ароцкер Л., *Роль ведущего эксперта при производстве экспертиз // Криминалистика и судебная экспертиза,* Kiev, 1979.
24. Ароцкер Л., *О синтетической форме производства судебных экспертиз // Криминалистика и судебная экспертиза,* Kiev, 1980.
25. Белкин Р., *Эксперимент в следственной, судебной и экспертной практике,* Moscova, 1964.
26. Белкин Р., *Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы,* Moscova, 1988.
27. Белкин Р., *Собирания, исследования и оценка доказательств,* Moscova, 1966.
28. Васильев В., *Проблемы профессионального отбора следователей,* în *Социалистическая законность,* № 2, Moscova, 1968.
29. Васильев А., *Следственная тактика,* Moscova, 1976.
30. Васильев А., Корнеева Л., *Тактика допроса,* Moscova, 1970.
31. Видонов Л., *Использование аналоговых схем при выдвижении версий о лицах, совершивших умышленные убийства // Вопросы совершенствования деятельности прокуроров криминалистов,* Moscova, 1976.
32. Викторова Л., *Следственный эксперимент // Справочник следователя,* Moscova, 1990.
33. Викторова Л., *Подготовка и производство следственного эксперимента // Криминалистика,* Moscova, 1997.
34. Гапанович Н., *Опознание в судопроизводстве,* Minsk, 1975.
35. Герасимов И., Драпкин Л., *Общие вопросы криминалистической тактики // Криминалистика,* Moscova, 1994.
36. Герасимов И., Драпкин Л., *Понятие и классификация тактических приемов // Криминалистика,* Moscova, 1994.
37. Гуняев В., Крылов И., *Тактика допроса // Криминалистика,* Leningrad, 1976.
38. Доспулов Г., Мажитов Ш., *Психология показаний свидетелей и потерпевших,* Alma-Ata, 1975.
39. Дораш С., *Организация и производство судебной экспертизы,* Chişinău, 1986.
40. Драпкин Л., Герасимов И., *Организация и планирование расследования // Криминалистика,* Moscova, 1994.

41. Дулов А., *Судебная психология,* Minsk, 1975.
42. Дулов А., *Права и обязанности участников судебной экспертизы,* Minsk, 1962.
43. Еминов В., Снетков В., *Опознание по фотоснимкам, кинофильмам и рисункам на предварительном следствии,* Moscova, 1973.
44. Клименко Н., *Криминалистические знания в структуре профессиональной подготовке следователя,* Kiev, 1990.
45. Ковалев А., *Улики поведения и их роль в расследовании преступлений* // Autoreferatul tezei de doctor în drept, Moscova, 1988.
46. Колмаков В., *Следственный осмотр,* Moscova, 1969.
47. Коновалова В., *Психология в расследовании преступлений,* Harkov, 1978.
48. Костров А., *Тактика следственного осмотра* // *Криминалистика,* Minsk, 1996.
49. Котов Д., Шиханцов Г., *Психология следователя,* Voronej, 1977.
50. Крылов И., Бастрыкин А., *Осмотр места происшествия – важнейший источник информации, используемой при розыске* // *Розыск, дознание, следствие,* Leningrad, 1984.
51. Ларин А., *Тактика обыска и выемки* // *Криминалистика,* Minsk, 1996.
52. Ларин А., *Расследование по уголовному делу (планирование, организация),* Moscova, 1970.
53. Леви *А., Видеозапись и киносъемка* // *Справочник следователя,* Moscova, 1990.
54. Леви А., Горинов Ю., *Звукозапись и видеозапись в уголовном судопроизводстве,* Moscova, 1983.
55. Леви А., *Звукозапись в уголовном процессе,* Moscova, 1974.
56. Мотовиловкер Я., *Показания и объяснения обвиняемого, как средство защиты в советском уголовном процессе,* Moscova, 1958.
57. Михайлов А., Подголин Е., *Письменная речь при производстве следственных действий,* Moscova, 1980.
58. Образцов В., Топарков А., *Методика исследований алиби* // *Криминалистика,* Moscova, 1997.
59. Орлов Ю., *Спорные вопросы судебной экспертизы* // *Российская юстиция,* №1, Moscova, 1995.
60. Пантелеев И., *Организация и планирование расследования* // *Криминалистика,* Moscova, 1993.
61. Порубов П., *Научные основы допроса на предварительном следствии,* Minsk, 1978.
62. Ратинов А., *Судебная психология для следователей,* Moscova, 1967.
63. Ратинов А., Адамов Ю., *Лжесвидетельство,* Moscova, 1976.

64. Ратинов А., Ефимова Н., *Психология допроса обвиняемого,* Moscova, 1988.
65. Самошина З., *Вопросы теории и практики предъявления для опознания на предварительном следствии,* Moscova, 1976.
66. Самыгин Л., Форкер Ф., *Эксперимент,* în *Криминалистика социалистических стран,* Moscova, 1986.
67. Селиванов Н., *Тактика следственного осмотра // Криминалистика,* Moscova, 1994.
68. Селиванов Н., *Допрос и очная ставка // Справочник следователя,* Moscova, 1990.
69. Скибицкий К., *Сведения о преступнике, получаемые в ходе осмотра места происшествия // Криминалистика и судебная экспертиза,* № 8, Kiev, 1971.
70. Соя-Серко Л., *Условия труда следователя // Научная организация труда следователя,* Moscova, 1974.
71. Уваров В., *Проверка показаний на месте // Autoreferatul tezei de doctor,* Moscova, 1981.
72. Филонов Л., *Психологические способы выявления скрываемого обстоятельства,* Moscova, 1979.
73. Цветков П., *Изучение личности обвиняемого,* Leningrad, 1973.
74. Центров Е., *Криминалистическое учение о потерпевшем,* Moscova, 1988.
75. Цыпленкова Е., Герасимов И., *Проверка показаний на месте // Криминалистика,* Moscova, 1994.
76. Шейфер С., *Следственные действия,* Moscova, 1981.
77. Шиханцов Г., *Формирование у студентов направленности следователя // Вопросы судебной психологии,* Minsk, 1972.
78. Шляхов А., *Классификация судебных экспертиз и типизация их задач,* Moscova, 1977.
79. Шляхов А., *Особенности назначения следователем (судом) дополнительной, повторной и комплексной экспертиз // Назначение и производство судебных экспертиз,* Moscova, 1988.
80. Шляхов А., *Судебная экспертиза,* Moscova, 1979.

PARTEA A PATRA

METODICA CRIMINALISTICĂ

Sintagma „metodica criminalistică" se aplică cu semnificaţia compartimentului de încheiere al ştiinţei şi cursului Criminalistica, consacrat studierii problemelor ce ţin de organizarea şi efectuarea cercetării prin mijloace criminalistice a faptelor ce constituie infracţiuni, fundamentării metodologice a construcţiilor metodice particulare de descoperire şi cercetare a diferitor categorii de infracţiuni şi punerea acestora în practică.

CAPITOLUL 1
ASPECTE CONCEPTUALE PRIVIND METODICA CRIMINALISTICĂ

§ 1. Noţiunea, sistemul şi sarcinile metodicii criminalistice

Urmărirea penală, având ca sarcină stabilirea împrejurărilor în care a fost comisă fapta penală, reprezintă o formă specifică a procesului de cunoaştere a realităţii obiective legate de săvârşirea unei infracţiuni. Ofiţerul de urmărire penală, procurorul sau alt reprezentant al organelor învestite prin lege cu combaterea crimei, prin activităţile desfăşurate în vederea administrării probelor, traversează, de fapt, calea cunoscută a dialecticii procesului cognitiv: de la perceperea directă a unor fapte şi elemente de fapt, a obiectelor şi a persoanelor implicate, a caracteristicilor şi semnalmentelor acestora până la analiza lor logică şi verificarea practică a faptelor stabilite.

Având la bază principiile generale ale procesului de cunoaştere de către om a realităţii obiective, respectiv cunoaşterea împrejurărilor în care a fost săvârşită o infracţiune, stabilirea adevărului în procedura de urmărire penală are un şir de particularităţi condiţionate, în primul rând, de specificul obiectului de cunoaştere şi, în al doilea rând, de condiţiile în care se desfăşoară activitatea de urmărire penală.

Obiectul cunoaşterii în procedura de urmărire penală reprezintă o construcţie complexă care, pe lângă faptul şi elementele de fapt ce atestă existenţa componentei respective de infracţiuni, reclamă date concrete privind locul, timpul şi modul comiterii acesteia, motivul şi scopul urmărit, caracteristica persoanei făptuitorului şi a celei prejudiciate, alte circumstanţe relevante la stabilirea pedepsei. Pe deasupra, obiectul cunoaşterii actului infracţional în majoritatea cazurilor se tăinuieşte.

Persoanele cointeresate, în primul rând autorii infracţiunilor, întreprind măsuri, deseori „ingenioase", pentru a deruta urmărirea penală, adică a o induce în eroare. În acest scop, pot desfăşura activităţi de amploare adverse urmăririi penale: de la deteriorarea mijloacelor de probă şi denaturarea faptelor prin înscenarea şi simularea altor împrejurări în care a avut loc fapta până la acte de şantaj, corupere şi alte forme de comportament indecent.

Pe de altă parte, cunoaşterea realităţii obiective legate de săvârşirea infracţiunii, a persoanelor şi fenomenelor care au condiţionat sau au însoţit activitatea

infracţională, se efectuază în lipsa celui mai important element al procesului psihologic cognitiv enunţat, adică a celui perceptiv. Infracţiunea, ca fenomen consumat, nu este cunoscută persoanei învestite cu cercetarea penală, în caz contrar aceasta ar deveni martor al infracţiunii şi, prin urmare, ca subiect al cunoaşterii nu mai poate participa la procesul penal.

Este adevărat că unele fapte ce ţin de obiectul cunoaşterii în activitatea de urmărire penală, inclusiv consecinţele activităţii infracţionale (cadavrul în cazul omorului sau al accidentului de circulaţie ori de muncă), obiectele şi instrumentele folosite de făptuitori (arma de foc sau cheia potrivită etc.), persoanele implicate, locul infracţiunii şi împrejurările acestuia sunt accesibile unui studiu criminalistic direct şi nemijlocit. Faptele penale, complexitatea lor sunt necunoscute organului de urmărire penală care îşi desfăşoară activitatea de cercetare după consumarea infracţiunii, uneori la un interval de timp de lungă durată.

Este important să remarcăm, în această ordine de idei, şi complexitatea infracţiunii ca obiect de studiu. Este cunoscut faptul că stabilirea împrejurărilor, în care a avut loc fapta penală, a persoanelor implicate şi a modului în care au activat acestea, presupune succesiunea unui şir de funcţii de către cel învestit cu urmărirea penală, inclusiv: de dirijare, adică a proceselor de căutare, fixare şi ridicare a mijloacelor de probă şi a altor surse de informaţii relevante pentru soluţionarea echitabilă a cauzei; constructivă, care presupune modelarea, în baza materialului pobatoriu existent, a faptei cercetate în vederea orientării urmăririi penale în perspectivă; restaurativă, constând în acţiuni şi operaţii care să asigure repararea prejudiciului cauzat prin infracţiune, punerea în drept a persoanelor şi compensarea daunelor aduse acestora; de certificare, respectiv, de reflectare şi atestare, în conformitate cu prevederile legislaţiei în vigoare, a faptelor şi împrejurărilor de fapte constatate pe parcursul urmăririi penale: organizatorică, comunicativă şi alte forme indispensabile procesului cunoaşterii şi probării în procedura de urmărire penală. Dacă la cele enunţate adăugim caracterul formalizat al procesului de administrare a probelor, limitarea în timp a acestuia, situaţiile de incertitudine confuze şi conflictuale care însoţesc urmărirea penală, este evident că stabilirea împrejurărilor în care a fost săvârşită o infracţiune, identificarea persoanelor implicate şi a vinovăţiei acestora, e de neconceput fără aplicarea unor principii metodice, reguli generale de urmărire penală care să constituie temelia anumitor îndrumări apte să orienteze urmărirea penală spre soluţionarea adecvată a sarcinilor cercetării penale descoperirea la timp şi cercetarea efectivă a faptelor ce constituie infracţiuni.

În vederea înfăptuirii acestui deziderat, în cadrul criminalisticii s-a consolidat un compartiment aparte, cunoscut sub denumirea de metodică criminalistică.

Termenul *metodică – cale*, modalitate de a soluţiona problemele doctrinale ori practice cu care inevitabil se confruntă omul în activitatea sa creativă şi de cunoaştere, se aplică în toate domeniile de interacţiune a omului cu mediul

obiectiv. Termenului în cauză i se atribuie uneori şi un înţeles determinat. În pedagogie, de exemplu, cu termenul metodică este denumită o ramură ştiinţifico-practică predestinată elaborării şi aplicării în practică a didacticii, adică de predare a disciplinelor de studiu în instituţiile de învăţământ şi asigurării unui grad înalt de însuşire a materialelor predate sau formării unor deprinderi practice.

Cu un conţinut similar, termenul *metodică* se aplică în doctrina şi practica criminalistică, acesta semnificând aici ultimul compartiment, respectiv cel de-al patrulea şi de încheiere a ştiinţei criminalistice, în cadrul căruia se studiază întreaga gamă de probleme ce ţin de organizarea şi efectuarea cercetării prin mijloace criminalistice a faptelor ce constituie infracţiuni, a întemeierii metodologiei acestei complicate activităţi profesionale, precum este descoperirea şi cercetarea infracţiunilor. În baza primei părţi a metodicii criminalistice, părţii general-teoretice, după cum este tratată de unii autori[1], sunt elaborate metodici tipice de cercetare a diferitor categorii de infracţiuni cunoscute şi sub denumirea de metodici concrete sau particulare de cercetare penală[2]. A doua şi cea mai importantă parte a metodicii criminalistice, din perspectivă practică, este chemată, pe de o parte, să pună în evidenţă mecanismul infracţiunilor cu o frecvenţă sporită în societate şi a modului de săvârşire a lor, iar, pe de altă parte, să elaboreze în baza cunoaşterei acestora şi a practicii organelor de urmărire penală, a celor mai propice recomandări metodice şi a modului lor de aplicare în condiţii concrete în care se desfăşoară cercetarea unei sau altei categorii de infracţiuni[3]. Întru realizarea acestei sarcini, în cadrul criminalisticii au loc cercetări durabile şi susţinute în vederea argumentării ştiinţifice a algoritmelor activităţii de cercetare a diferitor categorii de infracţiuni, a construcţiilor metodice privind folosirea celor mai raţionale căi de soluţionare a problemelor pe cale juridică, de cercetare a anumitor componente ale infracţiunii.

Imensa practică de urmărire penală a infirmat posibilitatea elaborării unei metodici universale de cercetare a oricărui act infracţional. O infracţiune săvârşită este o faptă individuală atât după obiectul nemijlocit al atentării, condiţiile şi împrejurările în care a avut loc, cât şi după caracteristicile persoanelor implicate şi modul acestora de a opera în vederea înfăptuirii scopului infracţional.

Aceasta nu înseamnă însă că diferite infracţiuni, clasificate în aceleaşi categorii, nu au indici comuni care ar asigura formularea unor recomandări metodice-tip de cercetare penală. Conţinutul acestor recomandări constituie de

---

[1] Н. Яблоков, В. Колдун, *Общие положения криминалистической методики расследования преступлений // Криминалистика*, Moscova, 2004, p. 489.

[2] Т. Аверьянова, Р. Белкин, Ю. Корухов, Е. Россинская, *Криминалистика*, Moscova, 2000, p. 681.

[3] В. Гавло, *Теоретические проблемы и практика применения методики расследования отдельных видов преступлений*, Tomsk, 1985, p. 11.

fapt, partea cea mai importantă a compartimentului metodic al criminalisticii şi concomitent „produsul" acestuia. Mai mult ca atât, metodicile particulare reunesc realizările altor compartimente ale criminalisticii ajustându-le la conţinutul şi particularităţile cercetării categoriei respective de infracţiuni şi la condiţiile în care organul de urmărire penală îşi desfăşoară activitatea.

Astfel, ştiinţa traseologică, ca parte componentă a compartimentului tehnic al criminalisticii, elaborează mijloace şi procedee privind aplicarea lor la depistarea, fixarea şi ridicarea urmelor de mâini în general, indiferent de natura faptei. Metodicile particulare specifică obiectele purtătoare de urme de mâini şi modalitatea de identificare a acestora în cadrul cercetării locului săvârşirii unui furt prin efracţie sau a unui act de escrocherie. În tactica criminalistică sunt prevăzute procedee tactice, prin a căror aplicare este indicat să se desfăşoare audierea martorilor şi a victimei infracţiunii. Metodicile cercetării anumitor categorii de infracţiuni specifică sarcinile şi particularităţile audierii acestor persoane pentru cercetarea unei sau altei cetegorii de infracţiuni, cum ar fi omorul, violul, jaful etc. Metodicile particulare de cercetate pun la îndemâna organelor de urmărire penală recomandări privind elaborarea celor mai posibile versiuni şi planificarea, în baza lor, a activităţii de urmărire penală la etapa iniţială de cercetare a unor categorii de infracţiuni, specifică formele de antrenare în proces a persoanelor competente, sarcinile care le revin acestora în procesul de probaţiune.

Actualmente, metodica criminalistică, în majoritarea cazurilor, este percepută ca un sistem argumentat ştiinţific de îndrumări metodice privind descoperirea şi cercetarea, în ordinea prevăzută de legislaţia în vigoare, a diferitor categorii de infracţiuni, îndrumări cunoscute, după cum am menţionat, sub denumirea de metodici particulare de cercetare penală[1]. Organele de urmărire penală dispun de metodici de cercetare a mai multor categorii de infracţiuni, inclusiv a celor de omor, viol, furt, jaf, a actelor de corupţie, accidentelor de circulaţie etc., expuse în ghiduri metodice de cercetare sau în compartimentul metodic al manualelor şi tratatelor de criminalistică[2].

Remarcăm, în această ordine de idei, că metodica criminalistică – compartiment al ştiinţei criminalistice, nu trebuie confundată cu metodica criminalistică – disciplină, curs, materie de studii în instituţiile de învăţământ juridic. Cursul *metodica criminalistică*, la fel ca şi *criminalistica* în complexitatea sa,

[1] И. Возгрин, *Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений*, Leningrad, 1976, p. 28; Н. Клименко, *Криминалистические знания в структуре профессиональной подготовки следователя*. Kiev, 1990, p. 32.

[2] *Ghidul procurorului criminalist*, Timişoara, 1994; Н. Баранов, *Расследование краж личного имущества*, Moscova, 1977; E.Stancu, *Tratat de criminalistică*, Bucureşti, 2007; L.Cârjan, M.Chiper, *Criminalistica: tradiţie şi modernism*, Bucureşti, 2009.

reproduce cunoştinţe (recomandări metodice) autentice, cu certitudine stabilite în cadrul ştiinţei criminalistice, pe când metodica criminalistică desemnează problemele pe care le ridică practica de urmărire penală şi, în baza studierii acestora, elaborează noi cunoştinţe. Comiterea infracţiunilor, utilizarea de către făptuitor a unor modalităţi necunoscute în vederea atingerii scopului infracţional imprimă metodicii criminalistice caracterul celei mai dinamice părţi a ştiinţei criminalistice.

Şi după modul de sistematizare a elementelor constitutive, cursul *metodica criminalistică* prezintă elemente distinctive de cele ale ştiinţei criminalistice. Sistematizarea cursului de studii se face de la general la particular, de la simplu la complicat, adică în modul în care să se asigure realizarea sarcinii, care îi revine disciplinei respective: însuşirea şi aplicarea de către persoanele implicate în procesul de învăţământ a deprinderilor şi a recomandărilor metodice în situaţii concrete practice.

§ 2. Fundamentul ştiinţific şi principiile conceperii şi constituirii metodicilor de cercetare a anumitor categorii de infracţiuni

Metodica criminalistică, ca un sistem de îndrumări privind organizarea şi efectuarea în condiţii optime a cercetării anumitor categorii de infracţiuni, are la bază, aşa cum s-a mai remarcat, realizările mai multor ramuri ştiinţifice şi domenii de activitate practică umană.

Un rol deosebit în elaborarea şi consolidarea metodicilor de cercetare a anumitor categorii de infracţiuni revine ştiinţelor juridice, în special dreptului penal şi procesual-penal. Tezele fundamentale, principiile acestor domenii cu privire la faptele ce constituie infracţiuni, la conţinutul şi clasificarea acestora, la împrejurările ce diminuează sau, dimpotrivă, agravează, în raport cu pericolul social pe care îl prezintă, responsabilitatea, principiul adevărului şi al prezumţiei nevinovăţiei determină sarcinile urmăririi penale şi implicit obiectivele metodicilor particulare de cercetare. Legislaţia procesual-penală stabileşte scopul şi ordinea în care să se desfăşoare activitatea de urmărire penală, condiţiile şi mijloacele la care pot apela cei învestiţi să lupte împotriva crimei. Prevederile legislaţiei procesual-penale în vigoare constituie puncte de plecare pentru metodica criminalistică, pentru fiecare recomandare a acesteia luată în parte. Pe deasupra, dreptul şi doctrina procesual-penală stabilesc conţinutul procesului de cercetare penală în etapa prejudiciară şi, implicit, structura metodicilor de cercetare a anumitor categorii de infracţiuni.

În al doilea rând, legislaţia procesual-penală stabileşte, chiar dacă la nivel general, obiectul probaţiunii într-o cauză penală, în baza căruia metodicile par-

ticulare specifică împrejurările ce urmează a fi clarificate în timpul cercetării acestora.

În al treilea rând, legislaţia în vigoare, dar şi doctrina dreptului procesual-penal stabilesc şirul, ordinea şi succesiunea activităţilor de urmărire penală pe care trebuie să le înfăptuiască organele împuternicite să cerceteze faptele penale în vederea cunoaşterii şi probării adevărului. În metodicile particulare de cercetare a unei sau altei categorii de infracţiuni trebuie să se ţină cont de prevederile doctrinare şi ale legislaţiei procesual-penale în vigoare, atunci când se elaborează algoritme ale acţiunilor de urmărire penală[1].

Un important izvor al metodicii criminalistice îl reprezintă practica organelor de urmărire penală. Analiza şi generalizarea acesteia fac posibilă relevarea elementelor cu semnificaţie criminalistică proprii infracţiunilor din anumite categorii şi, în consecinţă, perfecţionarea metodicilor particulare de cercetare a acestora. Este adevărat că orice infracţiune este unică prin elementele ce caracterizează împrejurările de loc şi timp în care se comite, obiectul atentării, mijloacele folosite şi consecinţele activităţii făptuitorilor. Totodată, infracţiunile din aceeaşi categorie au însuşiri comune, în baza cărora sunt posibile recomandări similare privind cercetarea lor prin mijloace criminalistice. O infracţiune de omor întotdeauna se manifestă individual şi, în acelaşi timp, reprezintă elemente tipice cu semnificaţie criminalistică, aceasta îngăduind elaborarea metodicii-tip de cercetare a omuciderilor.

Metodica criminalistică foloseşte pe scară largă date şi metode ce ţin de alte compartimente ale criminalisticii, în special elaborate în cadrul părţii tehnice şi tactice ale acesteia. În cadrul traseologiei criminalistice, de exemplu, se studiază mecanismul formării diferitor categorii de urme ale infracţiunii în vederea elaborării mijloacelor tehnice şi a metodelor de aplicare la descoperirea, fixarea, interpretarea şi aprecierea valorii lor probatorii. Metodica criminalistică, ţinând cont de prevederile traseologiei – ramură a tehnicii criminalistice –, stabileşte locurile formării unor sau altor urme, modalităţile cele mai frecvente de utilizare a acestora în procesul de probaţiune în funcţie de natura faptei şi a modului în care s-a activat. Situaţia e similară şi în cazul tacticii criminalistice şi a locului prevederilor acesteia în metodica criminalistică.

Tactica audierii martorilor infracţiunii de furt sau a unui accident de circulaţie rutieră se va găsi particularizată în cadrul metodicilor particulare de cercetare a categoriilor respective de infracţiuni. Datele indispensabile cunoaşterii adevărului în cazul infracţiunilor contra vieţii şi integrităţii corporale a persoanei, metodica cercetării categoriilor menţionate de infracţiuni le preia din medicina legală şi alte domenii ca, de exemplu, biologia, fiziologia şi anatomia fiinţei uma-

[1] Ig. Dolea, D. Roman, Iu. Sedleţchi, T. Vizdoagă, V. Rotaru, A. Cerbu, S.Ursu, *Dreptul procesual penal*, vol. 2, Chişinău, 2006, p. 4.

ne. La formularea anumitor recomandări metodice privind reţinerea persoanelor participante la proces şi, prin aceasta, specificarea modalităţilor de organizare judicioasă a urmăririi penale, îşi aduc contribuţia ştiinţele psihologice: psihiatria – mijloc de stabilire a existenţei sau inexistenţei responsabilităţii celor implicaţi în actul infracţional, şi psihologia judiciară – modalitate ştiinţifică de cunoaştere a caracteristicilor psihocomportamentale ale participanţilor la proces.

La întocmirea şi aplicarea metodicilor de cercetare a unor categorii de infracţiuni este indicat să se ţină cont de anumite reguli fundamentale (principii) prevăzute în literatura de specialitate[1].

1. Principiul legalităţii

În contextul metodicii criminalistice, principiul legalităţii presupune că toate recomandările metodice, luate în parte sau în totalitatea lor, trebuie să se înscrie pe deplin în prevederile legislaţiei procesual-penale în ceea ce priveşte împrejurările ce urmează a fi clarificate în cadrul urmăririi penale (art. 93-98), cât şi mijloacele şi procedeele probatorii ce pot fi folosite de către organul de urmărire penală în vederea stabilirii adevărului într-o cauză penală (art.103-158).

Nu mai puţin importante pentru metodica criminalistică sunt prevederile legislaţiei privind cercetarea, sub toate aspectele, a cauzei, respectarea drepturilor şi intereselor legale ale celor implicaţi în proces, inclusiv restabilirea în drepturi a celor lezaţi prin actul infracţional. Igor Dolea subliniază că drepturile persoanei prejudiciate sunt achitate nu doar prin implicarea victimei în probatoriu: „Până la urmă, interesul victimei nu se realizează doar prin asigurarea dreptului de a acuza... Nu mai puţin important este sentimentul victimei că s-a înfăptuit echitatea, oricare ar fi modalitatea de realizare a acesteia"[2].

2. Principiul întemeierii ştiinţifice a metodicilor particulare de cercetare a anumitor categorii de infracţiuni

Potrivit acestui principiu, metodicile particulare, recomandările metodice criminalistice trebuie să aibă ca bază de lansare cunoaşterea semnelor ce caracterizează elementele constitutive ale categoriei respective de infracţiuni: adică obiectul nemijlocit al acesteia, persoanele implicate, modul în care, de regulă, se activează şi natura urmelor caracteristice, alte împrejurări şi fapte ce ţin de obiectul probaţiunii ori elucidează anumite componente ale acestuia, într-un cuvânt, caracteristica criminalistică a categoriei respective de infracţiuni. În

---

[1] Н. Селиванов, *Сущность методики расследования и ее принципы // Социалистическая законность* nr. 5, 1976, p. 61; Н. Селиванов, *Советская криминалистика (система понятий),* Moscova, 1982, p. 120; Т. Аверьянов, Р. Белкин, Ю. Корухов, Е. Россинская, *Криминалистика,* Moscova, 2000, p. 683.

[2] Ig. Dolea, *Drepturile persoanei în probatoriul penal*, Chişinău, 2009, p. 284.

doctrina şi practica criminalistică, prin sintagma *caracteristică criminalistică a unei categorii de infracţiuni* se înţelege descrierea elementelor tipice ce caracterizează categoria respectivă de infracţiuni în baza căreia infracţiunile din anumite categorii pot fi clasificate după diverse criterii, ca de exemplu, după modul de ucidere a victimei în cazurile de omor premeditat, după uneltele utilizate în cazul furturilor prin pătrundere, după raportul de legătură victimă – făptuitor, în situaţiile infracţiunilor de omor la comandă, viol, tâlhărie, escrocherie ş.a.. Aşadar, caracteristica criminalistică a unei sau altei categorii de infracţiuni reprezintă sistemul de date tipice ce caracterizează categoria respectivă de infracţiuni şi a cărei cunoaştere reprezintă momentul-cheie în elaborarea recomandărilor metodice[1].

Stabilirea caracteristicii criminalistice a unei categorii de infracţiuni reprezintă o primă şi importantă sarcină a metodicilor particulare de cercetare. Înfăptuirea acesteia presupune studierea unui număr rezonabil de cazuri în vederea punerii în evidenţă, generalizării şi sistematizării datelor caracteristice tipice categoriei în cauză de infracţiuni, determinării frecvenţei şi a măsurii de corelare a acestora între ele şi dacă, în consecinţă, acestea contribuie efectiv la modelarea activităţii de urmărire penală[2].

3. Principiul oportunităţii

Acest principiu presupune că metodicile particulare de cercetare a unor categorii de infracţiuni trebuie să recomande nu numai cea mai optimă combinaţie de activităţi procedurale, dar şi cea mai adecvată succesiune privind desfăşurarea acestora, avându-se în vedere şi momentul optim pentru administrarea eficientă a probelor, mai ales a celora care, cu trecerea timpului, pot degrada, indiferent dacă sunt materiale sau testimoniale. Oportunitatea, în contextul celor menţionate, înseamnă şi efectuarea doar a activităţilor de cercetare adecvate situaţiei probatorii existente la o anumită etapă de cercetare. Metodicile particulare de cercetare, datorită acestui principiu, pot scuti organul de urmărire penală de cheltuieli inutile de energie şi timp.

4. Principiul efectuării urmăririi penale în mod organizat

Principiul în cauză presupune axarea urmăririi penale pe baze ştiinţifice, desfăşurarea acestuia în mod planificat, astfel dându-i o orientare adecvată. Respectarea principiului planificării urmăririi penale asigură, aşa cum s-a mai menţionat, integritatea cercetărilor, excluderea activităţilor inutile, eficacitatea

---

[1] М. Георгицэ, *Организованная преступность: проблемы теории и практики расследования*, Chişinău, 1998, p. 66.

[2] У. Возгрин, *Общие положения. Методики расследования отдельных видов преступлений*, Leningrad, 1976, p. 6; М. Георгицэ, *Организованная преступность: Проблемы теории и практики расследования*, Chişinău, 1998, p. 66.

urmăririi penale. Metodicile particulare de cercetare stabilesc, în baza cunoscutei formule a celor şapte întrebări (ce, unde, când, de către cine, în ce mod, cu ce scop şi împotriva cui), obiectul probaţiunii propiu categoriei respective de infracţiuni ca, în funcţie de natura împrejurărilor ce urmează a fi clarificate, să specifice activităţile procesuale şi de investigaţie operative necesare înfăptuirii scopului propus, adică a stabili cu precizie, în mod operativ şi cu respectarea formelor prevăzute în legislaţia procesual-penală în vigoare, natura faptei, a persoanelor implicate şi a modului în care s-a săvârşit infracţiunea. Din cele de mai sus rezultă că, reflectând problemele ce urmează a fi soluţionate, a principalelor momente şi a finalului cercetării anumitor categorii de infracţiuni, pe de o parte, şi activităţile ce vor trebui efectuate pe parcursul urmăririi penale, condiţiile şi mijloacele necesare înfăptuirii acestui proces, planificarea, ca principala formă de organizare a urmăririi penale, imprimă acestui complicat şi multilateral proces o formă mai riguroasă şi un conţinut fundamentat ştiinţific.

5. Principiul imparţialităţii

Prin conţinutul său, acest principiu presupune că metodicile de cercetare a anumitor categorii de infracţiuni ar trebui să prevadă indicaţii care ar impune organele de urmărire penală să dea dovadă de perseverenţă în căutarea adevărului, dar şi de obiectivitate în probarea acestuia. În contextul activităţii de urmărire penală, imparţialitatea înseamnă elaborarea şi verificarea tuturor versiunilor care decurg din situaţia pobatorie existentă în cauză. În baza caracteristicii criminalistice a unei sau altei categorii de infracţiuni, metodicile particulare specifică situaţiile probatorii posibile a se crea la anumite etape de urmărire penală şi, respectiv, versiunile pe care le poate verifica organul de urmărire, excluzând supoziţiile neîntemeiate sau bazate pe imaginaţie, sau pe păreri preconcepute ale celor implicaţi în procedura de urmărire penală. Astfel, metodicile particulare vor asigura respectarea unei condiţii procesuale indispensabile soluţionării echitabile a cauzelor penale – administrarea probelor pentru învinuire, precum şi a celor pentru apărarea făptuitorului.

6. Principiul utilizării pe scară largă a cunoştinţelor de specialitate, altele decât cele juridice

Antrenarea în proces a persoanelor competente, când la săvârşirea multor infracţiuni se folosesc metode „rafinate", precum şi mijloace tehnice dintre cele mai moderne, este o condiţie *sine qua non* a descoperirii în timp rezonabil şi cercetării sub toate aspectele a actelor penale, combaterii eficiente a acestora.

După cum s-a mai menţionat, în procedura de urmărire penală sunt atraşi specialişti din diferite domenii şi experţi. Calitatea de specialist se atribuie persoanelor competente, în majoritatea cazurilor aceştia fiind tehnicieni din cadrul organelor de urmărire penală sau care activează în alte domenii, chemaţi să participe la efectuarea activităţilor de urmărire penală cu atribuţii de

consultant al organului de urmărire penală. Funcţiile specialistului consultant sunt specificate în lege: a acorda ajutor organului de urmărire la depistarea şi fixarea urmelor infracţiunii, a altor mijloace materiale de probă; a atenţiona organul de urmărire cu privire la ridicarea şi conservarea probelor; a da explicaţii asupra probelor şi a altor materiale sau împrejurări, aprecierea cărora reclamă cunoştinţe de specialist, altele decât cele juridice. Dacă pentru aceasta se cer lucrări de laborator, specialistului i se poate cere efectuarea lor pentru constatarea faptelor, care, fiind prezentate în formele prevăzute de lege (raport de constatare sau consemnare în procesul-verbal a activităţii de urmărire penală respectivă), reprezintă date probante indubitabile.

Când pentru stabilirea unor împrejurări de fapt sau clarificarea unor aspecte ale cauzei sunt necesare date de specialitate dintr-un domeniu ştiinţific sau din practică, legislaţia în vigoare prevede participarea la proces a experţilor, a căror activitate consistă în examinarea ştiinţifică a împrejurărilor de fapt şi a mijloacelor de probă în vederea soluţionării problemelor cu care se confruntă organul de urmărire penală într-o cauză penală.

Aşadar, metodicile particulare de cercetare vor prevedea formele de participare a specialiştilor şi experţilor în parcursul de urmărire panală, precum şi modalităţile de organizare a activităţii acestora.

§ 3. Structura metodicilor particulare de cercetare a anumitor categorii de infracţiuni

Ca parte integrantă a ştiinţei criminalistice, metodica reprezintă actualmente un sistem complex şi multilateral de recomandări şi indicaţii cu privire la organizarea şi efectuarea urmăririi penale asociate după mai mulţi factori (natura faptei, modul şi împrejurările în care aceasta a fost săvârşită etc.) în metodici particulare de cercetare a anumitor categorii de infracţiuni.

Pentru ca metodicile particulare să contribuie la soluţionarea problemelor cu care se confruntă urmărirea penală pe parcursul cercetării unei sau altei caregorii de infracţiuni, acestea trebuie să fie structurate adecvat. Analizându-se sub acest aspect, în literatura de specialitate recentă se demonstrează că în mare conţinutul lor este similar şi cuprinde următoarele elemente constitutive:

1. Caracteristica criminalistică a categoriei respective de infracţiuni, care presupune studierea minuţioasă a unui număr mare de infracţiuni din categoria în cauză de acte penale, evidenţierea şi descrierea datelor cu semnificaţie criminalistică referitor la:

- Pericolul social pe care îl prezintă categoria de infracţiuni prin frecvenţa cu care se manifestă. Cunoaşterea gradului de răspândire a unei sau altei categorii de infracţiuni are importanţă, în primul rând, în plan practic, impunându-se concentrarea eforturilor pentru combaterea crimei şi asigurarea ordinii publice.

• Trăsăturile tipice ale categoriei în cauză de infracţiuni, adică elementele ce particularizează obiectul atentării, locul, timpul, împrejurările şi modul în care s-a acţionat în momentul săvârşirii infracţiunii, făptuitorul şi victima infracţiunii, alte persoane implicate.

• Modul de operare, adică mijloacele şi maniera de aplicare a acestora în vederea atingerii scopului infracţional. Este unanim acceptată ideea, potrivit căreia modul în care s-a acţionat sugerează organului de urmărire penală direcţia activităţii de cercetare a faptei. Pe lângă acestea, o mare importanţă au urmele lăsate la faţa locului în baza cărora pot fi elaborate versiuni privind modul în care a fost săvârşită infracţiunea şi persoana făptuitorului.

• Urmele tipice categoriei respective de infracţiuni, natura şi mecanismul formării acestora, localizarea, gradul de fixare şi persistenţă, alte semne distinctive pot servi la orientarea activităţii de căutare a infractorului.

• Individualitatea învinuitului în comiterea infracţiunii, ansamblul de trăsături sociale, juridice, fizice şi psihologice prin care se remarcă aceştia şi comportamentul faţă de organul de urmărire penală şi instanţa de judecată. Caracteristica criminalistică trebuie să prezinte date generale despre autorii categoriei respective de infracţiuni: sex, vârstă, situaţie socială, starea fizică şi psihică, profesie şi aptitudini, cunoştinţe şi experienţă de viaţă, antecedente penale, alte date care ar contribui la restrângerea cercului celor bănuiţi, chiar şi la modelarea făptuitorilor şi a comportamentului pe care îl va avea bănuitul sau învinuitul.

• Date generale privind victima infracţiunii specifice unei sau altei categorii de infracţiuni. Examinarea criminalistică a victimei infracţiunii şi a multiplelor probleme ce ţin de starea procesuală a acestora au condus la consolidarea victiomologiei, ştiinţei multidisciplinare despre victima infracţiunii. În acivitatea de urmărire penală, cunoaşterea victimei, a calităţilor şi relaţiilor ei cu alte persoane, inclusiv cu cele implicate în actul infracţional, conduce la elaborarea versiunilor cu privire la persoanele implicate la împrejurările şi la modul în care acestea au activat. În baza unor astfel de date, organul de urmărire penală poate anticipa comportarea victimei în procedura de urmărire penală, fapt care îi dă posibilitatea de a aplica o anumită tactică.

Cercetarea criminalistică a victimei infracţiunii este o preocupare mai recentă care, odată cu apariţia lucrărilor cercetătorului german Hans von Hentig (1941) şi în urma analizei interacţiunii „făptuitor–victimă", în justiţia penală, victimei infracţiunii i se atribuie calitatea de subiect activ al infracţiunii, fiindcă, în multe cazuri, aceasta oferă condiţii necesare declanşării activităţii infracţionale[1].

În lucrarea sa de psihologie juridică, „Psihologia dreptului", S. Rusnac subliniază că, uneori, comportamentul victimei provoacă comiterea infracţiunii.

[1] E. Stancu, *Tratat de criminalistică*, ediţia a IV-a, Bucureşti, 2008, p. 407.

Autoarea reprezintă această formulă în mod schematic astfel: făptuitorul (cauza infracţiunii), victima, condiţiile infracţiunii. Cu cât comportamentul victimei este mai „provocator", cu atât acţiunile infractorului sunt mai fortuite[1].

Şi în doctrina juridică autohtonă problema victimei nu a fost lipsită de atenţia oamenilor de ştiinţă în domeniu. Astfel, Gh. Gladchi, examinând sub aspect penal şi criminologic situaţia victimei infracţiunilor de mare violenţă în jurisprudenţa Republicii Moldova, a constatat că în 80% din cazurile de omor premeditat victima era în anumite relaţii cu ucigaşul (familiar sau concubinaj, de vecinătate, serviciu sau business etc.). Situaţia este semilară, potrivit datelor autorului, şi în cauzele de viol, leziunilor corporale grave ş.a. În baza unor date autentice, în acest sens, autorul concluzionează că victima acestor categorii de infracţiuni nu reprezintă un subiect pasiv, ci unul activ al actului infracţional[2]. Pe de altă parte, T. Vîzdoagă a argumentat ferm rolul activ al persoanei vătămate în procesul de acuzat[3]. În sfârşit, dar nu în ultimul rând, problematica victimei infracţiunii în procesul penal este abordată pe larg de către Ig. Dolea în diversele sale lucrări stiinţifice, inclusiv monografice[4].

Aşadar, studierea comportamentului victimei poate oferi date pentru stabilirea cauzei infracţiunii, a condiţiilor obiective şi subiective care au condiţionat-o, precum şi colectarea de date faptice privind victimizarea acesteia, în special a celei tipice, adică caracteristică pentru o categorie sau alta de infracţiuni[5].

2. Împrejurările care urmează a fi stabilite în procedura de urmărire penală

Împrejurările ce urmează a fi stabilite în procesul de cercetare a unei sau altei categorii de infracţiuni sunt determinate de articolul 96 şi alte articole ale Codului penal al Republicii Moldova, care prevăd răspunderea penală pentru anumite fapte din categoria respectivă de infracţiuni.

Ansamblul faptelor şi a împrejurărilor de fapt ce trebuie cunoscute, pentru soluţionarea echitabilă şi legitimă a unor cauze penale poartă denumirea de obiect al probaţiunii. Principalele elemente ale acestuia sunt enumerate în

---

[1] S. Rusnac, *Psihologia dreptului*, Chişinău, 2000, p.213-214.

[2] Gh. Gladchi, *Determinantele victimologice şi mecanismul infracţiunilor de mare violenţă*, Chişinău, 2000, p. 131-132.

[3] T. Vîzdoagă, *Exercitarea ascultării în instanţa de fond: probleme şi perspective, Teză de doctor în drept*, Chişinău, 2002, p. 44-45.

[4] Ig. Dolea, *Drepturile persoanei în probatoriul penal*, Chişinău, 2009, p. 231.

[5] În criminalistică se disting trei categorii de victimizare: individuală, potenţialitatea victimizării persoanei, ca urmare a interacţiunii acesteia cu mediul înconjurător; de grup, capacitatea unor categorii de persoane în anumite condiţii să devină victime ale infracţiunii; tipice, predispoziţia unor persoane să devină victime doar a anumitor categorii de infracţiuni; Р. Белкин, *Криминалистическая энциклопедия*, Moscova, 2000, p. 35.

mod expres în art. 96-97 ale Codului de procedură penală (faptele referitoare la existenţa elementelor infracţiunii, precum şi cauzele care înlătură caracterul penal al faptei; circumstanţele prevăzute de lege care atenuează sau agravează răspunderea penală a făptuitorului; datele personale ce caracterizează făptuitorul şi victima infracţiunii; caracterul şi gravitatea (mărimea) daunei cauzate prin infracţiune; bunurile şi obiectele predestinate comiterii infracţiunii sau care reprezintă productul acesteia; circumstanţele relevante la stabilirea pedepsei; împrejurările şi condiţiile care au cauzat, au condiţionat sau au contribuit la săvârşirea infracţiunii. Enumerarea în lege a elementelor obiectului probaţiunii nu este una exhaustivă. Urmărirea penală, în situaţia unei cauze concrete, va trebui să stabilească circumstanţele ce se referă la mecanismul infracţiunii, în special la condiţiile atât materiale (de anturaj), cât şi spirituale în care s-a activat, la modul de pregătire, săvârşire şi ascundere a faptei şi a consecinţelor ei, la persoana făptuitorului, victimei şi a altor persoane implicate, la obiectele şi instrumentele, într-un fel sau altul, exploatate de cei implicaţi în actul infracţional sau care reprezintă produsul infracţiunii, la atitudinea psihică a făptuitorilor faţă de fapta prejudiciabilă, adică la vinovăţia acestora (art.14 Codul penal al Republicii Moldova), la paguba provocată, la multe alte împrejurări, stabilirea cărora, deşi nu are relevanţa directă asupra fondului cauzei, asigură desfăşurarea normală a procesului penal[1]. După cum se subliniază în literatura de specialitate, la soluţionarea cauzei de omor, la cercetarea acestei categorii de infracţiuni trebuie stabilite relaţiile victimei cu făptuitorul, comportamentul acesteia la momentul critic al infracţiunii şi înainte, arma folosită de făptuitor, proveniența acesteia, caracterul, gravitatea şi numărul leziunilor corporale ş.a. care indubitabil contribuie la soluţionarea problemei ce ţine de vinovăţia persoanei ucigaşe[2].

Referitor la împrejurările ce urmează a fi clasificate pe parcursul cercetării anumitor categorii de infracţiuni, în literatura criminalistică s-au expus două puncte de vedere. Potrivit primului, urmărirea penală se consideră dusă la bun sfârşit dacă din materialele probatoriului administrat în cauza decursă, fără echivoc, au fost date răspunsuri la cele şapte întrebări amintite mai sus, şi anume: ce faptă s-a comis şi care este natura ei; unde s-a comis fapta, când a fost săvârşită; cine este autorul; cum şi în ce mod a săvârşit-o; cu ajutorul cui; în ce scop; cine şi în ce măsură este prejudiciat de infracţiune. Numai atunci când materialul probatoriu acumulat în cauză asigură răspunsuri categorice la aceste şapte întrebări, organul de urmărire penală este în drept să considere că a stabilit adevărul[3].

---

[1] I. Neagu, *Drept procesual penal*, Bucureşti,1988, p. 256.
[2] Colectiv de autori, *Codul de procedură penală, comentarii*, Chişinău, 2005, p. 178.
[3] E. Stancu, *Tratat de criminalistică*, ediţia a IV-a, Bucureşti, 2008, p. 515.

Conform celui de al doilea punct de vedere, împrejurările şi faptele care trebuie stabilite în procedura de urmărire penală, obiectul cunoaşterii, cuprinde trei categorii distincte de fapte şi împrejurări de fapt.

Prima şi cea mai principală grupă cuprinde împrejurările care constituie obiectul probaţiunii în formula prevăzută de art. 96 Cod de procedură penală al Republicii Moldova, şi anume: faptele referitoare la existenţa infracţiunii, precum şi cauzele care înlătură caracterul penal al faptei; circumstanţele prevăzute în lege de art.76-77 Cod penal al Republicii Moldovei, care atenuează sau agravează răspunderea penală a făptuitorului; datele personale caracteristice făptuitorului şi victimei; caracterul şi mărimea daunei cauzate prin infracţiune; bunurile destinate sau utilizate pentru săvârşirea infracţiunii sau dobândite prin infracţiune, indiferent de faptul cui au fost ele transmise; toate circumstanţele relevante la stabilirea pedepsei.

Cea de a doua grupă cuprinde cauzele şi condiţiile în care a fost săvârşită infracţiunea, legea obligând organul de urmărire penală să întreprindă măsuri de prevenire a altor infracţiuni, inclusiv prin luarea măsurilor de înlăturare a acestora.

Cea de a treia grupă o constituie circumstanţele care nu fac parte din obiectul probaţiunii, dar care au importanţă pentru buna desfăşurare a urmăririi penale[1].

Cunoscute şi sub denumirea de circumstanţe „auxiliare", categoria în cauză de împrejurări şi date pot furniza informaţii necesare desfăşurării procesului de cunoaştere a împrejurărilor cauzei[2].

Metodicile particulare de cercetare, în baza prevederilor legale, includ recomandări de care trebuie să se ghideze organul de urmărire penală pentru stabilirea circumstanţelor ce trebuie dovedite în cercetarea unei sau altei cauze penale din categoria respectivă de infracţiuni, ajustându-le la elementele componente ale infracţiunii avute în cercetare, adică la obiectul nemijlocit al atentării (valorile sociale, protejate de legislaţia penală, inclusiv viaţa şi integritatea corporală a persoanei, drepturile şi libertăţile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, ordinea constituţională, pacea, securitatea şi alte atribute importante ale ţării şi ale populaţiei ei).

3. Al treilea element important al oricărei metodici particulare de cercetare a unor categorii de infracţiuni îl reprezintă algoritmul[3] (programul activităţilor de urmărire penală, respectiv sistemul optim al activităţilor procesuale şi extraprocesuale menite să asigure obiectivitatea, complexitatea şi operativitatea

---

[1] И. Возгрин, *Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений*, Leningrad, 1976, p. 10.

[2] I. Neagu, *Drept procesual penal*, Bucureşti, 1988, p. 258.

[3] У. Возгрин, *Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений*, Leningrad, 1976, p. 43-44.

colectării şi administrării probelor referitoare la existenţa infracţiunii, identitatea făptuitorului şi responsabilitatea acestuia [1], garantându-i-se concomitent libertatea, dreprul la apărare şi satisfacerea tuturor intereselor legale). Metodicile particulare de cercetare în marea lor majoritate specifică întreaga îmbinare de activităţi indispensabile cercetării efective a unei sau altei categorii de infracţiuni.

Activităţile de urmărire penală, constituind fondul metodic al cercetării unei categorii de infracţiuni, trebuie conformate etapelor cercetării penale. În literatura criminalistică s-a stabilit ordinea, potrivit căreia cercetarea penală se desfăşoară în două etape: iniţială şi ulterioară.

Etapa iniţială cuprinde perioada de timp de la începerea urmăririi penale până la stabilirea făptuitorului şi punerea acestuia sub învinuire. Este etapa desfăşurării activităţilor imediate, adică care nu suferă amânare, deoarece, îndepărtate în timp, devin ineficiente. Etapa în cauză, cunoscută şi sub denumirea de etapa primelor măsuri[2], este menită să creeze condiţii informative favorabile activităţii de cercetare ulterioară a cauzei[3].

În etapa iniţială, activităţile de cercetare se desfăşoară neîntrerupt, impunând persoanelor învestite cu urmărirea penală o muncă intensă, insistenţă şi sârguinţă în vederea soluţionării problemelor specifice acestei etape, şi anume:

– determinarea naturii juridice a faptei şi a împrejurărilor în care a fost săvârşită infracţiunea, mai ales în cazurile în care din informaţia colectată este clar caracterul faptei;

– depistarea, fixarea şi ridicarea probelor materiale ale infracţiunii (acestea putând degrada ca urmare a activităţii umane sau a factorilor naturii) şi crearea unei baze necesare pentru planificarea urmăririi penale;

– verificarea versiunilor tipice care derivă din materialele în baza cărora s-a decis începerea urmăririi penale;

– luarea măsurilor imediate pentru reţinerea pe „urme calde" a persoanelor implicate în actul infracţional;

– asigurarea recuperării prejudiciului pricinuit prin infracţiune.

Etapa ulterioară începe cu punerea persoanelor bănuite sub învinuire şi audierea acestora în calitatea procesuală respectivă.

Etapa în cauză depinde, pe de o parte, de rezultatele activităţilor de procedură desfăşurate în etapa iniţială, iar, pe de altă parte, de declaraţiile persoanelor învinuite, de poziţia pe care acestea o iau. Sarcinile acestei etape constau în clarificarea împrejurărilor rămase nestabilite în prima etapă, aprecierea datelor şi a probelor (inclusiv pe cale ştiinţifică) fixate în etapa iniţială a urmăririi pe-

---

[1] E. Stancu, *Tratat de criminalistică*, Bucureşti, 2008, p. 519, 559, 572.

[2] C. Aioniţoae, V. Bercheşan, *Metodica criminalistică şi rolul ei în prevenirea infracţiunilor // Tratat de metodică criminalistică*, Craiova, 1994, p. 14.

[3] Н. Селиванов, *Советская криминалистика и система понятий*, Moscova, 1982, p. 123-124.

nale, administrarea de noi date probante necesare demascării învinuiţilor de rea-credinţă, a declaraţiilor mincinoase ale acestora, a alibiurilor false ş.a.

4. Particularităţile tactice privind pregătirea şi efectuarea activităţiilor de urmărire penală difinitorie (cercetarea la faţa locului, percheziţia, audierea persoanelor etc.) a unor categorii anumite de infracţiuni reprezintă al patrulea element important al metodicilor de cercetare a acestora. Tactica activităţilor de urmărire penală este elaborată şi expusă detaliat în compartimentul tactic al criminalisticii[1]. În cadrul metodicilor particulare de cercetare a anumitor categorii de infracţiuni, problema, tactica se pun în discuţie doar referitor la activităţile de urmărire penală specifice categoriei respective de infracţiuni sau care înregistrează elemente ce le particularizează sub aspect tactic. Cercetarea la faţa locului într-o cauză de omor are cu totul alt fond decât cel al cercetării la faţa locului a unui caz infracţional de furt, jaf, viol, corupţie, chiar şi a accidentelor, fie de muncă sau de circulaţie a transporturilor ş.a. La fel, se deosebeşte tactica pregătirii şi efectuării audierii victimei infracţiunii de viol, de exemplu, faţă de audierea victimei furtului, jafului, escrocheriei etc.

5. Utilizarea cunoştinţelor speciale tehnico-ştiinţifice sau medico-legale şi a expertiziei judiciare la stabilirea împrejurărilor anumitor categorii de infracţiuni.

În metodicile particulare trebuie să fie enumerate problemele ce urmează a fi soluţionate în baza constatării tehnico-ştiinţifice sau a expertizei juridice pornind de la situaţiile probatorii tipice categoriei respective de infracţiuni, ţinând cont de faptul că expertiza este prevăzută ca principalul mijloc de constatare a cauzei decesului, a caracterului şi a gradului leziunilor corporale, incapacitatea persoanei, la momentul săvârşirii faptei prejudiciabile, de a conştientiza acţiunile sau inacţiunile sale sau de a le dirija, ca urmare a unei boli mintale sau a unei alte dereglări a sănătăţii sau debilităţii, capacitatea sau incapacitatea martorului de a percepe şi a reproduce circumstanţele ce urmează a fi constatate într-o cauză penală, vârsta părţii vătămate, a bănuitului sau învinuitului, dacă această circumstanţă are importanţă pentru soluţionarea cauzei şi dacă ea nu poate fi stabilită pe bază de documente (art.97, C.P.P.). Expertiza legală este necesară ori de câte ori în cauză apar împrejurările de fapte a căror analiză reclamă cunoştinţi specifice, altele decât cele juridice.

---

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica (tactica)*, Iaşi, 1986; *Criminalistica: tratat de tactică*, Iaşi, 1996; idem. *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal*, Iaşi, 1979; Colectiv de autori. *Investigarea criminalistică a locului faptei*, Bucureşti, 2005; Colectiv de autori: *Tratat de tactică criminalistică*, Oradia, 1992; Иван Пещак, *Следственные версии*, Moscova, 1976; А. Васильев, Л. Корнеев, *Тактика допроса*, Moscova, 1979; Н. Порибов, *Научные основы допроса на предварительном следствии*, Moscova, 1978; А. Дулов, П. Нестеренко, *Тактика следственных действий*, Minsk, 1971; Р. Белкин, *Эксперимент в следственной, судебной и экспертной практике*, Moscova 1964; Б. Бурданова, И. Быховский, *Предьявления для опознания на предварительном следствии*, Moscova, 1975.

CAPITOLUL 2

NOTE METODICE PRIVIND CERCETAREA CRIMINALISTICĂ A INFRACȚIUNILOR PE URMELE PROASPETE ALE ACESTORA

§ 1. Noțiunea și organizarea cercetării infracțiunilor pe urmele proaspete ale acestora

Cercetarea unei infracțiuni pe urme proaspete înseamnă, în primul rând, descoperirea acesteia neîntârziat, în curând, imediat după înștiințarea despre comiterea unei fapte penale a organului învestit cu combaterea infracțiunilor. Din practică, pe urmele proaspete mai frecvent se cercetează omuciderile, violurile, furturile, actele de jaf, tâlhărie, corupție ș.a. În esență, cercetarea pe urmele proaspete ale infracțiunii presupune stabilirea neîntârziată a împrejurărilor și a modului în care s-a acționat, a persoanelor implicate și a vinovăției acestora, reținerea, punerea sub învinuire și audierea celor învinuiți în calitatea procesuală respectivă. În etapa de început, activitățile de urmărire penale vor fi efectuate imediat, întâietate deținând actele destinate administrării probelor autentice și, în primul rând, a celor materiale, acestea fiind mai puțin rezistente în timp.

Ansamblul activităților imediate ale organului de urmărire penală, bazate pe informația furnizată de urmele infracțiunii, care permite stabilirea în termene restrânse a împrejurărilor și a modului în care a fost comisă fapta penală, identificarea și reținerea persoanelor care se fac vinovate de comiterea ei, în criminalistică se numește metodică de cercetare pe urmele proaspete ale infracțiunii[1].

Condițiile, nu întotdeauna propice, în care se desfășoară activitatea organelor învestite cu urmărirea penală ca, de exemplu, limitarea timpului necesar pentru verificarea sesizării și a datelor pe care se bazează versiunile cu privire la natura juridică a faptelor și la împrejurările infracțiunii și deciziile care se impun, precum și incertitudinea creată de informația insuficientă de care dispune organul împuternicit cu descoperirea infracțiunii și, implicit, cu cercetarea cauzei, pe de altă parte, comportamentul de împotrivire de care dă dovadă făptuitorul și

[1] Н. Яблоков, В. Колдин, *Основы методики расследования преступлений по горячим следам // Криминалистика*, Moscova, 2004, p. 498.

alte persoane interesate, predetermină exigenţele faţă de organizarea şi desfăşurarea urmăririi penale, mai cu seamă în etapa iniţială a acesteia, printre care menţionăm:

A. Promptitudinea reacţiei organului de urmărire penală încunoştinţat despre săvârşirea infracţiunii, ceea ce înseamnă deplasarea imediată a unei echipe competente de urmărire penală la locul faptei; încadrarea în activitatea de urmărire penală, forţe operative şi mijloace necesare care să contribuie la crearea condiţiilor optime bunei desfaşurări a acţiunilor iniţiate de cercetare, utilizarea pe larg a mijloacelor tehnice de urmărire penală şi de investigaţie operativă a cunostinţelor specialiştilor la cercetarea şi, ulterior, examinarea obiectelor purtătoare de urme ale infracţiunii, inclusiv efectuarea constatărilor tehnico-ştiinţifice şi metodico-legale şi a expertizelor judiciare de profil.

B. Asigurarea echipei de urmărire penală cu programe tipice, scheme, algoritme care precedă expres activităţile ce urmează a fi efectuate în etapa iniţială de cercetare a anumitor categorii de infracţiuni, pregătirea şi tactica realizării acestora. Descoperirea infracţiunilor pe urme proaspete presupune efectuarea într-un tempou rapid doar a unor activităţi procesuale şi extraprocesuale, care în mod sigur scot în evidenţă date faptice (probe) de natură să asigure identitatea persoanelor implicate în comiterea infracţiunii, a împrejurărilor şi modului în care au activat. Aceste activităţi trebuie delimitate de alte acţiuni mai puţin relevante din cadrul soluţionării problemelor menţionate.

§ 2. Cadrul metodic general privind cercetarea infracţiunilor pe urmele proaspete ale acestora

Cercetarea penală a infracţiunilor, în situaţia efectuării acesteia pe urme proaspete, se întemeiază pe anumite reguli metodice, formulate în baza generalizării practice pozitive a organelor de urmărire penală şi a analizei elementelor cu semnificaţie criminalistică caracteristice anumitor categorii de infracţiuni.

În contextul problematicii abordate şi a exigenţelor, pe care le impune activitatea organelor învestite să combată infracţiunile, regulile metodice privind cercetarea infracţiunilor pe urmele proaspete ale acestora pot fi formulate în felul următor:

1) Stabilirea pe urme proaspete a împrejurărilor şi a modului în care s-a acţionat, identificarea persoanelor implicate şi determinarea vinovăţiei acestora. Fiind apreciată ca faptă penală aptă a fi cercetată pe urmele proaspete chiar la momentul sesizării, organul de protejare a normelor de drept trebuie să organizeze o echipă competentă de profesionişti dotaţi adecvat naturii faptei şi specificului comiterii ei. Echipa de cercetare în componenţa deja cunoscută (ofiţerul de urmărire penală ori procurorul învestit cu cercetarea cauzei, ofiţerul

din subdiviziunile de investigaţie operativă a Ministerului de Interne, specialişti în domeniul tehnic, în criminalistică) poate fi completată suplimentar cu un specialist chinolog, psiholog, inginer pirotehnic în cazul exploziilor etc. De asemenea, pot fi antrenaţi specialişti în funcţii operative din serviciul de informaţie, organele fiscale, serviciul vamal ş.a.

Echipa trebuie să fie dotată cu truse criminalistice specializate, ajustate la necesităţile cercetării categoriei de infracţiuni din care face parte fapta, categoriei urmelor specifice ei. Este şi mai avantajoasă pentru urmărirea pe urmele proaspete ale infracţiunii utilizarea Laboratorului criminalistic mobil, acesta acordând posibilitatea efectuării aşa-numitelor analize expres (adică examinări pereliminare ale urmelor şi altor mijloace materiale de probă), a căror rezultate asigură elaborarea versiunilor verosimile şi în regim de urgenţă, verificarea lor pe baza datelor din cartotecile de evidenţă criminalistică.

În cazul utilizării Laboratorului criminalistic mobil, echipa de cercetare are mai multe posibilităţi de a se informa, folosind, în acest scop, mijloace de legătură telefonică, radio şi telecomunicaţie.

2) Desfăşurarea efectivă a urmăririi penale pe urmele proaspete ale infracţiunii presupune, în primul rând, organizarea adecvată a activităţii echipei învestite cu cercetarea cauzei, începând cu înregistrarea sesizării până la reţinerea şi audierea persoanei învinuite de comiterea faptei. În acest sens, iniţiativa revine parţial ofiţerilor unităţilor de serviciu ale subdiviziunilor de interne, precum şi factorilor de conducere ale acestora care, conform legislaţiei în vigoare, sunt mandataţi să organizeze echipa de urmărire penală, să o doteze cu mijloace tehnice şi informaţionale[1].

În etapa iniţială de urmărire penală, planificarea activităţii echipei de cercetare pe urmele proaspete ale infracţiunii nu poate lua amploarea prevăzută în doctrina tactică criminalistică, deoarece, din motive lesne de înţeles, se bazează doar pe versiuni tipice sau pe experienţa cercetării anumitor categorii de infracţiuni. Însă în această etapă trebuie efectuate două acţiuni: prima constă în prevederea în planul de lucru a activităţilor procesuale şi extraprocesuale care să asigure depistarea şi înregistrarea datelor faptice, probelor care să contribuie la identificarea făptuitorului sau să indice direcţia şi locul aflării lui. Şi aceasta pentru că reţinerea infractorului presupune noi oportunităţi probatorii ca, de exemplu, descoperirea unor urme noi ale infracţiunii, inclusiv pe corpul şi vestimentaţia acestuia, a urmei instrumentului sau oricărui alt obiect într-un mod sau altul folosite în câmpul infracţional, a obiectelor – produs al infracţiunii, declaraţiile acestuia ca mijloace importante de date probante, şi

[1] В. Лавров, *Расследование преступлений по горячим следам // Криминалистика*, Moscova, 1999, p. 364.

secundo – crearea bazei informativ probatorii pentru elaborarea versiunilor posibile, necesare planificării şi desfăşurării urmăririi penale multilaterale la etapa ulterioară a cercetării.

3) Practica demonstrează că cercetarea infracţiunilor pe urmele proaspete decurge eficient în situaţia în care etapa ulterioară de cercetare urmează ca o continuitate a activităţilor procesuale şi de investigaţie operativă desfăşurate în etapa iniţială de urmărire penală, adică imediat după reţinerea persoanelor bănuite şi audierea acestora în calitatea procesuală de bănuit sau învinuit. Ofiţerului de urmărire penală (sau procurorului care conduce activitatea echipei de cercetare) îi revine de aici încolo nu numai coordonarea activităţilor de urmărire penală, dar şi planificarea activităţilor de investigaţie operativă.

În această etapă s-au dovedit a fi eficiente, ţinând cont de natura faptei şi a condiţiilor în care aceasta a avut loc, următoarele activităţi de administrare a probelor:

- cercetarea repetată sau parţială a locului faptei (în situaţia în care se constată că cercetarea iniţială a fost făcută defectuos) în vederea depistării şi fixării obiectelor purtătoare de urme ale infracţiunii (arme, muniţie, instrumente şi urmele aplicării acestora);
- intensificarea activităţii de cercetare a infracţiunilor şi valorilor care au constituit produsul infracţiunii (obiecte furate sau jefuite, valută şi alte surse băneşti acaparate prin infracţiune);
- cercetarea persoanei celor bănuiţi sau învinuiţi după cartotecile de evidenţă criminalistică şi a materialelor cu privire la alte infracţiuni săvârşite prin metode şi mijloace similare;
- utilizarea rezultatelor expertizei judiciare a urmelor şi a obiectelor-corp delict (depistate în etapa anterioară) în procesul de audiere a persoanelor bănuite sau învinuite în vederea demascării acestora şi obţinerii de la ei a declaraţiilor adecvate realităţii în care a fost comisă infracţiunea;
- audierea martorilor, prezentarea spre recunoaştere, verificarea prin experienţă a împrejurărilor cauzei, confruntarea şi alte activităţi de urmărire penală, care sunt impuse de situaţia probatorie existentă în cauză;
- controlul tehnic asupra comportării celor bănuiţi sau puşi sub învinuire în vederea fixării informaţiei probatorii de comportament.

Factorii de conducere a unităţilor de urmărire penală, procurorii care supraveghează şi conduc urmărirea penală, judecătorul de instrucţie din componenţa instanţei competente să soluţioneze cauza trebuie să asigure eficienţa activităţilor echipei învestite cu cercetarea cauzei şi respectarea drepturilor şi intereselor tuturor participanţilor la proces. Accentuăm aici rolul acestor trei factori, deoarece tocmai pe parcursul cercetării pe urme proaspete ale infracţiunii se comit abateri de la cerinţele legii, încălcări grave ale drepturilor persoanelor participante la proces.

§ 3. Metodele şi procedeele aplicate în vederea stabilirii pe urme proaspete a persoanelor implicate în comiterea infracţiunii

După cum se ştie, cercetarea infracţiunilor pe urmele proaspete ale acesteia îşi poate atinge scopul doar în situaţia în care urmărirea penală reuşeşte încă în etapa iniţială să colecteze date autentice cu privire la autorul infracţiunii.

Date despre autorul infracţiunii cu identitatea necunoscută sau care reprezintă puncte de reper pentru căutarea acestuia pot fi obţinute în cadrul cercetării la faţa lcoului, a examinării în prealabil a obiectelor-corp delict şi a urmelor homeoscopice lăsate de făptuitor la locul faptei, precum şi în cadrul altor activităţi de urmărire şi investigări operative ca, de exemplu, în cadrul audierii martorilor şi a părţii vătămate, percheziţiei, experimentului în vederea verificării ipotezelor de lucru ale organului de urmărire penală. În cadrul audierii persoanei-victime a infracţiunilor de furt, de pildă, pot fi obţinute date deosebit de importante în acest sens. Declaraţiile acesteia se pot referi la destinaţia şi caracteristicile bunurilor sustrase, locul păstrării, numele persoanelor care aveau acces la locul păstrării lor sau care manifestau interes faţă de obiectele furate sau de locul păstrării etc. În cazul jafului, poate descrie jefuitorul după voce şi vorbire, mijlocul de transport cu care acesta se deplasa, caracteristicile obiectelor utilizate, a altor semne care ar contribui la restrângerea cercului celor bănuiţi şi la descrierea făptuitorului.

Datele despre infractor care ar contribui la modelarea şi, ulterior, la identificarea acestuia în urmărirea pe urme proaspete ale infracţiunii sunt expus în tabelul.

Tabelul 11

Date despre infractor

A. Date sociocomportamentale	**B.** Obiectele care însoţesc făptuitorul	**C.** Urme şi manifestări fizico-biologice
Deprinderi, obişnuite	Arma şi alte obiecte folosite	Semnalmente şi trăsături specifice ale înfăţişării
Manifestări ale nivelului de studiu, cultură	Obiectele avute asupra sa	Semne patologice, leziuni şi vătămări corporale
Modul în care activează	Mijloacele de transport pe care le foloseşte	Urme: de mâini, picioare, de dinţi, sânge, alte secreţii ale organismului

Datele ce caracterizează persoana făptuitorului şi procesul în care se desfăşoară urmărirea penală sunt în raport de reciprocitate. În baza elementelor ce caracterizează persoana făptuitorului, organul de urmărire elaborează versiuni şi planifică acţiunile de căutare ale acestuia, stabileşte împrejurările în care a

acţionat în câmpul infracţional. Activităţile procesuale şi de investigaţie operativă desfăşurate în etapa iniţială trebuie să urmărească, în primul rând, colectarea informaţiei probante necesare pentru argumentarea supoziţiilor organului de urmărire cu privire la autorul faptei cercetate sau la categoriile de persoane din care acesta face parte.

Colectarea şi analiza datelor cu privire la persoana făptuitorului în vederea descoperirii infracţiunii pe urmele proaspete trebuie să continuie acţiunile desfăşurate în etapa iniţială a urmăririi penale, dar, mai cu seamă, cercetarea la faţa locului, percheziţia, ridicarea de obiecte şi documente ş.a. În baza datelor colectate privind locul faptei, organele de investigaţie operativă vor desfăşura operaţiuni de căutare şi reţinere a persoanei vinovate, încadrând în această activitate alte servicii ale Ministerului de Interne cum ar fi serviciile sectoriale, stradale, inspecţiile autorutiere.

Ca orice alte date, care urmează a fi folosite în procesul de urmărire penală, informaţia privind persoana făptuitorului urmează a fi verificată în vederea stabilirii autenticităţii, adică măsurii în care corespunde realităţii. Organul de urmărire penală nu trebuie să scape din vedere că sunt frecvente situaţiile când cei cointeresaţi denaturează împrejurările de la locul faptei şi lasă urme ca să dezechilibreze intenţionat urmărirea penală.

Deci, înainte de a lua o decizie, datele cu privire la persoana făptuitorului trebuie verificate prin toate mijloacele şi posibilităţile pe care le prevede legislaţia în vigoare. Studierea temeinică a probelor şi a mijloacelor de probă, care, într-un mod sau altul, vor fi puse la baza identificării făptuitorului, este una dintre condiţiile înfăptuirii principiului obiectivităţii în procedura de urmărire penală, a respectării drepturilor şi libertăţilor persoanelor în procedura judiciar-penală. În acest sens, este indicată expertizarea imediată a urmelor ridicate de la faţa locului, a altor obiecte-corp delict, compararea datelor pe care acesta le prezintă cu datele din cartotecile de evidenţă criminalistică, serviciile de paşaportizare a populaţiei, a unităţilor militare, medico-sanitare etc. Tipul expertizelor efectuate privind urmărirea penală pe urmele proaspete ale infracţiunii se va determina în funcţie de natura faptei, dar şi de caracterul urmelor şi al obiectelor probante administrate în cauză. În cazurile de omor, viol, leziuni corporale şi alte infracţiuni violente, în etapa iniţială sunt decisive concluziile experţilor medico-legişti, biologi, balişti, traseologi, şi, în primul rând, dactiloscopi.

În situaţia infracţiunilor contra proprietăţii (furt, jaf, tâlhărie, înşelăciune), cele mai importante sunt expertizele traseologice, tehnico-criminalistice ale documentelor, grafoscopice, fizice şi fizico-chimice, iar în cazurile de violenţă – medico-legale. Pentru examinarea urmelor de sol, se pot face expertize pedologice, iar pentru aprecierea provenienţei valorii, stării şi altor caracteristici proprii bunurilor sustrase, se face la expertiza merceologică.

În cazul cercetării pe urmele proaspete ale infracţiunii, de multe ori efectuarea expertizei imediate este imposibilă. În vederea obţinerii informaţiei necesare se va proceda la examinarea în prealabil a urmelor infracţiunii cu participarea specialistului din domeniul respectiv în ordinea prevăzută de art.139-141 Cod. proc.pen.

§ 4. Particularităţi tactice privind efectuarea pe urme proaspete a anumitor activităţi de urmărire penală

Pentru etapa iniţială de cercetare a infracţiunilor pe urme proaspete sunt indicate următoarele acţiuni ale organului de urmărire penală: cercetarea la faţa locului, examinarea medico-legală a persoanelor vătămate şi a cadavrelor umane, audierea victimelor infracţiunii şi a martorilor oculari, reţinerea, audierea şi percheziţionarea persoanelor bănuite sau cărora li s-au înaintat învinuiri, constatările tehnico-ştiinţifice şi medico-legale, dispunerea expertizelor judiciare, conform prevederilor legale (art. 87-88, 139-155).

Cercetarea locului faptei, adică a spaţiului în perimetrul căruia s-a consumat activitatea infracţională ori s-au manifestat urmările acesteia, reprezintă, conform opiniei majorităţii autorilor de specialitate, un act iniţial de urmărire penală cu o „evidentă semnificaţie" în ansamblul preocupărilor consacrate stabilirii adevărului într-o cauză penală[1], fundamentul informativ al desoperirii şi cercetării infracţiunilor pe urmele proaspete ale acestora[2]. Este adevărat că şi în situaţia urmăririi penale pe urmele proaspete ale infracţiunii, cercetarea la faţa locului trebuie să se desfăşoare conform principiilor tactice generale, adică proprii tuturor cazurilor. Cei care urmează a efectua această activitate vor trebui să ţină cont şi de un şir de reguli tactice suplimentare, condiţionate de sarcina de fond a cercetării pe urmele proaspete ale infracţiunii în etapa iniţială a urmăririi penale: depistarea, fixarea şi interpretarea imediată a informaţiei despre făptuitorul, a bunurilor şi obiectelor-corp delict ascunse. Mai întâi, cercetarea locului faptei, după operaţiile de pregătire la faţa locului, sau concomitent cu acestea se va încerca căutarea şi, în cazurile necesare, depistarea şi conservarea urmelor olfactive. Informaţia odorologică criminalistică poate oferi organului de urmărire penală indici importanţi în atingerea scopului propus.

---

[1] E. Stancu, *Tratat de criminalistică*, ediţia a IV-a, Bucureşti, 2008, p. 32.

[2] В. Лавров, *Расследование преступлений по горячим следам* // Криминалистика, Moscova, 1999, p. 369; Т. Аверьянова, Р. Белкин, Ю. Корухов, Е. Россинская, *Расследование преступлений по горячим следам. Криминалистика* (учебник для вузов), Moscova, 2000, p. 868; Н. Яблоков, В. Колдин, *Основы методики расследования преступлений по горячим следам* // *Криминалистика*, Moscova, 2004, p. 506.

În al doilea rând, chiar în etapa de observare generală a locului faptei se va insista asupra urmelor şi obiectelor din perimetrul locului faptei care pot furniza informaţii de natură să dericţioneze corect urmărirea penală. Sigur, urmele şi obiectele sunt foarte importante în activitatea aceasta, fiind şi regula principală de care se conduc reprezentanţii serviciilor operative de investigaţie.

Audierea victimei infracţiunii şi a martorilor oculari urmăreşte, ca şi cercetarea locului faptei, obţinerea datelor probante cu privire la împrejurările infracţiunii şi la persoana făptuitorului. Prin urmare, şi aceste activităţi sunt imediate şi de mare importanţă, deoarece atât victima, cât şi martorii oculari nu pot numi infractorul, dar îi pot descrie semnalmentele. Victima trebuie să caracterizeze bunurile sustrase, armele şi obiectele folosite de către făptuitor. În situaţia în care devine evidentă posibilitatea identificării făptuitorului prin recunoaşterea acestuia, audierea va ţine cont de cerinţele tactice ale activităţii de urmărire penală respective. Victima, ca şi martorii oculari, vor fi antrenaţi în activitatea de modelare a infractorului pe baza cercetării fotorobotului sau a portretului-schiţă a acestuia. În acest sens, în procesul de audiere se vor folosi desene, fotografii, scheme şi, desigur, mijloacele tehnice respective.

Percheziţia, în situaţia urmăririi penale pe urmele proaspete ale infracţiunii, are acelaşi scop: depistarea şi reţinerea făptuitorului, uneltelor (armelor) pe care le-a folosit, valorilor (bani, obiecte) sustrase sau în alt mod ilicit obţinute, a documentelor care reprezintă prin conţinutul lor informaţii utile pentru buna desfăşurare a urmăririi penale şi implicit a soluţionării echitabile a cauzei în instanţă.

Persoana bănuită de comiterea infracţiunii va fi audiată imediat după reţinere şi, în funcţie de poziţia pe care o va lua, vor fi întreprinse următoarele activităţi de urmărire penală. În cazul invocării de către bănuit a unor alibi, ele vor fi verificate exigent şi amănunţit în ordinea deja cunoscută. Pentru aceasta se procedează la percheziţionarea corporală, a mijloacelor de transport, a încăperilor de locuit ori de serviciu. Rezultatele percheziţiei deseori contribuie în direct la demascarea comportamentului de rea-credinţă, zădărniceşte activităţile contrarii celor de urmărire penală.

În procesul cercetării infracţiunilor pe urmele proaspete, un loc deosebit ocupă constatările tehnico-ştiinţifice şi medico-legale, expertiza judiciară, în special constatările dactiloscopice, grafoscopice, balistice, medico-legale, fizico-chimice, autotehnice.

CAPITOLUL 3
METODICA CERCETĂRII OMORULUI

§ 1. Clasificarea şi caracteristica criminalistică a infracţiunilor de omor. Împrejurările care urmează a fi stabilite prin cercetarea penală

Omorul, privarea ilegală, intenţionată sau din imprudenţă, de viaţă a altei persoane[1] face parte din categoria infracţiunilor grave datorită gradului sporit de pericol social pe care îl prezintă. Având drept consecinţă disfiinţarea fizică a persoanei, omuciderea provoacă daune ireparabile, pentru că, reprezentând creaţia supremă a naturii, omul, viaţa sa, atât izolată, cât şi în conexiune socială, este inestimabilă[2].

Deşi problema protejării vieţii omului a preocupat întotdeauna colectivităţile omeneşti la toate etapele de dezvoltare a omenirii, omorul rămâne şi la începutul celui de al treilea mileniu printre infracţiunile cu o frecvenţă alarmantă. Cercetările în domeniu[3], precum şi statisticile oficiale vădesc creşterea, uneori accentuată, a actelor de omor, săvârşirea şi ascunderea acestora în mod bine chibzuit. Practica ultimilor ani pune în evidenţă folosirea de către asasini a armelor de foc moderne, a mecanismelor şi substanţelor explozive, a tot felul de mijloace de acoperire care, la fel ca şi motivaţia omuciderii, deseori nu se mai încadrează în formele stereotipice cunoscute şi promovate în doctrina şi practica criminalistică.

Tendinţa spre agravare a situaţiei privind descoperirea infracţiunilor de omor, dificultăţile cu care se confruntă organele de urmărire penală în procesul de cercetare a acestei categorii de infracţiuni, reclamă confruntarea unor principii metodice cu modalităţile de ucidere aplicate mai frecvent de asasini, cu alte date ce caracterizează, sub aspect criminalistic, omuciderea[4].

---

[1] S. Brânză, *Infracţiuni contra vieţii, sănătăţii, libertăţii şi demnităţii persoanei*, Chişinău, 1999, p.8.

[2] E. Stancu, *Tratat de criminalistică*, Bucureşti, 2001, p.541.

[3] Gh. Gladchi, *Determinantele victimologice şi mecanismul infracţiunilor de mare violenţă*, Chişinău, 2000, p.75.

[4] Видонов Л., *Использование аналоговых схем при выдвижении версий о лицах, совершивших умышленные убийства // Вопросы совершенствования деятельности прокуроров криминалистов*, Moscova, 1978, p. 72.

Specialiştii în materie susţin unanim că, după pericolul pe care îl prezintă, raportat la forma vinovăţiei, motivul şi scopul urmărit, legiuitorul clasifică infracţiunile de omor în cinci mari categorii[1]. Din perspectivă metodică, în funcţie de modul în care acestea au fost concepute, actele de omor se clasifică în două categorii[2]. Din prima categorie fac parte omorurile aşa-zise evidente, care sunt comise în mod spontan, ca urmare a unui conflict între persoane, mai mult ori mai puţin apropiate (vecini, prieteni, rude), sau a neînţelegerilor provocate de eventualele comportări inadecvate în stradă, locuri de odihnă sau distracţie. Autorii omorurilor evidente acţionează deschis, rămânând la locul faptei sau în preajmă. Ei nu neagă săvârşirea omorului, deseori autodenunţându-se.

Cea de a doua categorie cuprinde actele de omor premeditat săvârşite pe ascuns, adica după un plan bine chibzuit de operare şi ascundere a faptei şi a urmărilor acesteia. Datele desprinse din practica din ultimii ani denotă faptul că omorurile tainice sunt precedate de o complexă activitate de pregătire. Ucigaşii studiază modul de viaţă al viitoarei victime, meditează asupra mijloacelor şi a modului de aplicare a acestora în condiţii concrete de timp şi loc, plăsmuiesc alibi şi „dovezi" în susţinerea acestora în situaţia unui eventual proces penal. În majoritatea cazurilor, omorurile tăinuite sunt motivate de interese materiale, sentimente de răzbunare sau gelozie[3] şi numai uneori de dorinţa de a înlesni săvârşirea altei infracţiuni sau ascunderea urmărilor acesteia.

E de menţionat că delimitarea infracţiunilor de omor evidente şi săvârşite în mod tainic reprezintă punctul de plecare în derularea întregii activităţi de cercetare[4]. În prima situaţie, când la momentul intentării procesului de cercetare sunt cunoscuţi factorii implicaţi în actul infracţional (asasinii, victima, martorii oculari) şi împrejurările în care acesta a avut loc, activitatea de urmărire penală se desfăşoară după o construcţie metodică experimentată în imensa practică judiciară care cuprinde:

1) cercetarea la faţa locului în vederea determinării în mod obiectiv a împrejurărilor în care a avut loc infracţiunea, depistării, fixării şi interpretării urmelor materiale ale infracţiunii, ale altor mijloace materiale de probă;

2) examinarea medico-legală a cadavrului şi constatarea pe această cale a timpului şi a modului în care a fost ucisă victima;

---

[1] Omor intenţionat simplu, omor intenţionat cu circumstanţe agravante, omor intenţionat cu circumstanţe atenuante, omorul pruncului de către mamă şi omorul din imprudenţă.

[2] С. Любичев, *Криминалистическая характеристика убийств // Криминалистика*, Moscova, 1997, p. 556; В. Крылов, *Расследование убийств // Криминалистика*, Moscova, 2004, p. 526.

[3] T. Medeanu, *Crima şi criminalul*, Bucureşti, 2002, p. 62.

[4] В. Лисиченко, *Расследование убийств // Методика расследования отдельных видов преступлений*, Kiev, 1988, p. 91.

3) audierea persoanei bănuite privind fapta săvârşită şi a împrejurărilor acesteia, mobilul infracţiunii şi modul în care s-a acţionat la privarea de viaţă a victimei;

4) audierea martorilor, prezentarea spre recunoaştere, confruntarea, verificarea la locul infracţiunii a declaraţiilor celor audiaţi în calitate de bănuiţi în vederea deţinerii de date probante de natură să completeze şi, concomitent, să determine veritabilitatea materialului probatoriu existent;

5) ridicarea de documente şi referinţe vizând personalitatea făptuitorului şi a victimei, efectuarea altor operaţii şi acţiuni care se impun din necesitatea profilării portretului sociopsihologic al acestora, determinării relaţiilor anterioare săvârşirii infracţiunii şi stabilirii motivaţiei reale a infracţiunii.

Aplicarea în cunoştinţă de cauză a acestui algoritm metodic în majoritatea cazurilor asigură stabilirea, sub toate aspectele, cu certitudine împrejurările omorului.

În situaţia actelor de omor premeditat, săvârşite în mod tăinuit, cercetarea faptei se desfăşoară în condiţii de incertitudine, deoarece iniţial nu se cunosc date probante suficiente pentru orientarea corectă a urmăririi penale. Organul învestit cu cercetarea unei infracţiuni de acest gen trebuie să depună eforturi pentru căutarea celor mai raţionale şi rezonabile căi de soluţionare a problemelor pe care le ridică cercetarea. În acest scop, pune în acţiune experienţa şi consecutivitatea activităţii de urmărire penală, a tuturor celor implicaţi în cercetare. La etapa iniţială de cercetare a acestei categorii de infracţiuni, urmărirea penală se conduce de versiuni tipice concepute în conformitate cu recomandările din doctrina criminalistică, care presupune prezenţa la locul faptei a unor elemente cu semnificaţie criminalistică proprii infracţiunii de omor, precum şi a legăturii reciproce a acestora, a interdependenţei lor[1]. Modul de operare, ca un sistem de mijloace şi procedee privind aplicarea lor în vederea atingerii scopului propus, respectiv privarea de viaţă a victimei, este condiţionat de mediul în care urmează să se acţioneze, de persoana victimei şi numărul complicilor, de scopul urmărit etc. Modul de operare determină natura urmelor infracţiunii, acestea reflectând anumite calităţi ale făptuitorilor, inclusiv forţa fizică, aptitudinea, deprinderile profesionale ş.a. Cunoaşterea unora din factorii menţionaţi prevăd existenţa altora, organul de urmărire penală având posibilitatea să înainteze versiuni şi, în baza acestora, să direcţioneze, după un plan de lucru, activitatea de cercetare.

O trăsătură, din perspectivă metodică, deosebit de importantă a infracţiunilor de omor premeditat constă în caracterul lor disimulat. Făptuitorii, în propria persoană sau prin intermediul altor indivizi, întreprind diverse măsuri de ascundere a infracţiunii şi a urmelor acesteia. Modalităţile de ascundere se aleg de fiecare dată în funcţie de împrejurările şi condiţiile în care este săvârşită

[1] В. Крылов, *op. cit.*, p. 525.

infracţiunea, de numărul complicilor, mentalitatea şi mijloacele (de legătură, transport etc.) de care dispun. Factorul determinant, însă, în alegerea şi aplicarea unora sau altor măsuri de ascundere a omorului îl reprezintă raportul de legătură victimă – infractor, adică relaţiile care anterior omorului apropiau aceşti doi factori ai infracţiunii (domiciliu în comun, colaborare în producţie, parteneriat în business, căsătorie legitimă sau fictivă, concubinaj ş.a).

Existenţa unor atare relaţii presupune că în cazul uciderii unuia, celălalt va fi chemat să elucideze împrejurările în care a avut loc fapta[1].

În vederea evitării unor astfel de situaţii, autorii infracţiunilor de omor premeditat întreprind măsuri de ascundere. Unii încearcă să tăinuiască uciderea victimei prin nimicirea sau ascunderea cadavrului. Alţii disimulează omorul prin înscenarea sinuciderii, morţii naturale sau accidentale. Practica cunoaşte şi cazuri de dezmembrare, desfigurare sau chiar de decapitare a cadavrului, făptuitorii încercând să facă imposibilă identificarea victimei infracţiunii şi a împrejurărilor.

Aşadar, disimularea omuciderii prin înscenarea altor fapte, nimicirea, dezmembrarea şi desfigurarea cadavrului sunt forme de ascundere a infracţiunilor de omor săvârşit în mod premeditat, în majoritatea cazurilor de către persoane apropiate sau bine cunoscute victimei. Ucigaşii necunoscuţi victimei, cu excepţia cazurilor de omor săvârşit în propriile locuinţe sau birouri de lucru, sunt preocupaţi de ascunderea propriei implicaţii în comiterea omorului. Părăsind imediat locul faptei, aceştia înlătură (prin degradare sau denaturare) doar urmele şi obiectele care îi pot compromite sau demasca în săvârşirea infracţiunii. Practica demonstrează că sunt şi cazuri când asasinii necunoscuţi victimei se reţin la locul faptei pentru a modifica ambianţa în care a fost săvârşit omorul.

În doctrina criminalistică, la fel ca şi în practica de cercetare a infracţiunilor de omor, se accentuează în mod deosebit rolul metodic al urmelor infracţiunii. Omuciderea este însoţită de formarea unui ansamblu de urme specifice acestei categorii de infracţiuni care include: locul amplasării şi poza cadavrului, vestimentaţia victimei, leziunile corporale, petele de sânge şi alte substanţe biologice de provenienţă umană, urme de mâini şi de picioare, de dinţi şi buze, de mijloace de transport şi obiecte de îmbrăcăminte, de proectile şi explozive, precum şi cele în formă de microparticule şi microobiecte.

Obiectele purtătoare de urme sunt, de cele mai multe ori, cadavrul şi vestimentaţia victimei, obiectele ce constitue ambianţa locului faptei, obiectele într-un mod sau altul exploatate de ucigaşi, zonele prin care aceştia părăsesc locul faptei. Urme cu semnificaţie informativ-probantă deosebită pot fi depistate pe corpul şi vestimentaţia făptuitorilor, pe obiectele folosite la săvârşirea şi ascunderea infracţiunii.

---

[1] Г. Мудюгин, *Расследование убийств замаскированых инсценировками*, Moscova, 1973, p. 22.

De vreme ce reflectă activitatea celor implicaţi în actul de ucidere, urmele lăsate în timpul săvârşirii omorului constituie principalul, deseori unicul material probatoriu care ar elucida împrejurările infracţiunii şi, implicit, ar soluţiona cauza. Aceasta, deoarece autorii infracţiunilor de omor premeditat îşi desfăşoară acţiunile infracţionale în condiţii de strictă confidenţialitate[1], privând astfel organele de cercetare de posibilitatea folosirii probelor ca mărturii. Practica demonstrează că martorii antrenaţi în procesul cercetării acestei categorii de infracţiuni se referă în declaraţiile lor doar la unele împrejurări care în mod suplimentar interesează cauza la caracteristica şi comportamentul bănuitului şi a victimei, la relaţiile care au existat anterior între aceşti doi factori ş.a.

Prin urmare, prima condiţie a cercetării categoriei în cauză de infracţiuni este desfăşurarea la timpii şi în cunoştinţă de cauză a unei activităţi de depistare şi valorificare ştiinţifică a urmelor şi obiectelor purtătoare de urme ale infracţiunii în vederea identificării făptuitorului, a modului şi a împrejurărilor în care a acţionat acesta.

La etapa iniţială de cercetare, urmele lăsate la locul faptei au şi o semnificaţie metodică mai largă – a direcţiona corect activitatea organelor de urmărire penală. Practica organelor de urmărire penală denotă legătura urmelor materiale ale omuciderii cu modul în care s-a acţionat, cu calităţile de pesonalitate ale celor implicaţi în actul infracţional, cu împrejurările de loc şi de timp ale infracţiunii. Aşadar, o analiză profesională a urmelor infracţiunii poate sugera variante verosimile în care ar fi fost înfăptuit omorul, căile şi metodele de stabilire a împrejurărilor acesteia.

Operaţiile şi procedeele aplicate nemijlocit la uciderea victimei, constituind cea mai esenţială caracteristică a modului de săvârşire a infracţiunilor de omor, diferă în funcţie de mijloacele folosite. Astfel, se disting:

a) omoruri săvârşite cu aplicarea armelor de foc şi a explozivelor;

b) omoruri săvârşite cu obiecte şi instrumente ce nu constituie arme;

c) mai rar întâlnite, dar nicidecum de neglijat, omoruri săvârşite prin folosirea substanţelor toxice, asfixiere mecanică sau înecarea victimei.

Potrivit datelor statistice, omorurile din prima categorie, în majoritatea cazurilor, se comit în locuri deschise (curte, stradă, câmp, etaj) mai mult seara târziu de către persoane străine victimei ori cu care aceasta s-a aflat în conflict. Utilizarea uneltelor şi a instrumentelor de uz profesional sau casnic este tipică actelor de omor săvârşite în încăperi (case, apartamente, dependinţe) de persoane apropiate victimei. În ceea ce priveşte intoxicarea, asfixia, înecarea, acestea sunt cele mai frecvente modalităţi de ucidere a pruncului de către mamă, deşi practica cunoaşte cazuri de ucidere în acest mod şi a persoanelor mature.

---

[1] N. Zamfirescu, *Investigarea ştiinţifică a infracţiunilor de omor rămase cu autorii neidentificaţi*, Bucureşti, 2000, p.159.

Victimele infracţiunilor de omor premeditat se pot grupa după caracteristicile lor fizice şi sociopsihologice. O primă categorie reprezintă persoanele a căror stare socială este mai mult ori mai puţin prosperă, dar predispuse spre un comportament incitant în relaţiile cu partenerii din sfera de afaceri sau a antreprenoriatului legal şi cel ilegal. A doua categorie o constituie persoanele care manifestă un comportament indecent în relaţiile cu cei apropiaţi – rude, convieţuitori sau concubinaj ş.a. Victime ale infracţiunilor de omor devin uneori persoanele care deţin în proprietate valori sau bunuri materiale (valută, conturi băneşti, obiecte preţioase, imobiliare), de natură să sensibilizeze atenţia unor persoane din anturajul său.

Posedând date cu privire la persoana victimei, respectiv la modul ei de viaţă, la sferele sociale în care îşi desfăşoară activitatea şi, nu în ultimul rând, la însuşirile sociopsihologice, organul de urmărire penală va putea modela ipotetic persoana celor implicaţi în actul infracţional, motivul şi împrejurările în care a fost săvârşit omorul. Aşa cum se va observa în cele ce urmează, victima, identitatea şi calităţile acesteia reprezintă punctul de plecare, poziţia iniţială de la care poate începe în mod consecvent cercetarea omuciderii.

Legislaţia procesual-penală a Republicii Moldova (art.96 CPP) în linii mari, specifică împrejurările care urmează a fi stabilite în cadrul urmăririi şi judecării unei cauze penale, respectiv faptele referitoare la existenţa elementelor infracţiunii, circumstanţelor care agravează sau atenuează răspunderea penală a făptuitorului, datele personale ce caracterizează învinuitul sau, după caz, inculpatul şi victima, dauna pricinuită, obiectele – produs al infracţiunii, alte circumstanţe relevante la stabilirea pedepsei, inclusiv cauzele şi condiţiile care au contribuit la săvârşirea infracţiunii.

În doctrina şi practica criminalistică, circumstanţele care urmează a fi stabilite în cadrul cercetării unei infracţiuni de omor sunt împărţite, după elementele constitutive ale conţinutului, în patru categorii[1]. Prima cuprinde împrejurările ce caracterizează obiectul nemijlocit al infracţiunii şi persoana-victimă. Identificarea victimei prezintă importanţă pe mai multe planuri, inclusiv pentru determinarea mobilului infracţiunii şi stabilirea persoanelor interesate în moartea sa. Important este, de asemenea, cunoaşterea stării victimei la momentul agresiei, de exemplu, starea de neputinţă, de graviditate în cazul unei femei, starea de ebrietate sau alt gen de intoxicaţie, toate acestea reprezentând circumstanţe de natură să influenţeze încadrarea juridică a faptei, dar şi stabilirea măsurii de pedeapsă faţă de făptuitor. În cazul în care victimă a infracţiunii de omor a devenit o femeie gravidă, cercetarea va avea de stabilit dacă făptuitorul a cunoscut cu

[1] Т. Аверьянов, Р. Белкин, Ю. Корухов, Е. Россинская, *Криминалистика*, Moscova, 2000, p. 705.

certitudine starea de graviditate a victimei sau că sarcina era atât de evidentă, încât aceasta nu putea fi trecută cu vederea[1].

Este necesar să se cunoască exact sfera de activitate a victimei şi dacă aceasta se afla în funcţiune de serviciu în sistemul public. Uciderea unei persoane în legătură cu serviciul public pe care îl presta este clasificată prin lege, la categoria infracţiunilor de omor calificat.

Când omorul a fost săvârşit asupra a două sau mai multor persoane, încadrarea juridică a omorului calificat în baza circumstanţei agravante respective presupune că făptuitorul a avut intenţia, adică a conceput şi a pregătit astfel infracţiunea, încât să pună în fapt uciderea a două sau mai multor persoane.

Cea de-a doua categorie cuprinde împrejurările care, în totalitatea lor, reprezintă latura obiectivă a infracţiunii. În situaţia omorului premeditat, pe lângă stabilirea locului, timpului şi a împrejurărilor în care s-a desfăşurat actul de curmare a vieţii victimei, este indicat a fi supuse unui studiu criminalistic exigent faptele şi împrejurările de fapt, care specifică sub toate aspectele modul în care s-a acţionat, adică acţiunile, mijloacele şi procedeele privind aplicarea lor, alte elemente ce caracterizează activitatea făptuitorului înainte, în timpul şi după uciderea victimei. Încadrarea juridică a omorului premeditat obligă probarea că până la executarea actului de omor a existat un interval de timp în care făptuitorul şi-a procurat ori a pregătit arma sau alt obiect ulterior aplicat, a colectat informaţii privind regimul zilei victimei, a vizitat locul pentru a se convinge în ce măsură va putea ascunde fapta sau pentru a alege căile mai potrivite de acces etc. Trebuie, de asemenea, căutate mijloacele folosite de infractor la suprimarea vieţii victimei având în vedere importanţa lor probatorie, dar şi natura şi modul de aplicare a acestora când pot pune în pericol viaţa mai multor persoane, ca în cazul folosirii unui exploziv, materiale radioactive ş.a. La fel, se poate determina dacă omorul a fost săvârşit cu o deosebită cruzime.

Pe parcursul cercetării, trebuie stabilite acţiunile desfăşurate de către făptuitor după moartea victimei. Interesează în special actele de disimulare a omorului într-o altă formă de moarte, de ascundere a omorului prin distrugerea sau îngroparea cadavrului.

O a treia categorie de împrejurări, de stabilirea cărora trebuie să fie preocupat organul de urmărire penală pe întreg parcursul cercetărilor, sunt cele ce ţin de subiectul infracţiunii. Identificarea ucigaşului şi a complicilor acestuia reprezintă punctul-cheie în cercetarea omuciderii.

Cercetării îi revine de asemenea sarcina de a stabili calităţile de personalitate ale celor implicaţi în actul infracţional, modul de viaţă, antecedentele penale în materie, ceea ce se va lua în consideraţie la încadrarea juridică a faptei, dar şi la aplicarea măsurii de pedeapsă.

---

[1] S. Brânză şi alţii, *Infracţiuni contra vieţii şi sănătăţii* // *Drept penal*, vol. 2, Chişinău, 2005, p. 48 şi urm.

În sfârşit, o împrejurare care trebuie să fie stabilită exact reprezintă scopul infracţiunii. Fără a cunoaşte motivul care a determinat persoana să conceapă şi să ucidă victima, nu se poate stabili gradul de pericol social pe care îl prezintă autorul infracţiunii, circumstanţă care duce la calificarea greşită şi încadrarea juridică incorectă a faptei, cu toate consecinţele nefaste care decurg din această situaţie.

§ 2. Informaţia primară, declanşarea urmăririi penale şi organizarea cercetării infracţiunii de omor

Sintagma „informaţie primară" se aplică în doctrina şi practica criminalistică cu semnificaţia datelor de fapt cu care se sesizează despre săvârşirea unei fapte prevăzute de legislaţia în vigoare. Mijloacele, prin intermediul cărora organul de urmărire penală este încunoştinţat despre săvârşirea unei infracţiuni de omor – actele de sesizare[1], sunt prevăzute în mod expres în legislaţia procesual-penală şi anume: plângerea parvenită de la o persoană fizică prin care solicită organului competent stabilirea cauzei şi a împrejurărilor în care a survenit moartea anumitei persoane; denunţul prin intermediul căruia persoane fizice, factorii de conducere ai intreprinderilor, organizaţiilor şi ai unităţilor medico-sanitare anunţă organul de urmărire penală despre comiterea unui omor sau despre depistarea unui cadavru cu semne de moarte violentă; autodenunţul, respectiv denunţul cu privire la săvârşirea infracţiunii de omor prezentat organului de urmărire penală de către făptuitor; constatarea în mod direct de către organul de urmărire penală a săvârşirii unei infracţiuni de omor[2]. Indiferent de modul în care este sesizat, organul în competenţa căruia cade cercetarea cauzei, va acţiona în conformitate cu regula metodică unanim acceptată în doctrina şi practica criminalistică, regulă, potrivit căreia, acesta trebue să dispună în regim de urgenţă declanşarea urmăririi penale pentru a-şi crea premise legale, „temeiuri juridice"[3] desfăşurării cu promptitudine a activităţilor de administrare a probelor, reţinerii şi tragerii la răspundere a celor implicaţi în actul infracţional. Or, îndepărtarea în timp de la momentul consumării infracţiunii de omor a începerii urmăririi penale poate avea consecinţe nefaste uneori până la imposibilitatea descoperirii infracţiunii. Această regulă metodică trebuie respectată cu stricteţe în toate cazurile în care se constată prezenţa cadavrului unei persoane cu semne de moarte violentă (urme de împuşcătură din arma de foc, leziuni corporale grave, scurgere mare de sânge, amputări de organe etc.) sau a unor părţi dezmembrate ale acesteia.

---

[1] I. Neagu, *Drept procesual penal,* Bucureşti, 1988, p. 391.
[2] Art. 262 al Codului procesual penal al Republicii Moldova, Chişinău, 02.05.2003.
[3] D. Roman, *Pornirea urmăririi penale // Drept procesual penal*, vol. 2, Chişinău, 2006, p. 25.

Începerea urmăririi penale va fi justificată chiar dacă leziunile corporale, alte împrejurări şi circumstanţe privind moartea victimei, la prima vedere, „semnalează" despre un deces accidental sau sinucidere, deoarece în atare situaţie, fără un studiu minuţios al împrejurărilor cauzei, nu poate fi exclusă disimularea infracţiunii de omor. Atunci, însă, când organul de urmărire penală este sesizat despre moartea unei persoane în condiţii incerte este indicat ca actele de sesizare să fie verificate sau completate cu date noi, care să asigure o bază temeinică a intentării urmăririi penale. În asemenea cazuri, organul de urmărire va desfăşura activităţi premergătoare urmăririi penale (cercetarea cadavrului şi a spaţiului amplasării, cercetări de înscrisuri, obţinerea unor explicaţii ş.a.), activităţi care să confirme existenţa sau inexistenţa infracţiunii de omor.

În această ordine de idei, considerăm că lărgirea cercului de activităţi premergătoare urmăririi penale prin includerea în componenţa lor a constatărilor tehnico-ştiinţifice şi medico-legale trebuie să influenţeze benefic atât etapa intentării urmăririi penale, cât şi faza iniţială de cercetare a omorului, mai cu seamă a celui săvârşit în mod premeditat. De aceea, asigurând colectarea de informaţii exacte cu privire la existenţa infracţiunii de omor, activităţile premergătoare urmăririi penale, deşi se află în afara procesului penal, prin finalitatea lor, impun organului învestit cu cercetarea faptei opţiuni mai mult ori mai puţin determinate, concrete cu privire la direcţia în care să se activeze, precum şi la ordinea şi tactica desfăşurării activităţilor iniţiale ale cercetării omuciderii.

Cercetarea infracţiunilor de omor, în special a celor săvârşite în mod premeditat, se desfăşoară în condiţii dificile, când făptuitorul şi alte persoane cointeresate întreprind diverse măsuri pentru a deruta sau chiar a obstrucţiona activitatea de urmărire penală.

În aceste condiţii, după cum denotă practica judiciar-penală, cercetarea cauzei poate avea şanse de izbândă doar dacă se va baza pe o organizare chibzuită a activităţii de urmărire penală, organizare de natură să asigure:

1) operativitatea şi eficacitatea maximă a actelor procedurale de administrare a probelor;

2) depistarea şi interpretarea ştiinţifică a urmelor materiale ale infracţiunii;

3) reţinerea şi interogarea în termene rezonabile, din perspectivă tactică, a persoanelor bănuite;

4) garantarea confidenţialităţii materialului probatoriu şi a datelor cu caracter informativ existente în cauză.

Din cele de mai sus, organizarea cercetării penale a infracţiunilor de omor premeditat în mod special, presupune, pe de o parte, conjugarea activităţii organelor de urmărire penală cu cea a colaboratorilor unităţilor de investigaţie operativă, crearea condiţiilor normale pentru desfăşurarea unei munci rezultative în comun, iar, pe de altă parte, asigurarea activităţii de urmărire penală cu mijloace tehnico-ştiinţifice performante, având în vedere că modalităţile de

săvârşire a omorului, la fel ca şi cele de ascundere a urmelor infracţiunii, s-au dovedit a fi într-o permanentă desăvârşire.

Cercetarea cauzelor de omor premeditat, stabilirea, sub toate aspectele, a împrejurărilor omuciderii şi implicit demascarea celor implicaţi în actul infracţional, se efectuează în baza unei conlucrări a organelor de urmărire penală cu colaboratorii serviciilor de investigaţii operative ale Ministerului de Interne, în special cu poliţia criminală.

Folosind metode detective de investigaţie, bazate şi pe aplicarea mijloacelor tehnice de înregistrare operativă a tot felul de informaţii, poliţia criminală poate contribui în mod direct la descoperirea omorului şi tragerii la răspundere a celor într-un mod sau altul implicaţi în săvârşirea lui. De altfel, în cazul săvârşirii unei infracţiuni de omor, poliţiei criminale prin lege i se atribuie sarcini concrete, şi anume:

a) a întreprinde măsuri operative pentru identificarea şi reţinerea făptuitorilor;

b) a activa conform dispoziţiilor organului de cercetare în vederea stabilirii pe căi procesuale şi extraprocesuale a împrejurărilor omuciderii;

c) a acorda organului de urmărire penală asistenţă la efectuarea activităţilor de urmărire penală la care participă mai multe persoane sau în cadrul cărora pot apărea dificultăţi, cum ar fi, de exemplu, cercetarea la faţa locului, percheziţia, determinarea pe cale experimentală a împrejurărilor omuciderii, verificarea la faţa locului a declaraţiilor celor implicaţi în actul infracţional ş.a.

Aşadar, din momentul săvârşirii omorului sau, mai precis, din momentul sesizării despre săvârşirea unei infracţiuni de omor, poliţia criminală este abilitată să întreprindă investigaţii operative în vederea stabilirii făptuitorului. În acest stadiu al urmăririi, colaboratorii poliţiei criminale activează din propria iniţiativă având asupra lor doar formele de control prevăzute prin acte normative interne.

După identificarea făptuitorului, aceştia pot activa doar la cererea organului învestit cu cercetarea cauzei, care le poate solicita stabilirea prin metode operative a mobilului şi motivelor omorului a personalităţii victimei şi a relaţiilor acesteia cu alte persoane implicate, locul ascunderii mijloacelor aplicate la suprimarea vieţii victimei, acţiunile întreprinse pentru derutarea cercetărilor etc.

Ritmicitatea cercetării, reprezentând una dintre principalele condiţii ale constatării la timp a împrejurărilor omuciderii, reclamă efectuarea în mod simultan a anumitor activităţi de urmărire penală (a cercetării la faţa locului şi ascultării martorilor, a percheziţiei şi interogării persoanelor bănuite, a verificării declaraţiilor acestora la faţa locului şi a ridicării de obiecte-corpuri delicte şi documente ş.a.). În situaţia unei atare necesităţi, organul de urmărire penală pune pe seama organului de investigare operativă înfăptuirea unor activităţi

procedurale, cu excepţia cercetării locului omuciderii şi a cadavrului, punerea sub învinuire şi interogarea învinuitului, dispunerea expertizei medico-legale a cadavrului şi a altor genuri de expertiză în măsura în care de rezultatele acestora depinde modul şi direcţia în care se va desfăşura cercetarea faptei.

De organizarea cercetării infracţiunilor de omor ţine şi asigurarea participării la elucidarea împrejurărilor cauzei a persoanelor competente. Complinirea activităţii organelor de urmărire şi investigaţie operativă cu cea a persoanelor competente consolidează nivelul ştiinţific al descoperirii infracţiunilor de omor, identificării făptuitorilor şi a împrejurărilor în care aceştia au acţionat.

Participarea, în calitatea procesuală de specialişti a persoanelor competente în medicină, biologie, criminalistică, psihologie ş.a., la efectuarea activităţilor procesuale şi extraprocesuale, constatările tehnico-ştiinţifice ori medico-legale, expertizarea imediată a cadavrului victimei, a urmelor infracţiunii şi a obiectelor-corp delict contribuie la obţinerea de probe cu caracter ştiinţific capabile să faciliteze esenţial stabilirea împrejurărilor ce ţin de locul, timpul şi modul în care a fost săvârşit omorul, de persoana făptuitorului şi a victimei, de felul cum s-a procedat pentru derutarea cercetărilor ş.a.

O formă aparte de organizare a activităţii de cercetare a infracţiunilor de omor constă în formarea, în conformitate cu prevederile legislaţiei în vigoare, a echipelor specializate de cercetare. Formate din procurori şi ofiţeri de urmărire penală cu experienţă, colaboratori operativi, specialişti în domeniul medicinei şi criminalistică, astfel de echipe activează în comun pe întregul parcurs de cercetare a omorului.

Cercetarea în echipă este avantajoasă pentru că, pe de o parte, asigură conjugarea posibilităţilor şi a inteligenţei celor încadraţi în echipă la soluţionarea întregii game de probleme complexe, pe care le impune soluţionarea cauzei de omor, iar, pe de altă parte, desfăşurarea unor operaţii tactice (de identificare a victimei infracţiunii şi a autorului acesteia, de depistare şi identificare a mijloacelor cu care a fost comis omorul, de stabilire a raportului de legătură, formelor de comportament şi interacţiune a celor doi factori ai actului de ucidere victimă – făptuitor), în direcţia administrării probelor infracţiunii[1]. Exemplificativă, în acest sens, este echipa de cercetare a infracţiunilor de omor din cadrul Procuraturii municipiului Chişinău, formată recent în legătură cu proporţiile alarmante pe care le-a căpătat această categorie de infracţiuni şi care, într-un timp relativ scurt, şi-a demonstrat elocvent eficacitatea prin descoperirea mai multor cazuri grave de omucidere.

[1] Б. Лисиченко, *op. cit.*, p.118.

§ 3. Activităţi de urmărire penală prevăzute a fi efectuate în etapa iniţială de cercetare a infracţiunilor de omor premeditat

Cercetarea infracţiunii de omor, a celor săvârşite în mod tainic în special, începe cu cercetarea la faţa locului, examinarea medico-legală a cadavrului, audierea martorilor şi altor activităţi procedurale care să asigure realizarea sarcinilor etapei iniţiale a urmăririi penale, şi anume: depistarea şi fixarea urmelor materiale ale infracţiunii; stabilirea locului, timpului şi a modului în care a fost ucisă victima; colectarea datelor utile pentru argumentarea unor supoziţii posibile (ipoteze) privind persoanele implicate în actul infracţional, inclusiv victima şi autorul uciderii acesteia. Ordinea desfăşurării activităţilor menţionate se va stabili de la caz, la caz în funcţie de datele informativ-probante, în baza cărora s-a dispus începerea urmăririi penale, primordialitatea aparţinând întotdeauna cercetării la faţa locului. În baza rezultatelor cercetării cadavrului şi a locului amplasării acestuia, organul învestit cu cercetarea cauzei va putea specifica judicios obiectivele examinării medico-legale a cadavrului, audierii martorilor şi a tuturor altor activităţi preconizate în această etapă de început a urmăririi penale[1].

Locul faptei, respectiv locul de cercetat, în cazul infracţiunii de omor, poate avea mai multe aspecte. În cele mai frecvente cazuri, acesta reprezintă o încăpere sau un teren deschis în perimetrul cărora a fost depistat cadavrul victimei, inclusiv împrejurimile acestora în care se pot afla urme ale infracţiunii sau obiecte ce prezintă interes pentru cauză.

De multe ori însă, infractorii transportă cadavrul victimei ori, după caz, părţile dezmembrate ale acestuia, pentru a le ascunde, aruncându-le în râuri, rezervoare de apă, fântâni părăsite sau locuri cu acces public limitat (pădure, ponor, râpă). În astfel de situaţii, două locuri urmează a fi cercetate, uneori amplasate la distanţe mari unul de altul - locul depistării cadavrului (sau unor părţi ale acestuia) şi locul unde s-a consumat momentul critic al faptei, o încăpere sau spaţiu deschis, unde a fost suprimată viaţa victimei.

Cercetarea la faţa locului în cazul infracţiunilor de omor, indiferent de natura acestuia, se efectuează potrivit regulilor generale, principiilor prezente în doctrina tactică criminalistică[2] (pregătire minuţioasă, operativitatea deplasării la faţa locului, conducerea şi dirijarea unică a activităţilor desfăşurate pe teren, obiectivitatea cercetării şi fixării împrejurărilor şi obiectelor din perimetrul respectiv, inclusiv prin aplicarea efectivă a mijloacelor şi metodelor tehnico-

---

[1] Colectiv de autori, *Руководство по расследованию убийств*, Moscova, 1977, p. 336; V. Berchеşan, J. Dumitraşcu, *Cercetarea omorului // Tratat de metodică criminalistică*, Craiova, 1994, p. 74.

[2] M. Gheorghiţă, *op. cit.*, p.13.

ştiinţifice criminalistice), dar care se particularizează de fiecare dată în funcţie de obiectivele specifice ale acestei activităţi. Fără a intra în detalii, considerăm necesar, în acest sens, următoarele precizări.

În etapa anterioară cercetării propriu-zise la faţa locului, este indicat ca organul de cercetare să se documenteze cu privire la eventualele modificări survenite în ambianţa locului faptei până la sosirea echipei de cercetare[1], la starea şi poziţia iniţială a cadavrului şi a vestimentaţiei acestuia, la aşa-numiţii „factori poziţionali"[2] (uşa deschisă, amplasarea obiectelor de mobilă, a armei sau a altor obiecte aplicate la săvârşirea infracţiunii, numărul şi starea obiectelor de pe masa de alimentare sau biroul de lucru etc.)[3], la alte împrejurări de care se va ţine cont pe parcursul cercetării locului faptei şi interpretării rezultatelor acesteia. În literatura de specialitate se susţine insistent regula generală tactică potrivit căreia pentru căutarea şi fixarea căilor de acces, a itinerarului parcurs de infractor, a urmelor lăsate şi a obiectelor-corp delict, este indicat să se înceapă cercetarea de la hotarele exterioare ale locului faptei (în măsura în care acestea pot fi delimitate), derulându-se pe spirală spre centru. Aplicarea acestei reguli tactice în situaţia în care la faţa locului se află cadavrul sau părţile dezmembrate ale acestuia nu este rezonabilă. Pentru a anticipa modificările cadavrului, care pe parcursul cercetării locului faptei pot schimba esenţial starea cadavrului, pentru depistarea şi conservarea urmelor biologice de provenienţă umană (de sânge, ţesuturi, salivă ş.a.), a căror cercetare nu suferă amânare şi, în sfârşit, dar nu în ultimul rând, pentru stabilirea unor date caracteristice ale victimei, modul în care aceasta a fost privată de viaţă, date indispensabile desfăşurării în paralel cu cercetarea la faţa locului a altor activităţi, inclusiv vizând identificarea şi reţinerea eventualului făptuitor, este mai raţională procedura de cercetare circular-excentrică, aceasta având ca punct de aplicare cadavrul şi obiectele avute de acesta asupra sa sau în apropierea nemijlocită.

Cercetarea neîntârziată a cadavrului este indicată şi din perspectiva desfăşurării activităţilor de investigare operativă. Urmele descoperite pe corpul victimei (de împuşcătură, plăgile tăiate sau înţepate etc.) pot direcţiona urmărirea operativă a armei sau a instrumentelor respective şi, implicit, a persoanelor în posesia cărora acestea se află.

Potrivit legislaţiei procesual-penale în vigoare, la cercetarea cadavrului participă în mod obligatoriu medicul legist sau o altă persoană competentă în medicină. În calitatea sa procesuală de specialist, medicul este chemat, pe de

---

[1] V. Lăpăduş, Gh. Popa, *Investigarea criminalistică a locului faptei*, Bucureşti, 2005, p. 38.

[2] N. Zamfirescu, *Investigarea ştiinţifică a infracţiunilor de omor rămase cu autori neidentificaţi*, Bucurşti, 2000, p. 55.

[3] L. Cârjan, M. Chiper, *Criminalistica: tradiţie şi modernism*, Bucureşti, 2005, p. 611-612.

o parte, să aplice cunoştinţele sale speciale pentru a acorda asistenţă organului de cercetare la depistarea şi fixarea urmelor infracţiunii, în special, a celor pe care le vădeşte cadavrul şi obiectele avute de aceştia asupra sa, iar, pe de altă parte, să prezinte la cererea organului de cercetare explicaţii cu privire la natura şi caracterul leziunilor şi a altor urme formate prin actul de omucidere.

În legătură cu participarea medicului la cercetarea cadavrului, se impun următoarele două precizări:

1. Legea prevede doar participarea, deşi obligatorie, a specialistului în medicină la cercetarea cadavrului. Ea nu admite însă punerea pe seama acestuia efectuarea activităţii de procedură în cauză, după cum se mai afirma alteori[1].

2. Participarea medicului legist la cercetarea cadavrului la faţa locului nu se manifestă decât ca parte integrantă a activităţii organului în sarcina căruia se află cercetarea faptei. Opiniile acestuia cu privire la timpul şi cauza morţii, caracterul leziunilor corporale, distanţa de la care s-a tras din arma de foc etc. au doar importanţă consultativă. În mod categoric, acestea şi alte împrejurări, de fapt, se vor stabili prin intermediul expertizei judiciare.

Cercetarea cadavrului reprezintă prima, dar cea mai importantă parte din activitatea desfăşurată de către organul de urmărire penală la faţa locului, deoarece, aşa cum s-a mai accentuat, de eficienţa acesteia depinde dacă se vor obţine date obiective cu privire la persoana victimei şi cea a făptuitorului, locul, timpul şi modul în care a fost săvârşit omorul. Ea începe cu constatarea de către specialistul în medicină a realităţii morţii şi a timpului survenirii ei. Urmează apoi fixarea locului amplasării şi poziţiei cadavrului în raport cu punctele de orientare ale locului faptei. Are importanţă, în acest sens, determinarea corectă a aşezării trunchiului, poziţiei capului şi a membrelor (superioare şi inferioare) cadavrului. Deoarece, tocmai în baza datelor cu privire la amplasarea şi poziţia cadavrului, organul învestit cu cercetarea cauzei va putea stabili corespondenţa sau discordanţa dintre poziţia cadavrului şi alte urme din spaţiul infracţional şi, în consecinţă, determină locul şi modul în care a fost săvârşit omorul.

Urmează apoi examinarea vestimentaţiei. La început se studiază obiectele din exteriorul corpului, ca să se continue cu articolele de încălţăminte. Fiecare obiect vestimentar se va examina, pe de o parte, în vederea stabilirii tipului (palton, scurtă, costum, şapcă, chipiu), a mărimii şi a măsurii în care corespund cadavrului, a materialului (ţesătura, culoarea) din care sunt confecţionate, inclusiv căptuşeala şi accesoriile (nasturii, fermoare, curelele etc.), dar şi a unor caracteristici individuale (emblema unităţii de producere, nivelul de uzură, existenţa unor rupturi, zdrenţuri, urme de reparare, cârpire etc.), iar, pe de altă parte, pentru punerea în evidenţă a urmelor care interesează cauza. Se

[1] Colectiv de autori, *Examinarea medico-legală a cadavrului la faţa locului*, Chişinău, 2004, p. 10.

va insista asupra urmelor de violenţă (de împuşcătură, tăiere, lovire), a numărului, poziţiei, formelor şi dimensiunilor acestora. Cu asistenţa medicului se va determina corespunderea urmelor menţionate cu leziunile corporale. Apoi se trece la căutarea altor categorii de urme, de murdărie şi umezire recentă, de tot felul de substanţe (vopsele, uleiuri, cerneluri). Specialistului criminalist i se va solicita efectuarea lucrărilor de punere în evidenţă şi conservare a microurmelor (de sânge, ţesături şi păr, de îmbrăcăminte, de alte obiecte sau vegetaţii). Cercetarea vestimentaţiei la faţa locului se va încheia cu verificarea buzunarelor, examinarea şi fixarea obiectelor depistate aici.

Cercetarea vestimentaţiei trebuie făcută cu multă atenţie, pentru a nu modifica esenţial poziţia şi locul aflării cadavrului, dar şi cu luarea măsurilor necesare în vederea protejării microurmelor.

În continuare, cercetarea va viza trei direcţii, şi anume: determinarea cadavrului după semnalmente; punerea în evidenţă şi fixarea eventualelor leziuni corporale avute de acesta asupra sa; stabilirea stării fizice a cadavrului la momentul cercetării la faţa locului.

De regulă, cercetarea propriu-zisă a cadavrului finalizează cu determinarea şi descrierea după sex, vârstă, constituţie, culoarea tenului şi a părului. În situaţia în care pe parcursul cercetării identitatea victimei rămâne necunoscută, echipa de cercetare trebuie să cerceteze întreaga gamă de elemente ce particularizează exteriorul cadavrului, accentuându-se, firește, semnalmentele particulare (anomalii anatomice, defecţiuni ale aparatului dentar, cicatrice rezultate din intervenţii chirurgicale, pete, alunițe, tatuaje ş.a.). Constatările făcute în acest sens se vor complini cu fotografii executate potrivit regulilor fotografiei judiciar operative signalistice şi de recunoaştere. În această etapă a cercetării la faţa locului este indicat să se efectueze amprentarea cadavrului ca în mod operativ sau, după caz, la o etapă mai tardivă, identitatea acestuia să fie verificată după cartotecile de evidenţă criminalistică.

Cu asistenţa specialistului în medicină, organul care efectuează cercetarea va evidenţia eventualele leziuni corporale, acestea notându-se după mărime, adâncime, amplasament, culoare, aspectul marginilor şi alte caracteristici de natură să contribuie la modelarea şi, implicit, căutarea armei sau instrumentului cu care a fost săvârşită infracţiunea de omor.

Un obiectiv important al cercetării cadavrului constă, după cum s-a menţionat deja, în stabilirea stării acestuia. Este cunoscut faptul că odată cu instalarea morţii încep şi procesele cadavrice – pierderea de căldură, rigiditatea musculară, petele (liniditățile) cadavrice, deshidratarea şi putrefacţia ţesuturilor acestuia.

În baza cunoaşterii la faţa locului a stadiului de evaluare a proceselor cadavrice menţionate, organul de cercetare poate trage concluzii şi elabora versiuni verosimile cu privire la timpul survenirii decesului, circumstanţă cu semnificaţie deosebită la stabilirea altor împrejurări ale cauzei. Or, timpul uciderii constituie

punctul de plecare în stabilirea activităţilor desfăşurate de către victimă anterior actului infracţional şi a contactelor şi relaţiilor sale cu anumite persoane din cadrul cărora se pot selecta eventualii subiecţi cointeresaţi în moartea acesteia.

Fără a intra în detalii, menţionăm că diagnosticarea morţii şi a timpului survenirii acesteia se face în baza interpretării medicale a semnelor specifice anumitor faze de amplificare a proceselor cadavrice, ţinându-se, fireşte, cont de condiţiile în care se află cadavrul. Literatura şi practica medico-legală susţine, de exemplu, că la o temperatură de 15–18°C, cadavrul începe să piardă din căldură după două ore de la momentul decesului, cu un grad în fiecare oră. În condiţiile unei temperaturi mai înalte sau mai scăzute, durata răcirii cadavrului se măreşte sau se reduce considerabil. Rigiditatea se instalează în timp de 8–10 ore şi dispare la a treia zi după deces, când apar şi primele semne de putrefacţie sub formă de pete verzui sub braţe, în regiunea gâtului sau a abdomenului. S-a dovedit că aflarea cadavrului în condiţii de temperatură mai ridicată sau mai scăzută pot agrava sau, dimpotrivă, tempera şi aceste procese cadavrice. Astfel, la o temperatură de 25–30°C, cadavrul va da semne de putrefacţie la 10–12 ore după deces[1].

După examinarea cadavrului, fixarea urmelor depistate, urmează cercetarea terenului în perimetrul căruia a fost descoperit. Ea va viza, pe de o parte, depistarea şi fixarea urmelor şi a altor mijloace materiale de probă rezultate din activitatea celor implicaţi în actul infracţional, iar, pe de altă parte, interpretarea acestora în raport de modul în care sunt dispuse în vederea determinării dacă locul depistării cadavrului este sau nu şi locul în care s-a consumat infracţiunea de omor.

Aşa cum s-a mai menţionat, autorii infracţiunilor de omor premediat deseori disimulează omuciderea prin înscenarea altor evenimente (moartea naturală, accidentală sau sinucidere). Pe suprafeţele de sub cadavru şi în apropierea imediată a acestuia pot fi depistate împrejurări de fapt care, în condiţiile concrete ale locului cercetat, demască înscenarea. Împrejurările care denotă disimularea omorului, cunoscute în criminalistică sub denumirea de „împrejurări negative", se pot manifesta prin lipsa de urme a căror formare, în contextul situaţiei de la faţa locului, era inevitabilă ca, de exemplu, urme de sânge în cazul cadavrului cu leziuni corporale de adâncime, sau prin prezenţa de urme a căror formare este contradictorie faptei înscenate – urme de sânge în cazul unui denunţ vizând moartea naturală a unei persoane.

Cercetarea zonelor mai îndepărtate, incluse în componenţa locului faptei, trebuie conformată rezultatelor cercetării cadavrului. Dacă, de exemplu, în timpul cercetării cadavrului şi a obiectelor din preajma sa s-au stabilit urme specifice omorului săvârşit prin împuşcătură, cercetarea în continuare a locului

[1] Gh. Baciu, *Medicina legală*, Chişinău, 1995, p. 110.

faptei va pune accentul pe studierea căilor de acces şi a itinerarului parcurs de infractor pentru a depista arma de foc ascunsă sau aruncată, a muniţiei (tubul glontelui sau alicele, a altor componente ale cartuşului folosit de făptuitor) şi urmelor tragerii din arma de foc. Interpretarea acestora la faţa locului poate conduce la raţionamente importante cu privire la împrejurările aplicării armei de foc (direcţia, distanţa şi locul de unde s-a tras) şi, în consecinţă, la persoanele implicate.

În cazul în care, prin cercetarea cadavrului şi a locului în care acesta a fost depistat, se constată împrejurări care atestă că actul de ucidere s-a consumat în alt loc decât cel cercetat, organul de cercetare trebuie să examineze migălos căile, mijloacele şi modul în care cadavrul a fost deplasat pentru a stabili şi ulterior a cerceta locul propriu-zis al infracţiunii.

Despre transportarea cadavrului de la locul uciderii victimei pot semnala: urmele de târâre, lipsa unor urme considerabile de sânge la locul depistării cadavrului cu leziuni corporale de natură să provoace scurgeri abundente de sânge, prezenţa unor urme de transport sau a unor obiecte de ambalaj, necorespunderea petelor cadavrice, poziţiei cadavrului (cadavrul era culcat cu faţa în jos, el având pete cadavrice bine pronunţate pe spate), lipsa la faţa locului a urmelor de luptă şi încăierare în cazul când leziunile corporale descoperite pe cadavru vădesc că omorul a fost însoţit de acţiuni fizice privind depăşirea rezistenţei opuse de victimă ş.a.

În vederea stabilirii modului în care s-a acţionat, pe lângă examinarea minuţioasă a cadavrului, se vor căuta şi fixa obiectele folosite de ucigaş la suprimarea vieţii victimei şi, firește, urmele lăsate în câmpul infracţional prin aplicarea acestora. Dacă, de exemplu, cadavrul victimei prezintă leziuni tipice împuşcăturii, în ipoteza în care la locul faptei s-au depistat arma de foc, tubul cartuşului ars şi urme de împuşcătură (formate de proectil, precum şi de factorii suplimentari ai împuşcăturii), modul în care s-a operat, respectiv, uciderea comisă prin tragerea cu armă de foc, devine evident.

Dispariţia anumitor obiecte, valori sau documente, prezenţa unor împrejurări de fapt, care denotă că anumite obiecte care s-au aflat în atenţia făptuitorului (spargerea încuietorii), locul şi poziţia cadavrului faţă de căile de acces şi de retragere a făptuitorului de la faţa locului etc. pot justifica raţionamente concrete cu privire la mobilul sau scopul urmărit de autorul infracţiunii de omor. Un aspect însă care nu trebuie scăpat din vedere de către echipa de cercetare şi, în primul rând, de către şeful acesteia, este cel al posibilităţii disimulării modului în care s-a operat şi, mai ales, a motivaţiei actului infracţional. Conştienţi de faptul că cunoaşterea mobilului sau a scopului infracţiunii reprezintă punctul-cheie al formării cercului celor interesaţi în moartea victimei, făptuitorii încearcă să ascundă această circumstanţă, inclusiv prin acţiuni de înscenare.

O sarcină prioritară a cercetării locului omuciderii rezidă în personalizarea făptuitorului. De realizarea acestui deziderat depinde finalitatea cercetărilor, respectiv dovedirea existenţei infracţiunii de omor şi a vinovăţiei celor implicaţi în actul de ucidere a victimei.

Atât autorii de specialitate, cât şi practicienii susţin unanim că locul infracţiunii de omor este cea mai importantă sursă de date probante referitoare la personalitatea făptuitorului. Semnificativă, în acest sens, este formula promovată insistent în literatura de profil, potrivit căreia locul omuciderii poate şi trebuie să-şi „prezinte autorul" [1]. Obligaţia organului învestit cu cercetarea la faţa locului este să manifeste exigenţă în căutarea materialului probatoriu respectiv.

Din analiza practicii existente în materie se poate deduce că faţă de problema personalizării făptuitorului, cercetarea locului infracţiunii de omor trebuie să vizeze două direcţii. Prima presupune interpretarea modului în care a acţionat făptuitorul în câmpul infracţional în vederea profilării sale după sex, vârstă, proprietăţi fizice, intelectualitate, deprinderi etc. O analiză atentă a căilor de acces şi retragerea de la locul faptei, a modului de atac şi a obiectelor folosite la suprimarea vieţii victimei, a naturii şi poziţiei urmelor, a abilităţii demonstrată în săvârşirea infracţiunii, inclusiv privind evitarea, lăsării anumitor categorii de urme, poate pune în evidenţă elemente caracteristice de natură să contribuie eficient la modelarea făptuitorului şi, mai departe, la formarea cercului celor bănuiţi. Or, determinarea la etapa incipientă de cercetare a cercului persoanelor bănuite de săvârşirea infracţiunii de omor reprezintă punctul de plecare în întreaga activitate desfăşurată ulterior în vederea căutării şi identificării făptuitorului.

Cea de a doua direcţie prevede efectuarea la faţa locului a unei succesiuni de lucrări tehnico-criminalistice de depistare, fixare şi ridicare a urmelor de mâini şi picioare, de dinţi, buze şi salivă, de sânge, păr şi miros care, în parte sau în totalitatea lor, reflectă structura morfologică şi substanţială a corpului făptuitorului şi, prin urmare, sunt de natură să asigure identificarea directă a acestuia. Prin aceasta se explică insistenţa cu care specialiştii în domeniu recomandă organelor de urmărire penală, indiferent de calitatea procesuală pe care o deţine, să efectueze lucrările de descoperire, fixare şi ridicare a urmelor lăsate de făptuitor în mod riguros, exigent şi cu mare perseverenţă metodică, chiar dacă aceasta necesită cheltuieli suplimentare de energie şi timp.

Importante date cu privire la personalitatea făptuitorului pot fi obţinute din analiza urmelor obiectelor de încălţăminte şi vestimentaţie, a celor lăsate de mijloacele de transport cu care făptuitorul s-a deplasat spre sau s-a retras de la locul faptei, a obiectelor pierdute sau abandonate la locul omuciderii sau în împrejurări. Practica cunoaşte cazuri de stabilire a persoanei ucigaşe în baza unor

[1] N. Zamfirescu, *op. cit.*, p. 52.

înscrisuri cu semnificaţie aparent redusă cum ar fi, de exempu, a unui bilet de călătorie în transportul feroviar sau a unei reţete medicale aruncate de făptuitor ca nevalabile la sau în apropierea locului omuciderii ş.a.

Potrivit legislaţiei în vigoare, constatările făcute de către echipa de cercetare devin probe judiciare numai dacă sunt consemnate într-un proces-verbal de cercetare la faţa locului şi fixate prin aplicarea mijloacelor tehnico-ştiinţifice prevăzute în doctrina şi practica criminalistică.

Operaţiile de fixare efectuate în timpul cercetării locului infracţiunii de omor trebuie să reproducă integral locul cercetat în starea în care acesta se afla la momentul sosirii echipei de cercetare şi să reprezinte cadavrul sub trei aspecte principale – după poziţie şi amplasarea în spaţiu; după starea fizică şi după raportul de legătură cu alte obiecte din perimetrul respectiv, dar, mai ales, urmele depistate în spaţiul infracţional. Leziunile corporale, urmele de sânge, alte categorii de urme, începând cu cele formate de persoanele implicate în actul infracţional, de armele, mecanismele şi instrumentele utilizate şi terminând cu cele sub formă de microobiecte, se vor prezenta în mod detaliat după categoria la care aparţin, cantitate, dimensiuni, formă, culoare, consistenţă şi alte caracteristici. În acest scop, pe lângă descrierea amănunţită în procesul-verbal a amplasării şi ambianţei locului cercetat, se vor aplica pe larg procedee tehnice de fixare, schiţarea integrală sau fragmentară a locului faptei şi a obiectelor din perimetrul acesteia, fotografierea în ordinea cronologică stabilită de fotografia judiciară operativă, înregistrarea videomagnetică ş.a.

Un alt important act investigativ destinat să elucideze anumite probleme cu care se confruntă cercetarea infracţiunilor de omor la momentul pornirii urmăririi penale sau imediat după declararea acesteia, îl constituie examinarea medico-legală a cadavrului.

Dacă în urma cercetării cadavrului la faţa locului au rămas necunoscute sau suspecte împrejurări privind cauza morţii victimei, pentru a completa informaţia primară şi a justifica declanşarea urmăririi penale, organul învestit cu cercetarea cauzei va dispune efectuarea unei constatări medico-legale, cerându-i specialistului de profil să examineze cadavrul în vederea stabilirii cauzei morţii. În acest scop, odată cu finalizarea cercetării la faţa locului, în unele cazuri chiar pe parcursul acestei activităţi, cadavrul se va expedia la morgă, luându-se măsurile necesare pentru protejarea integrităţii şi urmelor de pe corpul şi vestimentaţia acestuia. Medicul legist, căruia îi revine competenţa, va efectua necropsia imediată, astfel încât în timpul rezervat pentru începerea cercetării categoriei în cauză de infracţiuni să prezinte organului solicitant, într-un raport de constatare medico-legală, date obiective cu privire la cauza reală a morţii.

Atunci însă când datele colectate în urma cercetării la faţa locului demonstrează că moartea violentă este consecinţa unei omucideri, ca în cazul omorului prin împuşcătură, tăiere, lovirea cu obiecte care au provocat rupturi sau fracturi

de organe, scurgere acută de sânge şi alte leziuni corporale grave, examinarea cadavrului se va efectua în cadrul expertizei medico-legale, dispunerea căreia, potrivit prevederilor legislaţiei procesual-penale, este obligatorie.

Problemele, la a căror soluţionare îşi aduce contribuţia expertiza medico-legală sunt dintre cele mai diverse. Ele diferă de la caz la caz în funcţie de modul şi împrejurările în care a fost comisă infracţiunea de omor. Unele vor fi problemele adresate spre soluţionare acestui gen de expertiză în cazul uciderii prin împuşcarea unei persoane la intrarea sau ieşirea din blocul în care locuieşte şi altele în cazul depistării unui cadavru desfigurat aruncat într-o fântână părăsită din preajma unei localităţi rurale. Din analiza practicii existente în materie s-a constatat că există o serie de împrejurări, elucidarea cărora are, ca punct de plecare, examinarea medico-legală a cadavrului. În forma lor generalizată, acestea pot fi prezentate în felul următor:

– stabilirea naturii şi a cauzei morţii; determinarea definitivă a acestor împrejurări se face prin coroborarea tuturor datelor colectate în cauză în baza raportului de expertiză medico-legală;

– stabilirea datei la care a survenit moartea victimei; la determinarea acestui element deosebit de important pentru direcţionarea activităţilor de urmărire penală este indicat să se ţină cont de informaţia colectată în cadrul cercetării la faţa locului;

– stabilirea vârstei şi a sexului, a unor eventuale defecte anatomice şi a altor elemente particulare de natură să contribuie la identificarea victimei;

– depistarea şi recoltarea urmelor existente pe corpul şi vestimentaţia cadavrului, a urmelor de sânge şi de alte substanţe biologice, a firelor de păr şi de textile, a depozitului subunghial ş.a., dacă aceste lucrări nu au fost efectuate la faţa locului;

– evidenţierea leziunilor corporale şi a mecanismului de producere a lor; determinarea obiectelor (armei, uneltei, substanţei) de care s-a făcut uz, succesiunea şi modalitatea în care acestea au fost aplicate.

În funcţie de situaţia informativ probantă, care se creează în urma cercetării la faţa locului, aceste obiective ale expertizei medico-legale a cadavrului pot fi suplinite cu noi elemente. Astfel, în cazul cadavrului rămas cu identitatea necunoscută expertului i se va cere neapărat modelarea aparatului dentar, ridicarea măştii mortuare, determinarea grupei de sânge a victimei, a maladiilor cronice de care a suferit ş.a., pentru ca, în baza comparării datelor stabilite pe această cale cu constatările făcute în timpul cercetării la faţa locului, să se poată profila tipul de personalitate a acestuia. Expertiza medico-legală a unui cadavru de gen feminin trebuie să stabilească, dacă victima a fost sau nu în stare de graviditate şi dacă nu a fost agresată sexual. În fine, părţile (fragmentele) unui cadavru dezmembrat se vor examina în vederea determinării dacă ele aparţin aceluiaşi corp, care este sexul, vârsta şi talia acestuia, precum şi dacă la dezmembrare

s-au aplicat instrumente şi procedee care denotă anumite abilităţi sau deprinderi profesionale. Reamintim, în contextul celor de mai sus, şi posibilitatea identificării medico-legale a persoanelor în baza informaţiei genetice.

Date importante pentru direcţionarea urmăririi penale la etapa iniţială de cercetare a infracţiunilor de omor pot fi obţinute în urma ascultării martorilor, activitate care, de regulă, se efectuează în mod simultan cu cercetarea la faţa locului sau în timpul cel mai apropiat după finalizarea acesteia. Din analiza practicii existente în materie, martorii care în mod frecvent sunt mobilizaţi să facă declaraţii, în acest sens, sunt de două categorii. Din prima categorie fac parte persoanele, care au descoperit cadavrul sau care au sesizat organul judiciar despre depistarea acestuia şi au perceput evenimentele legate de actul de ucidere prezumtiv. Aceşti martori pot furniza date cu privire la locul şi timpul depistării cadavrului, la poziţia şi starea acestuia, precum şi la modificările care au avut loc în ambianţa locului faptei până la sosirea echipei de cercetare. Este important ca martorii să specifice cu ce ocazie şi când au descoperit fapta, dacă în apropierea acestuia se aflau şi alte persoane, când şi în ce mod aceştia au părăsit locul faptei, ce aveau asupra lor, cum s-au comportat ş.a.

A doua categorie o constituie rudele, conlocutorii şi persoanele apropiate victimei (în situaţia în care aceasta este identificată) cărora li se va cere să descrie modul de viaţă şi relaţiile, inclusiv extraconjugale, ale acesteia cu persoanele care îl înconjoară, a legăturilor pe linia afacerilor, businessului, dar şi cu lumea interlopă. Datele colectate din depoziţiile categoriilor menţionate de martori sunt utile în două planuri: ca probe indirecte cu o anumită rezonanţă la stabilirea locului, timpului şi a altor împrejurări în care a avut loc infracţiunea şi ca informaţie favorabilă realizării activităţii investigativ operative în vederea urmăririi şi reţinerii făptuitorului.

Potrivit legislaţiei în vigoare, poliţiei criminale, în legătură cu cercetarea infracţiunilor de omor, îi revin un şir de sarcini legate de administrarea probelor, verificarea şi folosirea acestora în procesul de probaţiune. Obligaţia prevalentă însă a acestor servicii ale Ministerului de Interne constă în urmărirea şi reţinerea făptuitorului: colaboratorii poliţiei criminale, din propria iniţiativă sau de comun acord cu organul învestit cu cercetarea faptei, întreprind în acest scop diverse măsuri. În situaţia în care infractorul, potrivit împrejurărilor cauzei, se află în cursă pe o anumită direcţie, se va organiza urmărirea operativă, blocarea şi reţinerea. Locurile unde poate apărea făptuitorul se vor asedia, organizându-se operaţiuni de observare şi de ambuscadă etc.

Alegerea unui sau altui procedeu de căutare şi reţinere a autorului infracţiunii se face conform versiunilor operative bazate pe date concrete cu privire la personalitatea făptuitorului, locul omuciderii, timpul la care persoanele implicate au părăsit locul faptei, direcţia şi modul în care se deplasează, posibilul loc de ascundere etc. de care organul de urmărire penală dispune la etapa iniţială de cercetare, inclusiv oferite de martori.

§ 4. Elaborarea de versiuni, planificarea şi desfăşurarea cercetării omorurilor săvârşite tainic

În doctrina şi practica criminalistică este susţinută unanim ideea potrivit căreia versiunile de urmărire penală, explicaţiile ipotetice sub care o faptă penală şi împrejurările acesteia poate fi înfăţişată în baza datelor deţinute la o anumită etapă de cercetare, reprezintă un important instrument logic de cunoaştere retrospectivă a faptelor ce constituie infracţiuni[1].

La cercetarea infracţiunilor de omor, în special a celor săvârşite în mod tainic, o serie de împrejurări ale infracţiunii rămân neclare, deseori necunoscute organului de urmărire penală, chiar şi după efectuarea actelor de început ale cercetării, adică a acţiunilor ce nu suferă amânare, a cercetării la faţa locului, a examinării medico-legale a cadavrului, audierii martorilor ş.a. Determinarea lor nu este posibilă decât în baza desfăşurării unei ample activităţi de verificare a tuturor variantelor posibile, a versiunilor care decurg din datele informativ-probante pe care le stăpâneşte la moment organul învestit cu cercetarea cauzei.

În baza generalizării practicii existente în materie, s-a stabilit o regulă metodică importantă, potrivit căreia cercetarea omorurilor tainice trebuie să se desfăşoare de la victimă şi făptuitor, deoarece aceşti doi factori principali ai infracţiunii sunt în măsură să furnizeze date cu semnificaţie probantă decisivă pentru stabilirea adevărului şi justa soluţionare a cauzei. În plus, cunoaşterea lor creează condiţii pentru stabilirea clară a mobilului sau scopului infracţiunii, a modului în care s-a acţionat şi a altor împrejurări ce constituie obiectul probaţiunii. Este evident deci că în procesul de cercetare a omorului premeditat, în mod prioritar se vor elabora şi verifica versiunile care, într-un fel sau altul, vizează persoana-victimă şi cea a făptuitorului.

Versiunile referitoare la persoana-victimă a infracţiunii de omor se configurează în etapa iniţială de cercetare în detaliu a locului faptei în baza datelor obţinute în urma examinării cadvrului şi a împrejurărilor în care a fost depistat, a relatărilor persoanelor implicate în efectuarea acestui act de urmărire penală. Dacă versiunea se adevereşte, este indicat să se efectueze identificarea victimei prin prezentarea cadavrului spre recunoaştere rudelor apropiate, dar şi prin verificarea după actele de identitate. Dacă însă persoana-victimă rămâne necunoscută, se va proceda la prezentarea cadavrului spre recunoaştere unui cerc mai larg de persoane, care locuiesc sau activează în preajma locului depistării acestuia sau prin mijloace de comunicare în masă, a televiziunii în special. La faţa locului se vor examina minuţios toate actele şi înscrisurile descoperite asupra cadavrului – chitanţe, facturi, cecuri, bonuri, buletine medicale, reţete,

[1] Я. Пещак, *Версии и моделирование // Криминалистика социалистических стран*, Moscova,1986, p. 190.

scrisuri, carnet de note, fotografii etc. Medicului legist i se va solicita fixarea elementelor specifice ale aparatului dentar, a celor mai evidente semnalmente particulare, stabilirea în cadrul autopsiei a eventualelor maladii cronice pe cale le-a suportat victima pe parcursul vieţii pentru a efectua verificările de rigoare după fişele de înregistrare şi evidenţă din componenţa unităţilor medico-sanitare respective[1]. Dacă victima a avut anterior antecedente penale sau a fost declarată în căutare, identificarea se poate face în mod direct sau prin intermediul unei expertize criminalistice după fişele dactiloscopice şi antropometrice din cartotecile respective de evidenţă criminalistică. Cadavrul rămas neidentificat, poate fi prezentat spre recunoaştere persoanelor care au declarat dispariţia unei persoane apropiate şi similară după sex, vârstă şi alte elemente caracteristice, precum şi persoanelor care au replicat la prezentarea spre recunoaştere prin intermediul televiziunii a cadavrului neidentificat.

Aplicarea în cunoştinţă de cauză a procedeelor menţionate asigură, după cum atestă practica pozitivă a organelor de urmărire penală, stabilirea persoanei-victime a infracţiunii de omor.

Identificarea victimei rămâne mai dificilă în cazul cadavrelor mutilate, în special a celor dezmembrate. Exemplele desprinse din practica judiciară demonstrează că procedeele menţionate sunt indicate şi în astfel de situaţii, dacă organul de cercetare reuşeşte să depisteze părţile principale ale cadavrului (capul, trunchiul, membrele) şi „întregirea" lui în baza acestora.

În caz contrar, se vor planifica şi dispune examinări antropologice în vederea determinării originii umane a fragmentelor de cadavru, a rasei, sexului şi a vârstei persoanei dezmembrate sau desfigurate, medico-patologice cu scopul comparării datelor obţinute prin studierea cadavrului cu cele similare din evidenţele existente în unităţile medicale locale şi, în sfârşit, a urmelor de sânge, care, după grupă, pot fi comparate cu datele referitoare la grupa sangvină a persoanelor înregistrate în policlinice şi spitale sau în unităţile de paşaportizare a populaţiei.

Versiunile referitoare la autorul omuciderii pot fi iniţiate încă la începutul cercetării în baza datelor oferite de primele acte de urmărire penală, cercetării la faţa locului, examinării cadavrului, audierii martorilor ş.a. Urmele de picioare, a mijloacelor de transport exploatate de infractor, arma sau alte obiecte folosite la suprimarea vieţii victimei, situaţia de ansamblu de la locul faptei – toate acestea pot oferi indici care să sugereze anumite supoziţii cu privire la persoana făptuitorului. Când versiunile elaborate în etapa incipientă a cercetării se dovedesc a fi inoperante, ele vizând un cerc de persoane, situaţie caracteristică cercetării omorurilor premeditate, este indicat să se procedeze la căutarea unor date suplimentare cu privire la autorul omuciderii. Practica cercetării categoriei

[1] C. Drăghici, M. Lupu, *Tehnica criminalistică*, Bucureşti, 2004, p. 34.

în discuţie de infracţiuni susţine opinia exprimată în literatura de specialitate potrivit căreia punctul de plecare al acestei complexe activităţi trebuie să-l constituie persoana-victimă[1].

Aşadar, studierea victimei, a calităţilor personale ale acesteia trebuie să fie percepută de către organul învestit cu cercetarea unui act de omucidere înainte de toate ca un important mijloc de acumulare a datelor necesare formulării unor versiuni verosimile cu privire la persoana făptuitorului.

Menţionăm că studierea victimei trebuie să vizeze starea şi comportamentul acesteia, sferele de activitate şi, desigur, relaţiile victimei, inclusiv cu lumea interlopă. Trebuie să se stabilească dacă aflarea victimei la locul şi timpul săvârşirii infracţiunii a fost justificată sau nu, pornind de la regimul zilnic, dacă ea a fost văzută în perimetrul locului faptei sau în apropierea acestuia în compania unor persoane, dacă a obţinut oarecare succese sau a suportat eşecuri în activitatea sa, dacă, prin activitatea pe care o desfăşura, a dezavantajat persoane fizice sau juridice şi, în sfârşit, mediile frecventate, antecedente penale, pasiuni, vicii, relaţiile în famile, cu colegii şi cu alte persoane.

În vederea clarificării acestor împrejurări, în planul de cercetare trebuie prevăzute operaţii tactice de stabilire a persoanelor care, eventual la momentul săvârşirii infracţiunii, se aflau la locul faptei sau în apropierea acestuia. Prin mijloace procesuale şi extraprocesuale, se vor stabili persoanele care locuiesc sau activează în apropierea locului faptei, precum şi cele care frecventează locul respectiv (fie locuinţă, altă încăpere sau loc deschis) din motive personale ori de serviciu. În cadrul audierii martorilor care au observat persoane suspecte deplasându-se spre sau de la locul faptei, accentul trebuie pus pe descrierea acestora după metoda portretului vorbit în vederea întocmirii fotorobotului sau schiţării grafice a înfăţişării lor.

Date utile pentru profilarea persoanelor care, din anumite motive, puteau avea sentimente ostile faţă de victimă, pot oferi colegii de serviciu, superiorii şi subalternii acesteia. În plus, martorilor din această categorie li se vor solicita informaţii referitoare la modul de viaţă a victimei, în special, unde şi cu cine îşi petrecea timpul, inclusiv înaintea decesului. Asupra acestor împrejurări trebuie ascultaţi în calitate de martori rudele victimei şi alte persoane din anturajul ei.

O sursă importantă de date cu privire la activitatea cotidiană a victimei, la relaţiile şi legăturile acesteia o constituie documentele legate de activitatea profesională sau obştească (ordine, dispoziţii, demersuri, publicaţii, apeluri, mesaje). Nu trebuie scăpată din vedere nici corespondenţa oficială, dar, mai ales, cea personală a victimei. Sunt cunoscute cazuri când, în baza scrisorilor anonime adresate victimelor, au fost identificaţi făptuitorii după conţinutul spiritual al acestora, dar şi după elementele caracteristice ale scrisului.

---

[1] N. Zamfirescu, *Investigarea ştiinţifică a infracţiunilor de omor rămase cu autori neidentificaţi*, Bucureşti, 2000, p. 82.

Din literatura şi practica de specialitate este cunoscut că temeinicia cercetărilor infracţiunilor de omor, în special a celor săvârşite în mod tainic, depinde de nivelul de organizare a activităţii organelor învestite cu soluţionarea cauzei, de faptul dacă acţiunile acestora se desfăşoară sistematic şi eficient după un plan judiciar de urmărire penală, care să prevadă verificarea tuturor versiunilor elaborate cu privire la persoana făptuitorului, la modul în care acesta a acţionat şi la motivul infracţiunii[1]. Planul de urmărire trebuie să prevadă, înainte de toate, efectuarea actelor de materializare şi valorificare a datelor înregistrate în cadrul primelor măsuri luate în cercetarea omorului, în special în urma cercetării locului faptei.

Expertizarea urmelor biologice, a petelor de sânge, a firelor de păr, a resturilor de ţesuturi şi substanţe secretate de organismul uman etc., frecvent întâlnite la faţa locului, poate oferi date deosebit de valoroase cu privire la persoana făptuitorului, la împrejurările în care a fost săvârşit omorul. Dacă expertiza atestă, de exemplu, că petele de sânge de pe obiectele din spaţiul infracţional coincid cu grupa sangvină şi tipul de hemoglobină a probelor de sânge prelevate de la persoana suspectă şi dacă, pe deasupra, pe corpul acesteia s-au înregistrat leziuni corporale cu o vechime de timp ce corespunde cu actul de ucidere a victimei, temeinicia versiunii cu privire la persoana făptuitorului devine incontestabilă. Verosimilitatea implicării persoanei respective în comiterea infracţiunii va fi susţinută esenţial, dacă prin examinări biologice de laborator se va demonstra similitudinea firelor de păr depistate în mâinile sau pe vestimentaţia victimei cu părul prelevat de pe scalpul sau alte părţi ale corpului persoanei bănuite, atât după indicii de rasă, vârstă, sex, cât şi după culoare, dimensiuni, pigmentaţie, natura depunerilor de pe suprafaţa părului etc.

Un sprijin considerabil al versiunii cu privire la implicarea unei persoane la săvârşirea infracţiunii de omor îl poate oferi expertiza biologică a urmelor de pe suprafeţele mijloacelor de transport folosite la transportarea cadavrului, a părţilor dezmembrate ale acestuia, a uneltelor sau instrumentelor aplicate la suprimarea vieţii victimei, dacă se stabileşte omogenitatea lor cu cele de lângă cadavrul victimei.

Aşadar, dispunerea şi efectuarea expetizei biologice sau biocriminalistice, după cum aceasta mai este denumită în literatura de specialitate[2], ţin de categoria activităţilor desfăşurate de către organul de urmărire penală în mod prioritar, la etapa iniţială de cercetare sau chiar imediat după finisarea cercetării la faţa locului. Urgenţa efectuării acestui gen de expertiză se impune şi de vulnerabilitatea pe care o manifestă urmele biologice la factorii de mediu şi timp.

Un mijloc indispensabil întemeierii şi verificării versiunilor privind persoa-

---

[1] А. Ларин, *Расследование по уголовному делу*, Moscova, 1970, p. 57.
[2] N. Zamfirescu, *op. cit.*, p. 128.

na făptuitorului şi probării culpabilităţii sale îl reprezintă expertizarea urmelor lăsate la locul faptei de factorii implicaţi în actul infracţional. Interpretarea ştiinţifică a urmelor de mâini, de picioare, de dinţi şi de alte părţi ale corpului uman poate fi efectuată în cadrul unei constatări tehnico-ştiinţifice criminalistice îndată după finisarea lucrărilor de fixare a rezultatelor cercetării la faţa locului sau chiar simultan cu această activitate, dacă există pericolul alterării, degradării sau dispariţiei urmei, a obiectului purtător de urmă sau când explicarea, fără întârziere a unor împrejurări de fapt, reprezintă o premisă avantajoasă pentru elaborarea de versiuni şi a desfăşurării activităţilor de cercetare. Specialistul criminalist poate oferi date ce caracterizează persoana celui care a acţionat la locul omuciderii după sex, vârstă, talie, tipologie antropologică, structură anatomică, să ateste alte date diagnostice care ar facilita modelarea persoanei făptuitorului şi, în consecinţă, căutarea acesteia. Iar când cercul celor suspecţi este delimitat, organul de urmărire penală va proceda la prelevarea modelelor de comparare şi dispunerea efectuării expertizei criminalistice de identificare.

Fără a intra în detalii privind problemele multiple pe care le poate soluţiona expertiza criminalistică a urmelor homeoscopice, acestea fiind prezentate în compartimentul tehnic al criminalisticii, ţinem să menţionăm că raportul de expertiză privind individualizarea persoanei, care a lăsat urme în câmpul infracţional, reprezintă o probă certă că acesta s-a aflat în spaţiul respectiv, dar nu şi că a săvârşit infracţiunea de omor. Stabilirea acestui fapt principal presupune administrarea de probe din care să decurgă cu claritate că persoana respectivă s-a aflat la locul faptei nu ocazional, ci pentru a înfăptui actul de ucidere şi că a folosit anumite mijloace şi instrumente avute la îndemână, confecţionate sau procurate în acest scop.

Practica existentă în materie a demonstrat că acest principiu este în funcţie de nivelul de coordonare a activităţilor procesuale cu cele extraprocesuale. Controlul tehnic şi nemijlocit asupra celor bănuiţi, constatările investigativ-operative făcute trebuie să eficientizeze actele de urmărire penală, respectiv percheziţia, ridicarea de obiecte şi documente, ascultarea martorilor, alte activităţi procesuale care, de regulă, se preconizează la etapa ulterioară a cercetării omorului.

În situaţia în care persoana, a cărei urme au fost depistate la locul omuciderii, întreprinde măsuri de acoperire (înstrăinarea mijlocului de transport, înstrăinarea instrumentelor aplicate la suprimarea vieţii victimei), degradare sau falsificare a probelor (şantajarea martorilor, coruperea unor persoane în vederea creării de alibi false etc.), reţinerea şi interogarea acesteia reprezintă o condiţie metodică indispensabilă bunei desfăşurări în continuare a cercetării cauzei.

Cu reţinerea şi punerea sub învinuire a persoanei bănuite în uciderea victimei, începe etapa ulterioară a cercetării infracţiunii de omor, etapă al cărei conţinut şi, respectiv, întindere sunt în funcţie de situaţia care derivă din

declaraţiile învinuitului raportate la materialul probatoriu administrat în cauză. Ajuns în această calitate în faţa organului de cercetare penală, învinuitul ocupă una din următoarele poziţii tipice: a) recunoaşte faptul uciderii victimei, dar neagă circumstanţele care agravează responsabilitatea, în special premeditatea infracţiunii; b) contestează tranşant faptele ce i se impută.

În primul caz, sarcina cercetării constă în verificarea declaraţiilor persoanei învinuite, confirmarea (sau infirmarea) lor cu probe obţinute în ordinea prevăzută de legislaţia procesual-penală în vigoare.

O condiţie obligatorie a verificării sub toate aspectele a declaraţiilor de recunoaştere în săvârşirea infracţiunii de omor constă în detalizarea lor. În cadrul interogatoriului, trebuie să fie clarificate toate împrejurările în care a fost săvârşit omorul: modul în care cel interogat şi-a petrecut timpul înainte, în timpul şi după săvârşirea infracţiunii; motivul pentru care s-a aflat la locul faptei şi dacă a fost de cineva însoţit; cauza care a generat situaţia conflictuală cu participarea victimei; instrumentele, obiectele, armele cu care a acţionat în vederea suprimării vieţii victimei; modul în care s-a retras de la locul faptei; acţiunile întreprinse pentru a şterge urmele, locul ascunderii instrumentelor, armei şi a altor obiecte purtătoare de urme ale infracţiunii; persoanele care au perceput actul infracţional ori pot confirma declaraţiile sale ş.a.

Verificarea propriu-zisă a declaraţiilor bănuitului sau a învinuitului este indicat să se desfăşoare minuţios, după un plan de lucru care să asigure:

a) depistarea, fixarea şi examinarea unor eventuale noi urme materiale de infracţiuni. În acest scop, se va proceda la cercetarea corporală sau la cercetarea medico-legală a celui anchetat şi a vestimentaţiei sale, la percheziţia şi ridicarea de obiecte şi documente şi, în funcţie de natura urmelor şi a altor obiecte-mijloace materiale de probă descoperite, se va dispune efectuarea expertizelor judiciare respective (criminalistică, biologică, medico-legală, chimică, biochimică etc.);

b) confirmarea cu probe reale a relatărilor învinuitului. Persoanele la care se face trimitere trebuie audiate imediat, iar obiectele descoperite în timpul percheziţiei şi a altor activităţi de urmărire penală cercetate, prezentate spre recunoaştere şi anexate la dosarul cauzei.

Dacă declaraţiile învinuitului în săvârşirea infracţiunii de omor se supun materialului probatoriu existent în cauză, obligaţia organului de urmărire penală este de a pune în evidenţă o serie de date care să ateste premeditatea infracţiunii. În acest scop, organul de urmărire penală trebuie să procedeze fără întârziere la verificarea declaraţiilor acestuia la locul faptei. În cadrul acestei activităţi, prevăzute în mod expres în legislaţia procesual-penală în vigoare, învinuitului i se va cere să specifice în condiţiile locului infracţiunii cum au decurs acţiunile în urma cărora a survenit moartea victimei, poziţia şi modul în care acţiona aceasta la momentul critic al infracţiunii, locul în care se afla cadavrul în momentul

părăsirii locului faptei şi alte împrejurări de fapt de natură să confirme sau să infirme declaraţiile învinuitului privind premeditatea infracţiunii.

La această etapă trebuie să se întreprindă măsurile de rigoare pentru a stabili şi a documenta fapte care să denote că învinuitul era cointeresat în moartea victimei, în obţinerea unor avantaje în legătură cu dispariţia acesteia şi, aşa cum s-a mai menţionat, înfăptuirea faptei infracţionale a fost pregătită. După cum se susţine în literatura de specialitate, actele preparatorii presupun întotdeauna existenţa hotărârii infracţionale şi, prin urmare, „nu sunt posibile decât la infracţiunile intenţionate"[1]. Rezultă deci că stabilirea actelor pregătitoare, fie cu conţinut material (producerea, adoptarea sau procurarea instrumentarului sau a materialelor necesare pentru suprimarea vieţii victimei), fie doar de ordin subiectiv (colectarea de date privind modul de viaţă, domiciliul, regimul zilei victimei), este o condiţie indispensabilă atribuirii omuciderii calificativul de omor premeditat.

Date importante de natură să certifice caracterul premediat al omorului pot fi obţinute prin audierea persoanelor apropiate făptuitorului şi victimei, examinării înscrisurilor, în special a scrisorilor particulare, carnetelor de note, dosarelor civile, administrative sau penale ş.a. Se va studia amănunţit proveniența armei, a instrumentelor şi a materialelor aplicate la suprimarea vieţii victimei.

Este frecventă şi cea de a doua situaţie, când persoanele învinuite contestă totalmente săvârşirea infracţiunii de omor. În cazul în care învinuirea este întemeiată pe probe autentice obţinute din surse incontestabile, organul învestit cu cercetarea cauzei trebuie să depună toate eforturile pentru demascarea făptuitorului, activitatea sa canalizându-se la această etapă pe două direcţii principale. Pe de o parte, se va proceda la o analiză exigentă a probelor existente în cauză şi la folosirea acestora în procesul de interogare în vederea determinării învinuitului să abandoneze poziţia de rea-credinţă, iar, pe de altă parte, la completarea materialului probatoriu cu noi probe. De aceea, demascarea făptuitorului presupune demonstrarea prin probe a implicării sale în săvârşirea infracţiunii[2].

Audierea învinuitului, care neagă totalmente săvârşirea infracţiunii de omor (alibi sau alte împrejurări), are specificul său care diferă de la caz la caz în funcţie pe poziţia adoptată de cel audiat, de modul în care contestă fapta ce i se impută şi, firește, de temeinicia probelor puse la baza învinuirii[3].

Oricum, subiectul audierii va cuprinde două categorii de împrejurări: cele ce caracterizează persoana învinuitului şi a raportului de legătură a acestuia cu victima şi cele care se referă la motivele pe care învinuitul le invocă (inclusiv

---

[1] C. Bulai, *Drept penal,* Bucureşti, 1992, p. 165.

[2] В. Образцов, А. Топорков, *Установление лиц, совершившие общеуголовное преступление в условие неочевидности // Криминалистика*, Moscova, 1997, p. 550.

[3] V. Berchеşan, I. Dumitraşcu, *Cercetarea omorului // Tratat de metodică criminalistică*, Craiova, 1994, p. 75.

alibiurile), pentru a încerca să se sustragă de la răspunderea penală pentru fapta comisă. În cadrul interogatoriului trebuie să se folosească cu iscusinţă tactică materialul probatoriu existent în cauză, pentru a impune învinuitul să prezinte răspunsuri clare şi veritabile cu privire la sfera în care a activat şi dacă mai activează, cercul de persoane din anturajul său, experienţa judiciară şi dacă a cunoscut victima, natura relaţiilor avute cu ea, când a văzut-o ultima dată şi unde, care a fost conţinutul discuţiilor. Dacă învinuitul invocă unele alibiuri, trebuie să specifice, unde şi cum şi-a petrecut timpul când a fost ucisă victima, înainte şi după activităţile desfăşurate, persoanele cu care a contactat, pe fundalul căror fenomene naturale, sociale sau tehnice a decurs aflarea în locurile enunţate, în ce mod şi cu cine a părăsit aceste locuri, vestimentaţia şi încălţămintea pe care o purta în perioada de timp în care a fost săvârşit omorul[1].

Identificarea şi reţinerea făptuitorului creează condiţii favorabile pentru depistarea noilor probe materiale ale infracţiunii. Acestea, în formă de pete biologice, obiecte, fragmente sau resturi de obiecte şi substanţe, se pot depista pe corpul şi vestimentaţia agresorului, în încăperile în care acesta şi-a desfăşurat acţiunile de pregătire sau de ascundere a urmelor infracţiunii. Relevarea unor astfel de probe, aprecierea şi raportarea lor la împrejurările în care a fost săvârşită infracţiunea, în special la persoanele implicate şi la modul în care s-a acţionat în vederea suprimării vieţii victimei, contribuie esenţial la consolidarea materialului probatoriu şi, implicit, la demascarea făptuitorului. Totodată, şi aceasta s-a confirmat în practică, demascarea autorului unei infracţiuni de omor premediat uneori este înlesnită de „destăinuirile" făptuitorului cu privire la uciderea victimei făcute în cadrul unor acte neformale de comunicare. Însă este adevărat că autorii infracţiunii de omor premediat rareori au necesitatea psihologică de a-şi „deschide sufletul" chiar şi în faţa persoanelor apropiate. Ucigaşii, în mod demonstrativ şi cinic, bravează prin crima săvârşită pentru a-şi ridica „autoritatea" infracţională. Aceste condiţii favorabile sunt utilizate în procesul de probaţiune.

§ 5. Note metodice privind cercetarea omorului la comandă

Omorul, săvârşit de ucigaşi angajaţi contra plată de către terţe persoane, cunoscut sub denumirea de omor la comandă, reprezintă o categorie aparte de infracţiuni contra vieţii şi sănătăţii persoanei, a cărei cercetare penală s-a dovedit a fi deosebit de dificilă[2].

---

[1] В. Образцов, А. Топорков, *Особенности исследования алиби // Криминалистика*, Moscova, 1997, p. 498.

[2] А. Бородулин, *Расследование убийств, совершаемых наемными лицами // Криминалистика*, Moscova, 1999, p. 398.

Caracterul anevoios al cercetării categoriei în cauză de infracţiuni este condiţionat de mai mulţi factori. În primul rând, săvârşirea omorului la comandă aprioric presupune cooperarea intelectuală şi fizică a două sau mai multor persoane: a celei care comandă uciderea victimei şi a celei care pune în fapt omorul. Deseori, pentru a rămâne în anonimat, persoanele care comandă infracţiunea încadrează alte persoane intermediare în seama cărora pun diverse acţiuni vizând organizarea omorului ca, de exemplu, selectarea după anumite criterii a persoanei ucigaşe, negocierea condiţiilor „acordului" infracţional şi verificarea înfăptuirii acestuia, a tranzacţiilor băneşti ş.a. Participarea la săvârşirea infracţiunii a două sau mai multor persoane „avantajează", după cum se susţine în literatura juridică, infracţiunea sub raportul săvârşirii şi ascunderii urmelor ei[1].

În al doilea rând, uciderea victimei de către chileri, de obicei persoane străine acesteia, îngreuiază elaborarea la timp şi în mod adecvat a versiunilor criminalistice, precum şi direcţionarea şi desfăşurarea după un plan bine pus la punct a activităţilor de urmărire penală. Aceasta pentru că ucigaşul angajat nu poate fi la timpul oportun modelat după schema clasică, pornind de la raportul de legătură faptă–victimă.

În al treilea rând, urmărirea penală se confruntă cu obstacole dintre cele mai dificile, generate chiar de comportamentul celor implicaţi în actul infracţional. Literatura şi practica de specialitate evidenţiază că majoritatea persoanelor care comandă omorul vin din cercurile celor cu preocupări dubioase, într-un mod sau altul legate cu lumea interlopă (grupuri criminale, structuri mafiote, asociaţii ilegale sau fantome)[2]. Executorii (alteori şi intermediarii) omorului la comandă sunt selectaţi cu precădere din rândurile persoanelor cu experienţă infracţională sau cu o pregătire specială în a aplica cu iscusinţă anumite mijloace, cu preponderenţă sofisticate, la săvârşirea şi ascunderea infracţiunii. Pe parcursul urmăririi penale, aceştia apelează la tot felul de insinuări, provocări, acte de corupere, şantaj şi alte activităţi obstrucţioniste. Sunt cunoscute cazuri de angajare la săvârşirea omorului a unor indivizi, foşti colaboratori ai organelor speciale şi de stat, sportivi bine pregătiţi, care se opun cu insistenţă cercetărilor penale[3].

---

[1] C. Bulai, *Drept penal român (partea generală)* Bucureşti, 1992, p. 188.

[2] Gh. Gladchi, *Determinantele victimologice şi mecanismul infracţiunilor de mare violenţă*, Chişinău, 2000, p. 114.

[3] Н. Яблоков, *Расследование организованной преступной деятельности*, Moscova, 2002, p.150; А. Волынский, В. Лавров, *Организованное противодействие раскрытию и расследованию преступлений и меры по его неитрализации*, Moscova, 1996, p. 5; Colectiv de autori, *Противодействие расследованию и пути его преодоления криминалистическими и оперативно-розыскными средствами и методами // Криминалистика*, Moscova, 2000, p. 691-692.

În fine, defavorizează esenţial cercetarea penală şi împrejurările ce constituie latura obiectivă a acestei categorii de infracţiuni. Rezultatele cercetărilor de specialitate desfăşurate în domeniu denotă că în mare omorurile la comandă se comit în preajma locului de trai al victimei (la scara blocului, la poarta casei, vilei sau în apropierea nemijlocită a acestora), la ore târzii de seară sau dis-de-dimineaţă, făptuitorii evitând astfel situaţii „imprevizibile", în special eventualitatea de a fi observaţi.

Cât priveşte mijloacele de ucidere, acestea constituind elementul de bază al modului de operare, cel mai des utilizate s-au dovedit a fi armele de foc militare (pistolete, pistoale automate), deseori dotate cu dispozitive optice de ochire (lunete) şi (sau) cu mecanisme de atenuare a zgomotului împuşcăturii (amortizoare). Au fost înregistrate, deşi puţine la număr, cazuri de ucidere cu mijloace explozive, în special cu grenade aruncate de la distanţă asupra victimei[1].

Cercetarea omorului la comandă se particularizează şi prin complicitatea problemelor pe care organul de urmărire penală urmează a le clarifica. Pe lângă împrejurările de fapt ce constituie conţinutul infracţiunii de omor (locul, timpul şi modul în care s-a acţionat, identitatea şi calităţile victimei şi ale făptuitorului, vinovăţia şi responsabilitatea acestuia), cercetarea trebuie să stabilească identitatea şi calităţile persoanei care a comandat omorul şi, după caz, a celei care a intermediat infracţiunea, a rolului şi a raportului de legătură a acestora cu victima, a împrejurărilor de mod, loc şi timp în care cei implicaţi au comandat uciderea victimei şi felul în care persoana care a comandat omorul a recompensat ucigaşul şi, după caz, intermediarul, pentru „serviciul" acordat[2].

Depăşirea situaţiilor dificile provocate de factorii menţionaţi reclamă o muncă subtilă şi bine organizată, conform unui plan de lucru care să prevadă conjugarea posibilităţilor intelectuale, fizice şi materiale ale procurorului sau ale ofiţerilor de urmărire penală şi ale serviciilor operative. Când cadavrul şi obiectele din preajma sa prezintă urme de aplicare a armei de foc automată (leziuni corporale multiple) sau a unui exploziv (leziuni corporale şi distrugeri materiale masive), versiunea generală referitoare la uciderea victimei la comandă poate fi emisă chiar la etapa de început a cercetării faptei. Or, elaborarea fără întârziere a versiunii cu privire la natura infracţiunii sugerează direcţii reale de activitate, inclusiv ale organelor învestite cu cercetările operative. Este important ca, de la etapa iniţială a urmăririi penale, activităţile de administrare a probelor să fie însoţite sau anticipate de investigaţii operative, pentru a le atribui o mai mare promptitudine şi eficacitate[3].

---

[1] Gh. Gladchi, *op. cit.*, p. 122.

[2] А. Бородулин, *Расследование убийств, совершаемых наемными лицами // Криминалистика*, Moscova, 1999, p. 408.

[3] И. Пантелеев, А. Топорков, *Организационные и методические основы деятельности по выявлению преступников // Криминалистика,* Moscova, 1997, p. 553; А. Бородулин, *op. cit.*, p. 419.

Organele cu funcţii operative vor avea următoarele sarcini:

– colectarea informaţiilor necesare pentru elaborarea unor versiuni cu privire la persoanele implicate în actul de ucidere a victimei;

– stabilirea unui control operativ activ asupra persoanelor bănuite a fi implicate în acţiunile infracţionale, precum şi asupra acţiunilor acestora pentru a zădărnici orice încercare de a obstrucţiona cercetarea cauzei.

În literatura de specialitate se susţine insistent formula metodică potrivit căreia cercetarea omorului la comandă trebuie să înceapă cu studierea victimei, a modului de viaţă şi a anturajului acesteia ca, în baza datelor obţinute, să se emită cea mai verosimilă versiune cu privire la persoana care a comandat omorul. În continuare, organul învestit cu cercetarea cauzei va studia, potrivit autorilor formulei în discuţie, sferele de activitate a persoanei bănuite că a organizat uciderea victimei, a legăturilor sale în plan economic, sociopolitic şi juridic, pentru a evidenţia subiectul intermediar şi, prin mijlocirea acestuia, executorul nemijlocit al infracţiunii[1].

În ceea ce ne priveşte, considerăm că la etapa iniţială, planul de urmărire penală trebuie să orienteze activitatea de cercetare în următoarele patru direcţii:

a) Identificarea şi demascarea persoanei ucigaşe. În acest scop se va insista în mod deosebit asupra urmelor materiale ale infracţiunii şi a obiectelor-corp delict. Depistarea, fixarea şi interpretarea acestora prin metode ştiinţifice criminalistice au, în acest sens, o semnificaţie decisivă. Identitatea făptuitorului poate fi stabilită în mod direct, după urmele acestuia lăsate la faţa locului sau în alte împrejurări similare (de mâini, de picioare), sau la nivel diagnostic după obiectele şi modul de aplicare a lor la suprimarea vieţii victimei, după urmele mijloacelor de transport folosite, după obiectele şi eventualele înscrisuri abandonate în perimetrul locului faptei sau ridicate din alte locuri nemijloct legate de activitatea acestuia ş.a.

b) Stabilirea, în baza unor probe autentice şi incontestabile, a inexistenţei relaţiilor şi contactului anterior actului de omor între asasin şi asasinat, pentru a demonstra necointeresarea făptuitorului în dispariţia victimei şi, în consecinţă, a săvârşirii de către acesta a actului de omor la comanda altei persoane. Este vorba de o împrejurare importantă şi în plan tactic, ea putând fi folosită efectiv în procesul de interogare a celor implicaţi în activitatea infracţională.

c) Scoaterea în evidenţă a împrejurărilor care prezumtiv au provocat persoana bănuită că a comandat omorul, starea de ură, duşmănie sau altă formă de ostilitate faţă de victimă, pentru a judeca argumentat asupra mobilului infracţiunii.

[1] А. Бородулин, *op. cit.*, p. 119.

d) Stabilirea şi fixarea „probelor de comportament", a tot felul de abateri de la regimul obişnuit de viaţă a celor implicaţi în activitatea infracţională[1], pe de o parte, iar, pe de altă parte, a acţiunilor întreprinse de aceştia în vederea ascunderii urmelor infracţiunii şi obstrucţionării cercetării cauzei[2].

Principalele mijloace de administrare a probelor necesare soluţionării problemelor pe care le ridică cercetarea omorului la comandă sunt cercetarea la faţa locului, ascultarea în calitatea procesuală de martori a persoanelor apropiate victimei şi a celor care puteau cunoaşte fapte şi împrejurări de fapt legate de actul de omucidere, percheziţia, expertizarea cadavrului, a urmelor şi a obiectelor constituind mijloace materiale de probă, prezentarea spre recunoaştere ş.a.

Cercetarea la faţa locului este una dintre primele acţiuni de urmărire penală, desfăşurate în legătură cu depistarea cadavrului. Ea trebuie efectuată în mod organizat, dar fără întârziere şi consecvent în atingerea obiectivelor etapei iniţiale de cercetare a omorului la comandă, respectiv cunoaşterea împrejurărilor de loc, timp şi mod în care a fost ucisă victima, obţinerea de date informativ-probante necesare elaborării celor mai posibile versiuni şi programării, în baza lor, a activităţii de urmărire penală şi, în sfârşit, colectarea probelor materiale ale infracţiunii, în special a urmelor lăsate de făptuitor în vederea identificării sale şi stabilirii altor împrejurări importante soluţionării cauzei.

Cercetarea locului săvârşirii omorului la comandă se efectuează de către o echipă în a cărei componenţă se vor include colaboratori ai serviciilor operative, specialistul criminalist şi reprezentantul unităţii de medicină legală. Dacă omorul a fost săvârşit cu aplicarea de explozive, echipa va fi completată cu un specialist în domeniul explozivelor sau pirotehnicii.

Obiectele, care urmează a fi examinate la faţa locului, pot fi divizate în următoarele patru categorii:

– cadavrul şi spaţiul în care acesta a fost depistat, adică locul faptei sau locul de cercetat;

– arma de foc, alte unelte şi instrumente folosite la suprimarea vieţii victimei;

– locul în care făptuitorul s-a aflat în aşteptarea victimei sau de unde a tras din arma de foc;

– segmente de drum sau teren pe care făptuitorul s-a deplasat spre sau de la locul faptei.

În cercetarea la faţa locului, organul învestit cu efectuarea acestei activităţi trebuie să fixeze tot ce ar putea contribui la identificarea făptuitorului, a împrejurărilor şi a modului în care acesta a acţionat, precum:

---

[1] Tranzacţii băneşti, operaţii bancare, acţiuni de cumpărare–vânzare, schimabrea locului de şedinţă sau de muncă.

[2] Nimicirea armei, a vestimentaţiei, coruperea martorilor, acte de şantaj, intimidare ş.a.

– poziţia şi starea cadavrului, a vestimentaţiei şi a obiectelor avute asupra sa;

– caracterul, numărul şi amplasarea leziunilor corporale şi a obiectelor de îmbrăcăminte;

– urme de mâini lăsate de infractor pe suprafaţa armei, uneltei sau obiectului cu care acesta a activat sau a acţionat la faţa locului;

– urme de încălţăminte sau a pneurilor mijlocului de transport cu care făptuitorul s-a deplasat spre şi de la locul faptei;

– tuburi arse de cartuşe, arma de foc, alte mijloace (luneta, amortizorul) cu care aceasta a fost dotată;

– înscrisuri, foiţe rupte sau chiar carnete de note, scheme, fotografii aruncate sau ocazional pierdute la faţa locului ş.a.

În situaţia în care moartea victimei a fost evident pricinuită prin împuşcare, cercetarea la faţa locului trebuie să stabilească de asemenea:

– tipul armei de foc aplicate, sistemul şi, dacă e posibil, seria acesteia, precum şi faptul dacă arma a fost dotată cu anumite dispozitive (lunetă sau amortizor);

– direcţia, distanţa şi locul de unde s-a tras, poziţia şi interpoziţia ucigaşului şi a victimei la momentul critic al infracţiunii;

– câte împuşcături au fost făcute la locul faptei, succesiunea acestora şi dacă au fost efectuate aşa-zisele „împuşcături de control" (în cap sau inimă).

Cercetarea are ca punct de plecare locul amplasării cadavrului, hotarele acestuia fiind lărgite atât în sens opus direcţiei împuşcăturii, cât şi în direcţia în care se constată că s-a retras făptuitorul.

Această succesiune este impusă de necesitatea depistării urmelor infracţiunii, a armei de foc şi a altor obiecte aruncate sau pierdute. Direcţia, în care s-a tras, se stabileşte după caracteristicile orificiului de intrare, starea de orientare a marginilor acestuia, prezenţa inelului de frecare şi a altor urme formate de factorii suplimentari ai împuşcăturii (funingine, particule incomplet arse de pulbere ş.a.).

Concomitent cu cercetarea la faţa locului sau imediat după finalizarea acesteia, este indicat să se procedeze la audierea în calitate de martori a persoanelor apropiate victimei, precum şi a colaboratorilor acesteia cu privire la modul ei de viaţă, sfera socială în care a activat, a relaţiilor şi legăturilor avute cu persoane concrete fizice şi juridice, dacă pe parcursul ultimului timp a manifestat stări de nervozitate, şovăială, nelinişte, dacă a fost avertizat sau chiar ameninţat, de cine, când şi în ce formă etc. Dacă persoanele apropiate victimei, colaboratorii, alte persoane chemate ca martori fac referiri la anumite acte de angajament, contracte, recipise, adresări concrete sau scrisori anonime, acestea se vor ridica şi studia atât după conţinut cât şi după particularităţile tehnice şi grafoscopice.

O categorie aparte de martori o constituie persoanele care, aflându-se la timpul respectiv la sau în preajma locului infracţiunii, au putut observa momente

importante pentru cauză (aflarea la locul faptei a unor persoane, deplasarea, staţionarea) la sau în apropierea locului faptei a vreunui mijloc de transport, strigăte, împuşcături etc.

Relatările materialelor infracţiunii de omor la comandă se vor verifica minuţios prin reproducerea lor la faţa locului, prezentarea spre recunoaştere etc., ca ulterior să fie puse la baza deciziei privind dispunerea efectuării la timpul potrivit a altor acţiuni de urmărire penală inclusiv, percheziţia, cercetarea la domiciliu, ridicarea de obiecte şi documente ş.a.

Este de reţinut că dispunerea şi efectuarea acestor acţiuni asupra persoanelor bănuite în săvârşirea omorului la comandă pot contribui la descoperirea unor materiale probante de maximă importanţă pentru soluţionarea cauzei. Prin percheziţie, precum şi în urma cercetării domiciliului, se pot depista şi ridica arme, muniţii şi documente privind procurarea sau înstrăinarea acestora, înscrisuri, carnete de notiţe, telefoane, alte mijloace de înregistrare şi comunicare, inclusiv cu persoana care a comandat sau a intermediat omorul.

Când făptuitorul este stabilit şi, în baza unui probatoriu incontestabil, pus sub învinuire, sarcinile cercetării se vor diviza. Pe de o parte, se va acţiona în vederea demascării ucigaşului chiler (verificarea alibiurilor, urmărirea şi identificarea armei şi a altor obiecte-corp delict), iar, pe de altă parte, se vor organiza operaţii tactice cu scopul verificării versiunilor posibile cu privire la persoana care a organizat uciderea victimei, a altor persoane implicate în actul infracţional.

§ 6. Specificări metodice privind cercetarea pruncuciderii

Uciderea de către mamă a copilului nou-născut reprezintă o componenţă aparte a infracţiunii de omor, pentru comiterea căreia legislaţia penală în vigoare (art 147 Cod penal) stabileşte răspundere atenuantă condiţionată de faptul că starea de tulburare fizică sau psihică, cauzată de naştere, diminuează discernământul mamei făptuitoare.

Conţinutul constitutiv al infracţiunii de pruncucidere, condiţiile pe care elementele acestuia (obiectul, subiectul, timpul şi modul în care s-a acţionat) trebuie să le întrunească, determină cadrul metodic al cercetării criminalistice a fiecărei cauze, respectiv întinderea acesteia, ordinea efectuării şi obiectivele acţiunilor de urmărire penală, mai cu seamă, a celor ce urmează a fi întreprinse la etapa de început a cercetării.

O primă împrejurare, care trebuie determinată cu certitudine chiar la începutul urmăririi penale, vizează natura şi cauza morţii copilului, a cărui cadavru se află în atenţia organelor de urmărire penală. În situaţia în care se constată caracterul violent al decesului copilului, cercetările trebuie să confirme indubitabil că moartea acestuia este consecinţa unui act de omor, având în vedere că moartea nou-născutului poate fi şi accidentală, provocată de un eventual

traumatism, cauzat acestuia în procesul de naştere, situaţie care exclude răspunderea penală.

Dacă se constată că copilul nou-născut a fost ucis, cercetările vor viza în continuare stabilirea timpului[1] şi a modului uciderii acestuia, deoarece răspunderea penală poate fi aplicată mamei în baza art. 147 Cod penal al Republicii Moldova şi numai în situaţia în care infracţiunea de omor a copilului a fost săvârşită în timp sau imediat după naşterea acestuia, adică într-un interval de timp de 24 ore din momentul naşterii nou-născutului, aceasta constituind perioada de timp în care, potrivit doctrinei medico-legale[2] acceptată în jurisprudenţă[3], tulburările fizice sau psihice, provocate de naştere, pot diminua discernământul făptuitoarei[4].

Privarea de viaţă a copilului nou-născut poate fi efectuată prin acţiune de „pruncucidere activă", inclusiv prin sugrumare, strangulare, asfixie, înecare, lovire etc., ori „pruncuciderea pasivă" cum ar fi, de exemplu, renunţul de a hrăni copilul, subrăcire sau sufocarea sa prin expunerea acestuia în condiţii de temperaturi scăzute sau exagerat de ridicate[5], diverse alte forme de punere a vieţii pruncului în primejdie ca, de pildă, abandonarea lui în locuri cu acces public redus – pădure, gunoişte, râpă.

O circumstanţă importantă, de a cărei clarificare organul de urmărire penală trebuie să fie preocupat în mod excepţional, rezidă în faptul dacă copilul a fost născut viu şi viabil, adică a avut o dezvoltare normală şi împlinită.

Potrivit dispoziţiei art.147 al Codului penal, pruncuciderea reprezintă o infracţiune săvârşită cu intenţie. Prin urmare, cercetarea penală în toate cazurile de ucidere pasivă, dar, mai cu seamă, în cele săvârşite prin abandonarea copilului, trebuie să stabilească că acesta nu era dorit de mamă şi că, prin comportamentul său, mama nu urmărea decât moartea lui. Subliniem acest moment în mod special, deoarece există nu puţine situaţii când copilul nou-născut, fiind nedorit, este abandonat în locuri publice, în apropierea sau chiar pe căile de acces în instituţiile medico-sanitare, mama sperând ca nou-născutul să fie găsit în viaţă şi îngrijit.

O sarcină importantă sau chiar deosebit de importantă a cercetării infracţiunilor de pruncucidere consistă în identificarea mamei ucigaşe, stării psihice

---

[1] Stabilirea timpului decurs de la momentul uciderii copilului nou-născut până la depistarea cadavrului acestuia are importanţă pentru organizarea activităţilor procesuale şi extraprocesuale de căutare a mamei copilului ucis.

[2] Gh. Baciu, *Medicina legală*, Chişinău, 1995, p. 124.

[3] S. Brînză, *Infracţiuni asupra vieţii şi sănătăţii persoanei // Drept penal*, vol. 2, Chişinău, 2005, p. 76-78; Л. Гырла, *Детоубийство: уголовно-правовая и криминологическая характеристика*, Chişinău, 2004, p. 27.

[4] S. Brînză, V. Stati, *Omorul pruncului de către mamă: răspundere şi pedeapsă penală // Avocatul poporului,* nr. 7-9 şi 10-12, Chişinău, 2000, p. 31 şi 27.

[5] M. Terbancea, *Pruncuciderea // Introducere în teoria şi practica medico-legală*, Cluj-Napoca, 1997, p. 180.

a acesteia la momentul critic al infracţiunii, adică a celor două arhiimportante elemente juridice: uciderea copilului să fie săvârşită de către mama acestuia, şi ca aceasta, la momentul respectiv, să prezinte o tulburare psihică sau fizică condiţionată de actul naşterii[1].

Întrucât în majoritatea cazurilor intentarea urmăririi penale este determinată de faptul depistării cadavrului nou-născutului, cercetarea infracţiunii de pruncucidere începe cu efectuarea imediată a acţiunilor de procedură tipice etapei iniţiale a cercetării infracţiunii de omor premeditat, cu cercetarea la faţa locului, examinarea medico-legală a cadavrului şi audierea persoanelor care au descoperit cadavrul copilului nou-născut sau au sesizat, în acest sens, organul de urmărire penală[2].

Acţiunile menţionate se particularizează prin obiectivele pe care le urmăresc şi deci după conţinut. Astfel, cercetarea cu maximă operativitate şi prudenţă a cadavrului şi a locului depistării acestuia poate oferi date suficiente pentru clarificarea principalelor probleme, pe care le ridică cercetarea acestei componente a infracţiunii de omor, şi anume:

a) dacă cadavrul este a unui copil nou-născut;
b) dacă acesta prezintă semne de moarte violentă;
c) dacă copilul asasinat s-a născut viu şi viabil;
d) dacă împrejurările în care a fost depistat cadavrul copilului, obiectele avute de acesta asupra sa şi, firește, urmele infracţiunii denunţă, fie şi ipotetic, mama ucigaşă, locul naşterii şi modul uciderii copilului.

Cercetarea începe cu determinarea şi fixarea locului amplasării şi poziţiei cadavrului, a obiectelor avute asupra sa ori în care a fost înfăşat sau adus la faţa locului. Este de reţinut că obiectele, în prezenţa cărora a fost depistat cadavrul (scutece, rufe, ziare, pânză igienică, sacoşe, cutii etc.), pot reprezenta date obiective cu privire la persoana mamei ucigaşe, la locul naşterii copilului şi săvârşirii infracţiunii de omor. Sunt cunoscute nu puţine cazuri când, în baza materialelor depistate la faţa locului, inclusiv a celor folosite ca ambalaj, au fost efectuate acte de identificare criminalistică (după urme, dar şi prin reconstituirea întregului după părţile lui componente), împrejurare cu semnificaţie decisivă la soluţionarea cauzelor respective. Este important ca urmele şi obiectele găsite la cadavrul, dar şi în apropierea nemijlocită a acestuia, să fie examinate şi fixate după natura lor, după destinaţie, culoare, dimensiuni şi după alte caracteristici ce ulterior pot susţine efectiv identificarea criminalistică.

Cercetarea propriu-zisă a cadavrului trebuie să pună în evidenţă elementele caracteristice stării de nou-născut. Dacă medicul legist va determina culoarea

---

[1] L. Gîrla, *Aspecte teoretice şi practice privind infracţiunea de pruncucidere*, Chişinău, 2006, p. 87.

[2] А. Звирбулъ, *Расследование и предупреждение детоубийств*, Moscova, 1967, p. 25; idem, *Особенности расследования детоубийств // Руководство по расследованию убийств*, Moscova, 1977, p. 234.

roşie a pielii, cordonul ombilical rupt, sânge şi sabut pe tegumente, se va conclude, fie şi în mod preliminar, că cadavrul este al unui copil nou-născut, care nu a primit nici îngrijirile iniţiale cuvenite.

În continuare, cercetările se vor axa asupra elementelor caracteristice privind fizicul copilului omorât. Se vor stabili, prin măsurările respective, lungimea şi greutatea cadavrului, precum şi cirumferinţa capului şi taliei, toate acestea pentru a determina dacă copilul s-a născut la termen şi viabil. Potrivit doctrinei medico-legale, copilul născut la termen în condiţii normale trebuie să aibă în lungime circa 50 cm, să cântărească 2800–4000 g, circumferinţa capului nu mai puţin de 30 cm[1], iar a taliei 45–55 cm.

O sarcină aparte a cercetării cadavrului nou-născutului la faţa locului rezidă în stabilirea urmelor de violenţă – echimoze în jurul gurii şi pe gât, lăsate de mâna ucigasă, zgârâieturi, lovituri, plăgi tăiate, semne de sugrumare, şanţul de strangulare, alte urme care să înlesnească cunoaşterea modului în care s-a acţionat şi, respectiv, mijloacele folosite la suprimarea vieţii copilului.

În situaţia identificării locului naşterii şi uciderii copilului nou-născut, cercetarea acestuia va avea în vedere căutarea şi fixarea urmelor şi mijloacelor materiale de probă specifice, pe de o parte, actului de naştere (lenjerie, pânză de pansament, scutece şi ştergare murdare de sânge şi sebum), iar, pe de altă parte, obiecte utilizate la suprimarea vieţii copilului (cuţit, ciocan, sfoară, ştergar, colan sau curea ş.a.) şi la transportarea cadavrului spre locul în care acesta a fost depistat (valiză, cutie, coşuleţ, sacoşă etc.).

Cercetarea la faţa locului trebuie să fie însoţită de acţiuni efective de investigaţii operative în vederea căutării şi reţinerii parturientei şi, după caz, a altor persoane implicate în actul de ucidere a copilului. În acest sens, organul respectiv se va conduce de diverse surse de informaţie, inclusiv de cele înregistrate în cartotecile de evidenţă medico-sanitare, în birourile medicilor ginecologi de sector şi de familie.

O activitate indispensabilă cercetării infracţiunilor de pruncucidere o constituie examinarea medico-legală a cadavrului. Practica existentă în materie demonstrează că de efectuarea la timp şi în cunoştinţă de cauză a expertizării medico-legale a cadavrului depinde dacă infracţiunea va fi descoperită, iar făptuitorii identificaţi traşi la răspundere conform legii.

La etapa iniţială a cercetării criminalistice a faptei, expertiza medico-legală, în baza acumulării datelor evidenţiate de specialist la cercetarea cadavrului şi a locului depistării acestuia, la cele stabilite în mod obiectiv în urma autopsiei şi examinării organelor interne ale cadavrului, trebuie să asigure soluţionarea a

[1] Gh. Baciu, *Medicina legală*, Chişinău, 1995, p.124 şi urm.; M. Terbancea, *Pruncuciderea // Introducere în teoria şi practica medico-legală,* Cluj-Napoca, 1979, p. 480.

celor trei probleme ce ţin de conţinutul categoriei în cauză de infracţiuni şi care determină strategia cercetării cauzei în perspectivă, şi anume:

1) dacă copilul, cadavrul căruia prezintă obiectul expertizei, a fost născut la termen, viu şi viabil;

2) dacă cadavrul în cauză este a unui copil nou-născut, natura, cauza şi timpul survenirii morţii sale;

3) în situaţia unei eventuale uciderii a copilului, expertului i se va cere stabilirea modului în care s-a acţionat în vederea suprimării vieţii acestuia şi a obiectelor aplicate de cei implicaţi.

Expertiza medico-legală a obiectelor ridicate, fie de la locul depistării cadavrului, fie de la locul naşterii şi uciderii copilului, are ca obiect de studiu urmele de sânge şi (sau) alte urme biologice, cu scopul determinării naturii şi provenienţei lor în procesul de naştere. În situaţia în care la momentul dispunerii efectuării expertizei parturienta este cunoscută sau presupusă la nivelul unei femei concrete, expertului i se va cere determinarea legăturii de rudenie directă între copilul ucis şi femeia bănuită în săvârşirea pruncuciderii. Bazată pe cunoaşterea grupelor sangvine şi modul lor de transmitere genetică, expertiza în cauză, cunoscută sub denumirea de expertiză medico-legală a filiaţiei, poate contribui în mod direct la identificarea mamei ucigaşe[1].

Tot în regim de urgenţă este indicată şi audierea în calitatea procesuală de martori, a persoanelor care au descoperit cadavrul copilului nou-născut sau au sesizat organul de urmărire penală în acest sens. Această categorie de martori pot furniza date mai mult sau mai puţin precise cu privire la locul şi timpul depistării cadavrului, la starea acestuia şi a obiectelor avute asupra sa. Ei pot exprima supoziţii faţă de cercul persoanelor eventual implicate în actul de pruncucidere, alteori referindu-se şi la persoane concrete pe care le-au cunoscut gravide sau care, în opinia lor, ascund sarcina.

Martorii vor fi chestionaţi cu privire la schimbările care au parvenit în ambianţa iniţială a locului faptei până la sosirea echipei de cercetare, cine şi cu ce ocazie le-a făcut, dacă au văzut persoane care puteau abandona cadavrul copilului nou-născut, caracteristicile acestora, direcţia şi modul în care s-au deplasat spre şi de la locul faptei.

Cercetările în continuare ale pruncuciderii depind în mare măsură de faptul dacă în urma acţiunilor desfăşurate la etapa iniţială, respectiv, cercetării la faţa locului, examinării medico-legale a cadavrului, audierii martorilor etc., organul de urmărire penală a obţinut suficiente date cu privire la mama pruncucigaşă, sau care ar permite acestuia conturarea cercului femeilor bănuite de săvârşirea infracţiunii.

---

[1] Gh. Baciu, Medicina legală, Chişinău, 1995, p. 103; M. Terbancea, *Expertiza medico-legală a filiaţiei* // *Introducere în teoria şi practica medico-legală*, Cluj-Napoca, 1979, p. 486.

În funcţie de situaţia probatorie existentă în cauză, femeia bănuită va trece un examen medico-legal pentru stabilirea dacă a născut, perioada de timp care s-a scurs de la naştere şi dacă aceasta a suportat sau nu tulburări pricinuite de naştere. În cazul unor rezultate medicale afirmative, va urma audierea acesteia în vederea clarificării: ce a determinat-o să ducă sarcina până la capăt; cine este tatăl copilului; cui aparţine ideea uciderii copilului; dacă a ascuns şi în ce mod sarcina; locul unde a născut şi ucis copilul; modul în care a procedat la suprimarea vieţii acestuia; locul ascunderii cadavrului şi a obiectelor folosite în acest scop[1]. În funcţie de poziţia pe care se situează, femeia bănuită poate fi chestionată şi asupra altor probleme ca, de exemplu, dacă anterior şi după naştere a fost consultată de medic; de cine a fost asistată la naştere; dacă nou-născutul a primit sau nu primele îngrijiri; măsura şi caracteristica obiectelor în care a fost învelit cadavrul ş.a.

Urmele date probante pot fi verificate prin percheziţia locurilor de trai şi de serviciu ale autoarei infracţiunii sau, după caz, prin ridicarea de obiecte şi documente, reţete sau prescripţii medicale, carneţele de note, corespondenţă, alte înscrisuri care pot pune în evidenţă atitudinea viitoarei mame faţă de apariţia sarcinii şi raportul de legătură a ei cu alte persoane faţă de existenţa şi avansarea acesteia. De un real folos, în acest sens, s-au dovedit a fi fişele şi certificatele medicale, registrele de luare în evidenţă şi consultare a femeilor gravide, alte acte şi înscrisuri din cartotecile de evidenţă medico-sanitară şi ginecologică.

Relatări cu semnificaţie probantă de înaltă valoare pot oferi medicii de familie, persoanele din anturajul femeii bănuite sau învinuite în uciderea copilului nou-născut (vecini, colegi, prieteni, cadre didactice) şi, firește, tatăl copilului în situaţia în care acesta este identificat. Audierea acestei categorii de martori, având ca subiect împrejurări specifice acestei categorii de infracţiuni (când şi cum au cunoscut starea de graviditate a persoanei făptuitoare, dacă aceasta manifesta stări specifice perioadei de graviditate, comportamentul persoanei respective la locul de şedinţă, la serviciu şi în alte condiţii la intervalele de timp ce s-au scurs înainte şi după naştere, dacă a solicitat îngrijiri medicale şi starea în care se afla la momentul respectiv, exigenţele, doleanţele şi „revindecările" pe care le enunţă etc.), trebuie pregătită migălos şi efectuată inteligent, calm, dar insistent. Practica demonstrează că martorii la care ne referim, din sentimente lesne de înţeles, de cele mai deseori nu sunt gata să răspundă cu claritate la întrebările ce interesează cauza.

[1] V. Berchesan, I. Sandu, *Cercetarea infracţiunilor de pruncucidere // Tratat de metodică criminalistică*, Craiova, 1994, p. 93.

CAPITOLUL 4

CERCETAREA CRIMINALISTICĂ A INFRACȚIUNILOR DE VIOL

§ 1. Generalități privind cercetarea infracțiunilor de viol

Din cele cinci compartimente de infracțiuni privind viața sexuală, prevăzute în capitolul IV al Codului penal în vigoare, violul – raport sexual săvârșit prin constrângere fizică sau psihică a persoanei sau profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-și exprima voința reprezintă o faptă socialmente deosebit de gravă, întrucât lezează libertatea vieții sexuale, aceasta constituind una dintre atributele importante ale personalității umane.

Deși legislația în vigoare (art. 171 Cod proc.pen.), în funcție de împrejurările concrete în care a fost comisă infracțiunea și de consecințele acesteia, prevede pedepse riguroase până la detenția pe viață, violul mai rămâne a fi frecvent atât în mediul urban, cât și în cel rural. Chiar mai mult, studiile criminologice recente au pus în evidență tendințe periculoase față de evoluția categoriei în cauză de infracțiuni. Se atestează frecvent acte de viol în grup cu participarea a două sau chiar trei persoane, iar și mai alarmant – adeseori sunt agresate sexual persoane minore, chiar și copiii de cea mai fragedă vârstă[1].

Din această perspectivă, problema combaterii infracțiunilor de viol și asigurării inviolabilității sexuale a persoanei trebuie percepută și tratată vigilent, ca una primordială în contextul evoluției societății spre un stat de drept și democratic. Acest deziderat reclamă în mod imperios descoperirea la timp și cercetarea riguroasă a actelor de viol denunțate. Or, după cum s-a remarcat în literatura de specialitate, o societate se poate opune crimei, inclusiv infracțiunilor de viol, dacă justiția acesteia este în stare să reacționeze prompt și eficient la actele ilicite care pun în primejdie valorile sale esențiale cum sunt viața, integritatea corporală, cinstea și demnitatea persoanei[2].

În contextul celor menționate, observăm că, sub aspect metodic, cercetarea violului adeseori se desfășoară în condiții defavorabile determinate de com-

---

[1] Gh. Gladchi, *Determinantele victimologice și mecanismul infracțiunilor de mare violență*, Chișinău, 2006, p.144.

[2] Катона Г., Центров Е., *Виктемологический анализ // Криминалистика социалистических стран,* Москова, 1986, p. 316; T. Medeanu, *Crima și criminalul*, București, 1995, p. 6.

portamentul factorilor implicaţi în actul infracţional. Pe de o parte, victimele infracţiunii de viol, fie că nu întotdeauna conştientizează până la capăt seriozitatea actului degradant la care au fost supuse, fie că nu vor să scoată în public fapta care, indiscutabil, aduce atingere cinstei şi demnităţii, mai ales când s-au comportat neadecvat în relaţiile cu persoana sau persoanele care, ulterior, le-au agresat sexual, sesizează cu întârziere organul de urmărire penală privind infracţiunea de viol comisă asupra lor. Sesizarea şi, ca urmare, declanşarea tardivă a urmăririi penale, reduce esenţial, adeseori totalmente, posibilitatea folosirii urmelor infracţiunii la stabilirea împrejurărilor de fapt în care s-a produs violul. În continuare, zguduite de actul dezonorant la care au fost supuse, victimele acestei categorii de infracţiuni, cele minore în mod special, nu sunt în stare să participe efectiv la prezentarea spre recunoaştere, reconstituirea împrejurărilor în care s-a produs fapta, confruntarea şi efectuarea altor acţiuni de urmărire penală, ceea ce complică desfăşurarea echilibrată a cercetării cauzei.

Pe de altă parte, cercetarea violului urmează să depăşească adversitatea, acţiunile de împotrivire celei a organului de urmărire penală, desfăşurată de către persoanele cointeresate în dezorientarea urmăririi penale, obstrucţionare. Sunt cunoscute multe cazuri de folosire, în acest scop, a tot felul de acte de şantaj, corupere, intimidare şi defăimare a victimei, recurgându-se la date false, născocite sau denaturate.

Condiţiile menţionate impun organului învestit cu cercetarea infracţiunii de viol desfăşurarea unei activităţi susţinute în vederea stabilirii, în primul rând, a împrejurărilor ce denotă existenţa acestei categorii de infracţiuni, adică persoana reclamantă a fost supusă unui act sexual în condiţiile prevăzute în legea penală, respectiv prin aplicarea forţei fizice sau prin ameninţarea victimei cu aplicarea forţei fizice, ori profitând de starea de neputinţă a victimei şi deci ignorându-i voinţa[1].

E de menţionat că cunoaşterea formei în care s-a produs violul (prin aplicarea sau ameninţarea cu aplicarea forţei, ori profitând de starea de neputinţă a victimei) presupune stabilirea, în baza probelor, în ce a constat aplicarea forţei (strângerea gâtului, lovituri, legarea sau răsucirea mâinilor ş.a.).

În cazul violului săvârşit prin constrângere psihică, cercetarea penală trebuie să stabilească că victima prin ameninţare reală a fost pusă în situaţia unui pericol imediat de a fi bătută, schinjuită, obsedată, mutilată sau chiar ucisă. Ameninţarea poate fi verbală sau prin demonstrarea unei arme, de exemplu a unui pistol, cuţit, topor etc. Ea poate avea drept ţintă persoana-victimă, copiii acesteia sau alte persoane apropiate. Cunoaşterea naturii şi a conţinutului ameninţărilor este importantă pentru aprecierea stării victimei şi a situaţiei similare cu extrema

[1] S. Brînză, *Analiza juridică a infracţiunilor sexuale // Infracţiuni contra vieţii, sănătăţii, libertăţii şi demnităţii persoanei,* Chişinău, 1999, p. 177 şi urm.

necesitate când aceasta, în vederea protejării vieţii şi integrităţii corporale, cedează din libertatea sexuală[1].

Dacă a fost denunţat un act sexual cu o persoană care se afla în imposibilitatea de a se apăra sau de a-şi exprima voinţa, cercetarea cauzei va avea de stabilit indubitabil că victima fie că nu înţelegea esenţa acţiunilor la care era supusă datorită stuporului psihic în care se afla ori vârstei minore pe care o avea, fie că înţelegea, dar în starea fizică în care se găsea (paralizie, inconştienţă cauzată de preparatele narcotice sau somnifere, lipotemie[2]) nu putea opune rezistenţă[3].

De obicei, actul sexual săvârşit prin aplicarea forţei, este însoţit de lăsarea urmelor atât pe corpul, cât şi pe vestimentaţia celor implicaţi, dar şi pe alte obiecte din spaţiul infracţional. Interpretarea criminalistică a acestora asigură stabilirea, pe de o parte, a locului, timpului şi a modului în care s-a acţionat, iar, pe de altă parte, forma în care victima a reacţionat, în special, dacă a opus realmente rezistenţă sau s-a comportat într-un mod sau altul pentru a-şi masca timiditatea.

Urmele actului sexual violent vădesc şi o concentrare conştientă a voinţei agresorului de a depăşi rezistenţa opusă de către victimă şi, respectiv, despre existenţa vinovăţiei ca trăsătură importantă a infracţiunii[4]. Este, aşadar, lesne de înţeles că cercetarea urmelor actului sexual violent reprezintă punctul de plecare în cercetarea unei infracţiuni de viol şi deci un element metodic de maximă importanţă.

După natura şi modul de formare, urmele infracţiunii de viol pot fi divizate în mai multe categorii după cum urmează:

– leziuni traumatice pe care le prezintă victima şi făptuitorul. Natura acestora depinde de forma în care s-a procedat la imobilizarea victimei şi de înverşunarea cu care aceasta a opus rezistenţă;

– pete biologice cunoscute în criminalistică sub denumirea de urme de spermă, sânge, salivă şi alte secreţii pe lenjerie şi alte obiecte vestimentare în care victima şi agresorul erau îmbrăcaţi sau le-au folosit în timpul raportului sexual violent;

– microurme de îmbrăcăminte (fibre de ţesături) sau biologice de proveniență umană (fire de păr, particule epidermice) pe corpul şi vestimentaţia victimei şi agresorului care apar inevitabil în urma intercontactului fizic al acestora;

– fragmente de îmbrăcăminte, elemente auxiliare vestimentare, obiecte aruncate, acte şi înscrisuri;

---

[1] S. Brînză, *Infracţiuni privind viaţa sexuală // Drept penal (partea specială)*, Chişinău, 2005, p. 161.

[2] Gheorghe Baciu, *Medicina legală*, Chişinău, 1995, p. 102.

[3] Г. Мудюгин, Ю. Шубин, *Расследование изнасилований*, Moscova, 1970, p. 19.

[4] C. Bulai, *Drept penal român: partea generală*, vol. I, Bucureşti, 1992, p. 117.

– urme de mâini sau picioare, de buze şi dinţi, de mijloace de transport, instrumente de spargere în cazul pătrunderii prin efracţie în încăperi etc[1].

Prezintă relevanţă în utilitatea metodică datele ce caracterizează personalitatea victimei şi a făptuitorului. Stabilirea împrejurărilor în care a avut loc raportul sexual, a caracterului violent al acestuia presupune nu doar cunoaşterea la nivelul personalităţii pe care o prezintă, ci şi a celor mai diverse aspecte ale vieţii lor personale, în special legate de sfera intimă. Cercetarea trebuie să pună în evidenţă modul de viaţă a victimei, sfera socială din care face parte, dacă nu avea în trecut un comportament compromis printr-o viaţă intimă dezordonată sau chiar degradată etc. Este important să fie cunoscută şi forma în care victima s-a manifestat în compania celui sau celor care, ulterior, au agresat-o sexual, în special dacă nu s-a comportat riscant, uşuratic sau provocator. În ceea ce priveşte făptuitorul, interesează atât starea psihofiziologică şi eventualele devieri de la normalitate, dinamica relaţiilor sale cu victima, cât şi sistemul normativ şi moralitatea care guvernează mediul din care face parte. În cazul făptuitorilor neconuscuţi, cercetarea va trebui să clarifice de asemenea modul în care aceştia s-au exteriorizat în faţa victimei, dacă nu şi-au mascat sau denaturat înfăţişarea; dacă nu au făcut uz de acte false, de alte mijloace pentru a-şi disimula persoana.

Deşi legislaţia în vigoare nu prevede neapărat cererea victimei infracţiunii de viol ca temei pentru pornirea urmăririi penale, în practică acţiunea respectivă începe în urma sesizării de către victimă a organului învestit cu această funcţie, cu privire la fapta săvârşită, şi numai în situaţia în care victima nu este în stare să-şi apere drepturile şi interesele legitime, iar urmărirea penală poate fi pornită din oficiu sau din iniţiativa altor persoane. În opinia noastră, această practică supune anumite forme de intervenţie în viaţa intimă a persoanei, inviolabilitatea acesteia fiind, după cum se ştie, garantată prin lege (art.15 Cod proc.pen.). În cazurile infracţiunilor de viol săvârşite în circumstanţe agravante (prevăzute în alin.(2) şi (3) ale art.171 Cod penal), organele de urmărire penală încep activitatea de cercetare din proprie iniţiativă, dar nu înainte de a verifica informaţia primară prin care se sesizează cu privire la fapta săvârşită. Activitatea de verficare a datelor primare efectuată în vederea începerii urmăririi penale are şi ea semnificaţie metodică. În urma completării informaţiei primare şi excluderii cauzelor ce împiedică punerea în mişcare a acţiunii penale prevăzute în art. 175 Cod proc.pen., se creează situaţii favorabile pentru formularea de versiuni şi orientarea urmăririi penale la etapa iniţială a acesteia.

[1] J. Quai, M. Terbancea, *Introducere în teoria şi practica medico-legală*, Cluj-Napoca, 1979, p. 134.

§ 2. Urmărirea penală la etapa inițială de cercetare a violului

Atât obiectivele, cât și modalitățile de înfăptuire a acestora la etapa inițială a cercetării violului diferă în funcție de informația care decurge din actele de sesizare. Este vorba de două situații tipice care se configurează la etapa de declanșare a urmăririi penale, dar care determină conținutul activității respective, mai ales în etapa de început a cercetării. Prima și cea mai frecventă este situația când violul e săvârșit de o persoană concretă, cunoscută victimei. Cea de a doua o constituie cazurile de viol săvârșit de persoane străine, necunoscute victimei.

Urmărirea penală în prima situație, întrucât persoana violatorului este cunoscută, se va concentra asupra soluționării a două probleme de natură să influențeze decizia care va fi luată în cauză, precum:

– dacă raportul sexual reclamat a avut loc realmente și în condițiile de loc și timp la care se referă persoana denunțătoare;

– dacă raportul sexual s-a produs contrar voinței victimei, prin constrângerea acesteia de către persoana denunțată, ori profitându-se de starea de imposibilitate a ei de a se apăra sau exprima voința.

În vederea clarificării problemelor menționate este indicat să se efectueze imediat un șir de activități, inclusiv audierea persoanei-victimă, examinarea medico-legală a acesteia, ridicarea și examinarea vestimentației și a altor obiecte pe care victima le avea asupra sa la momentul agresării sale sexuale, reținerea și audierea persoanei denunțate, examinarea corporală și a vestimentației acesteia, cercetarea la fața locului ș.a.

Din perspectivă metodică, audierea victimei infracțiunii de viol impune câteva sublinieri.

În primul rând, trebuie avut în vedere că declarațiile persoanei agresate sexual determină conținutul activităților de urmărire penală desfășurate nu numai la etapa inițială, ci și pe întregul parcurs al cercetării cauzei. Informația obținută în urma audierii acesteia contribuie la definirea obiectivelor expertizei medico-legale și a altor genuri de expertiză judiciară, a cercetării la fața locului și audierii persoanei bănuite sau învinuite, la profilarea conținutului ridicării de obiecte și documente, a percheziției și altor activități de cercetare. Sub aspect procesual, declarațiile victimei infracțiunii de viol reprezintă, în majoritatea cazurilor, una din puținele probe directe ale infracțiunii și indirecte, dar deosebit de importante, pentru demascarea netemeiniciei pretențiilor și a cazurilor de denunț fals de viol.

Din cele de mai sus rezultă că audierea persoanei care denunță violul comis asupra sa de către o persoană cunoscută reprezintă, din perspectivă metodică, punctul de pornire a cercetării cauzei, respectiv una dintre cele mai importante și de mare responsabilitate activități procesuale, aspect care trebuie avut în vedere

la alegerea celei mai eficiente tactici de ascultare. Este adevărat că audierea victimei infracţiunii de viol are trăsături tactice generale tuturor altor categorii de infracţiuni, în special a celor cu caracter violent. Totuşi, atât literatura de specialitate, cât şi practica evidenţiază anumite momente specifice audierii victimei din categoria de infracţiuni în discuţie. Primul constă în caracterul detaliat al audierii. Aceasta înseamnă că circumstanţele ce pot interesa cauza trebuie să fie exhaustive, iar fiecare circumstanţă să fie clarificată profund. Orice detaliu cu privire la împrejurările în care s-a produs raportul sexual sau la comportamentul celor implicaţi poate juca un rol decisiv pentru determinarea autenticităţii celor declarate de victimă, dar şi de persoana denunţată. Cel de al doilea ţine de necesitatea depăşirii timidităţii cu care victima violului povesteşte despre elementele intime ale actului sexual. Cel învestit cu audierea va fi insistent, dar va trebui să manifeste mult tact, evitând orice ofensă a demnităţii şi cinstei persoanei audiate.

În fine, audierea victimei infracţiunii de viol, cu excepţia cauzelor cu implicaţia minorilor, se va efectua în lipsa unei terţe persoane, fie din afara sau din cadrul instituţiei învestită cu urmărirea penală, deoarece prezenţa unor persoane străine intensifică timiditatea victimei şi, în consecinţă, posibilitatea psihologică a acesteia de a preciza detalii privind fapta comisă[1].

Audierea trebuie să clarifice multiple şi variate împrejurări de fapt care pot fi prezentate în felul următor:

1) Se referă la existenţa raportului sexual produs contrar voinţei victimei, adică prin constrângere sau profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra; Victima trebuie să specifice în detalii timpul şi locul în care a fost agresată, împrejurările care au determinat aflarea sa acolo la timpul respectiv. Urmează apoi clarificarea modului în care victima a fost violată, respectiv, dacă s-a aplicat forţa fizică, în ce formă, dacă a suportat leziuni corporale, modul în care s-a împotrivit şi, în cele din urmă, cauza care a impus-o să „accepte" raportul sexual. Organul învestit cu audierea victimei violului săvârşit de o persoană concretă, cunoscută acesteia, nu trebuie să scape din vedere faptul că pentru a concluziona dacă a avut loc un viol ori o plângere neîntemeiată, trebuie apreciată în mod concludent măsura în care rezistenţa opusă de către victimă era adecvată constrângerii fizice exercitate asupra ei, raportată şi la condiţiile în care a fost săvârşită infracţiunea[2]. În cazul denunţării unui vol săvârşit prin constrângere morală, victimei i se va cere să specifice modul în care ea a apreciat natura şi gravitatea ameninţărilor la care era supusă, pericolul pentru evitarea căruia a „acceptat" raportul sexual.

---

[1] Ю. Мудюгин, Ю. Шубин, *Расследование изнасилований*, Moscova, 1970, p. 33.

[2] C. Aioniţoae, U. Sandu, *Cercetarea unor infracţiuni privitoare la viaţa sexuală // Tratat de metodică criminalistică*, Craiova, 1994, p. 147.

2) Vizează urmele violului[1]; Persoana-victimă trebuie să precizeze natura urmelor formate de agresor pe corpul şi vestimentaţia sa, precum şi prin actele de rezistenţă opusă, pe corpul şi vestimentaţia făptuitorului. Victimei i se va cere să descrie părţile corporale şi obiectele de îmbrăcăminte purtătoare de urme, mai cu seamă a obiectelor de lenjerie, precizând dacă urmele respective puteau fi deteriorate prin acţiuni medicale, cosmetice sau curăţirea chimică a acestora. Îmbrăcămintea victimei, la momentul când a fost agresată, va fi neîntârziat ridicată, cercetată şi prezentată pentru a fi examinată de către specialiştii în domeniu. Nu trebuie scăpat din vedere că urmele infracţiunilor de viol, în special cele de natură biologică, sunt mai putin rezistente la tot felul de factori ai naturii (cald, frig, ninsoare, vânt, zăpadă, praf etc.). Iată de ce ridicarea şi cercetarea acestora la timpul potrivit sunt o condiţie necesară desfăşurării cu succes a cercetării şi, implicit, soluţionării echitabile a cauzei.

3) Se referă la persoana agresorului; Victima trebuie să numească persoana care a agresat-o sexual după numele de familie, prenume, vârstă, loc de trai şi de muncă, profesie, funcţie. Ei i se va cere, de asemenea, să descrie vestimentaţia pe care o avea făptuitorul asupra sa, obiectele folosite de acesta pentru a depăşi rezistenţa, modul în care s-a retras de la locul faptei. E important faptul dacă persoana audiată cunoaşte mediul în care locuieşte făptuitorul, sferele lui de interese, cercul persoanelor care îl înconjoară, inclusiv cele apropiate, conjugale etc.

4) Relaţiile anterioare dintre victimă şi făptuitor; Victima trebuie să dezvăluie amănunţit caracterul şi tipul relaţiilor cu persoana denunţată, unde, când, cu ce ocazie s-au cunoscut, evoluţia relaţiilor de mai departe dintre victimă şi agresor, starea relaţiilor în ultimul timp. Dacă acestea s-au agravat, victima trebuie să specifice cauzele care au condiţionat înrăutăţirea lor. Important este ca victima să precizeze modul în care ţinea legătură cu făptuitorul, dacă au corespondat sau şi-au dăruit unul altuia cadouri, schimb de fotografii ş.a. Victima trebuie să numească persoanele care cunoşteau relaţiile ei cu violatorul, dar şi cele care i-au vazut împreună în ziua în care a fost agresată.

5) La finele audierii, victima trebuie chestionată cu privire la comportamentul făptuitorului după săvârşirea infracţiunii. Interesează în mod special dacă acesta, nemijlocit sau prin intermediul altor persoane, a încercat coruperea sau intimidarea sa şi modul în care a procedat. „Probele de comportament" în cauze de natura celor în discuţie nu trebuie neglijate. Practica judiciară cunoaşte multe cazuri când autorii infracţiunilor de viol, săvârşite asupra persoanelor cunoscute, prin comportamentul lor ulterior demonstrează pe deplin că sunt conştienţi de

[1] S. Doraş, *Criminalistica,* vol. II, Chişinău, 1999, p. 64.

fapta săvârşită, ei încercând să impună victima, prin corupere, denigrare sau şantaj, să-şi retragă cererea[1].

Audierea victimei violului trebuie să fie urmată de expertizarea medico-legală a acesteia, precum şi a vestimentaţiei sale în vederea depistării şi examinării urmelor raportului sexual şi a celor de violenţă, a caracterului acestora şi a urmărilor infracţiunii. Rezultatele examinării medico-legale a victimei infracţiunii de viol trebuie să contribuie la verificarea autenticităţii declaraţiilor acesteia, în primul rând, şi, în al doilea rând, la administrarea probelor necesare pentru determinarea în mod argumentat dacă a avut loc o infracţiune de viol sau s-a depus un denunţ fals. Cele enunţate determină obiectul genului respectiv de expertiză, a problemelor care pot fi adresate expertului spre soluţionare. Firește, acestea se pot deosebi de la caz, la caz dar totuşi cele mai frecvente şi adecvate posibilităţi ale medicinei legale la etapa actuală sunt:

1) Dacă persoana care denunţă violul prezintă urme ale raportului sexual recent - caracterul acestora, grupa, în cazul celor de sânge, spermă ori ţesuturi, timpul şi modul în care au fost lăsate.

2) Dacă persoana presupusă a fi agresată sexual, are sau nu oarecare experienţă de viaţă intimă, în sensul trecutului sexual al acesteia.

3) Dacă persoana în cauză prezintă urme de violenţă, adică leziuni traumatice, tipice actului sexaul săvârşit prin constrângere fizică şi dacă acestea corespund în timp împrejurărilor indicate în declaraţiile sale.

4) Atunci când se pretinde că violul a fost săvârşit profitând de imposibilitatea victimei de a opune rezistenţă, stare condiţionată de administrarea unor substanţe psihotropice, expertiza va trebui să decidă, dacă prin aplicarea materialelor depistate persoana putea fi adusă în starea de neputinţă sau de incapabilitate de a-şi manifesta voinţa.

5) În situaţia în care materialele colectate în dosarul cauzei trezesc dubii faţă de fidelitatea persoanei care reclamă violul, expertului i se va solicita să stabilească dacă urmele pe corpul şi vestimentaţia acesteia puteau sau nu fi formate în mod artificial cu scopul de a simula infracţiunea de viol[2].

6) Expertului i se poate cere, de asemenea, să se pronunţe asupra stării fizice a persoanei-victime, avându-se în vedere gravitatea urmărilor infracţiunii. În cazul unor eventuale dereglări psihice, în cauză este indicat să se efectueze o expertiză complexă medico-legală şi psihiatrică pentru determinarea naturii şi gravităţii acestora, dar şi raportul de legătură cauzală cu fapta săvârşită.

---

[1] Cu privire la problemele de comportament şi utilizarea acestora în activitatea de urmărire penală a se vedea А. Ковалев, *Улики поведения и их роль в расследовании преступлений* // Autoref. tezei de doctor, Moscova, 1988, p. 9.

[2] În cauzele de viol săvârşite potrivit declaraţiilor victimei de persoane concrete, cunoscute acesteia, versiunea simulaţiei infracţiunii trebuie să fie verificată în cel mai temeinic mod.

O altă activitate ce urmează a fi efectuată neîntârziat este cercetarea la faţa locului. În majoritatea cazurilor de viol săvârşite de persoane cunoscute victimei, locul faptei, fie încăperea (apartament, cameră de hotel sau cămin, sarai, pivniţă ori altă construcţie-anexă), fie un loc deschis (livadă, vie, orice alt teren agricol) poate prezenta informaţii care să direcţioneze urmărirea penală în continuare şi să contribuie la soluţionarea echitabilă a cauzei. Cercetarea la timp şi în cunoştinţă de cauză a locului trebuie să asigure constatarea faptului, precum că împrejurările în care se afirmă că a avut loc violul sunt admisibile comiterii acestuia atât după amplasarea locului, cât şi după caracterul său izolat, mai puţin sau deloc iluminat, alte elemente caracteristice care împiedicau în mod obiectiv posibilităţile victimei de a fi auzită şi ajutată. În cazul încăperilor, cercetarea va stabili şi fixa natura şi destinaţia acestora, unde sunt situate, starea sistemelor de încuiere a uşilor, ferestrelor, amplasarea acestora, natura obiectelor de construcţie din apropiere, destinaţia şi modul în care sunt folosite. Are importnţă fixarea stării de dezordine a obiectelor de mobilă, a vaselor de bucătărie, a obiectelor vestimentare şi a lenjeriei de pat.

Locurile deschise urmează a fi studiate sub aspectul amplasării lor, al reliefului şi vegetaţiei existente. În cazurile posibile este indicat să se determine distanţa locului cercetat de drumurile publice, de eventualele unităţi comerciale, firme, case, edificii, toate acestea pentru a judeca în categorii reale faţă de declaraţiile persoanei-victime sau a celei bănuite cu privire la împrejurările care au condiţionat aflarea lor în locul respectiv şi, în consecinţă, la infracţiunea de viol denunţată.

O altă sarcină a cercetării la faţa lcoului constă în depistarea şi fixarea urmelor infracţiunii, a obiectelor sau fragmentelor de obiecte vestimentare, aparţinând victimei sau agresorului rezultate din activitatea violentă a făptuitorului ori din actele de rezistenţă opusă de către victimă, obiecte sau înscrisuri lăsate ocazional sau pierdute la faţa locului ori în împrejurimile acestuia, urme traseologice, în special formate de mâinile făptuitorului în urma contactului cu diverse obiecte din ambianţa locului în care acesta a acţionat, de picioare, dinţi şi buze care pot demonstra faptul aflării persoanei respective la locul faptei.

Specifice categoriei în discuţie de infracţiuni sunt, după cum s-a mai remarcat, urmele biologice (de sânge, ţesuturi moi, spermă, salivă, piloase (fire de păr)), precum şi cele de îmbrăcăminte, în special microfibrele de ţesătură desprinse de la vestimentaţia persoanelor implicate care pot demonstra aflarea victimei şi a făptuitorului la locul faptei, contactul fizic dintre ei şi cu diverse obiecte din ambianţa în care s-a acţionat şi, ce e deosebit de important, raportul sexual produs în condiţii concrete de loc şi timp.

Posibilităţile pe care le oferă ştiinţa contemporană vizând examinarea criminalistică a categoriilor menţionate de urme sunt expres formulate în doctrina traseologică şi în mod condescendent trecute şi pe paginile consacrate

capitolului cu denumirea respectivă a acestei lucrări. Aici ne rămâne doar să subliniem că depistarea, ridicarea şi conservarea urmelor de la locul săvârşirii infracţiunii de viol reprezintă una dintre principalele sarcini ale cercetării la faţa locului, o misiune de mare responsabilitate a celor învestiţi cu cercetarea unor atare fapte.

Etapa iniţială a cercetării infracţiunilor de viol, săvârşite de către persoane cunoscute victimei, cuprinde în mod necesar reţinerea şi audierea acestora în calitate procesuală de bănuiţi, examinarea corporală şi a vestimentaţiei pe care acestea o aveau la timpul respectiv.

Reţinerea persoanei nominalizate în mod expres de către victima infracţiunii de viol trebuie efectuată imediat după audierea victimei sau chiar până la finisarea acestei acţiuni, pentru a suprima posibilitatea acesteia de a influenţa desfăşurarea activităţii de urmărire penală şi, ceea ce e şi mai important, pentru depistarea, fixarea şi ridicarea urmelor infracţiunii. Prin urmare, în timpul reţinerii, persoana bănuită trebuie supravegheată încât orice încercare de a se debarasa de urmele infracţiunii sau de obiectele care îl pot compromite să fie pusă în evidenţă şi fixată în conformitate cu legislaţia în vigoare. Audierea persoanei reţinute în calitate de bănuit vizează două direcţii principale: dacă a avut loc raportul sexual denunţat de victimă şi dacă actul s-a produs prin constrângere sau profitând de starea de imposibilitate a victimei de a se apăra sau de a-şi manifesta voinţa şi, secundo, relaţiile în care s-a aflat cu victima, natura şi vechimea acestora.

Tactica audierii persoanei bănuite se elaborează de la caz la caz, în funcţie de poziţia pe care o ia aceasta. Dacă ea nu neagă raportul sexual cu victima, dar susţine că acesta s-a produs cu buna ei voinţă, situaţie dintre cele mai frecvent întâlnite în practică, audierea trebuie să clarifice când şi în ce condiţii persoana bănuită a cunoscut victima, cu ce ocazie, dacă avea cu ea întâlniri în condiţii intime, dacă anterior cazului denunţat a avut cu aceasta relaţii sexuale, în ce condiţii, ce (fotografii, scrisori etc.) şi cine (prieteni, colegi) poate confirma declaraţiile prezentate. Pe parcursul audierii sau, înaintea acestei acţiuni, persoana bănuită, ca şi vestimentaţia acesteia, trebuie supuse unei examinări minuţioase în vederea depistării şi ridicării urmelor infracţiunii de viol, precum şi a celor rezultate din actele de luptă cu victima cum ar fi: leziuni corporale şi degradări ale obiectelor de îmbrăcăminte sau, ca urmare a actului sexual, – pete de sânge, spermă, salivă, elemente piloase ş.a.

În coordonare cu declaraţiile victimei, rezultatele cercetării la faţa locului şi a expertizei medico-legale a victimei, a vestimentaţiei acesteia, în ipoteza în care se confirmă versiunea persoanei petiţionare, urmele infracţiunii de viol constatate pe corpul şi vestimentaţia persoanei bănuite vor servi drept material probatoriu, dar şi informaţie tactică la demascarea persoanei făptuitoare.

În situaţia în care persoana bănuită contestă integral infracţiunea de viol ce i se impută, neagă categoric raportul sexual cu victima, invocă alibi cu privire la locul şi timpul în care a avut loc fapta, acestuia i se va cere să explice de ce victima îl reclamă, pe de o parte, iar, pe de altă parte, să prezinte detalii privind alibiul invocat, respectiv, despre locul aflării sale la momentul săvârşirii infracţiunii, cu ce ocazie se afla acolo, cu cine a contactat şi conţinutul convorbirilor avute, mijlocul de transport de care s-a folosit, dacă pe parcurs a redactat acte oficiale, alte înscrisuri, s-a folosit de careva servicii, inclusiv telefon, fax ş.a. Dacă persoana bănuită prezintă leziuni corporale sub forma unor zgârieturi, muşcături etc., acesta va fi chestionat amănunţit despre proveniența lor. În continuare, audierea se va desfăşura în funcţie de situaţia criminalistică care se creează în urma aprecierii materialului probatoriu existent în cauză, de forţa probatorie a declaraţiilor victimei, a rezultatelor cercetării la faţa locului, a examinărilor medico-legale şi criminalistice, a altor activităţi desfăşurate în etapa incipientă a cercetării.

În planul de cercetare în continuare a cauzei vor fi prevăzute acţiuni de urmărire penală cum ar fi confruntarea persoanei bănuite cu victima, percheziţia şi ridicarea de documente şi obiecte, audierea martorilor ş.a. Se vor exploata la maximum posibilităţile actuale ale expertizelor judiciare (medico-legală, biologică, traseologică etc.) în vederea identificării factorilor creatori sau, după caz, purtători de urme şi obţinerea pe această cale a probelor indispensabile soluţionării cauzei.

În cea de-a doua situaţie, a violurilor săvârşite de persoane străine, necunoscute victimei, cercetarea penală deseori întâmpină dificultăţi condiţionate de necesitatea stabilirii făptuitorului. Atât literatura, cât şi practica de specialitate[1] învederează categorii concrete de indici, după care se efectuează modelarea violatorului şi identificarea, printre care de o importnţă deosebită s-au dovedit a fi:

– semnalmentele persoanei căutate, adică acele trăsături exterioare ale violatorului pe care victima a reuşit să le reţină;

– calităţile subiective pe care făptuitorul le-a manifestat în timpul comiterii infracţiunii;

– urme şi obiecte lăsate de făptuitor la faţa locului.

Semnalmentele propriu-zise[2], adică trăsăturile anatomice (statura, vârsta, constituţia, tenul, forma şi culoarea părului, forma capului, a feţei şi a părţilor componente ale acestora), formele funcţionale (mersul, vocea, vorbirea,

[1] Colectiv de autori, *Расследование изнасилований*, Leningrad, 1971, p. 61.

[2] Cu privire la semnalmentele care pot fi folosite la căutarea persoanelor implicate în activităţi infracţionale a se vedea: C. Drăghici şi M. Lupu, *Tehnica criminalistică*, Bucureşti 2004, p. 270 şi urm.; S. Doraş, *Criminalistica,* vol. I, Chişinău, 1996, p. 192 şi urm.; C. Dumitrescu, E. Gacea, *Elemente de antropologie judiciară*, Bucureşti, 1993, p. 9 şi urm.

mimica, gesticulaţia), semnele distinctive individuale (deformaţii, cicatrice, tatuaje, pete), completate cu date concrete privind vestimentaţia şi obiectele pe care făptuitorul le avea asupra sa, pot contribui în mod direct la căutarea şi identificarea violatorului.

Reamintim, fără a intra în detalii, că metodele, inclusiv computerizate, de sintetizare a semnalmentelor persoanelor rămase necunoscute, schiţele de portret, fotorobotul ca şi alte forme de realizare a portretului ipotetic al celor vizaţi, facilitează acţiunile de căutare şi de identificare criminalistică a acestora[1].

La stabilirea autorului infracţiunii de viol pot fi luate în vedere, de asemenea, trăsăturile de personalitate pe care acesta le-a manifestat în timpul comiterii actului sexual violent. Cu excepţia cazurilor de mascare a comportamentului, elementele de structură psihică a violatorului, adică proprietăţile sale intelectuale, emoţional-volitive şi temperamentale[2] se vor repercuta, inevitabil, în modul de săvârşire şi de ascundere a faptei. Punerea în evidenţă şi analiza acestora[3] pot conduce şi întemeia concluzii reale privind cercul de persoane în componenţa căruia trebuie căutat infractorul. În continuare, acest cerc poate fi restrâns pe baza unor date despre limba pe care o vorbeşte făptuitorul sau care denotă anumite deprinderi pe care acesta le posedă (sportive, militare, profesionale etc.) [4].

Cunoaşterea modului de operare deschide şi alte posibilităţi în căutarea făptuitotului. Prin procedeul de comparare se poate stabili, de exemplu, că două sau mai multe infracţiuni, deşi săvârşite în diferite împrejurări de loc şi timp, reprezintă „opera" uneia şi aceleiaşi persoane, circumstanţă care facilitează activitatea de urmărire penală. În acest scop, organul învestit cu cercetarea cauzei poate utiliza informaţia despre modul de operare înmagazinată în cartotecile de evidenţă criminalistică.

În sfârşit, cea de a treia categorie de indici de care organul de urmărire penală se poate conduce în căutarea făptuitorului o constituie urmele şi obiectele

---

[1] В. Снетков, *Портретная идентификация личности*, Moscova, 1968, p. 3.

[2] Л. Дралкин, *Расследование изнасилований //Criminalistica,* Moscova, 1994, p. 374; colectiv de autori, *Расследование изнасилований (учебное пособие),* Leningrad, 1971, p. 63.

[3] S. Rusnac, *Psihologia dreptului*, Chişinău, 2000, p. 166.

[4] Determinarea modului în care s-a acţionat presupune precizarea activităţilor desfăşurate de către făptuitor pentru a-şi atinge scopul, inclusiv procedeele folosite pentru atragerea victimei la locul faptei, mijloacele folosite la înlăturarea rezistenţei opuse de către victimă, formele în care acesta a procedat pentru a nu fi identificat, reţinut, arestat. În acest sens, a se vedea: N. Zamfirescu, *Investigarea ştiinţifică a infracţiunilor de omor rămase cu autorii neidentificaţi*, Bucureşti, 2000, p. 198; Е. Центров, *Расследование половых преступлений // Криминалистика*, Moscova, 2004, p. 543-544; А. Колесниченко, *Криминалистика, характеристика преступлений // Советская криминалистика, методика расследования отдельных видов преступлений,* Kiev, 1988, p. 35.

aparţinând acestuia, rămase în câmpul infracţional. Urmele de mâini asigură urmărirea făptuitorilor în baza informaţiei pe care o pot furniza cartotecile de evidenţă dactiloscopică şi operativă din cadrul Ministerului de Interne şi din subdiviziunile acestuia[1]. Urmele de picioare şi a mijloacelor de transport pot informa despre anumite elemente caracteristice ale factorului formator de urmă şi, implicit, despre persoana căutată sau mijlocul de transport utilizat pentru deplasarea spre sau de la locul faptei [2]. În situaţia în care victima, apărându-se a pricinuit făptuitorului leziuni corporale, acestea, ca şi datele de evidenţă din instituţiile sanitare competente să acorde populaţiei ajutor medical, pot contribui eficient la căutarea persoanei făptuitorului traumatizată de către victimă.

La stabilirea făptuitorului în anumite condiţii pot fi deopotrivă utilizabile şi tot felul de obiecte aparţinând făptuitorului: obiecte vestimentare (căciulă, chipiu, fular), ziare, înscrisuri, poze ş.a.

Principalele surse de informare cu privire la persoana făptuitorului sunt atât victima care, cu excepţia cazurilor când a fost neutralizată, a văzut persoana respectivă, deci poate percepe semnalmentele şi trăsăturile de personalitate, cât şi locul faptei care reflectă în mod obiectiv acţiunile celor implicaţi în actul infracţional.

Audierea victimei, mai ales în situaţia în care aceasta denunţă violul fără întârziere, trebuie efectuată imediat după sesizarea organului de urmărire penală astfel încât, în baza unor date bine determinate să se organizeze căutarea şi reţinerea făptuitorului. Declaraţiile acesteia urmează a fi canalizate spre trei direcţii: clarificarea împrejurărilor de mod, loc şi timp în care a fost agresată sexual; stabilirea dacă victima a văzut făptuitorul anterior, în ce condiţii şi când; punerea în evidenţă a semnalmentelor persoanei care a agresat-o, inclusiv structura anatomică, expresia fizionomiei, maniera în care comunică, vocea şi vorbirea, caracteristica vestimentaţiei şi a altor obiecte avute asupra sa.

În cazul în care victima susţine că, apărându-se, i-a provocat făptuitorului sau vestimentaţiei acestuia vătămări sau deteriorări, este indicat ca descrierea acestora să fie făcută cu tot amănuntul atât după formă şi natură, cât şi după localizare. Dacă făptuitorul s-a folosit de un oarecare mijloc de transport pentru a se deplasa spre şi de la locul faptei, acesta trebuie să fie prezentat detaliat, după model, culoare, număr de înmatriculare, alte particularităţi individuale. În cele din urmă, victima trebuie chestionată cu privire la conţinutul actelor de comunicare pe care le-a avut cu făptuitorul, dacă a reţinut date referitoare la numele acestuia, adresa, locul de trai sau de muncă ş.a. În timpul audierii victimei infracţiunii în discuţie, organul de urmărire penală nu trebuie să scape

[1] M. Gheorghiţă, *Criminalistica*, Chişinău, 1995, p. 119.
[2] Gh. Golubenco, *Urmele infracţiunii*, Chişinău, 1999, p. 62 şi urm.

din vedere că declaraţiile acesteia vor contribui la întocmirea portretului realist atât a autorului, cât şi a faptei săvârşite. De aceea este indicat ca activitatea în cauză să se desfăşoare după un plan bine gândit tactic[1].

Cercetarea la faţa locului are o semnificaţie deosebită în stabilirea împrejurărilor, inclusiv identificarea şi tragerea la răspundere penală a agresorului. Cercetarea la faţa locului, în cazurile de viol cu autori necunoscuţi, are o particularitate importantă – punerea în evidenţă a unor date faptice obiective de natură să contribuie la căutarea şi reţinerea făptuitorului. Este o sarcină deosebită, menţionată de majoritatea specialiştilor în materie[2]. Reamintim, în această ordine de idei, afirmaţia potrivit căreia locul săvârşirii infracţiunii, în cazul violului în mod deosebit, trebuie să-şi reprezinte autorul[3]. De aici obligativitatea cercetării minuţioase a acestuia[4].

Pornind de la obiectivele cercetării la faţa locului, trebuie pus accentul pe căutarea obiectelor folosite de făptuitor (sfoara cu care a legat mâinile victimei, batista sau alt obiect cu care i-a astupat gura ş.a.), instrumentele primejdioase cu care a ameninţat victima (cuţit, pistolet, ciocan, alte unelte de uz casnic sau cu destinaţie industrială), obiectele de strictă folosinţă (stilou, pieptene, mănuşă, fular, ochelari (stricaţi) etc.) pierdute sau aruncate la locul faptei sau în împrejurimile acestuia. În cazul locurilor deschise, se vor căuta urme de încălţăminte pe tot drumul parcurs de făptuitor din locul sosirii până la cel al plecării sale de la locul faptei. Când din declaraţiile victimei, făptuitorul a folosit propriul mijloc de transport, urmele acestuia se vor căuta şi studia prudent atât la locul faptei, cât şi în împrejurimile acestuia.

În cazul în care locul faptei este o încăpere (apartament, vilă, cameră în hotel, cămin etc.), atenţia se va concentra asupra obiectelor de care s-a folosit sau cu care a contactat făptuitorul, pentru a descoperi urmele de mâini, microurmele biologice sau vestimentare care pot sta ulterior la baza identificării şi stabilirii vinovăţiei sale. Căutarea categoriilor de urme trebuie să se bazeze pe

---

[1] Cu privire la tactica audierii victimei a se vedea: A. Ciopraga, *Criminalistica (tratat de tactică)*, Iaşi 1996, p.300; А. Васильев, Л. Корнеева, *Тактика допроса,* Moscova, 1970, p. 75; И. Пантелеев, А. Топорков, *Подготовка к производству допроса // Criminalistica*, Moscova 1997, p. 450.

[2] Colectiv de autori, *Tratat de tactică criminalistică*, Bucureşti, 1992, p. 29; A. Ciopraga, *Criminalistica: tratat de tactică*, Iaşi, 1996, p. 38 şi urm; E. Stancu, *Tratat de criminalistică*, Bucureşti, 2001, p. 329; C. Suciu, *Criminalistica*, Bucureşti, 1972, p. 504; В. Колмаков, *Следственный осмотр*, Moscova, 1969, p. 61.

[3] N. Zamfirescu, *Investigarea ştiinţifică a infracţiunilor de omor rămase cu autori neidentificaţi*, Bucureşti, 2000, p. 52-53.

[4] Т. Скорченко, А. Лазари, *Расследование изнасилований // Криминалистика*, Moscova, 1993, p. 469; В. Крючков, *Место происшествия как источник информаций о событии преступления по делам об изнасилованиях // Проблемы эфективности раскрытия и расследования преступлений*, Sverdlovsk, 1978, p. 90.

reproducerea mintală a comportării celor implicaţi în acţiunea infracţională pentru a determina locurile posibile în care făptuitorul, prin contact direct, ar fi putut lăsa urme. Din această perspectivă, prezenţa victimei la cercetarea locului săvârşirii unor astfel de infracţiuni poate fi de folos, organul de urmărire penală având posibilitatea să precizeze de fiecare dată circumstanţe importante pentru orientarea activităţii de căutare.

În urma acţiunilor de urmărire penală, deseori se reuşeşte identificarea şi reţinerea unei persoane concrete şi audierea în calitate de bănuit. Concomitent cu audierea, persoana reţinută va fi percheziţionată în vederea verificării obiectelor eventual folosite la depăşirea rezistenţei opuse de victimă, apoi supusă unei examinări medico-legale şi constatării existenţei ori inexistenţei unor leziuni traumatice, iar în caz pozitiv, stabilirea originii, modului şi a timpului în care au fost pricinuite. De competenţa medicului legist ţine depistarea şi fixarea pe corpul şi vestimentaţia bănuitului a posibilelor urme biologice caracteristice violului.

Audierea persoanei bănuite de săvârşirea violului se efectuează în conformitate cu prevederile art. 104 Cod.proc.pen. Nu trebuie însă scăpat din vedere că, în majoritatea cauzurilor, cei aduşi în faţa organului judiciar neagă săvârşirea infracţiunii, contestă cunoaştrea victimei şi a împrejurărilor în care aceasta a fost agresată, iar cei mai experimentaţi penal, pentru a-şi susţine „nevinovăţia", invocă alibiuri, afirmând că la momentul comiterii infracţiunii se aflau în alt loc. De aceea, după fixarea celor expuse în cadrul relatării libere, bănuitului i se va cere să descrie amănunţit vestimentaţia şi încălţămintea pe care o avea asupra sa în timpul ce interesează cauza, defectele acesteia, inclusiv tot felul de urme, pete etc. şi proveniența lor. Clarificarea acestor „mărunţişuri" este de o extremă necesitate pentru căutarea şi ridicarea vestimentaţiei la care s-a referit victima, prezentând în declaraţiile sale portretul descriptiv al făptuitorului, iar, pe de altă parte, pentru verificarea plauzibilităţii mărturiilor acesteia.

§ 3. Activităţile desfăşurate în etapa ulterioară de cercetare, complinirea materialului probatoriu şi demascarea autorului actului de viol

Din momentul profilării persoanei bănuite de comiterea violului, reţinerii şi audierii acesteia în calitatea procesuală de învinuit, cercetarea trebuie să-şi concentreze eforturile în două direcţii: pe de o parte, să asigure verificarea declaraţiilor persoanei învinuite, iar, pe de altă parte, să administreze în cauză noi probe şi, pe această cale, să asigure stabilirea în mod incontestabil a vinovăţiei sau nevinovăţiei acesteia.

Verificarea declaraţiilor persoanei puse sub învinuire impune în mod necesar confirmarea cu probe pertinente că ea, în timpul la care a avut loc fapta, a fost

prezentă la locul infracţiunii. În mod efectiv acest fapt poate fi demonstrat în baza examinării urmelor de la locul faptei, în special a celor formate de corpul şi vestimentaţia persoanei învinuite, precum şi a mijloacelor de transport folosite de către aceasta. Din cele de mai sus derivă că expertiza criminalistică, în special cea de identificare traseologică, reprezintă un mijloc probatoriu indispensabil cercetării categoriei în cauză de infracţiuni. Evident, chiar şi în cauzurile în care cei aduşi în faţa organului de urmărire penală recunosc comiterea violului, expertizarea urmelor depistate la locul faptei este absolut necesară.

O sarcină a organului învestit cu cercetarea unei infracţiuni de viol săvârşită de persoane necunoscute victimei constă în verificarea alibiurilor invocate frecvent de cei învinuiţi. Modalităţile de verificare a alibiurilor fiind bine cunoscute[1], menţionăm că acestea se vor studia sub toate aspectele chiar dacă organul de urmărire penală consideră că are în posesia sa probe suficiente pentru a lua o decizie adecvată în cauză. Stabilirea falsităţii alibiului invocat de cel audiat în calitatea procesuală de învinuit serveşte într-o cauză de viol drept dovadă de rea-credinţă a acestuia, dar şi despre posibila comportare indecentă pe care acesta o va manifesta în continuare, împrejurare de care se va ţine cont la elaborarea tacticii activităţilor de procedură ulterioare.

Din activităţile de probaţiune care, de obicei, se impun în mod necesar la această etapă de cercetare a categoriei în discuţie, un loc deosebit îi revine prezentării spre recunoaştere. Victimele violului, după cum vădesc exemplele din practica organelor de urmărire penală, reuşesc să perceapă şi să reţină semnalmentele celor care le-au agresat sexual. Ele, de regulă, recunosc cu uşurinţă persoanele făptaşe după înfăţişare, vestimentaţie, defecte şi anomalii anatomice, cicatrice, tatuaje şi pete, după mers, voce şi vorbire, presupunând că, bineînţeles, acestea nu şi-au mascat semnalmentele identificatoare.

Având în vedere rezultatele la care se ajunge în urma prezentării spre recunoaştere, inclusiv identificarea memorială a persoanei făptaşe ori, dimpotrivă, negarea identificării acesteia, este indicat ca organul de urmărire penală, căruia îi revine sarcina de cercetare a cauzei, să pregătească cu prudenţă această activitate şi, mai cu seamă, condiţiile în care se va desfăşura.

În acest sens, interesează: dacă victima a contactat cu persoana violatoare doar în câmpul infracţional. Dacă se constată că ea a întâlnit făptuitorul înaintea faptei, fie şi ocazional (în transport, pe stradă sau în locuri de odihnă şi agrement), recunoaşterea nu va avea efect probatoriu. Dacă victima realmente e în stare să identifice persoana care a agresat-o sexual şi dacă ea va participa efectiv la realizarea activităţii respective, nu trebuie scăpat din vedere că o

[1] S. Doraş, *Criminalistica*, vol. II, Chişinău, 1999, p. 179; Ciopraga A., *Criminalistica: tratat de tactică*, Iaşi, 1996, p.168; Пантелеев И., А. Топарков, *Методика исследования алиби // Криминалистика*, Moscova,1997, p. 497 şi urm.

nouă întâlnire a victimei cu autorul infracţiunii de viol poate provoca retrăiri stresante de natură să dezechilibreze comportamentul acesteia, mai ales dacă ea este minoră.

Prin urmare, audierea victimei în ordinea pregătirii prezentării spre recunoaştere trebuie să pună în evidenţă intransigenţa cu care aceasta afirmă că poate recunoaşte persoana făptaşă, claritatea cu care o descrie după anumite semnalmente sau deprinderi. Practica cunoaşte frecvente situaţii când victima declară categoric că poate recunoaşte persoana care a agresat-o, dar nu o poate descrie sau o descrie nesigur, incert, mai ales după înfăţişare, adică după elementele faciale, nemaivorbind de însuşirile particulare după care se face, de obicei, identificarea. Evident că atare condiţii, potrivit alin.(5) art.116 Cod proc. pen., prezentarea spre recunoaştere nu poate fi dispusă şi efectuată.

Identificarea autorului infracţiunii de viol cu ajutorul acestui important instrument probatoriu, după cum este prezentarea spre recunoaştere, presupune efectuarea de către organul de urmărire penală a unui şir de acţiuni pregătitoare care să asigure, pe de o parte, crearea unor condiţii în fond asemănătoare celor în care victima a fost agresată sexual, iar, pe de altă parte, împrejurările în care se preconizează înfăţişarea să asigure dreptul victimei de a se afla în afara spaţiului vizibilităţii persoanei care urmează a fi recunoscută. Prin urmare, prezentarea spre recunoaştere trebuie să fie anticipată de amenajarea locului desfăşurării activităţii respective.

Astfel de lucrări sunt indispensabile prezentării spre recunoaştere după semnalmentele funcţional-dinamice, după voce şi vorbire, de exemplu. Împrejurările în care urmează a se desfăşura activitatea respectivă trebuie să asigure aflarea grupului prezentat în afara spaţiului vizibilităţii victimei, dar, în acelaşi timp, să asigure condiţii auditive similare celor în care aceasta a fost agresată sexual.

Principiul similarităţii se va respecta cu stricteţe şi la selectarea asistenţilor procesuali, adică a grupului de persoane în componenţa căruia învinuitul urmează a fi prezentat victimei. La formarea acestui grup este indicat să se ţină cont şi de semnalmentele persoanei făptaşe la care apelează victima în declaraţiile sale.

În etapa iniţială de cercetare a categoriei de infracţiuni în discuţie se practică recunoaşterea de către victimă a persoanei care a agresat-o sexual după imaginea fotografică sau înregistrarea videomagnetică a acesteia, executate în cadrul activităţii investigativ-operative ori preluată din cartotecile de evidenţă criminalistică. În atare situaţie, prezentarea spre recunoaştere a acestei persoane pe viu poate elimina orice incertitudine faţă de verosimilitatea declaraţiilor victimei, fortificând materialul probatoriu existent în cauză. Relevante, în acest sens, sunt rezultatele recunoaşterii de către victimă a obiectelor, în special a celor vestimentare, avute de persoana denunţată asupra sa, identificarea acestora după anumite defecte de uzaj, semne de reparaţie, pete sau chiar straturi de murdărie, vopsea, uleiuri etc., care elimină orice dubii privind temeinicia învinuirii.

§ 4. Cercetarea criminalistică a unor circumstanţe agravante ale infracţiunii de viol

Legislaţia în vigoare (alin (2) şi (3) art.171 Cod penal) prevede un şir de circumstanţe care agravează răspunderea penală pentru săvârşirea infracţiunii de viol. Acestea, conform art.96 Cod proc.pen., reprezintă o importantă componentă a obiectului probaţiunii şi, prin urmare, trebuie dovedite cu probe administrate în cauză pe cale procesuală[1]. Or, determinarea fără echivoc a agravantelor violului asigură calificarea cu inteligibilitate juridică a faptei şi, în consecinţă, soluţionarea echitabilă a cauzei.

În cele ce urmează ne vom referi în mod succint la modalităţile la care poate apela organul de urmărire penală în vederea cercetării celor mai frecvent întâlnite circumstanţe agravante ale violului.

O primă circumstanţă agravantă a categoriei de infracţiuni în discuţie o constituie săvârşirea acesteia în mod repetat (lit.a) alin. (2) art.171 Cod penal). Se considera repetat violul săvârşit de o persoană, care a comis anterior un alt viol[2], indiferent dacă aceasta a fost sau nu condamnată pentru prima infracţiune şi dacă nu a expirat termenul de prescripţie[3].

Aşa cum s-a mai menţionat, cercetarea violului presupune scoaterea în evidenţă a însuşirilor de personalitate ale celor implicaţi şi, în mod special, a făptuitorului. În acest sens, bănuitul chiar la prima audiere trebuie să fie chestionat cu privire la antecedentele penale şi, dacă a fost expus justiţiei, când, unde, în ce formă şi pentru ce fapte. Anumită informaţie poate fi obţinută în cadrul audierii în calitate de martori a victimelor, colegilor, a altor persoane cu care acesta colaborează pe tărâmul său de activitate. Pentru aceasta, trebuie solicitate informaţii din cartotecile de evidenţă criminalistică ale Centrului de informaţii a Ministerului de Interne[4]. Documentul care atestă irevocabil săvârşirea infracţiunii de viol în mod repetat este, desigur, sentinţa judecătorească de condamnare pentru fapta săvârşită anterior (alt document prin care s-a soluţionat cauza), pe care organul de urmărire penală o va anexa la dosar.

O altă circumstanţă agravantă a infracţiunii de viol constă în săvârşirea acestuia cu bună ştiinţă asupra unei persoane minore (lit.b) alin.(2) din art.171 Cod penal), adică cu vârsta între 14 şi 18 ani. Urmărirea penală se confruntă, în astfel de situaţii, cu necesitatea soluţionării unei probleme ce ţine de latura subiectivă a infracţiunii, şi anume, că făptuitorul era conştient de faptul că

---

[1] Colectiv de autori, *Codul de procedură penală: comentariu*, Chişinău, 2005, p. 180.
[2] Colectiv de autori, *Drept penal*, Chişinău, 2005, p. 165.
[3] S. Brînză, *Infracţiuni contra vieţii, sănătăţii, libertăţii şi demnităţii persoanei*, Chişinău, 1999, p. 182.
[4] Colectiv de autori, *Drept penal*, Chişinău, 2005, p. 166.

victima nu a atins vârsta majoratului. Agravanta în discuţie poate fi imputată făptuitorului numai dacă în cauză există probe că acesta cu certitudine cunoştea că victima la momentul săvârşirii infracţiunii avea vârstă minoră, sub 18 ani. În cazurile de viol săvârşite de persoane cunoscute victimei, argumentarea aplicării acestei agravante se bazează pe dezvăluirea relaţiilor făptuitor-victimă, pe analiza conţinutului acestor relaţii în cadrul interogatoriului celor implicaţi şi a martorilor – persoane apropiate atât victimei, cât şi făptuitorului. Această modalitate însă este inaplicabilă în cazul violului săvârşit de persoane necunoscute victimei. În atare situaţie, stabilirea săvârşirii violului în condiţiile prevăzute de agravanta în discuţie, devine dificilă, dar nu imposibilă. Decizia poate fi luată în baza analizei conţinutului dialogului pe care cei doi factori – victima şi făptuitorul – l-au avut înaintea şi în momentul critic al infracţiunii, împrejurare care poate fi susţinută şi de faptul că făptuitorul îşi putea da seama că victima, după vestimentaţie şi obiectele avute asupra sa, era elevă care se ducea spre sau de la instituţia de copii (şcoală, casă sau spital de copii, club de interese pentru copii şi şcolari etc.).

În ceea ce priveşte cercetarea violului comis asupra unei persoane minore în vârstă de până la 14 ani, adică săvârşit în condiţiile circumstanţei agravante prevăzute de lit.b) alin.(3) al art.171 Cod penal, dificultăţi de stabilire a împrejurărilor cauzei, inclusiv legate de latura subiectivă a infracţiunii, pot apărea doar cu excepţie. Stabilirea cu certitudine a săvârşirii de către bănuit a actului sexual cu victima minoră sub vârsta de 14 ani este suficient, de regulă, pentru a-i imputa infracţiunea în cauză. Necunoaşterea vârstei victimei, cu atât mai mult neglijarea acesteia printr-o comportare indiferentă sau nepăsătoare, nu exclude răspunderea penală conform prevederilor legii.

Însă trebuie reţinut că persoanele-victime de vârstă minoră sub 14 ani sunt dirijate de cei vârstnici, iar declaraţiile lor, sugerate de aceştia, deseori nu corespund realităţii. Se impune deci crearea unor condiţii deosebite pentru audierea acestei categorii de victime. Pe de o parte, este contraindicată audierea lor în prezenţa părinţilor sau a altor persoane apropiate, iar, pe de altă parte, este obligatorie şi incontestabil utilă participarea pe întregul proces de audiere a unui specialist experimentat în psihologia şcolară şi cea juvenilă (pedagog, psiholog sau medic pediatru). Audierea trebuie să aibă forma unei convorbiri moderate, în care rolul specialistului este de a contribui la crearea condiţiilor psihologice benefice bunei desfăşurări a activităţii în cauză. Autenticitatea declaraţiilor poate fi stabilită prin verificarea lor la faţa locului, prin înfăţişarea făptuitorului şi a obiectelor avute de acesta asupra sa pentru recunoaştere, dar şi prin expertiză. Specialistul psiholog va prezenta în raportul de expertiză concluzii dacă persoana minoră audiată este capabilă să perceapă, să memorizeze şi să reproducă adecvat împrejurările în care a fost agresată sexual.

Reprezintă, de asemenea, o circumstanţă agravantă frecvent întâlnită[1] săvârşirea violului în grup (lit.c) alin. (2) din art. 171 Cod penal), când asupra victimei violului acţionează de comun acord două sau mai multe persoane în calitate de coautori, adică persoane care au săvârşit cu victima raporturi sexuale ori au contribuit, prin imobilizarea sau aducerea ei în stare de neputinţă, ca unul sau mai mulţi făptuitori din grup să realizeze raportul sexual, sau drept complice – persoană care a creat condiţii propice săvârşirii violului. De exemplu, a adus victima la locul violului, a pregătit obiecte şi materiale pentru constrângerea fizică sau psihică sau necesare aducerii victimei în stare de neputinţă sau inconştienţă, alte acţiuni de care persoana era conştientă că vor facilita săvârşirea violului de către o altă persoană [2].

Aşadar, sarcina organului de urmărire penală rezidă, pe de o parte, în identificarea tuturor persoanelor participante la săvârşirea infracţiunii de viol în grup, iar, pe de altă parte, în stabilirea contribuţiei[3] fiecăreia la săvârşirea actului infracţional şi a formei în care au participat.

În căutarea căilor de soluţionare a acestor probleme complicate, organul de urmărire penală se va conduce de informaţia oferită de victima infracţiunii. De aceea, audierea acesteia trebuie să învedereze împrejurări care să asigure căutarea şi reţinerea făptuitorilor, şi anume, prenumele celor pe care i-a cunoscut anterior sau cu care a făcut cunoştinţă la ora în care a fost agresată, numele, prenumele, altă formă în care făptuitorii se supranumeau atunci când comunicau între ei, locul de trai şi de muncă, alte date din care să decurgă concluzii certe cu privire la sfera de activitate socială, la preocupările, îndeletnicirile şi interesele acestora. În cazul persoanelor necunoscute, victima va fi întrebată despre limba şi limbajul pe care îl utilizau făptuitorii şi modul şi mijloacele de care s-au folosit pentru a se deplasa la locul faptei. Descrierea semnalmentelor făptuitorilor se particularizează în cazul violului săvârşit în grup doar prin faptul că se realizează în mod comparativ ca, de exemplu, „Primul care a săvârşit actul sexual avea vârsta cam de x ani, era înalt, cu părul negru tuns scurt, îmbrăcat în pantaloni de culoare deschisă şi un sacou cafeniu închis. Cel care îmi ţinea mâinile avea părul lung, de culoare deschisă, purta ochelari, era mult mai mic de statură, îmbrăcat în cămaşă albă şi pantaloni negri" etc. În rest, descrierea se face după regulile generale cunoscute ale metodei portretului vorbit. Ceea ce are o deosebită relevanţă pentru căutarea făptuitorilor se referă la modul în care victima a fost atrasă la locul faptei. Dacă victima a fost atrasă în acel loc de o persoană cunoscută (ceea ce se practică adesea), care a făcut acest lucru pentru a înlesni săvârşirea infracţiunii, la audierea acesteia şi ulterior punerea

[1] Gladchi Gh., *Determinantele victimologice şi mecanismul infracţiunilor de mare violenţă*, Chişinău, 2006, p. 143.
[2] Colectiv de autori, *Drept penal*, vol. II, p. 266-267.
[3] C. Bulai, *Drept penal român (partea generală)*, vol. 1, p. 188-189.

sub învinuire pentru activitatea sa de complice, se colectează datele necesare stabilirii coautorilor participanţi la săvârşirea violului.

Audierea acestora într-o succesiune tactică adecvată situaţiei probatorii existente în cauză, compararea declaraţiilor obţinute cu cele ale victimei, cu alte probe de care se dispune, pot determina rolul fiecărui participant la comiterea faptei, împrejurare indispensabilă soluţionării cauzei.

În alin.(3) al art. 171 lit. A) este prevăzută o circumstanţă agravantă nu mai puţin importantă a infracţiunii de viol, şi anume, săvârşirea acesteia asupra persoanei aflate în grija, sub ocrotirea, protecţia, la educarea sau tratamentul făptuitorului. Calificativul în cauză se extinde asupra cazurilor de viol săvârşit de persoane care, conform legislaţiei în vigoare sau în bază de contract, au obligaţii de patronaj faţă de victimă, sau de pază, ca în cazul serviciilor din instituţiile de detenţie, precum şi a persoanelor cu atribuţii pedagogico-didactice sau medico-curative faţă de victimă.

Aplicarea agravantei presupune existenţa în cauză a unui material probatoriu faţă de obligaţiile sau, după caz, de atribuţiile sus-menţionate ale făptuitorului. În scopul obţinerii şi administrării unui atare probatoriu, organul de urmărire penală în sarcina căruia cade cercetarea faptei, pe lângă audierea victimei şi a făptuitorului, va cere explicaţiile de rigoare cu privire la acest subiect de la factorii de conducere ai instituţiei, întreprinderii sau organizaţiei în cadrul căreia activează făptuitorul, de la persoanele care supraveghează îndeplinirea de către cel în cauză a obligaţiilor sau atribuţiilor ce îi revin. La finele sau în timpul interogatoriului, organul învestit cu cercetarea penală a cazului trebuie să dispună ridicarea documentelor care atestă obligaţiile făptuitorului faţă de victimă fie de a o îngriji sau, după caz, de a o ocroti ori proteja, fie de a o educa sau de a-i acorda asistenţă medicală.

În vederea stabilirii circumstanţelor agravante prevăzute de lit. d) şi e) alin. (2), lit c) alin.(3), lit.f) alin.(2), lit. d) alin.(3) şi lit. e) şi f) alin.(3), adică a violului săvârşit prin drogarea sau otrăvirea în prealabil a victimei, însoţit de contaminarea ei intenţionată cu boli venerice sau cu maladia SIDA, prin torturare ori care a provocat din imprudenţă leziuni corporale grave, decesul sau alte urmări de natură să pericliteze viaţa şi integritatea corporală a victimei, prevăzute în art.171 Cod penal, organul de urmărire penală, în baza declaraţiilor victimei şi a celor apropiaţi în cazul decesului acesteia, va proceda cu promptitudine la percheziţionarea persoanelor implicate pentru a ridica materialele şi obiectele folosite la drogarea, otrăvirea ori torturarea victimei, a obiectelor şi vestimentaţiei eventual purtătoare de urme ale infracţiunii. Pentru a stabili raportul de legătură cauzală a urmărilor infracţiunii cu fapta săvârşită (sinuciderea victimei, dereglarea psihică şi alte urmări grave de sănătate ale victimei, inclusiv vizând contaminarea acesteia cu boli venerice sau cu maladia SIDA), organul de urmărire penală trebuie să ridice şi să anexeze la dosarul cauzei documentele de

rigoare care să convingă că starea de sănătate a victimei, până la momentul în care a fost violată, a fost bună sau foarte bună, iar dacă violatorul suferea de o maladie să pună în evidenţă faptul că el se afla sub controlul medical şi deci era conştient că este purtător de boli contagioase şi că acestea se transmit inevitabil prin intrmediul raportului sexual cu alte persoane.

Probatoriul indispensabil aplicării agravantelor menţionate se cristalizează definitiv în baza investigaţiilor de specialitate care, conform art.97 şi 143 Cod. proc.pen., se efectuează în astfel de cauze în mod obligatoriu. Ne referim în special la expertiza medico-legală şi cea psihiatrică, prin efectuarea cărora se determină caracterul leziunilor corporale, gravitatea şi timpul în care au fost pricinuite, a cauzei decesului şi a timpului survenirii, caracterul dereglărilor psihice pe care le prezenta victima, gravitatea şi originea lor. Nu se vor neglija şi alte genuri de expertiză, în special a celei biologice sau fizico-chimice pentru stabilirea materialelor drogante şi a substanţelor otrăvitoare aplicate victimei, venerologică în vederea determinării naturii bolilor venerice de care suferea victima şi persoana care a agresat-o sexual ş.a.

§ 5. Note metodice privind cercetarea acţiunilor violente cu caracter sexual

O componentă aparte a infracţiunilor ce atentează la libertatea şi inviolabilitatea sexuală a persoanei, la sănătatea, integritatea corporală şi viaţa acesteia o constituie homosexualismul, lesbianismul şi satisfacerea sexuală în forme perverse săvârşite prin constrângere fizică sau psihică a persoanei sau profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra sau a-şi exprima voinţa. Prevăzută în art.172 Cod penal al RM sub denumirea „acţiuni violente cu caracter sexual", componenţa în cauză de infracţiuni reprezintă o seamă de acte contrare naturii fireşti a sexualităţii[1], denaturări care au drept consecinţă deformarea psihică a persoanei, decăderea morală, lezarea integrităţii corporale, degradarea sănătăţii şi chiar decesul acesteia, în cazurile minorilor, în mod deosebit.

Circumstanţele agravante ale acestei componenţe de infracţiuni sunt similare celor prevăzute la infracţiunea de viol, respectiv săvârşite repetat, cu bună ştiinţă asupra unei persoane minore sau care nu a atins vârsta de 14 ani, de două sau mai multe persoane, însoţite de contaminarea cu boli venerice sau maladia SIDA, care au provocat din imprudenţă decesul, vătămări grave corporale sau alte urmări periculoase pentru viaţa victimei. Săvârşirea acţiunilor violente cu caracter sexual în condiţii agravante reprezintă fapte penale clasate printre actele infracţionale socialmente deosebit sau excepţional de periculoase, împrejurare

[1] Colectiv de autori, *Drept penal,* vol. II, Chişinău, 2005, p. 170.

care a determinat legiuitorul să stabilească măsuri de pedeapsă adecvate de la 3 până la 25 de ani privare de libertate sau detenţie pe viaţă.

Modalităţile, dar mai ales formele în care se comit acţiunile violente cu caracter sexual, determină problemele pe care trebuie să le clarifice cercetarea penală. Practica judiciară denotă cu certitudine că, după modul de operare, aceste acţiuni se pot diviza astfel: a) săvârşite prin atacarea prin surprindere a victimei în locuri dosnice, nepopulate (pădure, construcţii abandonate ş a.); b) săvârşite prin înşelăciune, când victimele, sub diferite pretexte, uneori chiar generoase, sunt atrase în locuri izolate unde, prin violenţă fizică sau psihică, ori profitând de imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-şi exprima voinţa, sunt supuse unei sau altei aberaţii sexuale.

Acţiunile violente cu caracter sexual au forme dintre cele mai diverse. Homosexualismul violent, de exemplu, este perceput ca acţiune care constă în introducerea de către făptuitor a membrului viril în rectul victimei de gen masculin. Această formă însă nu este unică. Se întâlnesc cazuri de coit bucal, coit între coapse ş.a., însoţite, în anumite situaţii ca, de exemplu, în condiţiile instituţiilor penitenciare, de acte de supliciu, înjosire sau sadice. Lesbianismul, supranumit şi „homosexualism femenin"[1], constă în efectuarea de către femeia făptaşă a unor contacte a organelor sale genitale cu cele ale victimei sau cu alte părţi corporale ale acesteia. Aceste acţiuni, la fel ca şi în cazul homosexualismului, sunt acompaniate de tot felul de operaţiuni erotice ca palparea mamelelor sau a organelor genitale, imitarea unor mişcări sexuale, atingerea orală a organelor genitale ale victimei ş.a.

Perversiunile sexuale violente se pot exprima şi ele sub diferite forme, inclusiv acţiuni analo-genitale, oralo-genitale şi imitarea raportului sexual prin fricţiuni ale membrului viril cu diferite părţi ale corpului victimei sau prin folosirea unui mulaj al membrului viril etc.

Urmărirea penală a actelor violente cu caracter sexual trebuie să stabilească un şir de împrejurări şi circumstanţe care să confirme în mod efectiv existenţa sau inexistenţa infracţiunii reclamate, având în vedere conţinutul specific al acesteia, dacă persoana denunţătoare a fost supusă realmente unor acţiuni violente cu caracter sexual ori este vorba de o plângere neîntemeiată, iniţiată de persoane interesate.

Sesizate despre săvârşirea unei astfel de infracţiuni, organele învestite cu urmărirea penală trebuie să întreprindă măsurile de rigoare în vederea administrării probelor necesare pentru stabilirea:

a) Identităţii victimei, a stării şi a calităţilor acesteia; Interesează, în acest sens, vârsta, starea socială, comportamentul pe care îl manifestă, starea fizică

---

[1] Е. Центров, *Расследование половых преступлений // Криминалистика*, Moscova, 2004, p. 545; V. Mărgineanu, *Formele aberaţiilor sexuale şi expertiza lor // Introducere în teoria şi practica medico-legală*, Cluj-Napoca, 1979, p. 142.

şi psihică la momentul în care a fost agresată, modul de viaţă şi, nu în ultimul rând, raporturile în care se afla cu cel sau cei care au agresat-o. Cunoaşterea acestor împrejurări este importantă pentru orientarea activităţii de cercetare, iar, în cele din urmă, pentru încadrarea juridică corectă a faptei. Din practică s-a constatat că calităţile de personalitate, modul de viaţă şi comportamentul victimei, profilul sociopsihologic al acesteia constituie punctul-cheie de la care se pleacă spre înţelegerea, explicarea şi soluţionarea tuturor problemelor cu care se confruntă cercetarea categoriei de infracţiuni în discuţie.

Atunci când acţiunile violente au ca urmare decesul victimei sau sinuciderea acesteia, problema identificării se pune în mod imediat, pentru că e de neconceput clarificarea împrejurărilor unei cauze de acest gen, fără a se cunoaşte cine este victima infracţiunii.

b) Existenţa actului de violenţă cu caracter sexual; Cercetarea de la bun început trebuie să aibă în vedere două direcţii. Prima, stabilirea caracterului acţiunilor violente şi, secundo, că acestea au fost aplicate victimei de către făptuitor pentru a-i impune aceste forme aberante sexuale şi satisfacerea instinctului respectiv. Acţiunile violente sunt dintre cele mai diverse, de la închiderea victimei într-o încăpere limitată ori în alte condiţii insuportabile, până la aplicarea celor mai grave forme de tortură şi chiar ucidere. Dacă se pretinde că victima a fost constrânsă psihologic, trebuie determinat cu certitudine pericolul grav cu care aceasta era ameninţată. Ca şi în cazul violului, constrângerea morală trebuie raportată la condiţiie în care s-a acţionat, avându-se în vedere atât locul, cât şi timpul infracţiunii, dar şi starea de imposibilitate a victimei de a opune rezistenţă.

Cercetarea trebuie să confirme prin probe că victima a fost supusă unor sau altor inversiuni prevăzute în legislaţie, respectiv unor forme concrete de homosexualitate, lesbianism sau perversiuni sexuale.

c) Urmările infracţiunii şi gravitatea acestora; Cercetarea trebuie să stabilească dacă, în urma acţiunilor violente cu caracter sexual, au survenit repercusiuni prevăzute în legislaţia în vigoare ca circumstanţe agravante ale acestei componente de infracţiuni, inclusiv dacă au fost săvârşite în mod repetat sau în grup, asupra unei persoane minore sau despre care se ştia că nu a atins vârsta de 14 ani, însoţite de contaminarea cu boli venerice sau maladia SIDA, au provocat din imprudenţă moartea victimei, au condus la sinuciderea ei, la alte urmări grave pentru sănătatea acesteia cum ar fi anumite dereglări psihice, leziuni grave corporale ş.a. Cercetarea nu trebuie să scape din vedere că circumstanţele la care ne-am referit trebuie dovedite, după cum trebuie dovedită şi legătura lor cauzală cu fapta săvârşită.

CAPITOLUL 5

METODICA CERCETĂRII UNOR INFRACŢIUNI CARE ADUC ATINGERE PATRIMONIULUI

SECŢIUNEA I: PARTICULARITĂŢI METODICE PRIVIND CERCETAREA INFRACŢIUNILOR DE SUSTRAGERE DIN AVUTUL PROPRIETARULUI PRIN ACTE DE FURT, JAF ŞI TÂLHĂRIE

§ 1. Consideraţii generale

În toate timpurile, sustragerile din avutul proprietarului, infracţiunile contra patrimoniului erau sancţionate, acestea considerându-se socialmente periculoase datorită daunelor pe care le provoacă comunităţilor omeneşti, dar şi prin frecvenţa cu care erau şi mai sunt comise. Pentru ca avutul public şi cel privat să asigure realizarea scopului nobil pentru care este creat, respectiv satisfacerea nevoilor materiale şi spirituale ale membrilor comunităţii, acesta trebuie şi este protejat inclusiv prin legea penală.

În legislaţia penală a Republicii Moldova, actele care aduc atingere patrimoniului sunt prevăzute într-un capitol distinct al părţii speciale a Codului penal, intitulat „Infracţiuni contra patrimoniului". Legislaţia penală tratează patrimoniul în sens larg fără să facă distincţie, ca în legislaţia anterioară, între proprietatea publică (de stat sau obştească) şi cea privată. În schimb, sunt prevăzute toate faptele ce duc la atingerea patrimoniului printre care cele mai periculoase şi frecvente la etapa actuală s-au dovedit a fi furtul, jaful, tâlhăria şi delapidarea averii străine, infracţiuni săvârşite prin sustragerea bunurilor, luarea ilegală şi gratuită a acestora din posesia altuia în scop cupidant, în urma căruia proprietarului i se cauzează prejudicii patrimoniale[1]. Obiectul material generic al componenţelor infracţionale menţionate îl constituie bunurile create prin muncă umană şi, prin urmare, prezintă valori materiale, cost determinat şi, firesc, străine pentru făptuitor[2].

---

[1] S. Brînză, X. Ulianovschi, V. Stati ş.a., *Drept penal (partea specială)*, Chişinău, 2005, p. 288.
[2] *Ibidem*, p. 229.

§ 2. Cercetarea criminalistică a furtului

Furtul, sustragerea pe ascuns a bunurilor altor persoane, este prevăzut în art.186 Cod pen. cu mai multe agravante (săvârşite în mod repetat, de două sau mai multe persoane, prin pătrunderi în încăperi sau cu cauzare de daune în proporţii considerabile, de un grup criminal organizat sau în timpul unor calamităţi naturale) şi, ca manifestare socialmente periculoasă, este estimat ca fiind fapta persoanei responsabile care fără drept ia un lucru din detenţia sau posesia altei persoane, în scopul de a şi-l însuşi pe nedrept. Deci, elementul material al furtului constă în acţiunea de luare a bunului din detenţia sau posesia altei persoane, adică scoaterea sau „retragerea neviolentă" a bunului din stăpânirea persoanei şi punerea lui la propria dispoziţie a făptuitorului [1]sau dispoziţia altei persoane.

Obiectul nemijlocit al infracţiunii de furt îl constitue orice bun material mobil, care poate fi ridicat, strămutat, transferat dintr-un loc în altul, transportat etc. ca, de exemplu, banii, bijuteriile şi alte obiecte preţioase, tehnică casnică şi profesională, mijloacele de transport, obiectele vestimentare, energiile care sunt susceptibile de a fi sustrase, producţia agricolă şi cea industrială ş.a., principalul e ca acestea să fie în posesia sau detenţia altei persoane şi luate tainic şi fără consimţământul acesteia.

Printre infracţiunile de furt, conform datelor statistice, cele mai frecvente şi periculoase la eapa actuală sunt furturile din locuinţe, cele din şi de autoturisme şi cele cunoscute sub denumirea de pungăşie, adică furturile din buzunare, genţi, poşete etc.[2] Cercetarea fiecărei din genurile de infracţiuni de furt menţionate are anumite particularităţi metodice, determinate de factorii care le caracterizează din perspectivă criminalistică.

Astfel, în majoritatea furturilor din încăperi, făptuitorii desfăşoară o amplă activitate de pregătire anticipată, aceasta consistând, în primul rând, în alegerea obiectului infracţiunii, în studierea căilor de acces spre locul amplasării bunurilor care urmează a fi sustrase. În baza informaţiei obţinute, făptuitorii determină locul şi timpul cel mai favorabil desfăşurării activităţii de sustragere, pregătesc mijloacele tehnice necesare pentru depăşirea eventualelor obstacole ce pot împiedica sustragerea tainică a bunurilor. De obicei, persoanele care săvârşesc acte de furt sunt bine dotate cu mijloace tehnice – de la seturi de instrumente până la mijloace de iluminare în radiaţii infraroşii şi electro – maşini cu discuri de tăiat metal, lemn etc.

---

[1] I. Macari, *Dreptul penal al Republicii Moldova*, Chişinău, 2003, p. 143.

[2] А. Фокин, *Расследование краж личного имущества граждан // Советская криминалистика: Методика расследования отдельных видов преступлений*, Kiev, 1988, p. 203.

Modul de operare cuprinde modalitatea de pătrundere în încăpere şi modul în care se pune stăpânire pe bunurile respective, dar şi în care acestea sunt retrase de la locul aflării lor. De menţionat că aproximativ 50% ale actelor de furt din încăperi se săvârşesc prin efracţie. În celelalte cazuri, făptuitorii pătrund în apartamente, depozite, magazine în mod discret, folosindu-se de uşile sau ferestrele lăsate descuiate. Atât în primul caz (pătrunderea prin efracţie), cât şi în al doilea (pătrunderea directă prin uşile şi ferestrele lăsate descuiate) la locul faptei trebuie căutate şi ridicate urmele materiale ale furtului, alte elemente-corp delict ale infracţiunii, deoarece, indiferent de modul de operare, pătrunderea în încăpere, urmată de căutarea obiectelor de furt, impune în mod necesar anumite acţiuni fizice şi, drept umare, formarea categoriilor corespunzătoare de urme. În literatura şi practica de specialitate se susţine că locul furtului săvârşit prin pătrundere prezintă, în principal, 3 categorii de urme:

1) de făptuitor (de picioare, de mâini, de obiecte vestimentare, de dinţi şi de buze);

2) de instrumentele de spargere (de tăiere, de pilire, de sfredelire, de apăsare, de lovire);

3) sub formă de microurme şi microobiecte (rumegătură, pilitură, depuneri (stratificări) de vopsea, uleiuri); biologice, de provenienţă umană (de sânge, salivă, ţesături, miros). Urmele de miros pot fi folosite la urmărirea şi reţinerea făptuitorului. Pe corpul şi vestimentaţia acestuia pot fi depistate microurme şi microobiecte de natură să confirme participarea persoanei la săvârşirea furtului.

După cum demonstrează exemplele din practica organelor de urmărire penală, infractoii adesea întreprind măsuri de ascundere a furtului şi a urmelor acestuia. Sunt cunoscute şi cazuri de falsificare a urmelor, pentru a induce în eroare urmărirea penală. În atare situaţie, o deosebită importanţă prezintă studierea urmelor în contextul locului furtului pentru a stabili şi a clarifica situaţii de fapt controversate, cunoscute în criminalistică sub denumirea de „împrejurări negative" prezente inevitabil şi în cazul încercării de a stimula furtul.

Un important element ce caracterizează, din perspectivă criminalistică, furtul îl reprezintă persoana făptuitorului şi a victimei infracţiunii. Autorii infracţiunilor de furt prin pătrundere se subdivid în: 1) cei de orientare antisocială şi cu experienţă privind săvârşirea furtului prin pătrundere. Ei sunt bine organizaţi, acţionează atent, fără a lăsa multe urme, uneori întreprinzând măsuri speciale pentru a nu lăsa urme la locul faptei. De obicei, aceştia au antecedente penale, în situaţia unei grupări criminale, ei deţin funcţii organizatorice; 2) cei care comit furturi prin pătrundere ocazional în anumite circumstanţe, adesea când victima creează condiţii ce provoacă făptuitorul la furt (lasă în permanenţă fereastra deschisă, ascunde cheia cu care încuie uşa de la casă în locuri accesibile). Infractorii, de obicei, nu acţionează la întâmplare, ei pătrund în încăperi cu scopul de a sustrage anumite bunuri despre existenţa cărora s-au informat

din timp, fie prin contact direct, folosind în acest scop persoane intermediare şi presa publicitar-comercială. Din mijloace publicitare, ei selectează persoanele care intenţionează să cumpere autovehicule, apartamente, case şi alte obiecte scumpe sau care recent au scos la vânzare sau au realizat astfel de obiecte şi care, cu siguranţă, păstrează anumite sume băneşti acasă.

Din cele expuse rezultă că urmărirea penală trebuie să studieze minuţios sistemul de legătură (infractor-victimă) care determină locul şi timpul săvârşirii infracţiunii, condiţionează modul de operare a făptuitorului, dar şi a victimei până şi după săvârşirea infracţiunii.

Urmărirea penală trebuie să stabilească pe baze de probe incontestabile următoarele împrejurări, acestea constituind obiectul probaţiunii faţă de cercetarea furtului săvârşit prin pătrundere: a) faptul sustragerii pe ascuns a bunurilor aparţinând altei persoane, adică în lipsa deţinătorului sau chiar şi în prezenţa lui, dar în modul în care acesta să nu observe luarea de bunuri din patrimoniul său; b) cui aparţineau bunurile furate, destinaţia şi, în măsura posibilă, proprietăţile şi caracterele ce le individualizează, toate acestea pentru încadrarea juridică corectă a furtului, dar şi pentru darea în căutare a obiectelor furate şi estimarea cuantumului prejudiciat victimei; c) locul şi timpul săvârşirii infracţiunii: stabilirea acestor circumstanţe asigură încadrarea juridică corectă a furtului, conform legislaţiei în vigoare, contribuie la restrângerea cercului celor bănuiţi şi, în sfârşit, locul şi timpul oferă indici preţioşi pentru verificarea alibiurilor celor suspecţi, depistarea la locul faptei a urmelor infracţiunii şi selectarea persoanelor care au putut, în mod obiectiv, percepe fapta de furt şi autorul acesteia pentru a le încadra în proces în calitate de martori oculari ai infracţiunii; d) modul de operare: cunoaşterea acestei împrejurări orientează procesul de căutare a obiectelor de care făptuitorul s-a folosit la săvârşirea infracţiunii, dacă acesta a activat într-o manieră, care reclamă anumite deprinderi, dacă au activat în grup, timpul în care s-au aflat la locul faptei şi dacă s-au folosit de mijloace de transport pentru a veni şi a pleca de la locul faptei.

Dacă nu pot ademeni copiii sau profita de credulitatea şi neatenţia celor maturi pentru a pătrunde în încăpere, făptaşii procedează la efracţie, adică:

a) forţarea uşilor şi ferestrelor cu ajutorul instrumentelor de tipul rangelor, levierelor, scoabelor, a barelor metalice avute la îndemână;

b) descuierea lacătelor cu chei potrivite, cu tot felul de şperacle, dar şi prin tăierea sau smulgerea lacătelor suspendate;

c) tăierea şi înlăturarea părţilor din uşe pe care sunt montate bălămălile sau lacătul, folosind o bormaşină electrică sau un sfredel şi o pânză de banfaer. În cazul uşilor de metal, casetelor şi caselor de bani, se folosesc instrumente de tăiere sau de sudaj, mai rar materiale explozive;

d) forţarea prin spargere a obiectelor de construcţie (pereţilor, tavanelor), utilizând în acest caz toporul, târnăcopul, chirca, ranga, lopata etc. În toate aceste

cazuri se formează urme de spargere, importanţa şi modul de utilizare a cărora s-a menţionat în mod detaliat în capitolul consacrat urmelor mecanoscopice ale infracţiunii.

Din apartamentele de la ultimul etaj al blocurilor s-au înregistrat furturi prin coborârea şi pătrunderea hoţilor în încăperile respective de pe acoperişul case folosindu-se de uşile lăsate deschise la balcoane. La primul etaj, ca şi în casele pe pământ (adică cu un etaj), sunt cunoscute cazuri de pătrundere a hoţilor în încăperi prin geamurile lăsate, în timpul nopţilor fierbinţi de vară, deschise.

Furturile din şi a autoturismelor se comit, de regulă, noaptea, dar sunt frecvente şi cazuri de furt ziua. Când deţinătorii parchează autovehiculele în apropierea sau, şi mai la îndămână pentru infractori, de-a lungul străzilor la aşa-numitele parcări nepăzite şi neautorizate. Infractorii profită de neatenţia proprietarilor care pe „timp scurt" lasă maşinile în stradă şi în apropierea locuinţelor, fără a încuia uşile, alteori lăsând şi cheile în lacătul de contact şi pornire a motorului. Dacă uşile maşinii sunt încuiate, ei pătrund în salonul autoturismului prin spargerea geamurilor, folosirea cheilor potrivite sau prin forţarea încuietorilor cu o şurubelniţă ori cu instrumente asemănătoare acesteia, special confecţionate. Pornirea motoarelor se face prin unirea directă a firelor de contact. Nici sistemele speciale de pornire şi alarmare sofisticate, cu care sunt utilate autoturismele de lux aduse, nu reprezintă impedimente de nedepăşit pentru infractorii specializaţi ei folosind sisteme şi mijloace supramoderne de deblocare şi punere în funcţiune a agregatelor autoturismului[1].

Maşinile furate se vând peste hotarele ţării cu documente false, modificându-se în prealabil numerele de pe caroserie, motoare şi alte agregate sau, fiind dezagregate, se scot pe piaţă sub formă de piese de rezervă.

Furturile din buzunare, genţi, poşete etc. se comit, de obicei, ziua în mijloacele de transport public, în magazine, pieţe, gări în momentele de aglomerare. Hoţii de buzunare acţionează în grup: unul sustrage banii sau bunurile şi le transmite celorlalţi pentru a fi îndepărtate de la locul furtului şi de persoana deposedată. Făptuitorii urmăresc anticipat persoanele care manifestă oboseală, somnolenţă şi deci sunt mai puţin atente, dar care, probabil, au asupra lor bani sau bunuri ce prezintă interese sau care pot fi avantajos comercializate şi, numai la momentul favorabil, procedează fie la introducerea a două degete în buzunarul de la sacoşă sau geantă, pentru a ridica obiectul fie la tăierea cu o lamă ascuţită a părţii de jos a buzunarului sau a genţii, ca obiectul de furat să cadă în mâna făptuitorului[2].

Pungaşii deseori se folosesc de comportamentul provocator al unor persoane care se înghesuie în locuri aglomerate, fără a acorda atenţia cuvenită genţilor, poşetelor. Sunt cunoscute cazuri când banii şi alte bunuri au fost scoase simplu din genţile purtate neglijent sau chiar deschise.

---

[1] L. Cîrjan, M. Chiper, *Criminalistica: tradiţie şi modernism*, Bucureşti, 2009, p. 106.
[2] E. Stancu, *Tratat de criminalistică*, Bucureşti, 2007, p. 566.

Pe parcursul cercetării infracțiunilor de furt, urmărirea penală trebuie să clarifice circumstanțele care constituie obiectul probațiunii, al categoriei de infracțiuni în discuție, și anume:

– faptul sustragerii pe ascuns a unui bun aflat în posesia sau detenția altei persoane; luarea bunului să aibă urmările respective, adică cel de la care s-a furat, să fie deposedat de anumite bunuri, lipsit de posibilitatea de a le mai stăpâni, pe de o parte, iar, pe de altă parte, bunurile să fie luate fără consimțământul celui deposedat, adică fără permisiunea sau măcar îngăduirea acestuia;

– natura și caracteristicile de fond ale bunurilor sustrase; Clarificarea acestei împrejurări are importanță pentru identificarea obiectului infracțiunii, încadrarea juridică corectă a faptei, aprecierea prejudiciului cauzat victimei și luarea măsurilor de despăgubire și, în sfârșit, dar nu în ultimul rând, declararea bunurilor furate în căutare, identificarea lor asupra unei persoane și stabilirea pe această cale a făptuitorului. În practica de urmărire penală este cunoscut faptul că identificarea și, în special reținerea bunurilor furate, reprezintă punctul culminant al cercetării infracțiunilor de furt. Mai mult ca atât, se susține insistent ideea potrivit căreia depistarea bunurilor furate semnifică descoperirea infracțiunii și identificarea făptuitorului;

– locul și timpul săvârșirii furtului; cunoașterea acestor circumstanțe ale infracțiunii de furt este importantă din mai multe considerente: Așa cum s-a mai afirmat, locul faptei este o sursă incomparabilă de date probante sub formă de urme materiale ale infracțiunii și a autorului acesteia. Locul infracțiunii de furt prezintă suficiente date necesare stabilirii timpului comiterii infracțiunii, numărului persoanelor care au acționat la fața locului, vârsta, sexul, capacitățile și alte caracteristici ale acestora, inclusiv indici de natură să contribuie la identificarea directă a persoanelor implicate, dar și a obiectelor (instrumentele de spargere) folosite pe parcurs de acestea, cu alte cuvinte, locul furtului este un element probator deosebit de relevant pentru aflarea adevărului[1].

Cunoașterea timpului comiterii infracțiunii de furt, de asemenea, înlesnește încadrarea juridică justă a faptei, dar dacă ne raportăm la problematica criminalistică, trebuie reținut, în primul rând, că, în baza datelor privind timpul săvârșirii furtului, se pot trage concluzii privind realitatea faptei, practica cunoscând cazuri de simulare a furtului atât de către persoanele responsabile pentru gestionarea sau administrarea bunurilor aparținând unei persoane juridice, pentru a justifica lipsa de bunuri delapidate. Mai rar, dar s-au înregistrat și cazuri de înscenare a furtului anumitor bunuri de către persoane fizice. Datele privind timpul în care a avut loc furtul reprezintă punctul de plecare în formarea cercului celor suspecți, dar și al celor care au putut percepe activitatea infracțională, respectiv al martorilor oculari.

[1] L. Cârjan, M. Chiper, *Criminalistica:tradiție și modernism*, București, 2009, p. 274.

– modul în care a fost săvârşit furtul; Modul de operare folosit la comiterea infracţiunii de furt include activitatea de pregătire, săvârşire şi ascundere a faptei şi a urmelor acesteia. În mare, furturile prin pătrundere şi a autoturismelor sunt anticipate de o vastă activitate de pregătire, constând în studierea locului unde se păstrează bunurile ce interesează făptuitorul, existenţa, natura şi caracteristica dispozitivelor de încuiere a uşilor şi ferestrelor, regimul zilnic al celor ce deţin sau administrează bunurile respective, locul parcării autoturismelor, modul de supraveghere a acestora. În acest scop, făptuitorii, sub diferite pretexte, frecventează încăperea (locuinţa, depozitul, parcarea, biroul de serviciu ş.a.) în care se află bunurile sau valorile de sustras, instalează puncte de supraveghere a activităţii celor din încăpere. Activitatea de pregătire include confecţionarea sau procurarea mijloacelor şi instrumentelor de spargere şi pătrundere în încăpere sau în salonul autoturismului (chei potrivite, şperacle, utilaje, scule, tot felul de unelte etc.).

Majoritatea furturilor săvârşite prin pătrundere sunt însoţite de acţiuni de ascundere a faptei şi a urmelor acesteia (mâinile înmănuşate, încălţăminte de mărimi exagerate, înfăţişare exagerată sau mascată). Pentru a împiedica urmărirea pe urmele odorologice, înfăptuitorii versaţi prelucrează locurile pe unde au trecut cu substanţe odorante, tutun, parfumuri şi chimicale, care să împiedice căutările cu ajutorul câinelui dresat.

Cunoaşterea modului în care s-a acţionat face posibilă formarea operativă a cercului persoanelor bănuite, apelându-se şi la cartotecile de evidenţă: după modul de operare. Tot în baza informaţiei privind modul de operare se desfăşoară activitatea de urmărire şi reţinere a obiectelor folosite de infractor pentru depăşirea obstacolelor cu care se confruntă pentru a pătrunde în încăpere sau autovehicul. Descoperirea la persoana suspectă sau în una din încăperile, aparţinând acesteia, a instrumentelor folosite la comiterea furtului, reprezintă o deosebită împrejurare de fapt cu implicaţie directă asupra finalităţii cercetării infracţiunii şi demascării celor care au comis-o. Cunoştinţele privind modul de operare sunt indispensabile încadrării juridice corecte a furtului, conform prevederilor legislaţiei penale în vigoare (art. 186 Cod.pen.).

– dacă furtul a fost săvârşit de o singură persoană sau fapta a avut loc în coautorat; Stabilirea acestei circumstanţe impune în mod deosebit identificarea tuturor participanţilor, determinarea calităţii şi a contribuţiei fiecăruia la săvârşirea infracţiunii. Agravanta săvârşirii furtului de două sau mai multe persoane, ori de un grup criminal organizat sau de o organizaţie criminală este operantă atunci când se constată prezenţa tuturor participanţilor la locul faptei, în momentul sustragerii bunurilor acestei persoane. Pentru a se considera săvârşirea furtului de către o organizaţie, trebuie să fie stabilită existenţa acesteia într-o anumită perioadă de timp, a înţelegerii dintre membrii ei de a săvârşi infracţiuni de furt.

– destinaţia bunurilor şi valorilor sustrase; Una din problemele pe care trebuie să o soluţioneze urmărirea penală rezidă în constatarea şi recuperarea prejudiciului cauzat. Din această pespectivă, cunoaşterea destinaţiei obiectelor şi valorilor furate oferă posibilitatea ridicării şi utilizarea acestora în procesul de probaţiune şi, în cele din urmă, restituirea lor persoanelor păgubite.

În vederea clarificării împrejurărilor menţionate, ştiinţa criminalistică propune următoarea organigramă a activităţii de urmărire penală, construcţie metodică care s-a dovedit a fi aplicabilă cu succes chiar şi în cele mai complicate situaţii cu care se confruntă urmărirea penală în etapa iniţială a cercetării faptei, adică când nu există date care să ateste cu fermitate caracterele infracţiunii de furt sau care să servească ca puncte de plecare în organizarea activităţii de urmărire a persoanelor implicate în actul infracţional[1]. Pe primul plan în activitatea de urmărire penală, potrivit construcţiei (schemei) metodice privind cercetarea furtului, se situează activităţile destinate depistării, fixării şi ridicării urmelor materiale ale infracţiunii şi ale altor obiecte – probe materiale ale acesteia:

a) Cercetarea la faţa locului, rezultatele căreia trebuie să contribuie la elaborarea celor mai posibile versiuni şi, în cele din urmă, să direcţioneze activitatea de urmărire penală; Versiunile se vor formula după elementele constituitive ale infracţiunii, respectiv:

– după obiectul nemijlocit al componenţei respective de infracţiuni (ce prezintă obiectul nemijlocit al infracţiunii, valoarea acestuia, cine şi în ce măsură a fost păgubit);

– după latura obiectivă (operaţiile de pregătire a activităţii de furt, modul în care s-a acţionat, inclusiv, de pătrundere în locul aflării bunurilor ce constituie obiectul infracţiunii, timpul săvârşirii furtului, formele întreprinse pentru ascunderea infracţiunii şi a urmelor acesteia, tăinuirea bunurilor sustrase);

– după subiectul infracţiunii (dacă la săvârşirea furtului au participat mai multe persoane, dacă furtul a fost săvârşit de o grupare criminală organizată, rolul fiecărui membru al grupării);

– după latura subiectivă a furtului (dacă furtul a fost săvârşit în anumite scopuri, adică motivul furtului).

b) Audierea persoanei păgubite;

Persoana care a suportat consecinţele furtului trebuie să prezinte date despre obiectul infracţiunii (ce s-a furat, caracteristicile de fond ale bunurilor furate, valoarea (costul) şi, dacă s-au păstrat materiale după care acestea pot fi identificate ca, de exemplu, bonul de achiziţionare, eticheta, paşaportul, acte, documente (de

[1] C. Aioniţoae, V. Bercheşan, *Cercetarea infracţiunilor de furt şi tâlhărie // Tratat de metodică criminalistică*, Craiova, 1994, p.180; Н. Шурухнов, *Расследование краж*. Moscova, 1999, p. 31; А. Фокин, *Расследование краж личного имущества граждан // Советская криминалистика: методика расследования отдельных видов преступлений*, Kiev, 1988, p. 209.

cumpărare sau în care se descrie destinaţia şi calităţile bunului sustras), despre modul de păstrare a acestora (locul unde se găseau, dacă se aflau la vedere sau dosite de cei străini ori bine ascunse în locuri tainice), despre persoanele care ştiau de existenţa bunurilor sustrase şi locul păstrării lor, precum şi despre persoanele care manifestau interes faţă de bunurile sustrase sau care în mod suspect au vizitat locul păstrării acestora. Toate aceste date, fixate conform prevederilor legale, pot contribui la modelarea făptuitorului, dar şi la eficientizarea activităţii de urmărire a bunurilor sustrase. Practica a demonstrat că de audierea la timp[1] şi în cunoştinţă de cauză a persoanei-victime a infracţiunii de furt depinde dacă infracţiunea va fi descoperită la timp si cercetată sub toate aspectele.

c) Audierea martorilor infracţiunii;

Furtul se particularizează prin caracterul său tainic. Deci, este lesne de înţeles de ce rolul probelor cu martori este limitat. Aceasta însă nu înseamnă că declaraţiile unor persoane care deţin informaţii relevante pentru cauză, pot fi neglijate. În situaţia în care făptuitorul a fost reţinut la locul faptei de către cetăţeni (vecinii victimei, prieteni, pasageri etc.), aceştia vor fi audiaţi în calitate de martori oculari, declaraţiile lor prezentând probe directe. Unele persoane pot prezenta informaţii probante despre anumite bunuri furate, pe care ei le-au văzut sau cumpărat de la făptuitor. Altele pot mărturisi cum au confecţionat, împrumutat sau realizat făptuitorului obiecte folosite ulterior la comiterea infracţiunii. În sfârşit, martorilor li se pot solicita informaţii autentice cu privire la modul de viaţă al făptuitorului, preocupările şi pasiunile acestuia, locul unde se afla la momentul critic al infracţiunii.

d) Identificarea, urmărirea şi reţinerea autorilor infracţiunii de furt;

Datele probante obţinute pe parcursul cercetării locului faptei, audierii părţii vătămate şi a martorilor, interpretarea urmelor, analiza modului în care s-a acţionat pot contribui la identificarea şi reţinerea făptuitorilor, punerea acestora sub învinuire. Din acest moment, persoana poate fi supusă cercetării în vederea descoperirii de urme sub formă de microparticule, care se puteau crea pe corpul şi vestimentaţia sa în urma aplicării instrumentelor de spargere, depăşirii diferitor obstacole, pentru a pătrunde în încăperea în care se aflau bunurile sustrase. Ea poate fi percheziţionată în vederea depistării obiectelor furate, al unor părţi ale acestora, fragmentul de ambalaj sau de materiale cu care acestea au fost împachetate. Percheziţionate pot fi locul în care persoana locuieşte sau activează. În situaţia în care sunt suficiente date pentru a presupune întemeiat că bunurile furate se păstrează la anumite persoane apropiate sau cu care făptuitorul menţine relaţii durabile, este indicată percheziţia la locul de trai şi de lucru al acestor

[1] Metodica cercetării furtului prescrie ca audierea victimei infracţiunii de furt să fie efectuată concomitent sau imediat după cercetarea la faţa locului.

persoane. Practica de urmărire penală a semnalat nu puţine cazuri când bunurile furate se ascund temporar la prieteni sau rude de unde se readuc acasă, la vilă, în garaj după ce alerta legată de infracţiunea de furt se ameliorează.

Un obiectiv aparte al percheziţiei îl constituie căutarea şi ridicarea obiectelor, instrumentelor utilizate la forţarea încuietorilor ori spargerea zidurilor, tavanului şi altor obiecte de construcţie, care pot reprezenta obiecte de identificat după urmele de la faţa locului şi obiectele purtătoare de microurme şi microparticule de natură să reprezinte obiectele supuse forţării sau spargerii.

§ 3. Cercetarea jafului şi a tâlhăriei

Jaful şi tâlhăria – componente aparte de infracţiune contra patrimoniului, prevăzute, respectiv, de art.187–188 Cod penal al Republicii Moldova, dar care au trăsături comune.

Jaful – sustragerea deschisă a bunurilor altei persoane, săvârşită fără sau cu aplicarea unor anumite forme violente nepericuloase pentru viaţa şi sănătatea victimei. Tâlhăria – atacul săvârşit în scopul sustragerii bunurilor altei persoane însoţit de violenţă periculoasă pentru viaţa sau sănătatea persoanei agresate ori de ameninţare cu aplicarea unei asemenea violenţe[1].

Spre deosebire de făptuitorul furtului, care mizează, după cum am menţionat mai sus, pe absenţa martorilor şi pe neatenţia victimei, autorii infracţiunilor de jaf şi tâlhărie mizează pe forţă şi violenţă, pe fizicul precar al victimei infracţiunii, pe teama celor prezenţi de o eventuală violenţă asupra lor şi posibilitatea dispariţiei imediate de la locul faptei. Modul deschis şi violent al sustragerii, prin jaf şi tâlhării, sporeşte pericolul social pe care îl prezintă aceste infracţiuni, precum şi autorii lor[2].

Metodica cercetării actelor de jaf şi a celei de tâlhărie, în fond, este similară, adică nu prezintă deosebiri esenţiale. Şi jaful, şi tâlhăria se comit în mod evident. Activitatea făptuitorilor este însoţită de acte violente. În cazul tâlhăriei, violenţa poate fi periculoasă pentru viaţa şi sănătatea victimei. După modul de operare, cele mai frecvente sunt cazurile: 1) de smulgere din mâinile victimei a genţilor, poşetelor, sacoşelor, bijuteriilor şi a lucrurilor preţioase (inele, cercei şi alte obiecte de podoabă); 2) pătrunderea în locuinţe şi agresarea persoanelor care se presupune că deţin sume de bani; 3) atacarea persoanelor care depun sau ridică sume de bani ori care au încheiat tranzacţii băneşti; 4) atacarea persoanelor care însoţesc transportarea valorilor monetare, a facturilor poştale, a patronilor unităţilor comerciale, a taximetriştilor, a altor funcţionari ai magazinelor, restaurantelor etc., care au de afacere cu valori şi bani.

---

[1] U. Macari, *Dreptul penal al Republicii Moldova*, Chişinău, 2003, p.153.

[2] S. Brânză, *Infracţiuni contra patrimoniului în Drept penal (partea specială)* ediţia a II-a, Chişinău, 2005, p. 269.

Potrivit exemplelor din practica ultimilor ani, actele de tâlhărie săvârşite de grupări criminale bine organizate şi utilate cu mijloace tehnice, inclusiv de transport dintre cele mai performante, sunt însoţite deseori de operaţii de tortură, persecuţie, schinjuire şi alte forme inumane şi degradante.

Pe parcursul urmăririi penale, organul învestit cu cercetarea unei cauze de jaf sau tâlhărie săvârşite trebuie să stabilească: a) unde şi când a avut loc infracţiunea de jaf sau tâlhărie, cine a fost implicat, dacă infracţiunea de sustragere a fost însoţită de violenţă, care a fost forma acesteia, arma sau instrumentul folosit, dacă infracţiunea a fost comisă în prezenţa unor persoane sau în mod tainic; b) ce a fost sustras, caracterele bunurilor sustrase, valoarea acestora, cui aparţineau; c) persoana păgubită, dacă a suportat leziuni corporale, gravitatea acestora, starea sănătăţii; d) persoana făptuitorului şi calităţile pe care le manifestă în societate, familie şi dacă la comiterea infracţiunii au fost folosite mijloace şi metode de a-şi masca înfăţişarea, natura acestora, starea juridică, dacă are sau nu antecedente penale, natura faptelor pentru săvârşirea cărora a fost tras la răspundere sau judecat anterior.

Conţinutul activităţii de cercetare la etapa iniţială de urmărire penală a actelor de jaf şi tâlhărie este în funcţie de faptul dacă acţiunea penală a fost declanşată în urma reţinerii în flagrant sau în legătură cu faptul săvârşirii infracţiunii. În primul caz, persoana reţinută trebuie să fie percheziţionată imediat şi supusă unei examinări corporale în ordinea prevăzută în art.119 Cod. proc.pen.pentru a ridica armele sau obiectele utilizate de făptuitor, a depista şi fixa urmele lăsate de victimă pe corpul şi vestimentaţia agresorului în urma împotrivirii opuse actului de jaf sau tâlhărie. Pe obiectele vestimentare şi încălţămintea bănuitului este indicat să se caute urme sau microurme de sol şi vegetaţie de la faţa locului. Urmează apoi cercetarea la faţa locului, cercetarea la domiciliu şi locul de muncă a celui reţinut în vederea depistării urmelor infracţiunii şi a autorului acesteia.

Dacă acţiunea penală este pornită în legătură cu faptul săvârşirii unui jaf sau act de tâlhărie, urmărirea penală începe cu audierea victimei infracţiunii ca, în paralel, sau imediat după finisarea audierii acesteia, să se treacă la cercetarea la locul faptei, astfel ca aceste acţiuni să fie urmate de studierea vestimentaţiei şi încălţămintei victimei şi de examinarea medico-legală a acesteia. În situaţia în care infracţiunea de jaf sau tâlhărie a avut loc în mod public, în această etapă iniţială a urmăririi penale se va proceda fără întârziere la audierea martorilor oculari. După cum demonstrează practica de cercetare a componentelor de infracţiuni în discuţie, acţiunea penală se pune în mişcare în baza cererii victimei jafului sau tâlhăriei depusă, de regulă, fără întârziere sau chiar imediat după consumarea infracţiunii, când în memoria sa sunt încă proaspete imaginile făptuitorului şi ale acţiunilor sale. Prin urmare, audierea neîntârziată a victimei jafului şi a tâlhăriei reprezintă o importantă condiţie tactică a acestei activităţi. În literatura de specialitate însă

se susţine că, fiind atacată pe neaşteptate, victima adesea poate suporta o stare apropiată de cea a stresului, când procesele psihice funcţionează defectuos. De aceea, victima, fiind chemată să mărturisească în faţa organului de urmărire penală, uneori nu este în stare să facă acest lucru în modul cel mai potrivit[1].

Victima jafului şi tâlhăriei va fi solicitată să specifice clar: a) când şi unde a fost săvârşit jaful sau tâlhăria; b) modul şi cauzele care au determinat aflarea sa în acel loc; c) care au fost actele de jaf sau tâlhărie, făptuitorul a smuls bunurile sau le-a cerut, aplicând violenţa sau ameninţarea cu aplicarea acesteia, natura obiectelor folosite în acest scop; dacă a fost jefuită sau tâlhărită de o grupă din două sau mai multe persoane, despre ce conversau acestea între ele şi dacă nu se numeau pe nume de familie sau poreclă; ce valori i-au fost sustrase, caracterele acestora, inclusiv destinaţia, forma, culoarea, dimensiunile şi dacă aveau semne individuale (numere, emblema fabricii, semne imprimate, mărci), materialul şi forma ambalării, elemente de uzură etc. În cazul banilor (valutei) trebuie să se declare suma totală şi, dacă e posibil, numărul şi valoarea bancnotelor. Victimei i se va cere să descrie făptuitorul în cel mai detaliat mod şi după metoda „portretului vorbit". În mod special, după caracteristicile anatomice ale celor ce se referă la vestimentaţie, vocea şi vorbirea acestora. Victima trebuie chestionată de asemenea şi cu privile la modul în care ea însăşi s-a comportat în momentul critic al infracţiunii, adică dacă a opus sau nu rezistenţă. În caz afirmativ, ea va fi solicitată să specifice dacă pe corpul şi vestimentaţia agresorului s-ar fi putut vedea urme specifice activităţii sale de împotrivire.

Imediat după audierea victimei este indicat să se treacă la cercetarea locului faptei, activitate asemănătoare din perspectiva tactică celei efectuate în cazurile cercetării furturilor. Un element distinctiv, de care s-ar putea cere să se ţină cont, rezidă în faptul că, în cazul jafului şi tâlhăriei, cercetarea la faţa locului se efectuează cu participarea victimei care poate avea un rol important în delimitarea şi amplasarea parţială a locului faptei, depistarea urmelor, infracţiunii, a obiectelor-corp delict de care s-a folosit autorul infracţiunii.

Urmele descoperite vor fi analizate în contextul împrejurărilor de la faţa locului şi a declaraţiilor victimei infracţiunii pentru a stabili dacă nu sunt prezente elemente de discordanţă între natura faptei declarate şi urmele de la faţa locului, a aşa-numitelor „împrejurări negative", depistarea cărora, de regulă, servesc drept temei pentru a formula versiunea că, de fapt, a avut loc o înscenare a jafului sau tâlhăriei pentru a ascunde altă faptă ca, de exemplu, a unei lipse în gestiune sau a unor delapidări.

Cercetarea vestimentaţiei şi examinarea corporală a victimei reprezintă o acţiune procedurală şi probatorie indispensabilă cercetării jafului şi tâlhăriei. Interacţiunea agresor-jertfă presupune formarea urmelor pe corpul şi vestimen-

[1] И. Пантелеев, *Методика расследования отдельных видов общеуголовных преступлений, связанных с совладением имущества // Криминалистика*, Moscova, 1997, p. 625.

taţia acestora. Îmbrăcămintea victimei, în special, reflectă acţiunile violente ale făptuitorului şi, prin urmare, poate prezenta urme în formă de rupturi, găuri, spintecături ale unor obiecte de îmbrăcăminte, sau sub formă de microurme vestimentare, cunoscute şi cu denumirea de depuneri de fibre de ţesătură care, inevitabil, apar dacă între agresor şi victimă a avut loc o încăierare, luptă, adică interacţiunea agresivă fizică. Dacă în urma unei astfel de infracţiuni făptuitorului i s-au provocat leziuni corporale, pe vestimentaţia victimei se pot vedea urme de sânge care nu trebuie nicidecum neglijate, fiind ştiut faptul că depistarea şi examinarea acestora simplifică esenţial problema demascării făptuitorilor.

Persoanele reţinute, ca fiind bănuite de comiterea unui jaf sau tâlhărie, vor fi percheziţionate neîntârziat în vederea depistării asupra lor şi în încăperile în care locuiesc sau îşi desfăşoară activitatea cotidiană, a armelor şi instrumentelor folosite la săvârşirea infracţiunii, a obiectelor sustrase şi, fireşte, a urmelor, inclusiv microurmelor, ce se pot forma în procesul de interacţiune făptuitor–victimă şi făptuitor–obiectele ce constituie ambianţa locului faptei. Ulterior, acestea urmează a fi audiate în calitatea procesuală respectivă. În urma audierii, se pot crea în principal două situaţii. Prima se caracterizează prin faptul că bănuitul are din timp pregătit alibi susţinut de martori falşi, instruiţi, care declară că bănuitul, la momentul critic al infracţiunii, se afla cu ei în alt loc, decât cel unde a fost comis jaful sau tâlhăria şi deci nu putea comite infracţiunea. Cea de a doua, ce-i drept, mai puţin frecventă în practică, constă în încercarea celui audiat de a prezenta actul de jaf ca o infracţiune de furt, iar tâlhăria ca un act de jaf, negând procurarea şi aplicarea armei şi a altor circumstanţe specifice categoriei în discuţie de infracţiuni. Învingerea potrivniciei făptaşilor este dificilă, dar nu cu neputinţă. O acţiune procedurală care contribuie în mod eficient la demascarea autorilor infracţiunilor de jaf şi tâlhărie o constituie prezentarea spre recunoaştere. Identificarea prin recunoaştere de către victimă şi martori a făptuitorului ori a obiectelor aplicate la comiterea infracţiunii sau parvenite din acte de jaf sau tâlhărie, efectuată în conformitate cu cerinţele legislaţiei în vigoare, poate conduce la crearea situaţiei favorabile stabilirii adevărului în cauză.

La înfrângerea rezistenţei pe care o depun, de obicei, bănuiţii în săvârşirea jafului sau tâlhăriei, se va apela la ajutorul specialiştilor în medicina legală, biologie şi criminalistică. Expertiza medico-legală se dispune când apare necesitatea stabilirii gravităţii leziunilor corporale, a timpului şi a modului în care acestea au fost pricinuite. Examinările medico-legale pot pune în evidenţă natura obiectului cu care s-a acţionat în câmpul informaţional. În cadrul acestei expertize se vor efectua examinări biologice în vederea stabilirii provenienţei urmelor de sânge şi a altor secreţii de provenienţă umană.

Dintre expertizele criminalistice folosite mai des sunt cele identificatoare – dactiloscopică, traseologică, balistică, alteori complexe, cum ar fi medico-legală şi balistică, chimică şi criminalistică sau fizico-chimică şi criminalistică.

SECŢIUNEA A II-A: ELEMENTE METODICE PRIVIND CERCETAREA DELAPIDĂRII AVERII STRĂINE

§ 1. Aspecte generale

Ca formă de sustragere, delapidarea, prevăzută în art.191 Cod penal al Republicii Moldova, constă în trecerea în folosul său sau a altor persoane a bunurilor încredinţate făptuitorului, acesta refuzând să le restituie proprietarului sau posesorului, adică săvârşirea de către făptuitor a acţiunilor de reţinere a bunurilor încredinţate lui şi de a stabili asupra lor posesie ilegală[1]. Componenţa de infracţiuni în discuţie contra patrimoniului presupune că bunurile, constituind patrimoniul altei persoane, se aflau în administrarea făptuitorului conform funcţiilor sale de serviciu, ori în baza unor însărcinări speciale, sau contractuale, a oricărui altui temei legal, adică încredinţate lui de către proprietar pentru administrare, exploataţie sau în alte scopuri (comercializare, salarizare, transportare), conform legislaţiei în vigoare, contractului sau altui temei juridic. Conform prevederilor art.191 Cod penal al Republicii Moldova, sustragerea prin delapidare poate atinge orice patrimoniu indiferent de forma de proprietate a acestuia. Principial este ca bunurile patrimoniale să fie încredinţate făptuitorului în mod temeinic, astfel ca acesta să dispună de ele, adică să le poată sustrage fără careva impedimente. Prin aceasta, delapidarea bunurilor patrimoniale, aparţinând altei persoane, se particularizează faţă de alte componente de infracţiuni contra patrimoniului, dar nu numai. Pentru delapidare este caracteristic şi modul de a sustrage banii sau alte bunuri care deseori întruneşte şi actele de ascundere a infracţiunii. În multe cazuri, activitatea de ascundere anticipă sustragerea. Exemplificative, în acest sens, sunt cazurile decontărilor false ale bunurilor materiale ca fiind alterate, ca ulterior acestea (sau costul lor) să fie sustrase, ori crearea de surplusuri de materie primă (fie prin modificări tehnologice, ori suplinirea unor materiale cu altele mai puţin costisitoare, fie şi, mai simplu, prin înşelarea furnizorilor sau clienţilor) din care să se confecţioneze (producă) obiectele bune de realizat la negru. Sersele băneşti se sustrag doar în urma (şi conform) întocmirii actelor de decontare (trecerea la cheltuieli) a sumelor respective, ca, de exemplu, la salarizarea unor persoane inexistente sau la remunerarea pentru „efectuarea" inventată a unor lucrări etc.

[1] I. Macari, *Drept penal al Republicii Moldova*, Chişinău, 2003, p. 160.

§ 2. Împrejurările care urmează a fi stabilite pe parcursul urmăririi penale

De la bun început e de menţionat că despre pregătirea sau comiterea infracţiunilor de delapidare de cele mai deseori semnalează: depistarea în timpul inventarizării a unor surplusuri sau lipsei de bunuri aflate în gestiune; acordarea evidentă bunurilor materiale a standardelor, adică devieri de la normele de mărime, structură, formă, culoare, consistenţă, densitate; decontările frecvente a unor bunuri, fie sub pretextul că ar fi alterate din cauza condiţiilor neadecvate de păstrare, fie că ar fi defectate în urma transportării; pretenţii faţă de furnizorii de mărfuri şi materiale privind complexitatea acestora sub aspectul lor cantitativ; contestarea de către beneficiari şi clienţi a calităţii bunurilor procurate; depistarea de către organele de control a unor cheltuieli exagerate de materiale auxiliare sau chiar neprevăzute de normativele tehnice şi tehnologice; reclamaţiile parvenite de la consumatorii bunurilor respective cu privire la calitatea inadecvată a acestora etc.

Astfel de delapidări pot fi depistate în timpul controalelor desfăşurate de către organele învestite să controleze activitatea financiară şi fiscală, cu inventarierea bunurilor în cadrul reviziilor documentare, sau de către organele de urmărire penală în urma unui studiu al activităţii financiar-economice a unităţii respective. Trebuie însă de avut în vedere că semnele enumerate mai sus sunt doar nişte indici simptomatici şi nicidecum elemente care confirmă delapidarea. Faptul depistării, de exemplu, a unor surplusuri sau lipsei de bunuri nu înseamnă că a avut loc infracţiunea de delapidare. Lipsa, ca şi surplusul, poate apărea în urma unei administrări neglijente a bunurilor sau a unei erori contabile sau de calcul. De aceea, intentarea urmăririi penale, în majoritatea cazurilor (cu excepţia cazurilor de flagrant), este anticipată de o activitate amplă de verificare a datelor iniţiale, care poate include: a) dispunerea efectuării reviziei; b) cererea şi stabilirea documentelor ce provoacă dubii din perspectiva autenticităţii faptelor ce creează conţinutul acestora; c) cererea explicaţiilor de la cei implicaţi; d) ridicarea şi studierea actelor normative care reglementează activitatea unităţii de producţie, comerţ sau de deservire a populaţiei; e) controlul operativ-tehnic asupra persoanelor implicate ş.a.

Cercetarea infracţiunilor de delapidare de multe ori decurge anevoios din cauza caracterului complicat al împrejurărilor care constituie obiectul probaţiunii.

Indiferent de sfera sau unitatea în care a avut loc infracţiunea de delapidare, urmărirea penală trebuie să clarifice patru categorii de probleme, după cum urmează:

1) care vizează obiectul infracţiunii – natura bunurilor sustrase, cine este proprietarul acestora, condiţiile încredinţării lor făptuitorului, drepturile şi obligaţiile patrimoniale atribuite făptuitorului, cantitatea bunurilor şi suma surselor

băneşti delapidate; locul aflării bunurilor sustrase şi a bunurilor achiziţionate din sursele băneşti delapidate, urmările activităţii infracţionale;

2) care se referă la latura obiectivă a delapidării – dacă au fost efectuate operaţii de pregătire şi timpul în care acestea au anticipat actul de sustragere, modul în care au fost delapidate bunurile materiale sau sursele băneşti şi mijloacele folosite la ascunderea lipsei acestora, care au fost mijloacele la care s-a apelat în vederea ridicării, scoaterii şi transportării bunurilor sustrase, depozitarea sau comercializarea acestora, când, unde;

3) care privesc subiectul infracţiunii – autorul infracţiunii de delapidare şi calităţile acestuia, caracteristica atribuţiilor matrimoniale acordate acestuia fie conform legislaţiei în vigoare, fie în baza contractului, dacă a operat singur sau în componenţa unei grupări, componenţa şi rolul fiecărui membru al grupului infracţional, modul în care erau retribuite foloasele obţinute din realizarea bunurilor sustrase;

4) care vizează latura subiectivă a infracţiunii – prezenţa intenţiei directe de a sustrage, încadrarea în activitatea infracţională a persoanei terţe.

§ 3. Activităţile de urmărire penală efectuate în etapa iniţială de cercetare a infracţiunilor de delapidare

Practica organelor de urmărire penală demonstrează că acţiunile penale în cazurile de delapidare se pun în mişcare, de regulă, în trei situaţii: 1) când făptuitorii sunt prinşi în flagrant în timpul realizării bunurilor fără acte de proveniență, transportarea sau chiar depozitarea acestora în locuri de unde se preconizează comercializarea lor pe piaţa neagră; 2) dacă în urma reviziei sau altei forme de control s-au stabilit lipsuri sau surplusuri considerabile de bunuri materiale, falsuri de documente, decontări şi treceri exagerate la pierderi a bunurilor avute în gestionare sau administrare; 3) când faptele de delapidare au fost documentate în urma activităţii operative de investigaţie a organelor învestite cu descoperirea şi prevenirea infracţiunilor.

Pentru fiecare situaţie menţionată, doctrina şi practica criminalistică au elaborat şi recomandă, spre aplicarea în activitatea de urmărire penală, inventarul acţiunilor de procedură şi investigativ-operative, succesiunea şi tactica desfăşurării acestora în vederea clarificării în timp rezonabil şi integral a împrejurărilor ce constituie componenţa de infracţiuni în discuţie contra patrimoniului, adică metodica cercetării prin mijloace criminalistice a acestuia.

Pentru prima situaţie, când făptuitorii sunt reţinuţi în flagrant, schema metodică prevede:

– percheziţia corporală a celor reţinuţi în vederea depistării şi ridicării documentelor, pe care le au asupra lor, a tot felul de alte acte şi înscrisuri cu adrese, numere de telefoane, bonuri de livrare, foi de expediţie şi de transport etc.;

– cercetarea în prealabil a acestora, a mijlocului de transport folosit şi a bunurilor reţinute. Cercetarea documentelor poate duce la depistarea semnelor de fals material sau intelectual, elemente de dezacord faţă de rechiziţiile şi conţinutul acestora. Conţinutul documentelor de expediţie şi transport se va cerceta în comparaţie cu cantitatea, numărul şi alte caracteristici ale bunurilor transportate. Cercetarea mijlocului de transport are ca scop depistarea în locuri tainice a documentelor duble, carnete de însemnuri, bani şi alte valori;

– audierea persoanelor reţinute; În cadrul acestei activităţi, urmează a fi identificată persoana acestora, ocupaţia, locul de muncă şi, fireşte, rolul şi legătura pe care o au cu sfera din care s-au sustras bunurile reţinute. Este important ca persoanele reţinute să specifice cui aparţin bunurile expediate sau transportate, cui erau predestinate, unde şi când urmau a fi comercializate;

– percheziţia la locul de şedere şi de muncă a persoanelor reţinute în vederea depistării şi ridicării de documente false şi mijloace de contrafacere a rechizitelor în documente, acte dubioase, jurnale cu însemnări de natură să pună în lumină împrejurările în care s-a acţionat, persoanele implicate, cantitatea bunurilor sustrase ş.a.

În acestă etapă iniţială, este indicat să se întreprindă măsurile legale pentru asigurarea reparării prejudiciului cauzat prin infracţiunea de delapidare. Desfăşurarea acestor activităţi procedurale trebuie anticipate de investigaţii operative pentru crearea unor condiţii informative favorabile urmăririi penale.

Dacă acţiunea penală a fost pusă în mişcare în urma studierii datelor oficiale parvenite de la organele de control cum ar fi Curtea de Conturi, comisiile de monitorizare, unităţile departamentele de revizie şi control financiar ş.a., urmărirea penală, potrivit doctrinei metodice criminalistice, va începe cu audierea persoanelor care au efectuat revizia sau controlul financiar. Acestea vor fi solicitate, pe lângă caracterizarea în ansamblu ale activităţii unităţii în gestiunea căreia s-au constatat neregulile despre care au sesizat organele de urmărire penală, să precizeze dimensiunile pagubei şi factorii care au cauzat-o, să specifice elementele de fond ale activităţii instituţiei sau unităţii respective şi a stării bunurilor şi a surselor băneşti, în special a modului în care se efectuează primirea, păstrarea şi livrarea sau distribuirea acestora, persoanele care gestionează bunurile patrimoniale şi condiţiile în care acestea le-au fost date în gestionare sau administrare. Aceleaşi probleme vor constitui subiectul discuţiei în cadrul audierii persoanelor cu funcţii de răspundere într-o unitate industrială sau agrară, societate comercială sau de deservire socială şi, desigur, a directorilor şi şefilor de secţii, factorilor principali ai sistemului de ţinere a evidenţelor şi contabilizarea operaţiilor financiare şi a mişcării (surselor) fondurilor materiale.

A doua, în raport cu ordinea efectuării, activitate menţionată în metodica criminalistică faţă de cercetarea acestei categorii de infracţiuni, o constituie percheziţia şi ridicarea de documente şi obiecte. Ambele activităţi de urmărire

penală se impun de necesitatea obţinerii probelor autentice privind fapta şi autorii acesteia. Efectuarea acestor activităţi la timp şi bine organizate asigură descoperirea bunurilor şi sumelor băneşti sustrase, obţinerea unor mijloace materiale de înaltă valoare probantă, a documentelor falsificate, a unor însemnări şi înscrisuri care ar pune în lumină modul în care s-au săvârşit sustragerile şi s-a acoperit activitatea ilicită. În multe cazuri, înscrisurile pot semnala că la săvârşirea sustragerii au participat două sau mai multe persoane, precum şi rolul fiecăreia. E de menţionat că ridicarea de înscrisuri se impune şi de necesitatea păstrării acestora, practica cunoscând multe cazuri de substituire, contrafacere sau chiar nimicire de către făptuitori a documentelor care îi compromit sau le demască activităţile infracţionale.

În această etapă iniţială a cercetării delapidărilor, organul de urmărire penală trebuie să se informeze cu rigurozitate asupra modului de organizare a activităţii unităţii în componenţa căreia s-au constatat nereguli. În acest sens, sunt utile datele obţinute în urma activităţilor operative de investigaţie, care se pot referi la cele mai diverse împrejurări în care s-a acţionat, la legăturile gestionarului cu alte persoane, inclusiv cu lumea interlopă, la locurile de înmagazinare sau comercializare a bunurilor delapidate ş.a.

În majoritatea cazurilor, urmărirea penală finisează etapa iniţială de cercetare cu organizarea unei revizii contabile, în baza documentelor primare de contabilizare a operaţiilor financiar-economice, bancare etc. şi cu luarea măsurilor de asigurare, adică cu punerea sechestrului pe averea celor implicaţi.

Dacă în urma efectuării activităţilor de urmărire penală menţionate se confirmă existenţa lipsurilor în gestiune, cercetarea în continuare a cauzei se va concentra în direcţia dovedirii (probării) infracţiunii de delapidare şi în special: că neajunsurile în gestiune au fost determinate de acte concrete de sustragere; că de fapta comisă se fac vinovate anumite persoane şi, în primul rând, persoanele cărora le-au fost încredinţate bunurile sustrase; că patrimoniul persoanei a fost realmente prejudiciat în urma activităţii ilicite a făptuitorului.

În vederea demonstrării acestor şi a altor circumstanţe ce constituie obiect al probaţiunii cum ar fi, de exemplu, timpul în care s-a acţionat, destinaţia banilor sau bunurilor însuşite ş.a., se va proceda la un şir de activităţi precum: audierea martorilor, a persoanelor bănuite sau deja învinuite, confruntarea acestora în situaţia unor divergenţe esenţiale în declaraţiile pe care le-au prezentat, experimentarea anumitor fapte, în special, când invocă sau înscenează, pentru a „acoperi" lipsurile, spargerea încăperii în care s-au aflat bunurile-lipsă şi, în sfârşit, efectuarea expertizelor judiciare, precum grafoscopică, având ca scop identificarea autorilor actelor false, a persoanelor implicate în falsificarea acestora; tehnică a documentelor în vederea punerii în evidenţă a falsului material în acte scrise şi identificării mijloacelor folosite de făptuitori în acest scop; tehnologice, în cazurile unei eventuale folosiri de către făptuitori a procesului

de producţie pentru a-şi realiza intenţiile infracţionale; merceologică, în situaţia în care apare necesitatea stabilirii originii, condiţiilor şi locul fabricării anumitor bunuri, particularităţile calitative, cantitative şi costul acestora; agroalimentară şi agrotehnică pentru determinarea calităţii produselor alimentare, corespunderea lor standardelor şi normativelor tehnologice de producţie, dacă au fost corect aplicate normele de scădere în greutate a produselor pe parcursul transportării lor de către cei în a căror administrare se aflau; judiciar contabilă, aceasta, pe bună dreptate, fiind cea mai frecvent folosită în activitatea de cercetare a delapidărilor în baza cunoştinţelor speciale în domeniul financiar-contabil, modul în care au fost contabilizate anumite operaţii economico-financiare, adică fapte şi împrejurări de fapt ce interesează urmărirea penală.

Acest gen de expertiză se impune în mod categoric în următoarele situaţii:

– când revizia contabilă nu a luat în consideraţie anumite documente, fapt contestat de făptuitor;

– când revizia contabilă a formulat rezultate bazate pe documente care, ulterior, s-au dovedit a fi false după conţinut sau falsificate material;

– când există discordanţă între rezultatele reviziilor contabile şi inspecţiilor departamentelor ce monitorizează activitatea financiar-economică a instituţiei sau unităţii în care a avut loc fapta de delapidare;

– când urmărirea penală se confruntă cu alte probleme, a căror soluţionare reclamă cunoştinţe speciale în domeniu.

CAPITOLUL 6
METODICA CERCETĂRII ACCIDENTELOR DE TRAFIC RUTIER

§ 1. Noţiunea, clasificarea şi caracteristica criminalistică a accidentelor de trafic rutier

Dezvoltarea rapidă a transporturilor cu tracţiune mecanică, creşterea masivă a parcului de automobile, inclusiv a celui cu capacităţi dinamice sporite, în condiţiile unei evidente întârzieri faţă de construcţia şi menţinerea în ordine a drumurilor publice, a acutizat în ultimele decenii problema siguranţei circulaţiei rutiere. Statisticile denotă o creştere dramatică a accidentelor cu participarea mijloacelor de transport pe drumurile publice. Zilnic se înregistrează accidente rutiere grave, soldate cu deces de persoane, vătămări corporale ori pagube materiale semnificative. Asigurarea circulaţiei rutiere în condiţii de maximă securitate reprezintă, la etapa actuală, o problemă socială primordială, soluţionarea căreia presupune în mod obiectiv eforturi susţinute pe multiple planuri, inclusiv prin aplicarea instrumentelor juridice. Aplicarea legii faţă de cei care pun în pericol siguranţa circulaţiei rutiere este cu atât mai necesară, cu cât numărul de evenimente rutiere condiţionate de nerespectarea disciplinei în trafic este în creştere chiar şi în raport cu numărul unităţilor de transport înregistrate anual.

Categoria de accident rutier se aplică cu semnificaţia evenimentelor care se produc în procesul de circulaţie a mijloacelor de transport şi care au drept consecinţă traumatizarea sau decesul persoanelor, avarierea mijloacelor de transport, încărcăturilor, construcţiilor sau cauzarea altor daune materiale considerabile. În funcţie de natura şi gravitatea urmărilor survenite, accidentele rutiere se subdivid în două mari categorii: 1) sancţionate penal, prevăzute în art. 164 al Codului penal al Republicii Moldova, adică cauzate de încălcarea de către conducătorii mijloacelor de transport a regulilor de securitate a circulaţiei sau exploatare a mijloacelor de transport pe drumurile publice şi care au ca urmare vătămarea integrităţii corporale ori decesul uneia sau mai multor persoane, sau provocarea de daune materiale în proporţii mari; 2) alte încălcări ale normelor de circulaţie rutieră calificate drept delicte contravenţionale şi, respectiv, sancţionate administrativ.

Printre cele mai frecvente şi periculoase accidente, ce se referă la primul grup, pot fi menţionate: 1) lovirea şi călcarea pietonilor; 2) coliziunea (ciocnirea) a două sau mai multe mijloace de transport în circulaţie; 3) răsturnarea

mijloacelor de transport; 4) coliziunea mijloacelor de transport cu alte obecte-obstacole; 5) căderea pasagerilor din mijloacele de transport în circulaţie.

Accidentele rutiere ce cad sub incidenţa Codului penal al Republicii Moldova pot fi provocate de diverşi factori care în literatura de specialitate se subdivid în *subiectivi* şi *obiectivi*. Categoria factorilor subiectivi cuprinde: a) factori ce ţin de situaţiile create în activitatea conducătorilor mijloacelor de transport, de exemplu: excesul de viteză, depăşirea neregulamentară, nerespectarea semnificaţiei culorilor semaforului electric sau a semnalelor şi gesturilor colaboratorilor poliţiei rutiere, a altor agenţi învestiţi să dirijeze circulaţia rutieră, nesemnalarea schimbării direcţiei de deplasare, conducerea mijloacelor de transport în stare de oboseală, boală, somnolenţă sau sub influenţa băuturilor alcoolice ori a substanţelor narcotice. Statisticile demonstrează că trei din cinci accidente grave se produc din vina conducătorului de transport, mai cu seamă a celor din grupul de vârstă tânără (18-25 ani), care, pe lângă experienţa redusă pe care o au, adeseori se implică în trafic în stare de intoxicaţie cu alcool sau stupefiante. Fără a intra în detalii, amintim, în acest context, că intoxicaţia, fie alcoolică, fie narcotică, reduce, în primul rând, simţul de răspundere al conducătorului mijlocului de transport în trafic şi, ca urmare, duce la nerespectarea disciplinei, vitezomanie, supraestimarea propriilor capacităţi, a nivelului de pregătire profesională etc. În al doilea rând, intoxicaţia afectează atenţia, concentrarea şi stabilitatea acesteia, fapt care, la rândul său, cauzează reacţii tardive la situaţiile ce intervin în trafic, urmate de toate consecinţele nefaste ale acestora.

Practica demonstrează că sunt frecvente şi accidentele rutiere cauzate de factorii obiectivi, în special de condiţiile rutiere şi de starea tehnică inadecvată a mijloacelor de transport. Situaţia deplorabilă a drumurilor publice, învelişul degradat al acestora, intersecţiile periculoase, lipsa indicatoarelor sau a celor confuze, vizibilitatea redusă a părţii carosabile a drumurilor, precum şi starea tehnică defectuoasă a mijloacelor de transport antrenate în circulaţie pot avaria transportul şi, în consecinţă, condiţiona accidente rutiere grave.

Factorii obiectivi, în special cei ce se referă la starea drumurilor, trebuie corelaţi cu factorul uman în sensul că, potrivit legislaţiei în vigoare, inclusiv a regulilor de circulaţie pe drumurile publice ale Republicii Moldova, conducătorii mijloacelor de transport sunt obligaţi să manifeste prudenţă în trafic şi să ajusteze modul de circulaţie la condiţiile rutiere. Acest moment provoacă dificultate în soluţionarea cauzelor penale. Obligaţia urmăririi penale este să demonstreze de fiece dată că, dintre cei doi factori care generează în multe cazuri accidentele, omul, pe de o parte, automobilul şi drumul, pe de altă parte, rolul determinant l-a avut comportamentul uman, în special cel al şoferului[1]. Acesta

[1] D.Voinea, V. Lăpăduşi, *Factorul uman în etiologia accidentelor rutiere // Investigarea criminalistică a accidentelor rutiere. Contribuţia mass-media în prevenirea acestora*, Bucureşti, 2008, p. 30.

trebuie să-şi conformeze regimul de circulaţie situaţiei rutiere care reprezintă o caracteristică complexă a categoriei de infracţiuni în discuţie. Ea cuprinde datele privind parametrii tehnici ai drumului, profilul şi starea învelişului acestuia, vizibilitatea, intensitatea şi viteza admisă a circulaţiei pentru anumite clase de transport, prezenţa sau lipsa mijloacelor de reglementare a circulaţiei şi, firește, comportamentul altor participanţi la trafic. Situaţia rutieră poate fi *simplă,* când şoferul are posibilitatea să perceapă la timp apariţia unei împrejurări periculoase şi să întreprindă măsurile necesare pentru a preîntâmpina accidentul; *complicată* sau *supracomplicată*, când impune şoferului acţiuni extraordinare pentru a evita accidentul, şi *accidentală*, provocată, de obicei, de comportamentul persoanelor participante la trafic sau ca urmare a avarierii mijloacelor de transport în deplasare, când conducătorul auto nu are posibilitatea atât psihofiziologică, cât şi mecanică de a evita accidentul şi urmările grave ale acestuia.

Determinarea corectă a situaţiei rutiere, în care a avut loc accidentul, este o condiţie indispensabilă stabilirii vinovăţiei în producerea acestuia. Identificării acestor circumstanţe îi va fi consacrată o bună parte a activităţii de urmărire penală prin aplicarea unor metode bazate pe cunoştinţe speciale în domeniul exploatării mijloacelor de transport, a construcţiei şi stării drumurilor.

O caracteristică criminalistică importantă a accidentelor rutiere consistă în producerea la locul faptei a diferitor categorii de modificări: urme care pot servi drept probe indubitabile referitor la caracterul şi mecanismul evenimentului rutier, la situaţia rutieră în care s-a produs accidentul, la mijloacele de transport şi la persoanele implicate, la condiţiile ce au favorizat producerea accidentului şi a urmărilor acestuia.

E de accentuat, în acest context, că pentru fiecare categorie de accidente sunt caracteristice anumite urme. Astfel, în cazul lovirii şi călcării pietonilor, la faţa locului rămân urme:

1) Pe partea carosabilă: a) de sânge, de vestimentaţie (sub formă de fragmente de îmbrăcăminte), cadavrul victimei şi diverse obiecte care se găseau la momentul critic asupra acesteia; b) ale cauciucurilor roţilor şi caroseriei mijlocului de transport implicat, inclusiv urme de frânare, părţi din caroseria mijlocului de transport şi din încărcătura pe care o transporta; c) pelicule de vopsea, picături, stropi sau pete de benzină, uleiuri şi alte substanţe folosite, precum şi urme de sol care, în unele cazuri, sunt relevante pentru urmărirea penală.

2) Pe mijlocul de transport: urme sub formă de încovoiere a metalului caroseriei în locul în care a venit în contact, urmele parvenite din spargerea parbrizului, geamurilor, farurilor sau a lanternelor de poziţie; stratificări biologice de provenienţă umană (de sânge, ţesuturi moi, epidermă, păr ş.a.).

3) Pe corpul şi vestimentaţia victimei: depuneri de sol, uleiuri şi, firește, avarieri ale obiectelor de îmbrăcăminte şi încălţăminte şi, corespunzător acestora, vătămări corporale produse de părţile automobilului cu care a fost lovit, amprenta desenului antiderapant al pneurilor.

În cazul coliziunii (tamponării) a două mijloace de transport sau a unui mijloc de transport cu un obiect-obstacol se vor forma urme pe mijloacele de transport sub formă de deformări şi avarieri ale caroseriei, ale sistemelor de iluminare, ale barei de protecţie, radiatoarelor; pe segmentul de drum se pot găsi cioburi de sticlă, fragmente de plastic, urme de produse petroliere, uleiuri, pelicule de vopsea pe obiectul-obstacol, precum şi pe terenul din preajma acestuia.

§ 2. Principalele împrejurări, obiect al probaţiunii, care urmează a fi clarificate prin cercetarea accidentelor de circulaţie

Cercetarea accidentelor de circulaţie se particularizează prin complexitatea problemelor care urmează a fi soluţionate în cadrul urmăririi penale. Acestea pot fi clasificate în trei categorii după factorii care, de regulă, determină accidentele rutiere: factorul uman, rutier şi tehnic.

În prim-plan, fireşte, se află faptele şi împrejurările de fapt ce caracterizează persoanele implicate, modul în care acestea au acţionat în perioada critică pre-accidentală. Prezintă interes starea conducătorului mijlocului de transport şi a pietonilor implicaţi, a altor persoane, inclusiv a celor care au de suportat urmările accidentului. Starea de intoxicare cu alcool sau substanţe narcotice a acestora se va lua în calcul la stabilirea altor împrejurări de fapt, la încadrarea juridică a faptei, dar şi la stabilirea măsurii de pedeapsă în conformitate cu legea. În cazul unor situaţii inexplicabile, de exemplu, când se constată că în condiţii de plină vizibilitate nici nu s-a făcut vreo încercare de a opri mijlocul de transport pentru a evita ciocnirea cu obiectul-obstacol, conducătorul acestuia va fi examinat sub aspectul stării fizico-psihice în care se afla la momentul săvârşirii accidentului. Starea precară a sănătăţii, oboseala, somnolenţa, extenuarea fizică şi psihică, surmenajul reprezintă împrejurări care determină reacţia tardivă a şoferului cu toate consecinţele nefaste ale acesteia.

Referitor la conducătorul mijlocului de transport, pe lângă cele enumerate mai sus, se va insista şi asupra nivelului de calificare profesională a acestuia (locul, anul şi modul în care a urmat cursurile respective şi a obţinut permisul de conducere a mijloacelor de transport auto, experienţa acumulată pe parcurs).

Privitor la împrejurările în care s-a produs accidentul, urmărirea penală urmează să stabilească locul şi timpul acestuia, segmentul de drum public cu toate elementele caracterictice, în special parametrii tehnici, profilul, învelişul şi starea acestuia la momentul accidentului.

Pentru a putea aprecia, în mod obiectiv şi adecvat realităţii factorii care au condiţionat producerea accidentului, persoanele învestite cu cercetarea cauzei trebuie să stabilească, încă la începutul urmăririi penale, starea tehnică a mijloacelor de transport implicate în accident. Este cunoscut că coliziunile autovehiculare faţă-spate sunt generate fie din cauza neadaptării vitezei autovehiculului din spate faţă de cel din faţă, fie de nerespectarea distanţei în condiţiile de drum lunecos, fie din cauza defecţiunilor sistemelor de frânare, iluminare şi semnalizare.

Cunoaşterea stării tehnice a mijloacelor de transport, în special a sistemului de frânare şi iluminare ale acestora, se impune în mod necesar şi în cazurile tamponării şi călcării pietonilor. Punerea în evidenţă a defecţiunilor sistemelor menţionate ale mijlocului de transport implicat asigură stabilirea corectă a cauzelor şi a mecanismului producerii accidentului, a vinovăţiei conducătorului acestuia, care, conform legislaţiei în vigoare, avea obligaţiunea de a verifica la plecarea în cursă că mijlocul de transport este în stare tehnică perfectă. În cazul tamponării sau călcării pietonilor, urmărirea penală va stabili amănunţit comportamentul acestora în drum, devreme ce, potrivit statisticilor oficiale, circa 50% din accidentele rutiere se produc în localităţi din cauza nerespectării regulilor de circulaţie de către pietoni. De asemenea, prezintă interes direcţia în care se deplasa pietonul-victimă, distanţa parcursă de la trotuar sau acostament până la locul în care a fost tamponat, viteza cu care se deplasa, distanţa la care se afla pietonul de la mijlocul de transport la momentul ieşirii pe partea carosabilă şi creării situaţiei accidentale.

Una dintre împrejurări, de a cărei clarificare va fi preocupată urmărirea penală pe parcursul cercetării accidentelor de circulaţie, constă în stabilirea urmărilor acestora, deoarece urmările evenimentului rutier, pe de o parte, asigură încadrarea juridică corectă a faptei, iar, pe de altă parte, căutarea, descoperirea, fixarea şi ridicarea urmelor formate pe mijlocul de transport implicat în accident şi corespunderii lor cu urmele de pe corpul victimei, de pe obiectele-obstacol cu care unitatea de transport a intrat în contact fizic.

Urmărirea penală are obligaţiunea să stabilească cauzele care au provocat accidentul şi regulile de circulaţie care au fost ignorate de persoanele participante la trafic. Referitor la cauzele accidentului, urmărirea penală trebuie să stabilească factorii (uman, tehnic, rutier) care au determinat producerea accidentului cum ar fi: deplasarea cu viteză sporită pe un sector de drum acoperit cu polei sau mâzgă ori deplasarea pe un drum aglomerat cu un mijloc de transport cu defecţiuni ale sistemului de frânare.

Evenimentele rutiere pot fi cauzate, după cum s-a menţionat deja, şi de starea deplorabilă a drumului şi amplasarea incorectă a unor indicatoare rutiere ce pot dezorienta conducătorii mijloacelor de transport şi, în consecinţă, provoacă accidentul.

§ 3. Situaţiile tipice şi activităţile de urmărire penală specifice etapei iniţiale de cercetare a accidentelor de circulaţie rutieră

Procedura de urmărire penală în cazul accidentelor de circulaţie poate fi declanşată în baza sesizărilor organului de urmărire penală în formele prevăzute de legislaţia procesual-penală (art. 262) în cazul în care din conţinutul actului de sesizare sau a celui de constatare rezultă elementele infracţiunii prevăzute de Codul penal (art. 164). În cele mai frecvente cazuri, urmărirea penală începe în urma analizei materialelor prezentate organului de urmărire penală sau procu-

rorului de către poliţia rutieră, colaboratorii căreia, de regulă, primii se deplasează la locul accidentului, desfăşurând activitatea necesară pentru asigurarea pazei la faţa locului, acordarea primului ajutor necesar victimelor, înlăturarea pericolelor iminente (stingerea vehiculelor incendiate, descarcerarea victimelor ş.a.), reţinerea conducătorilor mijloacelor de transport implicaţi, urmărirea şi reţinerea şoferilor care au părăsit locul accidentului, înregistrarea martorilor oculari, schiţarea şi cercetarea în prealabil a locului faptei, pentru ca, în situaţia existenţei semnelor componentei de infracţiuni, prevăzute în art.164 C.P., să raporteze organului de urmărire penală informaţia cu privire la accidentul rutier şi rezultatele cercetării în prealabil a locului acestuia.

Din momentul declanşării procesului penal, ofiţerul de urmărire penală va întreprinde o succesiune de acte procesuale şi extraprocesuale în vederea depistării, fixării şi conservării probelor infracţiunii, prevenirii unor eventuale încercări de a se eschiva de la răspunderea penală pentru fapta săvârşită sau de la despăgubirea prejudiciului material cauzat.

Utilitatea activităţilor de urmărire penală, precum şi succesiunea efectuării acestora la etapa iniţială de cercetare a accidentelor de circulaţie, este în funcţie de situaţia informativ-probantă, care decurge din materialele ce au servit drept temei pentru începerea urmăririi penale. Din materialele prezentate de poliţia rutieră, acestea servind, de cele mai dese ori, drept temei pentru intentarea procesului de urmărire penală (raportul colaboratorului care a sosit primul la locul accidentului şi a efectuat cercetarea acestuia, fotografiile şi înregistrările video a împrejurărilor în care a avut loc accidentul, adeverinţa medicală referitor la diagnoza persoanelor internate în spital sau actul examinării medicale a cadavrului, explicaţiile pe care le-au prezentat persoanele implicate în accident într-o formă sau alta), rezultă, de obicei, una dintre următoarele trei situaţii tipice care determină conţinutul activităţii de urmărire penală la etapa iniţială de cercetare a accidentelor rutiere:

1) conducătorul şi mijlocul de transport au rămas la locul accidentului;

2) transportul este la locul accidentului, conducătorul acestuia a fugit de la locul faptei;

3) conducătorul cu mijlocul de transport implicat în accident a părăsit locul accidentului şi locul aflării lui rămâne necunoscut.

Doctrina criminalistică propune pentru fiecare din situaţiile enumerate construcţii metodice particulare, care în practică s-au dovedit a fi operante[1]. Astfel, pentru situaţia când conducătorul şi mijlocul de tarnsport au rămas la locul accidentului, sarcina urmăririi penale este de a reconstitui mecanismul

[1] T. Manolescu, L. Tocan, *Posibilităţi de identificare a persoanei care a condus un autovehicul implicat în accidente rutiere cu autor necunoscut.//Investigarea criminalistică a accidentelor rutiere.* Contribuţia mass-media în prevenirea acestora, Bucureşti, 2008, p. 97.

şi împrejurările în care acesta s-a produs şi, respectiv, vinovăţia persoanelor implicate. În acest scop, la etapa iniţială este indicată următoarea succesiune de acţiuni procesuale: cercetarea locului accidentului, a mijloacelor de transport implicate şi a cadavrului (cadavrelor), în cazul când accidentul s-a soldat cu jertfe; examenul medical al conducătorilor mijloacelor de transport implicate şi a persoanelor-victime ale accidentului în vederea stabilirii excluderii intoxicaţiei alcoolice sau narcotice a acestora; audierea martorilor, persoanelor vătămate şi a conducătorilor mijloacelor de transport implicate; ridicarea şi cercetarea documentelor ce confirmă sau infirmă conducerea mijloacelor de transport implicate în accident de persoane neautorizate să conducă un mijloc de transport (care nu au permis de conducere) sau care au fost private de atare autorizaţie. Cercetarea documentelor este necesară şi pentru clarificarea problemelor legate de personalitatea şoferului, pregătirea lui profesională, starea sănătăţii, experienţa de conducere a mijloacelor de transport pe care o deţine, durata conducerii mijlocului de transport nemijlocit înaintea accidentului.

În cazul celei de-a doua situaţii, când şoferul, abandonând mijlocul de transport la locul accidentului, părăseşte locul respectiv pentru a se ascunde, urmărirea penală trebuie să întreprindă măsurile procesuale şi de investigaţie operativă de rigoare în vederea stabilirii locului aflării acestuia şi reţinerii sale, astfel încât în baza cunoaşterii factorilor (fie starea psihologică tensionată, fie că a vrut în acest mod să ascundă starea de ebrietate în care a condus mijlocul de transport implicat în accident, sau conducea mijlocului de transport cu mare viteză), care i-au impus un asemenea comportament, să efectueze acţiunile necesare pentru stabilirea împrejurărilor care au provocat accidentul, preîntâmpinând eventualele încercări ale acestuia de a prezenta alibiuri false. În acest scop, se vor dispune şi efectua cercetarea la faţa locului a mijlocului de transport, audierea martorilor şi a persoanelor-victime, precum şi a investigaţiilor operative în vederea obţinerii de date informativ-probante de natură să contribuie eficient la demascarea alibiurilor false.

Cea de-a treia situaţie, când şoferul cu mijlocul de transport a părăsit locul accidentului, dorind în acest mod să se eschiveze de la răspunderea penală, sarcina primordială a urmăririi penale consistă în identificarea locului aflării conducătorului mijlocului de transport şi a locului în care a fost ascuns vehiculul. În acest scop, se va purcede la cercetarea locului accidentului, la audierea persoanelor care au avut de suferit în urma accidentului, examinarea medicală a acestora în vederea determinării gravităţii urmărilor accidentului, audierea victimelor şi a martorilor. Reprezentanţii organelor învestite cu dreptul de a desfăşura măsuri operative de investigatii trebuie însărcinaţi să descopere şi să reţină şoferul şi vehiculul ascuns de acesta.

§ 4. Particularităţile privind dispunerea şi efectuarea la etapa iniţială de cercetare a unor activităţi de urmărire penală

Cercetarea la faţa locului. Cercetarea accidentelor de circulaţie începe, de cele mai deseori, cu cercetarea la faţa locului, activitate ale cărei rezultate contribuie în mod direct la stabilirea mecanismelor şi cauzelor producerii accidentului, la identificarea autorului faptei şi a victimei acesteia, a altor persoane implicate şi a martorilor oculari, a autovehiculelor implicate, în situaţiile când acestea au fost retrase de la locul accidentului.

Locul accidentului, ca obiect de cercetare, cuprinde: 1) segmentul de drum public şi împrejurimile acestuia; 2) cadavrul (dacă acesta există la locul accidentului); 3) mijlocul de transport implicat.

În ceea ce priveşte sarcinile cercetării locului accidentului de circulaţie, acestea se subdivid în patru mari categorii după cum urmează: 1) clarificarea împrejurărilor în care s-a produs accidentul; 2) depistarea, fixarea şi ridicarea urmelor-indici ai mecanismului accidentului rutier; 3) determinarea stării tehnice a mijloacelot de transport implicate; 4) obţinerea informaţiei necesare pentru identificarea conducătorului mijlocului de transport în situţia în care acesta a părăsit (împreună cu vehiculul pe care îl conducea) locul accidentului.

În vederea soluţionării acestor sarcini, cercetarea propriu-zisă se va efectua în două etape: de observare generală a locului accidentului şi de examinare în detalii sau a detaliilor de la locul faptei. În prima fază, după o conversaţie operativă cu cei prezenţi la locul accidentului şi obţinerea informaţiei necesare cu privire la împrejurările şi mecanismul evenimentului, organul de urmărire penală va trece la studierea şi fixarea naturii segmentului de drum în perimetrul căruia s-a produs accidentul (drum drept, bifurcare de drumuri, intersecţie, cotitură spre dreapta sau spre stânga), profilul longitudinal şi de-a curmezişul drumului, tipul şi starea învelişului (asfalt, beton, sol), lăţimea părţii carosabile, prezenţa sau lipsa liniilor de marcaj şi a benzilor de rulare în ambele direcţii, existenţa sau lipsa trotuarului, a altor elemente de circulaţie a pietonilor, spaţii verzi ş.a., va stabili şi va fixa cu precizie locul aflării şi poziţia mijlocului de transport faţă de elementele enumerate ale drumului.

După observarea generală a locului accidentului, se trece la cercetarea în detalii a acestuia. La această a doua fază se insista în mod special asupra urmelor şi a obiectelor-corp delict, studierea cărora, în mod direct sau prin intermediul expertizei judiciare, va permite stabilirea mecanismului accidentului şi a factorilor care l-au provocat. În situaţia în care şoferul a părăsit locul accidentului împreună cu mijlocul de transport, accentul se va pune pe urmele lăsate de roţi (inclusiv a celor de frânare), pe urmele-fragmente sau elemente separate de la mijlocul de transport sau de la încărcătura transportată, rămase în urma accidentului, în special particule de vopsea, cioburi de sticlă, masă

plastică, pete, produse petroliere, uleiuri, care pot contribui la modelarea tipului sau modelului mijlocului de transport, uneori chiar şi la individualizarea şi identificarea acestuia[1].

Cercetarea mijlocului de transport va urmări determinarea tipului şi modelului acestuia, starea tehnică (în special a sistemelor care garantează securitatea circulaţiei), culoarea în care este vopsit, numărul de înmatriculare; în cazul camioanelor, încărcătura transportată şi, firește, urmele-avarieri ale transportului. Cercetarea cabinei mijlocului de transport trebuie să pună în evidenţă poziţia pârghiei cutiei de viteze, a sistemelor de frânare, iluminare şi semnalizare. În cazul în care conducătorul mijlocului de transport a părăsit locul accidentului, cercetarea cabinei autovehiculului va urmări depistarea, fixarea şi ridicarea urmelor de mâini, de transpiraţie, de textile, de păr şi miros de natură să asigure identificarea criminalistică a autorului acestora.

Cercetarea cadavrului la locul accidentului se efectuează după regulile parţial deja cunoscute. Singura specificare ţine de fixarea rezultatelor. În procesul-vrbal se va descrie în amănunte poza cadavrului şi a obiectelor pe care victima le avea asupra sa la momentul accidentului, starea vestimentaţiei, caracterul şi dispunerea leziunilor corporale. Urmele de tamponare, leziunile corporale corespunzătoare acestora, desenul antiderapant al roţilor depistat pe vestimentaţia de pe cadavru se vor fotografia cu respectarea regulilor fotografiei juduciare operative.

În vederea completării informaţiei probante în care s-a produs accidentul, modul în care conducătorul mijlocului de transport, victima, alte persoane implicate au acţionat şi dacă au respectat regulile de circulaţie, atrăgând atenţia asupra vitezei cu care circula mijlocul de transport implicat, asupra comportamentului altor participanţi la trafic, stării drumului, condiţiilor meteorologice şi de vizibilitate în care s-a produs accidentul, comportamentului celor implicaţi (conducătorul mijlocului de transport, victima) după producerea accidentului, organul de urmărire penală va efectua şi alte acţiuni menite să servească la elucidarea cauzei accidentului. Printre acestea se înscriu: audierea victimei (victemelor) accidentului, a martorilor oculari şi a persoanelor implicate într-un mod sau altul în accident.

Sub aspect tactic, audierea victimei şi a martorilor accidentului rutier se va efectua în conformitate cu regulile generale ale audierii, expuse în mod detaliat pe paginile părţii tactice a acestei lucrări, cu unele specificări şi anume: pentru a exclude posibilitatea sugestionării, dar, mai ales, coruperii acestora de către pesoanele cointeresate, este indicat ca audierea lor să se efectueze în paralel sau imediat după finalizarea cercetării locului accidentului.

---

[1] T. Manolescu, L.Tocan, *Posibilităţi de identificare a persoanei care a condus un autovehicul implicat în accidente rutiere cu autor necunoscut // Investigarea criminalistică a accidentelor rutiere. Contribuţia mass-media în prevenirea acestora.* Bucureşti, 2008, p. 97.

Victima audiată imediat după consumarea accidentului va specifica calitatea pe care a avut-o în traficul rutier (călător, pasager, pieton, ciclist); starea sănătății după accident; mijlocul de transport care l-a accidentat (marca, modelul, culoarea, numărul de înmatriculare); locul şi timpul producerii accidentului; condițiile meteorologice şi de trafic în care a avut loc accidentul; activitatea conducătorului mijlocului de transport implicat până şi după accident; direcția şi modul în care a părăsit locul accidentului.

Când leziunile corporale sunt grave şi pun în pericol viața victimei, este indicat ca declarațiile acesteia să fie înregistrate pe peliculă videomagnetică.

Un important mijloc de administrare a probelor privind împrejurările accidentelor rutiere îl costituie declarațiile martorilor, persoanelor care ocazional se aflau în apropierea locului faptei şi, de regulă, au perceput în întregime sau parțial evenimentul.

Prin urmare, audierea martorilor este o condiție indispensabilă cunoaşterii împrejurărilor accidentelor rutiere şi factorilor care le-au provocat.

Împrejurările, care urmează a fi clarificate în cadrul audierii martorilor, diferă în funcție de natura accidentului rutier, precum şi de specificul locului în care acesta s-a produs. În cazul unei tamponări a două mijloace de transport, care circulau în direcții opuse (în legătură cu deplasarea altei maşini, audierea martorilor se va concentra asupra stabilirii: a) intensității circulației, adică densității traficului pe sectorul de drum în perimetrul căruia s-a produs accidentul; b) vitezei cu care se deplasau mijloacele de transport la momentul tamponării; c) locul tamponării în raport cu linia de centru a drumului.

În cazul lovirii sau călcării pietonilor, martorul va fi solicitat să precizeze locul accidentului, comportarea victimei şi a conducătorului mijlocului de transport la momentul critic al acestuia, chiar şi mecanismul impactului cu urmările sale. Dacă şoferul a părăsit locul accidentului cu tot cu autovehiculul implicat, martorului i se va cere să specifice marca autovehiculului, culoarea, numărul de înmatriculare, direcția şi modul în care a părăsit locul faptei.

Audierea conducătorului mijlocului de transport, implicat în accident, activitate de urmărire penală care, de asemenea, nu trebuie deplasată în timp de momentul pornirii urmăririi penale, este consacrată, în această etapă inițială a cercetării cauzei, clarificării următoarelor împrejurări:1) starea fizică la momentul accidentului (ora la care s-a produs accidentul, dacă nu s-au consumat băuturi alcoolice sau stupefiante); 2) starea tehnică a mijlocului de transport implicat; 3) direcția deplasării şi punctul final; 4) condițiile de circulație pe sectorul de drum, în perimetrul căruia s-a produs accidentul (vizibilitatea, starea drumului, condițiile meteorologice şi intensitatea circulației); 5) când şi cum a fost percepută situația periculoasă care s-a creat în trafic şi acțiunile care au fost întreprinse în vederea evitării accidentului.

La această etapă inițială de cercetare, organul care desfăşoară urmărirea penală va dispune efectuarea expertizei medico-legale, pentru a stabili cauza decesului, mecanismul de formare şi gravitatea leziunilor corporale, dacă acestea

sunt caracteristice accidentului autorutier şi modul în care au fost produse. În toate cazurile, expertului i se va solicita să stabilească alcoolemia şi starea de sănătate a conducătorului auto şi a victimei şi măsura în care acestea au putut condiţiona accidentul.

Datele obţinute în urma activităţilor de urmărire penală, efectuate la etapa iniţială a cercetării accidentelor de circulaţie rutieră, întemeiază versiuni concrete referitor la împrejurările cauzatoare de accidente şi a vinovăţiei anumiţilor participanţi la trafic (nerespectarea regulilor de trecere a intersecţiilor de drumuri, depăşirea neadecvată sau în locul neadmis a altor mijloace de transport, excesul de viteză în zone aglomerate sau de traversare a străzii pentru pietoni, neadaptarea modului de circulaţie la condiţiile rutiere şi atmosferice dificile, exploatarea pe drumurile publice a mijloacelor de transport defectate, lipsa de atenţie a pietonilor etc.), verificarea cărora constituie, de fapt, conţinutul etapei ulterioare a cercetării criminalistice a componentei de infracţiuni în discuţie.

Printre mijloacele procesuale frecvent utilizate în acest scop, definitorii sunt experimentul şi examinarea expertorală a împrejurărilor de fapt a accidentului.

Pe cale experimentală, se vor verifica datele cu privire la viteza cu care se deplasau mijloacele de transport implicate, condiţiile de vizibilitate în anumite împrejurări de loc şi timp, perceptibilitatea anumitor fapte şi împrejurări de fapt, starea tehnică a mijloacelor de transport, iuţeala cu care se deplasa pietonul la momentul critic al accidentului.

Tactica şi obiectivele expertizelor judiciare tradiţionale medico-legale a corpurilor delicte, traseologice a urmelor-forme, fizico-chimice a urmelor materie sunt expuse în compartimentele anterioare ale acestei lucrări. De aceea, în cele ce urmează, ne vom referi la expertiza autorutieră, a cărei impotanţă la soluţionarea problemelor cu care se confruntă urmărirea penală este determinantă, fapt care decurge din sarcinile ce îi revin, şi anume:

– starea tehnică a mijloacelor de transport implicate, timpul apariţiei defecţiunilor (până la, în timpul sau după accident) şi dacă acestea puteu fi depistate în cadrul reviziei tehnice şi exploatării mijlocului de transport;

– determinarea timpului şi a spaţiului necesar opririi mijlocului de transport, a vitezei şi a spaţiului de frânare a mijlocului de transport implicat;

– stabilirea faptului dacă, în condiţiile concrete de drum şi ale stării tehnice a mijloacelor de transport în cauză, accidentul ar fi putut fi evitat;

– determinarea anumitor împrejurări de fapt (distanţa la care se afla mijlocul de transport în momentul apariţiei pietonului sau a altui obstacol în drum);

– dacă declaraţiile unor persoane referitor la împrejurările în care s-a produs accidentul, în special cu privire la viteza de deplasare a mijlocului de transport, corespund calculelor şi datelor tehnice;

– cauza nemijlocită a accidentului.

Bibliografie selectivă

1. Aioniţoae C., Bercheşan V., *Metodica criminalistică şi rolul ei în prevenirea infracţiunilor // Tratat de metodică criminalistică*, Craiova, 1994.
2. Aioniţoae C., Sandu U., *Cercetarea unor infracţiuni privitoare la viaţa sexuală // Tratat de metodică criminalistică*, Craiova, 1994.
3. Baciu Gh., *Medicina legală*, Chişinău, 1995.
4. Bercheşan V., Dumitraşcu I., *Cercetarea omorului // Tratat de metodică criminalistică*, Craiova, 1994.
5. Bercheşan V., Sandu I., *Cercetarea infracţiunilor de pruncucidere // Tratat de metodică criminalistică*, Craiova,1894.
6. Brânză S., *Infracţiuni contra vieţii, sănătăţii, libertăţii şi demnităţii persoanei*, Chişinău, 1999.
7. Brânză S., Ulianovschi X., Stati V. ş.a., *Drept penal (partea specială)*, Chişinău, 2005.
8. Bulai C., *Drept penal român,* Bucureşti, 1992.
9. Cârjan L., Chiper M.. *Criminalistica: tradiţie şi modernism,* Bucureşti, 2009.
10. Ciopraga A.,*Criminalistica: tratat de tactică,* Iaşi, 1996.
11. Colectiv de autori, *Руководство по расследованию убийств*, Moscova, 1977.
12. Dolea Ig., *Drepturile persoanei în probatoriul penal,* Chişinău, 2009.
13. Dumitrescu C., Gacea E., *Elemente de antropologie judiciară,* Bucureşti, 1993.
14. Gheorghiţă M., *Criminalistica*, Chişinău, 1995.
15. Gîrla L., *Aspecte teoretice şi practice privind infracţiunea de pruncucidere*, Chişinău, 2006.
16. Gladchi Gh., *Determinantele victimologice şi mecanismul infracţiunilor de mare violenţă*, Chişinău, 2006.
17. Lăpăduş V., Popa Gh., *Investigarea criminalistică a locului faptei*, Bucureşti, 2009.
18. Mărgineanu V., *Formele aberaţiilor sexuale şi expertiza lor // Introducere în teoria şi practica medico-legală*, Cluj-Napoca, 1979.
19. Neagu U., *Drept procesual penal*, Bucureşti, 1988.
20. Roman D., *Pornirea urmăririi penale // Drept procesual penal*, vol. 2, Chişinău, 2006.
21. Rusnac S., *Psihologia dreptului*, Chişinău, 2002.
22. Stancu E., *Tratat de criminalistică,* Bucureşti, 2008.
23. T. Medeanu, *Crima şi criminalul*, Bucureşti, 2002.

24. Vâzdoagă T., *Executarea acuzării în instanţa de fond* // Teza de doctor în drept, Chişinău, 2002.
25. Zamfirescu N., *Investigarea ştiinţifică a infracţiunilor de omor rămase cu autorii neidentificaţi*, Bucureşti, 2000.
26. Аверьянов Т., Белкин Р., Корухов Ю., Россинская Е., *Криминалистика*, Moscova, 2000.
27. Баранов Н., *Расследование краж личного имущества*, Moscova, 1980.
28. Бородулин А., *Расследование убийств, совершаемых наемными лицами // Криминалистика*, Moscova, 1999.
29. Видонов Л., *Использование аналоговых схем при выдвижении версий о лицах, совершивших умышленные убийства // Вопросы совершенствования деятельности прокуроров криминалистов*, Moscova, 1978.
30. Габло В., *Теоретические проблемы и практика применения методики расследования отдельных видов преступлений*, Tomsk, 1985.
31. И. Возгрин. *Общие положения криминалистической методики расследования,* Leningrad, 1976.
32. Селиванов Н., *Сущность методики расследования и ее принципы, Социалистическая законность,* № 5, Moscova, 1976.
33. Колесниченко А., *Криминалистическая характеристика преступлений // Советская криминалистика, методика расследования отдельных видов преступлений,* Kiev, 1988.
34. Крылов В., *Расследование убийств // Советская криминалистика*, Moscova, 2004.
35. Ларин А., *Расследование по уголовному делу*, Moscova, 1970.
36. Лисиченко В., *Расследование убийств // Методика расследования отдельных видов преступлений,* Kiev, 1988.
37. Мудюгин Г., *Расследование убийств замаскированных инсценировками*, Москова, 1973.
38. Мудюгин Г., Шубин Ю., *Расследование изнасилований*, Moscova, 1970.
39. Пещак Я., *Версии и моделирование // Криминалистика социалистических стран*, Moscova,1986.
40. Яблоков Н., В. Колдин, *Основы методики расследования преступлений по горячим следам // Криминалистика*, Moscova, 2004.

Com. 5367
Î. S. Firma Editorial-Poligrafică „Tipografia Centrală”,
MD-2068, Chişinău, str. Florilor, 1
tel.: 49-31-46, 43-03-60
Ministerul Culturii al Republicii Moldova